

VENERABILIS PETRI

CANTORIS ECCLESIAE BEATAE MARLE PARIENSIS AC S. THEOLOGIAE DOCTORIS ET PROFESSORIS,

VERBUM ABBREVIATUM, OPUS MORALE

Omnibus theologis, pastoribus, confessariis, concionatoribus, jurisconsultis et cujuscunque conditionis hominibus utilissimum.

Et tenebris nunc primum erutum et notis illustratum studio et opera R. P. D. GEORGII GALOPINI, monasterii S. Cislenti, ordinis S. Benedicti, provinciae Hannoniae, religiosi et bibliothecarii.

(Montibus, ex typographia Francisci Wandraet, sub Bibliis, 1639 4°.)

VERBO DEO, VERBO INCARNATO, VERBO ABBREVIATO

DOMINO NOSTRO JESU CHRISTO

Omne studium meum illustrationi hujus *Verbi abbreviati*, a venerabili Petro Cantore conscripti, impensum, tibi, Jesu bone, offero ac consecro: mei, et omnium qui hoc opus fructuose legerint, aeternum, precor, miserere.

LECTORI CHRISTIANO S.

Verbum abbreviatum, diu multumque desideratum, Lector Christiane, tandem in lucem prodit, at non nisi multis prius insumptis sudoribus. Cum enim plerumque chirographa, et squalore obsita, et ab edaci vetustate corrupta videamus, haud dubium quin lectorem diligentem, et, ut sic loquar, indefessum requirant, qui priusquam ea prelo committat, iterum iterumque examinet num verba et sententiae, amanuensium incuria et scribendi praecipitatione, depravata sunt. Ideoque, quantum fieri potest, non unico exemplari, sed altero et altero utendum est, ut unius mendum aliud emendet, unius mutilum aliud suppleat, sicque lectio sanior et intellectu facilius emergat. Hic me id fecisse oportuit. Ubi ex uno ad me misso exemplari coepissem apographum formare, tantam in eo vidi characterum trituram, tamque obscuras et inusitatas verborum abbreviationes, ut statim judicarem pluribus mihi opus esse, si lectionem genuinam vellem colligere.

Tria itaque mihi in hunc finem comparavi chirographa e tribus Belgii nostri monasteriis virtute et doctrina florentissimis, nimirum Vedastino, Marchianensi et Camberonensi. Quartum apud nos saepius quaesivi, sed reperire non potui, eo quod avolasset. Altero praeterea codice Camberonensi usus sum quo, inter opera Anselmi Cantuariensis, aliquot *Verbi nostri abbreviati* capitula continebantur. Hujus codicis, dum in notis mentionem feci, fragmentum Camberonense nuncupavi: caetera vero exemplaria, nempe Vedastinum, littera V, Marchianense M, Camberonense C, brevitalis causa signavi.

Horum trium margines et orae notis nonnullis onerati sunt, non tamen a Venerabili Petro auctore, sed a studiosis illustrationis ergo superadditis. Id aperte colligitur ex Vedastino margine citato in notis ad c. 97. Ibi enim legitur: *Totum ergo membrum hoc distinctionis abolendum est, nec credendum Petrum Cantorem Parisiensem vitium hoc, et caetera quae inveniuntur in hoc libro, posuisse, sed scholastici illum transcribentes, et notulas suas ad libitum addentes, totum corruperunt.*

Marchianense cum Camberonensi, quoad textum et notas collaterales, utcunque conveniebat; at a capite 66 usque ad 80 et a Vedastino et a Camberonensi fere continua lectionis varietate recedebat.

Quapropter verbotenus describendum censui, et descriptum in calce operis, hoc est post omnes notas, reponi.

Illa vero, de qua dixi, varietas, non modo in verbis consistebat, verum etiam in exemplis, quæ, quo plura et ampliora sunt, eo, præ aliis, ad propositi argumenti pleniorum intellectum et probationem magis conducunt. Hæc autem partim auctoris sunt, partim alicujus scholiastæ, qui, capite 80 verba Petri Cantoris citans (*in fine post omnes notas*), ipsum Magistrum nuncupat, quod auctorem de seipso dixisse minime putandum est.

Vedastinum elegantis stylo scriptum est, sed dolendum multis in textu superabundare, multis quoque carere. Abundat, dum ea quæ marginis sunt, videlicet notas, in textu recipit. Deficit, nec raro, dum partes veri textus omittit. Id mecum visus est interdum advertisse quidam ejusdem monasterii, ut reor religiosus, qui hos defectus notans plumbeo stylo, in lateralibus oris scripsit: *Deficit hic*.

Nunc, quod ad notas attinet, scias velim, Lector, me fideliter eas subnotasse quæ utrius exemplaris erant; at ubi res exposcebat (quod non raro contingit) pro ingenii et judicii copia, meas interdum adjecisse, quibus obscura vocabula explicarem, sententiarum citationes depravatas restituerem ac illustrarem; ea tamen brevitate hæc perstrinxi, qua potui, ne pro *Verbo abbreviato, Verbum prolongatum* redderem. Si quid autem in illis a me minus recte dictum est, opto illam B. Augustini sententiam mihi aptari (*De Trinit. l. 1, cap. 3. et 2*): *Nec pigebit me, sicubi hæsito, quærrere: nec pudabit, sicubi erro, discere. Proinde quisquis hæc legit, ubi pariter certus est, pergat mecum; ubi pariter hæsitat, mecum quærat; ubi errorem suum cognoscit, redeat ad me; ubi meum, revocet me. Ita ingrediamur simul charitatis viam, etc.*

Hoc, tu, Lector, utere *Verbo abbreviato*, et polliceor uberem referes fructum. Lectio enim salutaris et fructuosa est ad peccati cujuscunque fugam et cautelam, ad mores informandos, capescendas virtutes, ad amorem Dei, mundique contemptum instillandum animo; et, ut verbis cujusdam sapientis concludam (*in textu Marchianensi, cap. 80, post omnes notas*): *Verbum abbreviatum planum est ad fidem et morum scientiam habendam. Vale in Domino, et si quis stimulus virtutis ex hac lectione animo tuo altius solito insederit, pro nostri suscepti laboris mercede, me tuis apud Deum precibus juva.*

PETRI CANTORIS

VERBUM ABBREVIATUM.

I CAPUT PRIMUM.

Contra superfluitatem et prolixitatem glossarum et inutilium questionum.

Verbum abbreviatum fecit Dominus super terram (*Rom. ix*). Si enim Verbum de sinu Patris ad nos missum, imo si Filius Dei incircumscriptibilis, quem totus non capit orbis, brevitate uteri virginalis voluit circumscribi, quanto magis Verbum sacræ paginæ (quod nobis tribuit, et quod nobis in arrham et pignus suæ dilectionis reliquit) voluit abbreviari: in quo vias et semitas ejus deprehenderemus, in quo cursus nostri viam breviter et succincte ad æternam beatitudinem legeremus expressam? Superfluitas verborum, imo et infinitas est in aliis scripturis respecto sacræ Scripturæ, quam respicit illa. Hanc prolixitatem et superfluitatem verborum philosophus vituperans, et resecandam ostendens, ait (*SENECA, epist. 2*): *Distrahit nos librorum multitudo. Itaque, cum legere non possis quantum habueris, sat est habere quantum legas.*

A Sed modo, inquis, hunc librum evolvere volo, modo illum. Fastidientis stomachi est multa degustare: quæ, ubi varia sunt et diversa, inquinant, non alunt. Probatos itaque semper lege libros; et si quando ad alios divertere libuerit, ad priores redi; aliqua tibi comparans in auxilium adversus omnia vitia et omnem pestem; et cum multa percurreris, unum excerpe quod illo die decoquas. Hoc quoque ipse facio. Ex pluribus quæ legi aliquid apprehendo et excerpo. Item (*epist. 48, 16, 45*): *Etsi multum superesset ætatis, parce dispensandum esset ut sufficeret necessariis. Magna enim dementia est superfluitati intendere in tanta temporis egestate. Non est opus verbis, sed rebus. Hæc est scientia rerum, quæ magis informat animum, vitam disponit, actiones regit, agenda et omittenda demonstrat, sed et ad amplustre, et per ancipitia fluctuantium dirigit cursum. Nemo securus sine ea.*

2 (*Epist. 19.*) Itaque cum breve sit tempus, cum punctum et etiam minus puncto sit, quo vivimus, cum retroacta tempora mors jam teneat, Dominus

per horam saltem serviamus, brevitatemque imitantes, colligamus utiliora capitula, sumpta tam ex corpore sacrae Scripturae, tum ex bene dictis aliarum scripturarum.

Quidquid enim ubicunque bene dictum est, *mens* est, inquit Theologus (epist. 16), ad vitiorum singulorum redargutionem, et ad virtutum et morum commendationem, et operum nostrorum directionem, negotiorumque in Ecclesia emergentium decisionem.

In tribus igitur consistit exercitium sacrae Scripturae: circa lectionem, disputationem et praedicationem. Cuilibet istorum mater oblivionis et nocera memoria est nimia prolixitas. Lectio autem est quasi fundamentum, et substratorum sequentium; quia per eam caeterae utilitates comparantur. Disputatio quasi paries est in hoc exercitio et edificio; quia nihil plene intelligitur, fideliterve praedicatur, nisi prius scilicet disputationis frangatur. Praedicatio vero, cui subserviunt priora, quasi lectum est regens fideles ab aestu, et a turbine vitiorum. Post lectionem igitur sacrae Scripturae, et dubitabilem, per disputationem, inquisitionem, et non prius, praechrandum est; ut sic cortina cortinam trahat, et caetera.

CAPUT II.

De brevitate lectionis.

Gregorius brevitatem lectionis commendans, ab eaque prolixitatem et superfluum expositionem reseans, ait (hom. 15, in Luc. viii): Lectio ista (scilicet: «Exit qui seminat seminare semen suum,» et caetera) non indiget expositione, sed admonitione. Admonitoria igitur, quia per se patent, aorsum in loco privato legantur; expositoria vero et difficultia in scholis audiantur. Ad hoc, inquit Hieronymus (in c. 1 *Isaiæ*), terenda sunt magistrorum limina. Item idem (in c. xvi *Ezech.*): Cum Dominus ante offensam idololatriæ illi populo tantum Decalogum commisisset sufficientem ad salutem, post illam multiplices contulit caeremonias, quibus, meritis eorum exigentibus, onerati sunt et afflicti. Eorum exemplo nos vereri debemus, quod, cum Dominus tantummodo textum Evangelii Matthæi Ecclesiae primitivæ commisisset omnia necessaria saluti continentem, meritis nostris exigentibus, **D** puta vanis exercitationibus, et inquisitionibus superfluis, et peccatis aliis, glossarum multitudine, lectionum superfluitate et prolixitate onerati sumus, in quibus est tantum «labor et afflictio spiritus (*Eccle* 1);» puta in glossis illis, quæ non intra, sed circa textum loquuntur. Item *Isaias*: «Quare appenditis argentum vestrum, non in paucis (*Isa* 1),» id est in ipsa refectione, **3** scilicet spiritualium eloquiorum saturantium et necessariorum: «et laborem vestrum,» scilicet studium, «non in saturitate,» sed in foliis verborum, et in multitudine, quæ aurem prætervolant, et animum non satiant. Item idem: «Ubi est litteratus, ubi est verba legis ponderans (*Isa* xxxiii),» scilicet Scriba et Phari-

A sæus legem superflua expositione onerans? Item: Hieronymus textum per textum exponit, aliam glossam supervacaneam iudicans; ideoque nobis difficilius est ad intelligendum. Item: Sicut Hieronymus et Origenes asteriscos et obelos illuminandis, et confodiendis, et delendis præposuerunt; ita et nunc magis videtur esse opus, ut hæc præponeremus ad explanationem difficultium, et jugulationem delationemque prolixitatis, et superfluitatis glossarum. Item: Sicut in templo era infusoria, in candelabro exstinctoria et emunctoria (*Exod*. xxv), sic in sacra Scriptura infusores fuerunt, ut, qui eam exposuerunt, Hieronymus et Gregorius; exstinctores, qui hæreses exstinxerunt, scilicet validi mallei hæreticorum, Augustinus et Hilarius; emunctores, qui superflua extirpaverunt, ut Hieronymus et Origenes; quorum exemplo et nos aliqua de superfluis emungamus et rescemus a lectione ejus.

Item: Pudorem maximum nobis incurrere debet, quod Hieronymus sola bibliotheca adjutus, vocatus a Damaso papa et consultus, ad omnes consultationes et questiones Ecclesiae sufficienter responderit. Item: Idem in anni unius spatio, totam bibliothecam historicæ, allegoricæ, tropologicæ et anagogicæ Paulæ et Eustochio exposuit. Item Augustinus (lib. iii *contra Maximum*, c. 114, et in *Psal*. lvi): Noli credere meis verbis, nisi id quod dixero, per Vetus vel Novum Testamentum probavero. Item ait Apostolus: «Si quis loquitur, quasi sermones Dei (*1 Petr*. iv).» Glossa: Non contra voluntatem Dei, juxta auctoritatem sacri eloquii, et ad utilitatem proximi. Item: Armati tantum extrinsecus, et non intrinsecus, inerines sumus contra Judæum, hæreticum, tum in opponendo, tum in respondendo. Item: Sacra Scriptura est navis nostra, qua transire debemus «hoc mare magnum et spatiosum (*Psal*. ciii),» et caetera, quæ non est oneranda saburra, et superfluis expositionibus, sed sufficientibus et necessariis tantum. Item (*SEVER. SULP.*, dial. 1, c. 12): Sæpe utilia et necessaria prætermittenda sunt, ne multitudine utilium prægravemur. Item in Legenda sancti Martini: Cui pauca non sufficiunt, nec plura proderunt. Item Salomon: «In paucis sint actus tui (*Eccle*. xi).» Ergo si in rebus paucitas, potius in verbis esse debet.

Item: Hoc est pretiosum gummi, quod ex oculis Domini liquitur, cui nihil superfluum, nihil adulterinum, nil contrarium admiscendum est. Item: Os putei Abrahæ, a quo Isaac amovit lapidem, iterum cum Philistæis obstruimus (*Gen*. xxvi). Item: Cum modica farina et similia tantum, præceptum est filiis Israel ut migrarent de Ægypto (*Exod*. xii). Item:

... Gemmis auroque teguntur
Omnia: pars minima est ipsa puella sui.

(*OVID. De remedio amoris*, l. 1.)

4 Gregorius: Sicut otiosi vel vitiosi lectoris est manifeste dicta exponere, ita prudentis est obscure dicta paucis declarare. Item: «Hoc est lignum quod plantatum est» (et caetera, usque *faciet*, id est facere docebit) «cujus folium non deduct (*Psal*. i),»

quia est verbum vitæ, sed (folia decident,) quibus A fructum arboris obumbramus, ne appareat. Si poma hujus arboris, nisi quantum sufficit, colligere prohibemur, multo magis folia inutilia. Item: Sicut textus est umbra vitæ æternæ, ita glossæ, quæ ei applicatur, sit, et esse debet verbum vitæ æternæ. Item: In Deuteronomio, cap. xvi: « Non plantabis nemus, vel omnem arborem juxta altare Domini Dei tui. » Hæc est arbor non frondosa, hæc est vitis non pampinosa, sed fructifera, quæ plures habet fructus quam folia, et folia quidem habet quibus teguntur promissa et comminationes. Item: Solutus est liber septem sigillatis signatus per Christum clavem David, pro quibus, ut solverentur, flevit Joannes (Apoc. v). Ne cogamus eum iterum flere, per superfluas expositiones et inutiles glossas, obscura, et tædiosa, et onerosa reddendo ad legendum. Item: Tenebrosa aqua nubium facta est potabilis, quod patet per eunuchum (Act. viii), qui Philippo monstrante ei locum Isaïæ de passione Domini scriptum: « Sicut ovis ad occisionem ducetur (Isa. liii), » et cætera, statim intellexit. Item: « Petræ scissæ sunt, et monumenta aperta sunt (Matth. xxvii) » in passione Domini; quia scripta prophetarum dura ad intelligendum, aperta et manifesta facta sunt per impletionem, quæ multitudine glossarum obscura reddimus. Item: Resarcire videmur velum templi quod scissum est, et cæremonias revocare: cum tamen Christus sit finis promissorum, qui consummat omnia. Item: Videmur similes esse C palpantibus ad ostium Loth, et non intrantibus (Gen. xix); similes Ægyptiis palpantibus in meridie (Exod. x), unde in libro Sapientiæ capite ultimo (Sap. xix). Item: Videmur velare faciem Moysi (Exod. x), scilicet sacram Scripturam, ut nobis, sicut Jüdæis, cornutus appareat (Exod. xxiv), cum Deus eam detexerit et revelaverit. Item: Videmur velare faciem Christi et dicere: « Prophetiza nobis, Christe, quis est qui te percussit (Matth. xxvi), » vel intelligit. Item Levitici xxvi: « Vetustissima veterum, » ut molium legendi antiquorum, « comedetis, » in usu, id est imitabimini; « et vetera, » id est modum legendi modernorum, qui tamen jam senuerunt, et ideo veteres « novis, » id est vetustissimis veterum innovatis, et tunc in usum « supervenientibus, pro- D jicietis. » Item Isaïas (cap. i): « Caupones tui admiscet aquam vino. » Non admiscemus aquam et facem vino, amurcam oleo, paleam grano. Item: Maxime deberet movere nos, ad breviter assequendam, damnum in scribendo tot et tanta volumina, propter sumptus nimios; damnum in legendo, propter minorem profectum, et dilationem ad cætera utiliora; puta damnum in emendando, propter jacturam temporis, et tædium et laborem corporis; damnum in ferendo, propter ponderositatem librorum et impedimentum. Item: Consumimur in legendo superflua, ut situs locorum, numeros annorum et temporum, genealogias, dispositiones mechanicas 5 in ædificiis, ut in dispositione tabernaculi,

templi etiam imaginarii. Non ideo data est nobis^s sacra Scriptura, ut in ea vana et superflua quæremus, sed fidem et doctrinam morum, et consilia et responsiones ad infinita negotia in Ecclesia emergentia.

CAPUT III.

De brevitate et commoditate quæstionum.

Post hæc de brevitate quæstionum, vel disputa- tionis agendum est, et quæ, cujusmodi tractari debeant, ostendendum. Ad hoc Epistola ad Ephesios cap. iv: « Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus est, ad ædificationem fidei, ut det gloriam audientibus. » Item I ad Timotheum cap. i: « Rogavi te, ut denunciasses quibusdam fratribus, ne aliter docerent, neque intenderent fabulis et genealogiis interminatis; quæ quæstiones præstant ruinam magis quam ædificationem Dei, quæ est in fide. » Item in eadem, cap. vi: « Si quis aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ei quæ secundum pietatem est doctrinæ: superbus est, et nihil sciens, sed languens circa quæstiones et pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, » etc. Item in eadem, cap. iv: « Ineptas et aniles fabulas devita. Potius exerce te ad pietatem, » quæ est in fide et bonis moribus. Item in eadem, cap. vi: « Profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiæ, devita; quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. » Vera scientia est, quæ tantum consistit in doctrina fidei et morum. Item II Epist. ad Timotheum, cap. i: « Formam habe sanorum verborum, quæ a me audisti, in fide et dilectione in Christo Jesu. » In eadem, cap. ii: « Noli verbis contendere. Nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium. » Item in eadem, cap. ii: « Exhibe te inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis: profana autem et vaniloquia devita. Multum enim proficiunt ad impietatem, in quibus nullus est fructus. » Item in eadem, cap. ii: « Stultas et sine disciplina quæstiones devita, sciens quod generant lites: servum autem Domini non oportet litigare. » Et nota differentiam inter stultas quæstiones et temerarias. Illæ enim vanæ sunt et inutiles, illæ periculosæ et animum subvertentes, erroremque suum citogenerant. Item cap. iii: « Tu vero permanc in his quæ didicisti, et credita sunt tibi, sciens a quo didiceris, et quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem per fidem, quæ est in Christo Jesu. Omnis enim scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo, ad omne opus bonum instructus. » Item in psalmo lvm: « Os meum loquetur sapientiam; » Glossa De fide et cœlestibus: « et meditatio cordis mei prudentiam; » 6 Glossa: De bonis moribus. Item in psal. lxxvii: « Verumtamen confringet Dominus, » humiliando vel puniendo, « capita inimicorum suorum, » id est superbiam, » et ver-

vicem capilli, id est versutias inanum quæstionum. Sunt enim qui tales calumniarum et quæstionum minutias quærunt, ut et ipsos capillos scrutari videantur. Item Levitici cap. 1: « Offerens turturem vel columbam projiciet vesiculam, id est omnem tumorem (tumor infusa repellit: ob hoc sit altare tuum concavum) et plumas, id est superfluas et inutiles projice quæstiones.

Item in eodem, cap. xxvi: « Si mandata mea custodieritis, dabo vobis pluviam temporibus suis: si non, dabo vobis desuper cœcum ferreum » (id est scripturam, quæ non pluet vobis doctrinam), « et terram æneam, id est divinam Scripturam vobis infructuosam. « Consumetur incassum labor vester. » Glossa: Quem divinis Scripturis impenditis, quia prave intelligitis et superfluis vacatis. Item Deuteronomii cap. xxviii: « Det Deus imbrem, id est doctrinam, quæ non excitet germina virtutum, sed æternum pronuntiet interitum; « et descendat de cœlo super te cinis, id est doctrina urens, subtilis, et confusa; « donec conteraris. » Glossa: æterna pœna. Simile autem confuso est, quod in cinerem et pulverem redigitur. Nihil subtilius arista, nihil adeo obest utilitati, sicut nimia subtilitas. Pulverem ne moves et dispergas, ne eo moto involvatur et obscuretur, imo excæcetur oculus mentis tuæ. Item Seneca (ep. 20): Aliud est propositum declamantibus et asseusum coronæ captantibus. Aliud his qui otiosorum aures disputatione varia aut volubili detinent. Facere docet cœlestis philosophia, non garrere, non linguose loqui. In rebus enim est, non in verbis. Non est populare artificium, licet nunc vitio nostro, gloriæ et quæstui et litigio data. Ne acquiescas in gyris mæandrinis et anfractibus verborum et cavillarum ædibus labyrinthi; sed fuge (ep. 16). Item: Quid mihi verba distorques et syllabas digeris? Scilicet non potero a fugiendis petenda secernere, nisi quæstiones vaferimas construxero, et conclusionem falsam a vero nascentem mendaciam astruxero. Pudeat quod in re tam seria senes ludimus. O pueriles ineptiæ! In hoc herbam demisimus? Hoc est quod tristes docemus et pallidi? Cœlestis philosophia aliquid promittit, scilicet, ut me Deo aliquid parere faciat. Non est locus jocandi: ad miseros advocatus es. Opem te laturum naufragis, captis, ægris, egentibus, intentam securi præstantibus caput pollicitus es (ep. 48). Adversus vitia est nobis pugna, adversus pestes erebi, adversus monstrum hujus maris. Quid ergo adversus mortem tu tam minuta jacula jacularis? Subula leonem excipis? Acuta sunt ista quæ dicis. Nil acutius arista: sed ipsa subtilitas quædam inutilia et inefficacia reddit (ep. 82). Valet ad hoc exemplum de Polemone, qui quidem, cum esset vitæ perditissimæ, sertis roseis redimitus, unguentis delibutus, nebulonum et lenonum turba constipatus, scholas Xenocratis intravit. Proinde omnes discipuli indignati sunt vehementer: solus magister, illius miseriam compatiens, digressus est a

A cursu proposita disputationis, et disputare coepit de frugalitate et bonis moribus, virtutes singulas commendans, eisque vitia opposita redarguens et vituperans. Tandem Polemon valde commotus suram de sura deposuit, omniaque insignia luxuriæ et lenocinii, focalia, et reticula et coronulas, et hujusmodi, rejecit: sicque una et acutissima disputatione gravissimus philosophus evasit, qui leno turpissimus intravit (VALER. MAXIM., l. vi, c. 11). Item Seneca: Quid mihi verba captiosa componis? Cur interroganti vincula, disputationis scilicet, nectis? Magnis telis magna portenta, id est vitia, feriuntur (ep. 82). Item: Pudet descendere in aciem pro diis et hominibus susceptam, subula armatum. Pro diis, id est fide; pro hominibus, id est bonis moribus: contra vitia susceptam, armatum subula, id est levi et frivola ratione, vel disputatione (*ibid.*). Item: Multa invenissemus necessaria, nisi quæsissemus superflua. Multum nobis temporis verborum cavillatio eripuit, captiosæ etiam disputationes, quæ acumen irritum exercent. Nectimus nodos, et ambigam verborum significationem, quasi nobis vacet, quasi jam vivere, quasi jam mori sciamus (ep. 45). Et infra: Cavendum est magis, ne res nos, non verba decipiant. Quid mihi vocum dissimilitudines diffinit quis, quibus nemo unquam, nisi dum disputat, captus est? Res fallunt, ideo illas discerne. Item: Ille cui probas habere cornua, non tam stultus est, ut frontem suam tentet et tangat. Sic ista sine noxa decipiunt, quomodo præstigiatorum acetabula, et calculi Pygmæorum, in quibus ipsa fallacia delectat. Sed non vaco adversus istas ineptias. Ingens negotium in manibus meis est. Nunc mortifera mecum sunt, mors me sequitur, vita fugit; adversus hæc me doce (ep. 52). Item: Nil turpius cœlesti philosophia captante clamores. Sid aliquid inter clamorem theatri et scholæ. Disputationes præparatæ et effusæ auribus populi, plus habent strepitus, minus utilitatis. Nemo consilium clare dat. Submissa verba facilius intrant et hærent: nec multis opus est, sed efficacibus (ep. 38).

Non ergo clamandum in disputationibus theologiæ; non disputandum de frivolis, sed, ut ait Seneca (ep. 49), de justitia, de pietate, de frugalitate de utraque pudicitia, scilicet mentis et corporis, mihi disputa. Tragicus etiam ait: Veritatis simplex est oratio, ideo illam implicari non oportet. Nec enim quidquam minus convenit quam subdola ista calliditas animi, magna conantibus (EURIPIDES in *Phœnissis*).

Deponamus igitur hujus declamationis acutæ concinnationes, quæstiunculas inutiles, ne diutius cum Judæis videamur montem Seir multiplici et vano circuitu circuire (*Deut.* 11); et tam diu in Ramesæ pervagando ad terram promissionis, id est ad veritatem theologiæ, nequeuntes pervenire (*Exod.* 17; *Num.* xxxiii). Ad majorem igitur natus, rebus studeas, non verbis; ut quidquid legeris, quidquid disputa-

veris, quidquid prædicaveris, ad mores in te, et in aliis, exemplo tui, **S** informandos referas. Puta, in te marcentia excita, tumida doma, fluida coerce, soluta constringe, cupiditates tuas vexa et exstirpa, ignorantiam tuam illumina (SENEC., ep 89). Pro disputationum utilitate, et contra ejusdem inutilitatem monemur exemplo antiquorum. Patriarchæ enim opere et exemplo contra idololatriam pugnaverunt. Prophetæ verbo et exemplo filios Israel contra inobedientiam corripuerunt. Apostoli verbo et exemplo, et etiam morte contra infidelitatem prædicaverunt. Doctores vero Ecclesiæ contra hæreses in defensionem Evangelii et fidei disputaverunt. Nos vero steriles in Ecclesia, nullumque fructum ferentes in eo, in superfluis et vanis quæstionibus languentes deficiimus.

CAPUT IV.

De temeritate quæstionum, et temerariis disputationibus.

« Simul insipiens et stultus peribunt (Psal. XLVIII). » De stultis disputationibus dictum est; quæ licet sint inutiles, quia tamen videntur habere aliquid subtilitatis, alliciunt et decipiunt. Licet autem stultis percant, magis tamen insipientes, qui de cælestibus supra vires et supra ea quæ sufficiunt ad salutem, inquirent; qui vespis et pugionibus Dominum Jesum exagitare videntur. Apostolus contra tales invehitur, dicens: « Non plus sapere quam oportet, sed, » etc. (Rom. XII.) Item Jeremiæ cap. XV: « Væ mihi, mater mea: quare me genuisti virum rixæ, » vel judicii? Alia littera: « Virum discordiæ, » vel qui judicet « in universa terra? Non feneravi, nec feneravit mihi quisquam, et omnes maledicunt mihi: » contradicendo mihi et ego eis. Ita et nos verbis maledicimus, et contradicimus invicem, fere in nullo consentientes. Item Job cap. XIX: « Nempe etsi ignoravi, mecum erit, » de non necessariis, « ignorantia mea: » ita et scientia, non contra ut scientia, quæ evanescere facit et superbit. Item Ecclesiasticus cap. XVI: « Non exoraverunt pro peccatis suis antiqui gigantes, » quibus comparantur et assimilantur curiosi. Et ibidem: « Qui minoratur, » id est qui distribuit per multa « corde, cogitat inania. » Item psalmo LXIII: « Scrutati sunt iniquitates, » etc.; et Lucas cap. II: « Ecce hic positus est in ruinam, et in resurrectionem multorum in Israel, et in signum cui contradicetur. » Eo enim nato, statim contradictum est ei ab Herode de regno (Matth. II); passo, a Scribis et Phariseis de inscriptionis titulo (Joan. XIX); et modo de humanitate ejus contradicatur, et de aliis sacramentis, cum diversi diversa et adversa super his sentiant. Item psalmo L: « Incerta sunt, quæ patent aliquibus iudiciis, de quibus tamen plura ignoramus quam sciamus. Occulta sunt, quæ omnino latent, de quibus nulla habemus indicia, et hæc et illa Dominus **S** David revelarat. Sed nunquid præsumimus David

suparare, vel ei æquales esse meritis, ut similiter nobis Dominus ista revelet? Tales dedignantur dicere: « Mirabilis facta est scientia tua, et non potero ad eam (Psal. CXXXVIII), » imo potius possunt. Item: Nec hoc dicere dignatur: « Defecerunt oculi mei in eloquium tuum (Psal. CXVIII). » Hieronymus (epist. 104, 8): « Non sum tam ineptus, ut credam me posse carpere ad plenum fructus illius arboris, cujus radices fixæ sunt in cælo. Item: Tales « mammæ sic stringunt, quod pro lacte sanguinem eliciunt (Prov. XXX), » vel fundunt. Item: Aquas « unius moris » quibus « ambulare debemus in domo cum consensu, » faciunt « aquas contradictionis (Psal. LXVII), » quibus contradicunt, et sibi inviçent, et ipsi Domino, ipsisque aquis. Jeremias cap. XXXIII: « Contritum est, inquit, cor meum in melio mei, contremuerunt ossa mea; factus sum quasi vir ebrius, et quasi homo madidus vino a facie Domini, a facie sanctorum verborum ejus; » et ideo: « Quia adulteris repleta est terra, quia a facie maledictionis luxit terra (ibid.). » Si ergo « a facie Domini » primaria, quæ est divina essentia, ad eam intelligendam et cognoscendam « factus sum quasi vir ebrius, » etc., ita et « a facie ejus » secundaria, scilicet « verborum ejus, » quæ est de illa, et quam docet agnoscere. Item: Considerate et discrete præceptum est Hebræis, ne aliqui infra triginta annos constituti, legerent principium Geneseos, et finem Ezechielis, et Cantica canticorum: ergo per classes et ad mensuram, et a fidei, et a prudente dispensatore dispensanda esset esca sacræ Scripturæ. Item: « Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra: quoniam elevata est magnificentia tua super cælos (Psal. VIII), » sacræ Scripturæ: et ait « non possumus ad eam (Psal. CXXXVIII): » et ita nomen ejus inexplicabile et admirabile; similiter magnitudo ejus, cujus non est finis. Item: Tegenda est arca ad reverentiam, licet detecta sit quoad cæremonias (Levit. XVI). Item: Fumus aromatum temperabat visum sacerdotis, ne ingrediens templum nuda videret « Sancta sanctorum (ibid.). » ita et nunc temperare debemus visum nostrum. Angelus Tobix cap. XII: « Benedicite Deum cæli, etc. Et enim sacramentum regis abscondere bonum est: » opera autem ejus revelare et confiteri honorificum est; » Glossa: Mystera Domini tegenda sunt, opera vero prædicanda. Unde super illum locum Psalmi: « Mirabilis facta est scientia tua ex me (Psal. CXXXVIII), » etc. Glossa, etiam textus alibi: « Mirabilia opera tua, et anima mea cognoscet nimis (ibid.); » ergo opera Domini inquirens de ipsis, et de pœnitentia, dandisque consiliis in Ecclesia tractes. Item: « Os non comminuetis ex eo (Exod. XII; Joan. XIX); » et: « Ossa regis Idumæi ne redigatis in cinerem (Amos II, 4). » Claudatur puteus, ne bos vel asinus cadat in eum (Exod. XXI). Item: « Juxta eloquium tuum da mihi intellectum, (Psal. CXVIII). » M. Non infra, non contra, non supra: non audeo etiam dicere, quod cum eloquio, sed juxta, ne tibi de pari con-

tendere videar. Ideoque: Adhæsi testimonio tuis, Domine (Psal. cxviii): » Non supra, sicut illi, qui assimilantur Simoni Mago, qui volavit, sed non « supra pennas ventorum (Psal. xviii), » quod solus Christus, « Qui posuit tenebras latibulum suum, » quoadusque « videamus eum » in futuro ꝑ facie ad faciem (I Cor. xiii). » Item: Supra volantes, « Posuerunt in cælum os suum, et lingua eorum transivit in terra (Psal. lxxii), » id est de cælestibus humano more tractant et **IO** disputant, qui « statuunt oculos suos declinare in terram (Psal. xvi), » quibus necesse esset cum Martino potius cælum respicere, quam « in cælum os ponere. Convertit Dominus flumina » talium « in sanguinem, » id est in carnalem sensum et expositionem: « et imbres eorum ne bibent (Psal. lxxvii). » Item: Horrendum est de cælestibus, et summo bono omnium auctore, pulverem et quisquillas et sarmenta vilia colligere. Unde philosophus (Epist. ad Eustoch. de custodia virgin.): Qui in magnis et rebus dubiis timidus erit, nauci non est. Et Hieronymus: Stultum est sollicitari de eo quod sine periculo nescitur. Item: « Sentite de Domino in bonitate, et in simplicitate cordis quærite illum (Sap. i). » — « Qui enim ambulat simpliciter, ambulat confidenter (Prov. x). » Non dico simplicitate simulata et hæretica, vel simplicitate stultitiæ cognata, sed simplicitate existente sine plica erroris, et sine plica curiositatis, et temeræ inquisitionis. Item: Et « Quasi modo geniti infantes, rationabiles » tamen, « lac concupiscentes » doctrinæ (I Petr. ii): quasi scilicet sufficientia et minora quæ capere potestis. Stolidi ergo monemur non inquirere, multo magis et curiosa, inno prohibemur. « Nolite extollere in altum cornu vestrum: nolite loqui adversus Deum iniquitatem (Psal. lxxiv): » vel per hæresim blasphemando, vel in moribus male docendo; vel per superbiam et curiosam disputationem nimis investigando; vel præcepta Domini generalia, particularia, et localia, et temporalia esse asserendo: arcumque sacræ Scripturæ carnali expositione levigando. « Nolite loqui sublimia » et temeraria « gloriantes: sed recedant vetera de ore vestro (I Reg. ii); » scilicet: superflua et temerariæ inquisitiones, et prava dogmata philosophorum. Item: « Dixit Manue ad angelum qui ei apparuit: Quod est tibi nomen? Respondit angelus: Cur quæris nomen meum, quod est mirabile (Judic. xiii), » et inexplicabile? M. Si ergo de nomine Deitatis prohibemur quærere, multo magis de re nominis curiose et superbe. Omne nomen Dei est ineffabile. Sufficiat ergo quod ipse « admirabilis, fortis, potens (Isa. ix), » etc., quod scilicet hæc sunt nomina ejus. Item Hieronymus: Non minori scelere dicitur Deus non esse quod est, quam negatur esse quod est. Moyses posuit terminos circa montem, ne bestia, quæ tangeret, lapidaretur (Exod. xix): sic et Christus, et Patres nostri « terminum posuerunt in monte » et circa montem sacræ Scripturæ, « quem non debemus transgredi (Psal. ciii; Hebr. xi) » per inutilem, et temerariam,

et superflua inquisitionem. Tangentes enim montem bestialiter, lapidabantur. Item Parabolarum cap. xxv: « Fili, invenisti mel, » scilicet doctrinæ: « Comede quod sufficit tibi, ne forte satius evomas illud (Prov. xxv): » Glossa: Scilicet ultra vires quærendo, perdas intellecta. Item: Tantum summitatem virgæ cum Jonatha, melle intinge, et exhilarabuntur oculi tui ut fillius (I Reg. xiv): et bene prosequeris hostes tuos, ut ille: quia « Declaratio sermonum tuorum, Domine, illuminat (Psal. cxviii). » Non obtenebrat, non involvit, ut curiosa inquisitio. Item Ecclesiastici capite tertio: « Fili, altiora te non quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit Deus, cogita illa semper, et in pluribus operibus ejus non eris curiosus. Non enim tibi necessarium est, ea quæ abscondita sunt, videre oculis tuis: » multo magis in persecutanda majestate illius. Item ibidem: « In supervacuis rebus **II** noli scrutari multipliciter, et in pluribus operibus ejus non eris curiosus. Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi. multos enim supplantavit suspicio eorum (Eccli. v). » Item Ecclesiastes, c. vii: « Quid necesse est homini majora se quærere, cum ignoret quid conducat sibi in vita sua? » Item ibidem: « Dixi: Sapienter efficiar, et ipsa longius recessit a me. Multo magis quam erat: et alia profunditas, Quis inveniet eam? » Item ibidem, cap. xiii: « Quis talis, ut sapiens est, et quis novit solutionem verbi divini? » Item ibidem: « Intellexi quod omnium operum Domini nullam possit homo invenire rationem eorum quæ sunt sub sole, et quanto plus laboraverit ad quærendum, tanto minus inveniet. » Item: « Fili pauci sint sermones tui (Eccli. v), » de Deo, de quo etiam varia periculose dicuntur. Item Ecclesiastico: « Qui quærit legem, replebitur ab ea, et qui » curiose et « insidiosè agit, scandalizabitur ab ea (Eccli. xxxii): » et non inveniet eam. Item Aristoteles: Nunquam decet nos esse verecundiores, et magis sobrios, quam cum diis loquimur. M. Multo magis cum de uno et vero Deo loquimur.

CAPUT V.

De modo disputandi, qui est ut sine contentione disputetur.

D Sequitur de modo disputandi, qui exigit ut sine lite et contentione fiat. Unde Isaias: « Aquæ Siloe fluunt cum silentio (Isa. viii), » non cum litigio, non cum impetu, et tragico hiatu. Item in Deuter. o. i: in cantico Moysi: « fluat ut ros eloquium meum (Deut. xxxii): » stillando, et sine strepitu et effusione nimia. Item libro II Regum, cap. xxii: « Posuit tenebras latibulum suum, in circuitu suo cribrans aquas, » sacræ scilicet Scripturæ, « de nubibus cælorum. » Cribrando ergo eas, et non cum impetu fundendo, tractandum est de illis, ut descendant de nubibus sacræ Scripturæ. Item II ad Tim. ii: « Non oportet servum Dei litigare, » ut obstrepat studio altercandi, erroneumque suum tragico defendat hiatu; sed mansuetum esse ad omnes,

cum modestia corripientem, et disputantem. Item : « Non in contentione (*Rom. xiii.*) » Glossa : Altercatio enim non decet sanctos, sed collatio. In contentione enim minor invidet majori, et se illi præferre contendit. Item II ad Timotheum II : « Noli verbis contendere, nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium. » Glossa : Contentio nihil potest nisi subvertere, dum verbosus par, vel superior videtur Catholico humiliter loquente ; in qua non potest non fieri, quin excitet aliquid quod contra conscientiam dicatur.

Pronuntiatio ordinata debet esse ut vita : ordinatum autem non est, quod præcipitur et proferat. Celeritas etiam dicendi nec in sua potestate est nec satis philosophiæ amica est, quæ verba debet ponere, non projicere, et **12** procedere pedetentim (*Senec., ep. 40.*) Item philosophus : Ad summam totius summx, tardiloquum, raro loquum, submissa voce loquentem te esse jubeo. Caput enim movere, brachia intorquere, digitos extendere, pedes supplodere, totumque corpus concutere, quid aliud est nisi quædam similitudo insanix, et te similem pugili ostendere? (*Ibid.*) Item Isaias : « Cum desieris digitum extendere, et loqui id quod non prodest, tunc placebis animæ meæ (*Isa. lviii.*) » Item : Sicut turpe est interrogantem histrioni in disputatione assimilari, si gesticulando proposuerit : ita et solventem nimis esse præproperum turpe est et periculosum, maxime in quæstionibus solvendis, ubi vertitur periculum animarum (*Hebr. x.*) Unde in Ecclesiastico (*cap. xxxii.*) : « Fili, sine consilio nihil facias, et post factum non poenitebis. » Item : « Qui interrogationem, » solvendo scilicet, « manifestat, parabit verbum (*Eccli. xxxiii.*) » Glossa : Orando, meditando, bene operando : « Et sic deprecatus, exaudietur, et conservabit disciplinam, et tunc respondet : « præcordia fatui quasi rota carri, » etc. Item in eodem, *cap. xxxii.* : « Vir consilii non disperdet intelligentiam : alienus et superbus non pertimescet timorem, etiam postquam fecit cum eo sine consilio, et suis insectationibus arguetur. » Item *cap. xxxvii.* : « Fili, in omnibus cor boni consilii statue tecum : non est enim tibi aliud plus illo. » Item *cap. xxxvii.* : Ante omnia opera verbum verax præcedat te, et ante omnem actum consilium stabile. Item : « Labia imprudentium stulta et inconsiderata narrabunt, verba autem prudentium statera ponderabuntur. In ore fatuorum cor illorum, et in corde sapientum os illorum. (*Eccli. xxi.*) » Item, exemplo sanctorum primitivæ Ecclesiæ, necnon et justorum eos præcedentium, etiam et aliorum seniorum prædictos sequentium, qui nihil solvebant, ad nulla respondebant, nisi deliberatione et consilio præhabito et præcedente. Item a simili : Cum enim in quæstione mota super aliqua terrula vel recula alia terrena, coram iudice ; si tanta adhibeatur solemnitas iudicii, tum in testium approbatione, tum in advocatorum productione, in

A induciarum protelatione et exspectatione, in accusatorum puritate, demum in sententiæ latione, multo magis in his ubi agitur de cælestibus, et sacramentis Ecclesiæ, de his etiam (scilicet consiliis dandis, vel non dandis) in quibus vertitur periculum animarum. Exemplo quoque Aristotelis, ad nullam, etiam facilem, quæstionem sibi propositam, respondentis, nisi datis induciis. Unde, et cum ei proponeretur quæstio difficilis, Theophrastus, juvenili calore adhuc imbutus, quæstionem illam se soluturum promisit. In cuius solutione cum deficeret et multum erubesceret, ait ei Aristoteles : « Opus est tibi fræno. » Alii vero discipulo, scilicet Eudemo (qui cum nimis morose, et non nisi cum induciis diutinis sibi proposita solvebat), ait Aristoteles : Tibi opus est calcaribus. Venam tamen ingenii habebat divitem.

13 CAPUT VI.

De prædicatione quam debet præcedere sanctitas vitæ.

Sequitur de tecto exercitii sacræ Scripturæ, hoc est de prædicatione, cuius, ut duorum præcedentium (*supra, cap. 1.*), fundamentum est sanctitas vitæ et conversationis bonæ, per quam venit ad illa. Unde in Psalmo : « Mihi adhærere Deo, per fidem et bonam vitam, et operationem fidei, bonum est (*Psal. lxxii.*) » ; deinde : « Ponere in Domino Deo spem meam, ut sic annuntiem omnes laudationes, » vel prædicationes, « tuas in portis illæ Sion (*Psal. ix.*) » Est enim multiplex prædicationis, scilicet : eruditionis, correctionis, exhortationis, excitationis, consolationis, et sustentationis beneficii. Et quia tribus prædicationibus subservit vox quasi eis necessaria et eorum præambula, sciendum est multiplicem esse vocem. Est enim vox fletus. Unde : « Exaudivit Dominus vocem fletus mei (*Psal. v.*) » ; et est vox confessionis ; deinde vox exultationis serenatæ conscientiæ, quam sequitur vox prædicationis. Unde in Psalmo : « In voce exultationis et confessionis sonus epulantis (*Psal. xli.*) » Et in alio : « Confitebimur tibi Deus, peccata, et pro amovendis malis : « Confitebimur tibi, » laudes, et pro conferendis bonis : Et, tunc, bene viventes et operantes, « invocabimus nomen tuum, » ut aliis bene et utilis prædicemus. Unde sequitur : « Narrabimus mirabilia tua (*Psal. lxxiv.*) » opera creationis et recreationis ad excitandum populum. Hic ordo etiam attenditur in ordine medendi. Prius enim amovenda sunt nociva et cætera. Item Dominus ad idem loquens prædicatoribus ait : « Vos, » conditi sapientia, « estis sal terræ, » vita ; « vos estis lux mundi, » doctrina (*Matth. v.*) Vita enim bona, scientiam, non dico verborum, sed rerum, præcedit. Unde per vitam, et non aliter, pervenies ad scientiam, scilicet operum. Hæc est scientia rerum : qui autem diligit, illa non caret. Item Salomon : « Fili, concupiscens sapientiam, serva mandata ejus, et Dominus dabit tibi illam (*Eccli. x.*) » Item : « A mandatis tuis intellexi (*Psal. cxviii.*) » ; scilicet, impletionem eorum per opera, intellectum habui in doctrina. Et dicit Glossa

super illum locum : Per custodiam mandatorum A pervenitur ad secreta mysteriorum. Item : « Intellectus bonus omnibus facientibus eum (*Psal. cx*), primo; item : « Bonitatem et disciplinam, et scientiam doce me (*Psal. cxviii*). » Primo disciplinam, postea scientiam. Item : « Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini : Beati qui scrutantur testimonia ejus (*ibid*). » Quasi : Primo habes fundamentum vitæ (scilicet innocentiam « ambulans in lege Domini : » bene operando), tandem scrutare ejus testimonia, ut majorem tibi compares scientiam. Item Apostolus : « Attende tibi, et doctrinæ (*I Tim. iv*). » Et idem, in regula apostolica, præmittit ea quæ ad vitam mundam sunt, ut : « Oportet episcopum esse sobrium, castum (*Tit. i*); » et hujusmodi; ultimo id quod ad doctrinam, inquietans : In doctore, bona vita præcedat doctrinam et prædicationem (GREG., homil. 2 in *Evāng*). 14 Restat enim, ut ejus prædicatione contemnatur, cujus vita despicitur. Item. Exemplo Domini, « qui cœpit facere et docere (*Act. i*). » Item : Sacerdos legalis primo induebatur superhumerali, deinde rationali. Onera enim propria et proximorum ferenda sunt, et opera legis implenda, primo scilicet, antequam accedas ad ratiocinationem et doctrinam, quasi prius habebas vitam mundam. Item : In figura horum « Armus separationis, et pectusculum elevationis (*Exod. xxix, xxxix*) » contingebat sacerdotibus. Prius enim laborandum et operandum est, ut separeris a malo antequam eleveris ad scientiam et contemplationem mentis. Item : In tunica sacerdotis erant, « mala punica (per quæ fervor charitatis, quæ præcedit, denotatur) et tintinnabula, (*Exod. xxxix*), » per quæ sonoritas doctrinæ et prædicationis, quæ sequitur. Obmutescit enim facundia, ubi ægra subest conscientia. Item ex virtutibus : « In virtute multa, Dominus verbum dabit evangelizantibus virtute multa (*Psal. lxxvii*). » Ad utrumque enim referendum est quod dicitur, « in virtute multa ». Item : In sacra Scriptura res potius quam verba loquuntur, « Res age, tutus eris (*Ovid. De rem amoris*). » In ea potius res persuadent quam verba. Quod conjicitur exemplo Bernardi prædicantis monialibus, et in principio sermonis obmutescens propter peccata illarum (Vid. ejus *Vitam*, l. iii, c. 3). Quibus pœnitentibus et constantibus, pluit eis imbrem de cœlo sacre Scripturæ. Item : Exemplo ejusdem prædicantis laicis teutonicis, et commoventis eos ad fletum, quem tamen non intelligebant. Cujus sermonem retexit post eum quidam monachus optimus interpres, quo loquente nihil moti sunt. Qui enim non ardet non accendit. Sæpe enim Deus claudit ora prophetarum propter peccata populi. Item philosophus : Magnificentior est sermo in tenui panno et grabato cum pallida facie factus (SENEC., epist. 20). Nos autem tumentibus et rubentibus buccis prædicamus verbum Dei, et idcirco contemnitur. Item : Legitur in vitis Patrum (lib. v, libello), iii, n. 18) : Eremitæ quidam cum

sæcularibus quibusdam accesserunt ad Felicem abbatem, petentes ab eò sermonem fieri; qui nihil respondit illis. Illi iterum pulsaverunt, et iterum obtulit. Tertio pulsaverunt, et respondit : Quia non est sermo hodie. Sermo enim non est, nisi ei respondeant vita loquentis, et meritum audientis. Ad minus enim exigit vitæ sanctitatem loquentis, ut scilicet præcedat quasi fundamentum. Item : Tractantes (legendo vel disputando, vel prædicando) verbum Dei sine fundamento sanctitatis et vitæ, similes sunt Sodomitis pulsantibus ad os ium Loth, et intrare volentibus ut turpia agerent, sed percussis aorasia ostium invenire non valuerunt (*Gen. xix*). Sic et quærentes gloriam, quæstum, et hujusmodi in sacra Scriptura, ex ea populare artificium faciendo, cæcati curiositate et peccatis aliis, non permittuntur intrare. Item : Si Mariæ Magdalene ferventi in dilectione prohibitum est a Domino ne tangeret pedes ejus, quia nondum ascenderat ad Patrem in corde suo (*Joan. xx*), quanto magis prohiberi deberemus a tactu horum pælum, scilicet sacre Scripturæ, qui minus diligimus, quorum etiam vita criminibus deturpata Domino selet! Item Job (cap viii) : « Spes hypocrite peribit, 15 et non placebit ei vecordia sua. » Gregorius super hunc locum ait de Origene : Quia hic est qui facit quod loquitur, et quod loquitur facit. Hypocrita enim est qui aliud loquitur, aliud facit. Hypocrite quidem proferunt verbum, sed non accendunt auditores ad supernum desiderium.

CAPUT VII.

De commendatione sacri eloquii.

Verbum quod de frigido peccare erumpit non inflammat, quia, qui non ardet non accendit. Item : « Ignitum eloquium tuum vehementer (*Psal. vi*); » igne scilicet charitatis conditum, et ex charitate prolatum, ut ignis ignem loquatur. Item : Ad hoc in missione Spiritus sancti, idem super capita apostolorum in igneis linguis apparuit (*Act. xxv*), ut ignis ferventiore dilectione, ignita eloquia et omnibus linguis proferrent. Item : « Ignem veni mittere in terram, et quid velonisi ut ardeat? » (*Luc. xii*). Item : Basilio magno prædicante videbatur audientibus quod lingua ignea egrederetur ab ore ejus; ex igne enim charitatis loquebatur. Item : Prædicante Sebastiano, Zoe uxor Nicostrati ad illum ait : « Video ante te angelum Domini tenentem tibi librum apertum, de quo procedit universa tua prædicatione. » Item Apostolus : « Os meum patet ad vos, o Corinthii, quia dilatatum est » charitate « cor meum (*II Cor. vi*). » Aliter non patet in prædicatione, sed ea habita ait Dominus : « Dilata os tuum, et ego adimplebo illud (*Psal. lxxx*). » Item David : « Dilatatum est cor meum, et exsultavit lingua mea, » etc. (*Psal. xv*). Item Ezechieli, ait Dominus : « Fili hominis, comede volumen istud (*Ezech. iiii*), » in quo erat scriptum Lamentatio, Carmen et Væ. Carmen justificatorum, Lamentatio impœnitentium, Væ damnatorum sive reproborum. De præmio enim

patriæ, poenitentia et poena gehennæ debet esse tantum prædicatio. « Et comedi illud : et factum est in ore meo quasi mel dulce (*Ezech. 111*). » Dulciter et suavissime verbum Dei ore prædicat, qui eum in corde suavissime diligit; inutiliter autem et acerbe eum prædicat lingua cui obviat et contradicit conscientia. Item : « Peccatori dixit Deus : Quare tu enarras justitias meas ? » (*Psal. XLIX*). Cum tu opere non impleas, quare sermone communi aliquid de majestate mea, ad populum, scilicet profers ? « Et quare assumis testamentum meum (*ibid.*), » id est, cum sis indevotus præsumis illud « per os tuum (*ibid.*) » (privata enim lectio non prohibetur) pollutum aliis prædicare ? Quasi, nec sancta verba os tuum præsumat docere. Et dicit Cassiodorus super hunc locum : Prohibet Deus ne lingua præsumat prædicare publice cui obviat conscientia prava; non tamen interdicitur laus conversis ad poenitentiam; sed vide ne cantes bene et vivas male. Item Apostolus : « Castigo corpus meum et in servitutem redigo, ne forte, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar (*I Cor. IX*). » Non ait : Ne cum aliis legerim, private scilicet. Non igitur **16** immisceant se scelerati divinis sermonibus. Item : Ad hoc in Veteri Testamento erat labium æneum in introitu tabernaculi, ubi sacerdotes lavabant manus ingressuri tabernaculum et egressuri (*Exod. xxx*). Undo : « Mundamini qui fertis vasa Domini (*Isa. LII*). » Item : In eodem labio erant specula, in quibus ingressuri et egressuri tabernaculum, viderent si quid maculæ in se esset ad purgandum. **M.** Ad hoc so-

lumbo.

Nota quod est prædicatio quæstiosa (**B. GREGOR. hom. 12 in Evang.**), alia vana et superba gloriam quærens, alia curiosa et stulta, alia subdola et hæretica, alia contumeliosa et scandalis plena, cum is scilicet prædicat, cujus vita despicitur, et istæ duæ nequaquam tolerantur. Alia officiosa, ut cum quis de officio prædicat; alia charitativa, ut cum quis, privatus scilicet, ex charitate et non de officio prædicat. Peccator autem occultus, et non prælatus, bene prædicare potest; prælatus autem peccator, etiam occultus criminaliter peccabit, si prædicaverit : quod probat Hieronymus (epist. 1 ad Heliorum) his verbis talem alloquens sic : Non omnes episcopi sunt episcopi. Qui enim in officio male vivit, ut quid locum et terram alterius occupas ? Cave ne prædicatio et debita populo oratio, ei pro peccato tuo subtrahas, et tu cum plebe æternaliter puniaris. Qui enim suis premitur, aliena non diluit. « Talis enim commune opus impedit, et ideo mortaliter peccat (*Matth. xv*). » Sed nec de officio debet prædicare impœnitens et existens in proposito peccandi, quia contra officium venit, et illud exsequendo mortaliter peccat : quanto magis cujus vita est scandalis plena ? Item : Nisi fueris imitator Samsonis, non extrahes favum de ore leonis (*Judic. XIV*). Item, Jeremie (cap. 1) inquit Deus : « Priusquam te formarem in utero, novi te, et antequam

A exires de vulva sanctificavi te, et prophetam in gentibus dedi te. Et dixit Jeremias : A, a, a, Domine Deus, ecce nescio loqui, quia puer ego sum ; » il est. A. b. c. darius, in vita scilicet, in scientia, in facundia. Item II ad Timotheum II : « Tu ergo, fili, quæ a me audisti, et per multos testes, hæc comenda fidelibus hominibus; qui idonei erunt et alios docere. » Idonei, vita, scientia, facundia. Hoc enim tertio opus est (facundia scilicet) ut duobus primis; alioquin quantum quis prodest exemplo, tantum nocet silentio. Item in eadem : « Sollicite autem cura te ipsum probabilem exhibere ; » primo « operarium inconfusibilem, » et post, « recte tractantem verbum veritatis (*II Tim. II*). » Item Dominus in Evangelio : « Quis putas est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illi in tempore tritici mensuram ? » (*Luc. XII*). Inde sciens quæ, quibus, qualia et quando sunt apponenda. Item philosophus (*SEX., epist. 24*) : Nihil adeo nos philosophos infestat, quam quod nobis objicitur, nos verba, non opera tractare, vocamurque a moventibus facietas : *Animalia glebæ* [*s. gloriæ*]. Item : Sanctus Gedeon pugnaturus contra Madianitas, fractis lagunculis et accensis luminibus sive lucernis, insonuit tubis, et territi sunt Madianitæ et confecti (*Judic. VII*). Item : Præceptum est a Domino Isaïæ (cap. XXXII) et Jeremie (cap. 1), quod non nisi prius succincti lumbos et renes prædicarent. Item : Filii Israel obsidentes Jericho (*Josue VI*), septies **17** camp circumierunt, et in septimo circuito tubis insonuerunt, et corruerunt muri Jericho. Jericho *defectus* interpretatur. Prædicaturus itaque primo omnes defectus suos cum mundo, qui in defectu est, circumeat, et in septimo circuito, id est cum plene et perfecte, in perfecta circumitione scilicet, corruent vitia mundalium hominum quibus prædicabit. Item : « Circuivi et immolavi in tabernaculo ejus hostiam vociferationis, » etc. (*Psal. XXVI*).

CAPUT VIII.

De curiosa prædicatione, et contra eam.

Philosopus (*SENEC. epist. 71 et 108*) : O tu lector, disputator, similiter et prædicator, qui hominem et honestatem vitæ quæris, ne exspectes magnificas voces ab istis circulatoribus et venatoribus verborum, qui flosculis et coloribus adulterantibus verbum Dei, furtivisque translationibus et similitudinibus, improbisque orationibus potius delectabilibus, et præritum auribus generantibus, quam utilibus utuntur. Talis prædicator, nonne me magis juvare poterit, quam nauseabundus navis gubernator, qui vix stare potest attonitus et vomitans non se, nec alios regere valens ? Non minori cura debet regi vita humana in hoc mundo, quam navis in mari.

Sed, inquires, hæc sequi et attendenda esse dicit Aristoteles, Socrates, Plato, Philo, et alii. Ne cures de dictis eorum in talibus, sed potius, ut bene vivas, fac quæ loqueris. Item : Exemplo abbatis Willelmi Clarevallensis, qui sermonem noluit texere, sed po-

tius de negotiis et gerendis in monasterio tractare, A iniquus hujusmodi sermonem tantum pruritus aurium generare, licet multum rogatus et in pluribus capitulis, ut prædicaret. Item : Qui hæc præcipit : « Nolite solliciti esse de crastino (*Math. vi*) ; » similiter et hoc : « Nolite cogitare qualiter, vel quid loquamini (*Luc. xii*; *Math. x*). » Qui ergo cogitat qualiter vel qui loquatur, obviat et evacuat præceptum Domini, quia furiose studens, pluteum cædit, et sermo hujus demorsos sapit ungues. Cujus si vita prædicaret, et lingua sine labore et sermone præmeditato. Tali enim « dabitur in illa hora quid loquatur (*ibid.*). » In Actibus apostolorum (cap. xvii) Lucas, rearguens curiosos prædicatores et auditores, ait : « Athenienses omnes advenæ et hospites ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere, aut audire aliquid novi ; » non ut crederent vel facerent illud, sed ut admirarentur. Item Apostolus : « Non veni ad vos in sapientia verbi, non in doctis humanæ sapientiæ verbis (*I Cor. ii, 13*), » sed in simplicitate sermonis, « ne evacuetur crux Christi (*I Cor. i, 17*) ; » ut cum veritas pateat, non requiritur ornatus verborum, ut verbis potius fiat fides, quàm veritate passionis, quæ, ut gesta est, et ita simplici sermone narranda est, ne quod credimus attribuatur humanæ sapientiæ potius verbis quam veritati et gratiæ, et ita « evacuetur crux Christi. » Veritas autem angulos non quærit, quia sibi sufficit. Non ita est de cælesti philosophia ut de humana, **18** quæ meretrix improba sibi non sufficit, nisi coloribus adulterinis et stibio Jezabel coloretur et depingatur (*IV Reg. ix*), scilicet flosculis et phaleris verborum, ut potius appareat quam existat sapientia. Item Hieronymus (tom. I, *epist. ad Gallum*) : « Amicus amicum non debet inescare, sed apponere potius quod prosit, quam quod delectet. » Item philosophus (*Senec. epist. 115*) : Jubeo te non esse anxium circa compositionem et curam sermonis ; a tali enim non expectes solidum et integrum verbum. Cujuscunque enim videris orationem curatam, concinnam, politam, et circumtonsam et similiter cadentem ; scito quod is animus pusillis deditus est et fractus. Animus vero magnus remissius quidem loquitur, utens scilicet propriis verbis, sed sincerius et securius. Vides hos juvenes capite complutos, barba nitidos, et de capsula totos ? Hi offendentes in syllaba, sæpe cadunt a tota oratione, ut aliena moventes risum cum cornicula ablati ei pennis mutatis a singulis avibus. Tales verbum Domini solidum perdunt, in arca habentes panem firmatum non in corde ; panem perditum faciunt et conficiunt variis modis, ut non proprium saporem, sed alienum et adulterinum sapiat.

Item, Hieronymus, ostendens qualiter debeat fidelis et prudens prædicator prædicare, ait in epistola ad Julianum consolatoria super morte filiarum ejus : « Itaque non scribentis diligentia, sed dicentis temeritate longum ad te silentium rumpo, offerens tibi nudam officii voluntatem et temporalem ; et pro

PATROL. CCV.

temporalibus et in temporalibus afferens consolationem. » Extemporalis est epistola absque ordine sensuum, sine lenocinio et compositione verborum, ut per totum, in illa, nil de oratore invenias vel reperias, sed in procinctu effusas putes, et abire cupienti ingestum viaticum. Loquitur divina Scriptura viva voce simplicia et utilia : « Musica in luctu intemptiva narratio (*Eccli. xxii*). » Unde nos leporem artis rhetoriæ contemnescentes, et puerilis atque plausibilis eloquii venustatem, ad sanctarum Scripturarum gravitatem confugimus, ubi vulnerum vera medicina est, ubi dolorum certa remedia ; in quibus recipit unicum filium mater in feretro, ubi turbæ dicitur circumstanti : « Non est mortua puella, sed dormit (*Luc. viii*) ; » ubi triduanus mortuus et fetens ad vocem inelamantis Domini, ligatus adhuc iustitias egreditur et erumpit (*Joan. xi*). M. Talis ergo debet esse prædicatio, quia talis est Scriptura, ut prædicti mortui in peccatis ad ipsam et per ipsam suscitentur, et ut ipsa virtutes operetur, et curet infirmos potius quam delectet curiosos. Item idem : Prædicator sapiens testimonio sapientis omnes suas et omnium auditorum imposturas et circumstantias debet attendere, ne in uno sermone decurrat, sed multiplici etiam, ut pro advertentibus mutet et formet sermonem, subtrahat et addat, si necesse fuerit, secundum competentiam singulorum. Utens enim unico et firmato sermone ad omnia vitia curanda similis est medico danti unam pillulam ad omnem morbum. Similis est etiam oratori scienti unicum genus causæ et quædam communia ad perorandum, quibus utitur in omni causa et in omni negotio. Item : Similis est iste patrifamilias **19** domus hospiti suo apponenti frigidos et fastidiosos et putridos cibos, quibus non nutritur, eni recentia debent apponi. Item : Hujusmodi prædicatoribus qui bene inchoant, quia a bono principio, et male mediant et terminant sermonem, sua et ornata sequentes verba a principio remota. Talibus potest objici illud poeticum :

..... Amphora cæpit
Institui, corrente rotu curvurceus exit ?
(HORAT. *De arte poet.*)

Et iterum :

..... Fortasse cupressum
Scis simulare.
(*Id. ibid.*)

Et item :

Purpureus late qui splendeat unus et alter
Assuitur pannus.
(*Id. ibid.*)

Et item :

..... At illi dextera jacebat
Bellum.
(JUVEN. *SAT. IV.*)

Incipiunt enim isti prædicatores sic : « In principio erat Verbum (*Joan. i*). » Deinde dicunt : Verbo quot accidit ? Et lectos et caninos prædicant et allegorizant. Item : Athenienses Apostolo loquenti seria aiunt : « Frater, si qua habes verba exhortationis, dicas nobis (*Act. xii*). » Qui etiam conte-

xens sermonem in Epheso (*Act. xviii*) in recessu suo, paucis verbis locutus est. Sic et Athenis, in quibus tamen omnia necessaria animæ Christianæ reperiuntur, tum prælatorum ad prælationem et regimen, tum subjectorum ad humilitatem consequendam. Item Hieronymus in supradicta epistola: Vivit Dominus, vivit sermo ejus, vivida sunt verba ejus, quibus restituetur tibi illius, eo attestante qui ait: « Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet (*Joan. xi*). » An contristaris et ignoras de dormientibus, « sicut et cæteri qui spem non habent? » (*I Thess. iv*.) Absit! Quia, « si credis quod Jesus mortuus est et resurrexit, ita credimus, » etc. (*Ibid.*) Ad hanc et per hanc vocem, *mortem*, quam pro morte et dolore filii contraxeras a corde tuo expellam, nunc reviviscas et consolationem recipias. Item: « Vivus est sermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens et penetrans usque ad divisionem animæ et spiritus, compagum quoque ac medullarum, nec non et cordis cogitationum discretor (*Hebr. iv*). »

CAPUT IX.

De humilitate prædicationis.

Philosophus (*Senec. ep. 114*): Talis debet esse oratio sapientis, qualis et vita ejus, non polita, non fucata, non plausibilis inovens homines ad risum, et ad hujusmodi, sed tantum sensus sine ornatibus verborum explicans simplici sermone. **20** Item (*Idem, ep. 75*): Cur cor tuum in verbo curato et non vero capit oblectamentum? Cur auris pruriturum? Urendus es, secundus es. Urendus es in corde, secundus in aure, ut talia a te seces et auferas, ne talia volutet cor tuum et auscultet auris tua. Periculosa enim sunt, etsi delectabilia. Item idem: Ars de cœlestibus pure traditur, aliæ vero artes ad ingenii exercitium sunt; hæc autem in negotium animarum. Non querit ægrotus eloquentem medicum et formosum, compositum; sed prudentem, curare scientem, benevolum et compositum in sermone humili, et habitu mediocri, et statura brevi, ne in magna præsumat. Sic et navis non formosum gubernatorem, sed regere scientem querit. Item, Hieronymus ad humilitatem sacræ Scripturæ invitans, ait: Ille est ille rusticanus vomer, quo occidit Sangar sexcentos Philisthæos (*Judic. iii*); et tu tot vitia et dæmones, si rusticano et humili sermone prædices, occides. Hoc enim gladio interficiuntur potius quam gladio Ciceronis. Hæc est mandibula asini super quam sedit Dominus, qua Samson interfecit mille Philisthæos (*Judic. xv*). Hoc est receptorium lactis, a quo David limpidissimos quinque lapides elicuit, quibus percussit et prostravit Goliath (*I Reg. xvii*). Claros dico lapides et naturales, non fucatos, non subornatos. Subornatus enim sermo suspectus est, sicut et iudex subornatus, vel testis vel advocatus. Et nos ergo declinantes ampullosa verba, et potius officiosa quam utilia, ut pauperes et exsules, humilia sectemur, poeta nos ad hoc invitante, qui ait:

*Telephus et Peleus cum pauper et exsui uterque,
Projicit ampullas et sesquipedalia verba.*

(HORAT. *De arte poet.*)

Item: Non assimilemur ei, qui se tragico defendit hiatu.

Item:

*Quid feret hic dignum tanto promissori hiatu?
Ut ridentibus arrident, ita flentibus adsunt
Humani vultus, Si vis me flere, dolendum est
Primum ipsi tibi, tunc tua me infortunia lædent,*
(*Id. ibid.*)

et movebunt. Item: Ne desperes, quia:

*Sunt verba et voces quibus hunc lenire dolorem
Possis, et in parte tantum deponere morbum.*

Sic inquit philosophus amico desolato. Etiam tu prædicator dicas:

*Sunt verba et voces quibus hunc lenire dolorem
Possis, et ex toto tantum deponere morbum.*

(*Id. epist. 1, lib. 1.*)

Item: Hæc sunt verba infantilia designata per salivas defluentes per barbæm David (*I Reg. xxi*), et ideo virilia, quia: « Quod stultum est Dei, sapientius est omnibus hominibus (*I Cor. i*). » Item Gregorius: De fabrica merito veritatis non exit, sed de natura. Et Hieronymus: Qui ad inscrutabilia et secreta Dei non penetrat, et quod patet, et quod non patet, in eloquio divini sermonis humili et recte viventi patet.

21 Hucusque exercitii lectionis, disputationis, et prædicationis semina et fundamenta jecimus, quibus cuncta quæ viderit ad eandem materiam pertinentia diligens lector poterit adjicere. Hoc unum tamen moneo, ut utilia tantum et sufficientia apponat. Alioquin, sicut Salomon testatur: « Faciendorum librorum non erit numerus (*Eccl. xii*). » Et Joannes in Apocalypsi (*cap. xii*): « Ad hoc, inquit, nihil adjicies. » Et in Legenda beati Martini legitur, quod cui ad informationem vitæ pauca sanctorum exempla non sufficiunt, multa non proferunt.

CAPUT X.

De suggillatione superbiæ.

Omnia prædicta ad duo faciunt, scilicet, ut sciamus « declinare a malo, et facere bonum (*Psal. xxxvi*). » Et, quia non potest vitari malum nisi cognitum prius, a suggillatione superbiæ (quæ attestante beato Augustino (*Expos. 2 in Psal. xviii*), est causa et principium omnium malorum et peccatorum) inchoandum est. Hac quicumque caret, mundus est, quia hoc peccatum est ultimum redeuntibus ad Deum, quod recedentibus primum fuit. De qua Hieronymus ait: Superbia ratione cœlestis, cœlestes appetit mentes, et ad proprios revolans ortus, apponit gloriam et puritatem hominum irrumpere, quæ de gloria et puritate angelorum erupit; ut quos inventi participes naturæ, faciat consortes ruinæ. Constructo enim spirituali ædificio justis, et rite omnibus perfectis, innascitur ei et subrepat sæpe superbia, pro excellentia operum et virtutum quas habet. Unde efficitur talis, ut jam cum Pharisæo loquatur attollente oculos in cælum, et dicente: « Non sum sicut cæteri hominum, jejuno bis in Sabbato,

(*Luc. xviii*), etc., » cum Publicanus et humilis A *Frangit Deus omne superbum.*
 econtra statuerit declinare oculos in terram percutiens pectus suum, et dicens : « Deus, propitius esto mihi peccatori (*ibid.*). » Item Hieronymus (*Epist. ad Antonium de modestia*, tom. I) : Hæc est quæ angelum de sublimi ordine et gloria angelorum dejecit in aerem caliginosum deputatum ei in carcerem usque in diem iudicii. Hæc est quæ primum hominem de paradiso cœlesti dejecit in mundum, « et in lacum miseræ, et in lutum sæcis (*Psal. xxxix*). » Hæc est quæ populo Judaico elato, quia « non fecit taliter omni nationi (*Psal. cxlvii*), » populum gentium prius non reputatum stillam situlæ (*Isa. xl*), » prætulit, sieque « caput versum est in caudam, et cauda in caput (*Deut. xxviii*). » Item David : « Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ (*Psal. cxviii*). » Sunt enim peccatores cœli, et peccatores terræ. Peccatores vero cœli, sunt sicut illi qui dixit : « Ponam in cœlo solium meum, et ero similis Altissimo (*Isa. xiv*) ; » et sicut ille qui dixit : « Peccavi in cœlum et coram te (*Luc. xv*) ; » et hi, de quibus dicitur : « Posuerunt in cœlum os suum (*Psal. lxxii*) ; » et quicumque cœli incolæ relinquunt cœlum : quales sunt, qui gratiam, quam infuldente Spiritu sancto acceperant, minuunt.

Peccatores autem terræ dicuntur, qui terrenis involvuntur delictis, ut libido, **22** gastrimargia, et huiusmodi. Item David : « Dominus justus concidet cervices peccatorum (*Psal. cxxviii*), » id est cervicosos et superbos peccatores conteret. Non ait : *Pe* rem vagum ad mala, non manum noxiam, non oculum lascivum, vel quæcunque membra, quibus itur ad malum, sed cervicem ; quia nihil adeo Deo displicet sicut cervix erecta post peccatum. Item idem : « Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, et emundabor a delicto maximo (*Psal. cxviii*) ; » id est superbia. Nihil enim gravius est quam « apostatare a Deo (*Eccle. x*), » quod facit superbia. Item idem : « Non veniet mihi pes superbiæ, et manus peccatoris non moveat me (*Psal. xxxv*). » *Pes superbiæ*, id est superba affectio ; et ita *manus peccatoris*, cuiusque scilicet suggerentis mihi ut peccem, *non me movere poterit*. Rectus ordo. Radix enim peccati superbia, per quam ad alia peccata proceditur. Hoc est quod dicitur in alio psalmo : « Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo ; si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero (*Psal. xviii*). » Item Hieronymus : Superbia sputo comparatur. Non enim sufficit superbis quod Deum offendunt, nisi et in faciem ejus conspiciant. Eriguntur enim et impingunt se in ipsam, quia cum aliis vitiis recedunt a Deo. Unde : « Maledicti qui fornicantur abs te (*Psal. lxxii*) ; » isti incurrun et ingrassantur in eum. Item : Superbia incipit ab injuria Dei, ideoque Deus hoc vitium super omnia vitia detestans, ait : Mihi reservetur hic hostis meus, cum eo mihi est congressio. Unde dicitur : « Superbis Deus resistit (*I Pet. v*), » etc. :

(*PRUDENT. Psychom. 4.*)

Non dicitur libidinosus, gastrimargis resistere, quæ tamen vitia abominatur, sed non adeo, ut superbiam. Item idem : Superbia cornuta depingitur. Duo enim habet cornua : unum contra dilectionem Dei, alterum contra dilectionem proximi. Contra cornua, humilitatis, scilicet dilectionis Dei et dilectionis proximi. Unde præcipue hoc vitium Deum impugnat. De his cornibus ait David : « Exaltabuntur cornua justi, et omnia cornua peccatorum confringam (*Psal. lxxiv*). » Item Hieronymus (*Epist. ad Abigam, t. I*) : Nihil est quod ab ineunte ætate horruerim, sicut monstrum superbiæ, sicut cervicem erectam, sicut oculos sublimes, sicut supercilium grave, sicut contumeliosam humilitatem. Item David : « Domino Deus meus, si feci istud (*Psal. vii*) ; » quasi peccatum superbiæ ignominiosum, quod nominare etiam horrendum est, cum Domino maxime adversetur. Item Ecclesiasticus (*cap. x*) : « Odibilis est coram Deo et hominibus superbia, et execrabilis omnis iniquitas gentium. » Item : « Arrogans et superbus odibilis est in civitate. » Super omnia vitia detestatur superbiam sacra Scriptura. Unde et Psalmista fere in omni psalmo conqueritur de illa, ut ibi : « Multiplicata est super me iniquitas superborum (*Psal. cxviii*). » Et ibi : « Superbi inique agebant usquequaque, » vel, « usque valde (*ibid.*), » quia alios peccantes peccando excedunt. Vel, « usquequaque, » usque ad peccati consummationem. Omnis enim peccati consummatio est superbia. Unde non restat gravius et ulterius peccare quam per superbiam. Item : « Coagulatum est sicut lac cor eorum (*ibid.*), » id est superborum. Sicut enim lac coagulo et fermento constringitur **23** et indurescit, sic et fermento superbiæ lac superborum constringitur, ne dilectio eorum extendatur usque ad proximum et inimicum, ad quem deberet extendi, ergo nec ad Deum. Item Gregorius (*lib. viii, Moral. c. 30 et lib. xxxiv, cap. 18*) : Sicut humilitas omnia vitia enecat, omnes quoque virtutes colligit et roborat, sic et superbia omnes virtutes destruit et dissipat, omniaque vitia coacervat et consolidat. Item : In porta religionis Christianæ sub attestazione proflitetur catechizandus quod *abrenuntiat diabolo*, ut principi et auctori omnium malorum, et *omnibus operibus ejus*, et præcipue *pompis ejus*, quæ difficiliter caventur, et non nisi cum maxima cautela. Opera enim ejus, quæ consistunt in illicitis, manifestius patent, et ideo facilius caventur. Pompæ vero in licitis, et in usu licitorum, quæ accedente superbia sunt illicita ; ut in superfluitate et apparatu vestium pretioso, in sellis deauratis, et in calcearibus, et frenis, ubi magis relucet et nitet aurum, quam in altaribus. Sed nonne in usu temporalium distincta est meta, certusque modus et limites, quos non licet excedere sine peccato? Nonne natura hæc distinguit? Nonne et sancti, ut Apostolus ; « Habentes vestimenta et

alimenta his contenti sunt? (I Tim. vi.) Nunquid aliquis sic se pascendo et vestiendo, sicut hodie fit, in primitiva Ecclesia peccaret mortaliter? Nunquid non corripere super hujusmodi? et si tunc fuerit peccatum mortale, quomodo desiit esse peccatum?

Sed objicies: Quia vivendum est cuilibet pro modulo suæ personæ, et secundum mores bonos, et consuetudines illorum, inter quos vivitur, ita ut his occasione movendæ concupiscentiæ non studeant, nec in se, nec aliis; sed quousque protendatur hæc consuetudo? Nunquid non poterit usque ad superfluitatem porrigi? Sed quis sciolus est consuetudinis illius honestæ licitæ, et limitatæ, de qua dicitur et intelligenda est auctoritas, cum singulis hæc consuetudinibus pristinis aliquid adjiciatur, tum scilicet consuetudini vestiendi se, tum aliis? Item: Quantum sit monstrum superbiæ ostendit ortus ejus. Oritur enim quandoque a dono fortunæ, et hoc multiplici: ut a divitiis, quia « Abundantia panis, et superbia vitæ causa fuit peccati Sodomorum. » Item: « Adipem suum concluserunt, os eorum locutum est superbiam (Ezech. xvi.) » Item: Vide quid faciat otium et cibus alienus: « In labore hominum non sunt, » etc. (Psal. xvi.) « Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum (Psal. lxxii.) »

Ab habitu etiam exteriori et interiori procedit quandoque superbia, ut est vestitus, victus, eorum, familiæ, et hujusmodi. Unde Sebastianus: Nunquam hic Christianus fuit, quia saporum lautitiam dilexit. Ita et philosophus (Seneca, ep. 87) vectus in vehiculo fracto; ita debilibus asinis et macris trahentibus illud, solo motu vitam testantibus, muloneque discalearo et fere nudo, illis, quos obviam habuit, quærentibus, si ejus esset vehiculum, respondit: Non, sed alienum sibi commodatum. Rediens autem ad humilitatem et cor suum, ait: Quid feci modicitatem meam negans, quasi superbe et male excusans? **24** Qui enim sordido erubescit, nonnunquam pretioso gloriabitur. Quandoque a dono naturæ oritur superbia, ut scientiæ, ingenii, memoriæ, industriæ, vocis delectabilis, rationis et hujusmodi. Unde Benedictus (B. Gregor. in II Dialog. lib.) Romæ timens monstrum superbiæ cum ingenio et scientia superare se videret cœtaneos suos adolescentes, « recessit a studio prudenter nescius, et sapienter indoctus. » Apostolus etiam ait: « Scientia inflat, charitas ædificat (I Cor. viii.) » Et Augustinus Hieronymo scribens: Malo ut cesset scientia ista, quæ inflat, quam pereat quæ ædificat, scilicet charitas. A generis etiam nobilitate oritur superbia. Sed tolle Annibalem tuum, precor; miserum enim est aliorum incumbere famæ. Quis fructus generis, si coram lepidis male vivitur?

*Nobilitas animi sola est atque unica virtus.
Dic mihi, Teucrorum proles, animalia muta,
..Quis generosa putet nisi fortia? Sed tu
Nil nisi Cecropides truncoque similimus Hermæ.*

A pulchritudine etiam oritur superbia. Unde:

A *Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam.*
(JUVEN., sat. 8)

Quandoque a dono gratiæ oritur. Unde Hieronymus (S. Hieron. t. II, epist. 93: Sub cinere et cilicio, sub jejuniis in tunica et manica folliculata, sæpe latet magna superbia; quia:

*Cum bene pugnaris, cum cuncta subacta putaris,
Quæ plus infestat, vincenda superbiæ restat.*

(OVID. lib. II Fastorum.)

Item: « Multiplicata est super me iniquitas superbiorum (Psal. cxviii.) » Quibus non profuit quod humana natura, post delictum primi hominis, humiliata est et quod passa, et quod multipliciter afflictata (Christus scilicet in ea), ergo superbis nec mors Christi, nec crux, nec lancea, nec clavi, nec hujusmodi prosunt, cum humilitati obviant, imo destruere nitantur, velintque eam non esse, et ita Christum nec Deum, nec hominem esse. Item: Quia a bonis et donis fortunæ, ut a divitiis, oritur superbia, præcipit Apostolus, in I ad Tim. cap. vi: « Divitiis hujus sæculi non sublime sapere, nec sperare in incerto divitiarum, » quæ modo adveniunt, modo recedunt. Item, a potentatibus et dignitatibus, vel habitibus, vel concupitis, ut in illis quis superbiat, oritur superbia. Unde beata Virgo: « Deposuit potentes de sede, » id est superbos; « et exaltavit humiles (Luc. 1.) » — « Potentes potenter tormenta patientur (Sap. vi.) » — « Retribuet enim Dominus: abundanter facientibus superbiam (Psal. xxx.) »

C Item: Non expavit Apostolus divitias (pro se, sed pro aliis, qui ait: « Scio abundare, et penuriam pati [Phil. iv], » sed morbum earum, id est superbiam vel cupiditatem, quæ duo vitia semper adjuncta sunt, sicut testatur Beda super Ecclesiasticum. Item, sic erat Sapientia: « Divitias et paupertatem, Domine, ne dederis mihi, » paupertatem, « ne » aliena « furer » ex inopia; divitias, « ne dicam, Quis Dominus est? » (Prov. xxx.) Item Hieronymus: « Suavis Dominus universis (Psal. cxliv), » tamen monstrum et stercus superbiæ sordibus et aliis nialis, sed venialibus, curat et expellit. Hæc « Stercora sunt boum lapidantia (Eccli. xxii), » cæteris vitiis non ita vitia apponuntur emplastra. Unde Deuter. **25** cap. vii: « Devorabis septem populos et consumes, » qui sunt in terra ad quam ibis, sed « paulatim et per partes, quia non poteris eos delere simul, ne forte multiplicentur contra te bestię terræ. Vide ne de bestiis orientur ursi et leonæ, et devorent te. Sunt enim vitia quædam nobis tributaria, quibus majora caventur; de quibus dici potest:

..... Aliquisque malo fuit usus in illo.

Sic et Paulus curatus est a superbia malo scilicet tributario. Unde: « Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ, » etc. (II Cor. xii.) Si subtilius etiam consideres, animadvertes vitium superbiæ sordidissimum sordidissimo, et mortale mortali emplastro sæpe curari. Unde: « Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt, » etc.

(*Psal. xv.*) Item : « Satanas Satanam expellit, etc. » (*Matth. xii.*) Item : « Venies in Babylonem, et ibi curaberis (*Mich. iv.*) » Item : « Priusquam humiliarer ego deliqui (*Psal. cxviii.*) »

Sæpe etiam hoc monstrum quadam bona simulatione et contemptu curatur. Unde Gregorius de quodam eremita rogato a quodam cive, cui opuscula sua vendebat, ut domum ejus intraret filioquo ejus ægrotanti manus imponeret. Qui cum accederet ad civitatem, videns cives et pompam venire sibi obvius; horripiliones et quædam præambula, et præludia superbiæ in se sensit pro honore sibi exhibito; qui et ne superbia oriretur, exspoliavit se, et projecit in flumen: quem cives, quasi furiosum contempserunt. Ille vero relictis semicinctiis suis, nudus, in cellulam suam rediit. Sic se magister Lanfrancus (l. 1, in *Eutrop.*) curavit a superbia, breviando scilicet producendas, et producendo corripiendas syllabas. Qui tamen ita subtiliter et acute postea in Turonensi concilio contra Berengarianam hæresim disputavit. De talibus dici potest:

*Est ubi contemptus nimius juvat.
Stultitiam simulare loco prudentia summa est.*
(CATO in *Distichis.*)

Item, Hieronymus: « Superbia est mons positus inter nos et solem, qui non permittit nos videre solem justitiæ. » Item: « Hæc est sartago posita inter nos et Jerusalem, ne ipsam videamus (*Ezech. iv.*) » Hæc est nubes interposita de qua dicitur: « Opposuiti nubem ne transeat oratio (*Thren. iii.*) » Item: « Domine, non est exaltatum cor meum (*Psal. cxxx.*) » Est enim superbia cordis, oris, totius corporis et operis. Superbia sibi omnia membra corporis vindicat, sibi que servire cogit, et tunc primo sibi ipsi consonat et concordat. De superbia cordis quæ intoxicat et pullulare facit, ut radix, alias species superbiæ, ait David: « Domine, non est exaltatum cor meum. » Os autem hominis duplex est, scilicet os faciei, et vultus.

Os homini sublime dedit.
(OVID. 1 *Metamorphoseos.*)

Et frons domicilium est, et signum verecundæ humilitatis, vel impudentis elationis. De hoc ore ait poeta:

Quas gerit ore minas, quanto premit omnia fastu?
(STATIUS *Thæbaidos* 1.)

In hoc ore multiplex superbia: ut superbia elatæ naris. Unde Isaias: « Attende **26** tibi ab homine, qui spiritum habet in naribus (*Isa. ii.*) » Superbia etiam oculorum. Unde: « Oculos sublimes (*Prov. vi.*) » et Propheta: « Neque elati sunt oculi mei (*Psal. cxxx.*) » Et Job vel Sapientia: « Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi (*Eccli. xxi.*) » Et cervix etiam erecta. Unde: « Dominus concidet cervices peccatorum (*Psal. cxxviii.*) » Unde etiam Cassiodorus senator loquens de adolescente Juliano Apostata: « Non est sperandum de eo cui in juventute sunt hæc: Cervix inflexibilis, oculi vagi et

A discurrentes, nares minaces et injurias spirantes, humeri jactantes, schemata ridentia. » Est etiam os linguæ superbiæ. Unde: « Disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam (*Psal. xi.*) » Item: « Posuerunt in cælum os suum et lingua eorum transivit in terra (*Psal. lxxii.*) » Lingua etiam superba quandoque vindicat sibi omnia membra, quasi ea cogat loqui et sibi servire. Unde:

Cum pes, cumque manus, cum cætera membra loquantur,

Inferius guttur qua ratione tacet?

Est etiam superbia totius corporis (solis pudendis exceptis in quibus verecundamur, unde etiam ampliori honore ea tegimus). Quidam enim staturam pedibus adjuvant, et suram super suram ponunt, ventrose incedunt, mole corporis et gastrimargia eos non cogente ad hoc. Quidam vero pectorose quasi arcuati:

Et multum referunt de Mecenate supino,
(JUVENALIS, sat. 1.)

Quidam manibus in omnem partem se extendunt. Unde:

Ventilat æstivum digitis sudantibus aurum.
(Id. *ibid.*)

Quidam erecto et extento collo, et quasi affixo palo incedunt. Unde Isaias: « Elevate sunt filix Israel, et ambulaverunt collo extento (*Isa. iii.*) » De superbia operis, ait David: « Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam (*Psal. c.*) » Item: « Retribuet Dominus abundanter facientibus superbiam (*Psal. xxx.*) » Item: « Non ambulavi in magnis neque in mirabilibus super me, » etc. (*Psal. cxxx.*) Singula vitia, singula membra possident, in quibus domicilia habent; sed hoc vitium in omni fere membro dominatur. Propter has plures species superbiæ, ait Propheta pluraliter: « Leva manus tuas in superbias eorum, qui maligna loquuntur super me (*Psal. lxxiii.*) » Hoc etiam vitium adeo pestiferum est et dominans quod dominium et regnum alterius vitii sibi vindicat. Unde philosophus (SEXÆC. ep. 60): Video, inquit, unicam silvam pluribus elephantis sufficere, tauros torosos, et unico agro contentos esse. Quid est igitur quod homo, minor D his, pascitur terra, cælo et mari? num propter famis quantitatem, qua cætera animalia vincat, vel ob ingluviem exsaturandam? Minime. Non enim usus ventris est in pretio, sed ambitio. Item in IV Reg. « Veruntamen excelsa non abstulit. » Item: « Superbis Deus resistit (*1 Petr. v.*) » « Frangit Deus omne superbum (*PRUD. in Psychom. iv.*) » De talibus enim cito ulciscitur, alios exspectat magis ad pœnitentiam. Item, hoc vitium redarguens Apostolus ait: « Non in compositos (*Rom. i.*) » nec in incessu, nec in habitu exteriori scilicet, vel interiori: quia incompositio corporis signum est interioris incompositionis. Item, Ecclesiast. xxxv. Item Job. xv: « Tetendit enim manum suam contra **27** Deum, » etc. Item, et sicut gigantis steterunt

contra me superbi. Item : « Hi sunt gigantes ædificantes turrim Babel contra Dominum, ut ascendant in cælum (Gen. 1). » Item : « Isti cum diabolo dicunt : Ascendam in cælum, etc. » (Isa. xiv.) Item, Job xviii : « Devoret pulchritudinem et brachia ejus primogenita mors, » id est superbia, quæ inter vitia prius in cælestibus nata, primam creaturam Dei, id est angelum occidit. Item, Cassiodorus (in Psal. xviii) : Non est tertia origo peccati præter occultum, quo cecidit diabolus, et alienum, quo homo seductus est, et consuetudo fecit suum. Unde dictum est in Psalmo : « Et emundabor a delicto maximo (Psal. xviii), » id est a delicto superbiæ, quod vere est maximum. Non enim est majus peccatum quam « apostatare a Deo, » quod est vitium superbiæ hominis et angeli. « Superbia vero est initium » et causa « omnis peccati (Eccli. x), » id est omnis generis peccati, qua, qui caret, ille vero est immunis ab omni peccato. Unde dicitur in eodem psalmo : « Et erunt ut complacent eloquia oris mei, » etc. (Psal. xviii.) Eloquia enim oris mei erunt talia, « ut complacent in conspectu tuo semper (ibid.), » non hominum. Si autem non mundus a superbia fuero, eloquia mea non complacent in conspectu tuo. Si vero mundus fuero, non solum eloquia, sed, et « meditatio cordis mei (ibid.) » erit talis, non ut placeat hominibus, sed tibi, qui intus vides, et conscientiam hominum inspicias.

CAPUT XI.

Contra invidiam.

Invidiæ mater est superbia : et utinam bene suffocata matre et contrita, suffocaretur et contereretur filia ! Per superbiam cecidit primus angelus, de angelo factus Satan, quam retinuit in effectum, et forte in affectum, invidiam autem etiam in effectum, et in affectum. Hujus invidia mors intravit in mundum (Sap. 11). Quia enim diabolus invidit in homine quod perdidit, nisus est ut suggestione sua a homo illo caderet et homo, iniciens in serpente : « Quæcumque die comederitis, eritis sicut dii (Gen. 31). » Quam magnum autem sit hoc vitium, patet per radicem ejus, scilicet superbiam, et per effectum ; parit enim fraternum odium ; quod scilicet odium quantum sit, et quam grave, patet ex auctoritatibus sanctorum, qui dicunt propter illud omnia peccata sunt reddita, etiam dimissa redire et repeti usque ad novissimum quadrantem ; quod maxime est irremediabile, quando habet invidiam radicem. Nascitur enim quandoque ex contumelia, vel injuria. Ex contumelia dupliciter ; ex contumelia verbi scilicet occulti, ut detractorii ; vel verbi manifesti et contumeliosi. Ex injuria dupliciter ; ex injuria damni, vel ex injuria illata corpori ; et tunc hoc vitium, scilicet fraternum odium, remediabile est, quia causam habet **28** impulsivam. Item : Si pro qualitate meritorum boni inserentur ordinibus angelorum ; ergo pro qualitate meritorum mali inserentur ordinibus dæmonum : ut sicut illi dæmones in æternum invident, sic et ipsi mali in æternum

A invidi permaneant. Sic ergo, cum invidia regnatura sit post mortem, non est verum quod dicitur a poeta :

Pascitur in rivis livor, post fata quiescit.

(OVID. Elegia 15, l. 1.)

Ignoro tamen si homines post mortem invident. Item : Tanta est invidiæ malitia, quod etiam ipsa Spiritum sanctum persequitur. Quid enim in bono proximi aliud persequor quam donum Spiritus sancti ? Itaque ipsum datorem in dono persequor, et extinguere conor. Item : Diminuere vel incrustare bonum proximi quid aliud est quam illud Beelzebub principi dæmonium ascribere ? Et ita Dominum datorem boni esse nolumus, cum illud in proximo pervertimus, quasi diabolo illud ascribentes. Item : Sicut invidia aggressa est primum Adam (Gen. 3), per quam « intravit mors in mundum (Rom. 5), » ita et aggressa est secundum Adam. Per invidiam enim crucifixus est Christus a Scribis et Phariseis. Hæc est « fera bestia quæ devoravit Joseph (Gen. xxxviii), » (eo quod a patre cunctis fratribus plus amaretur), et illum actualem, et Joseph spiritualement, Christum scilicet. Ille est cetus, qui absorbit Jonam (Jon. 1). In duobus autem consistit invidia, scilicet in gaudio et dolore. Unde poeta :

Insultare malis, rebusque ægræcere letis.

(STATIUS II Thæbaidos.)

Ibi autem a poeta non notatur nisi una causa, ubi alter poeta ait :

C *Invidus alterius rebus macrescit opinis.*

(HORAT., l. 1, ep. 2.)

Et alia ubi ait :

Semper abest risus nisi quem fecere dolores.

(OVID. II, Metamor.)

Utraque in hoc : O dulces visure polos, sed iterum intrature tenebras. Item Job (cap. 7) : « Stultum interficit superbia, parvulum invidia. » Item Salomon in Parabolis (Prov. xiv) : Munditia vel « Vita cordis est sanitas carni : putredo ossium invidia. » Item Isaias (cap. xxxiii) : « Concipietis ignem ardoris, et patietis stipulam et spiritus vester consumet, et devorabit vos. » Unde poeta :

Justius invidia nihil est,

D quæ proximum suum protinus consumit auctorem. Item : Sicut signa sua habet superbia, ut non lateat (ut oculos sublimes) alia etiam in aliis membris, ita et invidia signa sua habet. Hæc est enim :

*Perpetua anxietas, nec mensæ tempore cessat,
Faucibus ut morbo siccis, et pallentibus, interque
molares*

Difficili crescente cibo.....

*Dependas animi tormenta latentis in ægro
Corpore : dependas et gaudia, sumit utrumque
Inde habitum facies.*

(JUVENAL., SATVR. 14 et 15.)

Hæc etiam :

29 *Inter finitimos vetus atque antiqua similtas.
Immortale odium, et nunquam sanabile vulnus.*

(Id. ibid.)

Item : Hæc, nata a superbia, mater est proditi-
onis, homicidii et fratricidii. Hac enim exagitatus
Cain, fratri ait in dolo : « Eamus in campum. »
Ubi « cum respiceret Deus ad Abel et ad munera
ejus, ad Cain autem non respexit, nec ad munera
ejus, » Cain magis invidens fratri, eum occidit, signi-
ficumque invidiæ suæ et sceleris accepit a Domino,
timorem scilicet mentis, et tremorem capitis. Qui
timens ne ob scelus suum interficeretur a Domino,
dixit ei Dominus : « Non morieris modo, sed tremulus
et vagus eris super terram (Gen. iv). » in pœnam
peccati. Item : Hac exagitatus Joab Amasam sica
interfecit (II Reg. xx), nec non et Abner, invidens
et timens (eo quod familiares essent David) quod
principatus militiæ ei auferretur a David, ut eorum
alteruter ei succederet (II Reg. iii). Item : Hic est

spiritus malus, quo permissus Saul exagitari a Do-
mino invidens David, eo quod prospere ei succederet;
eo quod etiam audisset inulierculus in laudem
David decantare : « Saul percussit mille, et David
decem millia, » coram prospallente et citharizante
David al lyram, in pristinum statum mentis perductus
est. Sed iterum spiritus malus, permissus a Domino
eum exagitare cepit contra David (I Reg. xviii et
xix), quia, etsi ad tempus cesset venenum invidiæ,
vix extinguï potest, quin iterum pullulet.

Item : Invidia filia, et mater superbia in unum conspi-
rante ad ruinam totius mundi. Sicut enim illa a
bonis, prosperis et melioribus oritur, ita et hæc a
bonis naturalibus, et a bonis proximi, et alterius et
melioribus. Unde :

*Aurum, et opes, et rura frequens donabit amicus,
Qui velit ingenio cedere, rarus erit.*

(MART. VIII, epigram. 15.)

Item : Hæc est mater detractionis. Velenim abrogat
in toto bona hominis, vel derogat in parte eis incru-
stando si ex toto delere non potest; et si non alicui
noeuisset, extincta fuisset. Item in Parabolis Salo-
mon detestans invidiam, ait : « Ne comedas cum
homine invito, et ne desideres cibos ejus, » id est
morsus, detractiones, corruptions ejus : « Quoniam
in similitudinem arioli et conjectoris æstimat quod
ignorat. Comede et bibe, dicet tibi, et mens ejus non
est tecum. Cibos, quos comederas, evomes, » per pœ-
nitentiam, « et perdes pulchros sermones tuos (Prov.
xxiii), » quibus, ut corrigeretur, eum corripuisti et
monuisti. Item : Eo amplius detestabilis est invidia,
quod oritur a bonis naturæ, sicut et fortunæ, contra-
dicit enim invidia scientiæ, si quis eam naturali
ingenio et exercitio sibi comparaverit; quia :

Qui velit ingenio cedere, rarus erit, etc.

Unde Hieronymus in Prologo Isaïæ (In l. xi, Comment.
in Isaïam ad Eustochium) : Non ignoro nos quoque
patere morsibus plurimorum, qui stimulante invidia,
quod consequi non valent, despiciunt, et contem-
pant, et incrustant; sed legant prius et postea
despiciant, ne videantur, non ex judicio, sed ex
odii præsumptione, ignorata damnare. **30** Item :
Si oritur invidia a bonis gratiæ, contemptus est (quia

contemnantur boni ab invidis dicentibus, quia boni
sunt, sed imperiti et illiterati.) Vel est sancta imi-
tatio : discere sanctam superbiam, similiter sanctam
invidiam. Unde :

..... *Et tantis æmulus actis.*

Et Josue æmulus Moysi fuit. Coram quo, cum dice-
retur quod quidam (nescio qui sint) prophetant hie,
ait Moyses : « Utinam omnes prophetarent sicut et
nos (Num. xi)! » Item Apostolus : « Quod si invicem
mordetis et comeditis, videte ne ab invicem consu-
mamini (Gal. v). » Item : Per invidiam veritas He-
braica secundum interpretationem Hieronymi, nobis
sublata est, quæ interpretationi ejus invidit.

CAPUT XII.

Contra detractionem.

Sicut invidia filia est superbiæ, ita et invidiæ
filia et « dens pessimus (Prov. xxv) » est detractio;
quam post superbiam et invidiam redarguens Apo-
stolus in Epistola ad Romanos cap. 1, ait : « Pro-
pterea tradidit eos Deus in passionibus ignominias
repletos omni iniquitate, contentione, superbos,
elatos, susurrone, detractores, Deo odibiles. » Quod
diligenter notandum est. Cum enim omnes malos
Deus odio habeat, de istis tamen dicitur, « Deo odi-
biles, » quasi in hoc, eis eorum epitheton attribuens.
Item Epistola ad Gal. v : « Quod si invicem mordetis
et comeditis, videte ne ab invicem consumamini; »
scissa scilicet unitate fidei, quod sit per invidiam
et detractionem. Item in Psal. c : « Non adhasit mihi
cor pravum, » id est detrahens, « superbo oculo et
insatiabili corde. » Item Parabolæ cap. iv : « Re-
move a te os pravum, et detrahentia labia sint
procul a te. » Item cap. xxiv : « Cogitatio stulti
peccatum est, et abominatio hominum, detractor. »
Item Levitici xix : « Non maledices surdo, » id est
absenti non detrahes. Stultus enim est, sed magis
excusabilis, qui præsentem contumeliam infert; pro-
ditor autem et dolosus magisque accusabilis, qui
absentem lædit et rodit. Item Ecclesiastes x : « Si
mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet
qui occulte detrahit. » Ergo detractor serpens est.
serpentinum habens morsum, et linguam venenosam.
Item Salomon : « Qui detrahit proximo, » Deo et
homini « se obligat (Prov. xiii). » Vel in posterum
se Deo obligat, ut per contritionem cordis ei satis-
faciat, et ita remittatur ei peccatum; sed et homini,
ut corporaliter ei satisfaciat, si damnum corporale
ei intulit; quia « non dimittitur peccatum nisi restituatur
ablatum. » Sed, si spirituale vulnus ei inflixerit,
puta odium per detractionem, vel ut amorem
illicitum appetat per ejus suggestionem, et hujus-
modi : nunquid corporaliter ei satisfaciat, ut scilicet
corporaliter eum visitare teneatur ubicunque
fuerit, et spirituale vulnus quod ei intulit, auferre,
dicendo humiliter : Remitte mihi, quia per detra-
ctionem vel alio modo, sic læsi te, vel ne amore
hujus inardescas, quia, eum tibi persuadens, **31** de-
cepi te? Videtur quidem ex Evangelio sic esse satis

faciendum taliter læsis. Ait enim Dominus : « Si offers munus tuum ad altare, et habet aliquid frater tuus adversum te ; dimitte ibi munus tuum, et vade prius reconciliari fratri tuo, et sic veniens offers munus tuum (Matth. v.) » Veniens, non tantum passibus fidei interioribus et devotionis, sed corporeis, ut innuit exclusiva dictio.

Nunquid si læsi famam alicujus apud prælatum, quo minus detur ei præbenda, alias autem danda teneor ei confiteri, quia sic eum læsi, et præbendam ei detrahendo, abstuli? Detrahere enim est de aliquo, de plenitudine alicujus aliqui. d. tollere. Nunquid teneor ei præbendam conferre talem, qualem abstuli detractio? Questio est. Item in Psalmo : « Et dedit ærugini fructus eorum (Psal. lxxvii.) » Ærugo vitium est quod in fructibus aura noxia latenter operatur. Hæc est invidia, quæ bona alteris æruginat, adurit, consumit. Hæc est locusta. Locusta enim ore lædens, et fructus comedens et arbores, est malitia, quæ testimonium boni, detractio corrumpit. Hæc est etiam cynomyia, id est musca canina quæ acute pungit. Item : Ad hujus pestis suggillationem exemplum Augustini mitissimi et modesti sufficere debet. Qui cum plura epigrammata super mensam suam posset inscripsisse (puta contra edacitatem et loquacitatem, quæ sæpe adsumunt mensis ; hæc scilicet : « Ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate (Luc. xxiv.) » Et illud : Sic sumenda sunt alimenta quasi medicamenta. Et illud : « Memento quod recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala (Luc. xv.) » Et illud : Hæc domus non est mea, sed Christi pauperum) maxime hoc elegit apponere epigramma suum et metricum, quod detractioem removeret a mensa sua iniquiens :

*Si quis amat dictis absætum rodere vitam,
Hanc mensam indignam noverit esse sibi.*

Item Jacobus in epistola Canonica, cap. iv. « Nolite detrahere alterutrum, fratres. Qui detrahit fratri, aut judicat fratrem suum, detrahit legi et judicat legem ; si autem judicat legem, non est legis factor, sed iudex. Unus est enim legislator et iudex qui potest perdere et liberare. Tu autem quis es, qui iudicas proximum tuum? » Detrahit legi, et judicat legem omnis detractor, quia quod lege prohibetur, scilicet non detrahere, operatur. Vel legi detrahit, et eam judicat, qui officio suo eam privat, ut qui peccatum occultum publice arguit, vel cum livore vel libidine vindictæ et sine præmonitione, vel aliquid de contingentibus omittit. Ait enim Dominus : « Si peccaverit in te frater tuus increpa illum, et si poenitentiam egerit, dimitte illi (Luc. xvii.) » Item Parabolarum xxiv : « Ne insidieris, et quæras impietatem in domo justii, » id est ne quæras occasionem per quam deroges, et detrahas homini justo. Item Salomon in eodem detractorem detestans, vocat gladium, et jaculum et sagittam acutam, omnem loquentem contra proximum (Prov. xxv.) scilicet falsum testimonium quod facit detractor.

Sed : Nunquid minus detrahit loquendo verum de aliquo? R. Quia, etsi **32** verum detractor de eo dicat, tamen quoad eum mendacium est et falsum, quia contra mentem dicit illud. Manifesta ergo detractio est ex certa veritate, vel virtute, et falsitate, etiamsi dente mordaci et lingua rivalvola dicatur verum de aliquo, ut scilicet eum inducat in odium et contemptum, vel ut in aliquo minuatur famam, vel quodcumque bonum ejus. Si autem compatiens, et condolens, et in detestationem vitii, non ut ducas in odium de quo verum locutus fueris publicum ejus peccatum coram ipsis, qui noverunt, revelans secretum « inter te et ipsum solum (Matth. xviii.) » vel illos qui æque noverint ut tu, ut sic saltem illis condolentibus et corripientibus corrigatur, non eris detractor. Voluntas enim et propositum distinguit maleficium. Item in Psalmo : « Filii hominum dentes eorum arma et sagittæ, » etc. (Psal. lvi.) Dentes, id est corrisiones detractorum, arma sunt et sagittæ, etc. Item : « Sepulcrum patens est guttur eorum (Psal. xiii.) ; » quia foetida sunt verba adulatorum et corruptentia. « Linguis suis dolose agebant, venenum aspidum et insanabile sub labiis eorum. Quorum os maledictione et amaritudine plenum est (I Cor. xi.) » Item Verbum ejusdem sapientis : Vide et considera conformitatem omnium membrorum corporaliū, quomodo compatiantur omnia uni commembro læso, quomodo supportent illud et foveant, nolintque maculam ejus vel vitium detegi, sicut nec proprium ; quanto magis hæc conformitas observanda esset a membris spiritualibus, fidelibus scilicet, qui sunt membra corporis Christi, cujus ipse est caput, ut scilicet invicem sese supportarent, condolerent, nec unum membrum turpitudinem commembri sui infirmi detegeret, sed potius teget exempli Apostoli ad Corinthios, dicentis : « Et quæ putamus signatiora membra corporis, his abundantiore honorem circumdamus (I Cor. xii.) » Exemplo etiam matris, filium infirmiore et juniorem amplius foventis, eique blandientis : Exemplo etiam patrisfamilias filium prodigum ad mensam propriam revocantis (Luc. xv.) Item (sicut conjicitur ex illo versu psalmi xiv : « Nec fecit proximo suo malum, et opprobrium non accepit adversus proximos suos, » tria genera sunt detractorum. Quidam enim invenit et concipit detractioem, habens materiam detrahendi et occasionem, vel, non habens, mendaciter fingit aliquid in proximum, quod crudelius est. Unde poeta :

*Qualibet in quemvis opprobria fingere sævus.
(HORAT. lib. i, ep. 15.)*

Quidam audit et refert ; tertius tamen refert detractioem. Primus materiam invenit, secundus eam auget et multiplicat, tertius auctoritatem detrahendi præstat, itaque eam corroborat. Si enim deesset auditor, deesset et detractor. Unde Psalmista : « Et opprobrium non accepit adversus proximos suos (Psal. xiv.) ; » non invenit, non finxit. « Non

acceptit, » id est non acceptum habuit, ut opprobrium et detractionem referret, « non accepit » etiam ut audiret. Unde Salomon in Parabolis : « Time Deum, fili mi, et cum detractoribus non commiscearis (Prov. xxiv), » participium habendo, vel referendo, vel audiendo : « Quoniam repente consurget perditio eorum, et ruinam utriusque quis novit? » (Ibid.) Detrahentis scilicet, et ei faventis, hoc est audientis. **33** Ergo ne participium habeas cum detractoribus, « sepi aures spinis (Eccli. xxviii), » ne detractionem audiant, os etiam sperii ad objurgandum detrahentem.

Unde Salomon : « Ventus aquilo dissipat pluvias, et fecies tristis linguam detrahentem (Prov. xxv). » Item Hieronymus (in epistola ad Nepotianum) : Fili, cave ne habeas linguam detrahentem, et aures prurientes. Nulla est enim excusatio, quam pretendis, scilicet, quod non potes hominibus violentiam inferre, ora eorum obstruere, aures sepire. Nulli enim invito loqueris. Non in petra figitur sagitta, sed resiliens sæpe mittitur in dirigentem. Sicut ergo lumbos tuos castos, ita os, oculos, aures castissime serva. Item ps. xliii : « Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, subsannationem et derisionem, » (vel « contemptum, » alia littera) « his qui in circuitu nostro sunt. » item, In homilia 24, super Cantica, Bernardus : In detractoribus, inquit, impletum est quod legitur in Evangelio : « In illa die facti sunt amici Herodes et Pilatus (Luc. xxiii). » Tales enim seorsum ambulant, pariter sedent, sibi concordant et conveniunt, ut susurria et detractiones proferant, ut in noc sese discorditer concordet, et concorditer discordet inveniantur. Hæc autem, scilicet pestis detractionis, acrius charitatem impugnat et lædit, quam cætera vitia. Detractor enim in se charitatem extinguit, vel perimit, si eam prius habuit; si non, se vacuum ab ea ostendit. In auditore etiam, quantum in se est, charitatem extinguit, et proximum etiam in odium et contemptum, non tantum presentium, sed et absentium, et ad quoscunque volat illud venenosum et irrevocabile verbum, trahit. Duo autem sunt genera detractorum, manifestum scilicet et occultum. Primum sine fronte, sine ore verecundo, et irreverenter quicquid venenosi virus in buccam venerit, dente mordaci, et lingua maledica emittit. Secundum vero simulata fuce verecundie et quodam colore detractionem adumbrat et palliat, eam proferens verbis quibusdam flebilibus et plangentibus voce remissa, et vultu demisso, oculis in terra defixis, dicens sic : Per me istud non innotesceret de eo, nisi alii illud propalassent : in omnibus eum laudo, verum in hoc non laudo, in quo doleo : melius enim egisse poterat et hujusmodi. Et hoc genus crudelius est priore, quia hujusmodi detractio eo ipso persuasibilior est, quod procedere videtur ex affectu compassionis, et ita crudelior manifesta detractione, quæ totum virus suum sine palliatione effudit. Triplex autem legitur genera detractorum. Pœna ecclesiastici judicii Dei,

A de qua legitur in distin. 48, capitulo Clericus. Pœna etiam occulti judicii Dei, quam oculata fide quotidie videmus et legimus; privationem scilicet officii linguæ; et hoc in hæreticis, in blasphemis, in venalibus in lingua, in lingua vaniloqua etiam gloriosus (qui « ossuum ponunt in cælum [Psal. lxxii] ») in incredulis (unde et Zacharias perdidit ad horam « promptæ modulus loquæ [Luc. i] ») in detractoribus et susurronibus Deo odibilibus. Pœna etiam futuri et manifesti judicii. Unde Salomon in Parabolis : « Non commiscearis cum detractoribus, quoniam repente consurget perditio eorum, et ruinam utriusque quis novit? » (Prov. xxiv.) **34** Item in Ecclesiastico : « Audisti verbum adversum proximum tuum? commoriatur in te, fidens quoniam non te dirumpet (Eccli. xix). »

CAPUT XIII.

De humilitate.

Sicut diximus, superbie filia est invidia, neptis est detractio; et sicut per superbiam primo « mors intravit in mundum (Rom. v), » ita, per humilitatem Christi, vita primo intravit in mundum. « Per aliam enim viam reversi sunt magi in regionem suam (Matth. ii). » Sicut enim per superbiam primo recedimus a Deo, ita per humilitatem primo accedimus ad ipsum. Et cum Dominus Jesus Christus in omnibus virtutibus polleat et commendetur, maxime in humilitate commendatur, adeo quod de ea præcipue, præ cæteris virtutibus, scholas cælestes rexerit [f. erexerit], inquit : « Discite a me quia mitis sum et humilis corde (Matth. xi). » Item Augustinus hanc commendans ait : Hæc est aqua quæ non legitur in libris alienigenarum, philosophorum scilicet. Rhinoceros enim indignabundi ex sola indignatione seipsos occidebant. Item Hieronymus ad Antonium monachum volentem ei rescribere : Dominus noster humilitatis magister disceptantibus de dignitate discipulis, statuit parvulum in medio eorum dicens : « Nisi quis humiliaverit se sicut parvulus iste, non potest intrare in regnum cælorum (Matth. xviii). »

Quod ne tantum « docere et » non « facere » videretur (Act. i), implevit exemplo, quod docuit verbo, dum piscatorum pedes lavit (Joan. xiii), dum traditorem in osculo excipit, dum loquitur cum Samaritana, dum cum Maria peccatrice, ad pedes sedente, de cælorum disputat regno (Luc. xxii), dum ab inferis insurgens primum mulierculæ eidem apparuit (Joan. xx). Satanas autem ex archangelico fastigio, non aliam ob causam, nisi ob contrariam humilitati superbiam ruit. Judaicus etiam populus primo prælatus stillæ situlæ (Isa. xl), per hanc « primas sibi cathedras et salutationes in foro vindicans » (Matth. xxiii), » gentili populo succedente, deletus est. Et ita versa est cauda in caput (Deut. xxviii), et e contrario. Contra sophistas quoque sæculi et sapientes mundi, Petrus et Jacobus pisces mittuntur, cujus rei causa Scriptura ait : « Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam

(*I Petr. v.*) » Vide, frater, quale et quantum malum superbia sit, scilicet quod adversarium habet Deum: ob quod in Evangelio et Phariæus arrogans spernitur, et humilis Publicanus auditur (*Luc. xviii*). Decem jam, ni fallor, epistolas plenas tam officii quam precum tibi misi, cum tu e contra absurdescas, nec nutum facere dignaris, et Domino loquente cum servis, frater cum fratre non loqueris. Quod si raro, ideo tunc, inquam, nimis contumeliose. Crede mihi nisi styli verecundia prohiberet, tanta leas ingererem, ut inciperes mihi rescribere vel iratus. Sed, quoniam et irasci hominis est, et injuriam non facere Christiani, ad antiquum morem revertens, rursus precor, **35** ut et diligentem te diligas, et conservo sermonem impertias conservus.

Item Dominus aliud dogma de humilitate proponens, ait: « Super quem requiescet Spiritus meus, nisi super humilem, et quietum, et trementem sermones meos? » (*Isa. lxxvi*.) Ac si dicat: Sola humilitas facit mihi domum quietam et trementem sermones meos. Item psalmo xv: « Notas mihi fecisti vias vitæ, id est humilitatis. Etsi enim cæteræ virtutes sint viæ vitæ, tamen nomen generale omnium, humilitati attribuitur et appropriatur, quæ est cæmentum omnium aliarum virtutum, sicut superbiæ generale nomen vitiorum attribuitur, ut ibi: « Emundabor a delicto maximo » (*Psal. xviii*). » Generaliterque demonstratur ibi: « Domine Deus meus, si feci istud » (*Psal. vii*), id est opus superbiæ, quæ est fons et origo aliorum vitiorum. Item beata Virgo imitatrix filii sui, in cantico suo præ cæteris omnibus virtutibus, quis habuit, humilitatem præponit, inquit: « Respexit Dominus humilitatem ancillæ suæ; ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles » (*Luc. i*). » Item David in psalmo cxxx: « Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei; neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me. » In hac præcipue virtute commendatur David. Item: Legimus quemdam eremitam in visione vidisse in aere mundum, plenum laqueis, et quæsisse sic ab angelo sibi familiari: Quis evadet omnes laqueos istos? Cui respondit angelus: Sola prudens humilitas. Est enim incanta humilitas, quæ est cognata stultitiæ. Item: Notandum quod tres sunt gradus acquirendæ et conservandæ humilitatis. Primus est pensare, quid non habeas; secundus, quod nil a te habeas; tertius, cogitare te posse amittere quod habes. In primo invenis te imperfectum, tum in naturalibus bonis, tum in gratuitis. In secundo, te nihil proprium habere. « Quid enim habes, o homo, quod non accepisti? » (*I Cor. iv*). « Et de plenitudine ejus nos accepimus omnes » (*Joan. i*). » In tertio: Timeas ruinam et lapsum, scilicet, ne auferatur a te quod videbaris habere. Item: Dominus in principio sermonis sui commendans humilitatem, quasi præcipuum ad fidei Christianæ religionem, apud Matthæum, ait: « Beati pauperis spiritu, id est humiles, quoniam ipsorum est regnum

A cælorum » (*Matth. v*). » Item, David intuens humilitatis utilitatem, eam commendans ob hoc, ait in psalmo xvii: « Quoniam populum humilem salvum facies, et oculos superbiorum humiliabis. » Item: « Ego dixi in excessu mentis meæ: Projectus sum a facie oculorum tuorum, » quia humiliatus factus sum nimis et abjectus, lona abiectione; « ideo exaudisti vocem orationis meæ. » Item in eodem: « Quoniam respexisti humilitatem meam, salvasti de necessitatibus animam meam » (*Psal. xxx*). » Item in psalmo ci: « Respexit in orationem humilium. » Item in psalmo xxiv: « Vide humilitatem meam et laborem meum, et dimitte universa delicta mea. » Præcedit enim humilitas laborem pœnitentiæ ad hoc, ut dimittantur peccata. Item in Evangelio: « Qui se exaltat, humiliabitur » (*Luc. xiv*); quod est: « Qui se exaltat » exaltatione superbiæ, « humiliabitur » depressione pœniæ, et, « qui se humiliat » virtute, « exaltabitur, » in præsentem et in futuro. In præsentem, augmento virtutum et honorum **36** operum, in futuro, gloriæ collatione.

Item Samuel ad Saul *I Regum xv*: « Nonne, cum esses parvulus in oculis, caput et rex in Israël factus es? Nunc autem quia factus es magnus in oculis tuis, et abiecasti sermones Domini, » servando Agag regem Amalec et quarquæ pingua de grege, « abiecit te Dominus, ne sis rex super Israël; » sed succedet tibi æmulus tuus. Et Gregorius super hunc locum, ait (*lib. xviii Moral. cap. 20 et l. xxvi c. 19, l. xxxiv cap. 17*): Cum parvus esses in oculis tuis, mihi magnus fuisti; cum te magnum conspicias, a me parvulus existimaris. E contra David cum regni sui potentiam coram arca Domini saltando despiceret, dixit: « Ludam coram Domino et vilior flam, et ero humilis in oculis meis » (*II Reg. vi*).

Item *II Reg. vi*: Michol uxor ejus irridens eum saltantem, et tripudiantem, et se rotantem, brachiaque intorquentem, et psallentem coram arca, ait: « Quam gloriosus fuit hodie et heri rex Israel, cooperiens se ante ancillas servorum suorum, et nudatus est quasi [textus Scripturæ: quasi nudetur] videtur unus ex scurris. Cui David: Ludam ante Dominum meum, qui elegit me. Ludam, et vilior flam plusquam sum factus, et ero humilis in oculis meis, et cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo. » Super hunc locum inquit Gregorius (*lib. xxvii Moral. c. 27*): Libet intueri quanta virtutum munera David perceperat, et in his omnibus quam fortem se humilitate servabat. Quem enim non extelleret ora leonis frangere, ursorum brachia dissipare, audire ab omnibus hoc: « Saul percussit mille, et David decem millia » (*I Reg. xviii*): « despectis prioribus fratribus » de post cæcantes eligi (*Psal. lxxvii*), reprobo rege, ad regni gubernacula inungi, timendum cunctis, David uno lapide Goliath stravisse, a rege proposita, extinctis allophylis numerosa præputia reportasse, promissum tandem regnum perceperisse, universum Israel sine contradictione possedisse? (*I Reg. xvii*.) Et tamen, cum

arcam Dei in Jerusalem revocat, quasi oblitus prælatum se omnibus, admistus populis ante arcam saltat, et quasi in tripudio per saltum se rotat: prælatusque cunctis, sese sub Domino minimis exequando, et abjecta exhibendo contemnit (*II Reg. vi*). Non potestas regni ad memoriam reducitur, non subjectorum oculis, saltando vilescere metuit, non se honore prælatum cæteris ante ejus arcam, qui honorem dederat, recognoscit. Coram Deo egit debilia, et extrema vitia, ut illa ex humilitate solidaret, quæ coram hominibus gesserat fortia. Plus stupeo David saltantem, quam pugnantem. Pugnando hostem subdidit, saltando coram Domino semetipsum vicit, quem Michol ex timore regii generis insana humilitatem desepxit.

37 CAPUT XIV.

De duobus generibus humilitatis malæ.

Notandum duo esse genera humilitatis malæ, quæ a se removet David. Quidam enim in sublimitate constituti consententur se esse cinerem et favillam, sed vilitatem ab hominibus non sustinent. Alii in sublimitate constituti, et favillam et cinerem se esse fatentur, et viles se esse ab hominibus sustinent, sed intus ob hoc intumescunt. Ideo contra hos duos tumores superbæ humilitatis ait David: « Ludam et villior flam in conspectu Domini in oculis meis (*II Reg. vi*); » scilicet, et ut vilem me esse ab hominibus sustineam, et propter hanc vilitatem, intus etiam, id est in oculis cordis, non intumescam. Item notandum quod quadruplex est humilitas. Est enim humilitas naturæ, et humilitas gratiæ, et humilitas culpæ, et humilitas pœnæ. Primæ duæ conjunctæ sunt et affines, sibi que consimiles, sed tamen una earum meritoria est. De humilitate naturæ dicitur: « Nisi quis humiliaverit se sicut parvulus iste, non intrabit in regnum cælorum (*Matth. xviii*). » De humilitate gratiæ dicitur: « Sinite parvulos venire ad me, talium est enim regnum cælorum (*Matth. xix*); » qui scilicet hoc habent per gratiam quod illi per naturam. Et iterum: « Confitebor tibi, Pater cæli et terræ, qui abscondisti hæc a sapientibus, et prudentibus sæculi, et revelasti ea parvulis (*Matth. x*). » De humilitate culpæ (est enim duplex humilitas culpæ) procedentis ex simulatione, dicitur: « Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces (*Matth. vii*). » De humilitate vero culpæ provenientis ex servili timore, dicit poeta:

*Asperius nihil est humili cum surgit in altum:
Cuncta ferit, dum cuncta timet, desævit in omnes.*
(CLAUDIAN. lib. II, in *Eutr.*)

De humilitate pœnæ dicitur: « Qui se exaltat, humiliabitur (*Luc. xiv*), » confusione scilicet et abjectione, et pœna gehennali. Et iterum Parabolarum, *xxix*: « Superbum sequitur humilitas, » pœna scilicet gehennæ, et confusio, et abjectio: « Humilem spiritu suscipiet gloria (*Prov. xxix*). » Item: Libet intueri quot et quantis exemplis humilitatis

A sacra Scriptura respersa sit, ut ex illis pauca, quasi seminarium, colligamus. Vides itaque Jacob matri suæ obtemperantem, et cum ea domi manentem a Domino electum: Esau vero venantem et grandis appetentem reprobatum (*Gen. xxv*). Saul parvulum de post asinas in regem assumptum, et eundem factum improbum, superbum, postea dejectum (*I Reg. xvi*). Vides David parvulum, postpositis fratribus majoribus, « de post fortantes (*Psal. lxxvii*) » electum. Dominus etiam piscatorem de post retia in apostolum elegit (*Matth. iv*). « Infirma mundi elegit, ut confundat quæque fortia (*I Cor. i*). » Piscatores elegit, non philosophos. Cum Romæ quemdam **38** nobilem quidam vellet eligere in apostolicum, quidam dixit: « Fabri filio (*Matth. xiii*), » piscatori Petro successorem quærimus, non Augusto:

Nam regit hic animas, corpora Cæsar habet.

Ob hoc etiam præceptum est in lege altare holocausti fieri concavum (quia tumor infusa repellit) et quadrangulum, propter quadraturam quatuor cardinalium virtutum (*Exod. xxvii*). Dominus etiam cum esset in una et eadem majestate Deus cum Patre, « inclinavit cælos et descendit (*Psal. xvii*), » formam servi accepit (*Philip. ii*), pauperem fabrum patrem putativum elegit, de utero virginis pauperiæ et quarstuaræ, et in diversorio natus, pannis involutus, in modico præsepio collocatus: pastoribus (pernoctantibus super gregem suum) et humilibus primo manifestatus, quasi jam tunc dicens: Abscondo hæc secreta natiuitatis meæ sapientibus, et revelo ea parvulis (*Matth. x*). In templo etiam cum hostia pauperum oblatum, parvo lacte, per quem nec ales esurit (*Luc. ii*), lactatus est et alitus, qui humilia, et humilibus verbis predicavit, in vili patibulo passus, in sepulcro alieno positus (*Matth. xxvii*).

Tu ergo quicumque es, exemplo Domini, « quanto major es, humilia te in omnibus (*Eccli. iii*), » non tantum in verbis, sed etiam in operibus, et in omni membro tuo: in gestu, in habitu; ut ubicunque superbia potest habere domicilium, opponas humilitatis responsorium, dicens cum Propheta: « Asperges me, Domine, hyssopo (*Psal. l*). » etc.

Ob hoc etiam monemur in psalmo tanquam pueri laudare Dominum; ibi scilicet: « Laudate, pueri, Dominum (*Psal. cxii*), » id est humiles. Sola enim « humilia respicit Deus (*Psal. cxxxvii*), » et ab illis solis digne laudatur, quia, « Non est speciosa laus in ore peccatoris (*Eccli. xv*) » et superbi, quia, « Dominus alta a longe cognoscit (*Psal. cxxxvii*) » Ad informandum etiam humilitatem, Deus a pueris Hebræorum, non a Scribis et Phariseis, rex appellari et laudari voluit (*Matth. xxi*). Quibus et obviam procedentibus, super asinam, scilicet animal humile et mansuetum, selit, ut omnia humilitatem resonarent: laudatores, quia, « ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem tuam (*Psal. viii*) »

laudatus, quia in se, et in jumento, cui insedit, humiliavit se (*Matth. xxi*). Ob hoc etiam a pueris, saltem ætate, in Ecclesia decantatur: Benedicamus Domino, ut ostendantur omnia opera nostra in humilitate compleri, eaque debere condiri, alioquin infructuosa et insipida ea reputari. Item: Jacobus in epistola canonica, iv: «Humiliamini in conspectu Dei, et ipse exaltabit vos.» Et Apostolus ait: «Non alta sapientes, sed humilibus consentientes (*Rom. xii*).» Item idem: «Noli altum sapere, sed magis time (*Rom. ii*), id est humiliare. Ubi enim superbia, ibi ruina, ubi vero humilitas, ibi modestia. Superbiam sequitur ruina et dejectio: humilitatem, gloria et exaltatio. «Melius est humiliari cum humilibus, quam dividere spolia cum superbis (*Prov. xvi*).» Item: «Melius est modicum justo super divitias peccatorum multas (*Psal. xxxvi*).» Item Gregorius: Qui humilitatem non habet, hypocrita est (si de humilitate virtute, non politica, quod quidem verum est, hoc intelligitur); ergo omnis peccator non habens charitatem hypocrita est. Quod videtur maxime ob 39 hoc, cum quilibet appetat videri quod non est, et celari in se quod est. Talem «ponet Deus partem cum hypocritis,» qui in plerisque locis sacræ Scripturæ, maxime in Evangelio, suggillantur. De quibus etiam Job ait: «Hoc scio, quod laus impiorum brevis est, et gaudium hypocritæ ad instar puncti. Si ascenderit usque ad cælum superbia ejus, et caput ejus nubes tetigerit, quasi sterquilinum in fine perdetur (*Job xx*).» Illic hypocrita sterquilino comparatur, qui est paries dealbatus, de quo dicitur: «Piger lapidabitur stercoreibus suis (*Eccli. xxi*).» Tales enim cum *stercoreibus suis*, id est temporalibus, privantur, torquentur, et angustiantur pro amissis illis; sicque quæ fuerunt illis oblectamenta, vertuntur eis in tormenta. Item: Hieronymus super Epistolam ad Galatas (ad cap. v, 26) castigans superbam humilitatem scholarium, ait: Quid est aliud Dei opus, quam Scripturas legere, in Ecclesia prædicare, sacerdotium cupere, ante altare Domini ministrare? Sed et hæc, nisi quis «omni diligentia custodierit cor suum (*Prov. iv*),» de cupiditate laudis oriuntur. Videas plerosque (quod etiam Tullius ait) libros suos de contemnenda gloria inscribere, et propter gloriam nominis sui titulos prænotare, et quasi de humilitate loquentes et inscribentes superbiunt, materiamque et sermonem humilitatis in gloriam convertunt. Interpretamur Scripturas, sæpe vertimus stylum, quæ digna sunt lectione scribimus, et nisi Christi causa fiant, sed memoriæ in posterum, et famæ in populos, totus labor irritus fiet, «et erimus quasi tympanum sonans et cymbalum concrepans (*I Cor. xiii*).» Videas plerosque de Scripturis inter se contendere, et athleticum scomma Dei facere sermonem, invicem provocant, et si victi fuerint, invident. Inanis quippe gloriæ cupidi sunt. Item ad Philippenses ii. «Si qua ergo consolatio in Christo, si quod sola-

tiuum charitatis, si qua societas spiritus,» etc. Item II Corinth., iv: «Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, ut sublimitas sit virtutis Dei, et non ex nobis:» quia vas fictile es, et corruptibile, saccus stercorum et cibus vermium. Humiliare, quia thesaurum habes in hoc vase, animam scilicet, lumine vultus tui Dei insignitam. O homo! agnosce dignitatem tuam in qua «conditus es ad imaginem Dei (*Gen. i*),» sicque discce sanctam superbiam. Quam gloriosus enim ardor martyrii inerat Thebææ legioni! Item: Ecclesiasticus humilitatem abjectionis et pusillanimitatis redarguens, ait cap. xiii: «Attende, ne seductus in stultitia humilieris. Noli esse humilis in sapientia tua, ne humiliatus in stultitiam seducaris.» Item de eadem Apostolus ad Titum II: «Nemo te contemnat, sed argue cum omni imperio.» Super quem locum ait Hieronymus: Nihil est quod adeo destruat et corruptat Ecclesiam, sicut quod dicitur laicos esse meliores clericis. Item: Ecclesiasticus humilitatem simulationis et fictionis corripiens cap. xix, ait: «Est qui nequiter humiliat se, et interiora ejus sunt plena dolo.» Timeas ergo quod dicitur in psalmo xciii: «Deus ultionum Dominus, Deus ultionum libero egit. Exaltare, qui judicas terram, redde retributionem superbis. Usquequo peccatores, Domine, usquequo peccatores gloriabuntur, effabuntur et loquentur iniquitatem, loquentur omnes qui 40 operantur injustitiam?» Timeas et videas illud quod dicitur in psalmo lxxxviii: «Tu humiliasti sicut vulneratum superbum, in brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.» Amplectere quod dicitur in alio psalmo: «Pauper sum ego, et in laboribus a juventute mea: exaltatus autem humiliatus sum et conturbatus (*Psal. lxxxviii*):» ideo, «Exaudisti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te (*Psal. xxx*).» Item: Attendas et illud Hieronymi dicentis: Qui virtutes sine humilitate congregat et coercet, itidem facit ac si pulvisculum in supercilium montis portet, ad levis auræ flatum dispergendum. Item: Dominus, collectis discipulis sermonem faciens in monte, in eoque sedens septenam scalam Jacob contexens, humilitatem, quasi fundamentum sanctitatis, in primo gradu locavit, aperiensque os suum dixit: «Beati pauperes spiritu (*Matth. v*).» Paupertas spiritus est humilitas.

CAPUT XV.

De mansuetudine.

Contra pessimum ternarium, superbiæ scilicet, invidia, detractionis disputavimus, antidotum humilitatis opposuimus, circa quod bonum est immorari: «Bonum est enim nos hic esse (*Matth. xvii*),» id est in ea; et de collectanea ipsius, virtute scilicet mansuetudine, aliquota sunt colligenda: quia non est mitis qui non est humilis, et e converso. Unde humilitati, quasi virtutem collectaneam, conterminam, et vicinam, adjungit Dominus in scala Jacob mansuetudinem statim post, dicens: «Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram (*Matth.*

▼), scilicet viventium. Et alibi : « Discite a me quia mitis sum et humilis corde (*Matth. xi.*) » Hæc commendatur ab origine vocabuli. Dicitur enim mansuetus, quasi manusuetus, homo scilicet associabilis, tractabilis et benignus in adversis, et contra injurias etiam proprias. Item, ab exemplo Christi, qui mitissimus apparuit : « Suavis Dominus et mitis, » etc. (*Psal. xxxv.*) Item : Hæc commendatur in Moyse (*Num. xii.*), qui mitissimus hominum fuit, intellige præter Christum. Item exemplo Andreæ apostoli, qui mitissimus sanctorum fuisse legitur. Item auctoritate Scripturæ : « Mansueti hæreditabunt terram, et delectabuntur in multitudine pacis (*Psal. xxxvi.*) — Suscipiens mansuetos Dominus, humilians autem peccatores usque ad terram (*Psal. cxlvi.*) » Et : « Diriget mansuetos in judicio, docebit mitis vias suas (*Psal. xxiv.*) » Item auctoritate poetæ :

*Non cadit in mores feritas inamabilis istos,
Nec minus a studiis dissidet ista suis.*

(*Ovid. 1, De Ponto.*)

Maxime ergo dissidere debet a studiis Christiani, si ita a studiis gentilis :

*Adde quod ingenuas didicisse fideliter artes
Emollit mores, nec sinit esse feros.*

(*Id. II, De Ponto.*)

Item Jacobus in Epist. cap. 1 : « Suseipite in mansuetudine insitum verbum, quod **41** potest salvare animas vestras. » Item I Paral. cap. xviii : « Porro filii David erant primi ad manum regis. »

CAPUT XVI.

De paupertate.

Regimen cælestis doctrinæ, quod potest salvare animas vestras (*Jac. i.*), de humilitate et mansuetudine fuisse dicitur : « Discite a me, quia mitis sum et humilis corde (*Matth. xi.*) ; » adjungit tertium, non virtutem, sed augmentum virtutum in scala Jacob, scilicet paupertatem, de qua verbo et exemplo rexit scholas, præcipue quia nutrix est custodia virtutum, dicens : « Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei (*Luc. vi.*) » Paupertatem autem loquor visibilem, qua, sicut et spirituali, respersa est tota sacra Scriptura, quam maxime reholent fere singuli psalmi : quam Dominus, non tantum verbo, sed exemplo, ut imitaretur et peteretur ad virtutum custodiam, commendavit, sibi que eum, et domui suæ commendavit, vel dedicavit, dicens in Evangelio : « Vulpes foveas habent et volucres cæli nidos ; Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet (*Matth. viii.*) » nisi vile præsepium pauperculæ et quæstuarie virginis uterum, crucis patibulum, sepulcrum, sed et hoc alienum. Inde est etiam quod Dominus mansuetos et pauperes piscatores elegit, in quibus fundaret Ecclesiam suam (*Matth. iv.*) Inde est etiam quod turbis volentibus eum rapere in regem, aufugit (*Joan. vi.*) Inde est etiam quod ter rogatus noluit intrare domum reguli, ne divitias honorare videretur, cum ad domum descenderit centurionis (*Joan. iv.*) ; quia potius honoranda sit paupertas et amanda. Inde est etiam quod

A ait cuidam adolescenti diviti : « Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quæ possides, et da pauperibus, et sequere me (*Matth. viii.*) ; » quod non possunt divites implere, ut testatur Hieronymus (epist. 150, ad *Hebidiam*). Hi enim holocaustum offerre non possunt, intellige de facili. Unde alibi Dominus : « Facilius est camelum intrare per foramen acus, quam divitem in regnum cælorum (*Matth. xix.*) » Utrum tamen verbum possibilitatis, cum negativa particula possibilitatem neget, vel facilitatem quæstio est. Hoc autem constat, ait Hieronymus (*loc. cit.*), tutius esse divitias nec habere, nec amare, quia vix haberi possunt, et non amari. Item : Ad detestationem divitiarum, eadem divitiarum nomine cujusdam dæmonis censentur ; unde : « Facite vobis amicos de mammona iniquitatis (*Luc. xvi.*) » Mammon autem vel mammona, quod est nomen dæmonis, divitiarum interpretantur, vel quia vitiose acquiruntur, vel pessime distribuuntur, vel distribuendæ non distribuuntur, vel distribuentem superbire faciunt. Item Hieronymus (*ubi supra*). Ad commendandam paupertatem, ad ejusque electionem, libet intueri illos versus Lucani :

*O vitæ tuta facultas
Exigui parvique lares, o munera nondum
Intellecta deum, quibus hoc confingere muris
Aut templis potuit, nullo trepidante tumultu
Cæsaræ pulsante manu.*

..... Prædam civilibus armis

Scit non esse casas.

De bello Phars., v.)

C Item in eodem :

..... Fecunda virorum
Paupertas fugitur, totoque accersit orbe
Quo gens quæque perit.

(*Ibid., lib. i.*)

Divitiæ autem effeminatos nutriunt et molles, non viros. Item Hieronymus : secundum Quintilianum oratores ad prurium et delectationem aurium nonnunquam versibus poetarum vel poematum utuntur. Hoc autem non decet Christianum, cui tamen de ethnicis scripturis (spoliatis Ægyptiis, Hebræisque ditatis) licet inducere, resectis unguibus, et tonsis crinibus puellæ, ut veritas commendandæ virtutis, vel vitii suffocandi, amplius commendetur et confirmetur testimonio adversariorum.

D Juvenalis (sat. x) :

Cantabit vacuus coram latrone viator.

Claudianus (lib. 1 in *Ruffinum*) :

*Vivitur exiguo melius, fortuna beatos
Omnibus esse dedit, si quis cognoverit uti.*

Cato :

Paupertatis onus patienter ferre memento.

Non est onus nisi in patientibus. Item : Seneca ad commendationem paupertatis, imo ad commendationem amissionis divitiarum, ait (ep. 42) : Hoc itaque in his quæ affectamus, ad quæ magno labore contendimus, inspicere debemus, aut nihil in iis commodi esse, aut plus incommodi. Quædam supervacanea sunt, quædam tantum non sunt. Sed hæc non providemus, et gratuita nobis videntur quæ

carissime constant. Ex eo licet stupor noster appareat, quod ea sola putamus emi, pro quibus pecuniam solvimus; ea gratuita vocamus, pro quibus nos ipsos impendimus, quæ emere nollemus, si domus nobis nostra esset pro illis danda, si amicum aliquod fructuosumque prædium, ad ea paratissimi sumus pervenire cum sollicitudine, cum periculo, cum jactura pudoris, libertatis et temporis. Adeo nihil est cuique se vilius. Idem itaque in omnibus consiliis rebusque faciamus, quod solemus facere quoties ad institorem alicujus mercis accesserimus. Videamus hoc quod concupiscimus quanti deferatur pretii. Sæpe maximi pretii est, pro quo nullum datur. Multa tibi possum ostendere, quæ acquisita acceptaque libertate nobis extorserunt. Nostris essent, si ista nostra non essent. Quid stultius quam per aliorum pericula **43** in suum ruere; non cogitare quam onerosa sint quæ petimus, etiamsi superflua non essent?

Item, uxor Tobie: « Nunquam esset pecunia ista, pro qua misimus te peregrinum, illi, lumen nostrorum, baculum senectutis nostræ. Sufficiebat enim nobis paupertas nostra, ut divitias computaremus hoc, quod videbamus alium nostrum (Tob. v.) » Item Hieronymus super illum locum: « Parasti in dulcedine tua pauperi, Deus (Psal. lxxvii), » ait quod hujus versus explanatio nunquam melius elucescit quam in illo apologo Flacci Horatii dicentis:

*Cervus equum pugna melior communibus herbis
Pellebat, donec minor in certamine longo,
Imploravit opem hominis, frenumque recepit.
Sed postquam victor violens discessit ab hos.e,
Non equitem dorso, non frenum depulit ore.
Sic qui pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum rehii improbus, a qua
Serviet æternum, qui parvo nesciet uti.*

(HORAT., l. 1, ep. 10.)

Hem juxta verbum Sapientis: Sæpius, sincerius et verius ridet pauper, quam dives quiescit et dormit. Unde Juvenalis, sat. 1:

..... Et nos
Consilium dedimus Syllæ, privatius ut altum
Dormiret.

Item Hieronymus (ep. ad Exsuperantium hortatoria): Ob hoc ampliori voto amplectenda est paupertas, quod si qui omnia reliquerunt pro Christo, et nudi nudum sequuntur, excellentiore quadam dignitate venient cum illo iudices, Unde: « Vos, qui reliquistis omnia et secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix). » Item: Exemplo apostolorum qui naves, et retia, et etiam voluntatem habendi reliquerunt pro Christi nomine (Matth. iv). Item: Per contrarium ejus scilicet copiam, elucet et veritas et utilitas ipsius. Peccatum Sodomorum fuit « abundantia panis, et superbia » vitæ (Ezech. xvi), quæ ex abundantia temporalium bonorum processit; quia

Luxuriant animi rebus plerumque secundis.
(OVID., De arte amand., lib. 11.)

Item poeta:

Præstabat castas humilis fortuna Latinas.
(JUVENALIS, sat. 6.)

A Item Gregorius: Quos morum et divitiarum infirmitas vulnerat, paupertatis medica curat. Item Hieronymus: Ob hoc amanda est paupertas, quod a quibus ameris ostendit. Item idem: Ille unum deest omnia habenti, quod non est qui ei verum dicat, vel in corripiendo, vel in consulendo, vel penitentiam injungendo. Sed et propter divites sumus hujus præcepti prævaricatores: « Si peccaverit iuste frater tuus, increpa illum; et si penitentiam egerit, dimitte illi (Luc. xvii); » quos bene confiteri, vel « dignos fructus penitentiae facere (Matth. 11), » difficile est. **44** Item: Exemplo Xerxis regis Persarum cum innumerabili exercitu in expeditionem contra Lacedæmones proficiscentis, ranae et palpones de penetralibus domus ejus eum per adulationes excæcaverunt, dicentes nec ipsum aerem sufficere capacitati grandinis telorum, et similia in hunc modum. Tandem vocatus Domaratus exsul et pauper, etiam Lacedæmonius, ait regi: « Mentiantur tibi, qui te victorem promittunt ob multitudinem exercitus. Sed non ita eveniet. Ipsa enim moles exercitus tui opprimet te, et a teipso vinceres; » et ita contigit. Item: Quod si « qui reliquerunt omnia sedebunt iudices (Matth. xix), » ideo est, quia paupertas voluntaria sæpius nutritrix est, et signum majoris charitatis: licet tamen inter divitias esse pauperem. Item: Ad significandum divitias esse contemnendas, « adolescens relicta sindone aufugit nudus (Marc. xiv). » Item: Ad idem figurandum,

B Joseph pallium reliquit meretrici Ægyptiacæ (Gen. xxxix). Nisi enim multa etiam de necessariis relinquamus voluptati meretricum, ipsa involvet nos et obruet. Unde Apostolus: « Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere (I Cor. ix), » etiam a licitis. Item Jeremias: « Nabuzardan, » rex Babiloniarum, « viniores » pauperes « et agricolas reliquit » in terra propria, divites vero et potentes rapuit et transtulit in exilium (Jer. lii; IV Reg. xxv). Item David: « Parcet pauperi et inopi, et animas pauperum salvas faciet (Psal. lxxi). » Item in Evangelio pauperem nomine Deus vocavit: « Erat autem mendicus nomine Lazarus; » nomen divitis tanquam indigni et ignominiosi non ponit, dicens: « Erat quidam dives, etc. » (Luc. xvi). Item sanctus Bernardus querens a quodam abbate religioso quomodo ei et conventui esset, respondit: « Bene, quia adhuc relicti sumus pauperes. » Item: « Exaudivit pauperes Dominus, et electos suos non despexit (Psal. lxxviii). »

C Item Hieronymus: In hoc multum laudanda est paupertas, quia « victos ejus exaudit » et solvit. Sunt autem compedes naturæ, compedes fortunæ; paupertas scilicet, et illi adhærentia. Sunt et compedes culpæ, et compedes gratiæ et perfectionis. De quibus Augustinus: Has nimis onerat, qui supra necessaria accumulatur. Item philosophus: Memini Attalam cum magna admiratione omnium hæc dixisse: « Diu, inquit, mihi imposuere divitiæ. Superbam ubi aliquid ex illis alio atque alio loco fulterat. Existimabam similia esse quæ latebant, his

quæ ostenderentur, sed in quodam apparatu vidi A totas Urbis opes calatas, et in argento et in auro, et in his quæ pretium auri et argenti vincunt, scilicet exquisitos colores, lapides, et vestes, ultra, non tantum nostrum, sed ultra finem hostium advectas. Hinc puerorum perspicuos cultu atque forma greges; hinc feminarum et alia, quæ res suas recognoscens summi imperii fortuna protulerat. Quid hoc est, inquam, aliud quam irritare cupiditates hominum per se iucitas? Quid sibi vult ista pecuniæ pompa? Ad discendam avaritiam convenimus. At, me hercle, minus cupiditatis isthinc effero quam attuleram. Contempsi divitias, non quia sunt supervacua, sed quia ab effectu pusillæ sunt. Vidistine quam intra paucas horas ille divitiarum ordo lente dispositus transierit? hoc totam vitam nostram 45 occupabit, quod totam diem occupare non potuit? Accessit quoque illud dictum ejus, quod « tam supervacua mihi visæ sunt habentibus, quam fuerint spectantibus (Senec., ep. 110). » Hoc itaque ipse mihi dico, quoties tale aliquid perstrinxerit oculos meos, quoties occurrit domus splendida, culta colorum servorum, lectica formosis imposita colonibus. Quid miraris? Quid stupes? pompa est. Ostenduntur istæ res, non possidentur; et dum placent transeunt. Ad veras potius te converte divitias, discere parvo esse contentus. Sed et illam vocem, magnus atque animosus, exclama: « Habeamus aquam, habeamus potentiam. » Turpe est beatam vitam in auro et argento reponere; æque turpe in aqua et potentia. Quid ergo faciam, si ista non fuerint? Quæris quod sit remedium inopiæ? famem fames Ænit. Alioquin quid interest, magna sint an exigua, quæ servire te cogant? Quid refert quantulumcumque sit, quod sibi negare possit fortuna? Hæc ipsa etiam aqua et potentia in alienum cadit arbitrium. Liber est autem, non in quem parum licet fortunæ, sed in quem nihil. Ita est, si nihil horum desideres. Natura dixit omnibus; hæc si voles frequenter cogitare, id agis, ut sis felix, non ut videaris, et ut tibi videaris, et non aliis. Item ad idem poeta:

..... Tolle querelas.
 Pauper enim non est cui rerum suppetit uans.
 Si ventri bene, si lateri pedibusque tuis, nil
 Divitiæ poterunt regales addere majus.

(HORAT., l. 1, ep. 12.)

Item: Dives qui necessariis non est contentus, lupus est, qui plures oviculas strangulat, cum vix unam vorare et comedere queat. Item Seneca (epist. 4 in fine): Hoc ex alienis hortulis sumptum est: magnæ sunt divitiæ, lege naturæ composita paupertas. Lex autem illa naturæ, scis quos nobis terminos ponat vel statuatur? Non esurire, non sitire, non algere. Ut famem sitimque repellas, non est necesse superbis assidere liminibus, nec supercilium grave, et contumeliosam etiam humanitatem pati; nec est necesse maria tentare, nec sequi castra. Pacabile est quod natura desiderat, et est apposi-

tum. Sed nunc ad supervacua sudatur. Illa sunt quæ togam conterunt, quæ nos senescere sub tentorio cogunt, quæ in aliena littora impingunt. Ad manum est quod sat est. Item idem (epist. 2): Honesta, inquit, res est læta paupertas. Illa vero non est paupertas si læta est, quia cui bene cum paupertate convenit, dives est. Non qui parum habeat, sed qui plus cupit pauper est. Quid enim refert quantum illi in arca, quantum in horreis jaceat, quantum pascat vel feneret, si alieno imminet; si non acquisita, sed acquirenda computet? Quis sit divitiarum modus, quæris? Primus: habere quod necesse est. Secundus: quod sat est, vel quod satis est, possidere. Is satietatem habet, qui quantulumcumque medicum, scilicet necessitatem, etiam necessitate, possidet. Natura enim contenta est necessitate, 46 etiam cum temperata et modica fame et siti; his autem quæ supersunt, supra famem et sitim satiatur.

CAPUT XVII.

Contra quæritantes et detinentes superflua.

Sed huic objicit Augustinus, inquit: « Non tantum si superflua, sed etiam si necessaria pauperibus non erogemus, raptores sumus. » Item Hieronymus: « Aliena rapere convincitur, qui ultra necessaria sibi retinere probatur. » Quasi diceret: Necessitatem retinere potes, dum de hac pro tempore, et loco, et inopia postulantis eroges. Augustinus etiam satietatem concedit divitibus dicens: « Divites utuntur superfluis, dum ex eis pauperibus necessaria erogent. » Contra vero bonum paupertatis videtur Salomon dicere, cum oravit, dicens: « Divitias et paupertatem ne dederis mihi (Prov. xxx). » Respondetur quia paupertatem non abhorruit, sed occasionem ejus, scilicet ne occasione ejus furtum perpetraret. Sed nec divitias expavit, sed morbum earum, scilicet superbiam. Sed, si paupertatem patienter ferre non potes, eligas mediocritatem juxta poetam, qui ait

Auream quisquis mediocritatem
 Diligit tutus, caret obsoleto
 Sordibus lecti, caret invidenda
 Sobrius aula.

(HORAT., lib. II, od. 10.)

CAPUT XVIII.

De mediocritate.

David auream mediocritatem commendans, ait: « Melius est medicum justo super divitias peccatorum multas (Psal. xxxvi); » quia, ut ait Augustinus, qui dives est, multis indiget; et ubi sunt multæ divitiæ, et ibi multorum indigentia; divitiasque, quas divites injuste congesterant, adsunt qui in puncto horæ eas devorent. Item de hac mediocritate ait Sapiens quidam: « Melior est buccella panis cum gaudio (Prov. xviii), » quam divitiæ, et affluentia, et epulæ regum et principum. Item hanc commendans Seneca, ait (ep. 95, 98, 104): Cives Romani simul cœnaturi in honorem

Jovis in loco publico, cum alii vasa aurea, alii gemmea, alii argentea, et tapetia, vestesque sericas artificiosissime contextas afferrent, et in publicum sternerent, libet inter hos intueri concordam et similitudinem alterius Catonis domi forisque egregia facta; Tiberonis, qui ligneos lectulos, cum alii argenteos, **47** in publicum stravit, hædinasque prostragulis et tapetiis pelles, et ante ipsius Jovis cellam apposita convivis vasa fictilia. Quid aliud præter paupertatem in Capitolio posset consecrare? Ut nullum factum ejus habeam, quo illum Catonibus inseram, hoc parum credimus? Censura fuit potius illa collatio cœnæ, non cœna; quasi potius fuit schola et doctrina ad appetendum mediocritatem, quam cœna ad explendum et saturandum ventrem. O quam ignorant homines cupidi gloriæ, quid illa sit, aut quemadmodum appetenda! Illo die populus Romanus multorum suppellectilem spectavit, unius tantum miratus est. Omnium aliorum aurum argentumque fractum est, et millies conflatum et adhuc conflandum, per manus sordidas transiturum, contractatum, et contractandum, at omnibus sacentis Tiberonis fictilia durabunt. Item idem amplius determinans et circumcidens mediocritatem, etiam quam Augustinus (in cujus determinatione aliquid furti videtur latere, cum ait: Pro modulo personæ tuæ, et facultate, pro consuetudine Ecclesiæ, et patriæ in qua tibi vivendum est) ait: Illud te admono ne eorum more, qui non proficere, sed conspici cupiunt, facias aliqua, quæ in habitu tuo, aut genere vitæ notabilia sunt. Asperum cultum, et intonsum caput, et negligentiore barbâ, et indictum argento odium, et cubile humi positum, et quidquid aliud ambitionem perversa sequitur via, evita. Satis ipsum nomen philosophiæ etiam cœlestis, etiamsi modeste tractetur, invidiosum est. Quid si nos hominum consuetudini cœperimus excerpere? Intus omnia dissimilia sint; frons populo nostra conveniat. Non splendeat toga, nec sordeat quidem. Non habeamus argentum in quo solidi auri cælatura descenderit, sed non putemus frugalitatis iudicium auro argentoque caruisse. Id agamus, ut meliorem vitam sequamur quam vulgus, non ut contrariam. Alioquin quos emendari volumus, fugamus a nobis, et avertimus. Illud quoque effugimus, ut nihil imitari velint nostri dum timent ne imitanda sint omnia. Hoc primum philosophia dimittit, sensum communiorem, humanitatem contumeliosam secundum mores hominum minus honestati congruos, et congregationem pecuniæ, scilicet, a qua professione dissimilitudo nos separabit. Nempe propositum nostrum est secundum naturam vivere. Contra naturam est torquere corpus nostrum, et faciles odisse inmunditias, et squalorem appetere, et cibis non tantum vilibus uti, sed concretis et horridis. Quemadmodum autem desiderare delicatas res luxuriæ est, ita usitatas, et non magno parabiles fugere, dementiæ. Frugalitatem exigit philosophia, non pœnam. Potest autem esse non incompta

A frugalitas. Hic modus mihi placet; scilicet, temperetur vita inter bonos mores et publicos, suscipiant omnes vitam nostram, sed non agnoscant. Quid ergo? Eadem faciemus quæ cæteri? Nihil inter nos et illos intererit? Plurimum quidem, Dissimiles nos esse vulgo sciat, qui nos inspexerit propius, qui domum nostram intraverit, nos potius miretur quam suppellectilem **48** nostram. Magnus quidem est ille, qui fictilibus sic utitur quemadmodum argento: nec ille minor est, qui sic argento utitur, quemadmodum fictilibus. Infirmi animi est pati non posse divitias. Nonquid igitur appetendæ sunt? Non: sed nec contemendæ juxta verbum Attali magni philosophi, qui divitias non contempsit, sed aliis habendas permisit (SEN., ep. 110).

B

CAPUT XIX.

Contra vermem et malum divitiarum.

Sicut spiritualis paupertatis, hoc est humilitatis, nutritrix est et fomentum ista sensibilis paupertas, ita oppositum ejus, scilicet divitiæ, nutriunt et pariunt cupiditatem, Apostolo attestante, qui ait in Epist. I, ad Tim. VI, loquens contra laborantes in acquisitione divitiarum: « Est autem quæstus magnus pietas cum sufficientia, » scilicet, ut habeat homo, quantum necesse est vitæ sustentandæ, et quantum congruit personæ suæ, ut eis conveniat, cum quibus honeste vivendum est. Et addit (*ibid.*): « Nihil enim intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre quid possumus. Habentes alimenta, » simplicia, non delectamenta, non gulæ irritamenta, « et vestes, quibus tegamur, » non oruemur et luxuriemur, « his contenti simus. Nam qui volunt divites fieri; » non ait « sunt, » sed « volunt divites fieri; » ultra scilicet propositum, et fines, et terminos positos a natura, « incidunt in tentationes multas et laqueum diaboli, et in desideria multa inutilia et nociva, quæ mergunt homines in interitum et perditionem. »

C

CAPUT XX.

Contra cupiditatem et avaritiam.

« Radix omnium malorum est cupiditas (*I Tim. VI*), » quæ est plus habendi quilibet quam satis est; quod Græce dicitur *πλεονεξία*. Hac enim cecidit diabolus, qui non pecuniam, sed propriam potestatem amavit, et primi homines qui voluerunt esse sicut dii. Ergo cupiditas, secundum hoc, continere videtur quasdam species vitiorum, scilicet superbiam, elationem, gastrimargiam et quasdam alias. Ad quam quæstionem, et argumentum ad ipsam facit, quod supponit Augustinus (lib. III, *De lib. arbitr.* cap. 17, et in *Ps. cxviii.*). « Quidam libri habent, « Radix omnium malorum est avaritia, » quæ specialiter intelligitur amor pecuniæ. Unde in Græco dicitur *φιλαργυρία*; sed hic species ponitur pro genere. Avaritia enim est species cupiditatis: Gregorius (*homil. xvi in Evang.*) e contra, inter hæc non distinguit, dicens: « Tribus modis tentavit diabolus primum hominem. »

D

Primo gula, in persuasione cibi, cum dixit : « In quacunque die comederitis (Gen. iii). » Secundo, inani gloria, in promissione deitatis, cum ait : « Eritis sicut dii (ibid.). » Tertio, **49** avaritia, in promissione scientiæ, cum dixit : « Scientes bonum et malum. » Gula est immoderata cibi aviditas.

Vana gloria, amor propriæ excellentiæ. Avaritia immoderata est habendi cupiditas, quæ non tantum est pecuniæ, sed et altitudinis et scientiæ, cum supra modum sublimitas ambitur, imo etiam quæcunque res, cum supra quam satis est, appetitur, secundum Augustinum. Item ad idem philosophus (SENEC. ep. 16) : Et quemadmodum aliarum rerum, ita et in temperantia litterarum laboramus. Non enim discimus vitæ, sed scholæ. Item philosophus : Non est quod mireris animum meum ; adhuc de alieno liberalis sum. Quare autem alienum dixi ? Quidquid bene dictum est ab ullo, meum est, sicut id quod ab Epicuro dictum est : « Si ad naturam vivas, nunquam eris pauper ; si ad opinionem, nunquam eris dives. Exiguam natura desiderat, immensum opinio. » Congeratur in te, quidquid locupletes multi possederunt : ultra privatum pecuniæ modum fortuna te provehat, anro tegat, purpura vestiat, et ad hoc modus deliciarum opumque perducatur ut terram marmoribus abscondas, non tantum habere tibi liceat, sed calcare divitias. Accedant statui et picture et quidquid ars ultra luxuriæ elaboravit, et ab his majora cupere discas. Naturalia desideria finita sunt : ex falsa enim opinione nascentia, ubi desinant, non habent, nullus enim terminus falso est : via cuncti aliquid extremum est : error immensus est. Retrahe ergo te a vanis, et cum vis scire quod petis, utrum naturalem habeat aut cæcam cupiditatem, considera si non possit alicubi consistere. Si longe progressio semper aliquid longius restat, scito id naturale non esse, quia,

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

(JUVEN. SAT. XIV, 15.)

Si divitias non haberemus, avari et cupidi non essemus. Item Salomon Parabolarum cap. xxx : « Sanguisugæ duæ filia sunt » diaboli incessanter clamantes : Affer, affer. » Libido incessanter, et incessantius cupiditas. Illi enim ætate vel medicamento occurritur aliquo, isti nullo. Item cupiditas comparatur hydropisi, quia

Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

(OVID. FAST.)

Item : Et fabulæ Narcissi comparatur, quia

Dumque sitim sedare cupit, sitis altera crevit.

(Idem, III METAM. FAB. 6.)

Item : Juxta verbum cujusdam sapientis : Nos senes, cum ad omnia alia rectius cæteris sapiamus, ad solem avaritiam desipimus et deficimus : et quominus restat viæ, tanto amplius viatici quæritur.

50 CAPUT XXI.

De avaritia.

Avaritiæ speciem cupiditatis, licet Gregorius inter speciem et genus non distinguat (Hom. in Ev.), sugillat

PATR. CCV.

et detestatur Ecclesiasticus c. x : « Avaro autem nihil est scelestius. » Et quia pro avaritia et pecunia cupide congregata sæpe superbi avarus, addit : « Quid superbis, terra et cinis ? » Deinde proponit de avaritia : « Nihil est enim iniquius quam amare pecunias. Hic enim et animam suam, non tantum linguam, venalem habet, quia in vita sua projecit intima sua, » seipsum eviscerans (sicut aranea quæ textit inutiles telas) sollicitudine acquirendi et conservandi pecuniam. Unde David : Et « tabescere fecisti » invidia [f. avaritia, aut sollicitudine], « sicut araneam animam ejus (Psal. xxxviii), » quia

Impiger extremos currit mercator ad Indos.

(HORAT. L. I, EP. 1.)

Item Hieronymus (epist. ad Paulin. ex c. xvii Prover. juxta LXX post vers. 6) in fine galeati principii : « Credenti totus mundus divitiarum est ; infidelis autem etiam obolo indiget, » et magis eo quod non habet quam eo quod habet. Item epitheton est avaritiæ, avarum vel facere superbum, urbanum, et aliquantulum lautiozem, vel eo nihil esse sordidius. Unde Juvenalis : « usque ad talum sordidus. » Hoc epitheton jugulare sufficiat illud Horatii : (lib. I Sat.) :

*Tantalus a labris sitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides ? Mutato nomine, de te
Fabula narratur, congeatis undique saxis
Indormis inhians, et tanquam parcere sacris
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.*

Item : Ad hoc facit verbum cujusdam pauperis clerici et honesti, dicentis : Divitias illius divitis centucuplatis, etiam millecuplatis projicerem, antequam tantam sollicitudinem acquirendi conservandique, et adspiciendi eas haberem. Sine sollicitudine enim eas habeo et conspicio. Ingredior enim monasterium, cujus aurum et argentum in vasis templi adspicio, pascō oculos : quod mihi conservatur sine sollicitudine appositionis custodum, ut iterum cum liberit, eo viso pascam oculos. Hieronymus (epist. ad Nepotianum de vita clericorum) : Clericus dives debet esse in conscientia, pauper in pecunia : est enim in partem vel sortem Domini assumptus, imo pars Domini. Nos enim sumus de quibus ait : « Funes ceciderunt mihi in præclaris (Psal. xv) : » qui oculos ante et retro habere debemus, nobis scilicet et aliis providentes. Item Sebastianus in Legenda sua : Si objicis cur Deus dedit divitias, si eas habere non possimus nec debemus ? Ad opus, inquit, liberalitatis tibi collatæ sunt. Si vis fœnerare et eas multiplicare, potius fœnerare eas fratri Christo. Pone eas in manus pauperis Christi. « Centuplum accipies et vitam **51** æternam possidebis (Matth. xix). » Nonne tibi gratiosus esset, qui tibi transituro ad nundinas per locum periculosum, latrunculis obsitum, pecuniam tuam ad locum tutiorem deferret, ut salvam illam reciperes ? Ita quidem. Pone igitur eam in manus pauperum, « a quibus in cœlestes thesauros deportetur, ubi fores non furantur, nec effodiunt (ibid.). »

Quas dederis solas semper habebis opes.

MARTIAL., lib. v, epigram. 43.)

Item Ecclesiasticus, avaritiæ vitium suggillans, ait cap. xiv : « Viro cupido et tenaci, sine ratione est substantia. » Per fas enim et nefas acquiritur, et ita sine ratione.

Si poteris recte, si non, quocunque odo rem.

(HORAT. l. i. ep. 1.)

Idem consequenter : « Et homini livido ad quid aurum? » Videtur ergo quod omnis avarus invidus. Invidet enim alienis divitiis, ut habeat eas. « Qui accervat ex animo suo injuste, aliis congregat, et in bonis illius alius luxuriabitur. Qui sibi est nequam, cui alii bonus erit? Et non, » ideo « jucundabitur in bonis suis. » Et David : « Thesaurizat, et ignorat cui congregabit ea (Psal. xxxviii, xlvi). » Et : « Relinquent alienis divitias suas (Eccli. xiv). Qui sibi invidet, nihil est eo nequius, et hæc redditio est malitiæ ipsius, et si bene fecerit, ignoranter, et non volens facit, et in novissimo malitiam suam manifestat. Insatiabilis est oculus cupidi in partem iniquitatis; non satiabitur donec consumat » justitiam, « animam suam arefaciens. Oculus malus ad mala, et non satiabitur pane indigens; in tristitia » avarus « erit super mensam suam (Eccli. xiv). » Item, juxta quemdam sapientem : « Nihil gravius imprecari potest cuivis quam avaritia, qua in præsentia vexante cor ejus, dira tormenta patitur et in futuro æterna supplicia sic promeretur. » Item Apostolus ad Ephesios v : « Scitote quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus (quod est idolorum servitus) non habet hæreditatem in Christi regno, et Dei. » Sicut enim idololatra latrariam et servitatem, quæ Deo debetur, exhibet idolo; ita avarus, serviens potius pecuniæ quam Deo, cultum Deo debitum exhibet pecuniæ et nummo. Item Apostolus ad Coloss. iii : « Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, » fugientes « fornicationem, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quæ est simulacrorum servitus. » Augustinus etiam avaritiam idololatriæ recte comparat, quia non dispar malitia, et uno plene opere completur. Utraque enim nititur auferre Deo quod suum est. Hæc scilicet gloriam deitatis, ne solus habeat eam, et illa res Dei, ut sola habeat quæ Dominus omnibus fecit. Item Hieronymus ad Heliodorum monachum : « Æstimato male pondere peccatorum, levius peccare videtur alicui avarus, quam idololatra; sed non mediocriter errat. Non enim gravius peccat, qui duo grana thuris projicit super altare Mercurii, quam qui avare, cupide, et inutiliter pecuniam congregat et coacervat. » Item Dominus in Evangelio : « Nemo potest duobus dominis servire, Deo et mammonæ (Math. vi, 24), » id est avaritiæ, quæ nomine deliciarum vel divitiarum, quæ eam pariunt et fovent, imo potius nomine dæmonis, qui præest divitiis male acquisitis, nuncupatur. Item diabolus ad Dominum de avaritia tentans eum ait : « Hæc omnia tibi dabo, si proci-dens adoraveris me (Math. iv, 9). » Ergo qui 52 di-

vitias et gloriam mundi appetit, cadit et adorat diabolum. Avaritia enim respectu aliorum vitiorum majorem operatur casum, quæ Deo servitatem et adorationem sibi debitam auferit. Item Apostolus I ad Cor. v : « Si quis frater nominatur inter vos fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum hujusmodi non licet cibum sumere. » Ergo vitandi sunt avari, maxime sceneratores a communione sacramentorum Ecclesiæ separandi, nisi respiciant et ablata restituant. Apud sanctum Dionysium quidam talis mortuus in sterquilinum projectus est. Tandem procurante avaritia cujusdam monasterii in sepultura Ecclesiæ est sepultus. Et reclamantibus honestis viris, ne in exemplo traheretur, projectum est cadaver ejus effossum in sterquilinum. Objectio de militibus detinentibus decimas. Item Dominus in Evangelio : « Cavete vobis ab omni avaritia. Non enim in abundantia, cujusquam vita ejus est, ex his quæ possidet (Luc. xii). » Possessio enim ejus gratiæ et gloriæ est amissio. Item Parabolarum cap. xv : « Conturbat domum suam qui sectatur avaritiam : qui autem odit munera, vivet. Qui vero libenter accipiunt munera, ignis devorabit tabernacula eorum. » Item xxviii : « Qui odit avaritiam, longi fiet dies ejus. Vir autem qui festinat ditari, et aliis invidet, ignorat quod egestas superveniet ei. » Item Ecclesiaste v : « Avarus non implebitur pecunia, et qui amat divitias, fructus non capiet ex eis. Ubi multæ divitiæ, et multi qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quod cernit eas? » Item in eodem c. 6 : « Vir cui dedit Deus divitias, et substantiam, et honorem, et nihil deest animæ suæ ex omnibus quæ desiderat; nec tribuit ei potestatem Deus, ut comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud; hoc vanitas et miseria magna est. » Item Horatius (lib. i, ep. 16) :

*Quo melior servo, vel liberior sit avarus
Non video. Nam qui cupiet metuet quoque; porro
Qui metuens vivit liber mihi non erit unquam.*

Quia :

*Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui
Semper in augenda festinat, et obruitur re.*

Item Hieronymus (in comment. in cap. xxx Proverb.) :

« Avaritia est sicut infernus, et os vulvæ meretricis. Insatiabilis enim est; et quo magis rapit et devorat, eo amplius rapere sitit, quæ perdat. » Unde poeta :

*. Opibus donatur avaris
Quidquid in orbe perit.*

Item idem :

Semper avarus etiam dives eget.

Dives vero est, qui pauper est cum Christo. Item idem : Cum duæ sunt filiæ sanguisugæ, scilicet libido et avaritia; pejor filiæ et detestabilior est avaritia. Illi enim succurritur beneficio ætatis, progressu temporis, huic vero nullo medetur quis antidoto; sed quanto minus restat viæ, tanto magis crescit in acquirendo. 53 Unde Claudianus :

*Quid nervos secuisse juvat? Vis nulla cruentam
Castrat avaritiam, parvis exercita furtis,
Sed pejus in aurum
Æstuat; hoc uno fruitur succisa libido.*

(Lib. 1 in *Eutropium*.)

Item: Dominus in iudicio super omnia monstra, solum monstrum avaritiæ detestabitur; utpote causam damnationis nostræ; ejusque contrarium, scilicet misericordem largitatem vel liberalitatem super omnia opera nostra, quasi causam salutis nostræ approbabit, cum dicet: « Esurivi et non dedistis mihi manducare, sitiivi et non dedistis mihi bibere (*Matth. xxv.*), » et ita de cæteris. Et quæ est causa quare non dederitis? Avaritia. Quæ, quare dederitis? Liberalitas. Facilius est tamen dare (quia hoc est se exonerare) quam opera cæterarum virtutum implere. Unde et modicum est pœnitenti injungere, de substantia sua pauperibus erogare, nisi avaritia laboraverit, ut sic curetur ab ea. Item Hieronymus: « Eo detestabilior est avaritia quod ipsa vitium contrarium sibi nutrit et fovet: prodigalitem enim semper fere comitatur avaritia. » Unde poeta Claudianus:

*Quodcumque profunda
Trazit avaritia, luxu pejore refundit.*

(*De bello Gildonico*.)

Quomodo ergo sunt contraria

Item *Gènesis xxxi* Rachel fugiens cum Jacob a facie patris sui Laban furata est idola ejus, quæ abscondit subter stramenta cameli et sedit super. Quæ Laban quærenti ea, et non inveniendi in tentorio ejus, ait: « Ne irascatur dominus meus, quod coram te nequeo assurgere, quia juxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi. » Jacob autem postea comperiens deos alienos esse in domo sua, scilicet idola Laban, licet aurea et argentea cum inauribus et ornamentis et phylacteriis suis infodit sub terebintho. Per Jacob Christus et perfecte pœnitens intelligitur, qui omnem cupiditatem mundanam, antiquam, et philosophiam ejus, id est omnes occasiones et circumstantias avaritiæ infodit sub cruce Christi; nudus nudum sequens Crucifixum, cujus paupertas maxime in cruce apparuit. Pendens enim in ea tantum cinctorium, velamen scilicet pudendorum, habuit. Quis cum Christo dicere potest: « Venit enim princeps hujus mundi et in me non habet quidquam? (*Joan. xiv.*) » et cum Apostolo: « Mundus mihi crucifixus est, et ego mundo? (*Gal. vi.*) » Per Rachel, quæ interpretatur ovis, molliter pœnitens et imperfecte significatur. Cui juxta consuetudinem feminarum accidit, cum immunditiam avaritiæ secutus, quasi muliebria patitur. De hac tamen pœnitendo abscondit idola, hoc est avaritiam, et subter stramenta cameli, scilicet sub fimo, et sub stratorio cameli, hoc est humilitate pœnitentiæ, omnem tumorem, et sublimitatem, et avaritiam, quæ est ex divitiis, tegens; ita quod sedit super finem in quo abscondita erant idola, quia Deum præponit omnibus, et si juxta se

A divitias habeat: cui tamen res **54** suæ servit; non ille rebus, qui de se ait:

Et mihi res, non me rebus supponere conor.

(*Horat. lib. 1, ep. 1.*)

Item ad idem valet exemplum Joseph, qui non tantum pallium, sed et lasciviam ejus reliquit metrici Ægyptiæ. Hoc est non tantum cupiditatem, sed et omnem occasionem ejus et circumstantiam relinquere debemus mundanæ voluptati. Item ad idem valet exemplum « adolescentis, qui, relicta sindone, nudus profugit ab eis (*Marc. xiv.*), » scilicet Judæis. Item ad hoc valet exemplum de vitulo conflatili, quem Moyses præcepit redigi in minutissimum pulverem. Non enim tantum ipsam avaritiam, et substantiam peccati debemus condemnare, B per pœnitentiam abolere, sed etiam omnes circumstantias ejus, et occasiones minutissimas penitus absumere, et fimo immundissimorum stercorum condemnare cum Apostolo, qui ait: « Omnia hæc reputavi ut stercora, ut Christum lucrifacerem. » (*Philip. iii, 12, q. 2, Gloria*). Item Hieronymus (*Ex epist. ad Paulinum de institut. monachi*): Crates Thebanus, homo quondam ditissimus, proficiscens ad philosophandum Athenas, magnum auri pondus secum detulit. Qui in via secum deliberans, et considerans se non posse simul virtutes et divitias possidere, cum ad dediscendam avaritiam iret, divitiasque fomentum et nutrimentum esse avaritiæ conspiceret, projecit a se aurum, inquis: « O divitiæ, abite, procul sitis a nobis. Nunc vero sarcinati C auro et argento Christum pauperem sequimur, et sub prætextu eleemosynæ pristinis opibus incubantes, quomodo possumus aliena fideliter distribuere, qui nostra timide reservamus? Item ad idem valet exemplum Cynici et philosophi illius, scilicet Diogenis, in dolio degentis, qui vacuus spei et timoris exers, locupletem transegit paupertatem.

Ad quem Aristippus quidam aulicus, cum munderet et lavaret olera sua, accedens ait: Tu cum sapiens et philosophus sis, si regibus servire voluisses, olera tua non lavares. Cui respondens, ait: Si paupertate mediocri scires uti, non oporteret te regibus mendicando adulatione mentiri. Unde Horatius (*lib. 1, ep. 17*):

*Si pranderet olus patienter, regibus uti
Nollet Aristippus: si sciret regibus uti,
Fastidiret olus, qui me notat.*

CAPUT XXII.

Contra acceptores munerum.

Non tantum exemplis ethnicorum detestamur et jugulamur avaritiam, et omnem acceptionem munerum, sed et exemplis plurimis sacræ Scripturæ. Primo exemplo Abraham, cui revertenti a cæde quatuor regum, cum Loth et substantiam ejus reduceret, rex Sodomorum dixit: « Da mihi animas, cætera tolle tibi. Qui respondit ei: Leve manuum meam ad Dominum Deum **55** excelsum, possessorem cæli et terræ, quod a filo subtægninis usque ad corrigiam

caligæ non accipiam ex omnibus, quæ tua sunt, ne dicas: Ego ditavi Abraham; exceptis his quæ comederunt juvenes, et partibus virorum, qui mecum venerunt. Isti enim accipient partes suas (*Gen. xiv*). » Item *Genesis xxxii*, Abraham, mortua uxore Sara, dixit ad filios Heth: « Advena sum et peregrinus apud vos, date mihi jus sepulcri vobiscum, ut sepeliam mortuum meum. Responderuntque filii Heth: Princeps Dei es apud nos: in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum. Surrexit Abraham, » gratias egit, « et adoravit eos, et dixit: Si placeat vobis, ut sepeliam mortuum meum, intercedite apud Ephron filium Seor, ut pro pecunia digna det mihi speluncam duplicem quam habet in extrema parte agri sui, in possessionem sepulcri. Respondit Ephron cunctis audientibus: Nequaquam ita fiet; sed gratis trade tibi agrum et speluncam quæ in eo est. Respondit Abraham: » Non gratis accipiam, sed » dabo pecuniam pro agro. Suscipe eam, et sic sepeliam mortuum meum in eo. Et appendit pecuniam Abraham, quam Ephron postulavit, » scilicet quadringentos siclos argenti probatæ monetæ et publicæ. » Item *Genesis xxxiii*, exemplo Esau, qui Jacob fratre suo offerente ei munera in bobus, asinis, servis et ancillis, ait: « Quænam sunt istæ turmæ quas obviam habui? Respondit Jacob: Ut invenirem gratiam coram domino meo. Et ille: Habeo, inquit, plurima, frater mi, sint tua tibi. Dixitque Jacob: Noli ita, obsecro; sed, si inveni gratiam in oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis: sic enim vidi faciendæ tuam, quasi viderem vultum Dei: sis mihi propitius; et suscipe benedictionem quam attuli tibi. Vix fratre compellente suscepit. » Ista tamen susceptio, licet coacta, in eo, et in similibus ejus, signum est divinæ reprobationis. Quidam enim sunt qui volunt cogi accipere, et tamen accipiunt: « Grata est vis ista sibi, cogique meretur. » Item *Exodi capitibus xxxiv et xxxv*. Pro construendo enim tabernaculo omnes viri et mulieres mente devota obtulerunt donaria, ut fierent opera quæ jusserat Dominus per manum Moysi, cunctique filii Israel voluntaria Domino dedicaverunt: « Cum autem artifices instarent operi, dixerunt Moysi: Plus offert populus quam necessarium est. Jussit ergo Moyses præconis voce cantari: Nec vir, nec mulier quidquam ultra offerat in opere sanctuarii, sicque cessatum est a muneribus offerendis, eo quod oblata sufficerent, et superabundarent. » Item *Numeri cap. xvi*, inerepante Moysæ Dathan et Abiron murmurantes contra Aaron, responderunt ei dicentes: « Nunquid parum est tibi quod deduxisti nos de terra, lacte et melle manante, ut occideres nos in deserto, nisi et dominatus fueris nostri? An et oculos nostros vis eruere? Iratusque Moysæ valde ait ad Dominum: Ne aspicias, Domine, sacrificia eorum: tu scis quod nec asellum quidem unquam acceperim ab eis, nec affixerim quempiam eorum. » Item *Numeri cap. xxxii*: « Seniores Moab et majores natu habentes pretium divinationis in manibus, missi a Balac,

A dixerunt ad Balaam: Sic dixit Balac, filius Sephor, rex Moabitarum: Ne cuncteris venire ad me paratum honorare te, et quicquid volueris dare tibi. Veni et maledic populo istam. Respondit Balaam: Si dederit **56** mihi Balac plenam domum argenti vel auri non potero immutare verbum Dei mei, ut vel minus vel plus loquar. » Item: Balac præhens et offerens ei munera, ait (*Num. xxiii, xxiv*): « Maledic Jacob, detestare Israel. Qui respondit: Quomodo maledicam cui non maledixit Deus? Qua ratione detester quem Dominus non detestatur? Nunquid aliud loqui possum quam quod jussit mihi Deus? Qui benedixerit Jacob, erit et ipse benedictus, et qui maledixerit, in maledictionem deputabitur. Veruntamen pergens ad populum meum, dabo tibi consilium, quid populus tuus huic populo faciat. » Quod et implevit, sicut Joannes in Apocalypsi (ii) testatur dicens: Balaam, accepto pretio divinationis, licet coactus: « docebat Balac mittere scandalum filiis Israel, » scilicet « edere » de sacrificiis idolorum « et fornicari. » Item *I Reg. xi*: « Dixit Samuel ad universum Israel. Audi vocem vestram juxta omnia, quæ locuti estis ad me; et constitui super vos regem, qui graditur ante vos, et nunc senui conversatus coram vobis ab adolescentia mea usque in diem hanc. Ecce præsto sum. Loquimini de me coram Domino et coram Christo ejus, » scilicet Saule. « Utrum bovem cujusquam tulerim, an asinum. Si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi, et contemniam illud hodie vobisque restituiam. » Item exemplo David *II Reg. ultimo*: « Nequaquam fiet ut vis, sed enim pretio a te aream, ubi ædificetur Domino templum et non offeram Domino meo holocausta gratuita. » Item exemplo Aido prophetæ *III Reg. xiii*: « Locutus est rex ad virum Dei: Veni mecum domum ut prandeas, et dabo tibi munera. Respondit vir Dei regi: Si dederis mihi mediam partem domus tuæ, non veniam tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto. » Item *II Esdræ quinto*: « Ego et fratres mei, et pueri mei commodavimus plurimis pecuniam et frumentum; non repetamus in commune istud, æs alienum concedamus quod debetur nobis, » etc. Item Actuum apostolorum *cap. xx*: « Vos scitis a prima die qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim conversatus, serviens Domino in humilitate et lacrymis. » Et texens sermonem moralissimum, ultimo annectit de officio prælatorum, docens eos cavere avaritiam exemplo sui, cum ait: « Argentum, et aurum, aut vestem non concupivi. Ipsi scitis quoniam ad ea quæ opus mihi erant, et his qui in eum sunt, ministraverunt manus meæ. » Item epistola Judæ (*c. v, 8, 9*): « Væ illis qui in via Cain abierunt, et errore Balaam mercede effusi sunt, et in contradictione Core perierunt. » Item *II ad Corinth. xi*: « Gratis evangelizavi vobis, et cum essem apud vos et egerem, nulli onerosus fui, sed in omnibus sine onere me vobis servavi, et servabo.

Est veritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non accipiendi non infringetur in me, in regionibus Achaïæ, quod facio et faciam, ut amputem occasionem prædicandi eis, qui propter quæstum prædicant. Item Ezechielis cap. xxii : « Munera, usuram et superabundantiam accepisti, et avare proximos tuos calumniabaris, meique oblita es, ait Dominus. Ecce, complosi manus meas super avaritiam tuam quam fecisti. » Item Apostolus in Actuum apostolorum xx : « Omnia ostendi vobis, quoniam sicut laborantes oportet

57 suscipere infirmos, et meminisse verbi Domini Jesu (quod ipse dixit, et frequenter in ore habuit). « Beatius est, inquit, magis dare quam accipere. » Item : exemplo beati Thomæ, qui cancellarium suum instituens, sacramento iurandi cum astrinxerat, ne unquam aliquid, usque ad canipulum, in administratione cancellariæ acciperet. Item Ecclesiastici xx : « Exenia et dona excæcant oculos iudicum, et quasi mutus in ore avertit correptiones eorum. » Corrupti munere, obmutescunt cessando a correptione. Item Isaias (cap. xxxiii) : « Quis ambulat in iustitiis et loquitur veritatem, qui projicit avaritiam ex calumnia, et excutit manus suas ab omni munere? Iste in excelsis habitabit. » Nota verbum excussionis. Per laxationem manuum de facili labuntur in terram magna munera, sed minima nisi per excussionem, sed adhærent manibus, ut pulvis. Item Strabus super Exodum : Cupiditas est ramunculus projectus in os canis, qui facit eum obmutescere. Item : Cupidus est similis illi fatuo pœtori Virgiliano, de quo :
 .. . *Lupi Mœrim videre priores* (VIRGIL. ecloga 9).
 De quibus dicitur, quod si prius viderint homines, faciunt eos obmutescere. Item Job xv : « In fine ignis devorabit tabernacula eorum, qui libenter accipiunt munera. » Item IV Reg. v, Naaman Syrus curatus a lepra per Elisæum, ait ei : « Obsecro, domine mi, ut accipias benedictionem a servo tuo. At ille respondit : Vivit Dominus ante quem sto, quia non accipiam. » A quo cum accepisset munera Giezi, absente domino suo Elisæo, dixit ei Elisæus in reditu : « Nunc igitur accepisti argentum et vestes, ut emas oliveta, vineas, oves et boves, et ærvos et ancillas; sed etiam lepra Naaman adhærebit tibi, et semini tuo usque in sempiternum (IV Reg. v). » Item Demosthenes rogatus ut pro libertate reipublicæ tuenda aperiret os suum, involvit caput lana simulans se ægrotare, et ait : Non possum, synanchen etenim, frater, patior. Et respondit ei : Non synanchen, inquam, sed argyranchen. Item : « Munera excæcant oculos sapientum (Deut. xvi), » et vim auctoritatis inclinant. Item, exemplo Cyriaci diaconi Marcelli papæ, qui potestatem habens imperandi dæmonibus, curavit filiam Diocletiani Augusti arreptam a dæmonio; de qua egressus insilivit in filiam Saporis regis Persarum. Qui audito quod Cyriacus curasset filiam Diocletiani, misit legionem magnam cum muneribus ad

A Diocletianum, ut ad preces ejus Cyriacus veniret, et sanaret filiam suam. Requisitus Cyriacus exaudivit eum : et cum ei præpararentur carrus et equi, super quos veniret, ait : Non decet Christianam ita pompose incedere, sed præcedite, et ego sequor. Qui cum curasset filiam Saporis, ipsumque et domum ejus totam baptizasset, obtulit ei rex munera. Qui respondens, ait : Non accipiam, inquit, hæc munera, absit enim ut gratia Christi sit, vel æstimetur venalis. Item Hieronymus : Sicut nec matrona casta est, quæ munera accipit maxime ab amatore et sponso suo (quæ signa sunt levitatis ejus, et futuri incæstus), ita nec judex a confratre munuscula accipiens, quæ signa sunt corruptionis ejus, et iudicii ab eo faciendi. Item Jeremias cap. vi :
58 « A minore quippe usque ad majorem, omnes avaritiæ student; et a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum, et curabant contritionem filiiæ populi mei cum ignominia, dicentes : Pax, pax, et non erat pax. » Item Exodi xxiii : « Nec accipias munera, quæ excæcant etiam prudentes, et subvertunt verba justorum. » Item : Quintilianus de quodam oratore Athenis erudito, et facto deserto impensis cujusdam divitis, qui postea pro republica rogatus loqui, stetit in causa contra patronum suum, contra divitem illum; in qua obtinuit dives. Unde et oratorem illum in jus vocavit, accusans eum super ingratitude. Qui cum accusaretur, ait diviti illi : Domine mi, tu scis, quia nihil crudele in te intorsi, nihil causa odii, sed pro libertate reipublicæ, et honestate personæ meæ, imo etiam et tuæ, steti. Nunc vero hoc video, quia nihil est periculosius acceptis muneribus, si ad omnem nos obligant servitute. Item : Hieronymus scribens cuidam diviti matronæ sciensque per hoc canes suos detrahendo dicere illum familiaritatem principum affectare, respondit eis : Absit ut ista quæram ! Cui enim satis est vile olusculum, et panis cribrarius, talia non quæritat. Quia fidele testimonium est (contemptus munerum et opum) quod non habet causas mentiendi, adulandi, mendicandi, familiaritatem potentum acquirendi.

CAPUT XXIII.

Contra acceptores munerum pro justitia facta, vel facienda, acceleranda, vel amittenda.

Acceptio munerum multiplex est. Prima simplex est, et licitorum munerum pro nulla causa injusta acceptorum, periculosa tamen, quia ea vendimus libertatem nostram, de qua supra disputavimus in fine capituli de avaritia (cap. 21). Secunda est pro justitia facta, quod Gleziticum, vel facienda, quod Simoniacum : ommissa vel omittenda, accelerata vel acceleranda, quod iniquum, pro injustitia etiam facienda, quod est diabolicum. Tertia est de rapina occulta vel manifesta : Pnta, rapina violenta, usura, furto, exactionibus, extortionibus pecuniæ, talliis citra stipendium præscriptum acceptis, et hujusmodi. Quarta est pro spiritualibus, ut ordinibus, sacramentis, beneficiis ecclesiasticis, officiis. et illis an-

nexis conferendis vel collatis, vel non dandis (cum aliquis digno proposuerit dare beneficium ecclesiasticum) etiam illata Spiritui sancto, et impedimentum quo minus currat gratia ejus. Quinta est cum quis accipit per dolos, curiositates, et artem mimicam et histrionicam, vel cum abundet nec egeat. Unde Hieronymus (*Ad Paulinum*): O monache, si eges et accipis, das potius quam accipis; 59 si accipias, et non eges, rapis. Sexta est de illicite acquisitis munera accipere, etsi in pias causas expendantur; puta, ut ex illis construantur grangiae et officinae monasteriorum et hujusmodi.

Contra secundum titulum hæc colliguntur. Acceptorum munerum pro justitia facta, facienda, acceleranda et omittenda, vel pro injustitia facienda, si sunt pastores et praelati Ecclesiae, similes sunt Nabal stulto, qui tondens oves, non respexit David, nec est misertus super contritione Joseph. Hi non sunt pastores ovium, sed tonsores, excoiatores, depilatores, lupi et enunctorum pecuniarum, lac et lanam in ovibus quaerentes, lucro inhiantes potius quam saluti animarum intendentes. Legitur enim in primo libro Regum cap. xxv, quod cum David audisset in deserto, quod tonderet Nabal oves, vel gregem suum, misit decem juvenes ad eum dicentes: Quaecumque invenerit manus tua, da servis tuis, et filio tuo David. Qui respondit, dicens: Quis est David? Et quis est filius Isai? Hodie increverunt servi super terram qui fugiunt dominos suos. C Hoc audiens David, iratus est valde, jubetque servos suos accingi gladio, quasi vindicaturus in eum. Quod audiens Abigail uxor ejus prudens et sapiens, nescio viro cum panibus et vino et arietibus coctis occurrit David, et descendens de asino, procidit ad pedes ejus et ait: In me sit, domine mi, hæc iniquitas, rogo ut suscipias benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi domino meo: malitia non inveniatur in te. Non veniat hoc tibi in singultum cordis et scrupulum, quod effuderis sanguinem viri mei, cum constituerit te Dominus duces super Israel. Suscepit ergo David quæ obtulit, et ait: Vade pacifice in domum tuam. Dominus tamen post decem dies ulciscens David, percussit Nabal tonsorem, et mortuus est (*ibid.*). Item: Tales similes sunt Laban (*Genes. xxix*), qui circumvenit Jacob sibi servientem, decemque vicibus mutavit mercedem ejus, qui filias vendidit, et reputavit quasi alienas, comeditque pretium earum. Ob quam causam, cum ierat tondendas oves, Rachel furata est idola patris sui, quæ inter omnia chariora habebat, et fugit (*Genes. xxxi*). Item: Maximi tonsores ovium usque ad carnes, imo tonsores usque ad sanguinem, quod si nequiverint, depilatores sunt usque ad pellem, id est, in minoribus donis: exterius visi pulchri, sed in operibus et interioribus lupi rapaces. Hi similes sunt Absalon (*II Reg. xiv*), (qui quanto magis tondedat capillos, tanto amplius surgebant; qui agrum Joab, ad se venire recusantis,

A habentem messem hordei, jussit comburi), qui quod per se facere erubescunt, per officiales subtonsos suos, lenones et bajulos tonsurae scrutatoresque et indagatores rapinae suæ adimplent. Quibus consultius esset mulierculas venales lenocinio circumducere, quam rapinae et participio peccati majorum studere, cum tamen de raptis nihil possint restituere. Item: Similes sunt tales Judæ (*Gen. xxxviii*), qui, uxore mortua, ascendit ad tonsos ovium suarum. Quo ascendente ad tondendas oves, Thamar nurus ejus, mutato habitu viduitatis, in bivio itineris sedit. Quam videns Judas, suspicatus esse meretricem, 60 cum qua, loco meretricis, datis ei muneribus, coit. Item psalmo xiii: Nonne cognoscent, in futuro, omnes qui operantur iniquitatem, multiplicem? Et qui sunt illi, et ob quam causam operantur iniquitatem? Ii scilicet qui, et quia devorant plebem meam, quotidiana rapina et multiplici, sicut escam panis, id est, qui ministerio suo utuntur propter capiendâ munera ab hominibus, non ad salutem hominum, vel ad gloriam Dei. Panis enim quotidianus cibus est et suavis: similiter et ipsi delectantur cum quotidiana rapina, ut simplices Christianos absorbeant. Qui, ut tales sint, inde provenit, quia Dominum non invocaverunt, sed temporalia. Item psalmo xxv: Dextera eorum repleta est muneribus, cum pro justitia, pretium pecuniae, laudis, timoris, injustae misericordiae quaeritur. Item psalmo cxliii: Quorum osculum est vanitatem, et dextera eorum, dextera iniquitatis, quæ potius sinistra dicenda est quam dextera, quia pro his quæ sunt dexteræ temporalia quaerunt, mutantque dexteram in sinistram, existentes non ambidextri cum Aod, sed ambisinistri; ideoque nec regem Eglon pinguissimum confodere possunt (*Judic. iii*). Item tales, hoc mandatum præ avaritia nequeunt implere: Nesciat sinistra quid faciat dextera (*Matth. vi*), cum ea, quæ sunt dexteræ, pro sinistra et temporalibus faciunt. Item nec hoc: Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me (*Cant. ii*): sed, Læva manus ejus sub capite meo, et læva ejus amplexabitur me, qui non habent, nisi lævam, pro læva tantum operantes. Item: Tales in judicio cum hœdis fetidis collocabuntur a sinistris, non cum agnis a dextris (*Matth. xxv*) suaviter redolentibus, qui hic non nisi sinistram quaesierunt. Item Zachariae v: Et dixit angelus ad me: Vide, quid est hoc quod egreditur. Et dixi: Quidnam est? Et ait: Hæc est amphora egrediens. Et dixi: Hic est oculus omnium in terra, et ecce talentum plumbi portabatur, et ecce mulier sedens in medio amphoræ. Et dixit: Hæc est impietas. Et projecit eam in medio amphoræ, et misi massam plumbeam in os ejus. Hieronymus (*Comment. in Zachariam et Nah.*): Olim sedit iniquitas super talentum plumbi, modo vero super talentum auri. Nunc impletum est poetæ illud:

Aura nunc vere sunt sæcula, plurimus auro
Venit honos.

*Auro perficitur, quidquid captatur inique,
Nemoque pretento munere vana rogit.*
(PROPERT. l. III, elegia 11.)

Item Arator (In Acta apost. l. 1) :

*..... Hæc tecum mente sagaci
Volte, quid esse putes, rutili quod massa metalli
Ponitur ante pedes, sacris non tradita dextris,
Contemni [ed. destitui] debere probant quod tan-
[gere vitant,*

*Calcandumque docent, quod subdant gressibus aurum,
De quo terræ veniunt ad pectora curæ,
Consimili jactatur humo, quo sistat, avare,*

61 *Mens tua, discere loco quod tu custodis anhelus,
Quod statione premis, quod cernere sæpius ardes,
Ejus in amplexus per sunnia cuncta recurris,
Horrescunt tractate pii, nec tunc quoque gestant
Cum bona facta purant, quantum speculantur in illo
Stare nefas, et dona gerens contemnitur aurum.*

Item Claudianus (l. 1 in Eutropium) :

*..... Propriæ solatia sorti
Communes vult esse notas, et venditis ipse
Vendere cuncta cupit, cum tantum sæpe duorum
Diversum suspendii onus, cum pondere judex
Vergit et in geminas nutat provincia lances.*

Unde Hieronymus : Judex non debet esse sicut statera, quæ modico oboli pondere inclinatur in aliam partem, et ita injusta est; sic et judex, qui respicit munus vel personam, vel aliquid præter judicium Domini, propter quod inclinatus in aliam partem, minus juste examinat. Unde Salomon : « Pondus et statera judicia Domini sunt (Prov. xvi). » Qui autem propter munus vel aliud hujusmodi declinat justum judicium, seu in circumstantiis ejus et appendiciis, seu in substantia sententiæ, « pondus et pondus habet in domo (Deut. xxv). » Unde Salomon : « Abominatio est apud Deum, pondus et pondus; statera dolosa abominabilis est Domino. Pondus æquum voluntas ejus (Prov. xx). » Item Deuteronomii, cap. xxv : « Non habebis in sacculo diversa pondera, majus et minus non erit in domo tua. Abominatur enim Dominus eum qui facit hæc. »

Item : « Beatus qui excutit manus suas ab omni munere (Isai. xxxiii). » Augustinus dicit : Pecuniæ, laudis, timoris, gratiæ privatæ, injustæ misericordiæ. Unde Dominus in Levitico (cap. 19) : « Ne consideres personam pauperis, » Augustinus addit : In judicio; quia, qui parit sacculo pauperis, miseris ejus in causa injusta, percutit cor ejus. Item, Exodi cap. xxiii : « Non declinabis in judicium pauperis. » Sed hodie non oportet hoc præcipi : Contemnuntur enim modo pauperes in judicio, imo etiam a fratribus. Unde Salomon : « Fratres hominis pauperis oderunt eum (Prov. xix). » Item Jeremiæ, (cap. xlviij) : « Maledictus omnis qui facit opus Dei fraudulenter. » Gregorius pro corporalis rei præmio, vel pro laudis verbo, vel pro humani judicii gratia. Item Hieronymus : Sicut vinum abundantius sumptum, etiam subtile, hebetat ingenium; ita et munusculum judicis judicium, ne possit cernere verum. Item : Sicut matrona quæ accipit munusculum aliunde missum, corruptionis suæ est signum, sic a judice qui accipit, munusculum scilicet, non nisi corruptum emanabit judicium. Item

A Exodi cap. xviii : « Jethro Moysi : Quid est hoc quod facis in p[ro]be? Cur solus sedes, » ad judicandum, « et et omnis populus præstolatur de mane usque ad vesperam? Non bonam rem, inquit, facis : stulto labore consumeris tu et populus tuus tecum; ultra vires tuas est negotium, non poteris solus sustinere. Sed audi verba mea atque consilia et Dominus erit tecum, » scilicet, si a te **62** removeris multitudinem negotiorum, ne prægraveris. Potissimum est, si tales elegeris judices, viros nobiles, potentes qui timeantur. Qui si humiles fuerint, in hoc justitiæ et Ecclesiæ melius providetur, si autem superbi et mali, oleum additur camino.

« Sapientes et timentes Deum in quibus sit veritas, et qui oderint avaritiam. Constitue ex eis tribunos, centuriones et decanos qui judicent populum omni tempore (Exod. xviii) » Præcipiasque eis, dicens : « Audite illos, et quod justum est judicate, sive civis sit ille, sive peregrinus. Nulla erit distantia personarum, ita parvum audietis sicut magnum, nec accipietis personam cujusquam, quia judicium Dei est. Quod si difficilius vobis visum fuerit aliquid, in causa scilicet, referte ad me (Deut. 1), » sicque dimittetis populum in pace. Item Deuteronomii cap. xvi : « Judices et magistros constitues immobiles « in omnibus portis tuis, quas Deus dederit tibi per singulas tribus tuas, ut judicent populum justo judicio, nec in alteram partem declinent. Nec accipias personam vel munera, quia munera excæcant oculos sapientum, et mutant verba justorum » coram hominibus. « Juste, quod justum est, exsequeris, ut vivas in æternum. » Item in Sallustio Cæsar : O vos omnes homines, qui justum judicium judicare debetis, necesse est vos ab amore privato, vel odio, timore, vel cupiditate, vel gratiæ singulari esse destitutos, alioquin rectum judicium de facili declinabitis. Item Tullius *De Officiis* (lib. iii ante med.) : Maxime perturbant officia in amicitiiis, quibus et non tribuere quod recte possit, et tribuere quod non sit æquum, contra officium est. Sed hujusmodi generis totius (scilicet quæ sunt tribuenda) breve et non difficile præceptum est. Quæ enim videntur utilia, honores, divitiæ, voluptates, et hujusmodi hæc amicitia, nunquam anteponenda sunt. At neque contra rempublicam, neque contra jusjurandum, justitiam ac fidem, amici causa, vir bonus aliquid faciet, nec si judex quidem erit de ipso amico. Deponit enim personam amici cum personam induit judicis. Tantum dabit amicitia, ut veram amici causam esse malit, et ut exorandæ litis tempus, quoad per legem liceat, accommodet, nihilque prorsus ei tribuat, nisi quod salva fide impleri potest. In danda sententia solum Deum in mente habeat, non amicum. Nam, si omnia facienda sunt quæ amici velint, non amicitia tales, sed conjurationes dicendæ sunt. Ergo is sit judex et talis, qui « dicat patri, » et cuivis homini : « Nescio vos (Deut. xxxiii). » Item Amos, (cap. v) : « Quæritis

Dominum et vivetis, ne forte comburatur ut ignis domus Joseph. Vos qui convertitis in absinthium iudicium vestrum, et justitiam in terra, » et pro terra, terrenis scilicet « relinquitis. Facientem, » Deum scilicet, « Arcturum et Orionem : qui subridet vastitatem super robustum, » scilicet, fortem et magnum deprimentem populum et depopulantem, « vel depopulationem super potentem affert. » Unde : « Potentes potenter tormenta patientur (Sap. vi). » « Odio habuerunt in porta corripientem, et loquentem perfecte abominati sunt. Idcirco, pro eo quod diripiebatis pauperem, et prædam electam tollebatis ab eo, domos quadro lapide ædificabitis, et non habitabitis in eis. Vineas amantissimas **63** plantabitis, et non bibetis vinum earum ; quia cognovi multa scelera vestra, et fortia peccata vestra, hostes justis, » et injusti iudicii, « accipientes munus. Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus est malum (Amos v), » quando quis non recipit correctionem, pro quo prudens tacet, « ne sanctum det canibus (Math. vi). Quærite bonum et non malum, et Dominus erit vobiscum : Odite malum et diligite bonum et constituite in porta iudicium, si forte miseretur Dominus reliquiis Joseph (Amos v). » Item Amos : « Vidi Dominum stantem super altare, et dixit : Percute cardinem et commoveantur superliminaria. Avaritia enim in capite omnium, et novissimum eorum in gladio interficiam. Non erit fuga eis ; fugiet et non salvabitur ex eis, qui fugerit. Si descenderint usque ad infernum, inde manus mea educet eos ; et si ascenderint usque in cælum, inde detrahama eos. » Item idem cap. ii : « Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus Israel, et super quatuor non convertam eum pro eo quod vendiderit argento justum, et pauperem, pro calcamentis quæ conterunt super pulverem terræ capita pauperum, et viam humilium declinant, et super vestimentis pignoralis accubuerunt, et vinum damnatorum biberunt. » Item idem cap. iii : « Nunquid rugiet leo in saltu nisi habuerit prædam ? Nunquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo nisi aliquid apprehenderit ? Nunquid cadet avis in laqueum terræ absque aucupe ? Nunquid auferetur laqueus de terra, antequam ceperit ? » Item idem cap. iv : « Audite verbum hoc, vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ, quæ calumniam fecistis egenti, et confringitis pauperes, quæ dicitis officialibus vestris : Afferte, afferte et bibemus. Juravit Dominus, quia vos, et reliquiæ vestræ in ollis ferventibus projiciemini in Armon. » Item idem cap. vi : « Væ qui opulenti estis in Sion, et confiditis in monte Samariæ ; optimates capita populorum. Transite in Chalane : descendite in Gethi, et videte, si latior terminus eorum termino vestro est. » Quasi diceret : Non tot facinorosa apud idololatrias videbitis, quot apud vos (ingredientes pompaticæ domum Israel.) Verbum terribile. « Qui separati estis in diem malum, qui appropinquatis solio iniquitatis, qui dormitis in lectis eburneis, et la-

ascivitis in stratis vestris, comedentes agnum de grege, et vitulos de medio armenti ; qui canitis ad vocem psalterii : sicut David putaverunt se habere vasa cantici, bibentes in phialis vinum, et optimo unguento delibuti, et nihil compatiebantur super contritionem Joseph (Amos vi). » Hæc dicit Dominus : « Quin in capite transmigrantium migrabitis (Joel. iii). » Item Joel cap. iii : « Disceptabo cum eis in iudicio, qui posuerunt puerum in prostibulo, et puellam vendiderunt pro vino, ut biberent, » demolientes scilicet et corruptentes pro munere animas effeminatas, teneras et pueriles, quas vendunt in servitutem diaboli. Item Oseæ (cap. iv) : « Non est veritas in terra, non misericordia, non scientia, sed maledictum, mendacium, furtum et homicidium inundaverunt, oblita legis Domini Dei sui ; et ego obliviscar eorum, et filiorum eorum : Gloriam eorum in ignominiam commutabo. Peccata populi mei comederent, » non dico comedentes tantum oblata pro peccatis, vel ea absorbentes et destruentes per orationem, doctrinam et confessionem **64** (quod bonum esset), sed justificantes impium pro muneribus, et piæ condemnantes. Item idem (cap. v) : « Audite hoc, sacerdotes, et attendite, domus Israel, et domus regis auscultate, quia vobiscum iudicium est, quoniam laqueus facti estis speculationi et rete expansum super Thabor, » ad capiendas aves, et utinam aviculas tantum. Item Amos (cap. vi) : « Væ vobis, qui convertitis in amaritudinem iudicium et fructum justitiæ in absinthium ; qui lætamini in nihilo. » Nihilum est acceptio personarum, timor, remissa misericordia, corruptio per munus, saccellum paupertatis, et hujusmodi. « Qui dicitis : Nunquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua (Michæ vi), » prælationis et dominationis ? « Sed nemo sibi assumit honorem, » etc. (Hebr. v.) Item Oseæ (cap. iv) : « Si fornicaris tu, Israel, non delinques saltem Juda ; et nolite ingredi in Galgala, » scilicet volutabrum vitiorum, « et ne ascenderitis in Bethaven (ibid.), » scilicet in montem superbiæ, « post Ephraim. » Quoniam, « calumniam patiens Ephraim, fractus iudicio, cœpit abire post sordes. » Item Malachiæ (cap. i) : « O sacerdotes, qui despicitis nomen meum, qui offertis super altare meum panem pollutum, et dicitis : Mensa Domini despecta est : Si offeratis cæcum vel claudum, nonne malum illud est ? Offer illud duci, si placuerit ei. » Et infra : « Quis est in vobis, qui claudat ostia, et incendat altare meum gratuito ? Non est mihi voluntas in his, ideo nec munus suscipiam de manu vestra. Nomen meum polluistis, mensam meam contaminastis, dicentes : Ecce de labore ; et intulistis de rapinis claudum et languidum, et intulistis munus (ibid.), » sed ego exsufflavi illud et contempsi. Item idem cap. ii : « O sacerdotes, si non apponatis cor, ut detis gloriam nomini meo, mittam in vos egestatem, et maledicam benedictionibus vestris ; projiciam vobis brachia » et armum

dextrum, « et dispergam super vultum vestrum A
stercus solemnitatum vestrarum. Pactum meum fuit
cum Levi, et illud servavit, » et ita primitiva Ec-
clesia, præceptum et Evangelium Domini, et cætera
quæ sequuntur induci possunt ad commendationem
Ecclesiæ primitivæ, et blasphemiam modernæ. « Et
operiebatis » ita « altare Domini lacrymis et fletu;
non accipiam placabile quid de manu vestra (ibid.). »
Item Michææ (cap. 11): « Væ qui cogitatis inutile,
et operamini malum in cubilibus vestris; in luce
matutina faciunt illud, quoniam contra Deum est
manus eorum. Concupierunt agros, et violenter tu-
lerunt, et domos rapuerunt, et calumniabantur vi-
rum et domum ejus, virum et hæreditatem ejus. »
Item idem: « Nonne verba mea bona sunt cum eo
qui recte graditur? e contrario, populus meus in
adversarium consurrexit, et desuper tunicam, pau-
perum pallium sustulistis, eos qui transibant sim-
pliciter convertistis in bellum. Mulieres populi mei
eiecistis de domo deliciarum suarum, a parvulis
earum tulistis laudem meam in perpetuum. » Item
(cap. 11): « Audite, principes Jacob, et duces do-
mus Israel. Nunquid non vestrum est scire iudicium,
qui odio habetis bonum et diligitis malum, quæ
violenter tollitis pelles eorum desuper eos, et carnem
eorum desuper ossibus eorum, qui comedunt diem
populi mei, et pellem eorum desuper excoxiaverunt,
et ossa eorum confregerunt, et conciderunt sicut
in lebe, quasi carnem in medio ollæ, nequiter
agentes in adinventionibus 65 suis. » Item idem: C
« Hæc dicit Dominus: Super prophetas qui seducunt
populum meum, qui mordent dentibus suis, et præ-
dicant pacem; et si quis non dederit in ore eorum
quidpiam, sanctificant super eum prælium, quibus
erit nox pro visione, et tenebræ pro divinatione,
quia non est responsum Dei in illis (Mich. 11). »
Item idem: « Audite hoc, principes domus Jacob, et
judices domus Israel, qui abominamini iudicium, et
omnia recta pervertitis: Quia ædificatis Sion in
sanguinibus, et Jerusalem in iniquitate. Principes
ejus in muneribus iudicabant, et sacerdotes ejus in
mercede docebant, et prophetæ ejus in pecunia di-
vinabant, et super Dominum requiescebant, di-
centes: Nunquid non Dominus in medio nostrum?
Non venient super nos mala (ibid.). » Item cap. vi: D
« Audite, tribus: Et quis approbabit illud? » Quasi:
Quis erit auctor horum verborum? supple Deus.
« Adhuc ignis in domo impij, et thesauri iniquitatis
et mensura minor iræ plena. Nunquid justificabo
stateram impiam; et saccelli pondera dolosa, in
quibus divites ejus repleti sunt iniquitate, et ha-
sitantes in ea loquebantur mendacium et lingua eorum
fraudulenta in ore eorum? » Item e. vii: « Perit
sanctus de terra, et rectus cum hominibus non est.
Omnes in sanguine insidiantur, vir fratrem suum
venatur ad mortem. Malum manuum suarum dicunt
bonum; princeps postulat, et iudex in reddendo
est, et magnus locutus est desiderium animæ suæ. »
Item Epistola ad Hebræos, cap. x; Amos cap. viii,

Malachias cap. 11; Epistola ad Laodicenses, cap. 1.

CAPUT XXIV.

*Contra clericos superfluis utentes et se excusantes
per hoc, quod psallant in ecclesia.*

De corruptione et avaritia iudicum lucusque.
Hinc prosequamur, verum utinam persequamur
prælatorum fuscinulas, ostia, et mille alia fraudis
commenta; quibus loculos pauperum exhauriunt,
facti piscatores pecuniarum, non animarum. De
fuscinulis his et tridentibus, legitur I Reg., cap. 11,
de filiis Heli qui fuscinulas et uncinos mittebant in
lebetes, caldaria, et cacabum; et omne quod le-
vabat fuscinula, tollebat sacerdos sibi; cuius puer
dicebat immolanti: « Da mihi carnem, ut coquam
sacerdoti. Cui immolans ait, Incendatur primum
juxta morem hodie adeps, et deinde tolle tibi quan-
tumcunque desiderat anima tua. Qui respondens
aiebat ei, Nequaquam, nunc enim dabis, alioquin
tollam vi. » In quo percutiuntur prælati qui, stipen-
diis suis non contenti, per fuscinulas et officiales
suos, retia sua in capturam pecuniarum laxant, mit-
tentes rete in altum (Luc. v), id est in profundum
pecuniæ, dicentes fuscinulis: « Exinanite, exina-
nite usque ad fundamentum oculorum (Psal.
cxxxvi). » Horum autem officialium tria sunt gene-
ra. Confessor, cui episcopus vices suas in spiri-
tualibus, 66 in audiendis confessionibus et cu-
randis animabus committit. Quæstor palatii sui,
decanus, archipresbyter, et hujusmodi, qui incre-
mentis et profectibus causarum et negotiorum epi-
scopi per fas et nefas invigilant. Præpositus ru-
ralis primus, licet Deo dignior, episcopo tamen est
vilior. Cum isto ei est rarus sermo, rara consul-
tatio super reddenda ratione villicationis suæ, super
regimine animarum, in quo patet quantum amabat
eas, et Redemptorem et summum pastorem earum.
Cum tortore autem et præposito frequens ei est
sermo, ratiocinatio et consultatio. In quo patet
quantum dilexerit pecuniam. Sed et, quod detesta-
bilis est, primum mittit ad officii sui executionem,
sine magna fidelitatis ejus examinatione præ-
habita, sine sacramento jurisjurandi de fidelitate
ei servanda in regimine animarum interposito. Se-
cundum autem et tertium discutit usque ad un-
guem: si bene noverint bursas pauperum emun-
gere, et cum asportato lucro ad dominos suos re-
dire, quibus tutelam pecuniæ sine juramento in-
terposito non committit, ut discant ei esse fideles
in studio et lucro, pecuniæ, rapinæ, et, quod mirabilis
est et execrabilis, illis quæsturam, torturam, et
exactionem, et prælaturam vendit, ad pretium cer-
tum committit. Qui ne damnatum et detrimentum
propriæ pecuniæ incurrant, per omne nefas exactio-
num, calumniarum, rapinarum, « laxant retia sua
in capturam (Luc. v) » pecuniarum, prædones effecti
potius quam officiales. Horum autem duorum, scilicet
questoris et præpositi, violentior est quæstor. Præ-
positus enim sæpius pœna certa et definita re-
punxit: quæstor vero, incerta et voluntaria, pro no-

dica culpa maximam pœnam infligens. Cujus judicium et laquei solo auditu timentur : quippe immisericors apparet in omnibus viis suis. Et quia licet nobis undecunque proficere et doceri, tales sugillamus hoc exemplo. Quidam clericus, cum ad aleam omnia quæ habuit, præter quinque solidos, amisisset, cœpit se devotare, Deumque blasphemare, et promittere hos quinque solidos homini, qui eum doceret, quomodo magis Deum offenderet. Aderat qui hoc doceret, sub testimonio omnium ejus doctrinam confirmante et approbante, dicens : Si Deum super omnem peccatorem volueris offendere, fias officialis, vel quæstor palatii episcopi. Item : Ministri et officiales prælatorum ostiola sunt abscondita, sub mensa Belis, subterranea per quæ furtim ingrediebantur sacerdotes ejus, ut asportarent et devorarent posita a rege super mensam : « Quos occidit rex Cyrus eorum fraudem comperiens, tradiditque Bel in potestatem Danielis, qui statim subvertit eum, et templum ejus (*Dan. xiv.*) » Ista ostiola abscondita, jam versa sunt in januas et fores patentes. Cum enim tunc bona pauperum et divitum clanculo subriperentur, nunc publice, et coram omnibus rapiuntur per commenta infinita, fraudes et novitates eorum extorquendi pecuniam inventas, locoque juris et consuetudinis jam habitas. Propter hæc ostiola, officiales, scilicet prælatorum et ministros principum, ait Dominus per Joannem Baptistam **67** militibus et ministris principum : « Neminem concusseritis (*Luc. iii.*) » Augustinus (serm. 19, *De verbis Domini*) : Crimen concussionis est, cum per metum aut violentiam ab officialibus exigitur et extorquetur pecunia a subditis. Hujus criminis pœna, secundum jus statuta est in quadruplum, quæ utinam hodie in duplum statureretur. Item Hieronymus : Ob hoc militibus et ministris statuta sunt certa stipendia, ne dum sumptus quæritur, prædo grassetur. Item : Propter hoc ait Dominus apostolis et ministris Ecclesiæ : « Elegi vos, ut eatis, » sine mora, et non ut edatis, sed « fructum afferatis (*Joan. xv.*), » non rapiam, non lucrum temporale, sed pacatissimum. Unde sequitur : « Et fructus vester maneat (*ibid.*). » Sed nonne « dignus est operarius mercede sua ? » (*Luc. x.*) Ita quidem; sed eo tantum quem defluit Dominus : « Edentes et bibentes quæ apud illos sunt (*ibid.*), » non quæ apud illos non sunt. Non ut in deliciis et ferculis exquisitis, cum singulis per singulos dies per vicarium suum sumant. Item : Cum anathemata Veteris Testamenti execrarentur, et ab omnibus usibus separarentur, ut anathema Jerichontinum de quo legitur in Josue vi capite; anathemata Novi Testamenti hodie consecrantur et laxantur in capturam pecuniæ; sed et hodie excommunicatur ut pecunia extorqueatur. Quod Dominus detestans, ait ad Josue propter Achan : Pollutus est populus anathemate. « Tulerunt enim de anathemate, et strati sunt atque mentiti, et absconderunt inter vasa sua (*Josue vii.*) » Unde « nec poterit Israel stare

ante hostes suos, sed fugiet eos, donec deleatur ex te, qui contaminatus est hoc scelere (*ibid.*). » Inventus est autem Achan reus pro pauculis quibusdam rebus asportatis : « Ad vocem Josue lapidatus est ab omni populo, cunctaque quæ illius erant cum anathemate consumpta sunt (*ibid.*). » Item et quod execrabilius est, hodie excommunicatus non absolvitur, nisi prius præstito sacramento, quod ad iudicium prælati stabit satisfactorius de contumacia et transgressione. Qui absolutus statim condemnatur in pœnam pecuniariam ad usus proprios; cum pactio pecuniæ, sive in absolutione, sive ante, vel pro absolutione facta, pariat Simoniam. Absolutio enim est spirituale pertinens ad potestatem clavium. Si autem ei adjudicaret, ut anathema suum pauperibus erogaret, hoc quidem tolerabile et bonum esset. Si objiciant non esse Simoniam, quia sic punire excommunicatos a sæculari potestate eis datum est; hoc quidem verum est quoad pœnæ illationem, non autem quoad absolutionem. Illa enim a Deo est: Sed nec inferitur pœna a principe tali, nisi separato ab Ecclesia per annum et diem. Quare ergo et ipsi hoc spatium anticipant; imo etiam suspensionem modicam in pœnam pecuniariam convertunt? Item : Cum præsi provinciæ secundum leges inhibeatur, præter procuracionem necessariam, a comprovincialibus, exenia et munuscula, quæ usque ad quantitatem muneris excrescunt, accipere; quanto magis hoc inhibendum esset ministris Ecclesiæ? sed et aliquis præfectus communiæ alicui finita administratione ejus, novæ cogitur ad restitutionem illius, quod male in administratione accepit secundum leges sæculares? Quanto magis in administratione ecclesiastica hoc est observandum, **68** quæ hodie venalis proponitur, et in rapinam commutatur? Item : Cum in crimine injuriarum, transactio partium et indulgentia a parte adversa concessa, apud forensem judicem, et litem sopiant, et omnem pecuniam tollant; quomodo immittitur agitur apud ecclesiasticum; sed et solus metus archidiaconi hodie exsufflat ab Ecclesia transactionem, nisi præuncta manu, et etiam indulgentiam et remissionem injuriarum, ad quam tenemur ex præcepto Domini dicentis : « Dimitte, et dimittetur vobis (*Luc. vi.*) » Item : Ut execrabile exemplum de hujusmodi ostioliis ponamus. Quidam pro causa pecuniaria subire debuit iudicium aquæ. Aqua benedicta, eoque spoliato, ligato et sedente super tabulam cuppæ, ut demitteretur in aquam, cum remitteret ei adversarius omnem injuriam et querelam, adfuit quæstor palatii postulans ab eo (nec commoto [*f. commonito*], nec confesso) novem libras et dimidiam ad jus principis pertinentes. Quas dare renuens, diu litigatum est inter eos de summa pecuniæ majore solvenda vel minore. Advertens autem se non libere abire posse, ait : Pecuniam tibi nec modicam dabo, sed iudicium experiar, et justus inventus, dabo pauperibus quinquaginta solidos in pastum. Qui subiit itaque iudicium, et mundus inventus est.

A quo, cum a sacerdote quinque solidi pro benedictione aquæ exigentur, irrisus est ab omnibus, simulque quæstor palatii. Item Hieronymus: Adeo invasit pestis avaritiæ Ecclesiam, quod timendum est ne de ea possit dici: « A planta pedis usque ad verticem (*Isa. 1*) » capitis, hoc est a minimo usque ad maximum, a cupiditate, « non est in ea sanitas. » Item: Quod supra scelus sacerdotum Baal est (*III Reg. xviii*), hodie etiam a minoribus sacerdotibus juratur prælato, quod omnes causas, ex quibus potest extorqueri pecunia, referent ad ipsum, et quod nullam subiectebunt, etiam cum possent per se pacem de facili inter partes componere. Sicque citati aliqui (*infra cap. 52*), si supersederint citationi, ut contumaces excommunicantur, si adfuerint se purgaturi, incurrunt perjurium. Sed estne tale iuramentum sacerdotum licitum et discretum? Videtur, cum hoc Ecclesia pro majori parte sustineat, et cum administratio eorum pendeat de superiore prælato, et ita hujusmodi causæ ad illum potius videntur spectare. Papa tamen Alexander in decretali quadam scripsit tale iuramentum esse indiscretum et illicitum. Item: Ad hæc ostiola occasionaliter pertinent canones quidam prohibentes aliquos in secundo vel in tertio genere affinitatis conjungi, conjunctos tamen non separari concedunt. Quibus abutentes, quasi fuscini et tridente in capturam pecuniæ, pro libito nostro, quos volumus conjungimus, et quando volumus eos separamus. Quod si in metis et terminis positus a Domino subsisteremus, non sic contra sacramentum matrimonii ad voluntatem nostram dispensaremus. Item: Ad hoc facit illud decretum biceps, ex utraque parte secans, quod est hujusmodi: Ne quis ducat uxorem sui compatris, vel commatris suæ, nec prohibeo, nec concedo. Item: Hæc ostiola sunt mergull, quos beatus Martinus circa finem vitæ suæ videns in flumine assiduis captoris piscium **69** intendentes, et inhiantes ait: Forma, inquit, hæc dæmonum est. Quibus præcepit, ut « volarent a flumine. Item: Hi sunt « muscæ perdentes suavitatem orationis (*Eccle. x*) » et pacis ecclesiasticæ, quas utinam Abraham abegisset flabello a sacrificiis (*Genes. xv*); sed nunc eraverunt usque ad corvos, et alleeti cadaveribus non redeunt ad arcam (*Genes. viii*). Item: Hi sunt accipitres et quæcunque aves rapaces, quarum omnium caro prohibetur in lege (*Lev. xi*). Accipiter enim dicitur ab accipiendo, id est rapiendo. Sic enim verbum accipitur ibi: « Non accipies in pignus aliam molam, nec vestimentum viduæ (*Deut. xxiv*), » id est non rapies. Et in Apostolo: « Sustinetis, si quis devorat, si quis accipit (*II Cor. xi*), » id est rapit. Item: Adeo viri ecclesiastici hodie student avaritiæ, quod non est Domini de illis dicere: « Fures ceciderunt mihi in præclaris (*Psal. xv*), » sed in rapinis, fuscini et funibus peccatorum; qui peiores sunt furibus. Fures enim rapiunt et durantur sibi; isti vero, non sibi, sed lenones sunt

A et bajuli alienæ pecuniæ et aliis abigentes feras et pecora in retia aliorum. Item: Hi sunt canes imundi, de quibus David ait in psal. **LVIII**: « Ipsi disperguntur ad manducandum, » et devorandum: « si vero non fuerint saturati et murmurabunt, » accusabunt, extorquebunt et rapient. Item: Quam detestabile est, quod sputa, flagella, lanceam, et clavos, et crucem Christi convertimus, confidamus in fornacem avaritiæ, in laqueos et retia pecuniæ! Item: « Si seminaverimus vobis spiritualia; magnum est si carnalia vestra metamus? » (*I Cor. ix*) quasi hæc seminatio illam messionem exigit sibi debitam. Quod si non seminaveris et acceperis debitum, etiam illud jam non accipis, sed rapis, et in sacrilegium debitum convertis. Si enim non seminaveris, quomodo accipies? « In ratione dati et accepti (*Phil. iv*) » consistit pax Ecclesiæ. Das spiritualia, et accipis temporalia. Ab hoc debito etiam Apostolus, cum posset accepisse, abstinuit, propter pseudo repellendos, propter curiosos amovendos, propter avaritiam subditorum, ne ab avaris et incorrectis, vel incorrigibilibus aliquid acciperet, et ne impunitatem peccandi, si acciperet, sibi emplam putarent.

Sed quare hodie non nisi ab incorruptis et malis accipitur, a bonis nil nisi per calumniam? Item: « Dignus est operarius mercede sua (*Luc. x*), » quod si « non operatur nec laborat, nec etiam manducet (*II Thess. iii*); » si vero operatur « dignus est cibo suo (*Matth. x*). » id est sibi debito et necessario, non superfluo et lautitia et multitudine ferulorum. Suo etiam, id est suæ personæ et familiæ sibi necessariæ pro modulo personæ et administrationis sibi debitæ, non sequelæ gargonum, in quibus imminet calamitas et destructio, tum pauperis cœnobii, tum pauperis sacerdotis. Item: Ad hoc valet exemplum, quod apostoli, cum prædicarent, videntes aliquos spiritualia et correctionem nolle accipere, « excutiebant pulverem de pedibus suis, in testimonium illis (*Marc. vi*). » Quasi dicerent: Excussimus manus nostras, et pulverem pedum a manibus vestris, quasi nec etiam modicum aliquid et comparabile pulviculo, a vobis incorrigibilibus accipiemus. Item: « Non alligabis, » vel infrenabis, « os bovi trituranti (*I Cor. ix*), » prædicatori scilicet, terram Ecclesiæ vomere prædicationis excolenti, legem Dei ruminanti, in arca **70** Ecclesiæ, separatione palearum a granis, trituranti; quia tali debetur pabulum. Sed utinam Deus infrenaret ora prædicatorum modernorum, non dico ut non comederent, sed ut non raperent et devorarent. Item prædicaturo Evangelium, eum supponitur Evangelio pulvinar, quasi diceret: « Lava ejus sub capite meo, etc. (*Cant. ii*), » prædicanti hæc omnia adjicientur. Quare ergo pulvinar supponitur Evangelio? quare hæc accipis, imo rapis, cum non annunties? Item: Officiales prælatorum non solum sunt sanguisugæ illorum, qui intumescunt ut detumescant, sed et colatoria illis lac rã-

pluræ colantes, sibi que sorde peccati reinentes. Item : Ad hoc valet illud exemplum prælati, qui per ora omnium subditorum suorum confessus est. Singulis enim singulas calumnias, rapinas, et alia peccata confidentibus, inquit : Omnium istorum reus sum. Ergo tales longa et multa manu peccant.

An nescis longas regibus esse manus ?

(OVID. XVI *Heroidum*.)

Reges dico Ecclesiæ prælatos. Unde : « Et nunc, reges, intelligite (*Psal.* II). » Item psalmo LXI : « Nolite sperare in iniquitate, et rapinas nolite concupiscere ; divitiæ si affluant, nolite cor apponere. » Item Augustinus : Idem accidit in mure, et in latrone, et in raptore. Prædatis ? et præda efficietis. Tenes ? et teneberis. Rapis ? et rapieris in muscipula. Sicut mus ad escam concupiscit rapinam, qui eam a raptoribus accipit. Item Job cap. XXXI : « Si adversum me terra mea clamat, » etc.

CAPUT XXV.

Contra Simoniam existentem circa exercitium ecclesiasticorum officiorum, seu quorumlibet spiritualium, quæ ne pro temporalibus fiunt, prohibetur.

Justitia et administratio reipublicæ non tantum in diffinitione causarum consistit, verum etiam in celebratione et collatione sacramentorum et exercitio ecclesiasticorum officiorum, seu quorumlibet spiritualium. Quæ ne pro temporalibus fiant, prohibet sacra Scriptura, avaritiam sic illicite accipientium, justitiamque et Deum, cum Juda, venditum, in pluribus locis suggillans. Primo in Evangelio sic : « Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum in spiritu et veritate (*Joan.* IV), » id est pro spiritualibus et veris bonis oportet adorare, ut adoratio spiritualium omnium executionem completatur. Non ait : Pro temporalibus, sed pro æternis. Alioquin, nisi, « oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum tenebrosum erit (*Luc.* XI). » Item Tullius in *Officiis* (lib. II post medium) : Nullum vitium tetrus est avaritia in principibus et reipublicam gubernantibus. Habere enim quæstum reipublicam, non modo turpe est, sed sceleratum, nefarium, et sacrilegum. Itaque quod Apollo Pythius oraculum edidit, Spartam, nulla re alia, **71** nisi avaritia, esse perituram ; id videtur non solum Lacedæmoniis, sed etiam omnibus opulentis populis prædixisse. Nulla enim re facilius conciliare benevolentiam multitudinis possunt ii qui reipublicæ præsumt, quam abstinentia et continentia.

Qui vero populares esse voluit, et administrationem reipublicæ attentant, ut quæstui et gloriæ studéant, fundamenta reipublicæ labefactant. Item idem : Ex eodem utero naturæ nati sunt continentia, et abstinentia, et caro. (Cato) : Quanto magis ex eodem utero gratiæ et evangelicæ doctrinæ nasci deberent continentia et abstinentia, et populus Christianus ? Item Apostolus : « Quæ sursum sunt

quærite, non quæ super terram (*Coloss.* III), » nec pro terrenis. Item Dominus : « Primum » et potissime, « quærite regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis (*Matth.* VI). » Non ait : Quærite hæc, et quærite illa, sed hoc præcipue, « et illa adjicientur vobis. » Item : « Læva ejus sub capite meo, » non super, « et dextera illius amplexabitur me (*Cant.* II). » Dextera est beatitudo æterna, et omnia quæ viam et iter præparant ad ipsam, quasi, læva pro dextera fiat, non dextera pro læva. Unde : « Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua (*Matth.* VI). » Inde est etiam quod differentia constituitur inter Vetus et Novum Testamentum, quia hoc æterna ; illud, temporalia promisit. Illius etiam lectio in fine, in signum hujus rei, acuitur, illius vero lectio deprimitur. Item : Ob hoc sandalia apostolorum et episcoporum, inferius soles habent, superius aperturas quasi dicatur : Prædicatio, et quodcumque spirituale ei annexum, nunquam tangat et respiciat terrenum emolumentum, nec abacoudatur sub terra in vase mundani timoris, sed solum cœlestia consideret libere, et sine spe cujuscumque terreni commodi. Item : Ob hoc thuribulum in fundo soliditatem habet, in superiori vero parte foramina et aperturas, scilicet, ut fumus orationis ascendat, non descendat respiciens aliquod terrenum commodum. Quod si respexerit, invertuntur sandalia et thuribulum. Et nota quod tripli ex causa sunt spiritualia. Causa propter quam, quæ debet esse solus Deus, et causa sine qua non possent fieri, et causa sine qua non fierent. Si spirituale sit ob temporale tantum, et non propter Deum, istud execrabile est et diabolicum. Si vero causa Dei, et causa terreni emolumentum, sine qua non fierent, cum possint, jam causa sine qua vertitur in causam propter quam. « Pallium enim meum breve est, etc. (*Isai.* XXVIII). » — « Et stratum meum angustum est, etc. (*Ibid.*) » — « Non potestis Deo servire et mammonæ (*Matth.* VI). » — « Quousque claudicatis in duas partes ? (*III Reg.* XVIII). » Non potestis « ingredi terram duabus viis (*Eccli.* II). » Tertium vero causam necessitas humanæ fragilitatis excusat. « Dignus est enim operarius cibo suo (*Matth.* X). » Item Apostolus Epistola II ad Corinth. IV : « Non adulterantes verbum Dei. » Augustinus : Pro quæstu, ut pseudo vel vana gloria prædicantes, « sed ex simplicitate et ex Deo, » causa Dei tantum, « et coram Deo loquamur (*II Cor.* II) » et operamur, ut in verbo, quodlibet opus bonum et spirituale intelligatur. Item : Duo fines sunt, inter quos debet concludi omne opus, timor pœnæ (Nec omnino finis indebitus, quia a peccato excusat et elongat ; nec omnino debitus, **72** quia non immerito consummat) et amor Dei, scilicet oculus dexter. Sinister ad supplicium, oculus dexter ad diligendum Deum. Ubi est ergo tertius ad diligendum nummum, cujus causa operaris ? Hæc, hi sunt fines, duæ molæ, de quibus Dominus in Deuteronomio cap. XXIV : « Non accipies loco pignora »

alterutram molam, scilicet molam timoris, sed maxime molam amoris Dei a quocunque opere tuo non auferas. Cum ergo prima non sit meritoria sine secunda, imo sine ea quodammodo esse prohibetur, multo magis prohibita est tertia mola concupiscentiæ, vel quarta variæ gloriæ ab omni opere, ut nec tertia alterutri duarum admisceatur. Quemadmodum enim mens divisa non impetrat; ita nec opus sic divisum, in quo non est divisio sub Deo, nec propter Deum, sed contra Deum; ita ut jam non sit divisio et participatio, sed toticipatio illius operis a diabolo. Sed cum opus dexteræ operatum causa vel amore pecuniæ acquirendæ, vel novæ recipiendæ, pariat Simoniam: nunquid etsi causa et timore habitæ jam perdendæ, vel recipiendæ fiat, erit Simoniacum? Constat quod minus malum. Item: legitur (*Exod. ii*) quod Amram vir de domo Levi genuit filium Moysen de uxore sua, et videns eum elegantem abscondit tribus mensibus. Et tu ergo absconde opera tua a cupiditate et vana gloria, ne rapiantur ab Ægyptiis et submergantur, et ne, facta muliebria admistione sinistræ, reserventur ad opus diaboli. Item: « Intra cubiculum tuum, et clauso ostio, » a cupiditate et vana gloria, « ora, » bene operando, « Patrem tuum (*Matth. vi*). » Item: Cum duplex legatur invitatorium, Psalmus et classicum, tertium in Ecclesia efficacius cæteris invenitur donarium. Item: Dominus præcipit pascha celebrari « in azymis sinceritatis et veritatis (*I Cor. v*). » Augustinus: Sine omni corruptione vitiorum, in veritate bonorum operum, quæ sunt dextræ. Cui si admisceatur sinistra, jam in fermento veteri celebratur pascha. Pascha celebrat sacerdos, quoties ad altare accedit, ut Agnum paschalem immolet. Item: « Ideo dilexi mandata tua super aurum et topazion (*Psal. cxviii*). » Augustinus (in hunc psal., vers 4): Non propter aurum et topazion, vel aliquod temporale; ut Judæus alliciendus temporalibus: quo minor est Christianus, si spiritualia egerit pro temporalibus, qui super ea, non propter ea tenetur diligere mandata Dei. Cujus vita debet esse crux et martyrium, ut illud hic attendat: « Plorabitis et flebitis vos (*Joan. xvi*), » non consolationem terrenam, ut exspectet in futuro sibi conferendam beatitudinem æternam. Item Augustinus (*Enchiridii* c. 66 et l. ii *De peccat. merit. et remiss.* c. 34): Ideo noluit Dominus per baptismum amoveri pœnam sicut et culpam, ne delicate in Deum crederetur, potius, scilicet, intuitu amotionis pœnæ, quam amore fidei et justitiæ.

73 CAPUT XXVI.

Contra quæritantes temporale commodum in spiritualibus.

A simili dico temporalia non esse ponenda affectoria in spiritualibus ut vel fiant, vel promptius et citius fiant, ne amore pecuniæ potius quam zelo justitiæ, curratur ad ea; et ad vocem jucundam promittentem temporalia, melius quam loquentem,

A secundum horum opinionem, sanguinem Christi (*Jerem. xii, xxiv*). Item Psalmo cxxiv: « Confitemini Domino quoniam bonus »: Augustinus: Hæc est primaria causa confessionis. « Quoniam in sæculum misericordia ejus, » hæc est secunda. Mercenarius enim est, qui Deum ob aliud quam propter seipsum laudat. Item: « Confitebitur tibi cum benefeceris ei (*Psal. xlviii*). » Gregorius: Apud Deum despecta est hostia confessionis, quam facit prosperitas temporalis... Hieronymus: Sic confitens ore, cordis manducat iniquitatem, quam in suppliciis inferni digeret. Item Dominus in Evangelio: « Quæritis me, non propter me, sed quia saturari vos panibus (*Joan. vi*). » Item: « Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super vos benefici vocantur (*Luc. xxii*), » propter beneficia ab eis sibi collata. « Vos autem non sic. Hoc enim faciunt et ethnici et publicani (*Matth. v*). » Item: Ad hoc detestandum valet exemplum clericorum in alea ludentium, ad vespas confugientium inordinate et indecenter, cum audirent nummos vespertinos vespis decantandis adfore, et prius in ecclesia eos distribuendos esse. Item: Exemplum prælati petentis in ecclesia a choro festum S. Stephani duplex fieri in sericis et canticis ecclesiasticis, sed non impetrantis, nisi cum pastum et refectionem annuam clericis promitteret, insuper nummos matutinales illius noctis duplicandos; ut sic celebrarent potius festum nummi duplicati, quam festum S. Stephani. Item: Exemplum ploratorum et ploratricum Longobardorum, in exsequiis mortuorum ad flendum et plangendum solo pretio ductorum. Quibus sunt similes quidam in ecclesia psallentes et pro pretio cantantes, quorum quivis:

O nummi, nummi, vobis hunc præstat honorem.
(*JUVEN., sat. 5.*)

Fratres, imo quibus pecunia disciplina est, nummus decanus, et etiam deus. Qui idololatræ sunt, nummum potius adorantes quam Deum: non alias Deo cantaturi nisi propter nummum. Item Apostolus I Epistolæ ad Thess. cap. v: « Omnia probate, quod bonum est tenete: ab omni specie mala abstinete vos: » Augustinus: Non tantum illicitorum in se, sed etiam, si quæ illorum, quæ licet fieri et non fieri, minus intelligentibus mala videntur, ab his quoque abstinete vos « providentes bona, non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus (*Rom. xii*). » Turpis autem species est et mala, quia scandalizat proximum per sinistram, alliciens 74 quæpiam per dexteram. Si officis quod bona species est ideo, quod plures et frequentes sic psallunt et cantant, Deoque serviunt in ecclesia, audi Augustinum hoc improbantem, cum ait: Melius est penitus spiritualia omitti, quam impure et non sincere fieri, tractari, vel tangi. In ecclesiasticis officiis agendis, Dominus non frequentiam multorum probat, sed devotionem animorum. Item: Pulsante ultima campana horæ nummarie in quadam ecclesia, repaguloque posito in portula

chori paranda, cucurrerunt clerici tanquam ad solemnitatem, et tanquam vetulæ ad unctum: quidam se incurvantes, quidam super repagulum saltantes, ut intrarent: quidam autem per majorem portam intrantes inordinate, cum per eam non liceret ingredi nisi personis Ecclesiæ. Ob hanc etiam turpitudinem vilis quæstus, dictum est a quodam laico, et supplicatum cuidam clerico, ne propter dedecus horæ illi interesset. Sed quid ageret? Si chorum intraret, cupiditate tangi notaretur a laicis; si non, superbia a clericis. Item: Quidam præbendarius in duabus ecclesiis vicinis, nocturnis horis adfuit in una, diurnis in alia, et ita Oliverio currente, et sibi utrinque respondente, festinanter diabatur. Item: Quidam constitutus certus pensionarius super hujusmodi mercimonium distribuendum, cum videret multitudinem clericorum horis interesse, murmuravit et doluit, clericosque increpare cœpit, eo quod assidui interessent horis et multi. Item: Quid vilius quam duas horas in ecclesia quadam (quia ad illas decantandas non est constituta certa pecunia) a laicis dici horas Domini, cæteras denarii, imo diaboli? imo, ad has horas decantandas, et horas etiam beatæ Virginis non adsunt clerici, sed præsentés in aliis, ab his fugiunt, ut nullum opus sibi vindicet in Ecclesia Spiritus sanctus, cum nihil gratis in ea fiat, sed omne sibi vindicet nummus. Et in summa: Sicut ante hoc miserum mercimonium constitutum, decens et laudabile fuit chorum intrare, ecclesiastica officia celebrare, in his assiduum esse: ita nunc dedecus et illaudabile, cum in istorum assiduitate reputemur esse cupidi magis quam devoti: et ita nunc:

*Nobilis Ecclesiæ quondam venerabile nomen,
Prostat, et in quæstu pro meretrice sedet.*

CAPUT XXVII.

Contra Simoniam existentem in substantiis sacramentorum, præcipue eucharistiæ.

Si venalitas, lepraque Giezi et simonia Simonis adeo turpis est et damnabilis in appendiciis sacramentorum, ut supra innotuit, quanto magis et in ipsis substantiis sacramentorum, præcipue in eucharistia? Totus enim **75** Christus ibi sumitur, fons et origo omnium gratiarum, cum aliis sacramentis gratiæ distribuuntur.

Pro nulla turpitudine et enormitate peccati Dominus legitur ita iratus esse et inarsisse, sicut pro venalitate columbæ, maxime eucharistiæ. Ob hanc enim pestem purgandam, et ejiciendam de Ecclesia, legitur Dominus ardore Spiritus concitatus, ad horam innatam sibi et ineffabilem mansuetudinem et patientiam (quam tamen exuere non potuit, « quia multum misericors est [Joel. II], » etc.) quasi deponens, « cum flagello facto de funiculis, vendentes et ementes oves et columbas in templo, ejecisse de eo, et meas nummulariorum evertisse [Joan. II; Matth. XXI]. » Altaria Dei sic vocat propter avaritiam sacerdotum. Item: Zelo domus Dei accensus,

A de quo legitur: « Zelus domus tuæ comedit me [Psal. LXXVIII], » dicit eis: « Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum [Matth. XXI]. » In spelunca et rapitur, et dividitur præda rapta. Latro autem est, qui pro spiritualibus Ecclesiæ sectatur lucra temporalia, qui et non dantes, nihilque offerentes prosequitur corporaliter, tentans quomodo ab eis munera accipiat et rapiat. Dantesque necat spiritualiter, qui dum læsionem et rapinam bonorum proximi cogitat, quasi latro sedet in spelunca. Item Augustinus (tract. 10 in Joann.): Domus negotiationis faciunt Ecclesiam, « omnes qui quærunt in ea, quæ sua sunt, et non quæ Jesu Christi [Phil. II]. » De qua etiam Augustinus ait: Nemo in oratorio aliquid agat, nisi id ad quod factum est, unde et nomen habet. Item: Hoc eodem zelo domus Domini accensus Petrus, ut imitaretur magistrum in punitione rabiei et hæresis Simoniacæ, ait Simoni Mago æstimanti gratiam Spiritus sancti esse venalem: « Pecunia tua tecum sit in perditionem [Act. VIII]. » Optavisse dixit hoc, raptus in sublime Dei iudicium, prævidens in eo pestem Ecclesiæ futuram. Eodem zelo percussit Ananiam et Saphiram, ut efferrerent mortui coram eo, dicens adhuc viventibus: « Quomodo ausi estis mentiri Spiritui sancto? » Item: Notabiliter notandum est quod Dominus adhuc adolescens, nec habens potestatem publicæ administrationis, sed satis abjectus et vilis inter eos, « Vendentes et ementes ejecit [Joan. II], » etc. In hoc dans omnibus formam et exemplum accusandi, increpandi, et ejiciendi quoad possumus quamcunque speciem et pestem Simoniacæ, maxime venalitatem eucharistiæ. Item: Bis legitur ejecisse vendentes et ementes in templo, dans nobis formam et exemplum quod non semel, sed semper quotiescunque columbam vendere viderimus, corripere et arguere debemus vendentem et ementem, ut hæc pestis ejiciatur de Ecclesia [Joan. II, et Matth. XXI]. Item: Si Dominus ita figuram venalitatis columbæ corporaliter punivit, quanto magis ipsam veritatem et lepram Simoniacæ puniet incomparabiliter magis? Item: « Si tunc cum flagello facto de funiculis [Joan. II] » punita est venalitas columbæ, quanto magis nunc puniri deberet, non tantum cum flagello, sed etiam cum clavis, gladiis, et etiam cæteris armis, totisque viribus impugnari? Item: Quanta sit enormitas hujus sceleris, patet ex eo quod cum Dominus aliis criminibus homines irretitos exspectaret ad penitentiam, ut Judam proditorem, **76** nos instruens, ut sine ordine judicarij peccata proximorum alia non accusemus, non propalemus, sed legamus et sustineamus, ut ipse proditorem Judæ: hoc solum flagitium non potuit sustinere, quin illud statim et corporaliter puniret, cum cætera verbo corripuerit et puniverit. Item: In hoc quod vendentes columbas ejecit et meas nummulariorum evertit, quos ibi avaritia sacerdotum posuerat, ut mutuo darent non habentibus hostias, ut eas sic parationes invenirent.

Ostendit etiam omnes occasiones Simoniacæ, omnemque facilitatem accipiendi, etiam villa munuscula pro spiritualibus, in Ecclesia eradicandam esse et extirpandam. Item : Quid periculosius quam quasi cæci ipsum Deum pati, turpius vendi quam a Juda venditus fuerit, in aliis sacramentis venalitatem aperte cernentes, in hoc vero non ? Ut cum quidam missam in die integre duplicent et duplicent, alii vero præ pudore et timore non audent duas integrare, unam duplicent, trifaciant, et multifaciant, id est, multarum facierum celebrent. Item : Quid turpius quam, si ad primam faciem et primum introitum non offertur, aliam assumere faciem, imo tertiam et quartam, ut offeratur ? Hi similes sunt cantantibus fabulas et gesta. Qui videntes cantilenam de Landrico non placere auditoribus, statim incipiunt de Narciso cantare, quod si nec placuerit, cantant de alio. Quæ autem sit causa quare cætera officia ecclesiastica in sua simplicitate, puritate et institutione maneant, et non duplicentur, et istud solum contra institutionem suam duplicetur, constat quod oblatio, quæ ad hoc offertur et non de illa. Item : Ut adhuc insistamus radici, id est, cupiditati Simoniacæ extirpandæ, « Sic benedicam te in vita mea, scilicet in nomine tuo, » non nummi, non cupiditatis, « levabo manus meas (Psal. Lxii) ; » quas in honore et gloria Domini levat, qui bonis insistens, non suam, vel mundi, sed Domini gloriam quærit. Quasi diceret : A me incipio, « quia me cum vitiis et concupiscentiis crucifigo (Gal. v), » erucifixum prædico, crucifixum adoro, et, quod plus est, crucifixum sincere conficio, sumo, aliis manducandum distribuo. Quomodo ergo manus mundo crucifixas, te, Christe, conficientes, levabo ad alium quam ad te pretium mundi ? Quomodo ad quæstum, maxime ad peccatum ? Item Simon Magus, qui Christianus esse, et miracula facere voluit propter quæstum, repulsam passus est a Simone Petro : Ob quam ulciscendam quasi dixit ei : Tu repellis me, et ego triumphabo de te, imo de toto corpore Ecclesiæ (Act. viii). In ipsis etiam altaribus « ponam solum, cubile, et thronum (Isa. xiv), » et dominium meum ; ut etiam presentibus angelis, et quasi coadunatis in uno angulo altaris conficere corpus Domini, ego in alio cum ministro altaris, imo cum meo potius, illud pro pretio conficiam. Cupiditas dominatur in hoc sacramento, quod tamen impretiabile est. Item : Si ego ab altari repellor, non ideo minus sed magis Simoniacæ cupiditas filia mea, filia summi sacerdotis irrumpet in Sancta sanctorum, omnia in altaribus proponens venalia. Et quod nefarium est, ex oblatis illis eriguntur **77** altaria, ornantur sancta, et construuntur monasteria religiosorum, sic abutentium hoc apostolico præcepto : « Nihil interrogantes propter conscientiam (I Cor. x), » cum Apostolus loqueretur ad illos tantum, qui cum idololatriæ quandoque manducabant, ut illis prædicarent. Item : Turpius Christum vendimus, quam Judas, eo quod deteriores sumus (Matth. xxvi). Ille

A enim quem purum hominem credebat, cum familia etiam ejus indigeret, vendidit : nos vero quem scimus verum Deum et hominem vendimus. Ille pro triginta argenteis, nos pro denario et pretio vilissimo. Item : Ille pœnitens licet non vere, retulit et rejecit « triginta argenteos : » In Ecclesia autem inter nos non est, qui turpiter acquisita rejiciat. Item : Triginta argentei « cum pretium sanguinis essent, non sunt missi in carbonam (Matth. xxvii), » nunc ex turpius oblati et acquisiti eriguntur altaria, construuntur ecclesiæ et hujusmodi. Item : Cum omnia cætera vitia trepidant et exsulent a locis sacratis Simonia ipsa altaria invasit.

CAPUT XXVIII.

Contra venalitatem et pluralitatem missarum.

B Ad eradicandam venalitatem et pluralitatem missarum quam peperit venalitas altariorum, et cupiditas ministrorum : Si Christus tantum semel immolatus est pro nobis ; et semel tantum ab unico ejus vicario in die repræsentetur immolatus (Hebr. ix). Item : Si Christus, semel oblatus, sufficiens fuit hostia et redemptio generis humani, sufficit unico sacerdoti semel passum, semel in die repræsentare immolatum. « Quod amplius est, a malo est (Matth. v). » Item : Bis in die conficientes, « rursum sunt crucifigentes in sibi metipsis Filium Dei, et ostentui habentes (Hebr. vi). » Item Augustinus : Eucharistiæ quotidie communionem sumere, nec laudo, nec vitupero ; verumtamen hoc uniuscujusque conscientiam relinquo, ut si nullius sibi conscius fuerit, si spiritu contribulati, si cordis contriti (lib. De eccles. dogmatibus, c. 53). Si ergo Augustinus unicam sumptionem in die vix concedit, sic humiliato, et corde contrito, et devoto : nunquid interrogatus concessisset alicui bis in die conficere ? Absit ! sed totis viribus talem repulisset, et forte anathemate percussisset. Item : Sumere eucharistiam est omnium Christianorum, conficere paucorum ; ergo majus est conficere, quam sumere ; sed detestabile est et inordinatum nimis in die iterare, ut scilicet amplius corpus Domini in die detur alicui quam semel ; ergo inordinatum et periculosum est, id quod majus est in die iterare, bis scilicet conficere, præsertim cum necessitas non cogit. Item : Sicut in D Exodo, præceptum est filiis Israel, ut per singula capita tantum colligeretur unum gomor de manna quotidie, præterquam in die sexto : « Tunc enim colligerent cibos duplices, id est duo gomor per singulos homines (Exod. xvi), » ut sufficeret gomor, in parasceve collectum, **78** in Sabbato, in quo non licebat eis colligere, vel aliquid operari. Qui vero amplius quam gomor, et ultra quod sufficiebat ad vescendum, collegerat, computruit et vermescibat collectum : ita timendum est ne sacramentum altaris bis in die ab unico confectam putrescat, non dico in sacramento, sed in conscientia conficientis propter peccata et scelera sua, illud sic duplicantis. In natali autem Domini propter solennitatem et quasi Sabbatum, tum propter mysterium,

concessum est rurali sacerdoti ter conficere. Major autem prælatus in quadam ecclesia illa die semel conficit, in quadam bis; sed nunc multiplicando missas quotidie celebramus natale Domini. Item: Si prædicatio assidua non fructificat, sed vilescit, quanto magis et hoc sacramentum iteratum in die vilescit, et vertitur in tedium devotionisque detrimentum? Item: In illo tempore erat sermo Domini pretiosus quia rarus, ita et confectio eucharistiæ quia rara: sed nunc vilis, quia toties iterata. Item: Si in figura unicus Agnus immolatus in unica domo, unica vice in pascha Domino offerebatur, immolabatur, totus comedebatur, et festinanter (*Exod. xii*); tu peccator, quomodo audes irreverenter et assidue ipsam veritatem figuræ duplicare, triplicare, multiplicare sub nota et specie venalitatibus, « cum de hoc altari non habeant edere, qui tabernaculo, » corporis, « deserviunt? (*Hebr. xiii.*) » Item: Si legalis sacerdos semel in anno cum sanguine intrabat in Sancta sanctorum, semel quotidie cum incenso in sancta (*Exod. xxx*; *Hebr. ix*): quomodo, tu, peccator, sacerdos evangelicus, quotidie, et, quod abominabile est, bis in die intrare audes in sanctissima sanctorum, omnium sanctorum sancta et cœlestia pignora, sic irreverenter et minus timorate, quia assidue, et forsitan sine sanguine et incenso? « Cum sanguine, » id est, cum fide passionis et dolore cordis, ab eo, quasi quodam sanguine per oculos emanante, « et cum lactucis agrestibus (*Exod. xii*), » cum incenso orationis acceditur ad hæc sancta. Hunc enim calicem lacrymæ faciunt dulciorem. Item: Si sanctus ordo Chartusiensium in holocaustum, hic etiam oblatorum Deo, a labe mundi per abstinentiam et macerationem carnis purgatorum, « et Jam volantium super pennas ventorum (*Psal. xvii*), » non nisi in festis et profestis, spirituali officio intitulatis, audet conficere, quomodo, tu peccator sacerdos, intrepidus audestam sancta irreverenter (quia bis in die) tractare? Item: Quidam justus advertens et considerans quod Dominus in sexta feria positus fuit in monumento novo, et sindone munda (*Matth. xxvii*), nec mutavit sepulcrum, sed quievit in illo per Sabbatum totum in Dominica et tertia die surrexit, proposuit, quod tantum in tertio die conficeret, uno die, quasi requiei, interposito, in quo mundaret sindonem suam, id est, conscientiam, lacrymis et pœnitentia; ut fortius et devotius resurgeret in tertia die ad corporis Domini confectionem. Item: Si in jejuniis semel tantum in die acceditur ad mensam corporalem, quanto magis ad mensam spiritualem? Si tunc unica esca, spiritualis nunc spiritualiter multiplicatur per quædam extrinseca condimenta **79** introitus, usque ad natiuitatem, usque ad ebrietatem. Item: Quidam male interpretantur illum locum Dominicæ orationis: « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie (*Luc. xi*): » non ait *hodie*. Item: Hebræus loco « quotidianum, » habet « sogolla, » quod interpretatur *trivium*, habetque duplicem inter-

pretationem. Unde Matthæus interpretatus est sic: « Panem nostrum supersubstantialem (*Matth. v*); » Lucas, « quotidianum; » Marcus, « peculiarem, » quem non « supersubstantialem, et peculiarem, et quotidianum faciunt, » sed vilem quantum in se est, et venalem, biduanum, et triduanum.

CAPUT XXIX.

Contra missas multarum facierum

Omnis falsitas angulos quærit, etc.:

Dum vitant stulti vitium, in contraria currunt.

(HORAT. lib. I, sat. 20.)

Sic dum quidam vitant pluralitatem missarum, refugium cupiditati suæ et velamen quæritantes, non in vitium tantum, sed in monstrum incidunt; monstruose missas bifacientes, trifacientes. Et, cum apud Apostolum legatur Ecclesia constare ex personis multarum facierum, nusquam legitur missa duarum, vel trium facierum (*II Cor. i*). Item: Apud poetas legitur Janum bicipitem, hydram septicipitem, Briareum centimanum, Geryonem bicorporem, alium tricorporem, nusquam legitur missa bicipitem, bifaciatam, multifaciatam. Monstruosius enim omni monstro est missas bifaciare, trifaciare, et hujusmodi, Item: Tales obviant mysterio missæ quia:

*Exprimit officium, suspiria, gloria, laudes,
Kyrie eleison ter triplicata, preces.*

Sed nunc in missa septies vel pluries triplicatur, mysteriumque et ordo missæ confunditur. Item: Missa bifaciata utri introituum applicabitur, et ab utro illorum denominabitur? Si a secundo, qui est pro fidelibus, ergo in ea non debet dari osculum pacis, vel si detur, obviabitur generali institutioni, et consuetudini Ecclesiæ. Si a primo, qui est in memoriam missionis Spiritus sancti, ergo sic celebrans non celebrat missam pro fidelibus, sicque non absoluitur ab anniversario, vel tricenali celebrando; et si hoc confiteatur, dicens: Quia sub uno canone duas missas celebrat; sed cujusmodi? Num missam catechumenorum tantum? videtur; quia nondum hostia esse missa repræsentatur. Sic ergo potius dicendum esset, sub duobus canonibus unam missam, quia hostiæ missæ unam repræsentationem, celebrari, quam duas missas sub uno canone. Item: Tales obviant institutioni synodi vel concilii, provinciali tamen, sed auctoritate legati Romanæ sedis celebratæ, in qua præceptum fuit, quod nullus, nisi in maxima necessitate, bis in die conficeret, ut si corpus præsens adforet, vel **80** conjugata purificanda, vel alius casus necessitatis emergeret. Omnino autem inhibuit fuit, ne, aliqua necessitate urgente, ita bifaciarentur missæ, sed deposita casula post hostiam missam, introitus missæ catechumenorum inchoaretur, unus et alius pro libito sacerdotis. Item: Obviatur mysterio missæ ab Ecclesia utiliter approbato. Sacerdos enim stans primo in missa ad dextrum cornu altaris, significat adventum Christi ad populum Judaicum dextrum et sibi peculiarem. Primo reditus ejus, a dextro cornu ad sinistram, adventum Christi ad gentes idololatrias in

quarum collectione adhuc immoratur. Reditus ejus a sinistro cornu ad dextrum significat collectionem reliquiarum ad fidem, quæ erit tempore Eliæ et Jenoeh, quam anticipat et maturat, imo factam esse figurat, sic rediens frequenter a cornu ad cornu, tamen nondum significat vel repræsentat hostiam esse missam. Item : Per missam passio Domini, « qui de sinu Patris (Joan. 1), » quasi, de dextro cornu altaris, « venit in mundum sinistrum et marginum (I Joan. 7). » Qui « cum ejus hora veniret, ut le hoc mundo » per passionem « transiret ad Patrem (Joan. XIII), » missus est hostia pro nobis in cælum, « ascendensque Christus in altum captivam duxit captivitatem (Ephes. IV). » Hanc figuram missæ præcipuam tales destruunt, vel falsam et inanem esse ostendunt, cum a cornu ad cornu redeant, ad sinistram a dextra, et ad dextram a sinistra nondum missa celebrata. Item : Visitationes vel insertiones missarum, non auctoritas Ecclesiæ, sed cupiditas instituit. Cujus rei est argumentum, quod missæ favorabiles inseruntur, non aliæ, ut missa de beato Lino, vel de Sebastiano, et hujusmodi. Item : Cum cætera officia ecclesiastica non inserantur, cur officium missæ inseritur pro cupiditate? multiplicatio enim orationum non est insertio officiorum, quas in quibuslibet horis, non ideo insitis, licet multiplicari. Item : Missa sic inserta, similis est idolo Nabuchodonosor, de quo apud Panielem prima visione (Dan. II). Cujus caput erat ex auro, pectus et brachia de argento, venter et femora ex ære, quædam pars pedum ferrea, quædam ætialis. Item : A bonis sumenda sunt exempla. Scimus quia Ecclesiæ conventuales non habent hanc consuetudinem inserendi missas. Item : Exemplo de obventione primæ missæ debita quibusdam monachis, secundæ sacerdotibus; ergo talem sacerdotem consecrare bis in die compulsi cupiditas monachorum? Item : Exemplum de matrona purificanda, quæ ad secundum offertorium missæ pro fidelibus obtulit instinctu sacerdotis, non ad primum, cum tamen sederet monachus in insidiis expectans oblationes primi introitus, sicque delusus recessit. Item : Exemplum militum paulatim ad singulos introitus offerre resistentium; quorum unus sacerdoti sic missam inserenti, ait : Et si sic usque ad vesperam singulas missas inchoaveris, non desistam ab oblatione, donec sanctam eucharistiam conseceris. Item : Exemplum de sacerdote, qui nondum casula indutus, cepit introitus multiplicare, ne populus congregatus recederet. Item : Sic injuriatur animabus. Fraudantur enim debito promisso, **81** cum habeat auctoritas, quia, quanto sæpius et specialius pro eis offertur sacramentum altaris, tanto amplius refrigerium percipiunt. Item : Cum constet Ecclesiæ, quod speciales orationes inveniunt super generales, ergo si tricennale unius vel anniversarium, tricennali alterius adnumeretur et aggregetur, injuriabitur alteri, imo utrique, cum non tantum generali oratione, sed et speciali utriusque anima ex promisso expectet juvari? Item : Nunquid

missa sic inserta liberaretur a purgatorio anima justi de Aquis-granis, rogantis ut pro ea ajusto missa celebraretur, sicque liberationem consequeretur? Item : Exemplum magistrî Fulconis decani Remensis, nolentis, ut anniversarium patris anniversario episcopi aggregaretur. Item : Exemplum matronæ recusantis oblatas missas a sacerdote in quadragesima decantandas pro fidelibus, quas, licet sibi in penitentiam injunctas, noluit tamen eas a sacerdote quadragesimali servitio obligato decantari.

Sed quid faciet sacerdos rogatus ab illo et ab illo tricennalia facere, si non successerit ad specialia tricennalia peragenda? Dicat rogantibus : Ergo memor charorum vestrorum in tot missis. Non dicat : Pro iis faciam tricennale, nisi speciale intenderit. Peragens enim generalia non est absolutus a specialibus, quæ supplicans sibi intellexit promitti. Item : Si licita est hujusmodi insertio missarum et pluralitas, tenetur sacerdos cuilibet roganti missas quotlibet, eas illi decantandas concedere, cum petitur, per hujusmodi insitionem, de facili possit implere. Item : Missa sicca, quæ est sine gratia et humore confectionis eucharistiæ, non celebratur pro fidelibus. Si ergo duo introitus præmittuntur hostiæ, aliter erit missa sicca et ita æque juvabit post missam; sicut et præmissa hostiæ. Quare igitur præmittitur hostiæ in missa inserta? Propter cupiditatem et in fraudem animarum? Item : Præter duplicitatem et insertionem missarum, invenit cupiditas novitatem missarum, sicut unicam missam de omnibus apostolis decantandam. Item : Missam Epiphaniæ, vel alterius solemnitatis omni die, etiam die Paschæ decantandam (cum

Singula quæque locum teneant sortita decenter.)

Ut tempore paschali missæ et laudes ad aliud pertinentes decantentur, ita in aliis temporibus, ut varietas officiorum devotionem auget ministrorum et identitatis tollat fastidium. Devotionem autem talium, ut etiam die Paschæ, si de angelis celebretur, non vitupero, nisi propter scandalum. Item : Quidam etiam vivi anniversaria pro se faciunt celebrari quibus obviant suffragia et orationes pro defunctis instituta. Item (quod flens dico) : Hoc tantum sacramentum quidam in artem magicam verterunt, celebrando missas super imagines cereas ad impreccandum alicui, etiam alicui imprecantes, missam fidelium decies vel pluries decantant, et ante decimum diem vel post in brevi moriatur, et cum mortuis sepeliatur. Item : Jam quidam missam pro strage interfectorum, quasi novorum martyrum « in circuitu Jerusalem (Psal. LXXVII) » prostratorum, **82** inveniunt, putantes eam esse efficacem allectorium ad oblationes propter favorem occisorum. Ad hunc morbum multiplicem ab Ecclesia expellendum, unicum hoc credo esse remedium, videlicet, si esset paucitas ecclesiarum, paucitas in eisdem altarium, paucitas et delectas ordinandorum, delectus etiam ordinatorum et admittendorum; insuper delectus maxime præpositorum minorum sacerdotum;

et summum remedium a Gregorio VII deliberatum esset amotio oblationum, præterquam ter in anno, scilicet Natalis, Paschæ, Pentecostes, et in die solemnitatis patroni Ecclesiæ, et præsentem cadavere defuncti, et in die anniversarii cujuscunque. Vide in toto Israel non fuisse templum nisi unicum, unicum tabernaculum, unicum etiam in atrio templi subdividit altare oblatorium (*III Reg. vi*). In sanctis quidem erat altare incensi, sed in illo non offerebatur nisi modicum incensum (*Exod. xxvii*). Hanc pluralitatem altarium detestans Osce, ait (*cap. viii*): « Quia multiplicavit » populus meus « altaria ad peccandum, factæ sunt aræ ei in delictum. Offerunt hostias, Dominus non suscipiet eas. » Exemplo ergo unici templi, in singulis civitatibus unica deberet esse ecclesia, vel, si populosa esset civitas, paucæ, ita tamen quod sub una majori ecclesia. Pluralitas enim capellarum peperit ministeria illegitima, et plura alia monstra et extraordinaria

CAPUT XXX.

Contra conficientes, vel sumentes corpus Christi indigne.

Quia supradicta pluralitas, multiplicatio, et novitas missarum, procedit ex cupiditate et indevotione conficientium, restat dicendum de indigne conficientibus, et sumentibus corpus Christi. Contra igitur indignam confectionem, necnon et indignam assumptionem scribens Apostolus in Epistola prima ad Corinth. II, ait: « Probat autem seipsum homo, et sic de pane illo edat, et de calice bibit. Qui enim manducat et bibit indigne, » etc. Augustinus: Sine devotione, vel aliter quam a Domino, vel ab Ecclesia mysterium hoc traditum est, celebrando, vel in voluntate peccandi manendo (*Aug. De Eccles. dogm. c. 53*). « Judicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini, » hoc est debita veneratione, a cibis aliis non discernens, ex consuetudine conficiendi vel sumendi corpus Christi. Item: Gregorius de quolibet indigne conficiente vel sumente corpus Christi, sicut et de Juda dicit Dominus: « Verumtamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa (*Luc. xxii*). » Exemplo enim Judæ « filium hominis tradit, » qui illud inviolabile Dominici corporis sacramentum violare præsumit. Non secundum ritum Ecclesiæ conficiendo, vel sumendo indigne, talis est proditor.

83 Vendit qui, ejus timore et amore neglecto, caduca amare convincitur et criminosa. Item Augustinus: Magis peccant qui tradunt Christum peccatoribus membris, quam qui illum tradidit crucifixoribus Judæis. Item idem super psalmum Lxviii: « Et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto: » quibus sunt similes indigne conficientes et sumentes. Gravior enim peccant Christum contemnentes in cælis regnantem, quam qui illum crucifixerunt in terris ambulantes. Illi enim jam veritate posita in meridie et manifesto inexcusabiles sunt. « Si non venissem, et locutus eis non fuisset, peccatum infidelitatis non habere-

rent, nunc autem, » etc. (*Joan. xv*). Hi vero per ignorantiam Dominum crucifixerunt: Unde et pro eis oravit: « Pater, ignosce illis, nesciunt enim quid faciunt (*Luc. xxii*). » Item: Si a pueritia in eremo Joannes conversatus, in utero matris sanctificatus (*Luc. i*), » etiam a Domino invitatus, non ausus est illum tremendum angelis et reverendum verticem Domini tangere (*Marc. i*): quomodo tu peccator et pollutus, non dico verticem, sed totum Christum Deum et hominem, non tantum tangere, sed in ergastulo corporis pollutum, quasi includere et incarcerare præsumis? Vel si iste timuit Christum baptizare, a quo debuit baptizari, quomodo peccatrix anima, a quo tota debes inhabitari, illum totum in vili hospitio corporis tui non vereris includere? Item: Si Mariæ in tanto fervore Dominum diligenti, eique tam devote vivo et mortuo obsequenti dictum est: « Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum (*Joan. xi*), » in corde tuo. Si, inquam, non est ei permissum tangere « scabellum pedum ejus (*Psal. cix*) » exteriorum, quia non credidit eum æqualem esse Patri, quod « a summo cælo egressio ejus (*Psal. xviii*): » quomodo tibi peccatori licitum esse credis et permissum, totum Deum, non tantum tangere, sed in toto corpore tuo immundo ponere? Time ne non tantum dicatur tibi: « Noli me tangere, » sed etiam: « Amice, quomodo huc, » scilicet ad cælestis convivium, « introisti, non habens vestem nuptialem (*Math. xxii*), » hoc est charitatem? Item: *II Reg. vi*: Si Oza, quia manum extendit ad arcam figuralem, ne declinaret bobus recalcitrantibus, a Domino ad mortem percussus est, quanto magis percuti debeat a Domino, qui indigne veram arcam, scilicet corpus Domini, conficit vel sumit? Ille tamen ex debito officio, quia de Levj, scilicet genere erat et sacerdos, accessit ad sublevandam arcam, sed indigne. Tradunt enim Hebræi, quia nocte præcedenti concubuerat cum uxore. Quanto magis autem punientur accedentes ad corpus Christi, masculorum, concubinarum vel meretricum concubitores? Item, *II Paral. xxvi*: Ozias qui præsumpsit offerre incensum Domino contra officium sacerdotum, a Domino lepra percussus est; quanto magis lepra, imo morte æterna, percutietur a Domino, qui indigne hostiam cælestem Domino præsumperit immolare? Item: Ex institutione primitivæ Ecclesiæ lecto Evangelio dicebatur catechumenis: Exite, exite. Si ergo membris Christi, habentibus scilicet charitatem, non licuit interesse confectioni corporis Domini, maxime timendum est **84** membris diaboli, et non habentibus charitatem tantum sacramentum conficere vel sumere. Indubitanter autem dico ministros altaris sic conficientes, vel sumentes, mortaliter peccare, vel etiam circa hoc in altari ministrantes. Scriptum est: « Mundamini qui fertis vasa Domini (*Isa. lvi*). » Utrum vero peccent mortaliter, qui sunt in suburbio et choro ecclesiæ, qui tamen cum ministris altaris per devotionem et consensum de-

bent corpus Christi conficere, et spiritualiter, etsi non sacramentaliter, sumere, non diffinio. Multum tamen eis timendum est, cum adhuc sint membra diaboli, quod intersunt confectioni corporis Domini, cum catechumenis, etiam sanctificatis, non liceret interesse. Item : « Constituite diem solemnem in condensis usque ad cornu altaris (*Psal. cxvii*). » Nota firmitatem et stabilitatem animi in bono. « Diem » virtutum, ut dicatis : « Hæc est dies quam fecit Dominus (*Psal. lxxv*). » — « Et solemnem, » ut « reliquæ cogitationis diem festum agerent Domino, » id est, in serenitate conscientiæ, et hoc « in condensis » omnium articulorum fidei, virtutum, bonorum operum, lacrymarum, quæ hunc potum faciunt dulciorem, abstinentiarum pœnitentialium, qui accedere cupitis « usque ad cornu altaris (*Psal. cxvii*), » id est ad corpus Christi conficiendum, vel sumendum. Item Exodi cap. xii. Si Dominus præcipit agnum paschalem et figuralem comedi « assum igni, et cum lactucis agrestibus, » et hoc a « succinctis renes, tenentibus baculos in manibus ; » quanto magis præcipit ne ad esum veri Agni paschalis quis accedat, nisi cum amaritudine cordis, pœnitentiæ, decoctus etiam in clibano Spiritus sancti, castus, sibi nihil conscius, fortis, totus virtutibus indutus, ut nec in pedibus sit discalceatus (unde : « Calceati pedes in præparationem Evangelii pœnis [*Eph. vi*]), » sed in fide, virtutibus, affectibus, operibus bonis solidus. Item : Ad terrorem incutiendum accedentibus ad eucharistiam valet exemplum illius sanctæ peccatricis Ægyptiacæ, quæ in deserto pœnitentiam agens, semel in hoc sacramento per quadraginta annos visitata est a Domino, per Zozyam abbatem eremitarum illius deserti (Vita est in Sur. tom. II). Cui primo confessa est; secundo accedens ad eam, ut ei daret eucharistiam, in adventu Domini corporis tota est effusa in lacrymas. Licet enim singulis diebus lacrymata fuerit, tunc amplius et fere usque ad effusionem oculorum.

Unde

*His, ea, patris venit ad calicem pietatis.
Se totam mactat lacrymis, calicique coaptat.*

(HILDEBERTUS Cenoman. episc.)

Item : De indigne accedentibus ad hoc altare, conqueritur Dominus dicens : « Et dederunt in escam meam fel (*Psal. lxxviii*), » amaritudinem peccati sui, « et in siti mea, » qua seositivi ut biberem, eosque mihi, ut incorporarem, « potaverunt me aceto, » a credine pravitatis suæ. Sed intuentium quod Dominus, « cum gustasset acetum noluit bibere (*Matth. xvii*), » ita nec tales sibi incorporat, etsi sacramentaliter eucharistiam sumant, qui de Ecclesia sunt nomine, sed non numine. **85** Item Augustinus : Qui non prius cum Christo crucifixus fuerit carni, mundo et concupiscentiis (*Gal. v*) ejus antequam accedat ad corpus Christi conficiendum, vel percipiendum, quantum in se est, rursus crucifigit Christum, illisque adnumerandus est, de quibus ait Apostolus : « Rur-

sum in se crucifigentes Dominum, et ostentui, » et in derisum « habentes (*Hebr. vi*). » Item : Marcus abscondit sibi pollicem, ut reprobus esset sacerdos, timens ne raperetur in sacerdotem : adeo enim revebatur corpus Christi conficere, quod sæpius tamen sacramentaliter sumpserat.

Nunc autem ordinandi non auferunt sibi naturalia, sed licita et illicita afferunt, ut ordinentur, et potius causa quæstus quam devotionis et obsequii divini. Item in Vitas Patrum : Quidam senior inter eremitas, cum ab illis eligeretur in sacerdotem, et vi quadam ordinatus ab episcopo Ægypti, ait : Ego, licet sacerdos sim, non conficiam in vita mea, indignum se reputans conficere corpus Christi, etsi illud, non conficiens, ab alio sumeret. Nunc autem quidam nimis frequenter quasi opulum quotidianum corpus Christi conficiunt propter cupiditatem, quidam nimis raro propter acediam. Item in Psalmo : « Emitte lucem tuam et veritatem tuam, ipsa me deduxerunt et adduxerunt in tabernacula tua » prius; et ita, « introibo ad altare Dei, » corpus Christi conficiendo vel sumendo, « ad Deum qui lætificat juventutem meam (*Psal. xlii*), » id est, lætam juventam, scilicet gratiæ, mihi tribuit in re, juventam etiam gloriæ in spe. Juventus etiam naturæ attendenda est in ordinando, nisi gravitas morum, et vitæ sanctæ suppleverit ætatem. Conficiens autem et assistens altari, dum conficit velut in paradiso est, posteriorum omnium oblitus. Item : « Lavabo inter innocentes manus meas, » et sic innocens et mundus, exemplo et imitatione eorum quasi angelus, « circumdabo altare tuum, Domine (*Psal. xxv*), » ut conficiam corpus tuum. Item : Cum iret Josue in agro Jerichontino quidpiam meditans, « vidit angelum cum evaginato gladio, » cui ait : Quis es ? « Noster es, an adversariorum ? » Qui respondens ait : « Princeps sum exercitus caeli. Tolle calceamenta de pedibus tuis : Locus enim in quo stas terra sancta est (*Jos. v*). » Cogites ergo qui accedis ad altare confecturus et sumpturus eucharistiam, quia « locus in quo stas, terra sancta est; locus terribilis, domus Dei, et porta caeli (*Gen. xxviii*). » Timeas « angelos ascendentes et descendentes ibi per scalam » gladio evaginato, ne demetant posteriora tua (*III Reg. xxi*) : timeas ne « securis ad radicem arboris jam posita sit (*Matth. iii*), ex eo quod indigne accedis. Timeas chorum angelorum assistentium contra te ferentium testimonium injuriamque suam, et iram Domini vindicare paratorum, si indigne accesseris; vel sacrificium laudis et orationum tuarum ante conspectum Dei in sublime deferentium, si digne obtuleris. Unde :

*Tempore quo supplex assistit presbyter aris,
Mactaturque Patri Filius ipse manens.*

86 *Æthra patent, caelestis adest chorus, ima supervis
Junguntur, fiunt actor et actus idem.*

(HILDEBERTUS Cenoman., *De myster. missæ*.)

Simile legitur in Exodo esse dictum Moysi : « Cum enim minasset Moyses oves Jethro ad interiora deserti,

et venisset ad montem Dei Oreb [Horeb], apparuit ei Dominus in flamma ignis de medio rubi, et videbat quod rubus arderet, et non combureretur (*Exod. iii*): » Cui eunti ad cernendum visionem illam magnam, ait Dominus: « Non appropies, inquit, hic, sed solve calceamentum de pedibus tuis, locus enim in quo stas, terra sancta est (*Exod. xii*). Si ergo Moysi prohibitum est accedere ad rubum ardentem et figuralem, quanto magis et tibi ad verum corpus Christi, nisi prius abjeceris omnia mortua et carnalia opera a te, et affectibus tuis? Item: Cum Dominus prohibuerit ne advena, peregrinus vel immundus comederet de agno paschali, quanto magis ne peccator, nondum civis et domesticus Dei factus de vero Agno, maculatus de immaculato? Item David: « Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto ejus? Innocens manibus et mundo corde, » etc. (*Psal. xxiii*.) Item: Si nondum rigasti lacrymis pœnitentiæ et fovisti pedes Christi cum Magdalena (*Luc. vii*); si nondum sedisti « manducare panem doloris (*Psal. cxxvi*); si nondum te humiliasti ad osculandum pedes Domini; si nondum surrexisti ad fortia opera, quasi ad osculum manuum Domini; quomodo præsumis accedere ad osculum capitis ejus, imo ad confectionem, sumptionem, et osculum totius Christi? « Per numeros veniunt ista, gradusque suos, sicut et ordines. In quo sacramento, aliquo gradu omisso, amplius peccatur quam in omissione gradus ordinis ad ordinem. Item Salomon: « Sedisti ad mensam divitis, scito quia talia te oportet apponere, qualia tibi apposita sunt (*Prov. xxiii juxta lxx*). » Innumera apposuit Dominus fercula et dona, quæ tamen omnia sub his tribus comprehenduntur. Apponit se ipsum pro nobis pretium in cruce: Viaticum in altari: Futurum præmium in cælo. Primum ei apponimus, « si carnem nostram crucifiximus cum vitis et concupiscentiis suis; si crucifixi fuerimus mundo, et mundus nobis (*Gal. v, vi*); si abnegaverimus nosmetipsos, et quotidie tulerimus crucem Christi et secuti fuerimus eum (*Luc. ix*); si stigmata Domini Jesu portaverimus in corpore nostro (*Gal. vi*) » cum Apostolo; si carnem nostram pro Christo maceraverimus, si mori pro eo datum fuerit desuper; si compassi fuerimus proximo; si vixerimus secundum Evangelium, secundum ferculum ei apponimus; si ipsum caput nostrum, non in se, sed in membris ejus paverimus pauperi erogando quamcunque elemosynam, sive corporalem, sive spiritualem. « Quod enim uni ex minimis ejus fecerimus, hoc illi (*Matth. xxv*). Tertium non possumus ei apponere, « quia honorum nostrorum non eget (*Psal. xv*), » sed ipse hoc apponet nobis in futuro: verumtamen hæreditas ejus sumus, pro qua hæreditate sanctificavit se ipsum, de qua Pater ad Filium: « Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam (*Psal. ii*). » Qui autem aliter ad mensam Christi accedunt, nisi duobus prædictis ferculis appositis, « fiet mensa eorum coram ipsis, in laqueum, et

A in retributionem, et in scandalum (*Psal. lxxviii*). Judicium sibi manducant et bibunt (*I Cor. xi*), bonoque odore moriuntur. Item Epistola **87** ad Hebræos: « Habemus altare, de quo non habent edere, qui tabernaculo « corporis » deserviunt (*Hebr. iii*), » ut qui non macerant et « crucifigunt carnem suam cum vitis et concupiscentiis (*Gal. v*); qui manus non aperiunt inopi, » etc. (*Prov. xxxi*.) Item: Qui, et quam digne et timorate accedere debeant ad eucharistiam conficiendam, vel sumendam, Apostolus in I ad Cor. xi declarat, dicens: « Convenientibus vobis in unum, jam non est (id est, non convenit) Dominicam cœnam manducare, » nisi probatis primum et præparatis, ut ibidem infra ostenditur. Item: Si cum oramus, « etiam præceptis salutaribus moniti, vix audemus dicere: Pater noster (*Matth. vi*), » nisi filii ejus sinu per adoptionem, et nisi petitiones omnes, quæ sequuntur impleverimus; quanto difficilius audemus ipsam totum conficere et sumere, quia hic major devotio et puritas conscientiæ exigitur? Unde et hæc oratio præmittitur sumptioni eucharistiæ sanctæ. Item: Vide ne supra unum gomor, scilicet sobrietatis, hoc cœleste manna colligas et sumas, ne vermescere faciat conscientiam tuam peccatis (*Exod. xvi*). Vide ut « in sindone munda, et nova (*Matth. xxvii*), » et pura conscientia involvas corpus Dominicum. Vide « ut illud reponas in sepulchro, in quo nondum quisquam positus fuerit (*Joan. xix*): » vel si diabolus ibi collocatus fuit, non nisi, eo dejecto, sepelias Dominum in mundo sepulchro tuo. Vide « ne ponas vinum novum in utres veteres (*Matth. ix*) » peccatis. Vide ut super novum plastrum portes arcam Domini cœlestem (*I Reg. vi*). Cui, si adjunxeris vaccas, tales adjungas, te scilicet et alios, qui non noverunt retro flectere colla post vitulos (*I Reg. vii*), id est affectus, videlicet post desideria carnalia, sed directo itinere procedentes, licet mugientes, arcam Domini deferant in terram promissionis, in domum Aminadab cœlestem. Item *Psal. cxvii*: « Constituit diem sollemnem in condensis usque ad cornu altaris. »

CAPUT XXXI.

Contra Geryones belluas bicorporas, bicipites in pluribus ecclesiis.

Pluralitati et bifacialitati et trifacialitati missarum non absimilis, non absona est pluralitas personatum, dignitatum, officiorum circa eandem personam, sive in unica Ecclesia, sive in diversis. Sunt enim quidam, qui velut Geryones, Briarei, bicorporas, tricorporas, belluæ multorum capitum monstruosæ, contendunt Deo trino in personis, et uni in substantia, assimilari. Horum enim quilibet, cum sit unus in substantia et in persona, tamen appetit plures esse personæ in personatibus et dignitatibus Ecclesiæ. Hoc genus hominum monstruosorum, et cupiditatis monstrum, redarguit Dominus in lege et in Numeris cap. iv, distinguens et dividens officia ministrorum tabernaculi, alii officio

deputans Meraritas, alii Caathas, alii Gersonitas, alii Levitas et Aaronitas. Quod si in Synagoga et in figura nulla potuit fieri officiorum permutatio, nulla ordinis, vel vicissitudinis obumbratio, quanto magis in Ecclesia, ubi est veritas, hæc permutatio et indistinctio officiorum, personatum, dignitatum esset prohibenda et ab ea eliminanda, quam adeo deturpavit et confudit, ut ignoretur quomodo, vel sub quo titulo hujusmodi belluis sit scribendum. Item : Si distincta essent officia, dignitates et personatus, « vere terribilis esset locus (Gen. xviii) Ecclesia, et ut castrorum acies ordinata (Cant. vi), adversus quam non prævalerent portæ inferi (Matth. xvi). » Si autem in acie et bello materiali non conceditur quod idem sit primipilus, et armiger, et constabularius, et princeps militiæ senescallus, quod idem sit custos dextri cornu bellici et sinistri, idem aquilonaris et australis, quanto magis in Ecclesia et bello spirituali, ubi pugandum est, non contra hostes visibiles tantum, sed invisibiles, scilicet dæmones et vitia, non debent permisceri officia? Ob hanc indivisionem personatum et officiorum de facili triumphatur Ecclesia a diabolo, mundo, et vitiis, ut jam dicat : « Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum (Psal. xxv), » propter membra mea confusa, indistincta et inordinata. Item Augustinus : « Si suspectus habeatur secundum leges sæculares, qui duas tutelas, vel plures, sibi peteret, unde et ab omni repellebatur : quanto magis, qui in Ecclesia plura officia appetit et usurpat, repelli et suspectus haberi deberet, ne dum duorum officiorum, utrumque attentat, neutrum bene peragat. Item : Jethro, etiam gentilis, legitur in Exodo, et in Deuteronomio dixisse Moyse inter causam et causam a mane usque ad vesperam dijudicanti, ab omnibus ita habito, quod se ipsum non habuit. « Stulto, inquit, labore consumeris (Deut. 1); » partire onus tuum in plures, etc. Ubi ait Augustinus : « Videtur quidem mihi animum pluribus actionibus humanis nimis intentum Deo quodammodo vacuari, quo tanto, sit plenior, quanto in superna et æterna liberius extenditur, quanto magis ergo Deo vacuatur, qui pluribus officiis est intentus? Quia

Pluribus intentus minor est ad singula sensus.

Ob hoc ait Salomon : Fili, ne in multis sint actus tui (Eccli. xi).

Imponit finem sapiens et rebus honestis.

(JUVEN, sat. vi.)

Moyse ergo ad consilium Jethro alios constituit decanos, alios quinquagenarios, alios centuriones, millenarios alios, pencecontarcos, alios chiliarchos et omnes impermistos (Exod. xviii). Quare ergo in Ecclesia idem decani et archidiaconi, idem duo archidiaconi, et hujusmodi? Solæ autem majores causæ ad Moyson referebantur, de minimis autem non judicabat, nisi suspectum haberet decanum, vel alium officialem, qui haberet de his ex officio suo

A judicare. Sicque videtur non esse appellandum pro minimis causis. Nunc autem in minimis causis facta appellatio etiam injusta tenet. Sed, inquit, non laboramus, non onerati sumus sicut Moyse, etsi pluribus dignitatibus et officiis addicti. Ea enim per vicarios, per mercenarios, per concubinariorum exsequimur. Unde non oportet ea distribui, in illis enim quiescimus.

Quibus concludendum esset : Ergo, quia non laboratis, nec manducetis (II Thess. iii). Quorum unum talium ait quidam populus episcopo : Ne constituas super nos sacerdotem concubinarium, ut tu vageris et circumferaris per patriam deditus otio. Item : Si Jethro, consulendo, ait Moyse : « Partire onus tuum in plures, » etc. (Exod. xviii.) Hodie dicitur in Ecclesia : Congrega onera, et plura officia in unum, et Dominus recedet a te. Item in Numeris : Accesserunt principes familiarum Galaad de tribu filiorum Joseph ad Moysem, dicentes : « Dominus præcepit tibi ut terram divideres filiis Israel, et ut filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem debitam patri, quas alterius tribus homines ducere prohibuit in uxores, ne confundatur sortitum distributio, et aliorum possessio ad alios transeat. » Quibus Moyse : « Nubant, inquit, tantum suæ tribus hominibus, ne commisceatur possessio earum de tribu in tribum ; quæ ita maneant, ut a Domino separate sunt (Num. xxvii, xxxvi). » Quanto magis autem filii Ecclesiæ deberent dicere Prælato : Da Ecclesiæ nostræ virum de tribu sua, et Ecclesia nostra, ne minister unius transferatur ad ministerium alterius ; ut decanus in una ad archidiaconatum in alia, et deinceps : sicque confundatur distributio officiorum et personatum, et qui utilis erat uni Ecclesiæ, utrique fiat inutilis. Item : Vide quod Christus non habuit ubi caput reclinare (Luc. ix) : Et tu diversa reclinatoria, personatus scilicet, in quibus caput reclines, in quibus quiescas requiris? Hæc reclinatoria potius tibi sunt ad pœnam æternam, quam ad quietem. Item in Psalmo (Psal. lxxvii) : « Rex virtutum dilecti, dilecti. » Dilecti dico, hoc est « ad dividendum spolia : speciei domus, » id est ad faciendam speciosam domum. Unde : « Domine, dilexi decorem domus tuæ (Psal. xxv). » Hanc etiam divisionem spoliorum speciei domus, docet Apostolus in Epistola ad Ephesios cap. iv : « Et ipse Dominus dedit quidem quosdam apostolos esse, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores, » etc. Item Lucas in Evangelio cap. ii : « Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet. Si autem fortior illo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, et spolia ejus distribuet. » Spolia ista, sunt animæ fideles, dignitates ecclesiasticæ, et officia. Item Isaias : « lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe, sicut exsultant victores capta præda, quando dividunt spolia (Isa. ix). » Item de Paulo legitur : « Ben-

iam lupus rapax mane colligens prædam, et vespere dividens spolia (*Genes. XLIX*). » Ipse enim quosdam ordinavit et secundum distinctos gradus hominum diversa eis officia assignavit in Ecclesia, ut Timotheo, Tito et aliis. Hanc jucundam varietatem et speciosam domum Domini attendens David, ait : « Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate, et ita in simbriis aureis circumamicta varietatibus (*Psal. XLIV*). » Sed hujus varietatem commendabilem facit varietas cantuum, lectionum, responsorium, antiphonarum, ornatuum. Maxime jucundam et speciosam efficit varietas consonantium personatum et officiorum, ad quorum varietatem debet constitui varietas ministrorum. **90** Quibus observatis in Ecclesia, recte vere dici poterit de ea. « Pulchra es et decora, filia Jerusalem, ut castrorum acies ordinata (*Cant. VI*). » Item in Epistola Jacobi cap. III : « Nolite plures fieri magistri, fratres mei : » dicit interlinealis, id est plurium Ecclesiarum ministri. « scientes quoniam majus iudicium sumitis. » Promiscuis enim actibus officia ecclesiarum perturbantur. Item (in appendice concil. Lateran. III, sub Alex. III) : Si prohibitum est ne una ecclesia, una præbenda, unus episcopatus in plures dividatur; a simili per contrarium, non plures uni personæ assignentur, nisi forte propter penuriam ministrorum, et multitudinem causarum : et hoc propter turpes et ignominiosas, quæ inde proveniunt, enormitates : imo una unius sit, non plures unius. Si pater tuus fuerit contentus una uxore, quare non contentus es una Ecclesia? Attende quid Apostolus dicat : « Qui altario servit, de altario et vivat (*I Cor. IX*). » Non ait : Qui altari- bus servit, de altari- bus vivat; nec dicit : Qui non servit altario vel altari- bus, de altario vel altari- bus vivat. Ait enim : « Qui non laborat, non manducet (*II Thess. III*). » sic ergo ubi non laborat, vel quando non laborat, nec manducet. Si quis objiciat quod in pluribus servit ecclesiis, respondeo, quoniam uno et eodem tempore pluribus Ecclesiis non potest servire, et ita pro rata temporis, saltem a singulis ecclesiis, in quibus servit, et prout servit, beneficium recipiat. Consulat unusquisque conscientiam suam, Intellecta forma verborum dantis et accipientis be- neficium ecclesiasticum, qualiter debeat se habere in ecclesia. Traditur enim ei liber, et dicitur : Do tibi hanc ecclesiam, vel præbendam, ad honorem Dei et obsequium hujus ecclesie. Quasi diceret : Assiduus sis ecclesie hujus officio. In quibusdam autem Ecclesiis expressius hæc forma suppletur. Do tibi hanc ecclesiam, vel præbendam ad honorem Dei, et servitium hujus ecclesie, ut residens sis et mansionarius in hac ecclesia. Item : Tales male videntur interpretari : « Apprehendent septem mulieres virum unum (*Isa. IV*). » Videant ne incurrant iHud jucundum signum adolescentis, qui cum diu moratus fuisset cum patribus conscriptis in Capitulo, et ab eo quæreret mater quid diffinitum

A esset : nolens Patrum revelare consilium, novam adinveniens stropham, respondit matri suæ, audisse, quod de cætero plures uxores erunt unius viri. Quo audito, mater, convocatis matronis ad ostium Capitolii, clamavit : Non duæ uni, sed una duobus (*Macrobius, I. I Sat.*). Sed non duæ uni, sed duo uni : imo hodie plures quam duo, ut in ecclesia S. Mederici, et multis aliis. Item notandum, quod sæcularibus jurisdictionibus non potest unus miles duobus dominis duas legiones facere nisi salva prioris legione, et sic alterius jurisdictione diminuitur : quanto minus potest aliquis se dividere, ut in pluribus ecclesiis Deo serviat, cum se totum et semper debeat exhibere, ut in singulis serviat? Quidam etiam impropere alii, quod plerumque populorum tutelam suscepit, quam ipse habuit in sua parochia personas : Audi, inquit, quod, cum quidam decanus vehementer argueret subditum suum super marrantiis **91** quas faciebat singulis horis, diurnis et nocturnis : ille contra respondit : Quid me arguitis, qui in tot ecclesiis, in quibus habetis dignitates, et a quibus redditus et obventiones quotidie recipitis, tot defectus et marrantiæ absentia vestri facitis? Sic decanus ille obmutuit, nec eum, vel alium, super tali defectu et marrantia postea ausus est reprehendere; majorem in seipso causam redargutionis præsentiens. Audi etiam, quod cum duo essent canonici duarum ecclesiarum, et unus esset decanus in una, et alter in alia, quæsitum est uter pater esset spiritualis alterius, uter esset obedientarius alterius. Responsum est quod quoad sunt in aliqua illarum ecclesiarum, ille qui est decanus in ecclesia in qua sunt, est pater spiritualis alterius, et alter obedientarius eius.

Qui si non fuerint in una ecclesiarum illarum, sed forte in alia, vel aliis, uter esset pater, uter filius spiritualis? Contra naturam et monstruosa est talis paternitas et talis filiatio. Infamiam etiam haberetur talis medicus, qui curam centum vel triginta ægrotorum in eadem villa, ne dum in diversis villis susciperet, multo magis ille, qui curas tot animarum, non in una villa, sed in diversis, non in una regione, sed in diversis suscepit, infamiam nota debet percipi. Item Joannes in Evangelio suo : « Bonus Pastor dat animam suam pro ovibus suis; mercenarius, et qui non est pastor, ejus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, et dimittit oves; et fugit, » etc. (*Joan. X*). Si videt lupum venientem, ergo præsens est. Item : Si fugit, ergo præsens est. Sæpe etiam non fugit, sed abducit oves et reducit ad caulas, prædicat quandoque; ergo mercenarius minus peccat, quam ille cujus est ecclesia, cum semper sit absens. Sed quo nomine censebitur ipse qui semper est absens? Non est pastor, quia non pascit oves; non mercenarius, quia mercenarius semper est præsens, iste vero non. Novo itaque monstro cupiditas monstruosa novum fingat vocabulum. Ad hoc monstrum sugillandum, sufficit

quod diversitatem donorum gratiæ Spiritus sancti A distribuit Dominus in spirituali corpore, quod docet Apostolus in Epistola ad Corinthios, cap. xii : « Divisiones gratiarum sunt, idem autem Dominus, » etc. Et statim subjungit : « Alii quidem per Spiritum datur sermo scientiæ, et alii sermo sapientiæ, » etc. Non omnia contulit uni, ut singula membra sibi invicem subserviant. Similiter diversa officia assignat singulis membris Apostolus in humano corpore. Ita in eodem : « Si totum corpus est oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus? » etc. Et statim subdit : « Non potest dicere oculus manui : Opera tua non indigeo ; aut iterum caput pedibus : Non estis mihi necessarii. » Sic quoque in domo patris familias diversa sunt officia humanæ necessitatis. Alium enim constituit subulcum, alium B bubulcum, alium aurigam, alium veredarium, et cætera, juxta propriam facultatem, ne aliquid incurrat damnum rerum suarum : quanto magis distinctio officiorum, dignitatum, in spirituali corpore (id est in Ecclesia) est facienda, ut charitas omnia conjungat, et diffusus dilatetur? Unde ille egregius versificator :

92 *Excubias capitis oculos, modulaminis aures,
Ductoresque pedes, omnificasque manus.*

CAPUT XXXII.

Contra bigamos et lamechitas in pluribus ecclesiis.

Pudeat quod quidam episcopi mutuuntur ab aliis episcopis oculos. Et cum sint quatuor episcopi, qui non habent nisi duos oculos, sic non solum cæci C vel lusi, sed etiam monstruose oculis orbi sunt facti, cum debeant esse animalia plena oculis ante et retro, ut legitur in Ezechiele (c. i). Quisque etiam deberet esse Argus, ut spiritualiter videret, et videre faceret. Quia juxta poetam :

*Centum luminibus cinctum caput Argus habebat.
(OVID., 1 Metam., fab. 10.)*

Tales pejores sunt Julio Cæsare. Cujus cum singula vitia enumerasset Lucanus, in fine dixit de eodem :

*Omnia Cæsar erat.
(Lib. iii belli Phars.)*

Quasi omnes dignitates Romæ sibi usurpavit. Erat enim consul, quæstor, etc., et hoc in eadem civitate. Pejor ergo ille, qui in diversis omnes vult habere honores. Bellua multorum capitum, similis illi monstro, de quo disceptant theologi, quod ab umbilico inferius videtur uniforme, supra vero multiforme. Et sic mentiuntur qui dicunt quod sola Gallia caret monstris. Nota quod nihil magis deturpat corpus vel caput quam oculi absentes, nullæ partes corpori magis sunt necessariæ. Dubium etiam est, an iste qui est persona multarum facierum, debeat habere similiter sigillum plurium, vel diversa sigilla. An, qualiter scribat, vel qualiter ei scribendum, an cum dignitatis nomine : an omnia dignitatis nomina sint apponenda, an unum : an nomen proprium, ita quod non nomina dignitatum, in quo forsitan offenderetur. Si dicatur quod nomen majoris

dignitatis est præponendum tantum : quid si plures habuit pares dignitates? Si dicatur quod appropriari ei debet nomen dignitatis illius Ecclesiæ, quam potius frequentat : Sed quid si nunc huc, nunc illuc discurrat?

Quo teneam nodo mutantem Protea vultum?

(HORAT., lib. i, epist. 4.)

Quærat ab eo quis vocetur, vel quo nomine velit sibi scribi, ipse etiam ignorabit. Quidam, cum tali belluæ multorum capitum scriberet, et nomina dignitatum et præbendarum omnium in salutatione præmisisset, audivit a quodam : Adhuc addendum est istud : Servus et rusticus de Sancero. Hanc etiam personam multarum facierum oportebit habere multiplicem habitum, multos brevioris propter B diversos usus ecclesiarum, quibus præest. Sed quid ei agendum, cum excommunicati sint in hac ecclesia, omnes habentes tales vel tales pannos? Quid si excommunicatus est omnis, qui in ecclesia illa habet nisi vestes quos alia reprobat? Iste etiam est idolum Horatii multiforme, cujus exemplar in rebus naturalibus non potest inveniri. Unde :

*Humano capiti cervicem pictor equinam,
Jungere si velit, et varias inducere plumas.*

(HORAT., De arte poet.)

Idem alibi :

*..... Moveat cornicua risum
Furtivis nudata coloribus.*

(Lib. i, ep. 3.)

Furtum etenim est, vel rapina, quod tot bona pauperum sibi tollit et usurpat. Contra tales loquitur Dominus in Evangelio Lucæ : « In quacunque civitatem intraveritis, eligite quis in ea sit dignus, et in domo illius manete, et nolite transire de domo ad domum (Luc. x). » Si ergo hospes unius noctis, ita eligendus est dignus, et si non transeundum est « de domo ad domum ; » quanto magis qui mansionarius et minister debet esse perpetuus in una et eadem ecclesia?

CAPUT XXXIII.

De sancta unitate.

Hanc etiam monstruosam pluralitatem dignitatum et hujusmodi in eadem vel diversis ecclesiis circa eandem personam, redarguit triplex et sancta unitas, ne talis cum David dicere possit : « Respice in me et miserere mei, quia unicus et pauper sum ego (Psal. xxiv). » Si ergo, a simili, opponas divitias ; respondebo : Quia licet inter divitias esse pauperem. Non expavit Apostolus divitias, sed mores earum. Prima unitas est fidei, sacramentorum et morum, qua caret distractus per hæreses et schismata : « Una enim fides, unum baptisma, unus Dominus, » etc. (Ephes. iv.) « Unam petii a Domino, » etc. (Psal. xxvi.) « Una est columba mea (Cant. ii). » In uno cubito est consummata arca. Secunda unitas est actuum. Unde Salomon : « Fili, ne in multis sint actus tui (Eccli. xi). »

Imponit finem sapiens, et rebus honestis.

Et alibi :

Pluribus intentus minor est ad singula sensus.
(JUVEN. SAT. VI.)

« Partire onus tuum in plures, » etc. A simili: Ergo et ab hac elicitur tertia unicitas, dignitatum scilicet, officiorum, reddituum. Si enim negatur consequens, et antecedens. Si negatur et prohibetur pluralitas actuum, ergo et pluralitas dignitatum, et hujusmodi. Plures enim dignitates vel redditus habere, est antecedens ad plures actus in illis exercere. « Qui enim non laborat, nec manducet (II Thess. III). » Sed et apud sæcularem judicem officium duarum tutelarum petens, suspectus habetur, ne dum utrumque attentat, neutrum bene peragat. Si ergo prohibitum **94** est: « Ne in multis sint actus tui, » fortius prohibetur antecedens, scilicet « ne in pluribus » ecclesiis, redditibus, dignitatibus « sint actus tui. » Vide ne ab omnibus, ne a pluribus ecclesiis, redditibus, et hujusmodi ita habeatis, quod teipsum non habeas.

CAPUT XXXIV.

De unicitate mala.

Est et quarta unicitas, scilicet mala, qua quis singularitatem appetit inter alios, statuens sibi justitiam, « reputans se aliquid esse, cum nihil sit (Gal. VI) supra modum, vel quod non habet sibi arrogans, singularis, ferus, unicornis, superbus. De quo dicitur: « Væ soli, quia si ceciderit, » per superbiam cadens, « non habet sublevantem se (Eccl. IV). » Item: Omnia omnesque quæstiones, quæ de duplici matrimonio uxorum Jacob, et de subintroductis ei ancillis induci possunt, et de iis (Genes. XXIX), et contra tales: Jacob tamen excusatur, eo quod duas duxerit ad procurandum sobolem ad cultum Dei, ad multiplicandum populum unius fidei. Viderint ipsi, si plures ecclesias, dignitates susceperint, ob secunditatem et utilitatem Ecclesiæ spirituales, potius quam obventionem et fructum temporalem. Si hæc susceperint ad multiplicandum populum in cultu Dei, ad multiplicandum filios et fructum bonorum operum in ea. Non videtur quidem verisimile, eo quod Rachel, Ecclesia aliqua scilicet, secundior in obventionibus et temporalibus fructibus, præponatur Liæ, secundiori tamen in fructu spirituali. Hæc enim contemnitur, illa prælegitur. Sed et Rachel Liæ ait: « Da mihi partem de mandragoris filii tui Ruben. Quæ respondit: Parumne tibi videtur quod præripueris maritum meum mihi, nisi etiam mandragoras filii mei tuleris? Ait Rachel: Dormiat tecum et quiescat hac nocte, pro mandragoris filii tui (Genes. XXX). » Nunc autem attitulati duabus ecclesiis, cum una et in una earum, nec una nocte « pro pluribus mandragoris et obventionibus ejus, quas præcipiunt, dormire, quiescere, legere, et cantare curant. Sed et secundior esset Ecclesia, si singulis ecclesiis singuli ministri assignarentur. Si objicias paucitatem clericorum et ministrorum; at hodie pluribus et indoctis plures committuntur ecclesiæ, et doctis viris et prudentibus pluribus nulla, cum nec una

A uni talium deberet committi, et plures viro prudenti pro inopia bonorum, possent tradi. Sed nec uni medico plures infirmi, nec uni tutori plures tutelæ committuntur cum difficultate et periculo, multo minus plures ecclesiæ uni deberent committi, ubi vertitur periculum animarum: ibi corporum et possessionum. Item: In tales cadit maledictio Dei, de qua legitur in Deuteronomio cap. XXVIII: « Uxorem accipias, et alius dormiat, » quiescat, **95** cantet et ministret in ecclesia. Quod sequitur, illis non convenit, sed contrarium est eis: « Plantes vineam, et non vindemias eam, seras agrum et non metas fructus ejus (Deut. XXVIII). » Isti autem e contrario non plantant, non pastinant, non paxillant vineam, nec lætamen apponunt, et tamen vindemiant eam, et de vino ejus bibunt: non serunt agrum, et colligunt fructus ejus, ut ei assimilerentur, de quo Dominus in Evangelio ait: « Austerus homo es, metis ubi non seminasti, et colligis ubi non sparsisti (Matth. XXV). » Item: Si offensa generatur in ecclesia, pro marrantia et absentia alicujus per diem, qui legere vel cantare debet in ea; quanto major si absens quis fuerit per annum, imo per decennium, vel majus spatium ab ecclesia, in qua ministrare debet? Sed maxima offensa et marrantia, est, quod unus bis legit, vel cantat in una nocte in aliqua ecclesia; quanto major esse deberet, quod unus duabus deputaretur ecclesiis, cum in eis una die vel nocte legere, cantare, et ministrare non possit? Sed in quadam nobili ecclesia, quod turpius est, quinque vel plures dignitates sunt ditissimæ in obventionibus et redditibus, pro quibus perceptis in ea, nec per vicarium, nec per alium servitur. Non dico, non cantatur, non legitur tantum, sed nec etiam consilium ejus assistitur. Quippe nulla personarum quinque, semel in anno præsens in ea invenitur. Item: Tales detestabiliores sunt Lamech, qui primus bigamiam introduxit (Gen. IV). Isti enim, non tantum bigami, sed et trigami, et tetragami, pentagami inveniuntur, et deinceps. Sed et talis quam ecclesiarum suarum relinquit hæredem omnium congregatorum in una earum, difficile erit distribuere, et relinquere singulis quæ sua sunt ecclesiis. Item Isaias cap. V: « Væ qui conjungitis domum ad domum, » ecclesiam ecclesiæ copulando, « et agrum agro usque ad terminum loci majoris scilicet: « Nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? » Quasi diceret: Nunquid vos soli sapientes estis, vel soli canere novistis in ecclesia propter quod plures usurpatis?

CAPUT XXXV.

Contra exteriorem Simoniam, scilicet in officiis, et dignitatibus, et redditibus Ecclesiæ.

Pestem et lepram Simonix, quæ vertitur circa sacramenta interiora, etiam « usque ad cornu, » et sacramentum « altaris (Psal. XVII) » supra suggillavimus: speciem autem ejus, quæ consistit circa exteriora: puta officia ecclesiastica, ecclesias, dignitates, redditus, personatus, et quæcumque annexa

spiritualibus, sic suggillat Dominus in Evangelio A Joannis c. x : « Qui non intrat per ostium, » Christum; humilis scilicet, ne erectus offendat in humilem Januam, scilicet Christum, alioquin casurus erit ex alto. « Et qui non intrat » (vocatus etiam a Deo canonica 96 electione, alioquin auditorus: Amice, « quomodo huc venisti, non habens vestem nuptialem?) in ovile ovium (Matth. xxii), » id est, in catholicam Ecclesiam, et in consortium fidelium, quodcumque videlicet collegium sanctorum: « sed ascendit aliunde, » quoquo modo præter Christum, vel non bene de eo sentiendo, ut hæreticus, vel « quæ sua in Ecclesia non quæ Jesu Christi sunt quærendo (Philip. ii), » ut pseudo, et mercenarius, vel Simoniacus, et :

*Venditus ipse
Vendere cuncta cupit.*

(Vix enim bono medio exercentur, bonove sine concluduntur, quæ malo sunt inchoata principio) « ille fur est (Joan. x), » quia quod alienum est, suum dicit, id est oves Dei suas dicit, si regimen animarum ei commissum est; si non: quod non suum est, ut patrimonium crucifixi, et bona pauperum, sicut raptores absconditis, sibi usurpat, « hic est et latro (ibid.), » quia furatus est, scilicet oves Dei. Si regimen animarum habet, occidit seipsum, etiamsi non, et se occidit, et bona pauperum violenter rapit et detinet. « Qui autem intrat per ostium (Joan. x), » id est Christum, sincere, « non sua, sed quæ Jesu Christi quærendo (Philipp. ii), pastor est ovium. Hic ostiarius, » id est sacra Scriptura, quæ ducit ad Christum, et ab beatitudine ejus æternam: vel Spiritus sanctus, « qui docet omnem veritatem (Joan. xiv), aperit » ampliorem viam ad beatitudinem, abscondita scripturarum, quæstionum, confessionum et consiliorum. « Qui enim sequitur me, non ambulat in tenebris (Joan. viii), » ignorantia vel peccati: « Et oves, » id est, prædestinati ad vitam, subjecti ejus, humiliter et devote audiunt, obediendo voci ejus, quia Christum prædicat, et quærit non aliud. Et hic « proprias oves vocat (Joan. x), » provocat, et exaltat in Ecclesiæ officii et dignitatibus, nominatim ex suo nomine, ex nomine scilicet meriti, prædestinationis, vel gratiæ spiritualis (Philipp. iv). » De ejusmodi nominibus dicitur: « Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in libro vitæ (Num. iv). » Item: Vocavit Moyses unumquemque, scilicet ex nomine suo, non ex nomine vulgi, non ex nomine pecuniæ numeratæ, non carnalis affectus, non cujuscumque conditionis privatæ, ut generis, et iustusmodi. « Omnis enim quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, » sive Græcus, sive Scythæ, vel quicumque barbarus, « hic aptus est regno Dei (Matth. vii). » Et poeta:

*Lectos ex omnibus oris
Ezehis, et mores non quæ cunubula quæris.*

(CLAUDIUS, lib. ii, De laudibus Stilliconis.)

Hic « oves educit (Joan. x) » et emittit verbo et

« de peccato: » exemplo, « de Ægypto (Exod. xiii), » de peccato: « Et ante eas vadit » perfectionis consilio, et vitæ merito et exemplo. « Et oves illum sequuntur (Joan. x) » usque in regnum Dei, obediendo et perseverando usque in finem, quia sciunt vocem ejus « quocumque ierit (Apoc. xiv). Alienum autem, » (in quo non scilicet non est vox Christi, sed lucri temporalis, etiamsi bonus alias videatur) « non sequuntur, sed fugiunt ab eo, quia non noverunt vocem alienorum (ibid.). » Sicut autem Christus est « ostium » intrandi in Ecclesiam et militantem, et triumphantem, ita et « via. Ego sum via » in exemplo, « veritas » in promisso, et « vita » in præmio (Joan. xiv), et pons 97 nobis pontem faciens, et viam intrandi in Ecclesiam præsentem et futuram, Unde Epistola B ad Hebr. ix: « Christus assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius et manifestius tabernaculum non manu factum, » id est « non hujus creationis, » etc. Est autem quadruplex pons, via, vel modus intrandi in Ecclesiam, in cætum sanctorum per Christum. Primus fuit incendium æmulorum Aaron, floritio, et fructificatio virgæ ipsius, quibus ostendebatur vocari a Domino. De cujus vocatione legitur in Numeris, cap. xvii et xviii, et Epistola ad Hebr. v: « Nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatus fuerit a Deo tanquam Aaron. » Non dico miraculos a vocatione, sed signis operum, scientiæ et virtutum, quibus Deo placere ostendatur. Secundus pons fuit vox de cælo lapsa, qua clarificatus est Filius a Patre: « Ille est Filius meus dilectus in quo nihil complacui (Matth. iii). » Et per Prophetam: « Tu es sacerdos in æternum (Psal. cx). »

Hæc vocatione vocatus est Nicolaus, Tertius pons fuit jactus sortium, quo « Matthias accepit locum ministerii et apostolatus, de quo prævaricatus est Judas, ut abiret, in locum suum (Act. i). » Et notabiliter notandum quod apostoli de disciplinis Christi duos tantum elegerunt in apostolatus officio, quos magis idoneos esse cognoverunt, nec de his alterum apostolum nominare præsumserunt, sed gratiæ divinæ hoc reliquerunt. Sed et Simon Petrus, si septem diaconos in dispensatores rerum pauperum (Act. vi), privato amore, et carnis affectu, elegisset, ut apostoli liberius vacarent orationi, procul dubio discipuli sic electos, quippe sibi inutiles, repulissent. Nunc autem ablatae sunt sortes de medio propter vicinitates sortilegii, quibus successit canonica electio, quæ nisi pura et sincera, et sancta fuerit, præter Christum erit et sacrilega. Sed cum modo non credatur sortibus, et cæco iudicio ad eligendum aliquem in archidiaconum, et hujusmodi officia medica in Ecclesia ne indignus eligatur, quomodo eis creditur ad homicidium perpetrandum per peregrina et cæca iudicia?

CAPUT XXXVI.

De impediendis sinceritatem canonicæ electionis.

Sinceritatem et puritatem canonicæ electionis impediunt: destruunt, lepra Gicai (IV Reg. v),

cupiditas Simonis (*Act. viii*), violentia oritarum et majorum (*Num. xvi*), aliaque plures causæ, de quibus prosequemur, quarum aliquas tangit Hieronymus in epistola sua, causa scilicet octava, quæst. 1, ita inquiring: Moyses amicus Dei, « cui facie ad faciem locutus est Dominus (*Exod. xxxiii*), potuit utique successores principatus filios suos facere, et posteris propriam relinquere dignitatem, sed extraneus de alia tribu eligitur Josue ut sciremus principatum in populos, non sanguini deferendum esse, sed vitæ merito (*Num. xxvii*). At nunc cernimus plurimos hanc **98** rem beneficium facere, scilicet, ut non quærant illos in Ecclesia columnas erigere, quos plus cognoverunt Ecclesiæ prodesse, sed quos, vel ipsi amant privato amore, vel quorum obsequiis sunt delinuti, vel pro quibus majorum quispiam rogaverit, et, ut deteriora taceam, qui ut clerici fierent muneribus impetraverunt.

Addendum etiam quod nusquam legitur Dominus sic infrenduisse, incaluisse pro aliquo crimine, sicut pro monstro Simoniam, Contra hoc enim monstrum pugnaturus, ut illud de Ecclesia eijceret, « flagello facto de funiculis (*Joan. ii*), » armatus, nativamque mansuetudinem, quasi ad horam, secundum humanitatem, exuens, « vendentes columbas in templo ejecit, et mensas nummulariorum subvertit (*Joan. x*). » Quasi diceret: Per me intrandum est in domum meam. « Ego » enim « sum ostium (*ibid.*), » non per vos acceditis ad Ecclesias, vel spiritualia, vel annexa spiritualibus. Sic enim « domum meam, domum orationis, speluncam latronum, et domum negotiationis facitis (*Matth. xxi*). » Si ergo ita incanduit et infrenduit Dominus contra figuram, quanto magis contra veritatem et monstrum Simonie, quod ut hodie cum monstris, quæ peperit, eijceretur de Ecclesia, opus esset, non tantum funiculis, sed gladiis, contis et fulminibus de cælo cadentibus? Canonicam autem electionem prædictorum trium modorum eligendi, imitatricem quippe eis succedentem exprimens in Evangelio Dominus, ait: « Venite post me, » etc. (*Luc. ix*). « Præcepta » sine quibus non est salus, « implendo, carnem vestram cum vitis et concupiscentiis cruciãgendo (*Gal. v*). » Quia, « Si quis vult venire post me, » necesse est « ut abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me (*Luc. xvi*). » De crucifixis ergo eligendus est prælatus Ecclesiæ. Et quia prædicta communia omnibus non sufficiunt eligendis, subdit: « Faciam vos, » per auctoritatem, et donorum, et virtutum infusionem, ut qui præest dignitate, præsit morum honestate, et scientia polleat. Et sic, prædictis impletis et collatis, « faciam vos fieri » per ministerium, et canonicam electionem eligentium, « piscatores hominum (*Matth. iv*), » animarum, non pecuniarum. Aliter electi, vel spirituale beneficium adepti, similes sunt sacerdotibus Jeroboam, qui de novissimis et extremis populi fecit sacerdotes idolorum: « Quicumque enim volebat, implebat manum suam, et fiebat sacerdos excelso-

rum. Propter hanc causam peccavit domus Jeroboam, et eversa est, et deleta de superficie terræ (*III Reg. xiii*). » Sed nunquid hoc fuit Simoniacum? Constat quod vendere sacerdotium legale, Simonia fuit. Si sacerdotium idolorum, quæstio est. Nisi forte ob hoc dicamus ibi inesse siniam, quod etiam « sacerdotes excelsorum, » propter sacerdotii dignitatem, necesse habebant de officio prædicare, et morum honestatem habere, sicut et veri sacerdotes.

Item Dominus in Luca, cap. xii: « Quis putas est fidelis servus, » seu « dispensator et prudens? (*Luc. xii*) fidelis, » quæ ad salutem sunt necessaria implens: Unde Apostolus: « Hæc commenda fidei libus hominibus, qui idonei erunt et alios docere (*II Tim. ii*). Idonei » vita, et scientia et facundia.

« Et prudens, » ne det « Sanctum canibus (*Matth. vii*): Quem constituit Deus, » auctoritate sua et ministerio eligentium, canonica scilicet electione. Alioquin non mittitur a Domino, de quo, et consimilibus dicitur: « Quotquot venerunt, » scilicet non missi a Deo, « fures sunt et latrones (*Joan. x*). Sequitur: « Super familiam suam, » ut sicut præest dignitate, ita præsit morum honestate. « Ut det illis, » non ut accipiat ab eis lac et lauam, oleum et amurcam, constituitur super eos; sed potius, « ut det illum tritici, » divini verbi « mensuram, » secundum capacitatem auditorum, et hoc « in tempore. Omnia enim tempus habent. Est tempus tacendi, et tempus loquendi (*Eccle. iii*). » Prædicatio vero si assidua fuerit, vilescit. Aliter autem constituti super familiam Domini, similes sunt sacerdotibus Belis (*Dan. xiv*), qui fracto vero ostio « Christo, » quantum in se est, per furtiva ostiola (ut sordida munera, pecuniam numeratam, carnis affectum et hujusmodi) intrant ad altare, in Sancta sanctorum, comedentes, et devorantes, et asportantes oblata principum et populorum.

Talibus etiam objici potest quod dicitur in Deuteronomio, cap. xx: « Quis est homo qui ædificavit domum novam, et non dedicavit eam? Vadat et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius dedicet eam. Quis est qui plantavit vineam, et necdum fecit eam esse communem, de qua vesci omnibus liceat? Vadat et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius fungatur officio ejus. Vel quis est homo qui despondit uxorem, et non accepit eam? Vadat et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius accipiat eam. » Isti autem ecclesias et ecclesiastica beneficia suscipiunt, et non dedicant eas aliquo opere, aliquo servitio, et ita moriuntur in bello. Sæpe etiam in se plantant bonam conversationem et doctrinam, sed necdum fecerunt eam communem aliis exemplo, et verbo prædicationis, et ideo revertantur in domum, et ecclesiam suam, si hæc non egerunt, antequam ad aliam eligantur. Nunc autem eliguntur qui pædagogis indigent; et cum deberent alios docere, indigent potius ab illis doceri: « Quasi modo geniti infantes, » qui despon-

dent sibi ecclesias, et alii cognoscunt eas, et ministrando, et prædicando in illis. Item : Quanta etiam debeat esse puritas et sinceritas canonicæ electionis, patet ex verbis et figuris Veritatis ipsius. Vide quam pure et sincere electus sit Josue, quam pure et sincere alii iudices (*I Reg. x*) : Saul, etiam reprobus, in regem, sed datus in ira Dei populo, etiam quia rogatus ab eo (*II Reg. v*). Vide David sanctissimum, sincerissimè de postfatis electum (*Psal. LXXVII*), et cornu olei in regem inunctum. Vide Gedeon gastrimargos bovino more bibentes, et voluptuosos abjicere ; paucos vero et sobrios (qui in virtute procederent ad bellum contra Amalecitas, et lingentes terram) eligere (*Judic. vii*). Vide in Numeris viros a viginti annis et supra in virtute contra Madianitas pugnatos fuisse electos (*Num. i*) : quanto magis prælati viriles ætate, animo et morum gravitate, qui in virtute procederent ad bellum contra hostes invisibiles, in Ecclesia essent eligendi ? Item ex verbo eligendi. Eligere enim est de inter bona, meliora legere. Aliter eligens potius **100** negligit, vel deligit, et dejicit quam eligat. Ut autem Simonia apertius suggillari doceatur, qualemcunque assignationem, qua radices ejus notificari valent, supponamus talem. Simonia est quotiescunque ab homine fit aliquid quo non gratis vel minus gratis datur spirituale beneficium. « Fit » dico, non « est. » Consanguinitas enim a natura, a Deo est, non fit ab homine. Cum autem naturæ datur spirituale beneficium, non gratiæ, « caro et sanguis hoc revelat » (*Matth. xvi*) sic danti, non spiritus : nec est hæc Simonia, sed peccatum alterius generis et mortale. Utrum autem, qui sic accipit spirituale beneficium, præpositus magis digno, in ecclesia, teneatur illud resignare, non diffinire. Maxima enim strages oriretur in ecclesia, hoc dicto. Fit dico aliquid indebitum, puta munus, vel obsequium sordidum præstitum, vel præstandum. Debitum obsequium, excluditur, ut, cum quis vocatus in partem sollicitudinis ad sumptus episcopi militat Ecclesiæ, ut sic constet episcopo de dignitate, scientia, virtutibus et bonis moribus ejus, quibus prædico confert ecclesiasticum beneficium, nec ideo minus gratis. Per adverbium autem excluditur ejus expectatio muneris, vel obsequii, vel beneficii spiritualis conferendi vel collati, sive intervenerit pactio, sive non. « Deus enim videt in corde (*I Reg. xvi*) ; » pactio autem et causa sine qua non possit officium sacerdotale exerceri in ecclesia, non excluditur. Paciscitur enim episcopus vel sacerdos cum patrono de necessariis naturæ inveniendis ministris altaris ante dedicationem ecclesiæ. Complectitur autem hæc descriptio pestem Simoniacam et lepram Giezticam, non autem Coriticam violentiam, quæ frangit ostium ecclesiæ. Pejor est duabus primis pestibus. Mallet esse fur quam latro, Simoniacus quam Corita per preces et extorsiones principum.

CAPUT XXXVII.

De quatuor generibus spiritualium.

Sunt autem quatuor genera spiritualium. 1° Sunt enim spiritualia per quæ habetur vel habere præsumitur Spiritus sanctus, ut virtutes et miracula. 2° Sunt etiam spiritualia, per quæ confertur, vel collata augetur Spiritus sancti gratia in aliquo, ut ecclesiastica sacramenta (*vide notas*) præter matrimonium, ordines, officia etiam ecclesiastica. 3° Spiritualia sunt annexa spiritualibus, puta adjuncta personis ecclesiasticis vel ecclesiis, ut dignitates, decimæ, primitiæ agri, redditus ecclesiæ. 4° Spiritualia dicuntur vasa, et vestes ecclesiæ consecrata. Prima impetrabilia sunt, et de jure, et de facto. Secunda, de jure, licet non de facto. Venduntur enim, sed Simoniam pariunt. Tertia, impetrabilia sunt de jure, nisi in casibus, de quibus alias dicitur. Quarta, si conflare possunt, conflata omnibus vendi possunt ; sin autem tantum personis **101** ecclesiasticis, non viris laicis. Prohibemur enim in consecratione distinctione quinta, Deo semehdicata, etiam tigna et lapides ecclesiæ consecrata in communem usum redigere.

Quod temporalia pro spiritualibus offerri possunt, videtur ex Numeris cap. xxxi in fine : Accedentes filii Israel ad Moysen dixerunt : « Ob hanc causam offerimus in donariis Domini, singuli quod in præda auri potuimus invenire periscrelides, armillas, annulos, dextralia, murenulas, ut depreceris pro nobis Dominum. » Ergo pro triceniariis, anniversariis, et hujusmodi, licet exigere, et dare pecuniam ? Non est ita. Hujusmodi solutio sumitur ex hoc quod sequitur : « Susceperunt Moyses et Eleazar sacerdos omne aurum oblatum, et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonii, in monumentum filiorum Israel coram Domino. » Ex quo patet quia potest pecunia dari ecclesiæ in memoriale et excitamentum ejus, in signum devotionis petentis suffragia Ecclesiæ, et in exemplum aliorum ; nec datur pro spiritualibus. Ita enim et Petrus in cælo orat pro aliquo, videns illum devotione et opere vicini Deo, sicut Ecclesia, pro signo devotionis et operis sic petentis orationes, et suffragia ejus. Ergo ea ratione licet mihi dare Ecclesiæ, ut in ea intituler, præbendas et redditus accipiam ? Non est ita. Alia enim ratio hinc inde reformat pactum. Suffragia enim et orationes Ecclesiæ necessaria sunt ad salutem ; citra autem ecclesiasticos redditus est salus ; æque autem aggregandus est suffragiis Ecclesiæ, qui minus vel nihil dat, sicut et qui plus dedit, cum devote et ex affectu ea petierit, alioquin turpis quæstus et venalitas videbitur in ea. Secundo, datur pecunia ecclesiæ in necessitatem, et sustentamentum naturæ ministrorum et inventionem luminarium ecclesiæ, et hujusmodi, sine quibus officium divinum in ea rite non celebrabitur. Tertio, quandoque datur in ecclesia pecunia (quæ tunc expendenda est in pias causas, alioquin cupiditas eam exigit non justitia), non pro spiritualibus et abso-

lutione conferenda, sed pro pœna peccati in supplicium. In primo casu excluditur omnis pactio et conditio. In secundo admittitur pactio, ut scilicet sacerdos paciscatur cum patrono de necessariis vitæ invenendis. Sic etiam sacerdos cœrens beneficio ecclesiastico, pacisci potest cum alio, ut ministret in ecclesia ejus, dum moram fecerit in scholis super necessariorum inventionem sufficientium tali officio exsequendo; ut scilicet habeat non tantum unde vivat, sed unde pauperes pascat, ut quod prædicat ore, confirmet opere. Similiter in tertio casu admittitur pactio, quæ tamen cum sit [forte fit] sive in secundo casu, sive in tertio, sic fieri debet, ne propter eam infirmi scandalizentur. Turpis pactio, inhonesta et cupida semper excluditur. Cum autem officia ecclesiastica sint de genere spiritualium, sicut sacerdos vendens officium suum, puta locatio se, et operas suas, et opera sua, et instrumenta ecclesiæ, etiam benedictione nuptiali committit, Simoniam. Sic qui dignitatem pauperem, personæ suæ insufficientem, pro emolumento temporali illi adnectendo, in ecclesia suscipit, alias **102** non submiturus collum jugo, oneri et officio dignitatis illius exsequendo, nisi propter augmentum reddituum extrinsece additum, vel addendum, notam et indicam, non tantum venalitatis officii, sed personæ suæ ad hoc exsequendum. Turpius autem est se ipsum vendere, onam aliquod extrinsecum. Item ad idem, causa 1, q. 2: « Quam pio mentis affectu, » etc. Utrum autem sic habitam dignitatem, vel ecclesiasticum beneficium teneatur resignare, quæstio est. Sicut autem pactio vocalis in spiritualibus indica est venalitatis et effectiva Simoniam coram hominibus, ita et pactio mentalis coram Deo et angelis, qui non nisi mentaliter loquuntur. Sic ergo consistit Simoniam in expectatione muneris accipiendi, et in conceptione ejusdem dandi, et in spe utriusque partis, dantis scilicet ecclesiasticum beneficium, et sperantis retributionem, et accipientis, vel in spe accipiendi beneficium ecclesiasticum. Dare autem, est quandoque ita et accipere. Utrum autem sic adeptus beneficium ecclesiasticum teneatur illud resignare, quæritur. Sed cum expectatio et conceptio munerum pariant Simoniam, quæ erit differentia inter Simoniam et lepram Gæziticam in hoc casu? Simoniam quidem committitur in voluntate, tum concipientis dare, tum expectationis acciperes lepra vero Gæziticam in opere tantum, scilicet cum datur, vel cum accipitur. Item: Si expectatio tantum intervenit dum accipiens ecclesiasticum beneficium, a tali sciverit per conjecturas cum expectare retributionem, licet non conceperit ille dare, turpis est ingressus ejus in illud beneficium, quia non gratis est sibi collatum. Sed nunquid tenetur illud resignare? Si autem nesciverit quod munus expectet, si indiguerit prælati, poterit et debet ei dare, et subvenire. Sed nunquid particula, vel frustulum reddituum ecclesiasticorum collatum a sacerdote alicui, si illud vendiderit, Simoniacus erit? Non; cum talis

A pecunia æque competat laico, sicut et clerico. Et enim pecunia ecclesiæ a sacerdote detur alicui, quandiu viveret habet quasi in annuam pensionem, ille tamen non idcirco alligatur divino, vel ecclesiastico officio exsequendo.

CAPUT XXXVIII.

Quot modis committitur Simoniam?

Committitur autem Simoniam fractura ostii, quod est Christus, tripliciter: Munere a manu, a lingua, ab obsequio. Quæ distinctio ex *Moralibus* Gregorii (lib. ix, cap. 17) super illum locum Jeremiam (cap. xlviii) haberi potest: « Maledictus omnium qui facit opus Dei fraudulenter, » scilicet, pro rei corporalis præmio, vel pro laudis verbo, vel humani iudicii gratia. Est enim nummus vanæ gloriæ, est nummus elationis, est nummus cupiditatis, est nummus sordidæ obsecutionis. Sed de hoc ultimo quæritur, si sine expressa pactioe pariat Simoniam? Ita quidem. **103** Sed nunquid impensâ obsequii honesti? Videtur quidem velle hoc philosophus, dicens (Senec., epist. 42): Hoc itaque in his quæ affectamus, ad quæ labore magno contendimus inspicere debemus, aut nihil in illis commodi esse, aut plus incommodi.

Quæ iam supervacua sunt, quædam tanti non sunt. Sed hæc non providemus, et gratuita nobis videntur, quæ charissime constant. Ex eo licet stupor noster appareat, quod ea sola putamus emi, pro quibus pecuniam solvimus; ea gratuita vocamus pro quibus nos ipsos impendimus, quæ emere non sumus, si domus nobis postea pro illis esset danda, si amœnum fructuosumque prædium. Ad ea paratissimi sumus pervenire cum sollicitudine, cum periculo, cum jactura pudoris, liberatis et temporis. Adeo nihil est cuique se vilis. Idem itaque in omnibus consiliis rebusque faciamus, quod solemus quoties ad institutorem alicujus mercis accessimus. Videamus hoc quod concupiscimus, quanti deferaur. Saepe maximum est pretium, pro quo nullum datur. Multa tibi possum ostendere, quæ acquisita acceptaque libertatem nobis extorserunt. Nostri essemus, si ista nostra non essent. At videtur loqui de labore consequente collatum beneficium, non antecedente. Item: Nummus cupiditatis cum expressa pactioe, et sine expressa pactioe, cum prava spe expectationis et conceptionis dantis et accipientis parit Simoniam. Usuram ergo et nummus obsecutionis citra pactioem? Ita quidem, si impensâ obsequii sordida fuerit. Si honesta, puta, si dans beneficium ecclesiasticum in accipiente respicit gratiam, scientiam, probitatem, Christum scilicet potius quam temporalem utilitatem sibi præstitam per obsequium impensum, non erit Simoniam; sed nec ipse hoc intuitu, ut temporale præmium recipiat, et obsequatur. Item: Quæritur, si pactio mentalis, cum spe utriusque partis dantis et accipientis scilicet, indebita saltem apud Deum, faciat in fraudem Simoniam, pariatque ingressum vitiosum in spirituale beneficium; verbi causa:

Si patruus senex nepoti suo probo, etiam honesto, A dederit ecclesiam suam, alias non daturus nisi sub spe percipiendi obventiones et fructus illius ecclesiae quoad vixerit, nec ille alias accepturus spirituale, nisi dederit fructus illi annexos, danti (et si sic habens ecclesiasticum beneficium) teneatur illud resignare. Constat tamen quod juramento interposito, vel interponendo super concessionem perceptionis fructuum, et ita vocali pactione mediante ingressus talis sit vitiosus. Sed nunquid electio alicujus, si juraverit, vel se juraturum promiserit, quod consuetudines illius ecclesiae servabit, et hujusmodi? (Beatus autem qui fuerit pavidus in talibus (Prov. xxviii).) Item: Quid si aliquis administrationem dignitatis ecclesiasticae alicui contulerit, alias non collaturus, nec ille accepturus, nisi redditus illius ei concesserit usque ad tres annos ad maritandum sororem accipientis beneficium illud, ut et sic accipiatur spirituale, et detur temporale? Item: Quid de resignante ecclesiam vel praebendam, ut eam conferat nepoti suo, quem praebatus cogit jurare, quod patrum non offendet, **104** sed ei necessaria vitae ex obventionibus ministrabit; quod multi approbant, eumque ingratum reputant, qui patruo aperiato necessaria ministrare renuit; quasi ea spe et eo intuitu ille hoc beneficium recepisset, et alius eodem intuitu ei contulisset? Item: Si praebatus non alias daturus nepotibus suis minoribus beneficia ecclesiastica, et si ad hoc idem ei parumper cogat caro, nisi obventiones et fructus percipiat? In his omnibus casibus **105** quaeritur si vitiosus fuerit ingressus, et Simoniacus? Item: Qui unum duorum spiritualis scilicet beneficii, et ei annexi vendit, neutrum invenditum relinquit, et qui unum emit, neutrum inemptum relinquit; ergo qui unum dederit et reliquum, et qui unum acceperit et reliquum. Sed praebatus aliquis alicui confert dignitatem ecclesiasticam, alias non collaturus, nisi fructus ejus impignoraverit ad emendum, vel redimendum agros, vel redditus ecclesiae, vel in fabricam, vel sumptus ejus concesserit ad tempus; ergo alterum recipit, et non reliquum, quia non statim. Eadem est objectio de annalibus, biennialibus, triennialibus, et hujusmodi, quae omnia videntur facere in fraudem Simoniae. Hic distinguunt quidam dicentes sequestrationem rerum ecclesiasticarum factam communi auctoritate Ecclesiae, et ob utilitatem ejus, licitam esse; provenientem autem ex propria utilitate, et cupiditate episcopi Simoniacam. Item: Haec eadem regula: (Qui unum vendit, etc.,) convincitur alios percipere Simoniacae, et ad minus injuste fructus praebendae alicujus per annum, et aliud spirituale, cui annexi sunt fructus, aive in illo anno servierit in ecclesia canonicus institutus, sive non. Si non servierit, ergo percipientes fructus sic, subtrahent ecclesiae illi per annum, et servitorem, et servitium? Si servierit, ergo subtrahunt annexum spirituale, et alligant os bovi trituranti (1. Cor. ix),) sicque

A serviens altari, non vivit de altari, et seminans spiritualia, non metit carnalia? Credo autem quod sic coram justo iudice ventilaretur haec causa; tali, saltem portionem reddituum, unde vivere posset, assignaret. Injustum enim est integritatem spiritualium allicum habere ut cantandi in choro, intrandi capitulum, ministrandi ad altare, et non integritatem annexorum eis. Talia enim nec, etiam in pias causas, licet expendere. De communi autem portione ecclesiae, posset quidem eleemosyna hujusmodi annua monasteriis, vel aliis locis religiosi assignari; de portione autem spirituali, et singulari alicujus de ecclesia, non posset.

B Cum autem pactio mentalis ex parte utriusque proveniens, faciat vitiosum ingressum, magis facit vitiosum ex parte dantis ecclesiasticum beneficium. In manu enim ejus et voluntate est dare illud vel non. Ille est osium per quod intratur bene vel male, videat ne corrumpatur, quo minus gratis datur. Si autem accipiens habuit voluntatem dandi munus per se vel per alium, dum non dederit, eique praebatus contulerit beneficium ecclesiasticum sincere et sine spe aliqua muneris, accipiet illud poenitentiam agens super prava voluntate sua, nec erit vitiosus ejus ingressus, cum sinceritas ostii maneat. **105** Gratis enim accepit, et ille gratis dedit. Et si enim pravam et Simoniacam, quo ad Deum, habuit voluntatem, poenitendo de illa, cum eam ad effectum non perduxerit, nihil Simoniacae acquirit vel possidet.

C Quemadmodum si in voluntate haberem quod en-erem a te filiam tuam mihi in uxorem; tu autem gratis eam mihi dares, gratis et sine emptione eam haberem uxorem. Item: Si furtum ecclesiae esset occultum iudicio ejus secreto, iudicio videlicet confessionis, simpliciter furtum est, sique ablatum a confessore praecipitur restitui; ergo Simonia occulta mentalis, scilicet iudicio ecclesiae interiori, non exteriori, Simonia est; et adeptum sic beneficium, furtive scilicet et occulte resignandum. Confessor enim iudex interior iudicare debet restituendum, cum Simonia, quo ad Deum, commissa sit; iudex vero causarum et exteriorum non iudicabit hoc esse Simoniam, nisi reus publice hoc confessus fuerit, vel super hoc convictus. Item: Sit, quod aliquis accedens ad ecclesiam vel monasterium, dicat: Offero me et mea huc ecclesiae, vel monasterio ad serviendum in eo perpetuo, si sine distinctione recipitur, sanus erit ingressus ejus. Si autem plura quam oblata ab eo exigantur, vel si distinguatur inter sua et illum, ut sua scilicet sint causa cur recipiatur, vitiosus erit ingressus. Si autem inter sua et illum distinguatur, ut scilicet ille sit causa, cur sua cum ipso recipiantur, sanus et licitus erit ingressus. Si autem monasterium eguerit, ita quo l offerentem se illi, sine pecunia recipere non possit vel sustentare, spirituales fraternitatem ei concedat, non corporalem; vel in exceptionem paupertatis suae, et sustentationem vitae illius exigere potest ab eo, ut eum recipiat, et temporales redditus, qui-

bns tantum sustentetur dum vixerit. Quod si per-
petuos exegerit, jam manifesta cupiditas vitiosum
facti ingressum. Ex his autem liquet non debere
construi, vel fundari aliquod monasterium, sine
certo numero agrorum, pecorum et personarum.
Cum enim ista augmentum susceperint, non nisi
difficile laqueos et cupiditates Simoniae vitare poterit.
Quid si familiaribus episcopi mihi non benevolis
dedero, ne famam meam apud eum laedant, sed si-
leant, nec juvent ut mihi conferatur beneficium
ecclesiasticum? Signum taciturnitatis cum habeant
consulere episcopo vitiosum facit ingressum. Quid
si non sint familiares episcopi, et tamen eis dedero,
ne famam meam incrustent? Non propter hoc erit
vitiosus ingressus. Sed nunquid si dedero ostiario
episcopi, ut ingrediar in capellam ejus, ubi ordiner?
Non, cum ordo jam mihi debeat examinatione,
meique susceptione in matricula quae praecessit,
etiamsi non praecesserit examinatio, vel susceptio,
et tamen hujus causa spe ordinandi si ingressus
fuero, quia dignus sum ordinari, non erit vitiosus
ingressus, si propter hoc ei dedero, quia nulla
penes eum est cura de ordinibus. Extendit autem
Simoniam ramos suos ab altaribus in quibus radicata
sedet, et nidificat usque ad fores et introitum ordi-
num conferendorum. Assistit enim capellanus ordi-
natoris, **106** ut, ordine collato, statim rapiat for-
cipes, et manutergium de manibus ejus, cur acci-
piat consuetudinem allegans; conquerens etiam
quod non a singulis ordinatis singula manutergia
accipiat; et saepe quod mutuo accepit vidua, rapit
manus ejus sacrilega. Archidiaconus etiam causa praesentandi ordinandum in subdiaconum tres solidos,
in diaconum quinque vel quatuor, in sacerdotem
septem in pastum exigit. Sicut autem emere vel
vendere principale est Simoniam, ita et accessorium,
et omnia ei adjuncta ex officio ecclesiastico debita
ei, cui confertur principale. Ergo vendere sigillum
canipulum, justitiam, ceram, et hujusmodi, nisi
paupertas excuset, Simoniam est. Unde Gregorius
(homil. 39) super Lucam (cap. xix) ibi: « Et ingres-
sus in templum coepit ejicere vendentes et ementes
in illo. » Multi, dum pro religionis habitu, sacro-
rum ordinum locum percipiunt, religionis officium
in mercimonium terrenae negotiationis convertunt. D
« In templo columbam vendit (Joan. ii), » qui hoc
quod quibusdam jure competit ad praemium lar-
gitur. « Justitiam vendit, » qui hanc pro praemii ac-
ceptione servat. « Emit in templo, » qui cum hoc,
quod proximo jure debet, negat, dato patronis praemio
ut injustam causam foveant, emit peccatum.
Quibus dicitur: « Fecistis domum meam speluncam
latronum (Matth. xxi; Luc. xix). » Per malitiam
enim et cupiditatem occidunt ubi vivificare debe-
rent. Item: Quæritur, si emere fraternitatem istam
vulgarem a qua quis expellitur non soluto pro-
misso, Simoniam sit? Videtur quidem cum spiritua-
libus annexa sit, ut missarum solemnis, et suffra-
giis, et orationibus fidelium; hoc tamen non diffi-

imus. Item: Si abbatem emere mitram, eman-
cipationes, et hujusmodi, ne episcopo subjiciatur,
Simoniacum sit. Videtur quidem, quia ista annexa
sunt spiritualibus, quod quidem est. Cuilibet au-
tem etiam in spiritualibus licet redimere jus suum.
Unde projice pecuniam, ut emas tibi paradisum.
Item: Quæritur si Simoniam est dare procuratio-
nem, vel redditus collegio, ut celebret festum sancti
alicujus in duplicibus, quod prius non nisi
simpliciter celebrabat, vel etiam pro decantando
hymno novo, insueto, et hujusmodi. Nec hic omni-
moda puritas est. Beatus Thomas Cantuariensis, ut
Simoniam a domo sua penitus amoveret, instituens
magistrum Arnulphum cancellarium, cum juramento
astrinxit, quod nec cum pactione, nec sine
B pactione, usque ad canipulum pro officio cancella-
riae administrando acciperet.

CAPUT XXXIX.

De pœna Simoniacorum.

Sequitur de pœna Simoniacorum. Giezi pro im-
manitate criminis percussus est lepra (IV Reg. v).
Simon damnatus in gehenna. In presenti damnationis
ejus data est sententia: « Pecunia tua tecum
sit in perditionem (Act. viii). » Quidam etiam pro
libertate Ecclesiae redimenda vendens principibus
jura, et beneficia ecclesiastica, **107** consueta pri-
vatus est praedicandi gratia. Alius dum conferret
ordines, dicens: « In nomine Patris et Filii, » defecit
in tertio signo. Obmutuit enim cum debuit invocare
C « Spiritum sanctum. » Quasi diceret ei: « Gratis
accepistis, gratis date (Matth. x). » Accessorium
etiam sicut et principale. Unde Cyriacus diaconus
oblatis ei muneribus, ut veniret curare filiam Sapo-
ris regis, ait: Absit mihi Christi gratiam per me
esse venalem! Praecedite, inquit nuntiis, non ascen-
dam equum, sicut nec Christus, sed pedes sequar
vos. Quaedam etiam mulier religiosa fere penitus
nihil manducans, et in extasim, et visionem ange-
licam saepe rapta, dum sub obtentu aedificandae ca-
pellae, et agrorum emendorum ad opus monasterii
illius, dona ab offerentibus susceperet, gratiam pris-
tinam, et spiritum propheticum, et allocutionem
amisit angelorum. Et alii aliis modis plurimis a Deo
graviter puniti sunt.

CAPUT XL

De commutatione spiritualium.

Sequitur de commutatione spiritualium, quae
emptionis et venditionis contractui vicinatur. Unde
et notam Simoniae facere videtur. Commutatio etiam
mercium in quibusdam provinciis, ubi copia monetae
non est, locum tenet contractus emptionis et ven-
ditionis, ut pro merce merx, pro animali animal
accipiat. Sic et commutatio in spiritualibus, emptioni
et venditioni non multum videtur absimilis,
et quod faciat Simoniam. Hac ratione, commercio,
pactio commutationis (propter quam resignatur be-
neficium ecclesiasticum, propter quam etiam, et
per quam aperitur ingressus in aliud) Simoniam
facit, inter episcopum dantem, consciuum tamen

hujus commutationis, et inter resignantem beneficium, quod episcopus proprio nepoti confert. Ergo et inter resignantes, etiam citra conscientiam dantis episcopi, in quo casu (scilicet episcopo inscio pactionis hujus commutationis) beneficium illud non Simoniacè dabit nepoti suo, ille tamen Simoniacè illud acquireret. Item: Per hujusmodi commutationem, præcipue Ærimarum redemptarum a manu laicali, et reddituum ex loculis proventientium, quodcumque ecclesiasticum beneficium haberi potest, et ita omnes præbendæ ecclesiæ alicujus per commutationem talium, non Simoniacè comparari possunt, quod tamen falsum est. Item: Deuteronomii cap. xxii, « Si quis habuerit uxorem, et quæserit occasionem dimittendi eam, postquam seniores civitatis hoc cognoverint, » secundum legem eum punient, et adjudicabunt illam ei in uxorem, « ita ut non possit eam dimittere omni tempore vitæ suæ. » A simili ergo: Si iste legitime sortitus est ecclesiam, et quærit occasionem ut eam dimittat, quia alia pinguior est et uberior, secundum pœnam constitutam in canonibus puniri deberet, et in ea manere omni tempore vitæ suæ.

108 Nota tamen quod commutatio et personarum et beneficiorum, auctoritate Ecclesiæ facta, et ob utilitatem ejus, admittitur: quæ vero sit propter temporale commodum, ubi attenditur scilicet magis propria utilitas quam Ecclesiæ, nævum habere videtur. Nolo tamen « os meum in cœlum ponere (Psal. lxxii), » ut asseram hoc esse Simoniacum, cum summus pontifex Alexander II hujusmodi commutationem fieri ex dispensatione concesserit, nescio sive in scripto, sive sine scripto. Item Dominus: « Gratis accepistis, gratis date (Matth. x). » Et item idem alibi: « Si invitatus fueris ad cœnam, recumbas in novissimo loco, expectans quousque dicatur tibi: Amice, ascende superius (Luc. xiv). » Et Apostolus: « Nemo sibi sumat honorem, » etc. (Hebr. v.) Ex his tribus colligitur, « quod gratia, nisi datur gratis, non est gratia (Rom. xi). » Sed eritne medium inter: « A Deo vocari, et sumere sibi honorem? » (Hebr. v.) Absit! Non enim a Deo vocaris, nisi per eum ascendas, nisi gratis accipias, scilicet ut nihil tuum interpretans, tibi sumis honorem. « Aliunde intras quam per ostium (Joan. x), » aliunde ascendens, ab alio quam a Deo vocaris. Sed quid si fractura ostii tantum sit in voluntate, et non in opere? Pœniteas de voluntate et beneficium acceptum, licet cum voluntate mala, retineas, gratis tamen datum. Non minus enim accipiam codicem tuum, si gratis illum mihi dederis, licet proposuerim illum emere. Constat ergo ex his quod pactio super augenda pensione (maxime habita inter claustrales, cum curam animarum non habeant, et vicarium perpetuum institutum, vel instituendum) Simoniam facit; si inter clericum sæcularem et vicarium perpetuum quæstio est. Tutius enim esset quod assignatæ et certæ pensiones essent utriusque. Pactio autem

A inter talem et vicarium temporalem non facit Simoniam, quia necessitate excusatur.

CAPUT XLI.

De Coritis.

Sequitur de Coritis. Cujusmodi sunt qui per preces et violentiam sæcularium principum, sive ecclesiasticorum in Ecclesiam intruduntur: et hoc, vel quia damnum rerum temporalium timetur, vel damnum corporis, vel serviliter timentur principes. Sic autem intrusi majus peccatum habent, quam Simoniaci. Sicut enim latro peior est fure, quia hic occidi, ille fustigari præcipitur, sic et Corita Simoniaci; quia hic in pace, scilicet data pecunia, intrat ecclesiam; Corita vero per violentiam, frangendo ostium. Si ergo, ubi non delinquimus pares sumus, si jubetur nobis non dominari in clero, sed dicitur nobis: « Et dominamini piscibus maris et bestiis terræ (Gen. i), » id est bestialiter viventibus tantum, non illis qui recte vivunt, qui non commiserunt aliquid super quo corripri debent; cum etiam major dominus feuda minoris domini non possit dare, vel ei præcipere ut det, nec major prælatus minori, ut det ecclesiasticum beneficium. Sed nec dare, cum illius sit illud dare, nisi in casu, scilicet **109** in pœna male dantis ecclesiasticum beneficium, tunc ei præcipere posset, ita ut meliori daretur. Aliiter præcipientes et hujusmodi emancipationes et exceptiones ab obedientia minoris prælati procurantes, sanctitatem vel sinceritatem ostii, non videntur servare, sed particularia schismata inducere, ex quibus conflabatur illud universale schisma, et separatio a Romana Ecclesia. De qua Apostolus: « Nisi venerit discessio primum, et revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur et extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus (II Thess. ii). » Illoc autem dico potius timendo et dubitando, quam asserendo, « ne ponam os meum in cœlum (Psal. lxxii), » maxime cum omnes res Ecclesiæ sint in potestate majoris prælati, tunc tamen cum minor prælatus delinquit.

CAPUT XLII.

De pœna Coritarum.

Sequitur de pœna Coritarum. Core, igne de cœlo misso combustus est in signum æterni ignis temporale secuturi (Num. xvi), eo quod violenter sibi usurpavit officium sacerdotale. Ozias etiam, quia indebite tetigit thuribulum tanquam si sacerdos esset, lepra percussus est (II Paral. xxvi): ita et Oza arcam (II Reg. vi), et Maria soror Aaron ob solam detractionem (Num. xii).

CAPUT XLIII.

De sanguinitis, qui ædificant Sion in sanguinibus.

Sicut autem lepra Giezi (IV Reg. v), sinceritatem ostii per quod intratur in Ecclesiam, et spirituale beneficium corrumpit, sic carni caro et sanguis. Cum enim datur et sanguini, non gratiæ datur, sed naturæ. « Gratia enim, nisi gratis deur, non est gra-

ta (*Rom. xi*). » Sicut ergo impedimentum est lepra Giezi, quo minus datur gratis ecclesiasticum beneficium, ita et hic caro et sanguis videtur impedimento esse. Hæc autem potius objicendo et opinando induco quam asserendo. Sic dantibus objici potest quod similes sint Judæ, qui loculos habuit duplices, Domini scilicet, in quibus erant res pauperum, et proprios in quibus mittebat quæ asportabat uxori et liberis. Qui si propter furtum, quasi unius diei commisit sacrilegium, cujus merito meruit suspendi laqueo (*Joan. xii*), quanto magis furtum et sacrilegium committit, qui patrimonium crucifixi, pauperibus erogandum, non dico ad horam, dat carni et sanguini, sed officium dispensandi res pauperum, dum vixerit, nepoti committit; quem etiam inde **II** sumptus facturum esse novit, non in usus pauperum, sed in ambitionem, vanitatem, et sæculi luxus, sicque fraudaturum, et spoliaturum pauperes, imo Christum rebus, et bonis suis? Item : Cum de intrantibus in Ecclesiam per ostium dicatur : « Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt (*Joan. i*) : » de intrantibus per carnem et sanguinem dici potest : Qui ex sanguinibus, et ex voluntate carnis, non ex Deo, nati sunt, in ordinem et beneficiorum ecclesiasticorum perceptione. Plures autem sunt natiuitates nostræ. Sicut enim nascimur in baptismo Deo, ita et in sacramentorum aliorum perceptione. Tales nequeunt dicere : « In manibus tuis sortes meæ (*Psal. xxx*). » Non enim consideratur voluntas et beneplacitum Dominicum, sors et hæreditas Christi eis confertur. Item : A talibus non jacitur sors super tunicam Domini inconsultam, ut sortiantur cujus sit, sed accidunt eam, nec sortem requirunt (*Joan. xix*). Non enim jacitur sors cum relinquunt hæreditas certa successorum, et ii sanguine, et quasi jure hæditario, non sorte Domini succedunt in patrimonium crucifixi. Item : Ii quasi crucifigentes Domini membris ejus pauca vel nulla erogando, utinam dividerent vestimenta sua, mittentes sortem super eis quis quid tolleret. De talibus ait Michæas : Væ illis « qui ædificant Sion, » scilicet Ecclesiam, « in sanguinibus (*Mich. iii*), » in peccatis : in carnalibus etiam affectibus dantes carni et sanguini, potius ad destructionem Ecclesiæ, quam ad ædificationem. Ii sunt velut upupæ, quæ nidificant in stercore suis. Sic danti ecclesiasticum beneficium potest objici : Quia « caro et sanguis revelat ei » sic dare, non « Pater meus qui in cælis est (*Math. xvi*). » Item : « Qui non odit patrem et matrem propter me, » id est, non postposuerit carnales affectus, quod non illi in dando spirituale nature, et ideo « non sunt digni Deo (*Luc. xiv*). » Item Dominus : « Qui sunt pater, et mater mea, et fratres mei? Et extendens manum in discipulos, ait : Hi sunt mater, et soror, et fratres mei (*Math. x*). Omnis enim qui facit voluntatem Patris mei, ipse est, et frater, et soror, » etc. (*Math. xii*). Quasi diceret : Vir spiritualis carnales nescit. Ac si diceret patri et matri : « Nescio

vos (*Math. xxv*), » insinuans nobis se esse imitandum maxime in spiritualibus conferendis. Ob hoc etiam Petrum et de alia tribu genitum Joanni præfecit (*Joan. xxi*). Item Hieronymus : Moyses amicus Dei, etc., supra in hoc eodem titulo fere in principio. Item : Si unus ex septem diaconibus, in septimana vicis suæ non distribuisset pauperibus, « prout unicuique opus erat, » quorum « erant omnia communia (*Act. iv*), » sed reservaret ea vel partem illorum, quo minus pascereatur pauperes, uxori et liberis : Quis adeo mentis expertus est, ut non credat illum statim esse percussum a Petro, eodem fulmine et terrore, quo Ananias et Saphira, eadem etiam maledictione, qua Simon Magus percussus est? (*Act. v*). Nepotem ergo tuum in columnam Ecclesiæ non erigas, tamen ecclesiasticum beneficium, unde sustentetur, ei assignare potes. Sed quid si æque honestus est, et dignus, ut extraneus? Sed et hoc periculosum est, nisi probitas ejus exigat, et excludat omnem infamiam, scandalum et malum exemplum, quod de facili non sit. **III** Non enim exemplum a bene gestis nostris sumitur, sed a cortice, specie et superficie illorum, non a veritate. Si enim cæli nepoti meo propter gratiam, alii meo utentur exemplo, ut dent suis propter naturam magis, quam propter gratiam, dicentes : Nonne meis, sicut et ille suis dabo? ego gratiæ, ille det nature. Ex præmissis patet, quantum recesserimus a cunabulis primitivæ Ecclesiæ in conferendo administrationem, et dispensationem rerum pauperum, consuetudinem potius quam antiquos sacros sequentes, quasi præscriptione nos tuentes. Sed sic adeptus ecclesiasticum beneficium, poteritne secure mori in eo, scilicet sine resignatione ejus? Non est meum hoc definire, ne « in cælis posam os meum. »

CAPUT XLIV.

Contra eos qui exuunt se a jurisdictione suorum prælatorum.

Coritis similes sunt ii, qui quasi per quamdam violentiam eximunt, et subtrahunt se a jurisdictione et obedientia minoris prælati, auctoritate majoris (*Psal. lxxii*). Quibus quasi schismaticis obviare videtur illud Apostoli in prima Epistola ad Corinthios cap. xii, de unitate, et mutua et debita officii exhibitione membrorum humani corporis sibi invicem subministrantium. Cum enim plura membra sint in humano corpore sibi necessaria et subservientia, ne pereat corpus, quod fieret si omnia membra essent unum membrum, « non potest dicere oculus manui : Opera tua non indigeo; aut caput pedibus : Non estis mihi necessarii, » nec excellentius membrum inferiori potest præcipere, ne sit aliis necessarium, ne serviat et obediat mediis : ergo multo magis in membris Ecclesiæ spiritualibus debet hæc unitas observari, ne fiat exemptio et subtractio officii, vel obedientiæ alicujus membri a jurisdictione, et servitute, et regimine minoris auctoritate et in utilitate majoris. Item : Sanctus Bernardus in libro authentico et utili, qui inscribitur *De consideratione*

(lib. III, in fin.): Si Seraphim præcipere vellet thronis et dominationibus ne essent inferiores cherubim, nec illi ordini, ut superiori, subjecti, sed quasi prima fronte sibi responderent: Nunquid hoc sustineret ille monachus, qui eos sic ordinavit, scilicet, ut unus ordo alio esset inferior? Absit! sed gravius, sicut credo, vindicaret in illum, quam vindictam sit in Luciferum, dominationem et exemptionem a jurisdictione Domini appetentem (*Isa. XIV*). Qui cum primas esset (in delictis paradisi (*Ezech. XXVIII*), ob hoc defectus manet novissimus in suppliciis inferni. Item: Refertur et legitur idem Bernardus in zelum hujus enormitatis et exemptionis ab Ecclesia eradicandæ multum affectasse sedere in sede papæ per triennium propter tria maxime: scilicet propter revocandos episcopos ad metropolitanum suum ut ei **112** subicerentur et obedirent, et abbates exemptos ad episcopum suum, ut sub ejus jurisdictione militarent. Secundum erat, ne aliquis in Ecclesia duas haberet dignitates. Tertium, ne monachus in cella, vel alibi extra conventum degeret. Item: Moyses consilio Jethro constituit decanos, centuriones, quinquagenarios, millenarios super populum (*Exod. XVIII*): omnia autem hæc in figura Ecclesiæ facta sunt. Nunquid Moyses si turbasset officia et jurisdictiones singulorum, non peccasset? Sed nec etiam, ut ab uno appellaretur ad alium, pati voluit, ne fraudarentur vel privarentur officiis sibi injunctis, nisi cum aliquid quæstionis natum fuerit, tunc quidem illud præcepit referri ad se vel ad Hur, vel ad Aaron. Ergo multo magis debet in Ecclesia hæc exemptio a jurisdictione prælati ordinarii vitari, ne turbatio et scissio officiorum per hujusmodi exemptiones pariant schismata, et unitatis ecclesiasticæ scissiones. Item ad Rom. XIII: « Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. » Non ait potestati, sed « potestatibus ordinatis a Deo » in Ecclesia, quibus « qui resistit, ordinationi Dei resistit. » Item ad Hebr. XIII: « Obedite præpositis vestris, et subjacete eis, » minoribus vel majoribus. Quomodo igitur major prælatus aliquem emancipat a jurisdictione, et potestate minoris, ne ejus sit obedientiaris? Item: Si hujusmodi exemptio et emancipatio non licet sæculari potestati, multo magis nec ecclesiasticæ, cum spiritualia majorem debeant habere æquanimitatem, quam sæcularia. Verbi causa: Non potest major princeps emancipare aliquem a jurisdictione, potestate, feudo et hominio minoris domini, nisi cum causæ cognitione, ut si crimen dignum vel suspendio vel exilio commiserit. Sed nec Ecclesia persona est ut personaliter puniatur, et si prælatus ejus deliquerit, etiamsi ipsa tota, non debet peccatum prælati, vel etiam præsentis Ecclesiæ redundare in damnum Ecclesiæ futuræ vel prælatorum ejus futurorum, cum et ipsi boni possint esse. Ergo nec licita est hujusmodi emancipatio in spiritualibus, etiamsi prælatus deliquerit. Ergo cum ille obligetur hominio sæculari domino et minori, a quo non potest absolvi per majorem

A nisi cognita causa, et iste obligatur obedientia minori prælato super eum ordinato, etsi major eum absolverit favore personæ, vel hujusmodi alia de causa. Item: Non potest major prælatus privare Ecclesiam in æternum officio, sacramentorum collatione, ut dicat: Nolo ut hoc, vel hoc sacramentum alicui conferas in æternum: ergo nec jurisdictione, collatione ordinis, et maxime nobili membro ipsius Ecclesiæ.

Item: Cum excommunicatus juste a minore ligetur, ita ut non possit absolvi a majore, non quoad Deum, nec quoad Ecclesiam, nisi cum causæ cognitione, et digna satisfactione, et consensu minoris prælati, qui enim ligavit; ergo juste subditus alicui Ecclesiæ ordinatione, non potest emancipari et eximi a jurisdictione et potestate minoris, auctoritate majoris, nisi cum consensu minoris, et etiam Ecclesiæ ejus, et certa ex causa, ut ob utilitatem utriusque. **113** Item Sapientiæ, cap. I: « Diligite justitiam, qui judicatis terram, » id est, terrenitatem, in qua præpositi estis iudices et majores super delinquentes, subditos et inferiores.

Quod enim cæleste et sanctum est, nec habetis, nec potestis judicare, in quo pares estis minoribus justis; quia ubi non delinquimus pares sumus; ergo nec major habet aliquid ordinare in diocesi minoris, vel aliquem emancipare a jurisdictione ejus, nisi per desidium, vel alio modo gravi deliquerit. Sed nec etiam tunc delictum personæ redundat in damnum Ecclesiæ. Hanc etiam paritatem minoris ad majorem, nisi ubi deliquerit, minor ostendit nomen fraternitatis. Scribit enim major minori sicut confratri. Item (*II Cor. XIII*): « Non possumus nos majores aliquid adversus veritatem, sed pro veritate. » Sed veritas habet Ecclesiam hanc illi fuisse vel esse subjectam, ergo contra hanc veritatem nihil potest major prælatus. Item Judicum VIII: Privatam Ephod quod fecit Gedeon de inauribus et præda filiorum Israel, quam tolerant de Ismaelitis et Ammonitis, verum est Gedeoni et toti familiæ ejus in ruinam. Hoc Ephod privatum, est annulus privatus, mitra privata, mitra abbatialis, et hujusmodi spectantia ad privatas exemptiones. Item Josue cap. XXII: Dominus præcepit filiis D Israel ut unicum altare sibi erigerent in terra promissionis; Rubenitæ vero erexerunt aliud ultra Jordanem. Unde offensus Israel, direxit aciem contra fratres suos Rubenitas, dicens eis per sacerdotes nuntios: Cur erexistis altare sacrilegum contra altare Domini? Ob hoc pugnabimus contra vos, et altare sacrilegum dejiciemus. Qui responderunt: Altare memoriale Domini ereximus, non ut super illud immolarem Domino, sed in testimonium quod Dominus sit nobiscum, et ut ibi invocaremus nomen ejus, quia tædiosum est nobis ire toties in Silo, in Galgalis, ubi est illud altare modicum imolatilium compositum a Moysæ, ad quod tamen accedebant cum immolare volebant. Nunc autem, non tantum unicum altare erigitur contra majus

altare et episcopate, sed tria vel quinque, ut pereat A
 iustitia, pereat et obedientia. Item: Cum qualibet
 provincia suum habeat metropolitanum, quælibet
 diœcesis suum episcopum, absurdum et enorme vi-
 detur Ecclesiam vel abbatem esse in episcopatu
 illius, et de episcopatu illius, et non sub episcopo
 illius diœcesis, non ei subjectus, licet sit de epi-
 scopatu, et in episcopatu ipsius. Item secundum ordi-
 nem et naturam rerum, non potest genius gene-
 ralissimum imperare speciei specialissimæ, quod
 non subjiciatur generi subalterno. Item de signifi-
 catione mystica mitræ abbatis quæritur: Si
 enim cornua mitræ in capite abbatis significant Ve-
 tus et Novum Testamentum, ergo « si quid natum
 fuerit quæstionis (Exod. xxiv), » ad illum, ut ad
 episcopum est referendum? Sic etiam dux gregis
 videtur esse qui ventilet inimicos cornibus Veteris
 et Novi Testamenti; si nihil significant; ergo mitra
 abbatis inanis est, et superflua, et puerilis, sicut
 mitra pueri in recitatione miraculi facta ex sche-
 dula? Si annulus 114 ejus eandem significationem
 habet, quam et annulus episcopi, ergo sponsus et
 paranymphus est Ecclesiæ? De lingulis etiam mi-
 træ, et sandaliis ejus, quæritur quam habeant si-
 gnificationem, necnon et de benedictione ejus, qua
 benedicitur in abbatem, qualis sit, et si repeti po-
 tuit.

De hac ait magister Gilbertus episcopus Picta-
 viensis, quia simplex est, sicut benedictio super
 cibum facta; non enim confertur cum impositione
 manus, unde et repeti potest; vel semel benedictus
 et depositus abbas, sine iteratione benedictionis
 exerceat officium abbatis. Sed quomodo manus im-
 ponit aliis, usque ad diaconatum? Fere videtur a
 se ordinatos mittere in vineam Domini (Matth.
 xx), sicut et episcopos. Quomodo etiam habet
 potestatem super convocanda et celebranda synodo
 sacerdotum vel capitulo, sicut asserebat sanctus
 Bernardus, et alii viri religiosi? Verendum est ne
 hæ exemptiones, et divisiones particulares, uni-
 versalem faciant divisionem a Romano regno spiri-
 tuali, quæ facta est jam ex parte a Romano regno
 materiali, de qua Apostolus: « Nisi venerit disces-
 sio primum, et revelatus fuerit homo peccati, filius
 perditionis, qui adversatur et extollitur super omne
 quod dicitur Deus, » etc. (II Thess. II.) Hujusmodi
 abbates exemptos Magister Gilbertus schismaticos
 esse dicebat. Sed dicitur mihi: « Os tuum ponis in
 cœlum (Psal. Lxxii). » Respondeo: Non. Hoc autem
 non asserendo, sed opponendo induco. Non enim
 licet mihi dicere domino papæ, Cur ita facis? Sa-
 crilegium enim est opera ejus redarguere et vitu-
 perare. Verumtamen horum solutionem, vel qua
 ratione eis obviatur, non video. Scio autem quia
 auctoritate canonis veteris vel novi non sit hujus-
 modi divisio, et exemptio in Ecclesia, sed speciali
 auctoritate sedis apostolicæ, quam non patitur
 Dominus errare. Forte enim instinctu et familiari
 consilio Spiritus sancti legeque privata ducta hoc

facit, sicut Samson se cum hostibus occidit (Ju-
 dic. xvi), sed sic sublatis sunt consules et pro-
 consules de medio, ut paucæ vel nulla imperent,
 et omnia Cæsar sit, qui omnia sicut omnibus im-
 peret.

CAPUT XLV.

Contra adulatores.

Attestante Gregorio (lib. xii Moral. c. 25), sicut
 nummus muneris et pecuniæ effectus est simoniæ,
 ita et nummus obsecutionis vel executionis sordi-
 dæ, puta adulationis. Munus enim gratis collatum
 est, sed nec donum gratiæ est, quod confertur tam
 culpæ quam pecuniæ, vel naturæ. Pestem itaque
 adulationis Propheta sugillans, ait psal. cviii: « Et
 induit maledictionem sicut vestimentum, et intra-
 vit sicut aqua in interiora ejus, et sicut oleum in
 ossibus ejus. » Adulatio, inquit Augustinus, et oleum,
 et maledictio est, quia et delectat, et tormenta pa-
 rat. Et psal. cxl: « Corripiet me justus in misere-
 ricordia et increpabit me, oleum autem peccatoris
 115 non impinguet caput meum. » Augustinus:
 Oleum autem est falsa laus adulatoris, et simulata
 dilectio, quæ mentes a rigore veritatis emollit. Hi
 sunt venditores olei, qui verba cadentia tollunt.
 Seneca (epist. 20): O quando erit illa dies, quan-
 do nemo mentietur in honorem tui? Ob hoc autem
 amanda est paupertas quæ non invenit adulationem,
 quam fovet divitiæ. Unde David psal. civ: « Edidit
 terra eorum ranas in penetralibus regum ipsorum. »
 Ranæ sunt adultores garruli et loquaces; que-
 rum garrum et adulationem execrans poeta,
 ait:

*Turba salutantum latus tibi perstreptit aedes,
 Hic avium cantus labantis murmura rivi.*

(CLAUDIANUS lib. 1, in Ruffinum.)

Hi sunt sciniphes. Unde sequitur: « Dixit et venit
 cœnomyia et sciniphes, » quæ occulte pungunt, et
 tamen magis nocent quam cœnomyia; similiter et
 adulatio magis quam detractio: Unde Ps. Lxix:
 « Avertantur statim et erubescant qui dicunt mihi:
 Euge, euge: » Augustinus: Duo sunt genera perse-
 cutorum, scilicet vituperantium et adulantium: sed
 plus persequitur lingua adulatoris, quam manus in-
 terfactoris. Utrumque, id est vituperatio sive detrac-
 tio et laus, ignis est, quo vir, sicut aurum, proba-
 tur in fornace, qui vituperio vel laude tentatur. Exit
 integer qui neutro rapitur. Et Psal. xxxix: « Ferant
 confestim confusionem suam, qui dicunt mihi: Euge,
 euge: » Qui adulatorie de bono meo mihi applau-
 dunt. Item in Threnis primo Aleph, He: « Facti
 sunt hostes ejus in capite, » quia adultores, prin-
 cipes et capita Ecclesiæ excecant, et:

Cui caput est ægrum, cætera membra dolent.

Error enim principis trahitur in exemplum. Item:
 Quod magis noceat mel et levitas adulationis, quam
 amaritudo detractiois, constat, quia nullus adro-
 severus est et rigidus et securus, qui hac peste quan-
 doque non capiatur, in qua delectari videtur, cum
 statim eam a se non repellat. Ad hoc argumentari

etiam poteris ex Ps. cxix : « Domine, libera animam a labiis iniquis : » quæ detrahunt, et prohibenda deterrent, « et a lingua dolosa, » quæ laudando plus premit et nocet, palliato sine consilii, quo, cades cum adscendere cœperis. Unde et Propheta contra eam quærens remedium subdit, vel Dominus ei dicit : « Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam, » adulatoriam? « Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis. » Hoc est remedium. Item Ps. xxxiii : « Prohibe linguam tuam a malo, » detractionis, « et labia tua ne loquantur dolum, » adulationis; quo dolo cecidit primus homo, cujus radix in posteritate ejus manet, eo quod adulari diabolo consenserit, cum ait ei sub palliato sine consilii : « Quæcumque die comederitis ex eo, eritis sicut dii (Gen. iii). » Hoc dolo extollitur diabolica superbia in homine, ut presumendo de se, dicat : « Ascendam in cœlum, ponamque sedem meam ad æquilonem, et ero similis Altissimo (Isa. xiv). » Unde

Et tua servatum consume in sæcula rhombum.

(JUVENALIS Sat. iv.)

Poeta :

Iste capi voluit; quid apertius? Et tamen illi

116 Surgebant cristæ, nihil est quod credere de se Non possit, cum laudatur dis æqua potestas.

Isti sunt Comœdi, de quibus idem ait :

*Natio comœta est. Rides? Majore cachinno
Concutitur; flet, si lacrymas conspexit amici,
Nec dolet, igniculum brumæ si tempore poacas,
Accipit Endromiden, si dixeris, Œstuo, sudat.
Non sumus ergo pares, melior qui semper, et omni
Nocte dieque potest alienum sumere vultum
A facie jactare manum, laudare paratus,
Si bene ructavit dominus.*

(Idem Sat. iii.)

Sed et alios adulari docentes, dicunt :

Etsi nullus erit pulvis, tamen excute nullum.

(OVIDIUS.)

Et philosophus (SENECA, l. vi. *De benefic.* c. 30) ait: Ob hoc unum timendæ sunt divitiæ, quia eas comitatur adulatio, nec invenit dives, qui ei verum dicat. Ob hoc maxime amanda est paupertas, quia a quo ameris ostendit (Idem, epist. 20). Quippe non habet adulationem comitem sibi parcentem fortunam hominis, et non personam amantem. (Idem, l. vi *De benefic.* c. 51): Sed nec in tanto Xerxis exercitu inventus est, qui ei verum diceret, præter unum. Alii enim maria non sufficere classi ejus capiendæ intendebant; alii non aera telorum grandini, et hujusmodi. Solus Demaratus philosophus accessit, qui veritatem ei dixit, in hunc modum: Victus eris et a te ipso, nec senties. Quippe ista tua moles opprimet te. Infinita enim vix regi possunt. Hi sunt Sirenes usque in exitium dulces (Psalm. lvi). De quibus Hieronymus: Ad patriam tendentes, debemus mortiferos Sirenarum cantus surda aure transire, « obturando aures sicut aspis, » eas pice linendo cum Ulyse et sociis ejus. Hi sunt scenicæ metreticulæ, quas humana philosophia a se, in Boetio,

(*De consolat.* l. i, prosa 4) abegit, multo magis cœlestis. De his ait Salomon: « Mel et lac sub lingua meretricis (Prov. v), in ore autem sanctorum gladius et mors. Et Boetius (*De cons. Phil.*): Nulla pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus. Tales enim sunt et omnes amici, et omnes inimici. (Inimici enim hominis domestici (Matth. x), » adultores « ejus. » De quibus Dominus: « Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (Matth. xv). » Et David: « Dilexerunt eum in ore suo, et lingua sua mentiti sunt ei (Psalm. lxxvii). » Et iterum: « Quoniam laudatur peccator in desideriiis animæ suæ, » ab adulatore, « et iniquus benedicitur, » etc. (Psalm. ix, v. 24.) Et iterum: « Insurrexerunt in me testes iniqui (Psalm. cxvii), » adultores, peiores calumniatoribus, detractoribus et maledicis: « Et mentita est iniquitas sibi. » Item Poeta Juvenalis de cæco adulatore, qui alios excæcavit:

*Nemo magis Rhombum stupuit. Nam plurima dixit
In lærum; conversus at illi dextra jacebat
Bellua.*

(Satyra iv.)

Unde Hieronymus: Omnis adulator mente cæcus est, qui pro quæstu terreno, favore, et gloria, suam et alterius animam interficit. Hi sunt similes Joab.

117 qui tenens mentum Amasæ, quasi simulans amicitias in osculo pacis, gladio mirabiliter fabricato et occulto percussit eum in inguine, et effudit interiora ejus (II Reg. xx). Adulatio enim venenum et gladius est occultus: Multum enim lædit, et non timetur. Item Jerem. xxxviii: « O Sedecia! seduxerunt et prævaluerunt adversus te viri » prophetæ « pacifici tui, » adultores, « dicentes: Fiat pax in diebus nostris. Demerserunt in cœno et lubrico pedes tuos, et recesserunt a te. » Quia:

*Cum fueris felix, multos numerabis amicos,
Tempora cum fuerint nubila, solus eris.*

(OVID. lib. i *Trist.*, elegia 8.)

Item in Proverbiis (cap. i): « Fili mi, si te lactaverint peccatores, » hoc est, adultores, « ne acquiescas eis. » Item: Sicut Joab dolo occidit Amasam, ita et Abner filium Ner, quasi deosculaturus eum (II Reg. xx). Hunc (quasi secretius eum allocuturus) vocatum seorsum ab exercitu David, interfecit invidens ei, eo quod constituisset David principem militiæ super exercitum suum. Cui similis est adulator. Omnis enim adulator proditor est, et Judas et Joab (II Reg. iii): In osculo proditor, adulator in verbo. « Meliora enim sunt » sava « vulnera amici, quam » adulatoris « oscula (Matth. xxvi). » Item: Quod detestabilis sit adulatio, patet ex eo quod ipsa est fomes et nutrix superbiæ, quæ est maximum peccatum (Prov. xxvii). Unde David: « Et emundabor a delicto maximo (Psalm. l). Item: Ex eo quod fomes est, et nutrix ignorantæ, quæ est periculosissimum peccatum. Morbus enim qui non detegitur, non sanatur. Item: Adeo irrupit et processit pestis adulationis, quod etiam verba et artem dictandi corrumpit.

pit, tropos, solecismos, et quosdam metaplasmos contra regulas conjungendi dictiones et naturam loquendi introducens: utens plurali pro singulari, et cum Deo loquamur singulariter, homini loquimur pluraliter. Mentimur enim dominis adeo, ut eis adulando, auctoritates sacræ Scripturæ inscribendo corrupimus. Eo etiam usque invaluit pestis hæc, quod corrumpit argumentum efficacissimum, quo probatur Trinitas personarum: « Faciamus » scilicet « hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Gen. 1, 23). » Cum ait, « faciamus, » pluralitatem personarum requirit, cum « imaginem, » unitatem essentialis. Nunc autem ponimus hoc verbum « faciamus » in plurali numero, et similiter alia verba, ubi nulla est pluralitas, vel distinctio personarum; sed nec conceptio, nisi conceptionem adulationis, vel plurium dignitatum, vel excellentiæ, velis eam nominare. Sicque hic metaplasmus pessimus inolevit, ut jam probari non possit pluralitas personarum, cum dicitur « faciamus, » cum una persona, et ad unam naturam utamur plurali, sicut plures, et ad plures indifferenter. Hinc etiam in concilio Carthaginensi quarto dist. 56, legitur: Clericus qui adulationibus, vel proditori vacare deprehenditur, ab officio degradetur. Et Hieronymus in Epistola quæ sic incipit: « Audi, filia, et vide, » etc. (Psal. xlv), ait: Ne declines aurem tuam in verba malitiæ (Epist. ad Eustochium *De custodia virginitatis*). Sæpe enim indecens aliquid loquens tentat mentis arbitrium, si libenter audias hoc, scilicet quod virgo et hujusmodi dixeris, si ad verbum ridiculum casu quandoque labaris. Quidquid **118** dixeris laudant, quidquid denegaveris negant, tacitam vocant, et sanctam, et in qua nullus dolus est: Ecce vere ancilla Dei, dicentes, ecce tota simplicitas, non ut illa horrida, turpis, rustica, terribilis; et quæ ideo forsitan maritum non habuit, quia invenire non potuit. Naturali ducimur malo cum adulatoribus nostris libenter favemus, et quanquam nos respondeamus indignos in iis in quibus nos laudant, et calidus rabor ora nostra perfundat, audito mendacio in laude nostra, attamen ad laudem suam intrinsecus lætatur anima. Item Ecclesiastici cap. xiii: « Diviti decepto, multi sunt recuperatores: locutus est superba, et justificaverunt illum. Humilis deceptus est, » vel cecidit, « insuper et arguitur: locutus est sensate, et non est datus ei locus. Dives locutus est, et omnes tacuerunt, et verbum illius usque ad nubes perducunt. Pauper locutus est, et dicunt, Quis est hic? et si offenderit, subvertent illum. » Item Ps. lvi: « Molliti sunt sermones ejus super oleum, et ipsi sunt jacula. » Cassiodorus: Adulatores ab ira vultus Domini in futuro dividuntur, quando in ultima ventilatione paleas a granis separabit. Et cur? quia « mollierunt » adulatione « sermones suos super oleum, » ut sicut oleo nihil levius, tamen adulationis mollietates dicitur superare: ita in contrario intelligatur tanto sceleri par inveniri

A non posse. Item Deuteronomii xiv: « Non coques hædum in lacte matris suæ. » Et Exodi xxiii, item II Reg. xx, Cantico amoris cap. 1: « O, pulchra, si ignoras te, » hoc est quia ignoras te, in mendacio, adulatione delectata, « egredere » a consortio meo, « et abi post vestigia gregum tuorum, et pasce hædos tuos. » Item Isaias iii: « Popule meus, qui te beatum, etc. »

CAPUT XLVI.

De acceptoribus munerum illicite acquiritorum.

Dictum est (cap. 21 et 22) de principalibus et primariis acceptoribus munerum illicitorum, et etiam licitorum, quibus libertas vendi videtur, restat dicendum de secundariis, iis scilicet, qui a primis aliquid accipiunt. Ut autem proponenda melius pateant, distinguendum est inter illicite acquisita. Quædam enim illicite acquiruntur, et injuste detinentur, quæ nec etiam in pias causas expendi possunt. In quibus enim aliquid non habemus jus domini, in alios transferre nequimus. Quæ enim tenemur restituere, quomodo aliis conferemus? Non dimititur peccatum, nisi restituatur ablatum; nec agitur poenitentia dum ista detinentur, sed fingitur (Auc. ep. 54, ad Macedon. et habetur 14, q. 6: *Si res aliena*). Talia sunt per simoniam, furtum, usuram, rapinam acquisita. De quibus prima causa, questione 1 « Non est putanda. » Et causa 14, questione 5, capitul. 1, 2, 5, 4. Quædam autem injuste acquiruntur, et non injuste detinentur purgato vitio, scilicet cum poenitet quis super eo quod male acquisivit. Cum **119** ergo res vitiosa non sit, quia Domino voluntario et sciente acquiritur, purgato malo modo acquirendi, sique cessante causa, cessabit effectus, quo minus scilicet expendatur in pias causas. Ubi enim turpitudine est ex utraque parte, dantis scilicet et accipientis, potior est pars possidentis, quia nec danti competit repetitio, nec accipienti restitutio. Sed etiam secundum humanas leges: si quis paciscitur cum meretrice, vel advocato et hujusmodi, dare ei decem solidos, a iudice civili cogitur ei solvere. Quæ ergo acquisita sunt ab histrione, mimo, meretrice, advocato, medico et milite, conditione ludi vel militiæ secundum artem; et sine fraude sequente, expendi possunt in pias causas. Sed si acceperit quis decem, ut aliquem interficiat gladio, vel ei venenum propinet, licet mihi de sic accepto munere accipere? Videtur per illam regulam: In pari turpitudine potior est pars possidentis, maxime purgato vitio. Sed et sic videtur posse accipi a simoniaco. Non est ita; sed nec similiter in homicidio, vel propinatione veneni, et hujusmodi atrocissimis sceleribus. Nemini autem licere accipere a secundariis acceptoribus munerum illicitorum, quorum restituito præcipitur, sic constabit. Primo exemplo Stephani abbatis secundi in ordine Cisterciensi. Qui cum fratres sustentationem una die non haberent, cum uno converso perrexit ad villam vicinam, in qua illis divisim mendicantibus, cibumque fratribus queritantibus, quidam placentas con-

verso, quidam cascos, quidam cadum vini dabant. Quæ abbas ab eo accipiens, et super asinum, cui insidebat, imponens, cum essent in reditu, inter psallendum et orandum diligenter quæsit a converso a quibus eleemosynam accepisset, qui multos enumerans, dixit se a sacerdote illius villæ eleemosynam accepisse. Quod audiens abbas, pastoribus et pauperibus sibi factis obviis, statim ea omnia distribuit. Cui conversus: Absit! mi abbas, ut hanc rem facias. Fratres enim domi moriuntur fame. Cui abbas: Sacerdos illo Simoniacus est, nec debemus quidquam accipere a talibus exemplo Tobię, qui in extrema etiam paupertate audiens vocem hædi balantis, quem uxor ejus domum attulerat, ut inde ei pulmentarium faceret, dixit: «Vide ne furivus sit, sed redde eum dominis, filii enim sanctorum sumus, nec licet nobis aliquid de furto edere, vel contingere (Tob. 11).» Nunc autem moderni religiosi passim a quovis munera oblata recipiunt, abutentes illa auctoritate apostolica: «Nihil interrogantes propter conscientiam (1 Cor. 1).» Ut autem melius suggilletur hæc species avaritiæ, inspicienda est radix ejus, quæ in acquisitione rei primo vitiose acquisitæ vel detentæ consistit. Cujusmodi primarios acceptores Dominus in Luca per Joannem Baptistam redarguens, ait publicanis venientibus ad eum, ut baptizarentur ab eo. Qui dixerunt ad illum: «Magister, quid faciemus, ne excidamur et in ignem mittamur? Nihil amplius quam quod constitutum est vobis, faciatis (Luc. 11).» Ambrosius et Beda aliam legunt translationem, scilicet hanc: «Nihil ultra præscriptum exigatis,» sive pecuniæ, sive angariæ, vel per angariam. **120** Sed quomodo ultra præscriptum vel constitutum? An præscriptum constitutum legis divinæ vel humanæ intelligis? Si divinæ, ut ibi, «Ut faciant judicium conscriptum (Psal. CXLIX), omnes possessores domorum, et villarum, et agrorum transgressores constituas. Si humanæ, quæ sit auctoritate principis cum assensu populi, metam et terminum in hujusmodi jure non invenies sed avaritiam nostram et pravas consuetudines, laqueosque et retia avaritiæ in jus convertes. Quod etiam hodie factum est. Interrogabatur autem et milites, dicentes: «Quid faciemus et nos?» Et ait illis: «Neminem concutatis (qui hoc poteritis, quod non turba), neque calumniam faciatis, et contenti estote stipendiis vestris (Luc. 13),» constitutis militiæ. Ne prædam per calumniam vel exactionem quærat, sed estote contenti stipendiis vestris.» Turbis autem dixit: «Qui habet duas tunicas, det unam non habenti (ibid.).» Quasi diceret: Nullum officium, sexus, conditio, vel ætas ab agenda misericordia excluditur. Omnibus enim hoc præcipitur. Hæc ergo erit tibi forma et regula discernendi a quibus liceat accipere, vel non. Nihil ab aliquo accipias quod supra præscriptum eum accepisse cognoveris. Sed nec ab aliquo etiam a manu centesima transigendum, dum vitiosum fuerit et restituendum; quod verbo Tobię probari videtur, ubi ait: «Vide ne furivus

A sit, sed redde eum dominis (Tob. 11).» Non ait: Vide ne eum furata fueris, sed «ne furivus,» furto scilicet per te, vel quemcumque alium primo sublatus. «Fili enim sanctorum sumus, nec licet nobis aliquid de furto edere, comedere, vel contingere (ibid.).» Exemplo etiam beati Fursei, qui tunicam funebrem acceperat a quodam. Sed nunquid non accipiam stipendia a Domino meo, vel solutionem debiti de pecunia mista, vitiosa scilicet et non vitiosa mistim? Videtur quod non, exemplo beati Launomari, unde supra in primo titulo de avaritia. Item Hieronymus: Nihil accipiendum ab iis quos scimus de lacrymis pauperum vivere, ne dicatur tibi: «Si videbas furem, currebas cum eo (Psal. CXLIX).» Et illud Isaia: «Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis; dereliquerunt Dominum, blasphemaverunt Sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum (Isa. 1).» Excludit itaque Hieronymus cum ait: «Quos,» non «quæ» scimus esse de lacrymis pauperum, sed «quos,» etc. Immensum vitiosum datorem, qui nisi in modica oblatione excluditur; quandoque etiam ab eucharistia et privata communionem inter alios non repellitur, nisi institerit. Si vero nec pecuniam magnam esset oblaturus, excluderetur, sicut et infamis et nominabilis, per quem, si quid acceptum fuerit, scandalum oriretur. Item: Exemplo magistri Petri Abailardi, qui a comite Theobaldo aliqua sociis distribuenda, nisi ex redditibus meris sumpta essent, noluit accipere; sed dixit se illa alias provenientia daturum canibus, bestiis, et avibus cæli. Item Ecclesiastici cap. XXXIV: «Immolantis ex iniquo lucro oblatio est maculata, et non sunt beneplacitæ Deo subsannationes injustorum,» id est oblationes pro quibus eos subsannat Dominus, quia, «dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum. **121** Quia qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui viciat filium in conspectu patris sui.» Glossa: Quam detestabile est sacrificium, quod orbi doli patris comparatur!

Item Hieronymus (epist. ad Nepotianum *De vita cleric.* cap. 11): Qui a raptoribus simoniacis, fœnatoribus, munera accipiunt, similes sunt iis qui minores pisces devoratos a magnis devorant et comedunt. Sicut enim sic devorati nulli usui sunt apti, ita nec oblatio talium ulli usui, ullive religioni apta est. Item: Tales similes sunt Archan et sociis ejus, qui contra præceptum Domini furati sunt regulam auream de anathemate Jerichontino (*Josue VII*). Quod enim injuste acquisitum est, non est offerendum, sed anathematizandum, id est suspendendum, et ab usu humano removendum, quia restituendum. Usus enim bonus non justificat male acquisita. Hieronymus (q. 5. *Neque enim*): Diligenter discernendum est et cavendum, ne quis aliquid tulerit de aliquo anathemate, ne propter illud multi perdan- tur. Item: Tales sub prætextu religionis vel pauper- tatis a talibus munera accipientes, similes sunt Gedeoni, qui accepit a populo inanes, et quæcum-

que aurea de præda Madianitarum, ut inde faceret Ephod et Theraphim, et factum est hoc Gedeoni et omni domui ejus in ruinam (*Judic. viii.*) Item: Similes sunt illi Sauli, quem et projecit Dominus a facie sua, ne esset rex in Israel (*I Reg. xv.*) et eo quod contra præceptum ejus reservasset Agag regem pinguisimum, et quæque potiora de præda Amalecitarum, ut immolaret ea Domino. Item Isaias (cap. i): « Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? Plenus sum. Holocausta vestra nolui. » Hieronymus (*in c. i. Isaiæ*) hunc locum duobus modis exponens, ait: Potest et hoc de illis accipi, qui rapinam vel avaritiam in altaribus offerunt, vel pauperibus tribuunt Item: « Honora Dominum de tota substantia tua (*Prov. iii.*) » id est licite acquisita. Tua enim non est illicite acquisita, quia restituenda. Sed nec licite acquisita tua est, cum tibi alias non sit salvum, quod pro ablatis restituas. Id enim tantum in bonis alicujus computatur, quod deducto ære alieno, residuum est ei. Est ergo regula, quia nunquam illicite acquisitum est accipiendum ab aliquo, nisi causa prædicationis, qua convertatur, vel nisi in extrema necessitate; sed nec licite acquisitum, nisi salvum et residuum sit ei, unde ablata restituat, vel debita persolvat. Contra hanc enim regulam accepta, credo, ab eo qui accipit, esse restituenda. Si autem objiciant auctoritatem Apostoli, scilicet: « Nihil interrogantes propter conscientiam (*I Cor. x.*) » dicimus, quia de idolothytis intelligenda est. Sed et hi similes sunt sedentibus et manducantibus in idolo, quia, cum scandalo fratrum, rapinas et hujusmodi illicite acquisita ab offerentibus accipiunt, cum potius essent restituenda. Item: Agentes et consentientes pariter peccant, parique pœna puniendi sunt consentientes, qui a talibus incorruptis accipiunt. Item ad Ephes. iv: « Qui furabatur, jam non furetur; magis autem laboret operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. »

122 CAPUT XLVII.

Contr. eos qui dant non indigentibus.

Quod non licet accipere illicite acquisita sub pretextu religionis vel paupertatis, disputatum est. Nunc autem quod non indigenti accipere etiam licite acquisita, vel tali dare non liceat, ostendetur. Quæ duo, quoniam adjuncta sunt, primo monstrabimus non esse dandum non indigentibus. Unde Prosper in libro *De contemplativa vita* (lib. ii, c. 10): Pastor Ecclesiæ istis, quibus sua sufficiunt, non debet aliquid erogare, quandoquidem dare habentibus, nihil aliud est quam perdere. Item Hieronymus (epist. ad Pammachium *Sanato vulnere*): Sacriligium est res pauperum dare non pauperibus. Et item (epist. ad Nepotianum in fine): Pauperibus dandum est, non ructantibus, non phasianas aves lentis vaporibus equentibus, non gnathonibus, non permenonibus, non in otio, et cibo alieno viventibus. Cibus alienus est, qui non est proprii laboris. Item

A Propheta de Christo: « Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi (*Psal. cxi.*) » Et beata Virgo in cantico suo ait: « Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes (*Luc. i.*) » Item exemplo Elisæi, qui vasa vacua implevit, quousque stetit oleum, quousque sufficienter scilicet viduæ exhibisset misericordiam (*IV Reg. iv.*) Nunc autem vasa repleta implemus, non ut oleum stet, sed ut effluat et emanet, conferentes eis misericordiam qui non indigent, sed abundant in temporalibus, quod est addere ligna silvis et aquas mari. Item Dominus in Luca cap. xiv: « Cum facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos divites, ne forte et ipsi te reinventent, et fiat tibi retributio. » Sed cum facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos, et beatus eris, quia non habent retribuere » tibi. Item in eodem cap. xiv: « Exi cito in plateas, et vicos civitatis, et pauperes, debiles, cæcos et claudos introduce huc, et compelle intrare. » Divites ad nuptias Domini intrare volunt, sed non per angustam portam. Quidam enim se excusat, dicens: « Villam emi, et necesse habeo exire et videre illam; rogo te, habe me excusatum, » etc. « Uxorem duxi, » etc. Item Joannes in canonica epistola tertia: « Charissime, fideliter facis quidquid operaris in fratres, et hoc » maxime « in peregrinos » et pauperes, a quibus nullam expectas remunerationem, « qui testimonium reddent charitati tuæ in conspectu Ecclesiæ. » Item exemplo monachi ditissimi cœnobii consulentis cuidam volenti claustrum suum intrare cum multa pecunia, quod intraret claustrum pauperis monasterii, ut haberent pauperes Christi, ibi degentes, quibus pascerebantur. Ob quod consilium datum correptus a fratribus, veniam accepit a Deo. Nemo est hodie qui offerenti munera dicat: Da indigenti, non mihi. Non enim indigeo, quia sufficiunt mihi mea. Item Isaias c. i: **123** « Subvenite oppresso, » eum sustentando cibo, ab oppressionem sua eripiendo. « Judicate pupillo, defendite viduam, et venite, et arguite me, dicit Dominus. » Nunc autem divitibus dant munera, sequuntur retributiones, vel vicissitudines in remunerando et ulciscendo, « pupillo » et egeno « non judicant, » sed diviti. « Causa viduæ » vel miserabilis personæ « non ingreditur ad eos (*Ibid.*), » ut causam ejus foveant, juvent patrocinio, et illi quod justum est, adjudicent vel indigentem pascant. Item David: « Edent pauperes et saturabuntur (*Psal. xxi.*) » Et alibi: « Viduam ejus benedicens benedicam, pauperes ejus saturabo panibus (*Psal. cxxxi.*) » non ructantes. Item Apostolus I Tim. v: « Viduas (quæ vere viduæ sunt, » id est sicut a viris, ita et a curis et auxilio mundi exutæ et desolatæ) « honora, » necessaria præbendo, et solatiis fovendo. « Si qua autem vidua filios aut nepotes habet, discat primum domum suam regere. » Quasi, si alieni utilis est, vel si habet unde sustentetur, sive de propriis, sive de bonis parentum, non pascatur rebus Ec-

clesiæ. « Si autem vere vidua est et desolata, » tunc rebus Ecclesiæ alatur, ita quod monasterium non intret, nisi ætas ejus ad hoc competat sexaginta annorum. « Si quis autem fidelis habet viduas » aliquas sibi consanguinitate pertinentes, vel juniores, « subministret illis, ne gravetur Ecclesia, ut iis quæ vere viduæ sunt, sufficiat. » Ecce quod Apostolus gratis, et sine omnimoda recompensatione temporalium admittit viduas in consortium Ecclesiæ, « quæ vere viduæ sunt, » et ætatis competentis, aliis veris viduis, citra ætatem, non concedit ingressum, sed præcipit eis de bonis Ecclesiæ alimoniam exhiberi. Item psalmo cii: « Faciens misericordias Dominus, et judicium omnibus injuriam patientibus. » Interhumalis: Misericordia ergo in omnes est facienda. Unde alibi: « Omni petenti te tribue, et omni petenti da (Luc. vi). » Et item: « Si esurierit inimicus tuus, ciba illum (Prov. xxv). » Sed objicit sibi Augustinus (lib. iii *De doctrina Christ.* cap. 16) illud Ecclesiastici c. xii: « Da bono, et ne receperis peccatorem; bene fac humili, et non dederis impio. » Sed in hoc verborum conflictu, duo, imo tria attendes: naturam et gratiam, quæ naturam vitiatam reparat et vitium. Da naturæ, quia homo, si indiget scilicet. Naturam autem quandoque carnalitatem et sanguinem vocamus; et consanguineis dabis de proprio, de patrimonio tuo, non Christi sanguine acquisito, cujus dispensatio credita est viris ecclesiasticis, ut illud pauperibus distribuunt. Ob hoc enim præcepit Dominus in lege, ut talis eligeretur sacerdos et Levita, qui dicerent patri et matri: Non novi vos (*Deut. xxxiii*). Sed nunquid consanguineo meo bono et probo, non dabo de patrimonio crucifixi? Non, ut erigas eum columnam in Ecclesia, propter perniciem exempli. Non enim consideratur quod bono dederis, sed quod consanguineo, ut trahant in exemplum. Gratia da et præcipue de patrimonio crucifixi. Gratis enim confertur. Unde et potius gratiæ, imo soli gratiæ debet conferri, non naturæ, id est carnalitati. Unde in *Vitis Patrum* (lib. v, libello 10, num. 101): Mi abba, dabone elemosynam parenti, filio vel consanguineo? Respondit abbas: Non. Cur, mi abba? Quia modicum sanguinis te trahit.

124 Vitio nunquam dederis, quia paria sunt, et dare peccatoribus, et immolare dæmonibus. Sic enim diligendi sunt peccatores, ut non diligentur, vel soveantur eorum errores. Item: Si dispensatores rerum multitudinis, cujus « erat cor unum et anima una (*Act. iv*), » lautius quibusdam, quia consanguineis, distribuissent, credo quod eodem fulmine percussi essent a Petro, quo Ananias et Saphira (*Act. v*). Item: Si, secundum philosophos (SENECA, *De benef.* l. iv, c. 10), in sæcularibus beneficiis conferendis, videndum est quid des, et cui, quare, et qualiter, multo magis in ecclesiasticis beneficiis, et obventionibus eorum. Quid? In quo intelligas, et quantum, attendendum est quia dandum et secundum illud, quod « unicuique opus est (*Act. ii*). »

A Quod non considerans Alexander, reprehensibilis fuit. Cum enim ad eum accederet miles senex et stipendiarius, et emeritus, rogans stipendia militiæ suæ, eo quod diu cum eo militasset, et gloriam triumphi sæpius ejus auxilio ab hostibus obtinisset, ait illi (lib. ii, c. 16): Do tibi civitatem illam. Qui respondit: Non sum dignus tanto munere. Cui Alexander: Non quid te accipere conveniat, sed potius quod me dare deceat, attendo. Seneca (in libris *De beneficiis*): O animal tumidissimum, animal gloriæ, qui te totum commetiri debueras personæ et modicitati accipientis, ut te minusque tuum pro competentia illius temperasses. Item (*ibid.*): Quidam accedens ad alium petiit munus modicum ab eo. Qui respondit: Majori dignus es, nec me tam modicum dare decet. Qui cum petiisset majus, respondit: Non tantum meruisti, ideo nec tantum tibi dabo. O animal avarum, qui et minus et majus munus captiose subtrahis (*ibid.*, c. 17). Cui etiam des, considerandum, juxta illud poetæ:

Videto cui des.

Et iterum: Desudet elemosyna in manu tua, etc. (*Eccli. xxix*.) Et iterum: Non magis turpe est turpibus dare, quam ob turpia dare. Malum est indignis de patrimonio Christi dare, periculosum est, de illis dispensatores rerum pauperum constituere. Per hos enim, cum non possint amoveri, diu defraudatur Christus, per illos ad tempus. Quare, etiam considerandum. Hæc est enim Christiana consideratio in omni munere conferendo, quo animo scilicet det, simplici scilicet, ut tantum propter Deum, qui non quantum, sed ex quo animo detur, attendit. Des, ergo, quia propheta, quia bonus, quia etiam homo, et indiget, nunquam quia peccator et histrio. Qualiter, sine murmuratione, sine jactantia, sine exprobratione. « Fluat ut ros » munus et « eloquium tuum (*Deut. xxxii*). » Cito etiam, quia non tulit hoc gratis qui cum rogaret, accepit. Et iterum: Bis dat, qui cito dat. Item: « Non est bonum sumere panem filiorum, et inittere canibus (*Matth. xv*) » ad manducandum. Item: Auctum ne augeas, et divitem ne dites. Formam autem in collocandis, vel dandis beneficiis ecclesiasticis, præscripsit nobis Hieronymus in illa epistola: « Moyses amicus Dei, etc. » Forma vero distribuendi obventiones spiritualium, utpote panem et vinum quotidianum, erit exemplum illius beatæ communionis, in qua de his quæ ponebantur ante pedes apostolorum, « dabatur prout unicuique opus erat (*Act. ii*), » et nos de his **125** eisdem dando, sive propinquo, sive extraneo, vel cuicumque, necessitatem respiciamus, ut nihil supra conferamus. Sed præponamne hic propinquum extraneo? Non, si uterque æque indiget propter perniciem exempli: Sicut nec septem diaconi ad hoc consanguineos suos aliis præposuissent. Si objicis, quia modo aliud tempus est: quidem est: Sed nos tamen sicut illi, eorum quæ projiciuntur ante pedes apo-

stolorum (*Act. vi*) dispensatores sumus, non domini. Necessitati ergo des, non sanguini. Sed quid de iis qui de temporalibus et sæcularibus spiritualium parentes ditant, etiam conditionem eorum mutant? quod sic mortaliter peccent, asserere non præsumo. Verum tutius esset eis sequi formam et exemplum Joseph in talibus. Qui dominus factus Ægypti, cum Pharaeo exaltare vellet fratres ejus et ditare, inquit ei ex consilio Joseph: Absit! domine, ut sic extollamur. Viri enim pastores sumus, et sufficiunt nobis agri pascuales ad alenda pecora. Qui dedit eis terram Gessen pascuosam, separatam etiam ab Ægyptiis, quæ etiam aliqua plagarum Ægypti non est percussa (*Gen. xlvj, xlvj; Exod. viii, ix*). Ad hoc etiam placet nobis exemplum magistræ Anselmi. Cujus nepotes cum vellet Stephanus Senescalchus Franciæ promovere, et milites facere, nobilibusque puellis in matrimonium copulare, ait: Absit! domine, ut hanc rem facias. Potius maneant in eadem conditione et vocatione, in qua vocavit eos Dominus, ne extollantur in superbiam. De pauperibus et rusticanis viris nati sunt. Tales ergo rogo permaneant. Mallem enim me nunquam sacram Scripturam legisse, quam eos, sic promotos, humilitatem reliquisset. Item (*Archiep. Cantuar.*): Quædam sunt in se licita nec vitiosa, licite etiam acquisita, tamen male servata; ut ad lautitiam utentium, non necessitatem. Vel etiam indebite distributa, ut consanguineis, cum sint res pauperum, constituunt dispensatores eorum exactores sacrilegos, et raptores. Unde Hieronymus super illum locum Isaïæ cap. iii: «Populum meum exactores sui spoliaverunt:» ait, Exactores, non doctores, Scribæ scilicet et Pharisæi, exigentes primitias suas, et decimas, qui docere debuerant, et non docent; quasi diceret: Quia «metunt carnalia,» vel exigunt a subditis, et «non seminant eis;» contra «spiritualia (*I Cor. ix*),» exactores sunt. «In ratione enim dati et accepti (*Philip. iv*)» consistit pax Ecclesiæ: alioquin non est pax. Et item super illum locum: «Vos enim depasti estis vineam meam,» violenter exigendo decimas, et hujusmodi, et ita «rapina pauperis est in domo vestra (*Isa. iii*):» Pauperis sensu vel spiritu, qui solvere non poterat, nec defendere quin dare deberet. Ergo si a subdito paupere et obligato ære alieno, qui non habet unde debitum solvat, exigit insuper decimas, et hujusmodi: raptor es, «et in domo tua est rapina pauperis.» Item idem super illum locum: «Quare atteritis populum meum, et facies pauperum commolitis (*ibid.*)?» ait: Nostri quoque principes, cum pauperes delinquentes publice arguant et confundant, divitiis pejora peccantibus, nec mutuum faciunt, «in quorum domibus est rapina pauperum,» dum Ecclesiæ opes sibi thesaurizant, et in deliciis abutuntur, quæ ad sustentationem et necessitatem pauperum dantur, **126** et ad superfluos usus sibi reservant, vel pro-

A pinquis distribuunt et aliorum pauperum scilicet inopiam, suas vel suorum divitias faciunt. Propterea ait et Apostolus: «Si seminavimus vobis spiritualia, magnum est, si carnalia vestra metamus (*I Cor. ix*).» Quasi diceret: Si non seminas, non metas. Et item: «Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (*Luc. xvi*).» Item Hieronymus (*In ep. ad Nepotianum in fine*): Maximum periculum est, de patrimonio crucifixi pauperibus non dare.

CAPUT XLVIII.

De accipientibus munera, cum non indigeant.

Contra accipientes, cum non indigeant, sic scribit Hieronymus (1, 4, 2 *Clericos autem*, et 16, q. 1) ad Damasum papam: Clerici qui ex bonis et opibus parentum sustentari possunt, si quod pauperum est, accipiunt, sacrilegium profecto committunt, et per abusionem talium, «Judicium sibi manducant et bibunt (*I Cor. xi*).» Item Prosper in libro *De vita contemplativa* (cap. *Quoniam in fine*): Habentes unde sustententur, non sine grandi peccato suo, unde pauper victurus erat, accipiunt. Item idem (lib. ii, c. 10): De clericis quidem dicit Spiritus sanctus: «Peccata populi comedunt (*Ose. iv*),» sed sicut nihil proprium habentes, non peccata, sed alimenta quibus indigere videntur, accipiunt: ita possessores non alimenta, quibus abundant, sed aliena peccata suscipiunt. Item Hieronymus in quadam epistola: O monache, si indiges et accipis, potius das, quam accipis: si non indiges et accipis, rapis, quia distribuenda pauperibus tibi usurpas. Item idem: Multi mentientes faciunt quod non veris pauperibus creditur, dum sub obtentu paupertatis vel religionis munera accipiunt. Sed notandum quod triplex est genus hominum sub obtentu paupertatis ruenera accipientium. Quidam enim sunt, qui tempore famis, cum habeant unde sustentari possunt, habita abscondunt: clamitant per plateas sub specie pauperum, qui deprehensi esse tales puniuntur, quia abscondita eis auferuntur.

Sed quæro cur hæc diligentia non adhibetur in clericis, ut, deprehensi supra necessitatem accipere, similiter punirentur? Major hinc videtur esse ratio et causa punitiois. Item: Sunt alii omni tempore calamitosi et inimici trivialiter se inflantes, tremulos, et varias figuras ægrotantium induentes, vultum sicut Protea mutantes. Horum quidam sunt absconditi, quia nolunt ab hominibus deprehendi. Alii sunt qui acceptis muneribus statim exhibent se tales quales fuerunt, pristinum et nativum sumentes vultum, deridentes etiam sibi dantes, et ii excusabiliores sunt, et minus mali absconditis, in eo quod turpitudinem suam et trutanniam detegunt.

127 Tertium genus hominum est pseudopredicatorum, et hoc duplex. Quidam enim sunt mer-

cenarii quæritantes munera per mendacia, per falsas reliquias, sigilla et litteras; per falsa etiam miracula alii fingunt se esse Nicolaos, vel quoscunque sanctos a Deo missos, ut deludant homines, et eis sic sua furentur. Tales omnes duo mala faciunt in Ecclesia, quod scilicet res pauperum furtim surripiunt, sæpe etiam a pauperibus, et quod veris pauperibus non creditur.

De his quæritur utrum sic accepta teneantur restituere. Primi deprehensi puniuntur: quod si deprehensi non fuerint, laudo quod restituant, vel pauperibus distribuant. Idem consulo, et absconditis mimis, et quasi jocularibus: Defraudant enim pauperes veros. Hoc idem dico de iis quæ mendacii sunt acquisita.

Non quid igitur ecclesia constructa mendaciis destruetur? Non; quia lapides, et huiusmodi minoris sunt pretii, nec possunt fieri communia, Deo semel dicata. De cappis et aliis, quæ pretiabilia sunt sic acquisitis, laudo quod vendantur, et restituantur accepta, si memoriæ occurrunt, quæ, et a quibus accepta fuerint. Quod autem ita sit faciendum, videtur ex hac regula (Reg. 66, in sexto): Ubi turpitudine est ex utraque parte, potior pars est possidentis, quia non competit tibi repetitio, si histrioni, vel meretrici dederis, cum sciens et prudens dederis, quia turpius agis dando, quam illi accipiendo. A simili: Ubi turpitudine est tantum ex altera parte, potior est pars reliquæ partis. Si ignorans dedi sic mendicanti, recipiens eum in nomine prophetæ, ergo turpitudine versatur tantum ex parte, ergo sic acceptum tenetur restituere. Hic enim turpitudine est tantum ex parte accipientis. Item: Nemini debet dolus suus, vel mendacium, vel fraus patrocinari; ergo sic accepta tenetur restituere, saltem in manus episcopi, ut consilio ejus erogentur pauperibus.

CAPUT XLIX.

Contra dantes histrionibus.

His addendum est de histrionibus, meretricibus, mimis, jocularibus, magicis, aleatoribus, tyrocinatoribus. De corripiendis histrionibus et curiosis rogat Apostolus ita prima ad Thessalon. cap. v: « Rogamus, fratres, corripite inquietos, » id est curiosos, a quo, qui cessat ne perdat, quod illi dare solebant, mercenarius est. Item II ad Thessal. III, de excommunicandis et vitandis eisdem in communione: « Confidimus autem de vobis, fratres, in Domino, quoniam ea quæ præcipimus vobis, » de curiosis et magicis vitandis, « et facitis, et facietis, » quod si quis noluerit obedire vobis, excommunicetur. Et ad ultimum canonem latæ, vel ad minus dandæ sententiæ contra eos scribit, dicens eadem **128** epistola cap. III: « Denuntiamus autem vobis, fratres, » de curiosis « in nomine Domini nostri Jesu Christi, » per Jesum Christum Filium Dei præcipimus, cui honor est, si morbida ovis, excluditur « ut subtrahatis vos, » non communicetis eis. « Subtrahatis » scilicet « ab omni fratre ambulante inor-

A dinatæ, » contra id quod exigit ordo naturæ, vel gratiæ, « et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis. Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat vos imitari nos » scilicet, « quoniam non inquieti, » ut qui aliena negotia curant, vagantes hac illac, « finius inter vos, neque gratis, » sine labore scilicet, « panem manducavimus » sumptum « ab aliquo, sed in labore et fatigatione nocte et die operantes, ne quem vestrum gravaremus. Non quasi non habuerimus potestatem, » accipiendi a vobis necessaria vitæ, ut a subditis, « sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. » Contra curiosos non laborantes, Augustinus (lib. *De opere Monachorum* cap. 2): Vult servos Christi, Apostolus, corporalia opera operari, ut non compellantur egestate ab aliquo necessaria petere. Nec est contra illud Dominicum præceptum: « Nolite solliciti esse quid manducetis, » etc. (*Math.* VI.) Patet enim ex continentibus hoc ideo dictum esse, ne propter hoc evangelizarent, non ut ista, quantum necessitati sat est, non procurant; quasi: Operabar apud vos, ad exemplum vestrum, sic enim faciendum docebam. « Nam et cum essemus apud vos hæc denuntiabamus vobis, quoniam si quis non vult operari » corporaliter, et propriis manibus, « nec manducet (*I Thess.* III.) Ideo autem hoc præcipio: « Audivimus enim quosdam inter vos ambulare inquiete, » scilicet, « nihil operantes, sed curiose agentes, » de alienis laboribus in otio victitantes. « His autem qui ejusmodi sunt denuntiamus et obsecramus in Domino Jesu Christo, ut cum silentio [*Glossa*: non rumorosi, non ridiculosi, non murmuriosi, non cantilenosi] « operantes, panem suum, » proprii laboris, manducet (*ibid.*). » Et ne hac occasione cessarent ministrare pauperibus, addidit: « Vos autem, fratres, nolite deficere, beneficientes » pauperibus. « Quod si quis non obedierit nostro verbo, » huic scilicet quo præcipimus, ut operetur, etc., « hunc per epistolam » vestram mihi significate, ut ego eum excommunicem, vel per epistolam meam, hanc scilicet, « notate [*Glossa*: corripite, vel notatum sententia denuntiate]. Et ne commisceamini cum illo » in convictu, « ut confundatur, » erubescat abjectus, « et tamen nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem, » ex dilectione scilicet. Nota quia quinque ex causis abstulit Apostolus, ne quid a subditis acciperet, scilicet, ne aliquem illorum gravaret, unde supra; tum propter avaritiam eorum, tum propter pseudo repellendos, tum propter impunitatem peccandi, ne dando sibi prædicationem emptam sperarent, tum propter curiosos amovendos ab otio: ut sic, exemplo ejus, cibum labore manum suarum quæritarent. Item I Thessal. IV: « Rogamus autem vos, fratres, ut abundetis magis et operam detis, ut quieti sitis [*Glossa*: a curiositate], et ut vestrum negotium agatis, » dimissis alienis, scilicet « ut operemini manibus vestris, sicut præcipimus vobis, » ne otio torpeat, ex quo maxime curiositas venit, « et nul-

lius aliquid desideretis. » Item Ecclesiastici cap. XII : « Si bene feceris, scito cui feceris, et erit tibi gratia 129 multa, Da bono, et ne receptoris peccatorem. Bene fac humili, et ne dederis impio, prohibe panes illi dari. » Item Tobix cap. IV : « Panem tuum et vinum tuum super sepulturam justii constitue, » ut sepeliatur justus, « et noli ex eo manducare et bibere cum peccatoribus et histrionibus, » id est pro eo quod peccatores sunt noli communicare eis, sicut ii qui nutriunt histriones et desides, cum esuriant Christi pauperes. Item Seneca, epistola 29 : « Ante, inquit, circumspiciendum est cum quibus edas et bibas, quam quid edas et bibas. Nam sine amico visceratio leonis ac lupi vita est. Hoc autem non continget tibi, nisi secesseris; alioquin habebis convivas, quos ex turba salutantium nomenclator digesserit. Errat autem qui amicum in atrio quarrit, in convivio probat. Nullum habet majus malum occupatus homo, et bonis suis obsessus, quam quod amicos sibi putat, quibus ipse non est; quod beneficia sua efficacia iudicat ad conciliandos amicos, cum quidam, quo plus debent, magis oderint. Leve æs alienum debitorem facit; grave, inimicum. Quid ergo? Beneficia non parant amicitias? parant si accepturos licuit eligere. Si collata, non sparsa sunt. Itaque dum sanæ mentis es, hoc consilio sapientium utere, ut magis ad rem existimes pertinere quis, quam quid acceperit. Item Hieronymus : Paria sunt histrionibus dare, et dæmonibus immolare, si quia histriones sunt dederis, non quia homines. Item versificator quidam :

*Ante Jovis statuum crepuit satur histrio pœnam;
Juppiter instituit vivere de proprio.*

Item ex propria ratiocinatione. Nullum genus hominum est, in quo non inveniatur aliquis utilis usus contra necessitates humanas (de quo non possit dici : « Aliquisque malo fuit usus in illo ») præter hoc genus hominum, quod est monstrum, nulla virtute relictum a vitiis, necessitatis humanæ nulli usui aptum.

Si dicas quod aptum est ad laudem alieni comparandam, absit hoc; quia non minus turpe est laudari a turpibus, quam ob turpia laudari. Item : Hoc genus hominum indixit naturæ bellum et mundo, cui nihil satis est, quod omnia devorat, sibi et alii inimicum, et ideo maxime repellendum. Item Hieronymus non solum tales, verum fautores eorum promoveri prohibet, inquiens : Hæri in foro, hodie in choro; hæri factor histrionum, hodie consecrator virginum. Imo hodie, et omni die vitæ, simul factor histrionum et consecrator virginum. Item : Hi narratione sua quasi propriis jaculis confodiuntur. Ait enim quidam ex eis : Jactantur illum divitem singulis annis sibi servire in tanta summa numerorum, quasi pro redditibus, sibi debitorum, illum alium, et tertium in tanta; deinde omnibus, maxime clericis divitibus, imprecatus est, eo quod pessimis moribus ejus favissent, sumptus eis superfluos exhibendo, rhythmos, fabulas, et gestus

A ejus laudando sic, et non corripiendo eum, sed a pœnitentia arcedo. Item alius receptus in domo pauperis, rogavit eum, ut necessaria 130 cœnæ ei emeret et præpararet, qui necessariam, non superfluum comparavit. Videns hoc victitans de constante nihil satur histrio, scilicet de alieno, ait : Nescis quos in hospitium receperis. Lautiores et superfluos cibos quærimus, supra id quod sat est nobis, et familiæ tuæ, compara nobis. Qui respondit : In hoc cognovi quod ganeo et leccator es. Et expulit eum, super humeros ejus carnes emptas jactans. Qui recedens benedixit ei, dicens, se non nisi unum hospitem virum invenisse, exemplum cujus, si alii imitati essent, jam pridem ab arte ludibrosa recessisset, et præmituisset. Item alius accipiens a potente B quindecim libras, miles vero ab eodem sexaginta solidos vilissimæ monetæ, probato tamen primo, quod miles, et quod captivatus esset, inquit : Mihi ludibroso, et sine contradictione, et probatione dedisti tantam summam, viro autem ingenuo ejusdem conditionis, cujus et tu, strenuiori te et utiliori forte Reipublicæ si in apice regiminis esset constitutus, dedisti tam modicam summam cum indigeat, nec sine probatione? indignatusque dedit militi quindecim libras quas acceperat. Item natura apum, quæ explodit burdones, monstrat tales a domibus esse arcedendos. Unde Virgilius :

*Ignavam fucos pecus a præsepibus arcent.
(L. IV Georg. 167.)*

CAPUT L.

Contra feneratoros.

Post prædictas species cupiditatis pessimum genus ejus, hoc est usuram, in præsentî titulo sugillabimus. Unde David : « Ex usuris et iniquitate redemisti animas eorum (Psal. LXXI). » Talentum naturæ, et talentum gratiæ præcipit Dominus multiplicare, dando illud ad usuram (Matth. xxv), et ideo, ut centuplum accipiamus, et vitam æternam possideamus (Matth. XIX). Unde Augustinus (In psal. xxxvi, concione 3, ad ver. 26) : Miser homo, cur feneratoris homini? Fenerare Deo et centuplum accipies, et vitam æternam possidebis. Ne sis servus nequam abscondens talentum Domini tui, sicut advocatus linguam, vel scientiam suam vendens, D quod pejus est, quam abscondere. Si enim servus increpatur a Domino sicut nequam, qui abscondit talentum Domini sui (Matth. xxv), multo majori increpatione dignus est, et nequior, quia male erogat vendendo illud. Talentum vero fortunæ vel pecuniæ, sicut et talentum culpæ, prohibet Dominus dari ad usuram, necnon et talentum pœnæ. Augustinus (in psal. LIV ad ver. 12) : Usura enim est cum plus exigitur in pœna, quam commissum sit in culpa. Ex usuris autem pœnæ et culpæ « redimet Dominus animas eorum (Psal. LXXI), » qui recemerint animas suas per abstinentiam ab usuris pecuniæ, et pœnæ supra quantitatem culpæ illatæ : a quibus qui non abstinerint, diabolo assimilantur. Sicut enim diabolus homini mutuo dat peccatum, ut ab eo aliud recipiat, quia « sanguis sanguinem te-

igit (*Ose. iv*), et peccatum quod statim non diluitur per poenitentiam, **131** suo pondere ad aliud trahit; sic homo fenerator talentum pecuniæ dat ad usuram (*Psal. xiv*), ut aliud recipiat.

Et sicut diabolus talentum peccati non vult sibi reddi (quia quanto diutius detinetur, tanto amplius multiplicatur), sic nec fenerator talentum pecuniæ creditum proximo, qui etiam dando ad usuram pejor est exactore diabolo, quia diabolus auctor omnis malitiæ talentum suum, non alienum, mutuum dat; fenerator vero dando mutuum talentum pecuniæ, non suum, sed Dei, et quo proximus gratis esset juvandus, et ob hoc sibi collatum nequiter dat ad usuram, qui etiam tempus vendit, ut propter dilationem temporis majorem, plus lucri recipiat. De quo etiam David: « Mutuabitur peccator, » a Deo, talentum naturæ, gratiæ; talentum culpæ a diabolo, et non solvet. Justus autem miseretur et retribuet (*Psal. xxxv*); quia « jucundus homo qui miseretur, et commodat (*Psal. cxv*), » gratis disponit, etc. « Egenus » autem a fensore « mutuabitur, » talentum pecuniæ, et non solvet, quia non habet unde, nec creditor vult, ut solvat, putans quod amplius recipiet. Et cum pejus non possit imprecarî alicui, quam ut incidat in manus diaboli, Propheta majorem existimans imprecationem, qua imprecatur alicui, ut incidat in manus et laqueos feneratoris, ait: « Scrutetur fenerator omnem substantiam ejus, et diripiant alieni labores ejus (*Psal. cviii*). » Unde Isaias (cap. v): « Alieni comedent labores eorum. » Alienus est, qui gratis non dat mutuum proximo. Cum itaque summe accrescit aliquid ex dilatione temporis, vel cum pœnæ adjicitur supra culpam, usura committitur, quæ serpenti et cancro comparatur, quia serpit, et paulatim crescit, ut totum corpus occupet. Unde poeta:

Hinc usura vorax avidumque in tempore fenus.
(LUCANUS, lib. 1.)

Comparatur etiam igni sacro, hoc est execrabilis et inexstinguibili, necnon et morbo qui dicitur: « Noli me tangere. » Habet autem usura multa umbracula, et palliola quibus tegatur, et quasi excusetur. Inter quæ hoc maximum est, quod creditur alicui vile pro caro; puta pannus fucatus, vel aliud mercimonium vilè pro cara specie. Sic autem vendens, rei que venditæ et creditæ pretium augens ex dilatione temporis, plus peccat eo, qui mutat ad usuram caram speciem pro cara. Ille enim rem vilem pro cara sub pallio et specie mercaturæ, non dico vendidit, sicut asserit, sed ad usuram dedit, ut cum augmento recipiat. Item: Fenerator plus peccat quam fur, qui tantum de nocte, vel clam hominem suis bonis spoliat, vel latro, qui de die et manifeste. Hic enim continuat maleficium et artem rapiendi bona proximorum; illi vero non. Item: Morbus iste, processu temporis, canerosus et pestifer invaluit. Antiquitas enim in tota civitate vix unus fenerator inveniebatur,

A et ille quidem occultus, nec fenerator nisi pauperibus, nec tunc nisi clam, et data fide quod non publicarent. De quo si forte oriebatur prava suspicio, dicebatur domus illius domus diaboli, vinea, puteus, ager diaboli, et deinceps osculum pacis non dabatur ei in missa. Ignis a vicinis in domo ejus non sumebatur, sed nec **132** cum eo aliquis aliquod participium habebat. Pueri etiam ad ejus occursum expavescebant, et alteruter eum digito monstrabat. Adeo enim detestabile tum temporis fuit vitium usuræ. Nunc autem facce temporum nostrorum:

Fiunt jam ista palam, cupiunt et in acta referri.
(JUVEN., sat. II.)

B Proh dolor! Homines tam detestabiles, nunc fiunt cubicularii principum, et prælatorum; quorum filios, pecunia fenebri interveniente, in principes et prælatos Ecclesiæ promoverunt, et ut sedeant cum principibus, et cathedram, et solium gloriæ teneant (*I Reg. II*). Hi sunt etiam loculi et sanguisugæ principum, quia cum omnia suxerint, evomunt in fiscum, ut possit dicere princeps ad sanguisugam talem:

Macra cavum repetes arctum, quem macra subisti.
(HORAT., lib. 1, ep. 7.)

C Isti etiam nomen Judæorum adepti sunt. Principes enim eos tuentes, non permittunt eos super aliquo crimine accusari, dicentes: Isti nostri Judæi sunt, imo peiores Judæis sunt, quia Judæus, ex præscripto legis: « Non fenerator fratri (*Deut. xxiii*), » sed tantum alieno ex promissione; iste autem et proximo et alieno contra præceptum Domini fenerator. Tales etiam in detestationem criminis, si clerici fuerint, non potest clericale privilegium adversus principes tueri. Confiscantur enim omnia bona eorum cum decedunt, ut in eis nullam potestatem habeat episcopus, vel ipsi, etiamsi testari voluerint ex eis. Exemplum autem de monachis cadaver feneratoris ad sepulturam deferentibus, milite quodam domino feneratoris ei obvio, patet supra in titulo: « De accipientibus munera illicite acquisita (Vide notas in cap. 46). » Tales maledictionem hanc incurruunt: « Væ qui deprædatis, quia et ipse deprædaberis (*Isa. xxiii*). » Sed et maxime pudeat prælatos nostri temporis, qui dato decreto ab Alexandro III in Lateranensi concilio (III, anno 1180), de hac peste penitus per sententiam anathematis eradicanda, adhuc tamen pestiferos illos palpant et in suis vitiis fovent. Unde, cum a quibusdam præsentibus in concilio quæreretur, qui et quales sententia data percellerentur; responsum est a quodam prælato quod notorii tantum. Et cum processum esset in quæstionem qui essent notorii, dictum est: Qui publice faterentur se esse usurarios, vel aliquo signo noto hoc indicant, ut scilicet qui capistrum venale in summitate virgæ feneratoriam pecuniam circumferant. Sicque est exsufflatum decretum illud. Item: In hos intorqueri potest per contrarium sensum, quod dictum est Adæ a Do-

mino : « In labore et sudore vesceris pane tuo (Gen. xxxi). » Tali vero dicitur : In labore et sudore vultus alieni vesceris pane alieno. Et Isaias : « Regionem vestram coram vobis alieni devorant (Isa. i). » Et Jeremias cap. xvii : « Clamat perdix, sevit, quod non peperit; fecit divitias, et non in judicio, in medio dierum suorum derelinquet eas, et in novissimo suo erit insipiens. » Perdix avis est immunda, per quam sicut hæreticus, ita fenerator accipi potest, qui congregat divitias alienas. Et non in judicio, quia injuste, et si non juste, tamen quocumque modo rem (HOMAT., l. i, ep.), sed in novissimis suis reperietur insipiens. Hæc est enim prima pœna, quæ manet tales. Vix **133** hæreditas talium transit in tertium hæredem, sicut plurima exempla docuerunt. Et quia

Non habet eventus sordida præda bonos,
(OVIDIUS, elegia i.)

et quæ male parata sunt, male dilabuntur.

Secunda pœna eorum est, quod vix poterunt ablata restituere. Adeo enim hoc peccatum super omnia alia vitiosum est et tenax, vel si habent unde restituere possint, donatores malunt esse quam ablatorum restitutores.

Tertia pœna erit eis in gehenna : quod aurum bulliens super ipsos entes cum Nerone effundetur abundanter, et ex omni parte.

Quarta pœna (Vide infra c. 52). quod pater, qui male fenerator est pro filio, et filius, qui in rapinam ejus eo mortuo introiit, sibi in dialogo improperabunt, imprecabuntur, se invicem lacerabunt, et uterque in alterum involabit. Crudele etiam est et periculosum a feneratori fenestram pecuniam accipere, vel quamcumque aliam, dum eum talem esse cognoverimus exemplo beati Tobie, qui ait (cap. viii) : « Filii sanctorum sumus, et non possumus ita conjungi, sicut gentes quæ ignorant Deum. » Et auctoritate B. Hieronymi dicentis : Cavendum est nobis maxime, ne ab illis accipiamus munera, quos novimus vivere de lacrymis pauperum, ne dicatur nobis : « Si videbas furem, currebas cum eo (Psal. xli). » Exemplo etiam B. Fursei (t. I Suri, die 16 Jan.) macula lepræ, vel morphææ percussus, eo quod a feneratori acceperat tunicam, quem tamen talem esse ignorabat, sicut in legenda ejus legitur.

CAPUT LI.

Contra advocatos.

Supradicto generi hominum, scilicet feneratorum, simile est aliud genus hominum in cupiditate, hoc est advocatorum. Sicut enim multiplex talentum « mutuatur peccator, et non solvet (Psal. xxxvi), » sic advocatus gratis talentum naturæ, talentum scientiæ et gratiæ a Deo accipit, et nullum gratis solvit, sed linguam venalem facit, licet sit modicum membrum in udo situm, et de facili labile. Quod tamen officium suum vendere possit advocatus testatur Augustinus, dicens (epist. 54 ad Macedonium) : Non debet iudex ideo vendere justum iudicium,

aut testis verum testimonium, quia advocatus vendit justum patrocinium, et jurisperitus verum consilium. Si iudex es, vide ut habeas unde vivas. Vendere enim iudicium, etiamsi indigeas, cum iudicium adjunctum sit officio iudicis et justitiæ, Simoniacum est. Si patronus es, et salarium habes ab ecclesia, ecclesiæ stipendiis milites; vel si non eges, non licet tibi vendere patrocinium, quod gratis tunc est conferendum.

Si eges, « dignus est operarius mercede sua (Luc. x), » moderata tamen, non superflua. Prosequor ergo vitium quod circa officium advocacionis exercetur, non ipsum officium, non artem quia :

134 *Et mala sunt vicina bonis errore sub ipso,*
Pro vitio virtus crimina sæpe tulit.

(OVID., lib. i De remedio amor.)

Non res in vitium, sed malefacta cadunt.
(GALLUS poeta, elegia i.)

Hoc genus hominum non solum pro cupiditate sui, verum etiam pro vilitate officii sui antiquitas redarguit. Sicut enim pugiles, cursores, præcones et hujusmodi alii officiales viles erant et abjecti, ita et advocati; nec fiebat aliquis advocatus, nisi in paupertatis suæ remedium, ut officio cibum quæriraret. Hodie autem hoc genus hominum maxime reprehendendum est, de cupiditate et negligentia sui. Omissis enim artibus liberalibus, cœlestibusque disciplinis, omnes codicem legunt, et foras ia quærunt ut foris et in exterioribus appareant, sicque gloriam et lucrum mendicent. Hos Apostolus de vilitate officii redarguens, in prima Epistola ad Corinthios cap. vi, ait : « Sæcularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles, » et viles, « qui sunt in ecclesia, illos constituite ad iudicandum; » prudentiores vero et subtilis vitiæ ingenii, prædicationi, lectioni, contemplationi et orationi vacent. Item ad hæc poeta :

Si fortuna volet fiet [Excusa, fiet] de rhetore consul.
Si volet hæc eadem, fiet [ibid.] de consule rhetor.

(JUVENALIS, sat. vii.)

Vilis, pauper et abjectus. Item : Vidi morbum incurabilem, ad quem curandum non inveniebatur medicus, quia de salute ægrotantis desperabatur; sed nunquam vidi causam adeo perditam vel injustam, pro qua tuenda non inveniretur advocatus.

Item : In Tripartita historia legitur (lib. x, c. 3.), quod Joannes Chrysostomus vocatus fuit ab amicis suis ad officium advocacionis, forte propter lucrum, et quia ad officium idoneus fuit, id est natura, facultas, scientia, quod officium, ceu pestem est injustum, vitæque contrarium, statim respuebat. Item Sidonius : Hi sunt qui timent etiam qui timentur; hi sunt, qui soliti sunt inferre calumnias, afferre minas, auferre substantias. Hi sunt, qui causas morantur admissi, impediunt prætermitti, fastidiunt admoniti, obliviscuntur potati, dedignantur locupletati. Hi sunt qui emunt lites, vendunt intercessionem iudicanda dictant, dictata convellunt, attrahunt litigaturos, pertrahunt audicendos, trahunt

addictos, retrahunt transigentes, retractant trans-
actiones. Hi sunt qui invident reverentiam clericis,
originem nobilibus, concessum prioribus, congres-
sum æqualibus, cinctis jura, discinctis privilegia,
scholæ instituendis, honorarium instituentibus,
honorem institutis. Hi sunt in exactionibus har-
pyiæ, in collationibus statuæ, in quæstionibus be-
stiæ; ad intelligendum sapei, ad judicandum lignei,
ad succendendum flammæ, ad ignoscendum ferrei,
ad fallendum vulpes, ad irascendum tigres, ad sæ-
viendum tauri, ad consumendum minotauri. Quo-
rum si nares afflaverit uspiam rubiginosi aura mar-
supii, quod si dolosi species refulgeat nummi, mox
videbis et oculos Argi, et Sphingum unguis, et
Briarii manus, et perjuriam Laomedontis, et **135**
Ulyssis argutias, et Sinonis fallacias, et fidem Po-
lymnestoris, et pietatem Pygmalionis, et Achito-
pbel consilia (*II Reg. xvii*), et Absalonis oscula
(*II Reg. xv*).

CAPUT LII.

*Legibus divinis, in casibus suis, potius esse judican-
dum quam humanis.*

Parabolarum cap. xxiii: « Veritatem eme, et noli
vendere sapientiam, et doctrinam, et intelligentiam; » sed « gratis date, quia gratis accepistis
(*Matth. x; Rom. iii*). » Ne dicatis sicut superba
fides: Si justificationem habeo ex fide, quomodo
gratis?

Item: Sicut legitur in tragœdia quadam Senecæ:
Visum est cuidam quod videret Neronem apud in-
feros balneantem, ministrosque circa eum aurum
ferrens infundere, dicentemque, cum videret cho-
rum advocatorum ad se venientem: Huc, inquit,
venale genus hominum. O advocati amici mei acce-
dit, ut mecum in hoc vase balneatis: adhuc enim
superest locus in eo, quem vobis reservavi. Item:
Ex eo quod turpe et ignominiosum est alicui expro-
brari ejus linguam esse venalem, vel quodcumque
membrum. Meretricium enim est venalitati membra
sua exponere, membra habere venalia. Item: Ex
verbo sapientis tractantis causas, sed impediti vi-
dere verum propter turbam advocatorum garrien-
tium. Bene, inquit, principibus sic qui cerebellos
amoverunt ab ecclesia, qui si eam a coterellis ad-
vocatis mundassent, opus melius et utilius peregis-
sent. Item: Hi in novissimis suis maxime inve-
niuntur insipientes, turpique morte decedentes.
Quidam enim quia linguam venalem habuerunt,
muti et elingues mortem antecesserunt. Cuidam
etiam morienti visa est lingua celerius aura moveri,
quasi diceret: Graviter et de facili, sicut arundo
vento agitur, peccavi in lingua. Cuidam visum est
inferius labium moveri citius labio crocodili. Qui-
dam etiam cum offerretur eucharistia in extremis,
ait: Judicetur prius utrum rectum sit quod acci-
piam. Cui astantes: Nos quidem et rectum et ju-
stum judicamus. Quibus ille: Non est, inquam, rec-
tum judicium. Non enim, cum non sitis mihi pares,
habebis me juste judicare. Item: Advocatus, vel

A advocat intuitu Dei, vel gratia amici, vel causa
lucri, sed qui intuitu Dei hodie rarus invenitur; ob
quam causam, si advocaret, licite et meritorie hoc
posset facere. Unde Dominus: « Causa viduæ intret
ad te (*Deut. x; Isa. i*), » judicem; audienda vel
terminanda: « Ad te, » advocatum defendenda.
Job etiam fuit advocatus pauperum in causis. Unde:
« Fui pes claudus, oculus cæcus. Pater eram paupe-
rum, et causam, quam nesciebam, diligenter inve-
stigabam. Conterebam molas iniqui, et de dentibus
illius aufereram prædam (*Job xxix*). » Similis ei
qui ait: « Eripiens inopem et egenum de manu forti-
orum ejus, » etc. (*Psal. xxxiv*).

136 Hodie cum pauca, vel nullæ miserabiles
personæ veniant in quæstionem litigii, sed divites
B quæstionem super prædiis et inutilibus agitant,
cum etiam advocare in causa intuitu Dei periculo-
sum sit? quippe gloria et ambitio fori sæpe excæ-
cant nos. Adeo timemus cadere à causa etiam in-
justa, ne videamur insci, penitus desistendum
esset a patrocínio cansarum, cum honestioribus et
utilioribus studiis vacare possimus, nisi causa viduæ,
vel alicujus miserabilis personæ (quam Dominus
præcipit tueri) intraret ad te judicem, vel advoca-
tum. Gratia autem amici advocare, periculosius est.

Licet enim gratiam amici tibi sic compares, unde
forte ad tempus tibi concillas; ex parte autem ad-
versarii, cum multos sollicitos, plurimum odii et
perpetui colligis. Si dixeris Tueor causam amici, ut
cum et adversarium moneam ad pacem. Sed quid
erit, si causam ejus injustam cognoveris? Tunc mo-
nebo ad pacem. Per transactionem ergo mones eum,
ut paciscatur de alieno, ut alienum recipiat, et ita
ut rapiat, et cum aliena jactura dicetur; tuque si
conductitius fueris, salarium et stipendium tuum
accipies ex rapina, cum de sic extorto et acquisito
aliquid sumpseris. Sed et vir quidam justus et pruden-
s, et comperiens causam amici sui, injustam
quam prius foverat, reliquit, transferens se ad par-
tem adversarii tuendam, non tamen sicut proditor.
Si autem causa lucri advocas, si indiges, in excep-
tionem et remedium paupertatis tuæ licet tibi, dum
tamen secundum proportionem justii pretii recipias,
ne plus media parte justii pretii, ne pro modico la-
bore, plurimum stipendii exigas. Si vero non in-
diges et accipis, mortaliter peccas; quia justitia
est, quæ unicuique gratis tribuit quod suum est.

Si consilium huic debitum vendideris ei, præser-
tim cum non occuperis honestiori vel utiliori stu-
dio, ergo jus suum, rem sibi debitam vendis. Sic
igitur furtum vel rapinam committis, cum non gratis
conferas, quod gratis tribuere debueras; sicut legi-
tur Parabolarum cap. xxiii: « Veritatem eme, et noli
vendere sapientiam, et doctrinam, et intelligentiam. » Ille autem non peccat, quia redimit quod
suum est.

CAPUT LIII.

Quod soliditatis nihil habet positiva justitia.

Ad periculum hujus officii accedit, quod advocati

potius positivæ justitiæ hominûm (quæ nihil habet sollicitatis) imitantur quam divinæ, cum Davit, in persona cuiuslibet fidelis, per Spiritum sanctum dixerit : « Juravi et statui custodire iudicia justitiæ tuæ (*Psal. cxviii*). » Et item : « A iudiciis tuis non declinavi (*ibid.*). » Item Dominus Moysi Deuteron. cap. xvi : « Iudices et magistros constitues per **137** singulas tribus, ut iudicent populum justo iudicio, » legis scilicet divinæ, non Justinianæ. Item Dominus in Exodo cap. xx, et Levitico cap. xviii, dedit leges Moysi per quas sufficienter iudicaret inter proximum et proximum in casibus suis. Non ergo ab eis recedendum in casibus maxime spirituales earum, cum non sint de cæremonialibus, sed ad litteram observanda, sicut manifeste probatur ex glossa super illum locum Numeri cap. xxvii : « Dalis eis possessionem inter cognatos patris sui, et ei in hæreditatem succedant. » Origenes (*initio. hom. 22, in Num.*) : Hæc secundum historiam, palam est omnibus, quid vigoris habeant, qui sciunt leges istas, non solum apud filios Israel custodiri, sed apud omnes homines, qui tamen legibus vivunt. Unde apparet, quod libertas filiarum Salphaad, non solum eis hæreditatem contulit, sed perpetua vendi jura sæculo dedit. Vides quanta sit historiæ utilitas. Quis igitur potest leges istas dissolvere, quibus universus mundus utitur?

Item in Numeris cap. xviii : « Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum, omnia quæ sanctificentur a filiis Israel tradidi tibi, et filiis tuis pro officio sacerdotali, legitima sempiterna. » Horum, quæ ad litteram in his observanda sint, et quæ non, auctoritate Scripturarum profitemur. (*Orig., hom. 11, in Num.*) : Scriptum est enim : « Lex Domini immaculata, » irreprehensibilis, « convertens animas, testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis (*Psal. cxviii*); » non est, « Præceptum Domini lucidum illuminans oculos : Timor castus Domini sanctus permanet in sæculum sæculi : Justitiæ Domini rectæ lætificantes corda : Iudicia Domini vera, justificata in semetipsa. » Nisi essent hæc singula diversa, non proprias differentias Scriptura unicuique dedisset. Aliud ergo est lex, aliud præceptum, aliud testimonium, aliud justificatio, aliud iudicium. Unde alibi : « Hæc » est lex, « et mandata, et justificationes; » et præcepta, et testimonia, « et iudicia, quæ præcepit Dominus Moysi (*Num. xxvii*). » Omnia autem quæ sub legis titulo scribuntur, ut : Hæc est lex paschæ, lex circumcisionis, lex lepræ, et deinceps, « umbra sunt futurorum (*Hebr. x*), » nec ad litteram servanda. « Christus autem nos redemit de maledicto legis (*Gal. iii*), » non de maledicto mandati, vel testimonii, vel iudicii, volens nos, non legi, sed umbratilibus iudiciis et mandatis ejus esse subditos. Item Levit. c. xxiii : « Postquam autem messueritis segetem, etc. » Glossa : Quæ pietate plena sunt ad litteram custodiri præcipiuntur. Item cap. xviii : « Custodite leges meas, etc. » Glossa : Non sufficit partem legis custodire. Necessè enim

A habemus omnia præcepta observare et iudicia; non solum autem Judæis, sed omnibus gentibus hæc observanda sunt, si Deo militare volunt.

Quod autem nihil solidum habeat positiva justitia, liquet ex eo, quod Dominus certas leges de matrimonio dederit et inviolabiles, duodecim tantum personas excludens a matrimonio (*Levit. xx*) : quibus addimus in exceptionem quintum, sextum et septimum gradum (*Vide 35, q. 3, Contradicim.*). In eis tamen ad libitum nostrum conjungentes quosdam et conjunctos separantes; sed in sexto gradu legitime sunt conjuncti, ergo non sunt separandi nisi causa fornicationis. Si vero matrimonium non est inter eos, et **138** scienter toleramus aliquos sic conjungi, auctores sumus fornicationis eorum, cum eos possumus separare. Item (*Supra cap. 23*) : Hæc addimus secundum et tertium genus affinitatis, quibus plures laquei et doli dantur pluribus ad conjungendum, vel separandum captiose, quos voluerint. Item (30, q. 3. *Illud etiam*) : Ad hoc valet illud decretum captiosum, hoc scilicet : Quod aliquis ducat filiam comparis sui, nec laudo, nec vitupero, nec prohibeo, nec præcipio, sed si eam duxerit conjunctos non separabo. Item : Quia periculosum est generalitati, et diffinitionibus iudiciorum astringi. Frequens enim est aliquid extra regulam et generalitatem inveniri. Item : Patet decreta esse mobilia ex eo quod in corde domini papæ sint, ut scilicet ea interpretetur ad libitum suum. Quod si secundum ea iudicaverit, juste iudicabit; si contra ea, similiter juste iudicasse dicetur. In ejus enim potestate est condendi, interpretandi, et abrogandi canones. Item : Asseritur Alexandrum (III) papam dixisse se (si paribus rationibus et æquis probabilitatibus moveretur) paratum esse iudicare pro negativa, quoties iudicatum est ab eo pro affirmativa. Ergo positiva justitia tota pendet de voluntate iudicis, dum tamen pie et rationabiliter iudicaverit. Ob quam causam, quia adeo mobilis est positiva justitia, et in singulis casibus alia et alia ratio reformat pactum, quod in ea plene instrui non poteris. Ex indignatione magister Ivo Carnotensis librum decretorum ad pedes suos projecit, quasi vilem et inutilem. Item Agellius : Leges urbium sunt telæ aranearum, quæ fortiora animalia transmittunt, minus fortia et debiliora retinent.

Dat veniam corvis, vexat censura columbas.

(*JUVEN., sat. II.*)

Item ex verbo sapientis : Positiva justitia maxime mobilis est, ideo quod ex quibusdam probabilitatibus et similitudinibus remotis in ea allegatur. Sed prudens iudex nunquam nisi in expresso canone, vel lege, vel manifesta ratione iudicat. Sed nec expressus canon, vel lex coram summo iudice sæculari vel ecclesiastico aliquid habet vigoris, quia ex eorum pendet institutione et voluntate. Ergo secundum Isaiam (*Isa. viii*) recurrendum est ad testimonium et legem divinam, ut ex ea alleges : et ex exemplis sanctorum, vel ex æquitate manifesta, vel viva ra-

tione, quibus nullius unquam auctoritas potest re-fragari. Item (dist. 4, c. *Statuimus*): Ex solemnitate ordinis iudicarii (puta induciarum, producendorum testium, citationum et huiusmodi) quæ mutantur et variantur prout viderit iudex expedire, quas etiam jam ex media parte Bononienses reffectas abjecerunt, statuentes, ut quælibet civilis causa a consulis, juramento ad hoc æstrictis, infra spatium viginti dierum terminetur. Item (Conc. Later. III, sub Alex. III, tit. 1, c. 3): Canon derogatur canone contrario, tacito consensu Romanæ Ecclesiæ, et usu utentium in contrarium. Qui si sufficit ad abrogandum canonem quemcumque (ut canon est Thelesphori de inchoando jejunio a septuagesima; canon est Lateranensis concilii (tit. 1, c. 13 et 14, et in appendice, parte xxx), de non promittendo alicui ecclesiastico beneficio non vacante; canon est etiam utilissimus, de non conferendis pluribus dignitatibus, vel Ecclesiis **139** alicui intulatis; canon est etiam de domo episcopi (dist. 41, *Episcopis*) construenda humili juxta Ecclesiam, in qua paseat se et pauperes, et cæteros huiusmodi, maxime illos in quibus non est dispensatum, sed tolerat Ecclesia Romana eis obviari, usu utentium in contrarium, tacito consensu, quia nec corripit, nec improbat, nec dispensat, sicut dispensaret de bigamo ordinando, qui sine licentia ejus non posset promoveri), ergo canones et jura humana nil habent vigoris, nihil firmitatis, sed abroganda et delenda pro voluntate utentium in contrarium. Quod si non sufficit (quod videtur, quia clericus inscius canonum de incuria et negligentia, arguendus est; scientiam vero habens illorum, et eos non observans, de inobedientia), ergo usus utentium in contrarium, et sine dispensatione, quoscunque utentes contra quemcumque canonem, in quo non est dispensatum, nec contrarium capitulo ei derogatum, transgressores constituunt et inobedientes.

CAPUT LIV.

Contra ambitiosos.

Succisis dictis speciebus cupiditatis, nunc maximo et præcipuo ejus ramo succidendo, hoc est ambitioni, securim apponamus. De qua suggillanda Ecclesiasticus cap. VII ait: « Noli quærere ab homine ducatum, neque a rege cathedram honoris, et penes regem noli velle videri sapiens. Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute tibi data et sapientia, irrumpere iniquitates populi; ne forte extimescas faciem potentis, et ponas scandalum in agilitate tua » et officio. « Non pecces in multitudine civitatis, nec te immittas in populum; nec alliges » et colligas « tibi duplicia peccata, ita quod nec in uno eris immunis. Primum quod in populo non invenitur aliquod peccatum unum a quo sis immunis, sed portabis iniquitates omnium, qui cum deberes esse hircus emissarius ad ferenda singulorum peccata extra civitatem, singulorum singula fers in civitatem, aliquo (de contingentibus officium tuum, per incuriam, vel ignorantiam) omisso, quia pro singulis iniquitatibus subditorum punieris (*Levit. xvi*). Unde Apo-

stolus I Timoth. v: « Nemini cito manum imponas, neque communicaveris peccatis alienis. » Glossa: Omnibus, quæcunque faciet postea ordinatus a te citra diligentem, discretam et diutinam examinationem. Suggillatur etiam vitium ambitionis in capite libri: « Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentia non sedit (*Psal. 1*): » nec appetit sive sæcularem, sive ecclesiasticam dignitatem et temporalem, vel doctrinam in cathedra, quæ sicut pestilentia et morbus serpens omnes et totum gregem invasit, per quam, et se et alios irridet, et fallunt. Unde Hebraica veritas habet: « Beatus qui non sedit in cathedra derisorum, » quibus erit vax. Quoniam enim et se et alios derident, **140** « non per ostium (*Joan. x*) » intrantes in sanctuarium Dei, « sed aliunde, » deridebuntur. « Vax qui deprædatis, quoniam deprædaberis (*Isa. xxxiii*). » Item episcopus Cenomanensis:

*Plurima cum soleant hominum corrumpere mores,
Fortius evertunt femina, census, honos.*

(HILDEBERTUS.)

Luxuria scilicet, seu carnalis delectatio, amor pecuniæ, « vel auri sacra fames (*Virg. III Æneidos*), » et ambitio honoris. Sed hæc quanto superet cæteras pestes, ampliusque veneno maliæ suæ noceat, idem episcopus scribit:

*Infelix, quem res, nec femina vincere possunt,
Subjugat ambitio.*

(HILDEBERTUS.)

Item I Joannis II: « Omne quod est in mundo, vel est concupiscentia carnis, vel concupiscentia oculorum, vel superbia vitæ, » cuius filia est « concupiscentia oculorum, » id est ambitio, quam cum matre redarguens Propheta, ait: « Non sic impii non sic, sed tanquam pulvis quem projicit ventus a facie terræ (*Psal. 1*). » Item philosophus Seneca (epist. 73): Hoc maximum malum vel vitium habet ambitio, quod non respicit vel Deum, vel se, vel alios, sed per fas et nefas, et « per mille pericula mortis (*Virg. II Æneidos*), » tum animæ, tum corporis aspirat et laborat, ut acquiratur dignitas quæ appetitur. Item I Corinth. cap. III: « Charitas non est ambitiosa, » id est non vult alii præponi: « Non quærit quæ sua sunt, » Glossa: sed quæ alterius. Et ita aliquando vult præponi, non propter se et delectationem temporalem, sed propter communem omnium utilitatem. Item (Possidionis in *Vita S. Aug. c. 4*): Augustinus fugiebat ab omni civitate quæ non habebat episcopum, ne in episcopum caperetur. Item idem: In nullo, inquit, sentio Deum ita iratum mihi, quam quum indignus essem poni ad remum, positus sum ad amplustre regiminis Ecclesiæ, scilicet apicem. Item poeta Ovidius, III Tristium (elegia 4):
*Crede mihi, bene qui latuit bene vixit, et infra
Fortunam debet quisque manere suam.
Vive tibi, quantumque potest prælusuria vita.*
Quia quanto gradus altior, tanto casus gravior est. *Est ubi contemptus nimius juvat.*

(CLAUDIAN. I in *Eutrop.*)

Item: Mortuo Sixto papa, diu vacavit papatus, nec inventus est qui onus illud subiret, quando non ha-

buit divitias et pompam sæcularem adjunctam. His autem adjunctis tempore Silvestri, illico ambitio nascebatur, lateque pervagabatur amor dominandi, cum is « qui præest, et in sollicitudine (Rom. xii), » potius subsit, potius sit servus quam dominus. Unde Dominus Luc. xxii: « Facta est autem contentio inter eos, quis eorum videretur esse major. Dixit autem eis: « Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic. Sed qui major est in vobis, fiat sicut minor, et qui præcessor » dignitatis gradu, « sicut minister. » Nam « quis major est » secundum judicium sæculi scilicet, « qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat. » Qui ergo præest potius subesse debet, nisi quoad quamdam dignitatem, obedientiam scilicet et reverentiam **141** ei exhibendam. Item Gregorius in Pastoralis (part. i, cap. 9): Pollens virtutibus, invitus et coactus accedat ad regimen animarum, non pollens virtutibus non accedat. Sed an pollens modo, qui scilicet modo potest pollere si penituerit, sed, infirmitas et fragilitas modica obsistit, in omnibus aliis pollens scientiam et famam et hujusmodi* habet; an qui pollebat prius, sed quid pollere potest, sed modica fragilitas resistit, ita quod non cum serenitate conscientiae accederet. Quid faciet? Nunquid honorem contra conscientiam invitus, et coactus accipiet, vel oblatum ex toto spernet pro conscientia mala tolerabitque se sententia anathematis percipi, eo quod curam proximorum neglexerit? Item Gregorius:

*Sumite materiam vestris qui scribitis æquam
Viribus, et versate diu quid ferre recusent,
Quid valeant humeri.*

(HORAT. de Arte poet. initio.)

Quæ autem considerare debet aspirans ad dignitatem ecclesiasticam, Augustinus super illum locum Apostoli describit: « Hæc commenda fidelibus hominibus qui idonei sunt hæc docere (II Tim. ii), » vita, scientia, facundia. Item poeta:

*Nec quemquam jam ferre potest Cæsarve priorem
Pompeiusque parem.*

... Jurisque secundi
Ambitus invatiens.

(LUCAN. I. de bello Pharsalico.)

Ambitione destructa est respublica, interfectus senatus. Hæc maxime cavenda est in ecclesiasticis, et ne prærupte ad honorem ecclesiasticum ascendatur. Unde Dominus apostolis: « Accipite Spiritum sanctum, quorum remisistis peccata, remissa sunt; et quorum detinueritis, detenta sunt (Joan. xx). » Quasi diceret: Quomodo sacramenta Spiritus sancti aliis ministrabitis, nisi ipsum prius recepistis? Vel: Quomodo dona ejus aliis conferetis

nisi ea habueritis? Item: Multi promoti, in extremis cum lacrymis penituerunt de susceptis honoribus, quia, cum maximo periculo acquiruntur, cum majori possidentur et reguntur, dicentes se malle vixisse omnibus diebus vitæ suæ simpliciter sine apice dignitatis. Item: Galfridus Peronensis prior Clarevallensis, electus in Tornacensem episcopum, cum a papa Eugenio, et abbate suo sancto Bernardo cogeretur onus episcopatus subire, prostratus in modum crucis ad pedes abbatis, et clericorum eum eligentium, ait: Monachus fugitivus, si me ejicitis, esse potero, episcopus vero nunquam ero. Cui laboranti in extremis assidens quidam monachus, ejus amicissimus, factus custos ægrotanti, ait: Chare mi frater, quia nunc corpore separabimur, oro te ut in pace et salva voluntate Dei, si esse poterit, statum tuum post mortem mihi reveles. Cui oranti post mortem **142** ejus in oraculo secreto coram altari, apparuit ei in visione anima Galfridi dicens: Ecce, inquit, adsum Galfridus frater tuus. Cui ille: Mi chare, quomodo est tibi? Qui ait: Bene. Sed revelatum est mihi a sancta Trinitate, quod si promotus fuissim in episcopum, procul dubio fuissim de numero reproborum.

CAPUT LV.

Contra promotionem indignorum.

Malum ambitionis sequitur stultorum, imperitorum, inutilium, et ut uno verbo dicam, indignorum promotio. Contra quam scribens Hieronymus ait: Non præcedit armentum degener taurus, sed qui magnitudine et toris alios superat. Elephantorum gregem elephas ducit excellentissimus. Adco autem humana natura desipuit, quod vertens tergum suum ad solem justitiæ, « declinans judicium, statuens declinare oculos suos in terram (Psal. cxviii), » non observat pro salute æterna animarum in eligendo ducem et rectorem earum, quod fit in brutis pro salute corporali natura duce. Item Salomon: « Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii, sic qui dat honorem insipienti (Prov. xxvi). » Item: Debet Ecclesia esse sicut castrorum acies ordinata (Cant. vi); » ut fortissimi scilicet ejus, et discretiores ponantur in fronte, et in extremitate cunei, imbelles in medio. Alioquin nec terribilis erit, nec ordinata, sed portæ inferi prævalebunt adversus eam (Matth. xvi). Item Levitici cap. xxi: « Homo de semine Aaron, qui habuit maculam, non offerat panes, vel hostias Deo suo, nec accedat ad ministerium ejus; si cæcus fuerit, vel claudus, si parvo vel grandi vel torto naso, si fracto pede, vel manu, si gibbus, vel lippus, » etc. Si ergo in levita ordinando ad ministerium in lege sine dispensatione prohibebatur et cavebatur macula corporalis, quanto magis et macula spiritualis prohibita est a Domino in ministerio evangelico? Item: Hieronymus (lib. Apol. adversus Ruffinum, c. 4) introducens versus Horatii in derisionem promotorum indignorum ait:

Ludere qui nescit campestribus abstinet armis.
(HORAT., *De arte poet.*)

Non audet, nisi qui didicit, dare. Quod medico-
[rum est,

Promittunt medici, tractant fabrilia fabri.
Scribimus indocti, doctique poemata passim.
(HORAT., l. II, ep. 1 ad Aug.)

Sic et modo currimus docti, indoctique ad regi-
men animarum, dicentes:

Occupet extremum scabies; mihi turpe relinqui
[est,

Et, quod non didici, sane nescire sateri.
(HORAT., *De arte poet.*)

Item Hieronymus ad Pammachium monachum.
Hodie clarus honor vilesit in turba, et apud bonos
viros sit indigna dignitas, quam multi mali possi-
dent.

143 Hujus autem indignæ promotionis indigno-
rum quatuor sunt causæ: amor carnis, stemma ge-
neris, favor adulationis aures principum demul-
centis, avaritia, quæ est causa prædictarum causa-
rum, quia « radix omnium malorum (I Tim. vi). »
Pone enim amoveri ab Ecclesia regalia regum, et
principum beneficia magna illi collata, non invenit-
tur qui excedat ad ejus labores et opera. Quare?
quia omnes qui in dignitate ecclesiastica sunt, hon-
orem non onus, delicias non opus, lac et lanam,
non curam animarum quærunt. Item idem Hierony-
mus: Joseph non nisi probata sapientia ejus, factus
est dominus Ægypti (Gen. xli), Ps. civ: « Eloquium
Domini inflammavit eum, » et ideo « misit rex, »
Pharao, « et solvit, princeps populorum et dimisit eum, »
Constituit eum dominum domus suæ, et principem
omnis possessionis suæ. Et ad quid? Non ad neces-
sitates regias præparandas, non ad movendum ar-
ma, non ad vivendum et equitandum in pompatico
apparatu vel habitu, non ad otia, et deliciandum,
sed « ut erudiret principes ejus sicut semet-
ipsum, et senes ejus prudentiam doceret, » nedum
juvenes. Quantam ergo maturitatem et prudentiam
oportet esse in rectore? Si ergo Joseph, non nisi
probata sapientia ejus præficitur regimini Ægypti
temporali, quanto magis non nisi probatæ sapientiæ
et vitæ, dominio et spirituali regimini Ecclesiæ?
Item: Non nisi post trinam confessionem dilectio-
nis Domini, Petro commissus est principatus apo-
stolatus. Quasi diceret ei Dominus, et in ipso aliis
præficiendis Ecclesiæ regimini: « Quia diligis me
plus his. » Diligis me scilicet plus quam tuos, di-
ligis etiam me plus quam tua; diligis etiam me
plus quam te: « Pasce oves meas, pasce agnos
meos, pasce hædos meos (Joan. xxi): » ideo « Dabo
tibi claves regni cælorum (Matth. xvi), » id est, con-
stitutionem te principem populi. Item: Philisthæi Dagon
(quod pretiosum habebant) posuerunt juxta arcam
Domini (I Reg. v): promoventes autem indignos, et
e contrario similes, imo peiores Philisthæis, ponunt
arcam Domini juxta Dagon, Ecclesiam committen-
tes idolo surdo, et muto, et debili, cum committenda
esset arca his, qui eam portare essent idonei, regere

A et revelare eam per sacramentorum Ecclesiæ dignam
administrationem. Unde caveant sibi ne mures ex-
tales eorum corrodant similique pœna Philisthæo-
rum percutiantur promoventes indignos, sicque
promoti timeant ne corrumpant sicut Dagon capite
truncato, et abscissis summitatibus manuum et ped-
um ipsorum, ut omnino sint inutiles. Item: Ti-
mendum est hodie ne accidat, quo I tempore judicium
accidit. Si enim tunc procuraverunt Philisthæi ne
esset faber ferrarius in Israel, qui fabricare sciret
lanceam vel gladium usque ad aculeum bovis (I Reg.
xiii), qui etiam nunc deest, quia non est qui excitet
vel stimulet proximum, sed et [f. sibilus stimulus]
(non tantum lancea et gladius doctrinæ) deest hodie
bobus Ecclesiæ, et quæ, si aliqui habuerint, timent
B eis uti, facti « muti canes non audentes latrare (Isa.
lvi) » vel mutire coram principibus, ne sarcinas
inutiles amittant.

Sed objicies: Sunt equidem in Ecclesia multi
ferrarii, scilicet personæ privatæ, **144** ut pote scho-
lares, et magistri scholarum. Sed quorsum hæc ob-
jicio? Tales modo tanquam viles et inutiles non eli-
guntur in fabros Ecclesiæ, et ideo vel modicum, vel
nullum habent locum in ea, ut ei prodesse possint.
Item Ecclesiastes (cap. x): « Est malum quod vidi
sub sole, quasi per errorem egrediens a facie prin-
cipis: positum stultum in dignitate sublimi, et sa-
pientes sedere deorsum. » Item: Quomodo dici potest
de prælatis Ecclesiæ: « Ubi est videns? ubi est do-
minus Domini videntis? » (I Reg. ix.) Timendum est
C ne peccatis nostris exigentibus privemur videntibus,
sicut Judæi prophetæ. Item: Si Baltassar (quia
abusus est vasis figuralibus apportatis a templo Do-
mini a Nabuchodonosor patre suo ponens ea in tem-
plo idoli sui, in eis etiam ipse temulentus, et opti-
mates et concubinæ ejus diebus convivii bibentes
vinum) punitus est in destructione civitatis suæ, et
amissione regni (Dan. v); quanto magis punientur
qui vivis vasis Domini abutuntur, committentes
animas sanctas regendas, ecclesiasticæque sacra-
menta administranda indignis? Item Matthæi, cap.
xxiv: « Cum videritis abominationem desolationis »
(idolum scilicet surdum et mutum, quod est causa
et signum destructionis Jerusalem, et sanctæ Ec-
clesiæ, maxime ejus, qui præsidet, » « stantem in
D loco sancto » (Marcus [xiii]: In templo Dei,
« ubi non debet, » tunc: « Væ prægnantibus et nu-
trientibus. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis
non fuit ab initio mundi (Matth. xxiv), » procedens
ex ambitione dignitatum et honorum quæ inchoata
est tempore legis; quando Judæi a principibus Ro-
manis ambierunt summum sacerdotium. Sed nec in
illa sæcæ temporum, tempore scilicet perversæ me-
dicitatis, « sederunt » passim, non quilibet « super
cathedram Moysi, » sed tantum « Scribæ, » docto-
res legis « et Pharisei, » divisi ab aliis, signum
religionis saltem exterius habentes, maturi ætate.
Unde Dominus: « Super cathedram Moysi sederunt
Scribæ et Pharisei: Omnia quæ dicunt facite, quæ

autem faciunt, facere nolite (*Matth. xxiii.*) Nunc autem in cathedra Moysi sedent juvenes et fatui, ut quæ dicunt faciatis, nec quæ faciunt velitis facere.

Si peritus, licet ambitiosus, vel alias malus, promovetur, spes tamen de ipso habetur, quia, « quis scit si convertatur (*Joel. ii*)? » et poeniteat, fiatque bonus hodie, qui heri malus, sed de fatuo et inscio promotus, nulla spes est. Raro enim Dominus de insipiente et inscio suscitatur et facit sapientem, sicut de peccatore poenitentem. Item (*Levit., cap. iv*): « Si peccaverit » Synagoga « per ignorantiam, » vel populus, vel princeps, vel privata persona, » hæc et hæc faciet, « et rogante pro eis sacerdote propitius erit ei Dominus. » Illic, inquit Augustinus, patet differentia inter peccatum sacerdotis et peccatum populi, quia scilicet sacerdos non dicitur peccare per ignorantiam. Non enim licet ei ignorare mandata Domini, quia non legitur quis orare pro sacerdote, quia, sicut ait Salomon: « Si percussus fuerit incantator a serpente; quis medebitur ei? » (*Eccli. xii.*) Item Dominus pro Petro et successoribus ejus, inquit: « Duc in altum rete. (*Luc. v*), » id est in profundum disputationis sacræ Scripturæ intellectum et inquisitionem, si **145** dubii casus emergerint, ut sic videas quid agendum sit, quid non. Item: Idem apostolis: « Colligite fragmenta ne pereant (*Joan. vi*), » id est minutias fragmentorum, id est subtilium sententiarum et secretorum mysteria, quæ rudes capere nequeunt, et etiam quæ subterfugiunt manus prædentium, hoc est intellectum et inquisitionem disputantium, investigate et memoriter tenete, sicut cophini et perfecti pleni edulio verbi Dei, ut pro tempore et loco ea pauperibus, etiam insciis, erogatis. Item: Dominus distinguens ministros Ecclesiæ in « apostolos, evangelistas, etc., pastores et doctores (*Ephes. iv*) » conjungit. Ob hoc etiam Apostolus describens « pastorem » Ecclesiæ, in fine descriptionis ejus (quasi vitalem et substantialem differentiam) ponit « doctorem, » qui sciat scilicet contradicenti sanæ fidei resistere, et paratus sit « omni poscenti reddere rationem, de fide et spe (*I Petr. iii*), » et bonis moribus Ecclesiæ.

Item: Hieronymus de Helvidio (epist. *De perpetua virginitate B. Mariæ*), qui unicum et horrendum monstrum in Gallia, solus in universo mundo sacerdos laicus fuit, qui tamen quoad ordinationem dictionum congrue, quoad intellectum vero impie scripsit quædam de beata Virgine Maria: Item: Si ex præcepto Domini, hospes unius noctis cum tanta diligentia est eligendus, ne fama prædicationis maculetur infamia hospitium, quanto diligentius eligendus est sacerdos, non hospes, sed rector Ecclesiæ futurus, per plura tempora? Qui cum tanta maturitate et sollicitudine est ordinandus, cum quanta est deponendus?

CAPUT LVI.

De officio prælatorum.

Ad indignam autem promotionem indignorum, imo verius intrusionem repellendam et confutan-

dam, intueri libet officium prælatorum (quo nomine ruralis sacerdos etiam comprehendatur). Quod attentare cum timeant viriles et perfecti, desinant ad id exsequendum intrudi, vel etiam canonice eligi, indigni præsumptuosi. De hoc ait Moyses, Numer. cap. xxvii: « Provideat Dominus Deus spirituum omnium carnis, virum qui sit super multitudinem hanc, et possit exire, et intrare ante eos. » Exire, ut pastor, pro ipsis contra hostes visibiles et invisibiles; intrare, tabernaculum et ecclesiam, ut pro eis oret. « Et ducere illos, » ad bellum « contra spirituales nequitias (*Eph. vi*), » verbo et exemplo, sicut dux eorum; « et introducere eos, » tandem in Jerusalem supernam: « ne sit populus Domini, sicut oves sine pastore. » Item, ibidem: « Tolle Josue filium Nun, virum in quo est Spiritus Dei, et pone manum tuam super eum, qui det præcepta vitæ filiis Israel; quo consulente Dominum, ad verbum ejus egredietur ad bellum, et ingredietur tabernaculum, ipse primo, et omnes filii ejus cum eo, et cætera multitudo. » Item Genesis cap. xlvi: « Dixit Joseph fratribus suis: Cum vocaverit vos Pharaon et dixerit: **146** Quod est opus vestrum? respondebitis: Viri pastores sumus ab infantia. Ad peregrinandum in terram tuam venimus (*Gen. xlvii*). » Ecce quia ubique virilitas præcedit gradum prælationis. Maxima enim pars religionis animo constat; animositas enim valde necessaria est prælato, qui si timet, actum est de eo. Horatius:

*Si fractus illabatur orbis,
Impavidum serient ruine.*

(*Lib. III. Ode 5.*)

Item: Jeremias, licet sanctificatus ex utero, et Domino etiam jubente, officium et onus pastorale veritus est subire (« Terribilis est enim locus iste [*Gen. xxiii*] »), dicens: « A, a, a, Domine Deus; ecce nescio loqui, quia puer ego sum (*Jer. i*), » et elementarius vita. Cujus autem vita despicitur, restat ut prædicatio contemnatur. Elementarius etiam scientia; oportet autem prælatum esse doctorem. Elementarius etiam faciundia, ineloquens autem quantum prodest exemplo, tantum nocet silentio. Nam latratu canis, baculoque pastoris luporum rabies arcenda est: « Et dixit Dominus ad me: Noli dicere quia puer ego sum, quoniam ad omnia quæ mittam te ibis, et universa quæcunque mandavero tibi loqueris. Ne timeas a facie eorum, quia ego tecum sum. Ecce dedi verba mea in ore tuo, ecce constitui te super gentes et regna, ut evellas, » arguendo vitia, « et destruas, » auctoritatibus improbando; « et disperdas, » iis, et mundo abrenunciari faciendo; « et ædifices, » prædicando, consolando, fovendo, « et plantes (*ibid.*), » confessiones audiendo, satisfactionem injungendo.

Item psal. cii: « Benedicite Domino, omnes angeli ejus, » ministri et prælati Ecclesiæ « potentes virtute, facientes, » non tantum prædicantes, « verbum illius. » Ad quid? « ad audiendam vocem ser-

monum ejus. » Hoc est, ut vita bona vestra, præcepta illius audibilia faciatis. De facili enim auditur prædicator, qui facit et vivit ita ut prædicat; qui aliter vivit et aliter prædicat facit ut verbum Dei non audiat, vel ei credatur. Jerem. c. 1 : « Tu ergo accinge lumbos tuos, et surge, et loquere ad eos omnia quæ præcipio tibi. Ne formides a facie eorum, » sed sicut Ezechieli cap. iii : « Dedi tibi frontem » æneam, « durior frontibus eorum, ut adamantem et silicem : » faciemque « dedi tibi valentior faciebus eorum. » Et Jeremias (cap. 1) : « Ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam, et in columnam ferream, et in murum æreum super omnem terram Juda. » Notabiliter notandum quod Job, Elias, Jeremias, Joannes, non nisi accinctis lumbis, quidam tunicis pelliceis, quidam corrigiis, quidam asperitate vitæ et maceratione carnis missi sunt ad prædicandum. Hoc idem præceptum dedit Dominus apostolis, dicens : « Siat lumbi vestri præcincti, » et post, « lucernæ ardentes (Luc. xii). » Ituro enim ab bellum, primo est infrenandum jumentum corporis, crucifixione illius « cum vitis et concupiscentiis (Galat. v), » abstinentia et continentia, ne homo ruat in præcipitium, et ut composito gradu vehat tantum insessorum, id est Spiritum sanctum. Ad quod rigida et austera vita decet prædicatorem, non mollis et œnervis. Prælati autem civitas est munita virtutibus, columna **147** sustentans Ecclesiam; murus, eam tuendo, ad quem, sicut ad civitatem refugii, confugiendum subditis, quia : « Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei (Psal. lxxxvi). » Hæc est civitas, scilicet prælatus, quæ non expugnatur.

Item : Accedens ad officium pastorale attendat, quod inter judices nullus judicare voluit populum, nisi prius suscitato spiritu ejus a Domino ad hoc exsequendum. Unde suscitavit Dominus spiritum Othonielis (Judic. 1), spiritum etiam Deborah prophetissæ, antequam judicaret populum (Judic. 4). Spiritum etiam Gedeonis, qui nisi dato sibi signo velleris compluti et aræ aridæ, deinde e contrario, aræ complatæ et velleris siccati voluit judicare populum (Judic. 6). Nec tu ad hoc officium accedas, nisi prius datis tibi, non dico signis miraculorum, sed signis virtutum et bonorum operum. Item, Exodi iii, ait Dominus Moysi : « Veni, mittam te ad Pharaonem, ut educais populum meum de Ægypto. » Cui Moyses : « Quis ego sum, » scilicet insufficientis, et nihil, « ut vadam ad Pharaonem, et educam filios Israel de Ægypto? » Cui Dominus : « Signum habebis quod misero te, » scilicet mutationem virgæ in colubrum, et vice versa colubri in virgam : signum etiam manus in sinum et factæ leprosæ, extractæ et mundatæ : signum etiam mutationis aquæ in sanguinem. Cui Moyses : « Obsecro, Domine, non sum eloquens ab heri et nudistertius, et ex quo locutus es ad servum tuum impeditioris et tardioris lingue sum. » Obsecro, inquit, « Domine, mitte quem misarus es (Exod. 14), » scilicet digniorem et eloquen-

tiorem me, Aaron. Augustinus (lib. 11, q. in Exod.) : Secundum Hebræos gracilem et tenuem vocem habuit Moyses, et necesse erat, clamosa voce uti, quia propter regium fastum prope accedere non permittebatur; et est summa, quia nec tardus lingua erat, nec se ineloquentem profitebatur, cui Dominus « dedit verba sua in os ejus. » Erat autem, quantum ad Ægyptios, sonoræ vocis et eloquentiæ incomparabilis, sed se reputabat ad hoc officium insufficientem. Qui autem credit se esse sufficientem, insufficientis est; et qui putat et credit se esse insufficientem, sufficiens est, et benepatiens, et humilis, ut annuntiet : « Quod enim sapientius et fortius est hominibus, » stultum est Deo; « et quod stultum est Deo, sapientius et fortius quolibet homine (1 Cor. 1). » Item : II Tim. 11 : « Sollicite autem cura te ipsum probabilem exhibere Deo operarium, » id est merito vitæ te talem apud Deum exhibeas, ut tibi populus obediat. « Inconfusibilem, » ut dictis opera consonent; nec erubescas, vel timeas evangelizare. Idem in prima ad eundem : « Attende tibi primo, » et doctrinæ post. Quo nomine officium totum prælati intellige. Et in Act. apost. cap. xx : « Attendite vobis et universo gregi, in quo posuit vcs Spiritus sanctus episcopos, regere Ecclesiam Dei. Recte tractantes veritatis verbum, » recte docentes proximum, verbo, et exemplo scilicet, et pro competentia singulorum, ut ita baculus pastoralis convertatur in se, « et os turturis retorqueatur usque ad ascellas (Levit. 1). » Unde Dominus in Evangelio (Luc. xii) : « Quis putas est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, » et nihil privati amoris, scilicet timoris, vel lucri « super familiam suam, ut illis in tempore » **148** (quia prædicatio, si assidua sit, vilescit) « critici det mensuram, » secundum capacitatem auditorum vel singulorum. « Beatus ille servus, » etc

Augustinus (In expositione inchoata Epist. ad Rom. ante medium) : Quid sibi vult quod Apostolus in salutatione prælati tria ponit, scilicet « Misericordiam, » id est peccatorum remissionem, « et pacem, » id est tranquillitatem mentis, et quasi quamdam prælibationem pacis æternæ; « et gratiam. » In salutatione autem (ut in utraque Epist. ad Tim.) personarum privatarum, duo prima tantum; ideo, inquam, quia præter illa, gratia ad robur et fortitudinem prælato est necessaria. Cui sicut Josue successori Moysi ter dicitur : « Confortare et esto robustus (Josue 1). » Item : Cum Ecclesia traditur indigno, potest Heli cum filiis Israel conqueri et dicere : « Heu ! translata est gloria Domini de Israel, quia capta est arca Domini. Philistiim enim asportaverunt eam a lapide adjutorii in Azotum (1 Reg. 14), » id est ignis patris mei, in ignem concupiscentiæ, « et intulerunt eam in templum Dagon » (1 Reg. 5), piscis tristitiæ, in Ecclesia negotia et lucra sæcularia queritantes. Tunc Jacob defeat Joseph venditum et vincum in carcerem Putiphari eunucho, (Gen. xxxix), cum Ecclesia et sacramenta ecclesiastica eu-

nuchis mollibus, sterilibus et indoctis dispensanda committuntur. Hoc idem desset Jeremias in Threnis, dicens (cap. x): « Egressus est a filia Sion omnis decor ejus. Facti sunt omnes principes velut arietes non inveniētes pascua, et abierunt absque fortitudine, » pastoris scilicet, « ante faciem subsequēntis, » diaboli fugantis eos. Unde, quia « facti sunt hostes ejus in capite, parvuli ejus ducti sunt in captivitatem ante faciem tribulantis. » Percusso pastore, dispergensur oves gregis (*Matth. xxvi*). Item idem: « Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus, quia vidit gentes, » id est gentilitē viventes, « ingressas sanctorum suum, » id est promotos in Ecclesia, « de quibus praeceperat Deus ne intrarent in Ecclesiam tuam. » In qua, « quoniam erectus est inimicus, deposita est vehementer, non habens consolationem vel consolatorem (*Thren. i*), » adeo ut jam cum Propheta pro indignorum promotione dicat lugenda: « Deus, venerunt gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Jerusalem, » sanctam Ecclesiam, « in pomorum custodiam (*Psal. lxxviii*). » Imo, ut minor sit cura hodie de adhibendis custodibus animarum regendarum, quam de adhibendis custodibus pomorum vilium (de quibus hoc hodie porcis comedendum relinquitur) non eorum de quibus in Cantico (cap. vii): « Omnia poma nova et vetera reservavi tibi, dilecte mi, » ut minor sit sollicitudo de clavibus Petri, quam de clavibus cellarii. Item ad Rom. i: « Desidero videre vos, ut aliquid vobis impertiar gratiae spiritualis. » Praelati enim potius interest dare subditis quam accipere ab eis, in quibus tamen, si bene militaverit, pro se auream, pro illis custoditis aureolam accipiet. De qua gratia subdit: « Veniam ad vos, » scilicet ad confirmandos vos in fide, id est simul consolari in vobis per eam quae invicem est fidem vestram atque meam. Item in eadem, c. i: « Proposui venire ad vos, ut aliquem fructum habeam in vobis, sicut et in caeteris gentibus, » potius dando vobis quam accipiendo. Quod confirmans Dominus in Evangelio, ait: « Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, ut eatis, et fructum afferatis, et fructus vester maneat (*Joan. xv*). » Quasi 149 diceret: Fructum quaerite vobis, in subditis, aeternum et permanentem, non temporalem, qui non permanet. Item in eadem: « Graecis ac barbaris debitor sum sapientibus et insipientibus; ita, quod in me promptum est et vobis, qui Romae estis, evangelizare. » Apostolus promptus fuit evangelizare, antequam ad hoc officium accederet. Non accessit ad hoc ut postea promptus fieret ad illud, sicut ii qui applicandi sunt doctrinae, cum deberent docere.

Item IV Reg. xi: « Pepigit igitur Joiada pontifex foedus inter Dominum et regem, inter Deum et populum; inter regem et populum, ut esset populus Domini, » obediens Deo et regi. Praelatus enim mediator est inter Deum et praedictos, qui pacisci habet, et componere pacem inter Dominum et subditos. Sed quis sit mediator ejus, si conversus

A fuerit in lupum et mercenarium, non legitur, sed sine custode, sub praetextu officii frivolis quibusdam rationibus se tuens, deseruit in subditos, qui tamen successit in locum et ministerium Eliae. Cui cum igneo curru insistente quatuor rotis raperetur in caelum, ait Eliseus: « Pater mi, pater mi, currus Israel et arriaga ejus (*IV Reg. ii*). » Geminatio dictionis notat paternum affectum, et officium paternum exhibendum filiis. Debet enim praelatus inniti et subvehi quatuor rotis, id est, quatuor cardinalibus virtutibus. Oportet enim praelatum esse justum, fortem, temperatum, prudentem, qui est currus Dei et Ecclesiae, non Pharaonis.

Habet enim eam regere, portare et sustentare exemplo sanctae conversationis, verbo praedicationis, beneficio temporalis consolationis, suffragio obsequii et devotae orationis; qui, ut auriga Ecclesiae, sibilum, et cantum, et alia lenimenta habere debet, quibus demulceat et consoletur eam. Unicum etiam aculeum in manu, ut boves (id est caro) cum recalcitrant, stimulet et flagellet; ut composito gradu vehat sessorem suum, id est spiritum suum, quod et in baculo pontificali notatur. Nunc autem bubulci nostri plures habent stimulos et causas pungendi, et nullum lenimen. Unde quidam:

*Pastor, oves cura, sicut docet ista figura,
Attrahe per primum, medio rege, punge per imum.
Attrahe, sustenta, stimula, vaga, morbida, lenta.*

Item Ezechiel cap. iii: « Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel, » etc.; et cap. xiii: « Fili hominis, vaticinare ad prophetas, » etc.; et cap. xii: « Fili hominis, versa est mihi domus Israel in scoriam, » etc.; et cap. xlii: « Et populum meum docebunt, quid sit inter sanctum et pollutum; et inter mundum et immundum ostendent eis; » et ibid.: « Fili hominis, pone cor tuum, et vide oculis tuis, et auribus tuis audi omnia, quae ego loquor ad te, » etc.

150 CAPUT LVII.

Contra negligentiam praetorum.

Apostolus scribens contra negligentiam praetorum I Tim. iv ait: « Attende, » pastor, « lectioni, » et post, « exhortationi » jam volentium « et doctrinae » nescientium: et « noli negligere gratiam » officii tui, « quae in te est, quae data est tibi per prophetiam, » id est sanctorum canonicam electionem, in qua ex praeteritis videntur dicere qualis futurus sis. Et in eadem Epist. cap. i: « Et hoc praecipuum, » de informanda et regenda Ecclesia Christi, vigilanter, sollicite et strenue, « tibi commendo, fili, o Timothee, secundum praecedentes in te prophetias, » id est, secundum quod te novi habere ante hanc scientiam sacrarum litterarum, quae dicuntur prophetiae, vel secundum quod Spiritus sanctus ostendit mihi de te per inspirationem ve gratiam exponendi eas, quam novi te habere, quoniam ab infantia sacras litteras nosti, et secundum etiam praecedentem vitam tuam, quae debuit esse quasi prophetia, qualis futurus esses, si postmo-

dum promotus esses : « ut milites, » actu, « in illis bonam militiam, habens fidem, » sanam doctrinam, « et bonam conscientiam. » Item I Machab. c. v : « Si Judas Machabeus, » potestas secularis, « erat congregans extremos exercitus, hortatusque populum per totam viam, donec venirent in terram Juda, et ascenderent in montem Sion cum gaudio et lætitia, et offerrent holocausta, eo quod nemo ex eis cecidisset, donec reverteretur in pace in Jerusalem; » quanto magis prælatus ecclesiasticus debet ex officio congregare debiles et infirmos de Ecclesia, et hortari per totam viam hujus vitæ, vigilanturque et strenue eos custodire et regere, quousque ascendant in montem Domini cælestem Jerusalem, laudentque sponsum in sæcula sæculorum in pace, eo quod nemo ex eis cecidisset, cum cecidissent a latere ejus per custodiam pastoris tuto itinere minantis eos per desertum in terram Juda? IV Reg. xxii et xxiii : Si Josias rex Juda adhuc puer, auditis verbis legis Domini, perlecto coram eo Deuteronomio, perterritum habuit cor, « scindens vestimenta sua, » humiliatus sedens et fletus coram Domino, eo quod præcepta ejus non observasset, « percussit fœdus coram Domino, ut ambularet post eum » in omnibus præceptis ejus, in toto corde et in tota anima, « suscitaretque verba fœderis et legis lectæ » coram eo, præcipiens etiam omnia immunda vasa ejici a templo, seminiferos et immundos a civitate, altaria et lucos destrui, ritumque legis in omnibus observari : quanto sollicitius et vigilantius spiritualis prælatus (ad cujus pertinet officium) in prædicta Ecclesia Dei curare debet, et non negligere, vel quasi surda aure transire, ad tonitrua et verba Domini non evigilans? Item Jeremias comminans prælatis propter socordiam, torporem et negligentiam ipsorum cap. i, ait : « Grex perditus factus est populus meus : pastores eorum seduxerunt eos, feceruntque vagari in montibus » **151** « de monte in collem, » de peccato in peccatum, « transierunt. Obliti sunt cubilis sui, » a quo tria hominem expellunt, fumus, stillicidium et litigiosa uxor. « Omnes qui invenerunt, comederunt eos, et hostes eorum dixerunt : Non peccavimus, pro eo quod peccaverunt Domino decori justitiæ. » Item : Dominus totam Galilæam circuibat prædicans, et curans languores populorum, docens in hoc officium prælati, in quo exercendo debet esse vigilans, utilis, sollicitus, impiger et strenuus (Math. iv). Item Isaias, cap. lvi : « Ablatus est populus meus gratis, » per incuriam pastorum : « Dominatores ejus inique agunt, dicit Dominus, et jugiter tota die nomen meum blasphematur. »

Unde Ezech. cap. xxxvi : « Propter vos jugiter nomen meum blasphematur inter gentes, » quia populus hodie, non sicut, imo plusquam sacerdos, et sacerdos minus, non sicut populus. Contra cujusmodi sacerdotes Apostolus scribens I ad Tim. cap. iv, ait : « Nemo contemnat adolescentiam

A tuam, sed exemplum esto fidelium in verbo, » et prædicatione, « et conversatione, » ut videntes tuam, etiam a licitis pluribus, continentiam, ipsi sancti comparatione tui indignos se esse judicent. Nihil enim est, quo magis lædatur Ecclesia, quam quod laicos videt esse meliores clericis. Item Isaias, c. xxviii : « Audite verbum Domini, viri illusores, qui dominamini super populum meum. Dixistis enim » (opere, si non verbo) : « Percussimus fœdus cum morte, » (unde Salomon : « Sponsiones fecerunt usque ad mortem [Sap. i], ») « et cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cum transierit non veniet super » eos, vel « nos. » Isaias hoc de iis dicit : « Quia posuimus mendacium spem nostram, et mendacio protecti sumus : sed vix vobis, qui præ ebrietate, » indiscretionem et negligentiam « errastis. Sacerdos et propheta nescierunt, præ ebrietate absorpti supra vinum, » luxuria et jucunditate, et delectatione temporalium. « Erraverunt in ebrietate, » indiscretionem et superfluitate, aliosque errare fecerunt. « Nescierunt videntem, ignoraverunt judicium. Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu sordibusque, ita ut non esset ultra locus. » Usque enim ad os repleta est Ecclesia in prælatis stercoreibus temporalium, desidia, avaritia, adeo ut laicis locum in his non relinquunt, sed eos superent. Propterea : « Vix vobis desertoribus populi mei, qui fecistis consilium, et non ex me; et ordimini telam, et non per Spiritum meum; qui addidit peccatum super peccatum, qui ambulatis, » pompaticæ, » ut descendatis in Ægyptum, et os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, habentes fiduciam in umbra Ægypti (Isa. xxx) : » Divitiis et pompa sæculari. Unde Amos, cap. vi : « Vix qui opulenti estis in Sion, optimates capita populorum, ingredientes pompaticæ domum Israel. » Propter quod emittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei. » Quia parvuli petierunt panem, et non erat qui frangeret eis (Thren. iv). » Imo adest qui panem spirituales verbo et exemplo, corporalem etiam rapina auferat. Unde et ps. civ : « Et vocavit famem super terram, et omne firmamentum panis contrivit. Misit ante eos virum, in servum venundatus est Joseph. Humiliaverunt in compedibus pedes ejus, ferrum pertransiit animam ejus, donec veniret verbum ejus. » Ecce, quæ **152** prælatus pati debet pro populo, ut ei veniat, et antequam ei veniat, verbum quod prædicet eis. « Eloquium Domini inflammavit eum (Psal. civ), » quia qui non ardet, non incendit : « Ignitum eloquium (Psal. cxviii) » non capit frigidum pectus. Spiritus sanctus in igneis linguis descendit super apostolos antequam prædicarent (Act. ii). Basilio etiam prædicante, visa est lingua ignea egredi de ore ejus; et Sebastiano prædicante angelus videbatur ei tenere librum, de quo universa ejus prædicatio procedebat. Post hoc autem : « Misit rex, et solvit eum princeps populorum, et dimisit eum. Constituit eum dominum co-

nus suæ, et principem omnis possessionis suæ, ut erudiret principes ejus sicut semetipsum, et senes ejus prudentiam doceret, etc. Post quem : « Misit Moysen servum suum, Aaron quem elegit ipsum (Psal. civ). » Neino assumit sibi honorem, sed qui vocatus est a Deo tanquam Aaron (Hebr. v). Qui enim gladium acceperit, gladio peribit (Matth. xxvi). « Posuit in eis verba signorum suorum et prodigiorum in terra Cham (Psal. civ). »

Nota in his omnibus ordinem, gradus et officium prælati, qui ut Joseph in Ægypto pascere debet populum Dei (Gen. xli), et ut Moyses ab Ægypto educere (Exod. xv). Item Lucas in sermone Apostoli habito ad episcopos et sacerdotes in Asia convocatos Mileto (qui scribitur in Actis apostolorum cap. xx) breviter comprehendente curam omnem, et pastorale officium habendum circa subditos, ait Apostolus, « Ne mora fieret sibi in Asia. Festinabat, si possibile esset, ut diem Pentecostes faceret Jerosolymis. » Ergo prælatus in majoribus solemnitatibus non debet abesse ecclesiæ suæ. « A Mileto autem mittens Ephesum, vocavit majores natu, senes, ecclesiæ. Qui cum venissent, et simul essent, dixit eis : Vos scitis a prima die qua ingressus sum in Asiam, qualiter per omne tempus vobiscum fuerim, serviens Domino in omni humilitate, et lacrymis, et tentationibus quæ acciderunt mihi ex Judæis : « quomodo nihil subtraxerim utilium, quominus annuntiarem vobis incognita salutis, et docerem vos publice, » in Ecclesia, et per domos testificans Judæis et gentibus penitentiam et fidem, et alios mores « in Dominum Jesum Christum. Et nunc alligatus a Spiritu vado in Jerusalem, quæ in ea ventura sunt mihi ignorans, nisi quod Spiritus sanctus per omnes civitates protestatur mihi, dicens : Quoniam vincula et tribulationes me manent. Sed nihil horum vereor, nec facio animam vel vitam meam pretiosiorum quam me : Multo minus sua, qui nulla habuit, dummodo consummam cursum meum et ministerium quod accepi a Domino Jesu, testificari Evangelium gratiæ Dei. » De quo ministerio Apostolus II ad Tim. c. iv ait : « Tu vero vigila, et in omnibus labora, » tam perversos quam bonos recte docendo, « opus fac evangelicæ, » confirma opere, quod prædicas ore, « ministerium tuum, imple » sic : « sobrius esto, discretus in omni opere tuo, carens omni superfluitate, etiam licita abjiciendo. « Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere (I Cor. ix). » Sequitur : « Et nunc scio quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes, per quos transivi, prædicans regnum Dei. Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium vestram. Non **153** enim subterfugi, » id est dimisi, « quo minus annuntiarem vobis omne consilium Dei. » Aliquem sermonem doctrinæ necessarium ad salutem. Ergo si quo minus annuntiasset eis reus esset animarum ipsorum. Si enim frater fratris, proximus proximi, tenetur esse cu-

stos (alioquin vox sanguinis fratris clamabit ad Dominum de terra [Gen. iv]), multo magis et prælatus custos animarum esse tenetur, pro quibus spondit, quod oves infirmas, etiam super humeros portans introducet in ovile cœlesti, omnia præponens, imo proprium corpus exponens morti propter illas.

De eodem Jerem. cap. xlviii : « Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine, » a peccati maculatione. Gregorius (part. iii *Curæ pastoral.* Admonit. 26) : Potest hæc maledictio et omnibus convenire, quanto magis prælatis? Gladium a sanguine prohibere, est prædicationis verbum, a carnalitate interfectione retinere. Item III Reg. cap. xx : « Hæc dicit Dominus : Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima illius, et populus tuus pro populo illius. » Sequitur : « Attendite vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parentes gregi. Et ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se. Propter quod vigilate, memoriter retinentes, quoniam per triennium nocte et die non cessavi cum lacrymis monens unumquemque vestrum. Et nunc commendo vos Deo, et verbo gratiæ ejus (Act. xx), » Verbo incarnato, qui vobis prædicavit, vel verbo quod ipse, et ego per eum vobis prædicavi, ut sit custos vestri. Unde, II Petri cap. 1 : « Habemus propheticum sermonem firmiter, cui bene facitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, et Lucifer oriatur in cordibus vestris. Argentum et aurum, aut vestem nullius concupivi (Act. xx). » Glossa. In hoc agnoscitur et dignoscuntur lupi, quod hujusmodi concupiscunt et exigunt, quod non veri prælati. « Vos ipsi scitis, quoniam ad ea quæ mihi opus erant, et iis qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ » Exemplum operandi, signum est episcopis, quo discernuntur a lupis. « Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos ac meminisse verbi Domini Jesu (quoniam ipse dixit) : Beatius est magis dare, quam accipere. Et cum hæc dixisset, genibus positus oravit cum omnibus illis. » commendans illos Deo. « Magnus autem fletus factus est omnium, et procumbentes supra collum Pauli osculabantur eum, dolentes maxime in verbo quod dixerat, quoniam amplius faciem ejus non essent visuri, et reducebant eum ad navem (Act. xx). » Bonus princeps et rector est, in cujus discessu subditi dolent et flet, maxime non visuri eum amplius.

154 CAPUT LVIII.

De spiritali patientia prælatorum.

Præcipua virtus et ornamentum prælati est patientia, quam commendans Apostolus sicut valde necessariam prælatis in II Epist. ad Cor. c. xii., ait : « Et si nihil sum inter vos, signa tamen apostolatus

mei facta sunt super vos in omni patientia. » Nota, A
«Omni.» Item Dominus : « Ecce ego mitto vos sicut
oves in medio luporum, estote ergo prudentes sicut
serpentes, et simplices sicut columbæ. » Et iterum:
« Qui percusserit te in una maxilla, præbe ei et
altiam; et qui abstulerit tibi tunicam, præbe ei et
pallium (Matth. x); » et ablato equo, cum eremita
dicas : Quin etiam et scuticam tene. Item IV Reg.
II, Eliseus ad Eliam : « Pater mi, currus Israel et
auriga ejus, » id est sustentator et rector. Super
hoc Greg. lib. *Moral.* xx et in hom. 21, lib. II (In
dial. ver. 12, lib. xx, c. 28), super Ezech. ait :
Amica potentati pene semper est impatientia, eique
male subjectæ imperat, quia quod ipsa sentit, po-
testas facile exsequitur. Sed sancti prælati plus
se interius patientiæ jugo subjiciunt, quam foris
hominibus præsent. Et ideo plus aliquorum sedi-
tiosorum tumultus tolerant, quo se de eis ulcisci
amplius possunt, et ne unquam ad illicita trans-
eant, plerumque etiam nolunt pro se exsequi quod
licet, subjectorumque strepitus sufferunt, per amo-
rem increpant, quos per mansuetudinem portant,
etiam docere non cessant; scientes scriptum esse :
« Doctrina viri per patientiam dignoscitur (Prov.
xix).

Si itaque doctrina in patientia est, tanto quisque
doctus ostenditur, quanto amplius patiens fuerit.
Hinc est quod bonus discipulus, magistrum in aere
tollit videns, clamat : « Pater mi, pater mi, currus
Israel, et auriga ejus (IV Reg. II.) Quid est quod
currus et auriga dicitur, nisi quod auriga agit,
currus portat? Doctor ergo qui mores populi per
patientiam sustinet, et sacri eloquii verbis docet,
et «currus» dicitur et «auriga.» «Currus,» quia mala
tolerando portat; «auriga,» quia exhortando agit
et excitat. «Currus,» quia mala sustinet; «auriga»
quia populum bonis admonitionibus exercet.

CAPUT LIX.

De sollicitudine et humilitate prælatorum.

De sollicitudine et humilitate pastorali, quarum
nutrix est paupertas, quæ contempta multum
obest, observata vero maxime prodest. Unde Domi-
nus præcipiens apostolos et eorum successores
exoneratos esse a curis sæculi, et divitiis tempora-
libus, ait : « Nolite possidere aurum vel argentum,
neque 155 pecuniam in vasis vestris (Matth. x). »
Prædicatori enim, qui ad contemptum divitiarum
hortari debet, amputatio prope necessaria est, ne
portans opera sæculi, et onus sæcularium negotio-
rum minus vacet officio suo. Tanta enim fiducia
debet illi esse in Deo, ut præsentis vitæ sumptus,
etsi non prævideat, tamen sibi non defuturos cer-
tissime sciat. Quare autem hæc eis præcipiat, sub-
dit (quia omnia necessaria eis debentur, ab iis qui-
bus prædicant) : « Dignus est operarius cibo suo
(ibid.). » Nota, -suo. Et cujusmodi suo? Audi
Lucam hoc determinantem. « Edentes et bibentes,
quæ apud illos sunt (Luc. x). » Et ne lautiora et

pretiosiora, quam « quæ apud illos sunt, » quæran-
tur, subinfert : « Quæ apponentur vobis. » Si ergo
cibum quæris, necesse est ut modicitatem aposto-
licæ prædicationis amplectaris, ut observes princi-
pium mandati, scilicet : « Ne possideas aurum vel
argentum (Matth. x). » Si tibi, ut successori apo-
stolorum, expetis a subditis, quibus operaris, cibum
erogari, quomodo finis mandati observabitur (imo
multis etiam canonibus observatur vel confirmatur)
sine principio ejusdem? Incivile est partem legis
aperire, et observandam esse asserere, partem
vero abscondere, vel de ea, quasi non observanda,
disputare. Vel qua auctoritate derogabitur primæ
parti præcepti? si dixeris consuetudine et usu
utentium in contrarium, localia, et temporalia, et
personalia esse asserens præcepta ecclesiastica,
nihil soliditatis habebit Evangelium, cui obviat Do-
minus, dicens : « Quod uni dico, omnibus dico
(Marc. xiii). » Si dixeris quia hoc non possideas,
sed ad usum pauperum reserves, ita et laicus. Ni-
hil amplius ergo tibi in hoc præcipit, quam laico.
Item Dominus : « Quam difficile, qui pecuniam ha-
bent, intrabunt in regnum cælorum (Luc. xviii) :
Facilius est camelum intrare per foramen acus,
quam divitem intrare in regnum cælorum (Matth.
xix). » Mirantibus autem et obstupescens disci-
pulis in verbis ejus, dixit ei Simon Petrus : « Ecce
nos reliquimus omnia; » etiam voluntatem habendi.
In numero enim divitum computatur, qui divitias
concupiscit, etsi eas non habeat. Sequitur : « Et se-
cuti sumus te. Quid ergo erit nobis? » Respondit :
« In regeneratione, cum sederit Filius hominis in
sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes
duodecim judicantes duodecim tribus Israel (ibid.). »
Pro quo præmio Joannes, relicta sindone, profugit
ab eis; Joseph, relicto pallio (Gen. xxxix); Matthæus
etiam relicto telonio, et ratiociniis vectigalium
relictis etiam cum periculo, secutus est Domi-
num. Ille etiam vir evangelicus volens sepelire
patrem, præcipitur a Domino relinquere sepulturam
patris sui, et sequi eum (Matth. viii). Ergo multo
magis prælato præcipitur relinquere strepitus
belli, et onus, et curam temporalium. Sed quo-
modo prælati (successores apostolorum) hujus tem-
poris dicunt : « Ecce nos reliquimus omnia, et secuti
sumus te, » cum temporalibus abundant etiam supra
laicos, cum « omnia ea inquirent, quæ gentes (Matth.
vi, » cum thesaurizent sic contra præceptum Do-
mini multiplicantes aurum et argentum, eques et
phaleras, et pompam sæculi quod etiam regibus
Israel prohibitum erat, ne reducerentur in Ægy-
ptum? (Deut. xvii). Si dixerint quia « omnia reli-
querint, » eo quod patrimonium et propria 156
non habeant, sed tantum dispensationem rerum
pauperum sibi creditam, sic reliquerunt omnia
imperatores multi et reges, ut illi qui ex cle-
ctione succedunt in regnum, non ex hæredi-
tate. Si dixerint : « Ecce nos reliquimus omnia, »
quia Deo omnia postponimus; similiter ad hoc te-

nentur et conjugati. Vel quomodo prædicabunt subditis dispergere, et erogare bona sua pauperibus, qui dispersa non cessant congregare et reponere? Tutius esset, nec habere unde aliis erogarent. Vel si non reliquerunt omnia, quomodo cum Domino iudices venient? Item in Evangelio Joannis: « Reliquit mulier Samaritana hydriam suam, et abiit in civitatem, annuntians omnia, quæ dixit illi Jesus (Joan. iv). » Discant hinc evangelizaturi, prius hydriam, id est cupiditatem relinquere, et onus et curam sæculi deponere, antequam curent evangelizare. Item in Evangelio Luc. cap. xxi: « Facta est contentio inter discipulos, quis eorum videretur esse major. » Quibus Dominus: « Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem, » largiendi, « habent super eos, benefici vocantur. Vos autem non sic. » Quia etiam eorum, quæ distribuitis, non auctores, non domini, sed dispensatores estis. Si ergo prælatus ecclesiasticum alicui confert beneficium, et digno et gratis, potius accipit, quam dat: si autem indigno vel non indigenti, furatur res pauperum, defraudat, et ille eas rapit. Quomodo igitur prælati eos quos promoverunt sibi obligatos esse putant ad obsequendum in omnibus, et se eis fuisse beneficos turpiter impropert? Si digne dant, id est assignant beneficium ecclesiasticum, potius accipiunt quam aliquid dent. Vel, quomodo principes sæculares amplius dominantur, quam Ecclesiarum prælati? Si dixeris, quia dominabiles sunt, et non dominantur: Nunquid, et servos, et ancillas, et feuda, et onera, et nomina dignitatum non habent in actu, sicut et divites sæculi? Nonne militant Cæsari, sicut et Deo? Imo magis quam Deo. Sed et de his hodie verius dicitur per infandam subtractionem negativæ particulæ: « Reges gentium, vos autem plus quam sic, » quia et in sæcularibus et in spiritualibus, accincti sunt gladio materiali, sicut spirituali.

CAPUT LX.

De statu clericorum et inferiorum ordinum.

Post gradum sacerdotalem pauca perstringenda sunt de dignitate diaconorum et gradu. Ad quos (quales esse debeant ostendens Apostolus) transit a gradu episcoporum, nomine episcoporum reliquos sacerdotes dans intelligi. Scribens itaque de diaconibus in I Epist. ad Timoth. cap. iii, ait: « Diaconos » semper oportet esse continentia corporis et mentis « pudicos, » ut episcopos, « non bilingues, non multo vino deditos, » non ebrios, « non turpe lucrum sectantes, » non **157** ementes, ut carius vendant: « habentes mysterium fidei in conscientia pura, » sane credentes, et opera fidei habentes. De quibus repeti possunt, quæ prædicta sunt de episcopis, cum eis eadem conveniant. « Et hi: » non ait simpliciter « Hi, » sed: « Et hi, » scilicet diacones, sicut et episcopi, « probentur primum » antequam ordinentur: et ordinati in vita, scientia et facundia, « et sic » probati, et ordinati « ministrent, nullum crimen habentes. » Unde Ambrosius (libro 1 *Officiorum*, c. 50):

A Sanctum et honestum præcipit Apostolus eligi in sacerdotem et levitam. Et Hieronymus (ep. 123, ad Fabiolam, quæ incipit: *Usque hodie*): Non nisi perfectus scientia et moribus in sacerdotem et levitam est eligendus. Et Dominus Moysi (Num. iii): Demum is eligatur sacerdos et levita, qui dicat patri: Non novi vos. Levitæ enim vigiles et excubæ sunt templi, et portitores vasorum ejus. Itaque « Mundamini, qui fertis vasa Domini (Isa. Lii). » Item Apostolus I ad Tim. cap. v: « Manus nemini, » etsi sapiens et religiosus videatur, « cito, » sine præiudicio, et examinatione prævia, « imposueris. » Prima autem manus impositio debetur, diaconibus ordinandis. De novo enim institutum est subdiaconatum esse sacrum ordinem. Cur autem nemini cito imponenda sit manus, subdit, « Neque communcaveris peccatis alienis; » consensu, omnibus quæcunque faciet nisi semel et iterum probaveris. Cum tanta enim maturitate est ordinandus cum quantæ est deponendus, imo majori. Quia;

Turpius ejicitur quam non admittitur hospes.

(OVID. l. v. *Trist. elegia 6.*)

Quomodo igitur citra examinationem ordiantur claustrales, etiam clerici alterius diocesis per dimissorias, et etiam pueri habentes titulos contra præcepta apostolica, quæ, quia evangelica sunt, non recipiunt dispensationem, sed et pueri cum præbendantur in ecclesiis? Ob hoc videtur quod eorum institutio nulla sit, vel conditionalis sit, et tota pendeat de futuro, ut scilicet, cum pervenerint ad annos discretionis, probentur, si idonei fuerint ordinari amplius, et ita ministrent: sin vero cedant, et alii in loco eorum substituuntur. Item Laurentius ad Sixtum (ex *Vita* apud Sur. t. IV, et Ambr. l. 1 *Offic. c. 41*): Quo progredieris sine filio, Pater; quo sacerdos sancte, sine diacono properas? Paratus enim debet esse diaconus progredi cum sacerdote ad sacrificium altaris, ad martyrium, ad evangelizandum. Experire certe utrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti Dominici corporis et sanguinis consecrationem; non ad conficiendum, sed ad assistendum. Qui, sicut secretarius altaris, participes est confectionis eucharistiæ cum sacerdote; non quia sumat vel conficiat, nec quod hoc sine eo non possit fieri, sed quia celebrius, et in majori reverentia conficitur corpus Domini, cum præsentia, ministerio et testimonio illius. Quod observari debet, maxime in majoribus ecclesiis, etiam in ruralibus, quæ sufficiunt duobus ministris temporalia ministrare. Quod autem officium sit diaconi prædicare ex auctoritate, non elices, nisi forsitan exemplo beati Vincentii (qui loco episcopi sui prædicavit. Cui beatus Valerius: « Jam tibi, filii charissime, divini verbi, etc. »); et ex ordinatione etiam. Committitur enim ei Evangelium, quasi diceretur **158** ei: Tu autem vade, et annuntia regnum Dei (*Luc. ix*). Illud etiam Apostoli ad hoc posset retorqueri: « Hoc commenda fidelibus hominibus, qui idonei sunt (*I Tim. ii*) » vita, scientia, facundia, hæc do-

cere. E contra illi septem primitivi diacones instituti sunt ad erogandum et distribuendum cibos pauperibus, ut apostoli liberius vacarent contemplationi, orationi, et prædicationi. Sed nonne Stephanus prædicavit? nonne Philippus? (Act. vi.) Ita quidem æque, ut apostoli, ita et alii maxime dispersi sunt. De statu clericorum sufficienter scribit Hieronymus ad Nepotianum (ep. 12).

CAPUT LXI.

Contra prælatos pueros, vel novitios.

Ad reverentiam sacerdotalem maxime necessaria est ætas, et quasi de substantia gradus sacerdotalis. Unde Cenomanensis episcopus electo cuidam scribit: Est ætas, quam rigor canonicus, quia in consecratis metuit, a consecrandis excludit. Hæc si ita se habent, infinitus labor tibi incumbit, nec facile bonos exitus invenient, quæ malo inchoata sunt principio. In summis enim sacerdotibus ætas integra postulatur; unde nec periculum religio metuat, nec reverentiam dignitas sacerdotalis amittat. Inde est quod Ezechiel in trigesimo anno cœli aperiantur, et videt visiones Dei, et prophetat; prius ætas prophetæ describitur, ut quibus annis prædicatione committi debeat ostendatur (*Ezech. 1*). Christus quoque Joannem supra Petrum dilexit: Petro tamen, non Joanni licet virgini et forte litteratori, concessa est potestas ligandi atque solvendi (*Joan. 21*). Qui enim per Isaiam (cap. LVII) dixit: «Auferite offendicula de via populi mei:» coram discipulis offendiculum ponere noluit, nec majoribus antepone juvenem, quamvis eum prærogativa castitatis sibi præ cæteris fecerit familiarem. Detulit igitur ætati, non meritis, nec prætulit conjugatum virgini, sed profectionem juniore. Denique Luca docente didicimus, quod beata Virgo Christum invenit in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, et interrogantem (*Luc. 11*).

Donec igitur annorum defuit integritas, doctor omnium, fines discipuli non excessit. Ubi vero pleni dies accesserunt, factus est magister pro debito, qui fuerat discipulus pro exemplo. His omnibus expressa Ecclesiæ forma, quam sequatur, certusque limes apponitur ætatis, infra quem fieri non licet episcopum: facto, cedit ad iudicium.

Sed objicitur de Salomone, qui duodennis inunctus est in regem (*I Par. 22*): sed de Jeremia (*Jer. 1*), Daniele (*Dan. 1*), Timotheo (*II Tim. 1*), qui pueri et citra ætatem virilem facti sunt prophetæ et doctores Ecclesiæ, nulla est objectio. Ob hoc enim et Salomon **159** forte in regno bonos non habuit exitus. De aliis dicimus quod privilegia paucorum non faciunt legem communem, unde nec trahi deberet in consequentiam, vel si trahere hoc volueris in consequentiam, trahantur, et elegantior similes prædictis. Item *Isa. cap. 11, 11*: «Quiescite ab homine, cujus spiritus est in naribus, quia excelsus reputatus est ipse.» Si surrexerit, percutere terram pro peccato Ecclesiæ. «Ecce enim dominator Dominus exercituum auferet a Jerusalem et a Juda validum et fortem,

omne robur panis spiritualis et robur aquæ, doctrinæ, et fortem, et virum bellatorem, et judicem, et prophetam, et senem; principem, honorabilem vultu, consiliarium, sapientem et prudentem eloquii mystici. Et dabo pueros principes eorum, et effeminati» (id est, lascivi, fluxi et imbecilles), «dominabuntur eis: et corruet [Vulg. irruet] populus, vir ad virum, et unusquisque ad proximum suum. Tumultuabitur enim puer contra senem, id est, sine ratione disceptabit, et ignobilis contra nobilem. Apprehendet vir fratrem suum, domesticum patris sui, et dicet: Vestimentum tibi est, id est, omnia necessaria, princeps esto noster, ruina hæc, scilicet generis nostri, sub manu tua est, id est sub tua defensione fiat quasi, si vis ascendere, poteris genus nostrum relevare. «Respondet, id est non sufficiens ad onus, sese excusans: Qui mihi non sufficio, quomodo aliis sufficiam? «Non sum medicus, et in domo mea non est panis, neque vestimentum; nolite me constituere principem populi.»

Ita excusat se Jeremias c. 1; Moyses Exodi c. 17. Ideo Apostolus præcepit eligi, «non neophytum, ne electus extollatur in superbiam (*I Tim. 11*).» Unde Ecclesiastes c. 11: «Aufer iram et malitiam de corde. Adolescentia enim et voluptas vana sunt.» Et quid aliud adolescentibus committere regimen animarum, nisi Joseph, id est Christum, vendere et tradere eunuchis sterilibus, mollibus et effeminatis? (*Gen. 27*). Arcam etiam Domini relinquere Philistinis idololatris, ut locetur juxta Dagon? (*III Reg. 5*). Sed et vasa Domini tradere concubinis, et pueris Baltassar, ut in illis bibant? (*Dan. 5*). Ob quam rem interfectus est rex, et destructa est Babylon. Roboam, derelicto consilio senum, acquievit juvenibus, ideo amisit regnum (*III Reg. 11*). Unde Ecclesiastes, c. 1: «Væ tibi, terra, cujus rex puer est, et cujus princeps mane comedit.» Item in I libro Regum, dicit Dominus ad Heli: «Loquens locutus sum, ut domus tua et domus patris tui ministret mihi in æternum. Nunc autem dicit Dominus: Absit hoc a me! sed quicumque glorificaverit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Ecce dies veniunt, et præcidam brachium tuum, et brachium domus patris tui, ut non sit senex in domo tua. Hoc autem erit tibi signum: Duo filii tui in una die morientur ambo, et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum et animam meam faciat (*I Reg. 11*).» Item Isaias (cap. 22): «Ingredere, ait Dominus, ad eum qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpositum templi, et dices ad eum: Quid tu hic? aut quasi quis hic? Quia excidisti tibi hic sepulcrum» (æstimabat enim se usque in loco perseveraturum). «Ecce Dominus, inquit, asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus.» Gallus est, qui bene præest templo, alios excitans a somno. **160** Iste quasi gallinaceus muliebria sectatus, voluptatum magis amator, quam Dei. «Et quasi amictum sublevabit te: quasi pilam mittet te in

terram latam et spatiosam. » — « Lata est via et porta, quæ ducit ad mortem (*Malih. vii*). » Item Hieronymus in cap. iii Isa. : Effeminatos et adolescentes, Septuaginta vocant illusores, quales scilicet illusserunt concubinæ levitæ in Gabaa (*Judic. xix*), scilicet effeminati, deliciosi, fracti in feminam. Magistri quoque populorum illusores sunt, qui « devorant plebem Dei sicut escam panis (*Psal. xiiii*), nescientes Scripturas, vel eas perverse interpretantes. Sequitur in Isaia (cap. iii). « Et ignobilis genere vel vita, tumultuabitur contra nobilem. Apprehendet enim vir fratrem suum et domesticum patris. » Alii alios non eligunt communiter, sed apprehendent ex carnali affectione charos suos intrudentes, et dicent : « Vestimentum tibi est, ideo princeps noster esto. Ruina autem hæc sub manu tua. » Item Hieronymus (*ubi supra*) : Non statim iudicio multitudinis nos eligentis acquiescamus, sed electi ad principatum mensuram virium nostrarum noverimus, quia, « Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam (*I Petr. v*). » Multi esurientes et nudi, cum non spiritalis cibos, nec Christi tunicam (id est virtutes) habeant, aliis vestimenta promittunt, et alimoniam, et ulcerosi medicos se jactant, nec timentes quod dicitur in Ecclesiastico (cap. vii) : « Ne quæras iudex fieri, ne forte non possis auferre iniquitatem populi. » Sed cum episcopatus onus erat et labor ; Respondebat electus . « Non sum medicus, » qui sufficiam mederi miseris vestris, « et in domo meâ non est panis, neque vestimentum ; nolite me constituere principem populi. » Simili legitur i quæstion. 1. Sed horum exempla electi moderni non imitantur.

Item . « Juvenes et virgines, senes cum junioribus laudent nomen Domini (*Psal. cxlviii*). » Omnium commune est, laudare corde, ore et opere. Laudare vero in cathedra et in regimine, tantum senum est. Unde : « Exaltent eum in ecclesia plebis, et in cathedra seniorum laudent eum (*Psal. cvi*). » Qui autem « in cathedra » seniorum laudaverit, carens senectute ætatis, præsumptuose innuit se habere senectutem morum, et gravitatis. Quasi diceret : Ego sum alter Daniel, alter Timotheus : talis, cui debeat propter vitam et merita spirituale jus concedi, et generale jus canonum confringi. Item Dominus ad Heli : « Quia remissus fuisti in correctione filiorum, præcidam brachium tuum et brachium domus patris tui, ut non sit senex in domo tua omnibus diebus tuis. Verumtamen non auferam virum penitus ab altari meo, et videbis æmulum tuum, « id est juvenem, » in templo in universis prosperis Israel (*I Reg. ii*). » Item I ad Tim. c. v : Si Apostolus præcipit « adolescentiores viduas » (quia in eis fervet sanguis, et cito luxuriantur pascæ cibo alieno) « vitari, » ne admittantur ad alimoniam Ecclesiæ, ut de rebus Ecclesiæ pascantur, quanto magis juvenes et adolescentes prohibet non admitti in regimen Ecclesiæ, ut pascant alios, præsertim cum prouiores sint luxuriari in rebus Ecclesiæ, eo quod divitibus omnia

licent, omnia possunt ? Item : Minor ænnorum viginti quinque lege humana excusabat se, ne tutelam alterius susciperet ; hodie eadem lege, talis ad **161** tutelam non tantum non admittitur, sed arceatur, ne (quibus opus est tutiore et defensore) fiant administratores et custodes rerum alienarum ; ne turpiter objiciatur illud comicum talem instituentibus : Cui opus est patrono, mihi parant defensorem ; et cui opus pædagogo, mihi instituunt doctorem. Et quid indecentius et indiscretius, quam aliquem citra maturam ætatem admitti in rectorem et custodem animarum, cum Apostolus nonnisi sexagenariam admittat in administrationem rerum temporalium et custodiam virginum ? (*I Tim. v*) Quomodo, qui opus habet fractione panis, aliis panem franget ? (*HIERA. in fine epist. ad Oceanum quæ incipit : Nunquam, fili Oceane*) : Quomodo lactantes et indigentes lacte, fiunt lactantes, aliis lac præbentes ? Quomodo fiunt magistri, qui non noverunt esse discipuli ? Quam turpiter objicitur Ecclesiæ, quæ talem admittit, qui heri in theatro, hodie in choro ; heri in circo, hodie in altari ; heri fautor histrionum, hodie consecrator virginum.

Timeant tales factum Marci, qui sibi abscidit pollicem, ut reprobus esset sacerdotio. Item : Præcipit Dominus in lege (*Deut. xx*) ne minor viginti ænnorum, ne pusillanimus, ne uxorius, ne qui ædificaverat domum, et nondum eam dedicaverat, nec quivineam plantaverat, et nondum ex ea biberat, procederet ad bellum corporale. Quanto magis hæc cavenda et inhibenda essent procedentibus ad bellum spirituale, pugnaturis « contra spirituales nequitias in celestibus (*Ephes. vi*). » Lubricum enim minoris ætatis reverentiam frangit, et destruit ordinis sacerdotalis.

Item : Moyses et Aaron nonnisi octoginta ænnorum missi sunt a Domino loqui ad Pharaonem (*Erod. vii*). Item : Si ætas personarum attenditur in representatione miraculorum quasi jocosa, tamen movente hominum affectus ; si in comœdiis, et si in tragœdiis, cur non in seriis et in exhibitione veritatis, in veris scilicet Ecclesiæ pastoribus eligendis ? Item Isaia (cap. i) : « Quiescite agere perverse, discite bene facere. » Hieronymus : Ad hoc, inquit, terenda sunt magistrorum limina. Qui vero magistrorum limina non frequentavit, et officium prædicationis assumit, quodammodo dicit : « Non ab homine, sed a Spiritu sancto » cum Paulo « eductus sum Evangelium (*Galat. i*) ; » credite ergo mihi, quia sum alter Paulus. Item : Si apud Hebræos prohibita est lectio principii Geneseos, finis Ezechielis, et Cantica amoris, minoribus triginta ænnorum, quanto magis apud Ecclesiam viva lectio totius sacræ Scripturæ, quæ videlicet potius consistit in opere quam sermone, minoribus ætate esset inhibenda ? « Barbato crede magistro. » Hæc etiam intorqueri possunt in ambitionem magistrorum colligentem turbam, senes, milites ogeriligneos, ad theatrum et spectaculum suum, qui, adhuc pua-

ri, senes docere præsunt. Item I Reg. cap. 1: A quia mundus sum a sanguine omnium. Non enim Samuel nonnisi ablactatus adductus est a matre, ut appareret in conspectu Domini, manens et serviens jugiter in templo. Unde Glossa: Non vult Anna ducere puerum ad domum Dei antequam ablactetur, quia Ecclesia nullum ad sacerdotium provehit, dum « lactis » infantie particeps est « non solidi cibi, » scilicet intelligentie spiritualis. Quasi diceret: Nonnisi ablactatum a lacte pueritiae, a lacte adolescentiae, et a lacte tenerioris doctrinae. Item Job, c. xxxii de Eliu.

162 CAPUT LXII.

Contra malam taciturnitatem maxime praelatorum.

Officium praelatorum maxime roborat, sicut de substantia ejus, latratus eorum, quo arceantur lupi a grege, ne sint « canes muti, non valentes latrare, (Isa. lvi), non opposites se murum pro domo Israel (Ezech. xlii). » Contra quorum pessimam taciturnitatem clamans Isaias, cap. lxii, ait: « Propter Sion, » id est reges et principes, « non tacebo; propter Jerusalem, » levitas et sacerdotes, « non quiescam, donec egrediat, ut splendor justus ejus. » Et iterum: « Super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes, tota die » prosperitatis, « et nocte » adversitatis, perpetuo « non tacebunt. Qui reminiscimini Domini, ne taceatis, et ne detis silentium ei » Domino, « donec stabiliat et donec ponat Jerusalem, » id est Ecclesiam, « laudem in terra, » qualem et quantam in sacra Scriptura (nondum enim stabilita videtur Ecclesia, quia fere nusquam invenitur, sed talis est vel esse debet, qualis, non videtur, sed qualis sentitur) depingi video, non sentio in opere. Et iterum, cap. xl: « Vox Domini dicentis: Clama, ne cesses. Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion; exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem; exalta, noli timere. » Et iterum: « Quam pulchri super montes pedes annuntiantis et predicantis pacem, annuntiantis bona, predicantis salutem! » Item idem, cap. vi: « Vae mihi, quia tacui! Vae mihi, quia vir pollutus labiis ego sum, et in medio populi polluta labia habentis ego habito! » Pollutus non mendaciis, non scurrilibus, non contumeliis, sed taciturnitate. In cuius peccati poenam: « Volavit ad me unus de seraphim, et in manu ejus ignitus calculus, quem forcipe tulerat de altari, et tetigit os meum, » et combussit mihi labium, « et dixit: Ecce tetigi hoc labia tua, et auferetur iniquitas tua, et peccatum tuum » ex taciturnitate « mundabitur. » Item Jeremias alphabeto secundo Iod (cap. ii): Heu, heu, « sederunt in terra, » principes, in terrenitate ad vineam colendam, ad regalia et stercora defendenda et possidenda, « et conticuerunt senes filiae Sion, consperserunt cinere capita sua, accincti sunt ciliiciis, abjecerunt in terram capita virgines Jerusalem, quia defecit parvulus lactens in plateis. » Item apostolorum Actus. cap. xx: « Contestor vos hodie,

subterfugi, quo minus annuntiarem omne consilium Dei vobis. » Item psal. xxxix: « Annuntiavi et locutus sum, et multiplicati sunt super numerum. Annuntiavi justitiam tuam in Ecclesia magna, ecce labia mea non prohibebo, Domine, tu scisti. Justitiam tuam non abscondi in corde meo; veritatem tuam; et salutare tuum dixi. Non abscondi misericordiam tuam et veritatem tuam a consilio multo. » Item: « Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium, » non claustrum, « circumstantiae labiis meis (Psal. cxl). » Item Proverb., cap. 1: « Sapientia foris praedicat, in plateis dat 163 vocem suam, et in capite turbarum, » id est in praelatis, « clannat; in foribus portarum urbis profert verba sua, » dicens: « Usquequo parvuli, » sensu, « diligitis infantiam, et stulti ea, quae sunt noxia cupient, et imprudentes odibunt sapientiam? » Item Jerem., cap. xxvi: « Sta in atrio domus Domini, et loqueris ad universas civitates Juda universos sermones, quos ego mandavi tibi, ut loquaris ad eos. Noli subtrahere verbum, si forte audiant, et poeniteant, et convertantur a via sua mala. » Et cap. iii: « Vade et clama sermones istos. Revertere, adversatrix Israel, dicit Dominus, et non avertam faciem meam a vobis, nec irascar tibi in perpetuum. Scito iniquitatem tuam, quia praevaticata es, et convertimini filii revertentes ad me, quia ego vir vester, et assumam vos. » Apost. item Act., cap. xx: « Vos scitis a prima die qua ingressum habui ad vos, quomodo nihil utilium subtraxerim vobis, quo minus annuntiarem vobis, et docerem vos publice, et per domos, testificans Judaeis et gentibus in Deum poenitentiam, et fidem in Dominum Jesum Christum. »

Item: Joannes etiam in carcere, nec habens spem de correctione Herodis vel Herodiadis, invehens potius in crimen, quam in hominem, in exemplum posteris (ne minus detestarentur crimen adulterii vel incestus, si tacuisset) clamavit saepe: « Non licet tibi habere uxorem fratris (Marc. vi), » qui si cessasset, ei caput amputatum non esset. Clamavit malens periclitari apud regem, quam immemor esse divini praeccepti, « qui missus fuit in virtute Eliae (Luc. 1), » contra Herodem et Herodiadem, sicut Elias contra Achab et Jezabel (III Reg. xviii). Item legitur in ecclesiastica Historia, quod exsulante Athanasio papa pro fide catholica, a principibus faventibus Ario et Arianis, ait quidam eremita intra se et sibi (lib. x): « Vae mihi, quia tacui (Isa. vi). — Ut qui panem otiosus comedo? » (Prov. xxx.) Cur non magis exsulo cum Athanasio justo, vago et sancto? Cur non contra principes pro illo proclamo? Et egrediens eremum et speluncam suam, injungens sibi hoc in poenitentiam, clamavit per civitates, castra et vicos et plateas: Justus catholicus et sanctus est Athanasius; veritatem docet, quam constanter assero et affirmo. Item David: « Credidi propter quod locutus sum (Psal. cxv). » Et Dominus in

Evangelio : « Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo (*Matth. x*). » Et Apostolus : « Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (*Rom. x*), » tempore et loco. Unde in Socratico decreto : Non minor est impietas tacere veritatem tempore et loco, quam dicere falsitatem. Qui autem eam tacuerit, similis est cataro, « qui loquitur veritatem in corde suo (*Psal. xiv*), » dicens : « Jura, perjura, secretum pandere noli, » cum necesse et utile sit proximo ea revelari et non abscondi. Item Jeremias clamat : « Fugite de medio Babylonis, et salvet unusquisque animam suam. Nolite tacere super iniquitatem ejus, quoniam tempus ultionis est Domino (*Jer. li*). Cum autem complexisset loquens omnia, quæ præceperat ei Dominus, apprehenderunt eum sacerdotes, dicentes : Morte moriatur homo iste, quia prophetavit contra civitatem. Et ait Jeremias ad omnes principes, et ad populum : Misit me Dominus dicens : Bonas facite vias vestras et studia vestra, et audite vocem Domini Dei vestri, et poenitebit eum mali quod locutus est adversum vos.

164 Ecce ego in manibus vestris : facite mihi quod bonum et rectum est in oculis vestris. Verumtamen scitote et cognoscite quod si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos, et contra civitatem istam, et habitatores ejus. In veritate enim misit me Dominus ad vos, ut loquerer in auribus vestris omnia verba hæc (*Jer. xxvi*). » Item Gregorius super illum locum : « Erat Jesus ejiciens dæmonium, et illud erat mutum (*Luc. xi*) » ab effectu : Præsidet enim quidam dæmones quibusdam, ut faciant eos obmutescere quando opus esset loqui. Unde et dæmonia muta dici possunt. Quidam similiter dæmones præsumt garrulitati, facientes garrulos de quibus philosophus : Quid refert, an superius, an inferius intonent? Quidam etiam silentes cum toto mundo fabulantur.

Et Susanna (*Dan. xiii*) tacens clamavit, et Anna, et Moyses (*I Reg. i*).

Tacetur autem male in quatuor. Ad confitendum peccata et laudes : « Quia a mortuo, velut ab eo qui non est, perit confessio (*Eccli. xvii*). Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum (*Psal. lxxviii*). Confitemini alterutrum peccata vestra (*Jac. v*) : In hymnis confitemini illi. (*Psal. xcix*).

Tacetur etiam male ad increpandum proximum, si videris iniquitatem proximi, et eum non argueris : « Sanguinem ejus de manu tua requiram (*Exech. iii*). Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum (*Matth. xviii*), etc. » Augustinus (ep. 19, c. 4.) : Correptio fratris præcipitur a pari in parem, a minori in majorem, a majore in minorem, cui libet in quem libet.

Tacetur etiam male ad prædicandum. Unde Dominus : « Quod in aure auditis, prædicate super tecta (*Matth. x*). » Et Apostolus : « Insta et prædica, opportune, importune (*II Tim. iv*). »

A Tacetur etiam male ad consulendum proximo, cum indiget. Unde Job : « Oculus fui cæco, et pes claudo (*Job xxix*). » Item : « Alter alterius onera portate (*Galat. vi*). »

Sed taceturne male ad advocandum? Ita, in causa viduæ, pupilli et orphani. Unde propheta : « Causa viduæ intret ad te. Pupillo non judicant, et causa viduæ non ingreditur ad illos. Quærite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam (*Isa. i*). » Male autem advocatur ex cupiditate. Tunc melius taceretur. Ad disputandum, ad litigandum bene tacetur. Sed objicitur : Nihil ad plenum intelligitur, nisi dente disputationis frangatur? Sed disputationem vocat collationem, qualis decet sanctos.

B Sunt autem quinque causæ pessimæ taciturnitatis : Timor humanus vel mundanus, quo Petrus pressus negavit (*Matth. xxvi*). « Nolite timere eos qui occidunt corpus (*Matth. x*). » Episcopus si timuerit, actum est de eo.

B. CYPRIANUS. Secunda causa est cupiditas, quæ comitatur timorem. Nihil enim timet, nisi qui concupiscit. Cupiditas est ranunculus, qui projectus in os canis facit eum obmutescere. Illic projectus in os Demosthenis, qui erat viva vox juris, eum mutum fecit cum orare et advocare debuit cum Romanis pro republica, cum Atheniensibus contra Philippum regem Macedonum patrem **165** Alexandri. Unde et quidam senatorum illi, cum sileret a bonis, improperans, ait : Demosthenes non squinancem, sed arginancem patitur. Hic ranunculus projectus in ora iudicis, in ora etiam magistrorum a pueris, facit remitti pœnas, et terrores, et minas propter hunc, quia munera excecant oculos, et vim auctoritatis inclinant. Paulus abstinuit etiam a subditis, ne ab eis sumptus et necessaria acciperet, manibus victum quæritans (*I Cor. ix*)

Tertia causa est pigritia vel negligentia. « Circuibat Jesus civitates, prædicans, et curans omnes linguos in eis (*Matth. ix*). Ideo prælatus impiger et strenuus esse debet.

Quarta causa est simplicitas, et quædam quasi naturalis verecundia, qua Jeremias se excusans ait (cap. i) : « A, a, a, Domine Deus : Abecedarius sum et nescio loqui. »

Sed nullus prælatorum hodie hoc dicit, quasi in eis prudentia suppleat ætatem, quod falsum est; sed potius favor humanus, vel generis nobilitas. Hoc autem vitium est in prædicatore et oratore. Unde Quintilianus (Libro *Institutionum oratoriarum*) : Verecundia amica virtutis, in oratore vitium est, licet pro tempore amabile.

Quinta causa est et pessima, ignorantia. Unde Hieronymus (in ep. contra *Helvidium*) : Prædicationis nescius, quam dabit vocem præco mutus? O pastor idolum surdum et mutum, idolum desolationis Ecclesiæ, stans in loco sancto Sion, quod non valens loqui, quasi per dæmones et porcellos conductus, dat populis responsa. Quod comparabile

Callicano monstro Helvidio ; qui in Gallia, quæ ca- A
ruit monstris, solus inventus sacerdos est et laicus,
non quia litteras multas non sciret, sed tropos lo-
quendi ignoravit. Unde ignorans diversas acceptiones
hujus nominis, « primogenitus, » circa beatam
Virginem erravit. Est ergo vox poenitentiae. Unde :
« Discedite a me, omnes qui operamini iniquitatem,
quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei (Psal.
vi). »

...Et lacrymæ pondera vocis habent.

(OVID., *De Ponto*, eleg. 1.)

Est et vox confessionis : « In voce exultationis et
confessionis sonus epulantis (Psal. xli). » Ilas se-
quitur vox orationis : « Intende voci orationis meæ,
rex meus, et Deus meus (Psal. v). » Post, laudis et
gratiæ et serenata conscientiae : « Vox exultationis B
et salutis in tabernaculis justorum (Psal. cxvii). » In
his omnibus periculose tacetur. Post hanc sequitur
recto ordine, « Vox prædicationis, » quæ est vox
salutis, ne dicatur prædicanti adhuc involuto pec-
cati satisfactione : « Peccatori dixit Deus : Quare tu
enarras justitias meas, et assumis testamentum
meum per os tuum (Psal. xlii)? » etc. Unde B. Bern-
ardus ad Brunonem Coloniensem electum : Etsi
litteratus sis et canonice electus, quia tamen, ut as-
seris, non flevisi, poenitentiam non peregristi, et
ita neophytus es in vita, etsi non in fide. Quod sus-
cipias tantum onus, nec laudo, nec penitus improbo
propter necessitatem et fragilitatem temporis in-
stantis ; verum si susceperis, orabo pro te. Item : C
« Existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante
me donec intrem in sanctuarium Domini, et intel-
legam in novissimis eorum (Psal. lxxii). » Et : « De
mandatis tuis intellexi (Psal. cxviii). »

166 Prima voce : Sedes cum Maria ad pedes
Domini (Luc. x).

Secunda : Surgis ad osculum manuum.

Tertia : Ad osculum capitis.

Quarta : Ad totum Christum inungendum. Cujus
quinque sunt species : « Correctionis. » Hæc scho-
larium in malis moribus, et modis vivendi sacre
Scripturæ contrariis. « Eruditionis, » prælatorum,
et sanctorum « exhortationis, excitationis et conso-
lationis. » Vocem vocationis ad fidem habuerunt
apostoli et apostolici viri in Ecclesia primitiva. De D
his vocibus David ait : « Mihi autem adhærere Deo
bonum est, ponere in Domino Deo spem meam, ut
annuntiem omnes prædicationes tuas in portis filiae
Sion (Psal. lxxii). » Sunt enim plures modi prædi-
candi, quos diximus, in quibus male tacetur, ma-
xime a prælato. Si quis autem modus aliis a præ-
dictis superadditur, a malo curiositatis, ostentationis
et delectationis est. Unde Apostolus : « Omnis
sermo malus non procedat de ore vestro, et si quis
bonus, non nisi ad eruditionem (Ephes. iv). » Et Da-
vid : « Os meum loquetur sapientiam, » de fide,
« et meditatio cordis mei prudentiam (Psal. xlviii), »
de bonis moribus.

CAPUT LXIII.

De bona taciturnitate.

Sugillato vitio malæ taciturnitatis, commendemus
bonam taciturnitatem. Aperiat os prælatus ad Deum
laudandum, adorandum, confitendum, consulendum,
consolandum, prædicandum, docendum. Est enim
« tempus tacendi, et tempus loquendi (Eccle. iii). »
Unde : « In corde meo abscondi eloquia tua, ut non
peccem tibi (Psal. cxviii). » Augustinus : Fundamen-
tum religionis est bona taciturnitas. Scio enim te præ-
cepisse Sanctum Dei non esse dandum canibus, nec
margaritas spargendas esse ante porcos (Matth. vii),
ne secreta Dei indignis ostendantur, ne Babylonii
thesauri domus Dei reveleantur (Jer. xxvi), quæ ta-
men quis divulgat, ut ei, cui loquitur, placeat per adu-
lationem, vel propter cupiditatem, vel propter vanam
gloriam, vel curiosam loquacitatem. Assumenda est
itaque disciplina silentii, ut prius taceat quis quam
loquatur, juxta illud : « Sit omnis homo velox ad
audiendum, tardus ad loquendum (Jac. i). » Sunt
autem bonæ taciturnitatis quatuor causæ, penes
auditores scilicet, quia canes sunt detractores, ob-
stinati et infideles, vel quia porci sunt fastiditi verbo
Dei, et immundi.

Malus detractionis prolator, pejor relator, pess-
mus auditor. Unde Ezechielis, cap. iii : « Fili ho-
minis, linguam tuam adhærere faciam palato tuo,
et eris mutus, nec quasi vir objurgans, quia domus
exasperans est. Tertia causa est assiduitas. Præ-
dicatio enim, si assidua est, vilescit.

Imponit finem sapiens et rebus honestis.

(JUVEN., sat. vi, 441.)

Quarta causa, incapacitas auditorum. Unde Apo-
stolus : « Non potui vobis quasi **167** spiritualibus
loqui ; lac vobis potum dedi, non escam (I Cor. iii). »
Similiter duæ causæ attenduntur circa prædicato-
rem peccati scilicet conscientia, unde : « Peccatori
dixit Deus : Quare tu enarras justitias meas, et
assumis testamentum meum per os tuum ? tu vero
odisti disciplinam (Psal. xlii). » Et muta facundia,
cui ægra subest conscientia. « Medice, cura te-
ipsam (Luc. iv). » Rebus loquaris prius quam verbis,
et incapacitate divini eloquii, vel verecundia bona.
Unde : « A, a, a, Domine Deus, ecce nescio loqui
(Jer. i). » Si ergo utile et necesse fuerit loqui ; vide
quæ, quot, quanta, qualia, quando loquaris, cui vel
quibus, ubi et qualiter. Vide etiam, si tibi opus
fuerit uti communi prædicatione, vel privata, quæ
sit ad privatam personam, et in loco secreto. Ubi
quandoque cessandum est a correctione. Unde
Apostolus : « Hæreticum hominem post trinam ad-
monitionem devita (Tit. iii), » ita et incorrigibilem
hominem et incorrigibilem principem. Unde Hiero-
nymus in prologo super Esdras (*epistola ad Dom-
nionem et Rogatianum*) : Frustra quidem niti, et
nil aliud, nisi fatigando vel corripiendo odium in-
currere, extremæ dementiae est. Unde etiam Paulus,
ne provocaret iram Cæsaris, ita caute, et sub in-

vulturo prædixit destructionem Romani imperii, quod non prædixit; ita edidit, quod non edidit: « Ut qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat (11 Thess. II). » Ita etiam Jeremias cap. xxv, caute et prudenter prædixit, et comminatus est destructionem Babylonis, ut ait Hieronymus, ne regem Babylonis provocaret in iram hoc nomen « Sesach » posuit pro hoc nomine « Babylon, » quæ destruenda erat. De quo etiam idem Hieronymus ait (in *commentar. illius loci*): Principibus et pseudoprophetis, et sacerdotibus accusantibus, et crimen mortis in eum intendentibus loquitur ad populum, quem illi concitaverant adversus illum, prudenter, humiliter et constanter. Prudenter, provocans eos ad poenitentiam, ut Dominus mutet sententiam suam de destructione civitatis. Humiliter, dicens: « Servus vester etiam in manibus vestris sum. » Constanter, dicens: « In veritate misit me Dominus ad vos, et hæc evenient, nisi poenitentiam egeritis (Jer., xxvi). » In communi autem prædicatione nequaquam tacendum est. Unde Jeremias cap. xxvi: « Sta in atrio domus Domini, et loqueris ad omnes civitates Juda, » etc. Sed nec in privata, si malum exemplum timetur. Unde nec Joannes etiam in carcere tacuit (Marc. vi).

CAPUT LXIV.

De vitio linguæ.

Malæ autem loquacitatis, vel garrulitatis, quantum sunt causæ: adulatio, jactantia, cupiditas, incauta loquacitas. Loquacitas itaque contraria est bonæ taciturnitati, contra quam clamat Propheta dicens: « Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis. Non declines cor meum in verba malitiæ (Psal. cxi), » cujusmodi sunt et otiosa. Unde abbas Serapion in *Vitis Patrum*: Non est membrum in corpore meo, quod ita timeam sicut linguam. « Si quis putat se esse religiosum, non refrenans linguam suam, » a malo, « sed seducens cor suum, hujus vana est religio (Jac. I). » Item idem: Diu sevi, multos labores sustinui, et diu in eremo vixi, nunquam tamen ad mensuram humilitatis et taciturnitatis, quam habuit filius meus Zacharias, potui pervenire. Item abbas pastor: Nunquam præsentem sene emisit verbum, sed quod dicebat laudabam. Item idem cui-dam quærenti: Quomodo quietus habitabo in loco in quo habito? Respondit: Inter quos vivis, vive sicut advena, non dominus, et nunquam potestatem habeat verbum tuum coram te. Item idem: Si vis amari et quietus vivere, multum tace. « In multiloquio enim non deerit peccatum (Prov. x). » Ideo et poeta (Cato) proclamat:

*Virtutem primam esse puta compescere linguam.
Nam nunquam tacuisse nocet, nocet esse locutum.
Rara fides ideo est, quia multi multa loquuntur.*

Et Ecclesiasticus ait (cap. ix): « Abominabilis et odibilis est in civitate homo linguosus, et qui sæpe labitur in lingua. » Lantfrancus ne pro sua littera-

tura superbiret, semper tacuit, quousque perveritum est usque ad periculum fidei.

Quidam etiam Patrum ne peccaret in lingua, fere semper quasi frenum, calculum in ore detulit. Item: Sicut tutius est peccare in remissione misericordiæ, quam in rigore justitiæ, sic et in taciturnitate magis quam in loquacitate. Item: « Quis est homo qui vult vitam, et diligit dies videre bonos? Prohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum (Psal. xxxiii). » Quia: « Vir linguosus, » qui præter necessitatem etiam vera loquitur, « non dirigetur in terra (Psal. cxxxix). » Nam, sicut ex frequenti juratione sæpe labimur in perjurium; ita et ex frequenti verbo otioso in verbum malum. « In multiloquio enim non deerit peccatum; qui autem moderatur labia sua prudentissimus est (Prov. x). » Nam: « Stultus cæditur labiis suis (ibid.). Labor labiorum ipsorum operiet eos (Psal. cxxxix). » Qui verum dicit non laborat. « Amicus autem sponsi, cum gaudio stat, et audit vocem sponsi (Joan. III). » Augustinus (In *Psal. L*, ad illud: *Auditui meo dabis*): Sit ergo tibi in necessitate docere, loqui et prædicare; in voluntate autem audire, tacere et discere. Tutius auditur verum quam dicatur. Qui enim exterius tumet, glorians prurpere in vocem, dicitur ei: « Ligatæ ei manus et pedes, et mittite eum in tenebras exteriores (Matth. xxii). » In justo igitur, cor loquitur, os meditatur, manus vel opus intelligit. Unde: « Os justi meditabitur justitiam, et lingua ejus loquetur iudicium (Psal. xxxvi). » Nesic « velut æssonans et cymbalum tinniens (I Cor. xiii), » ut voces ejus habeant fundamentum, non de summitate labiorum procedant. De cujusmodi dicitur: « Et in intellectibus manuum suarum deduxit eos (Psal. lxxvii). » Operare enim et intelliges. Ut autem distinguatur inter utentes malo, vel bono verbo, vide quod duplices et dolosi, « In corde et corde loquuntur (Psal. xi); » garruli, in ore et ore; detractores et contumeliosi, in dente et dente; contemplativi in corde tantum; activi, in corde et ore ad proximum. Ut autem vitium linguæ vitetur, nota quod tripliciter utitur quis **169** verbo malo scilicet. Vel contra se per arroganter jactantiam: « Fili, ne te laudent labia detractoris (Prov. iv). » Vel contra proximum et hoc tripliciter; vel verbo malitiæ et contumeliæ manifestæ; vel verbo detractionis occultæ; vel verbo adulationis fictæ. Contra Dominum, verbo invidiæ, verbo blasphemæ, verbo pravitate hæreticæ, verbo inquisitionis stultæ, verbo curiositatis vagæ. « De omni otioso verbo redditi sunt homines rationem in die iudicii (Matth. xii). » Otiosum verbum est, quidquid dicitur præter utilitatem dicentis, vel audientis: « Terribilis est in civitate sua vir linguosus, et temerarius in verbo suo odibilis erit (Eccli. ix). — Qui vult vitam, diligit et videre dies bonos, prohibeat linguam suam a malo (Psal. xxxiii), etc. » Non dicit, a verbo otioso, sed malo; quia lingua in udo est, et facile labitur in otiosum,

avaritiam, et superbiam, viam pravam, et os bilin-
gue detestor (*Prov. viii*). Sapiens corde præcepta
suscipiet (*Prov. x*), et propter imperitos loqui ali-
quando necesse est. Qui semper desiderat docere,
semper vult imperitos habere. Veritas non quærit,
an cor, os, manus concordent: et Intellectus bonus
omnibus facientibus eam (*Psal. cx*). A mandatis-
tuis intellexi (*Psal. cxviii*). et In Ecclesiastico, cap.
xxviii. et Susurro, et etc. Fere totum contra vitium
linguæ, et finis Epist. Jacobi, c. iii: et Nolite plures
magistri fieri, et etc.

CAPUT LXV.

*Qualis esse debeat prædicatio pro modo auditorum,
et contra malam loquacitatem prædicantium.*

Ut officium prælati prosequamur, pleniusque ejus
ineautam loquacitatem persequamur, credimus ad-
jungendum esse præmissis, et De temperantia et
modestia prædicationis: et quæ quidem temperanda
est secundum qualitatem et quantitatem dicendorum,
secundum qualitatem etiam et capacitatem
auditorum. Unde David: et Dies diei eructat ver-
bum; et id est spirituale spirituali, ut major
majori: et Verbum, et quod est et in principio
apud Deum (*Joan. i*), et quod semel locutus est Deus:
et Et nox nocti indicat scientiam (*Psal. xviii*), et in-
firmus, imperfectus, imperfecto aperte demonstrat
minorem scientiam. Augustinus: Ut historialia de
Christo. Non enim omnia omnibus, sed discrete
spiritualia spiritualibus, sapientiam sapientibus.

Carnalibus vero minora, ut historialia, debet præ-
dicator annuntiare. Item: et Ascendunt montes
(*Psal. ciii*), et apostolici viri: et In principio erat Ver-
bum (*Joan. i*); et descendunt campi, et minores mi-
nori-
bus, et Verbum caro factum est. et Item Aposto-
lus I ad Cor., cap. ii: et Non veni ad vos per sub-
limitatem sermonis vel sapientiæ. Non enim judi-
cavi me scire aliquid inter vos, nisi Christum
Jesum et hunc crucifixum. Sapientiam autem loqui-
mur inter perfectos et spirituales, in quibus chari-
tas omnia credit in doctrina Spiritus, spiritualibus
spiritualia comparantes. Idem, cap. iii: et Vobis
autem non potui loqui quasi **170** spiritualibus,
sed quasi carnalibus tanquam parvulis in Chri-
sto lac vobis potum dedi non escam. Si quis
videtur esse sapiens inter vos in hoc sæculo, stultus
est, ut sit sapiens. et Item, cap. ix: Infirmus in-
firmis factus sum, ut infirmos lucrifacerem. Et quid
plura? Omnibus omnia factus sum, ut omnes salvos
facerem. et Unde ad Rom., cap. i: et Debitor sum
sapientibus et insipientibus. I ad Cor., cap. ix:
et Omnium me servum feci. et Idem, II ad Cor. v:
et Sive enim mente excedimus (contemplando ea
quæ non licet homini loqui, et sapientiam quam
loquimur inter perfectos) Deo est. et Sive sobrii, et
vel temperantes, et sumus (inter incapaces, et nihil
scire vos vidi, nisi Jesum Christum et hunc cruci-
fixum,) et hoc et vobis, et id est ad utilitatem vestram
est. et Charitas enim urget nos (*II Cor. v*), et ut mi-
nus capacibus condescendamus. Ob hoc etiam figu-

randum, et salivæ, et id est salivaria et infantilia verba,
et defluerunt per barbam David (*I Reg. xxi*). et Præ-
latus enim infantilia verba minoribus, et virilia
verba majoribus habere debet. Item significatum
est in Jacob vidente angelos ascendentes et descen-
dentes per scalam (*Gen. xxviii*). Summitas ejus
cælum tangebatur, pedes terram. Idem etiam Domi-
nus præsignavit, cum ait: et Amodo videbitis ange-
los ascendentes et descendentes super Filium homi-
nis (*Joan. i*). et Unde etiam Augustinus super illum
locum, et In principio erat Verbum, et etc., ait: Præ-
latus debet esse sicut gallina, quæ crocitat, rau-
cescit et macrescit super pullos suos, alis eos
tegendero et fovendo. Debet etiam esse sicut ora-
tor, ut Tullius, Hortensius, ut in concione, et in
capitolio robusto eloquio, et tubaliter intonet. Cum
vero ventum est domum inter parvulos, incipit
balbutire, et verba frangere, puerilia verba habens,
ut illis conformatus intelligatur. Item Dominus:
et Quis putas fidelis est servus, quem constituit Do-
minus super familiam suam, ut det illis in tempore
tritici mensuram (*Matth. xxiv*)? et quæ in numero-
sitate, et qualitate, et quantitate dicendorum at-
tenditur. Super hunc locum ait Gregorius in *Pasto-
rali* (part. iii adm. 36, cap. 5 et 6): Rarus est fide-
lis servus; rarior prudens, qui non adulterina opi-
nionem aliquid divinis eloquiis admisceat; rarissimus,
qui noverunt familiæ suæ dispensare tritici men-
suram secundum capacitatem auditorum, et quali-
tatem dicendorum. Qui non dispensatores, sed ex-
stirpatores sunt divini eloquii, qui abscondenda
irreverenter revelant, secreta cælestia passim om-
nibus profundunt; qui inebriant vino eos, quibus
opus est lacte, quærentes potius suum ostentare
ingenium quam proximis prodesse. Item idem
(*Exod. xxv*): In templo Domini erant acetabula,
phiale, et cyathi (lib. xx *Moral.*, cap 2); sic in
Ecclesia mordax interpretatio, larga prædicatio,
et minor, et suavis. Non enim omnibus omnia in-
differenter proponere debemus, sed quasi ad quam-
dam prægustationem majora majoribus, et minora
minoribus offerre. Prædicator iste et medicus, pu-
blicus est servus, jumentum (super quod Samarita-
nus imposuit vulneratum (*Luc. x*), de quo etiam di-
citur: et Producat terra herbam jumentis (*Psal.*
ciii), et a juvenando dictis) cophinus et vas stercorarium;
stabulum est Ecclesia. Cujus officium describens
Jeremias, cap. i, ait: et Constitui te super gen-
tes, ut evellas et destruas, disperdas, **171**
dissipes, ædifices et plantes. et Quatuor verba ponit
pertinentia ad ejiciendum peccata (quod fit per
vitiatorum increpationem, per judicii comminatio-
nem, per confessionis auditionem et satisfactio-
nis impositionem); duo tantum ponit ad inserendum
virtutes, quod fit per prædicationem et exemplum.
Sunt ergo prælati cophini, quibus extra portari de-
bent peccata, non inferri, ut colligant quisquillas,
paleas et stercora ad conficiendum lateres Pharaoni,
quos lavantes et conficientes amplius coinquinan-

tur. Habeat autem confessor vinum et oleum Samaritani : vinum ut per increpationem mordacem consistens a timore Domini concipiat et pariat Spiritum salutis; oleum, per consolationem, ut non absorbeatur a tristitia, sed tristitia ejus vertatur in gaudium (*Joan. xvi*). » Exhibeat se confitenti mitem, suavem et dulcem, et quasi in amplexibus suis eum foventem, dicens ei : Soli Deo confiteris, cujus ego sum vicarius, ut nec verbo, nutu, vel signo ei revelata possim detegere. Qui mihi confiteris, tibi obligor in paternitate spirituali, ut peccata tua, sicut et filii supportem, pro illis doleam, et tecum pro illis satisfaciam. Confide ergo, et age penitentiam, quod si consilium meum egeris, promittoque me super hoc fidejussorem, dabo, quod ex toto liberaberis.

Nunquam autem confitentem supportet in cupiditate sua, in detentione rei alienæ; sed si obtulerit secreto oblationem, rejiciat; nunquam personam confitentis accipiat, vel ei aduleter : sed juste judicet, ut sanet. De his cophinis dicitur : « Manus ejus in cophino servierunt (*Psal. lxxx*). » Ili sunt cophini, quos jussit Dominus impleri fragmentis, quæ superaverant comedentibus, quæ subterfugiunt manus prædentium (*Joan. vi*). In confessione autem tria præcipua maxime necessaria debet confessor injungere penitenti, ut pro posse vitet occasionem peccati, ut fugiat dilationem confitendi, si recidivum passus fuerit, et ut negligentiam pro peccatis satisfaciendi non incurrat; ut occasionem peccati fugiat, quia sola loca nocent, et occasio quandoque dat materiam peccandi; ut dilationem confitendi expellat, quia dilatio est magna ruina. Unde postquam commissum est peccatum, statim currendum est ad confessorem. Unde Augustinus : Cur dubium exspectat cras, hodierna salus? Ubi negligentia satisfactionis incurritur, quia « maledictus qui facit opus Dei negligenter (*Jer. lxxviii*). » Nec hoc est prætermittendum quod quidam, nescio quo animo, dixit Alexandro tertio : Domine, bonus papa es. Quidquid facis papale est. Et respondit Alexander in vulgari suo dicens : Si scirem, « Bien juar, et bien predicar, et penitense donar, je seroie boene pape. » Et ita his tribus expressit totum officium prælati.

172 CAPUT LXVI.

De officio prælati tripartito, et contra acceptionem personarum.

Tripartitum officium prælati, scilicet judicare, penitentiam dare, prædicare, maxime impedit acceptio personæ. Quam redarguens Apostolus ad Rom. ii, ait : « Gratia et pax omni operanti bonum in Deum, « Judæo primum et Græco. Non est enim personarum acceptio apud Deum. » Augustinus : Non enim propter merita patrum, Judæos male operantes recipit, nec propter peccata parentum gentes conversas respuit.

Ut autem liqueat quid sit acceptio personæ, videndum quid sit honorificentia, quam præcipit Deus,

A ut contrarii unius suo contrario comparetur doctrina et notitia. Est autem honorificentia, reverentia exhibenda alicui ex causa debita; puta propter religionem et honestatem vitæ, ætatem. (Unde : « coram cano capite [*Levit. xix*], etc.) scientiam, dignitatem, prælationem, principatum, præposituram, officium necessarium Ecclesiæ generis nobilitatem, ut quia filius regis, obligationem honestam. Abusus autem hujus reverentiæ est acceptio personarum. Ista non est apud Deum. Notandum itaque quod circa hujusmodi honorificentiam quædam sunt causæ. Prima causa debita est et honesta, aliæ subhonestæ, et quasi appendices honestati. Sed quis habens unam istarum præponendus sit alii habenti aliam earundem, quæstio est. Acceptio vero personæ, est B quædam fatua reverentia exhibita alicui ex causa non debita et illicita; puta propter timorem, cupiditatem, divitias, vel quamcunque turpitudinem, ut quia concubina, et hujusmodi. Quandoque autem non exhibetur alicui reverentia ex causa debita cum esset exhibenda, et hoc est abjectio personæ.

Sunt autem quædam mediæ, personæ acceptionis causæ, quia nec prorsus debita nec omnino illicitæ, ut carnalis affectus. Quædam autem in discreta benevolentia, qua ditiores præpono pauperi, in colligendo eum, et hujusmodi. Ad hujus vitii objurgationem recole exemplum de magistro Garnerio grammatico; exemplum de M. Petro Abælardo; exemplum etiam de prælato infulato colligente feneratorum ditissimum; exemplum etiam lenonis irridentis quosdam potentes, et detegentis nates contra illos, quia assurgerent et venerentur burgensem [*id est civem*] quemdam divitem. Item Jacobus, cap. ii. « Nolite, inquit, fratres mei, in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi gloriæ. Etenim si introierit in conspectu vestrum vir anulum aureum habens in veste candida et pauper in sordido habitu, et intendentes in eum, qui est indutus veste præclara dixeritis ei : Sede hic bene; pauperi autem dicatis : Tu sta illic, aut sede super scabellum pedum meorum, nonne judicatis apud vosmetipsos, et facti estis judices iniquarum cogitationum? Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, 173 hæredes regni? Vos autem pauperem D inhonoratis. Peccatum operamini transgredientes legem Domini. » Augustinus (*super hunc locum*) : Si hanc distantiam sedendi ad honores ecclesiasticos referimus, non est putandum leve peccatum esse « in personarum acceptione habere fidem Domini gloriæ (*Jac. ii*). » Quis enim ferat eligi divitem ad sedem honoris Ecclesiæ, contempto paupere instructiore et scientiore? (Glossa ex Beda, qui sua desumpsit ex Augustin. in *Jac. ii*). Si autem de quotidianis consessibus loquitur, quis hic non peccat? Non tamen hic peccat, nisi cum apud semetipsum intus ita judicat, ut dives paupere tanto sit melior quanto est ditior, quod significare videtur eum præponendo. Sed in quotidianis consessibus, credimus esse acceptionem personæ; præterim

cum exhibetur alicui honor ex certa deliberatione, non per ignorantiam, non per obreptionem, sed per conscientiam, et tantum propter divitias, non ob aliquam causam debitam, quæ in eo sit; cui imo potius divitiis ejus, potest dici :

*O nummi, nummi, vobis huic præstat honorem,
Vos estis fratres.*

(JOVEN., sat. v, 136.)

Item alia ratione : Si secundum Augustinum, quis apud se judicat quod dives tanto sit melior quanto ditior, et ideo honorandus. Hoc potius est error et ignorantia, quam acceptio personæ. Item : hunc præponendo alii propter divitias, videris dicere quia melior est illo. Item : Quod hoc generaliter de quotidianis, ut de ecclesiasticis consensibus, imo potius de quotidianis, debeat intelligi, videtur. Tempore enim sancti Jacobi non erant dignitates et honores in Ecclesia distributi, ut modo. Item, Deuteronom., cap. 1 : Deus per Moysen : « Quod justum est judicate, sive civis sit, sive peregrinus. Nulla erit distantia personarum; ita parvum audietis, ut magnum; nec accipietis personam cujusquam, quia Dei judicium est. » Sed nec in consensu quotidiano accipienda est, nisi pro causa debita, sicut nec in judicio. Item, Job xxxii : « Non accipiam personam viri, et Deum homini non æquabo. » Et in Ecclesiastico dicitur (cap. xxxv) : « Non accipiet Dominus personam in pauperem, et deprecationem læsi exaudiet. » Item in Epist. Judæ canonica dicitur : « Hi sunt murmuratores et garruli, ambulantes secundum desideria sua, loquentes superbiam, et mirantes personas hominum quæstus causa. » Ergo in aliis attenditur acceptio personæ, sicut et in iudicii perversione.

Item per exempla. Phinees zelo Dei armatus Madianitidem, licet filiam principis, cocumtem cum Hebræo nobili de tribu Simeon, transfixit (Num. xxv). Moyses etiam pro vitulo conflato dixit : « Qui vir Dei est, jungatur mihi, accingatur mecum gladio, et transeat unusquisque per medium castrorum, interficiens gladio omnes qui adoraverunt vitulum, ita ut nec parcat oculus ejus patri, filio, fratri vel amico (Exod. xxxii). » Hoc peracto « ait » eis Moyses : « Hodie, » inquam, « consecrasti manus vestras Deo. » Item Dominus Moysi : « Suspende omnes principes in patibulo, et æmii parcas, ut ita avertatur furor meus a populo (Num. xv). » Quod etiam factum est. Boamundus etiam constitutus iudex in expeditione quando primo liberata est terra promissionis ab hæresi Mahometica, co quod comes Sancti Ægidii spoliaverat 174 mercatores quosdam transeantes, nec ad citationem ejus trinam vellet restituere ablata, ait ei : « Qui vir Dei est, accingatur mecum gladio. » Et veniens coram comite, ait exserto gladio : « Vel ablata restitues, vel huic gladio cervicem subjicies amputandam. Tibi enim, sicut nec ignobili de plebe parcam. » Cui ait comes : « Recte judicasti. » Et restituit ablata. Item (SEVERUS SOLPITINUS, in Vita ipsius, cap. 23) : Beatus Martinus poculum porrexerat

sacerdoti pauperi sedenti a latere ejus, non principi sedenti ex alia parte. Item, I Reg., cap. xiv : Jonathas contra decretum patris et populi intinxit summitatem virgæ in favum mellis et comedit; statimque illuminati sunt oculi ejus et exhilarati. « Cui, » per sortem deprehenso et capto, « ait Saul : Hæc faciat mihi Deus, et hæc addat, quia morte morieris, Jonathas. Cui populus : Ergone Jonathas morietur, qui fecit hanc salutem magnam in Israel? Hoc nefas est. Vivit Dominus, si occiderit capillus de capite ejus in terram, quia cum Deo operatus est hodie. Liberavitque populus, et excussit de manibus patris Jonatham ne moreretur. » Ecce quantum vitaverit Saul acceptio personæ, ut nec etiam filio, sicut nec alii prævaricanti, parceret. Item, Exodi cap. xxxii super illud verbum : « Si quis est Domui, jungatur mihi : ponat vir gladium super femur suum, et transeat per medium castrorum, » ait Gregorius (part. iii Pastor., admon. 26). Per medium castrorum transire, est tanta æquitate intra Ecclesiam vivere, scilicet judicare, arguere et prædicare, ut qui delinquentium culpas redarguit, in nullius resideat favore; sed occidat vir fratrem suum, amicum et proximum. Quos interficit, qui, cum punienda invenit, increpationis gladio ferit; nec eis, quos per dilectionem carnis diligit, parcit. Si ergo ille vir Dei tantum dicitur, qui ad ferienda vitia zelo divini amoris excitatur, profecto se esse Dei negat, qui quantum sufficit, vitam carnalium increpare recusat.

Item (Glossa in hunc locum) : Aman, cui rex Assuerus præcipit honorem et reverentiam exhiberi a populo, (transiens quadam die lætus et alacer coram Mardocheo sedente ante fores palatii, Mardocheus ei nec assurrexit, nec motus est de loco sessionis suæ (Esther v). Item Joannis, cap. iv : « Quidam regulus rogavit Dominum ut descenderet, et sanaret filium ejus. » Ad filium reguli non vadit Dominus, etiam rogatus, ne divitias honorare videatur.

CAPUT LXVII

De mediocritate in omnibus tenenda.

Sæpe dum quis vitat acceptor fieri personarum, « sit canis rabidos, torvusque Procrustes, » et abjector earum, incurrens ingratitude, vitansque cujusdam urbanæ societatis sobrietatem, effectus ebrius potius quam sobrius, quia :

*Dum vitant stulti vitia in contraria currunt. 175
Est inter Tanaim quiddam, socerumque Viselli.*

*..... Medio tutissimus ibis.
Virtus est medium vitiorum utrinque redactum.
Est modus in rebus, sunt certi denique fines
Citra quos ultraque nequit consistere rectum.*

(HORAT. Sat., l. i, sat. ii, 24; OVID. iii Met., 136, HORAT. i Epist., ep. xviii, 9; SAT. l. i, sat. i, 106, 107.)

Summum jus, summa injustitia est (CICERO, i Offic). « Noli nimium esse justus, quia est justus, qui perit in justitia sua (Eccle. vii). » Medium tenere beati. Ideo : « Noli declinare ad dexteram, nec ad sinistram (Deut. xvii). » Tulus est enim in remissione peccare, quam in rigore. Severi enim et nimis ri-

gidi, similes sunt Scribis et Pharisæis, qui humeris aliorum imponunt onera importabilia, digito autem suo ea movere nolebant (*Math. xxiii*). Patere legem quam tuleris. *Lucæ*, cap. v: « Nemo mittit vinum novum in utres veteres, sed vinum novum in utres novos, ne vinum effundatur, et utres pereant: Et nemo vestimentum novum assuit veteri, vel veterem pannum novo, ne scissura major fiat. » « Qui nimis mammas stringunt, sanguinem pro lacte fundunt: et qui nimis emungit, elicit sanguinem (*Prov. xxx*). » In omni ergo opere bono servandus est modus et modestia. Culpa enim est totam persequi culpam, et gloriosum est principi citra meritum punire. Interrogatus legatus cujusdam principis prudentis a principe prudenti (qui legatum invenit illitteratum, reputans eum fatuum) quid haberetur in regno illius principis pro maxima sapientia et prudentia. Respondit, inducias respondendi datas refutans: Mensura, modus in omni opere maxime principis; sicque, quem prius æstimabat fatuum, reputavit prudentissimum, ejus verbum memoriter recolens in omni opere suo; quia: « Honor regis judicium diligit (*Psal. xcvi*). »

Etiam in risu modus servandus est. Unde Ecclesiastici, cap. xxi: « Fatuus in risu exaltat vocem suam, vir autem sapiens vix tacite ridebit. » Et Parabolarum, cap. xv: « Cor sanctorum gaudens exhilarat faciem; os vero stultorum pascitur imperitia. » Sanctus Bernardus de S. Malachia archiepiscopo (*in serm. de festo ipsius*): Vultum ejus non fuscavit mœror, nec levigavit risus. De abbate Ignacensi, ait (*in serm. in obitu Humberti monachi*): In ore ejus risus nunquam apparuit, qui assistentium gratia quandoque faciem serenavit; sed, si bene recolitis, risum integrum non admisit. Et Dominus ter flevisse legitur, sed nunquam risisse, qui ait: « Væ vobis, qui hic ridetis, quoniam lugebitis (*Luc. vi*). »

Sectemur ergo mentis hilaritatem, sic ut non commitetur lascivia: « Jucundemur secundum faciem sanctorum, habentes faciem euntium (*Judith. xvi*) » in Jerusalem. Sed nunquid potuit Deus bene risisse? Videtur quidem quod habita causa interiore lætitia bona, quod eam exterius in opere ridendi monstrare possit, maxime cum omnes defectus nostros præterquam culpæ assumpserit; etiam cum risibile, vel risibilitas proprium sit hominis a natura datum. Quomodo ergo eo uti non potuit? Forte potuit, sed non legitur eo usus fuisse. Item quæritur: Si homo **176** dicitur risibilis, vel a proprietate et a natura animæ, vel a proprietate aliqua corporis, vel a composito ex utroque; etsi hoc primum risibile qualitas sit, an actio, vel passio? Risus autem moderatus, si continuus fuerit, suspectus tibi habeatur. Potius enim hujusmodi risus proditiōnis est quam exultationis. De sic ridente dicitur: « Maledictus homo absconditus in civitate (*Jer. xxxviii*), » paratus semper blando fraudem contexere risu. De quo etiam Isaias (cap. xxix): « Væ qui profundi

estis corde, ut a Domino et proximo abscondatis consilium; » et Ecclesiastici xiii: « Ne credas verbis illius, qui subridens interrogabit te de absconditis tuis, cujus animus inimitis non parcat de malitia. »

CAPUT LXVIII.

De mala singularitate.

Huic meditationi bonorum morum et operum, vendique modis obviat mala singularitas; ideo eam extirpemus, ut bonæ singularitatis amputato contrario, virtus, id est bona singularitas elucescat. Singularitas, ut habet B. Bernardi auctoritas, parit notam et admirationem, et ex superbia oriuntur adventiones novæ. Item Hieronymus (*Epist. ad Eustoch. De custod. virginit. c. 2, post Senecam*): Nec affectatæ sordes, nec acquisitæ delicæ, vel in cibo, vel in veste conveniunt Christiano. Item Augustinus: Quisquis rebus prætereuntibus restrictius utitur quam sese habent mores eorum cum quibus vivitur, aut intemperans, aut suspiciosus est; quisquis vero eis sic utitur, ut metas consuetudinis bonorum, inter quos conversatur, excedat, aut aliquid significet, aut flagitiosus est. In omnibus enim talibus non usus rerum, sed libido cupidinis in culpa est. Item idem: Non interest quid cibi vel vestis, quantum, vel quale sumas, salva tamen honestate vitæ, et dummodo his (cum quibus est vivendum in generibus alimentorum vel vestium pro modo personæ tuæ, et valetudinis tuæ) necessitate congruas, ut dicere possis cum Apostolo: « Scio abundare (*Philip. iv*), » etc. Sic enim: « Justificata est sapientia a filiis suis (*Math. xi*). » Non est ergo a communi vita, ut ait Hieronymus, recedendum, ne « singularis ferus (*Psal. lxxix*) » factus, si egressus fueris in publicum, semines murmur in populo, et spectantibus parias admirationem, merearisque « dici: Hic est. » Item: « Væ soli, » singulari videlicet, adventiones, et novos usus, et modos vivendi ex superbia, vel superstitione præsumptione invenienti, « quia, si ceciderit, non habet sublevantem (*Eccle. iv*). » Item: Exemplo Apostoli, qui « omnia omnibus factus est, ut omnes Christo lucrifaceret (*I Cor. ix*); » abstinens a licitis, circumcidens Timotheum (*Act. xvi*), offerens in Cenchris (*Act. xviii*), abstinens etiam a quadam perfectione, ut perfectior esset. Item: Exemplo « mediatoris Dei et hominum Christi Jesu (*I Tim. ii*), » præter culpam, defectus nostros assumptis, et in conversatione et modo vivendi discipulos infirmos supportantis, jugumque leve et portabile, regulamque vivendi verbo **177** et exemplo eis tradentis. Item Seneca epistola ad Lucium quinta. Illud autem te admo- neo, ne eorum more, qui non proficere, sed conspici cupiunt, facias aliqua, quæ in habitu tuo, aut genere vitæ notabilia sint. Asperum cultum, et intonsum caput, et negligentem barbam, et indictum argento odium, et cubile humi positum, et quidquid aliud ambitionem perversa via sequitur, evita. Satis nomen ipsum philosophiæ, etiamsi modeste tractetur, invidiosum est. Quid si nos hominum

consuetudini ceperimus excerpere? Intus omnia dissimilia sint, frons nostra populo conveniat. Non splendeat toga, nec sordeat quidem. Non habeamus argentum in quo solidi auri cælatura descenderit; sed non putemus frugalitatis indicium auro argentoque caruisse. Id agamus, ut meliorem vitam sequamur quam vulgus, non ut contrariam. Alioquin quos emendari volumus fugamus a nobis, et avertimus. Illud quoque effecimus, ut nihil imitari velint nostri, dum timent, ne imitanda sint omnia. Hoc primum philosophia promittit, scilicet sensum communem, humanitatem, socialitatem et congregationem, a qua professione dissimilitudo nos separabit. Videamus ne ista, per quæ admirationem parare volumus, ridicula et odiosa sint. Nempe propositum nostrum est secundum naturam vivere. Hoc contra naturam est, torquere corpus suum, et faciles odisse munditias, et squalorem appetere, et cibis non tantum vilibus uti, sed tetris et horridis. Quemadmodum desiderare res delicatas luxuriæ est, ita usitatas, et non magno artificio parabiles fugere, dementiæ est. Frugalitatem exigit philosophia, non poenam.

Potest autem esse non incompta frugalitas. Hic mihi modus placet. Temperetur vita inter bonos mores et publicos. Suspiciant omnes vitam nostram, sed non agnoscant. Quid ergo? Eadem faciemus, quæ cæteri? Nihil inter nos et illos intererit? Plurimum. Dissimiles esse nos vulgo, sciat qui proprius inspexerit; qui domum nostram intraverit, nos potius miretur quam suppellectilem nostram. Magnus ille est, qui scitilibus sic utitur, quemadmodum argento; nec ille minor est, qui sic argento utitur, quemadmodum scitilibus. Infirmi autem animi est, non posse pati divitias.

Item S. Bernardus sedens in capitulo Pontificensi pro tribunali, cum quæstio ei proponeretur a fratribus de singularitate cujusdam monachi, ait ei: « Crederesne verbo Domini, vel verbo angelico non contrario verbis Domini? » Et ille: « Crederem quidem. » Tunc abbas: « Et ego dico tibi in verbo Domini, licet peccator, ut singularitatem tuam deponas, quamvis in ea videaris quosdam sanctos imitari, magisque mereberis communi modo vivendi fratrum. » Qui statim acquiescens abbati, exiit singularitatem omnem, vixitque sicut ovicula communiter in grege. Summopere ergo cavenda est singularitas in congregatione. Ibi enim peccatur magis, quam in privato loco, maxime illa quæ scandalum parit infirmis.

178 CAPUT LXIX.

De bona singularitate.

Bona singularitas, quæ familiaris dicitur bona solitudo, commendatur in pluribus sacræ Scripturæ locis. Unde Sara filia Raguelis, cap. iii Tobie: « Tu scis, domine, quod nunquam cum Iudæis me miscui, neque cum his, qui in levitate ambulantes participem me præbui. » Et Jeremias (*Thren.* iii):

A « Sedebam solitarius et tacebam. » Et philosophus (SENEC. epist. 7): Fuge turbam. Nondum enim illi tuto commiseris. Ego quidem confiteor imbecillitatem meam, scilicet nunquam mores quos extuli in turbam, refero. Semper aliquid ex eo quod composui, turbatur; aliquid ex iis quæ fugavi, redit. Quod ægris evenit, quos longa imbecillitas usque adeo affecit, ut nunquam sine offensa proficiantur, hoc accidit nobis, quorum animi ex longo morbo resciuntur; quia inimica est multorum conversatio. Nemo non aliquod nobis vitium, aut commendat, aut imprimit, aut nescientibus allinit. Utique quo major est populus, cui commiscemur, hoc periculi plus est. Nihil enim tam damnosum bonis moribus, quam in aliquo spectaculo residere. Tunc enim per voluptatem facilius crimina subreperunt. Quid me existimas dicere? Avarior redeo, ambitiosior, luxuriosior? imo vero crudelior et inhumanior, quia inter homines sui. Subducendus itaque est populo tener animus, et parum tenax recti, facile transitur ad plures. Socrati, et Catoni, et Lælio excutere mentem suam dissimilis multitudo potuisset. Adeo nemo nostrum est, qui cum maxime concinnamus ingenium, ferre impetum vitiorum tam magno comitatu venientium potest. Unum exemplum luxuriæ, vel avaritiæ, multum mali facit. Convictor delicatus paulatim enervat et emollit. Vicinus dives cupiditatem irriat; malignus comes, quamvis candido et simplici animo, rubiginem suam affricuit. Quid tu accidere his moribus credis in quos publice factus est impetus? Necesse est, aut imiteris, aut oderis. Utrumque autem evitandum est, ne vel similis malis fias, si te eis conformes: quia multi sunt; neve inimicus multus, si eos oderis, quia dissimiles sunt. Recede in teipsum, quantum potes; cum his conversare, qui te meliorem facturi sunt. Illos admitte, quos tu meliores facere potes. Mutuo ista sunt, et homines dum docent, discunt.

Item Hieronymus: Rarus in publico, honestus in domo. Quoties enim inter homines sui, minus homo redit. Est autem triplex solitudo: Loci, quæ fortium est; pectoris, quæ cujstibet esse debet; et solitudo operis, quæ cavenda est in omnibus, præsertim cum parit scandalum. Item Jerem. cap. xv: « Non sedi cum consilio Iudentium, et gloriatus sum a facie manus tuæ; solus sedebam quoniam amaritudine replesti me. »

179 CAPUT LXX.

De bona societate habenda, et mala fugienda.

Bona solitudo maxime pendet ex bonorum societate. Unde Cato: (lib. i) Ambula cum bonis, quia a convictu mores formantur. Et Apostolus dicit: « Corruptunt bonos mores colloquia mala (*I Cor.* xv). » Qui tangit picem coinquinabitur ab ea (*Eccli.* xiii). Et psalm. c. « Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ. » Et quomodo? « Non apponebam ante oculos meos rem injustam, facientes prævaricationes odivi. Non adhæsit mihi

cor pravum, declinantem a me malignum, non cognoscebam, detrahentem secreto proximo suo hunc persequerbar. Superlo oculo et insatiabili corde, cum hoc non edebam. Qualis ergo tibi familia? audi: « Oculi mei ad fideles terræ ut sedeant mecum, in judicio, in convivio: » Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat, in altari, in mensa, in domo, in qualibet administratione mea et præfectione. « Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam; qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum. » Et psal. xxv: « Non sedi cum concilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introibo. Odivi ecclesiam malignantium et cum impiis non sededo. Lavabo inter innocentes manus meas, et circumdabo altare tuum, Domine. » Ecclesiasticus, cap. ix: « Viri justi sint tibi convivæ. » Et Philosophus (SENeca, ep. 49): Ante, inquit, circumspiciendum est, cum quibus edas et bibas, quam quid edas et bibas. Et Augustinus: Decet, inquit, prælatum tales habere cubicularios quos timeat, ne, si malos, eorum videatur approbare vitam, quorum habet conversationem. Unde Apostolus: « Domui suæ bene præpositum (I Tim. iii), non ut opes augeat, sed ut alios, domum et familiam in omni castitate et sobrietate sibi subditos habeat. Sed dicit aliquis quasi se excusando, habens tamen familiam malam: Mihi quidem natura est cum bonis, sed vita cum malis. Sed eo ipso malus est, quod malos in domo fovet, et vita et natura ejus cum malis. Qualis enim iudex, vel rector populi, tales et ministri ejus, et econtra: Et qualis sit dominus domus, familia ejus probat, et monstrat. Unde Ecclesiasticus, cap. xiii: « Omne animal diligit simile sibi, sic et omnis homo diligit similem. Omnis caro ad similem sibi conjungetur, et omnis homo simili sui sociabitur. Si communicabit lupus agno aliquando, sic peccator justo. Quæ communicatio sancti hominis ad canem? » Et cum Dominus hospitem unius noctis præcipiat eligi, tum propter infamiam, tum propter corruptionem et perniciem exempli; quanto magis et ille eligendus est, cum quo tibi diu vivendum est? Maxime itaque cavenda est malorum conversatio. Vix enim in sicco stamus, nedum in lubrico curramus. Abraham (Genes xvii) etiam, audito mandato Domini, omnes vernaculos et mares domus suæ statim circumcidit. **180** Nota, quia non effeminatos habuit in domo, sed mares, quos etiam circumcidit. Et tu exemplo Abrahamæ familiam domus tuæ in omnibus habeas circumcisam. Quem etiam commendans Origenes (homil. 4 in Genesim), de eo ait: Vide diligentiam Abrahamæ angelos ad convivium invitantis. Abraham, inquam, senex cursitat, Sara uxor ejus accelerat, puer festinat. In domo sapientis, nullus piger est. Item juxta verbum beati Thomæ Cantuariensis, quo utebatur ex poeta:

Principis est virtus maxima, nosse suos.

(MARTIAL. l. viii, epigr. 15.)

A Et Cato de Pompeio ait:

*Casta domus, luxurie carens, corruptaque nunquam
Fortuna Deum.*

Et Parabolarum cap. xiii: « Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit; amicus stultorum similis eis efficitur. » Et illud. Ignis in sinu, serpens in gremio, mus in pera, perniciosi sunt vicini. In Psalmis quamplurimis arguitur societas malorum, commendatur societas bonorum. « Beatus enim vir qui non abiit in concilio impiorum, etc. (Psal. i.) — Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula et operatur justitiam, » etc. (Psal. xiv). « Confitebor tibi in ecclesia magna, in populo gravi laudabo te (Psal. xxxiv), — timentes autem Dominum glorificat (Psal. xiv). » — « Congregate illi sanctos ejus qui ordinant testamentum ejus (Psal. xlix). » Alioquin pro congregatione et societate malorum dicitur tibi: « Si videbas furem currebas cum eo, etc. (ibid.). » Et in domo tua impletitur hoc, scilicet: « Vidi iniquitatem, et contradictionem in civitate. Die ac nocte circumdabit eam. Super muros ejus iniquitas, et labor in medio ejus et injustitia (Psal. lvi). » Pro quo etiam Prophetam imprecatur talibus, dicens: « Veniat mors super illos, et descendant in infernum viventes. Quoniam nequitiae in habitaculis eorum, in medio eorum. Non enim est illis commutatio, et non timuerunt Deum, etc. (ibid.). » Et Augustinus: In hoc quilibet fidelis imitari Deum debet, ne malos secum socios habeat, nisi causa et spe correctionis, scilicet quos si incorrigibiles viderit, eos saltem in privata communione post multam admonitionem devitet, et a se, si potest, expellat. Sed dicit aliquis: Boni quidem multi sunt in se, sed latera mala habent. Absit! Morum enim similitudo, juxta verbum cujusdam sapientis, societatem parit, et cognata studia facile connectuntur. Et illud: Principesque bonos habentes mala latera Scriptura Scyllæ et Harpyiis comparat. Describitur Scylla humanam quidem habere faciem, sed cincta caninis capitibus; Harpyiæ virginem faciem, sed unguis rapacissimos. Et ii, ut plures superbiçietenus humani homines, et mansueti videntur, sed stipati lateribus et ministris pravis, odoratu præde Scyllæ, rapacitate vero unguium, Harpyis similes. Ob hoc ergo constat, quod res divitum et potentum in loco periculoso posita est. Quia, raris, in penetrabilibus regum (Psal. civ), viri scelerati et socii furum maxime in domibus potentum inveniuntur, qui peccatores sunt propter divites **181** illos decipientes, a quibus decipiuntur, cum nec repelluntur, qui « laqueos paraverunt pedibus » potentum, et « foderunt ante faciem » ipsorum « foveam, et inciderunt in eam (Psal. lvi). » Hæc via illorum scandalum ipsis, et tamen postea « in ore suo complacebunt (Psal. xlviii). » Et Josephus ait: Ob hoc maxime status potentum meticulous et periculosus est, quod eos moles rerum mediocriter malos esse non sinit, qui non simplici

et proprio ore, sed alieno et multiplici, quia longa manu peccaverunt, habent peccata sua confiteri; nequeunt, ut pauper, dicere: « Domine, tibi soli, » et in me solo, « peccavi (Psal. L), » sed tibi et multis proximis in me, et multis satellitibus meis. Omnem igitur malorum societatem, omne impedimentum, quo minus in via Dei procedas, fugias. Unde Dominus: « Qui non oderit patrem et matrem non potest meus esse discipulus (Luc. xiv). » — « Et si oculus tuus scandalizat te, projice eum a te, etc. (Marc. ix). » Et Hieronymus (ep. ad Heliodorum De laude vitæ solitariæ). Per calcatum perge patrem, per calcatam perge matrem, ubera etiam quæ suxisti. « Patri et matri dic: Nescio vos (Deut. xxxiii) » Juxta etiam consilium Domini, cum Abraham « exi de terra, et de cognatione tua (Gen. xii); » antequam subvertaris dicas cum Propheta. « Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine. » Item psalm. cv. « Et commixti sunt inter gentes, et didicerunt opera eorum, » etc. Et psalm. xlii. « Judica me, Deus, et discerne causam meam a gente non sancta, ab homine iniquo et doloso erue me. » Item: (I Reg. xiv.) « Nam quemcunque viderat, Saul virum fortem, et aptum ad prælium, etc. » Et (I Reg. xix.) « Nuntiatum est Saul a dicentibus, » etc.

Item: « Constitute tibi, Domine, in toto corde meo, in concilio justorum et congregatione (Psal. cx), » eorum, non in justorum.

CAPUT LXXI.

De suggestione carnalis affectus.

Sicut mala societas, ita et carnalis affectus bonam impedit solitudinem, ob quam snggillandam et amovendam ab utilioribus operibus, Dominus prædicationi vacans, nuntio fratrum et matris quærentium eum foris, ait: « Qui sunt fratres, mater et soror; et extendens manum in discipulos dixit, etc. (Math. xii). »

Item disputans in synagoga relictus a patre et matre, eisdem eum quærentibus ait: « Nesciebatis, quia in his quæ Patris mei sunt oportet me esse? » (Luc. ii.) Docens opera ex carnali affectu procedentia, sicut minus utilia, esse postponenda spiritualibus et utilioribus.

Item, matri in nuptiis, vino deficiente, ait: « Quid mihi et tibi, mulier? (Joan. ii) » quasi, nihil ex te habeo in spiritualibus operibus. Idem: « Qui non oderit patrem et matrem (Luc. xiv), » id est qui spirituales affectus non præposuerit carnalibus. Idem: « Cum facis prandium, noli vocare divites, sed pauperes, debiles et claudos (ibid.) », in quibus non habeas carnis affectum, sed divini amoris incendium. Hieronymus: Ob amorem **182** Christi omnimoda est sepultura patris, pro cujus amore nullus relinquendus est inhumatus. Et Moyses, non de tribu sua, sed de alia tribu elegit Josue in rectorem populi (Num. xi, xiii). Idem: Sacerdos et levita nunquam exeant de Sanctis, sed habeat sacerdos caput velatum cidari (Levit. xvi), « qui dicat patri et matri: Nescio vos (Deut. xxxiii). » Sacerdo-

libus etiam in veteri lege (Num. xix) prohibitum erat interesse funeribus mortuorum, etiam parentum; ut in hoc instrueremur carnales affectus esse postponendos, maxime cum simus et debeamus esse sacerdotes « secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix). » De cujus patre et matre Scriptura subicit in figuram sacerdotum Evangelii, ut in spiritualibus « dicant patri et matri: Nescio vos (Deut. xxxiii). » Alienum enim est patrimonium illis commissum, Christi scilicet et pauperum, non illorum, vel parentum eorum. Joseph etiam (ad cujus nutum omnia fiebant in Ægypto) vix passus est, ut tuis daretur terra Gessen (Gen. xlvii); quos etiam noluit sublimari, sed in officio consueto et pastoralis permanere. Ne tamen caninos habeamus mores, odiendo parentes, ita docet eos Gregorius (hom. 37 in Evangel.) moderari debere. Arca Domini capta a Philistæis super plaustrum novum imposita est, vaccis fetis trahentibus et ducentibus illam in Bethsamis, non reflectentibus quidem colla in via, sed mugientibus post vitulos (I Reg. vi). Debemus enim carnalem affectum habere in mente, non in opere, præsertim in spiritualibus. Qui enim post vitulos, carnali affectu ducti, colla reflectunt, similes sunt uxori Lot, quæ respexit et mutata est in statuam salis (Gen. xix). Similes sunt mittenti manum ad aratrum, et respicienti retro (Luc. ix). Similes sunt etiam Hebræis respicientibus in Ægyptum ad ollas carniæ, et pepones, et alia Pharaonis (Num. xi). Videant hi, ne pœna simili pœna: Judæ puniantur, qui ea, quæ mittebantur in oculos Domini et pauperum, asportabat, dans ea uxori et liberis, carnali affectu ductus, ob quam meruit tradere et crucifigere Dominum, sibi que suspendium et æternum supplicium (Math. xxvii). Levit. xxi: « Sacerdos summus ad omnem mortuum non ingreditur omnino, super patre suo et matre non contaminabitur, nec egredietur de sanctis. » Hieronymus super hunc locum ait (Epist. ad Fabiolam De vestitu sacerdotum): Quamvis sit potens et dives, et multitudinem offerat victimarum; si mortuus est, non tangitur a pontifice, nec videtur; si autem reviviscit, et ad vocem Salvatoris de sepulcro egreditur (Joan. xi), et fasciis peccatorum solutus incedit, intrat ad eum pontifex, cum eo manet et prandet. Multa nos facere cogit affectus carnalis; et dum corporum propinquitates respicimus, corporis et animæ Creatorem offendimus. « Qui autem amat patrem et matrem super me, non est me dignus (Math., x). »

Multi monachorum, dum parentibus miserentur, animas perdunt. Illos attendamus Patrem, qui nunquam moritur, aut qui pro nobis moritur, qui Deo vivens mortuus est, ut nos mortuos vivificaret (Rom. vi). Si quid habuimus de Ægypto, quod princeps mundi suum possit agnoscere, tenenti meretrici Ægyptiæ cum pallio relinquamus (Gen. xxxix). Sindone opertus adolescens vincium Dominum sequebatur (Marc. xiv); incurrisset in laqueos, nisi expeditus et nudus persequentium **183** impetus declinas-

set. Reddamus parentibus quæ parentum sunt, si tamen Deo vivunt (*1 Tim. v*).

Sed hoc de summo pontifice, minoribus aliquid indulgetur. Ad teneritudinem carnis etiam eradicandam dictum est Abrahamæ: « Exi de terra et de cognatione tua (*Gen. xii*). » Exi, mente, hoc quo ad necessitatem præcepti; exi, corpore, hoc quo ad cautelam consilii. Dum enim inter propinquos tenemur corpore, sæpe tenemur et mente. Ob hoc Benedictus, Ægidius et quamplures sancti natale solum reliquerunt, et sancta agmina pallidorum cremum ingressi sunt. In libro etiam Numerorum (cap. 25) præcipitur Levitis occidere omnes propinquos suos initiatos Beelphegor, sicut et initiatos vitulo. Ministrum enim altaris et viventem de patrimonio Crucifixi, nihil carnale, nullus affectus carnalis tangere debet, quominus testamentum sibi creditum, secundum voluntatem testatoris beneplacentem et perfectam, dispenset. Item Judicum ix. Contra consilium Joathæ (proponentis Sichimitis parabolas de olivis, ficibus, et vite, et rhamno) contribules et fratres Abimelec ipsum Abimelec, eligunt in regem sibi quæ præferunt, propinquitatem carnis ducti. Qui promotus, sicut ignis de rhamno egressus, urbem Sichem combussit, et septuaginta fratres, multosque de Sichimitis qui illum promoverant, interfecit. Item Dominus Matthæi cap. xvii: « Ut non scandalizemus » exigentes tributum: « O Petre, vade ad mare, et mitte hamum, et eum piscem, qui prius ascendet tolle, et aperto ore ejus, invenies stateram. Illum sumens da eis pro me et pro te, » etsi sim filius regni. Ubi ait Augustinus: Miro modo in hoc instrumur et ædificamur, dum Dominus tantæ paupertatis fuit, ut unde daret tributa non haberet. Judas quidem habebat communia in loculis, sed Dominus res pauperum in suos commutare usus, vel convertere nefas duxit; id ipsum dans exemplum nobis, maxime iis qui de patrimonio ejus vivunt. Si ergo Dominus in suos usus necessarios duxit nefas res pauperum convertere, quanto magis illas in superfluis expendere? Ex hoc etiam concludo debita illicita, licet juramento confirmata, de patrimonio Crucifixi non esse solvenda, sed potius, ut in turpi causa, rescindatur juramentum. Item: Bruta fetus suos imbecilles et adhuc parvos nutriunt, omnique cura fovent et amplectantur, factos autem grandiusculos et adultos, eos sibi relinquunt. Nos autem, etsi homines, non tantum in pupillari, sed in omni ætate; nec tantum fetus nostros, sed a latere descendentes fovemus, imo illos superfluis oneramus supra necessitatem, conferentes eis plurima, et juxta verbum Alexandri [III] papæ: « Deus abstulit nobis filios, et diabolus dedit nobis nepotes. » Item Hieronymus ad Heliodorum monachum (epist. *De laude vitæ solitariæ*): Audi edictum Regis tui: « Qui non est mecum, adversum me est; et qui non colligit mecum, spargit (*Luc. xi*). » Recordare tirocinii tui diem, quo Chri-

sto in baptismo conseptus, in sacramenti verba jurasti, pro nomine ejus parciturum non esse patri, nec matri. Licet parvulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine et seissis vestibus ubera, quibus te nutrierat, mater ostendat; **184** licet in limine pater jaceat, per calcatum perge patrem, siccis oculis ad vexillum crucis avola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem. Veniet, veniet dies postea, quo victor revertaris in patriam, quo Hierosolymam cælestem vir fortis coronatus incedas. Nescio cur dicas nunc compede præpediri. Non est nobis ferreum pectus, nec dura præcordia. Non ex silice natos Hyrcanæ nutriere tigrides; et nos per ista transivimus. Nunc tibi blandis vidua soror hæret læcertis; nunc illi cum quibus adolevisti vernulæ aiunt: Cui nos servituros relinquis? Et gerula quondam, jam anus, et nutritius secundus post naturalem pietatem Pater, clamitat: Morituros exspecta paulisper et sepeli Forsitan et mater laxis uberum pellibus, arata rugis fronte antiquum referens mammæ lallare congeminet. Dicant si volunt et grammatici:

In te omnis domus inclinata recumbit.

VIRGIL.

Facile rumpit hæc vincula amor Christi, et timor gehennæ. At contra Scriptura præcipit obsequendum parentibus (*Exod. xx*); sed quicumque eos supra Christum amat, perdit animam suam. Gladium tenet hostis ut me perimat, et ego de matris lacrymis cogitabo? Propter patrem militiam Christi deseram? cui sepulturam Christi causa non debeo, quam etiam omnibus ejus causa debeo? Domino passuro timide consulens Petrus scandalum fuit (*Matth. xvi*). Paulus retinentibus se fratribus ne Hierosolymam pergeret, respondit: « Quid facitis plorantes, et conturbantes cor meum? Ego enim non solum ligari, sed mori in Jerusalem paratus sum pro nomine Domini Jesu Christi (*Act. xxi*). » Aries iste pietatis, quo fides quatitur, Evangelii retundendus est mucrone: « Mater mea, » inquit, « et fratres mei hi sunt quicumque faciunt voluntatem Patris mei, qui in cælis est (*Matth. xii*). » Si credunt in Christum, faveant mihi pro nomine ejus pugnaturus; si non credunt, mortui sepeliant mortuos suos (*Matth. viii*).

Moyses etiam ad consilium Jethro (*Exod. xviii*), non cognatos elegit iudices et rectores, sed viros gnaros, sapientissimos et prudentissimos odientes omnem avaritiam. In illa etiam sancta communione non est dictum dispensatoribus, ut meliora et lautiora darent propinquis, sed, « unicuique prout opus erat (*Act. ii*). » Item: Si res testamenti alicujus privati propter suspicionem parentelæ non committitur alicui parentoso, quanto magis nec testamentum Christi talibus debet committi?

Item exemplo Templariorum deberent prælati instrui, ne haberent amicos suos sibi collaterales. Ipsi enim Templarii nunquam habent consangui-

neum sibi servientem, ne communia bona fratrum ei distribuant. Ad hoc etiam valet exemplum episcopi consanguineos et nepotes suos tantum in ecclesiam suam vocantis, ut ex eis praelatus ei successurus quasi jure hæreditario eligeretur et institueretur; quod et factum est, cum controversia tamen magna et sumptibus non modicis et gravamine æris alieni. Cum autem electus successor veterani ægrotaret, aiunt ei sui sub dialogo: Unde pecunia ista solvetur, quam, ut promovereris, expendimus? Interfecisti nos per quem sperabamus **185** nos vivere et exaltari. Quibus ille: « Væ vobis, quia me occidistis, quando me in apicem promovistis. » Item IV Reg. IV: « Mitte in omnia vasa hæc, » etc. Et Habacuc II; Væ qui ædificant Sion in Sam. Item David (*Psal.* XLIV): « Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui. »

CAPUT LXXII.

Commendatio solitudinis loci.

Post solitudinem pectoris, et solitudinem operis, sequitur solitudo loci, quæ nutritrix est, et sæpe mater solitudinis. Duo quippe sunt genera vitæ solitariæ, cœnobarum et anachoretarum. Prima securior, propter infirmitatis nostræ imperfectionem. Secunda excelsior vel excellentior, propter charitatis perfectionem. Ad quam (sicut ad altiorem secundam Regulam beati Benedicti) transitur a prima, cum transiens plene roboratus, et « indutus est virtute ex alto (*Luc.* XXIV). » Horum solitudinem loci commendans David, ait: « Factus sum sicut passer solitarius in tecto (*Psal.* CI). » Et Salomon: « Regem locustæ non habent (*Prov.* XXX). » Et Hieronymus a scholis liberalium artium convolans ad eremum, sic scribit euidam conscholari suo, eum ad eremum et mundi contemptum invitans (*Epist. ad Heliod. De laude vitæ solitariæ*). O desertum Christi floribus vernans! O solitudo, in qua nascuntur illi lapides, de quibus in Apocalypsi civitas magni regis extruitur? O eremus familiaris Deo gaudens, quid agis, frater, in sæculo, qui major es mundo? Quando tectorum umbræ te premunt? Quando fumosarum urbium carcer includit? Crede mihi, in eremo nescio quid plus lucis aspicio. Libet, sarcina carnis abjecta, ad purum ætheris volare fulgorem. Paupertatem times? Sed beatos pauperes Christus appellat (*Matth.* V). Labore terreris? Nemo athleta sine sudoribus coronatur. De cibo cogitas? Sed fides famem non timet. Supra nudam metuis humum exesa jejunijs membra collidere? Sed jacet Dominus tecum. Squalidi capitis horret inculta cæsaries? Sed caput tuum Christus est. Infinita eremi vastitas terret? Sed tu paradisum mente deambula. Quotiescunque illuc cogitatione transcendis, toties in eremo non eris. Scabra sine balneis attrahitur cutis? Sed qui in Christo semel lotus est, non habet necesse iterum lavari. Et breviter ad cuncta audias Apostolum respondentem: « Non sunt con-

A dignæ, inquit, passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (*Rom.* VIII). » Delicatus es miles, charissime, si hic vis gaudere in sæculo, et postea regnare cum Christo.

Item ad Ruffinum (*Epist. De laude Bonosi, incipit: Plus Deum timere*): Indirabimus tibi quiddam, ut si nescis, discas; si autem cognovisti, pariter gaudeas. Bonosus tuus, imo meus, et ut verius dicam, quia Christi, noster: « scalam Jacob (*Genes.* XXVIII) » jam scandit, portat crucem (*Matth.* XVI), non post tergum respicit (*Luc.* IX); « seminat in lacrymis, ut in gaudio metat (*Psal.* CXXV); » et sacramento Moysi **186** serpentem in eremo suspendit (*Num.* XXI). Cedant huic veritati tam Græco quam Romano stylo, mendacis ficta miracula. Ecce puer honestis sæculi nobiscum artibus institutus, cui opes affatim, dignitas apprime inter æquales erat, contempta matre, sororibus et charissimo sibi germano, insulam pelago circumsonante naufragam, cui asperæ cautes et nuda saxa, et solitudo terrori est, quasi quidam novus paradisi colonus insedit. Nullus ibi agricolarum, nullus ibi monachorum (ne parvulus quidem, quem nosti, Onesimus, quo velut fratre in osculo fruebatur) in tanta vastitate adhæret lateri comes. Solus ibi, imo, Christo comitante, non solus, vidit gloriam Dei, quam etiam apostoli, nisi in deserto, viderant. Non quidem conspicit turritas urbes, sed in novæ civitatis censu factus est tributarius, ejusque civis dedit nomen suum. Horrent sacco membra deformi? sed sic melius « obviam Christo rapietur in nubibus (*I Thess.* IV). » Nullo Euriporum austro perfruitur? Sed de latere Domini aquam vitæ bibit. Nullo terra gramine viret, nullus vernans campus densatur umbraculis. Abruptæ rupes, quasi quemdam horroris carcerem claudunt. Ille securus, intrepidus, et totus de apostolo armatus (*Ephes.* VI); nunc Deum audit, dum divina relegit; nunc Deo loquitur, aut Deum rogat. Et fortasse ad exemplum Joannis, qui in deserto Apocalypsin vidit, aliquid Dei videt, dum in insula moratur.

Idem (*Epist. ad Marcellam, incipit: Ambrosius*): Intremus, inquit, solitudinem, quasi quædam secreta ruris, ibi cibarios panes, et olus manibus nostris irrigatum, lac deliciæ rusticanae, viles quidem, sed innocentes cibos præbent. Ita viventes, non ab oratione somnus, nec saturitas a lectione revocabit. Si æstus est, secretum arboris umbram præbebit. Si autumnus, ipsa aeris temperies, et atrata subter folia, locum quietis ostendit. Vere ager floribus depingitur, et inter querulas aves psalms dulcius cantabuntur. Si frigus fuerit et brumales nives, ligna non emam, calidus vigilabo, vel dormitam certe, quod sciam utilius, non algebo. Habeat sibi Roma suos tumultus, arena sæviat, circus insanat, theatra luxurient, rumoribus vacet, salutationibus gaudeat: « Nobis adhærere Deo bonum est, et ponere in Domino Deo spem nostram (*Psal.* LXXII) » ut cum paupertatem istam cœlorum

regna mutaverint, erumpamus in vocem : « Quid enim mihi est in caelo, et a te quid volui super terram? (Psal. LXXII.) »

Item Maximinus episcopus : Sic et anachoretarum singulare propositum, vel certamen martyrio non privatur, sicut nec hac solemnitate, qui per singula eremi loca in speluncis et exiguis cellarum tuguriis modico contenti pabulo demorabantur. Alii bestis sociati, alii avibus subministrati, ciborum spernentes delicias, luxus saeculi calcantes, haudem temporalem non amantes, visum hominum fugientes, angelorum assueti loquelis, plurimis virtutum effulsere signis « circumierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus : In solitudinibus errantes, in montibus et speluncis, et in cavernis terrae (Hebr. XI), » etc. Item Hieronymus (Epist. ad Eustoch. De custod. virginittis) : O quoties in eremo constitutus, **187** scilicet in horrido monachorum habitaculo, petavi me Romanis interesse deliciis, « sedebam solus, quia amaritudine repletus eram (Jer. xv). » Horrebant sacco membra, deformis et squalida cutis, sicut Aethiopicæ carnis, obduxerat; quotidie lacrymæ, quotidie gemitus; et si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda hamo vix ossa hærentia collidebam. Sic ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaveram, et sociis factus scorpionum et ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora jejuniis, et mens desideriis æstuabat. Ad « Jesu » pedes jacebam, rigabam lacrymis, crine tergebam, et repugnantem carnem vigiliis et jejuniis cibo crudo utens et aqua frigida, cum in cocto aliquid sit luxuriæ, mihi subjugabam.

(SENECA, ep. 7). Si igitur imperfectus es, fuge turbam, quia non tuto illi committeris; si perfectus es, pro necessitate fratrum redire potes ad turbam. Unde Stilpon : (Idem, ep. 9, 10) : Sic est scilicet quod omnis stultitia laborat fastidio sui. Non tuto sententiam. Fuge multitudinem, fuge paucitatem, fuge etiam unum. Non habeo cum quo te communicatum velim; et vide quo iudicium meum abeat; audeo te tibi credere. Hujus Stilponis discipulus Crates, cum vidisset adolescentulum secreto ambulantiem, interrogavit : Quid illic solus faceret? « Mecum, inquit, loquor. » Cui Crates : « Cave, inquit, rogo, et diligenter attende, ne cum homine malo loquaris. » Lugentem timentemque, iratum et furibundum, custodire solemus, ne solitudine male utatur. Nemo est ex imprudentibus, qui relinqui sibi debeat. Tunc enim mala consilia agitant, tunc aut aliis, aut ipsis futura pericula struunt, tunc cupiditates improbas ordinant, tunc quidquid, aut pudore aut metu animus celabat, exponit; tunc audaciam acuit, libidinem irritat, iracundiam instigat. Denique, quod unum solitudo habet commodum, scilicet nihil ulli committere, non iudicem timere, perit stulto. Ipse enim se prodit. Vide ergo quid de te sperem, imo quid spondeam mihi. Spes enim in-

certi boni nomen est; non invenio tamen cum quo te malim esse quam tecum.

Item Seneca (epist. 41) : Aliquis vir bonus eligendus est, ac semper ante oculos habendus, ut sic tanquam illo spectante vivamus, et omnia, tanquam illo vidente, faciamus. Nec immerito. Magna pars quippe peccatorum tollitur, si peccatori testis assistit. Aliquem habeat animus quem vereatur, cuius auctoritate etiam secretum suum secretius faciat. O felicem illum, qui non aspectus tantum sed etiam cogitatus emendat! O felicem, qui sic aliquem vereri potest, ut ad memoriam quoque se componat atque ordinet! Qui sic aliquem vereri potest, cito erit verendus. Elige itaque Catonem (O Christiane Paulum). Si hic tibi nimis rigidus videtur in religione, elige remissioris animi et vitæ virum sanctum alium, cuius vita, mores et oratio placeant. Illum semper tibi ostende vel custodem, vel exemplum. Opus est, inquam, aliquo, vel ad quem mores nostri pravi erigantur. Nisi enim ad regulam, præva **188** nec corriges, vel torta non diriges.

Sunt autem tria genera monachorum, et ducentium vitam solitariam. Primum est eremitarum, anachoretarum, vel reclusorum. Hanc vitam dedicavit Dominus, quando tentandum a Satana, spiritus expulit in desertum, eratque cum bestiis : « Et accesserunt angeli et ministrabant ei (Matt. 17). » socio struthionum, serpentum, et ferarum. Hanc sanctificavit et Joannes Baptista, de quo (In hymno Pauli diaconi) :

Antra deserti teneris sub annis,
Civium turmas fugiens petisti,
Ne levi saltem maculare vitam
Famine posses.

In deserto poenituit Aegyptiaca; in desertum fugit Elias a facie Jezabel (III Reg. XIX); in deserto latuit Jeremias, iniquens : « Sedebam solitarius et tacebam (Thren. III). » Idem est : « Surgite, fugite, salvate animas vestras, et eritis in deserto sicut humiles myricæ (Jer. XLVIII). » Item c. XLIX. « Surgite, ascendite, fugite, abite vehementer in voraginibus » (id est in cavernis et speluncis) « sedete, qui habitatis Asor, dicit Dominus. » Martinus adhuc duodennis mox eremum concupivit, satisque fecisset voto, nisi ætatis infirmitas obstitisset. Qui, factus reclusus, duorum mortuorum exstitit suscitator magnificus, plurimumque miraculorum effector, quam episcopus effectus. Qui tamen in episcopatu degens, cellam privatam habuit, in qua sæpius orabat, et solitarie vivebat, loquens cum Deo et angelis, nisi cum necessitas subditorum et ecclesiæ eum exire cogebat. Simili vero modo victitabat B. Germanus Antisiodorensis episcopus. Remigius Remensis de cellula, in qua se recluserat, raptus est in episcopum. Secundum genus monachorum est, ubi tres vel quatuor, vel paucos plures in eominui, et de communi vivunt, ut Carthusienses. Et hic ordo originem habuit a Joanne Baptista, qui cum discipulis in deserto mansit. Alii dicunt, quia ortum habuit a filiis

Jonadab; alii, quia a Rechabitis, qui sic vivebant. (De his Jerem. xxxv: « Erat autem Jonadab filius Rechab. ») Tertium genus est cœnobarum. Quod genus vivendi securius est propter personas multarum facierum, infirmorum scilicet et fortiorum. De quo David: « Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum (Psal. cxxxii). »

Primum genus perfectum est; secundum temperantius extremis, et appetibilis. Excludit enim per societatem adjunctam, periculum primi, quod est in singularitate: « Væ soli, quia, si ceciderit, non habet sublevantem se (Eccl. iv). » Paucitas enim secunda est; quia ventres bene instructi et pauci, modico contenti sunt. Excludit et periculum tertii, in numero personarum et certo agrorum, in pondere et mensura operum omnium distincta. In omnibus circumcisi paucitate et paupertate, excludit litigium, quia « non oportet servum Dei litigare (II Tim. ii). » Excludit et invidiam, et rapinam potentum et divitum. Non enim invidetur nihil habentibus; non eis lites suscitantur calumniosæ:

Cantabat vacuus coram latrone viator.

(JUVEN. sat. x, 22.)

Excludit et peccatum quod vix evitatur in cœnobio, scilicet, cum unus **189** permittitur discurrere et evagari in necessitates domus, in quibus sæpe offendit et offenditur; cujus peccatum redundat in singulos.

CAPUT LXXIII.

Peccatum unus sæpe redundat in universitatem.

Achan peccante pollutus est populus anathemate (Josue vii). Gaditis et Rubenitis, et dimidiæ tribui Manasse ædificantibus altare in terra Chanaan, dictum est: Quia contra præceptum Dei erexitis altare magnum et sacrilegum, cras ira Dei desæviet in populum (Josue xxii). Plebecula etiam Judaica non eripiente Christum « inopem et egenum de manu fortiorum ejus (Psal. xxiv), » mortis Dominicæ rea facta est. Et Moyses ait: « Non sequeris turbam ad faciendum malum, nec in judicio acquiesces sententiæ plurimorum, ne a vero devies (Exod. xxiii). » Et Apostolus: « Expurgate vetus fermentum, » et ejicite, « quia modicum fermentum totam massam corrumpit (I Cor. v). » Non minus peccas, quia cum multis, sed magis peccas, nec minus ardebis quia cum pluribus. Unde et illud generale proverbium sane intelligendum est: « Quod peccatur a multis inultum est, » quod est ab homine, sed non a Deo. Et item: Qui non corripit, cum possit arguere et impedire, consentit. Qui autem per multitudinem, vel prælatum excusari a peccato credunt, similes sunt Pilato lavanti aqua manus suas, et dicenti: « Mundus sum a sanguine hujus, vos videritis (Matth. xxvii); » non Danieli, qui ait: « Sanguinem innocentem condemnastis; viri Juda, redite ad judicium (Dan. xii). » Qui etiam assimilantur primis parentibus, culpam in Deum refundentibus, quam et isti in multitudinem et abbatem, quia « mulier, » vel serpens, « dedit mihi et comedi (Gen.

A III). » Abbas hoc præcipit, vel conventus hoc facit; unde nec contradico,

Etsi mille sumant, deperit inde nihil.
OVID.

Unde quidam intrans claustrum, cum occurreret ei peccatum in multitudine, quod vitaverat in singularitate (scilicet pluritas ecclesiarum, institutio in ecclesiis mercenariorum, signum tantum, non curam regendi animas, habentium; messis ubi non seminavit; perceptio fructuum et usus, ubi non laboravit [Luc. xix]; loci melioris prælati occupatio, cibi animarum defraudatio, officii ecclesiæ, et personæ, vel ministri ejus subtractio) timuit sibi, credens hoc non minus peccatum esse per multitudinem, licet quidem ex hoc non habeant cauteriatas

B conscientias, cujusmodi haberent, si in singularitate constituti hoc facerent. Qui etiam pro universitate se immunes a peccato esse æstimant, cum universitas, vel prælatus ecclesiæ sint, vel auctoritatem et consensum præbet, indebita fieri, vel exigi ab Ecclesia, qualia sunt talliarum exactio, decimarum execrabiliū solutio, et hujusmodi. Item Gregorius super II librum Regum, c. xxiv: « Quia David numeravit populum, immisit Deus pestilentiam in Israel, et mortui **190** sunt septuaginta millia virorum, » ait: Contingit pro malo gregis, ut sæpe vere boni delinquant vita pastoris, et secundum meritum plebium disponantur cœdorum. David cum peccato populum numeravit, et populus poenam suscepit. Item in eodem libro, cap. xxi: « Facta est quoque fames in diebus David, etc. » Item Josephus (lib. v *Antiq. Judaic.*, c. 45, 46) super primum Reg. cap. ii: « Heli autem senex, et audivit, etc. » ait: Heli pro iniquitate filiorum damnatus est, quia eos minus severa animadversione plectebat, et quidem coercuit et corripuit, sed levitate patris, non severitate et auctoritate pontificis. Discant ergo sacerdotes quia propter scelera populi punientur, et subditorum culpa illis imputabitur. Item primo Reg. cap. xxviii: « Idcirco quod pateris fecit tibi Dominus. » Item Num. c. xxxii: « Filii autem Ruben, ibi: « Qui si nolueritis sequi eum, » etc.

CAPUT LXXIV.

D. *De constituendo se reo exemplo sancti viri pro modica occasione peccati.*

« Ne sequaris turbam ad faciendum malum (Exod. xxiii). » Vir enim sanctus et timens Deum pro quantalacunque occasione præstita, se reum peccati constituit, quod tamen manu vel verbo expresse non implevit. Unde David, interfectis sacerdotibus domini octoginta quinque, et viris Nobe a Saule, eo quod Achimelec sacerdos summus panes propositionis, et gladium Goliæ dederit sibi famelico et fugitivo, ait: « Reus ego sum omnium istarum animarum (I Reg. xxi). » Idem II Reg. xxiii, cum statio et castra Philistinorum essent in Bethlehem, sitibundus ait: « O, si quis mihi daret potum aquæ de cisterna, quæ est in Bethlehem juxta por-

tam! irruerunt ergo tres fortes castra Philisthinarum, et hauserunt de aqua illa, et attulerunt ad David; at ille noluit bibere, sed libavit eam Domino, dicens: Num sanguinem istorum hominum, qui profecti sunt, et animarum periculum hibam? Gregorius (lib. ix *Registrari*, ep. 39, et Glossa ord. ad c. 23 *II Reg.*): Qui alienam uxorem concipiscere non timuit, post flagellum eruditus, quia aquam concupiit, expavit, reprehendens se super periculo militum. Et Apostolus in Act. apost. cap. xx, ait: Quapropter contestor vos hodie, quia mundus sum a sanguine omnium vestrum. Non enim subterfugi, quo minus annuntiarem omne consilium Dei vobis. Si ergo aliquid de contingentibus omisisset, se reum animarum omnium illorum constituisset.

Dominus per Moysen in Deuter. cap. xix, a t: Separabis tibi tres civitates in terra promissionis, et tres ultra Jordanem in medio terræ, ut sint æqualis spatii inter se; ad quas diligenter sternes vias, ut e vicino, et sine difficultate, et impedimento viæ, qui propter homicidium profugus est, habeat quo possit evadere et confugere. Has civitates refugii sic divides, et præparabis, ne sis reus sanguinis alicujus, scilicet, qui ad aliquam harum non potuit confugere propter longitudinem, vel impedimentum viæ. **191** Ergo, o prælate, nisi omnem amoveris difficultatem, nisi omnem adhibueris facilitatem, nisi omnem Ecclesiæ servaveris munitionem, ut confugiens ad eam liberetur, reus eris sanguinis illius si effusus fuerit. Item cap. xxii: Cum ædificaveris domum novam, facies, rutilicas et apodiationes, murum tecti, etsi planum sit, per circuitum, ne effundatur sanguis in domo tua, et sis reus habente alio et in præceps ruente. Illud etiam fabulosum, damnabilem esse modicam occasionem mali, ostendit, ubi dicitur:

. *Ego te miseranda peremi
Qui in loca plena metu jussi te nocte venire.*

OVID. IV *Metam.* fab. 4.

Sic et advocatus, vel alius quilibet (qui, maxime pro injusta causa, aliquem mittit Romam) dicere potest: Ego te miserande peremi, qui in loca plena metu, per Alpes, per Apenninum, et mille pericula mortis, jussi te, etc. Item Job cap. ix: Verebar omnia opera mea. Etsi enim lotus fuero, quasi aquis nivis, et fulserint velut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges me, et abominabuntur me vestimenta mea. Quasi: Etsi opera mea in se bona videantur, vereor tamen ne indiscrete facta, vel eo ordine, vel modo, vel tempore, quo non habent fieri, immunda sint; quia commutatio ordinis meritorum mutat formam, ita etiam in observantia aliarum circumstantiarum; et, ut ait Gregorius (ep. ad Aug. Anglor. episc. c. 10): Bona nostra non sunt pura bona; sed mala, neque sunt pura mala, et justitiæ vestræ, quasi pannus menstruatæ (Isa. lxiv), in conspectu Domini; et honorum mentium est, culpam agnoscere, ubi culpa

A non est. Non solum autem levis occasio peccandi constituit peccatorem, sed et levis occasio delinquendi, levis occasio omissionis, etc. Unde in Numeris cap. xxxii: Filiis Ruben et Gad petentibus sibi dari terram ultra Jordanem ad alenda pecora, et domos uxoris et parvulis suis conferendas, respondit: Nunquid fratres vestri transibunt Jordanem, sicutque ad pugnam, et vos hic sedebitis? Si nolueritis sequi eos, derelinquet Dominus populum in solitudine, et vos eritis causa necis omnium. Item Exodi xxi: Si bos cornupeta fuerit ab heri et undiustertius, et contestati sunt dominum vicini ejus, nec recluserit cum, occideritque virum, aut mulierem, hos lapidibus obruetur, et dominum illius occident. Timeant ergo

B qui dentatas et feroces nutriunt bestias, maxime prælati Ecclesiæ, quibus leviori bellua censu constat, quam venter pauperis et inopis. Excusantes autem se ab occasione peccati præstita, nisi manu peccaverint, se reos non putantes, similes sunt primis parentibus; similes Judæis dicentibus (Judæ hoc dicenti: Peccavi tradens sanguinem justum) quid ad nos? Tu videris (Matth. xxvii). Per discipulum traditus est, a præside judicatus, a Romanis militibus crucifixus. Qui omnia fecerunt sic ut nihil facere viderentur, et hoc hodie quærimus, scilicet non ut peccemus, sed ne peccare videamur. Ili autem similes sunt Pharisæis dicentibus in Actis apost. prædicantibus Christum: Nunquid et sanguinem istius vultis in caput nostrum refundere?

C (Act. v) sed adhuc sanguis ejus est super eos, et super filios eorum. **192** Hanc occasionem levem quidam timens, cum longa manu peccasset, per ora omnium officialium suorum, sicut et per os proprium, confessus est peccata sua. Ob hanc etiam Robertus Ambianensis episcopus, qui dixerat iudicibus sæcularibus de suspendendo: Facite opus quod habetis facere, omnibus diebus vitæ suæ doluit.

Sanctus etiam Maurilius Andegavensis episcopus vocatus ad baptizandum puerum (qui obiit antequam ad eum forte accedere potuisset) se ab officio suspendit, et fugit in Angliam, clavibus ecclesiæ projectis in mare, Deo vovens se amplius officium sacerdotis non fore exsecuturum, antequam per signa viderit quod ei remissum fuerit peccatum, quo se ligatum putabat ex facili occasione. Cui, facto hortulano in Anglia, claves inventæ in ventre piscis empti, oblatae sunt; qui tamen non statim, sed peracta penitentia rediit, reversusque puerum resuscitavit et baptizavit.

CAPUT LXXV.

Contra suspiciosos, et ex conjecturis in temeraria judicia prorumpentes.

Justus non solum perpetrandi mali a se amputat levem occasionem, sed et radicem temerarii iudicii, hoc est suspicionem. Unde, ut faciat quod per eloquia Dei doceatur, orans ait: Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum (Psal. cxviii). Augu-

stinus (in *euma. psal. concione 12*), id est fac, ne de bonis, vel malis aliorum, malam vel falsam habeam opinionem, quæ est « opprobrium meum; » quia sæpe aliter quam res sit esse puto, et ita culpam, quam in aliis suspicor, meam esse ostendo. Cujus enim oculus de facili videt vanitatem, os loquitur, manusve operatur, quod in se agitur, hoc de alio suspicatur, ut etiam propter quod bona facit, propter hoc credat et alterum facere, bona aliorum pura, ex animo suo solo æstimans superficialia suisque similia. Item Augustinus super eundem locum. Sciendum quod quia occulta hominum non videntur, datus est suspicionibus locus, quas Dominus in Evangelio (*Math. vi*), cum de fine operum præcepisset, ne scilicet justitiam suam facerent, vel propter laudes hominum, vel propter pecuniam, vel etiam victum vel vestitum, quia poteramus eam suspicari propter hoc factam, prohibuit dicens: « Nolite judicare » alios, ex suspicionibus, « et non judicabimini (*Luc. vi*), » non condempnabimini, nec ab aliis suspicione judicabimini, Judicia enim nostra de occultis temeraria sunt; de quibus suum tantum est judicare, cujus judicia vera et occulta. Judicium autem rerum manifestarum cuilibet conceditur; judicium vero personarum soli Judici, et non nisi convictarum in judicio, vel confessorum.

Ad hæc sic objicitur: Dubia in meliorem partem interpretanda sunt. Iniquum enim et diabolicum est in aliam partem declinare, et magis pronum esse ad mala quam ad bona. Unde Apostolus ad **193** Rom. xiv: « Infirmum, » caute « in fide assumite, non in disceptationibus, » et suspicionibus, « cogitationum. » Glossa: De operibus enim ejus, quæ bono et malo animo fieri possunt, cum ignoretur quo animo fiant, judicare prohibemur. Quod si erraverit, et scienter etiam malo animo fieri ab eo, patienter feras, errorem oratione, vel quovis alio modo cures. Unde ad Galatas, cap. vi. « Fratres, si præoccupatus fuerit homo aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, instruite, » vel perficite; « hujusmodi hominem, » cui non desunt universa, sed aliqua; non utique proterve exagitando, vel peccantem irridendo, vel bona, quæ habet, per temerarium et suspiciosum judicium incrustando, vel superbe tanquam insanabilem detestando, « sed in spiritu lenitatis, » de bonis, quæ habet, gratias Deo agendo, de malis veniam et salutem a Christo promittendo, « considerans te ipsum ne et tu teneris. » Augustinus (lib. II *De baptismo contra Donatist*, c. 5): Si aliter de re sapias quam se habet, humana tentatio est. Nimis autem amare propriam sententiam, et in judicium temerarium prorumpere, et melioribus usque ad præscindendæ communionis, et condendi schismatis sacrilegium invidere, diabolica præsumptio est. In nullo autem aliter sapere, quam res se habet, angelica perfectio est: quandiu igitur non habemus perfectionem angeli, non habemus præsumptio: cum diaboli, » potius « alter alterius onera

A. portemus (*Gal. vi*), » dimittentes debita in vicem, iralis proximorum compatientes, ne, si non compatiaris, tua fiant. « Si quis autem existimat se aliquid esse (*ibid*), » arrogantis vanitate, stulta suspicione, et spiritualium comparatione, « cum nihil sit (*ibid*), » fingens se habere quod non habet, alio temerarie judicans non habere quæ habent, « ipse se seducit. Opus autem suum probet (*ibid*), » potius et judicet « unusquisque in se ipso, et non in altero (*ibid*), » id est, non ex malorum, vel minus perfectorum suam metiens laudem, sic se vane commendans, et alios stulte judicans. Item Epist. I ad Corinthios cap. iv: « Nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus et illuminabit abscondita tenebrarum, » id est nota faciat peccata damnatorum, « et manifestabit consilia cordium, et tunc erit laus unicuique a Deo. » Augustinus (*Tract. 90 in Joan.*): Perniciose erratur in rebus, ut qui malum putat bonum, et bonum malum, qui virtutes non approbat et vitia non detestatur. Profecto si aliqua suspicio erratur in hominibus, venialis est et humana tentatio, de quibus sæpe nostra credulitas fallitur. Nec mirum, quia et de eisdem nonnunquam historia, et multo magis fama mentitur. Quod si de his tentemur, judicia saltem, et definitivas sententias contineamus.

Idem ad Romanos xiv: « Tu quis es, qui judicas servum alienum? suo Domino stat, aut cadit. Non ergo amplius nos invicem judicemus, sed hoc judicate magis, ne ponatis offensiculum fratri vel scandalum. » Augustinus *De civitate*: Quod ad nos non pertinet, nobis non usurpemus. Non reprehendamus ea quæ, quo animo fiant, nescimus; vel si etiam aperta sint mala, de sanitate non desperemus. Qui enim hodie malus, eras bonus. In his ergo duobus temerarium judicium est, quod ex vitio superbiæ vel invidiæ illorum est, qui magis amant vituperare **194** quam emendare. Quibus dicitur: « Nolite judicare, ut non judicemini (*Math. vii*). » Item II Corinth. I: « Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ. » Augustinus: Non consideres gloriam istam ex aliquorum comparatione, quia non ait Apostolus: « Gloria nostra est testimonium, » alienæ vel malitiæ, vel minoris gratiæ, sed ait: « Testimonium conscientiæ nostræ; » quæ, quoniam est occulta, non est ipsa quoque alieno subjecta judicio, et ideo nullus præsumat contra eam, vel proferre, vel cogitare sententiam dicens: Quis, servat castitatem, vel illud, vel quodlibet aliud mandatum? Si enim putat quod nemo, ipse sit nemo.

Item: hujusmodi suspiciosi et temerarii judices de occultis cordium judicantes (cum solus « Deus sciat cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt [*Psal. xciii*]; » solus scrutetur renes et corda [*Psal. vii*], solus judicabit, et non secundum auditum aurium, neque secundum visum oculorum arguet [*Isa. xi*]) divinum officium sibi præsumunt et usurpant, volentes parificari Deo, cum de eo, qui ait: « Ascendam in cælum, et ero similis Altissimo. (*Isa.*

xiv.) » Quasi diceret : Profundum est cor hominis, inscrutabile : et quis novit illud? Nos consiliarii, scrutatores cordium. Et item : « judicia Dei abyssus multa (Psal. xxxv.) » Quis novit illa? Nos consiliarii Dei. In etiam usurpant sibi spiritum propheticum Elisæi, dicentes cum eo ad Giezi puerum illius : « Nonne cor nostrum in præsentî erat, quando accepisti argentum et vestes a Naaman tibi occurrente? » (IV Reg. v.) Similes sunt etiam Judæis clamantibus et incrustantibus opera Domini : « In Beelzebub principe demoniorum ejicis dæmonia (Luc. xi.) » Quod dicunt, qui opus dexteræ invertunt, dicentes id fieri causa sinistræ, puta laudis, favoris humani, vel quæstus et hujusmodi.

Hoc est « Spiritum Dei extinguere (I Thes. v.) » et in Spiritum sanctum peccare; opus scilicet, quod benignitati ejus deberet attribui, diabolo ascribere (Matth. xii). Solus Dominus vero potuit uti hoc nomine, hypocrita. Quis enim novit de alio, quod sit aurum vel aureus interius, vel deauratus, hypocrisique bractentus, nisi Dominus? Tales etiam quasi quadam perplexitate vexant justos revelantes et manifestantes illis secreta domus suæ, et modum vivendi ad exemplum. Qui si viderint signa arctioris vitæ in modo ejus, ut lectum de cineribus, stratum et saccum, et hujusmodi, statim clamitant eos esse hypocritas; si autem hæc eis celaverint et oculos suos clauserint, dicunt : Quia in occulto vorator carniû, potator vini fuerit et in plumis aceat Sardanapali. Hi :

Postpositis propriis aliena negotia curant.

HORAT.

habentes os patulum, ablata ostii circumstantia, et linguas prurientes. Contra quos ait Dominus : « Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat (Joan. viii.) » Quasi diceret : Cum non cogaris, cur judicas fratrem tuum? Et philosophus (SENECA) : In dubiis non cito diffinitis, sed suspensam diu teneas sententiam, quæ sicut cum morositate et discretione est excoquenda et concipienda, ita et cum gravitate multa est proferenda. Et Hieronymus (in l. De quatuor Virtut. qui est Martini episcopi Duniensis) : Si videris unctum Domini demulcentem caput mulieris, ne statim inde malum suspiceris, sed dicas, quia **195** causa benedicendi hoc fecit. Item Jacobi cap. iv : « Qui detrahit fratri, vel judicat fratrem suum, detrahit legi, et judicat legem. Si autem judicat legem, non est factor legis, sed judex. Tu autem quis es, qui judicas proximum? » Item, Ecclesiasticus, cap. xi : « Priusquam interroges, ne vituperes quemquam, et cum interrogaveris, corripere juste. » Item : « Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum, quia judicia tua jucunda (Psal. cxviii.) »

CAPUT LXXXVI.

Contra rumorosos.

Quia suspiciosi consueverunt esse rumorosi, hujusmodi homines objurgat Apostolus in II ad Thesal. iii : « His qui ejusmodi sunt, denuntiamus, et obsecramus in Domino, » id est Christo, « ut cum

A silentio, » id est sine querela et rumusculis « operantes, panem suum manducent. » Et Cato ait (in *Distychis*, lib. i.) :

*Rumores fuge, ne incipias novus auctor haberi ;
Rara fides ideo est, quia multi multa loquuntur.*

Et Horat (lib. i., ep. 18) :

Percunctatorem fugito, nam garrulus hic est.

Et Quintus Curtius ait : Præterea rumor otiosi militis est vitium.

*Fama malum, quo non aliud velocius ullum,
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo,*
(VIRGIL., IV *Æneidos*, 138.)

B Et qui audiens et proferens illo et turpi utitur sermone ejus vita est inhonestior. Tales bibulas habent aures, linguasque prurientes, et sermonibus cognatis mores similes, rumorosi, rumusculosi et nugigeruli, qui, quod nesciunt, proferunt, cum viri sententia debeat esse certa animi et indubitata responsio. Dubius testis non remanet impunitus, nec ergo dubius assertor alicujus rei. Magis periculosum est præcipitare sententiam, per quam læditur fama alicujus et incrustatur, quam illam per quam minuitur, vel deperit recula ipsius. Socrates præcepit dari inducias ad solvendum quas-cunque quæstiones. Et Ecclesiasticus, cap. xxxii. « Fili, sine consilio » (hoc est lima discretionis) « nil facias, » nil dicas; « et post factum non pœnitebis. » Præcipitem enim dictionem et actionem sæpe sequitur pœnitentia. Et Salomon : « Fili, ante omnia habeas consilium stabile (Eccli. xxxvii), » ut nil sine C judicio, id est præjudicio, hoc est discretione et deliberatione præcedente, facias et loquaris. Item Ecclesiastici xxxiii : « Qui interrogationem manifestat, parabit verbum, » « disponit sermones suos in judicio (Psal. cxi), » « et sic deprecatus Dominum, exaudietur, et conservabit disciplinam, et tunc respondebit (Eccli. xxxiii), » Item Ecclesiastici xxix : « Confirma verbum et fideliter age cum illo, et in omni tempore invenies quod tibi necessarium est. » Et Salomon in Parab., cap. iv : « Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos, » id est opera tua, ut nihil sine providentia loquaris, vel agas.

196 Ne his assimileris de quibus dicitur : « Cor stultorum in ore eorum (Eccli. xxi). » Et item : « Cor stultorum dissimile erit. (Prov. xv). » Et item : « Narratio fatui quasi sarcina in via, labia imprudentum stulta narrabunt, et insensati verba inenarrabilia; verba inenarrabilia; verba autem prudentum statera ponderabuntur (Eccli. xxi). » Summa ergo summarum hæc erit, scilicet tardiloquum te esse jubeo. Et philosophus (SENECA, ep. 40 in fin.) : Qui in dubiis timidus erit, nauci non erit. Et poeta (STATIUS, l. xi *Thebaidos*) :

*Da spatium tenuemque moram, malecuncta ministrat
Impetus.*

..... *Hic miseris furor est instare periclo.
Nec librare metu, et tuta odisse.*

Imperator Augustus in omnibus agendis morosus fuit, nil sine judicio egit. Unde et dicebat Suetonius : Satis celeriter fit, quidquid fit satis bene.

CAPUT LXXVII.

Contra inconstantes.

Hoc vitium rumorosorum comitatur inconstantia. Sæpe enim esse consueverunt inconstantes, et, ita nugigeruli. Inconstantes autem redarguens Ecclesiasticus, c. xxxiii, ait: « Præcordia fatui, quasi rota carri, et quasi axis versatilis cogitatus illius. »

Conveniet nulli, qui secum dissidet ipse.

(CATO, in *Dist.*, lib. 1.)

Primum argumentum mentis bene compositæ est posse morari et secum consistere. Et Apostolus I ad Corinth., ultimo capite: « Vigilate, state in fide, viriliter agite, » quia mulierum est inconstantia. Varium et mutabile semper femina (SENEC., ep. 2.) « Constantes estote, et videbitis auxilium Domini super vos (II Paral. xx). » Alioquin nequaquam, sed inconstantes effecti, maledictionem et pœnam filiorum Judæ incurretis. Unde Ps. cviii: « Nutantes, » inconstantes et dubii, « transferantur filii ejus et mendicent, et ejiciantur de habitationibus suis, scrutetur fenerator substantiam ejus, » etc. Tales enim cum suspiciosi incurrunt maledictionem Cain, habentes tremulum caput et tremulum cor et inconstans, et tremulam linguam, « vagi et profugi cum Cain super terram (Gen. iv). » Omnis stultitia laborat fastidio sui inconstantes sibi, ipsi vertuntur in tædium, quia « stultus ut luna mutatur (Eccli. xxvii). » Illorum opera non habent caudam vel caput, « laudant diversa sequentes. Et Isa. iii: « Mulieres dominatæ sunt populi mei. » Et Parabol., cap. iv: « Dirige semitam pedibus tuis, et omnes viæ tuæ stabilientur. Firnamentum est Dominus timentibus eum (Psal. xxiv). » Et Petro dictum est: « Confirma fratres tuos (Luc. xxii). » Inconstantes enim arundini omni vento agitatae comparantur (Math. xi). Et David ait: « Lætietur cor pararentium Dominum, et confirmamini (Psal. civ), » etc. Item: « Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vestigia mea (Psal. xvi). » Et item « Confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis (Psal. Lxv). » « Dominus autem firmavit 197 faciem suam, ut iret in Jerusalem (Luc. ix). » In cujus ore « non fuit est et non. » A quo vitio Apostolus II Corinth. 1 se excusans, ait: « Nunquid levitate usus sum, ut sit apud me, est et non? » Idem: « Stabiles estote et immobiles, abundantes in opere Domini semper (II Cor. xv). » Inconstantem Salomon apostatæ æquiparat Parabol. vi, dicens: « Homo apostata » et levis, « vir inutilis graditur ore perverso, annuit oculis, terit pede, » etc. Glossa: Exteriorum mobilitate indicat, quod nulla radice interius subsistat; quia mobilitas vel inconstantia mentis membra præbet inquieta. Item: « In circuitu impii ambulant (Psal. xi). » Item: « Omnem escam abominata est anima eorum (Psal. cvii), » etc.

A

CAPUT LXXVIII.

Contra peregrina judicia ferri candentis, et aquæ frigida, vel bullientis.

Sicut dubia, ita peregrina judicia, imo diabolica tentamenta, quibus Dominus tentatur, ab eodem sunt prohibita. Unde Deut. xviii: « Cave ne inveuiatur in te, qui ariolos sciscitetur, observet somnia vel auguria, nec maleficus, nec incantator, nec pythones consulat, nec divinos, et quærat a mortuis veritatem. » Ergo si tibi prohibitum est per gladium, vel prælium, divinorum officiorum [f. judiciorum] quærere veritatem et per ignem, vel aquam, vel aerem, nec officio incantatoris, vel incarnatoris probes alicujus innocentiam. Eadem etiam auctoritate canonica, et apostolica, qua illa et ista prohibita sunt. Item cap. eodem: « Propheta qui voluerit loqui, quæ ego non præcepi, interficietur. Sed quomodo intelligam per illum non esse locutum Dominum? Hoc habebis signum, si quod propheta ille prædixerit, et non evenerit, hoc Dominus locutus non est, sed per tumorem animi sui propheta confinxit, et ideo non timebis eum. » Sed peregrina judicia et incarnationes, vel execrationes aquæ, vel ferri candentis, sæpe fallunt, nec effectum consequuntur. Istit enim sæpe damnatur innocens. Ergo si non evenerit quod pollicetur miraculator iste, nec tale iudicium locutus est Deus.

B

Si autem evenerit, et Deus hujusmodi iudicium non præcepit in lege loqui vel Evangelio, ergo interfici debet, contra Deum sic loquens et incantans.

C

Item, Deuteron., cap. xvii: « In ore duorum aut trium testium peribit qui interficietur. » Glossa: « Non nisi secundum verbum, quod locutus sum, » attestations scilicet legis et Evangelii, iudex iudicabit eum. Et Apostolus ad Hebræos vi, ait: « Omnis controversiæ finis est iuramentum. » Et epistola III ad Corinth. 1: « Non qui dominamur fidei vestræ, sed adjuutores sumus gaudii vestri. » Cum igitur non possit cogi quis credere, quomodo minus credens comburitur, cum homo ejusmodi fidei non possit dominari? Et David: « Non egredieris, Deus, in virtutibus nostris (Psal. xliii), » sicut olim in miraculis antiquorum patrum: Item Dominus Matthæo (cap. iv): 198 « Dic ut lapides isti panes fiant. »

D

Qui respondens dixit: « Scriptum est: Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei: » Non utitur potestate, sed Scripturarum auctoritate, docens nos magis doctrina pugnare quam miraculis. In eodem: « Non tentabis Dominum Deum tuum (ibid.). » Glossa: Suggerebat diabolus ut aliquo signo exploraret quantum apud Deum posset. Sed nemo debet tentare Deum, quando habet ex humana ratione quid faciat. Unde quamvis omnia possit, ait suis: « Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam (Math. x). » Et ipse idem fugit, qui et potuit aliter de templo descendere quam per jactantiam se præcipitare (Joan. vi). Postquam autem deficit humana ratio, commendet se homo Deo, non tentando, sed devote confitendo. Reis ergo ad probationem aquam zelotypiæ (Num. v)

et maledictionis (eo quod de ea Scriptura memoret) dare consulerem, nunquam autem corpus Domini propter nimiam *καταβολήν*, id est humiliationem tanti sacramenti. Ego etiam licet sacerdos et jussus ab universali Ecclesia, peregrinum iudicium non exercerem. Item : Quædam approbata quondam a Domino, et ad tempus indulta, ut iactum sortium in multitudine de Saul (*J Reg. x*), vel in paucitate et duobus, de Matthia et Barnaba (*Act. i*), hodie non recipit Ecclesia; propter, tum viciniam sortilegiorum, et quia *mala sunt vicina bonis* (HORATIUS), tum propter incertitudinem sortium (26, q. 5, c. *Sortes*), quibus servatis et jactis, maxime in multitudine, malus et indignus præponeretur digno in regimine ejus. Maluit ergo Ecclesia electionem prælati committi humanæ rationi et discretioni quam sortium incertitudini. Hinc concludo, quod si propter dictas causas non recipit iudicium sortium peregrinum et incertum, etiam in casu, ubi non timetur effusio sanguinis; multo minus propter easdem causas, et in casu ubi est effusio sanguinis, recipere debet peregrina iudicia, ad probandum innocentiam, vel malitiam alicujus. Restat ergo ea esse tollenda de medio Ecclesiæ, sicut et iactum sortium, præsertim cum nec auctoritate ejus sint instituta vel recepta, sed furtive et cupide subintroducta. Item : Hodie non creditur veritati sortium in eo quod majus est, ut in eligendo prælato ecclesiæ, ex cujus electione maxime pendet salus ejus si bonus, vel imminet periculum animæ si malus eligitur. Igitur nec in eo, quod minus est, debet credi veritati peregrini iudicii; vel si creditur, in eo quod minus est, et in eo quod majus et utilius est, multo magis standum veritati hujus iudicii. Item : Privilegia paucorum non sunt trahenda ad consequentiam, et in legem communem. Legimus Moysen transiisse mare Rubrum sicco vestigio (*Exod. xiv*); Daniele de lacu leonum illæsum extractum (*Dan. vi*); tres pueros de camino ignis liberatos (*Dan. iii*); Brixium in sui purgationem in byrrho suo prunas detulisse arduas (Græc. Turon. ii lib. *Hist. Franc.*, c. 4, et *Vita ejusdem*, t. VI Surii); Achaz ad vocem Isaïæ signum a Domino petiisse (*Isa. vii*), nunc autem a fide prædicata et suscepta, sicut nonnulla proclamant auctoritas, non tempus est faciendi miracula, sed fidei et mandatorum potius implendi et imitandi opera. Vel si vis ut fiant miracula, trade nobis similem alicui prædictorum, **199** et per eum fiant, et pro re nimis utili Ecclesiæ. Item : In iudicio aquæ elementum exercet naturam, et iudicium suum, et manifestationem, et probationem innocentiam alicujus, cujus elementi natura est, corpus ponderosum intra se recipere, nisi, quasi in pilam, vel in naviculam corpus humanum convertatur et contrahatur, sicque in hoc iudicio gratia juvatur natura. Econtra in iudicio ferri candentis in probationem innocentiam alicujus auferitur elemento natura sua et officium, quod est teneram carnem comburere. Similiter econtrario in his iudicatur circa manifestationem reatus, vel malitiæ

A alicujus. Unde concludo, in utroque elementorum horum debere observari naturam ejus, et officium in manifestatione innocentiam alicujus, ubi miraculose utrumque sua natura privari in manifestatione alicujus reatus, vel propter contrarietatem iudicii utrumque, scilicet iudicium aquæ, et iudicium ignis, esse refellendum et repellendum.

Item : Si miracula promissa a Domino in Evangelio justis, quandoque fallunt, nec sunt in necessitate, ut semper effectum suum consequantur (*Marc. xvi*); ut scilicet curentur ægri per malum impositionem, et hujusmodi, sicut testantur sancti, quomodo hæc miracula peregrini iudicii semper in necessitate sunt, ut fiant vel effectum suum consequantur? si fallunt, ergo spernenda sunt. Quod autem furtim sint miracula hujusmodi peregrina iudicia, ex eo probatur quod elementis natura sua per incantationem auferuntur. Sed et miracula facere concessum est etiam malis a Deo, et pro malis. Unde : « Nonne in nomine tuo dæmonia ejicimus? (*Matth. vii*) » etc. Ego tamen etsi per me, vel pro me miracula non fiant, non ideo credam me esse minus fidelem et innocentem. Modo enim Ecclesia magis immititur bonis operibus quam miraculis. Item Dominus : « Quæcunque petieritis Patrem in nomine meo (*Joan. xiv*), » pie scilicet et perseveranter; et ea quæ sunt ad salutem, id est, « sine quibus non est salus, et pro vobis fient. » Vobis, non dico his pro quibus, vel contra quos petitur. Quomodo igitur sacerdos magus et incantator præsumit se exaudiri pro omnibus, pro quibus, vel contra quos invocat? Item : Petrus in *Dialogo* (lib. i, c. 2) quærens a Gregorio, quomodo caligæ impositione super mortuum resuscitatus sit, scilicet, vel propter meritum invocantis, vel meritum matris pro filio rogantis, vel meritum suscitandi, vel sanctorum ad quos preces diriguntur. Cui Gregorius : Modo pro hac causa, modo pro illa, modo omnibus his concurrentibus fiunt miracula; sed pro quo istorum sunt hæc ab hujusmodi sacerdote? Item : Nec exorcismi inventi a Salomone, sed nec exorcismi inventi ab Ecclesia, ad effugandos dæmones, curandos energumenos, morbos sanandos, de necessitate semper sunt efficaces talium, sed sæpe fallunt. Quomodo ergo exorcismi, imo maledictiones aquæ vel ignis, de quorum origine et auctoritate penitus ignoratur, in necessitate sunt, ut semper suos consequantur effectus? Nunquid est hoc ex vi exorcismorum, vel auctoritatis eorum, vel ex vi ordinis? Ita dico, si alicui ordini sunt addicti, sed **200** auctor ignoratur. Restat igitur, ut ex vi eis collata hoc habeant. Sed a quo? Sic ergo, ex vi ordinis. Nunquid ergo hoc aliquis potest semper, quia sacerdos est, vel quia exorcista? Item Psal. LVIII : « Intende animæ meæ, et libera eam, propter inimicos meos » confundendos, vel convertendos mea liberatione « eripe me. » Sed mirum videtur quod in hoc petitionis suæ causam constituit, ac si non esset liberandus, si neutrum eorum contingeret. Sed attcu-

dendum quod duæ sunt liberationes : una occulta, quæ sit propter ipsos sanctos, qualiter liberati sunt Machabæi septem igne consumpti cum matre ipsa eosdem hortante, ut eligerent potius mori pro legibus Dei, quam vivere contra eas (*II Machab. vii*). Est et alia aperta, quæ sit propter inimicos puniendos, vel convertendos ; qualiter tres pueri de igne, etiam corpore liberati sunt ; propter quod ipse Nabuchodonosor conversus Deum ipsorum, quem contempserat, prædicavit (*Dan. iii*). Si igitur petis apertam alicujus liberationem, nec propter conversionem fratrum, vel fidei assertionem, Deumque tentando, provocas ad eam, et ad miracula faciendâ ; tempora et statum gratiæ conaris reducere ad tempora et statum veteris instrumenti, cum Dominus tempore gratiæ sanctis suis occulta tantum promiserit, daturus illis manifesta tempore suo, non sicut antiquis, qui tanquam mammothrecti alliciendi erant miraculis et temporalibus ad amorem cœlestium. Dominus etiam justis sub Novo Testamento per Isaiam *xliiii* ait : « Ne memineritis priorum, et antiqua ne intueamini. Ecce ego facio nova, et nunc orientur, utique cognoscetis ea. » Item in psalmo *cvi* : « In Deo faciemus virtutem, » non in gladio, non in miraculis, sed in Deo, scilicet in fide ejus et bonis operibus vincendo diabolus. Item : Forma baptismalis a Christo inventa, non semper consequitur effectum suum, impediente macula etiam unius criminalis. Quomodo igitur forma execrabilis incarnationis ferri, nescio a quo inventa, ex necessitate semper habebit efficaciam ? Item : Si ecclesia infidelium promitteret Ecclesiæ fidelium se suscepturam fidem Christi, si eam veram esse probaverit et examinaverit judicio ferri candentis, nunquid Ecclesia catholica propter tot lucrandos subiret in unica persona hujusmodi judicium ? Absit eam fidem Christi incerto committere judicio, ne astutia et malignitate diaboli, et ex permissione Dei periclitaretur. Ob quam causam nec passi sunt Judæi rotulum suum deferre circa civitatem Remensem tempore siccitatis, denegata pluvia Ecclesiæ ad preces et ad processiones ejusdem. Item : Peregrina judicia approbantes, celebrantes, vel subeuntes, videntur se parificare Joanni, « qui in ferventis olei dolium missus, illæsus, » et mente et corpore, « exivit. » Similes etiam videri volunt beato Marcello Parisiensi. Qui, cum super manus ejus faber massam ferri ignitam poneret, et eo prunas in thuribulo poni rogante, ait : De calore ignis calet, et novem pondera habet. Manus autem tui peccatoris, nunquam fiat statéra ponderis ferri candentis. Item, ut exemplis utamur : In Remensi concilio (anno 1148), præsidente papa **201** Eugenio, quidam Manichæus convictus, et confessus hæresim suam de communi decreto concilii incarceratus est, non interfectus, non membro mutilatus, sed ne alios corrumperet, et si forte pœniteret in carcere Samsonis ejusdem civitatis archiepiscopi positus, aqua et tenui dicta altus est donec obiret.

A Qui etiam archiepiscopus judicium ignis in diœcesi sua exerceri omnino prohibuit ; judicium vero aquæ sustinuit quoquo modo, non concedens tamen alicui sacerdoti suo benedictionem aquæ celebrare, nisi prius præstita cautione sacerdoti benedicturo aquam a principibus de non mutilando membro, et de sanguine non effundendo. Sed et infideles olim Christiano non convicto vel confesso, dabant inducias triginta dierum, ut secum deliberaret, an idolis sacrificare vellet. A convicto autem aut confesso, et nomen Christi negante, nihil amplius, quam ut sacrificaret idolis, exigebatur. Non enim, si sic sentiret in corde, probabatur. Quomodo igitur Ecclesia corda hominum judicio peregrino examinare præsumit ? Vel quomodo induciæ legitime Catharis deliberandi non dantur, sed statim comburuntur ? Imo etiam quædam matronæ honestæ nolentes consentire libidini sacerdotum « de semine Chanaan (*Dan. iii*) » genitorum ab eis, in libro mortis scriptæ sunt et accusatæ ut Catharæ, et damnatæ etiam a quodam petente et stulto zelatore fidei Christianæ, oculis divitum Catharorum emunctis et abire permissorum. Unicus, quia pauper et pallidus fidem Christi fideliter in omnibus constans, et in spem prætendens, combustus est, eo quod episcopis congregatis diceret, quod nequaquam judicium ferri candentis subiret, nisi ei prius per eos constaret, quod sine peccato mortali, et tentatione Domini hoc fieri posset. Qui audientes hoc verbum una omnes eum reliquerunt, dicentes regi, non licet sibi interesse judicio sanguinis. Item Hebr., cap. *xi* : « Sancti per fidem vicerunt regna : » Respondet Augustinus : Quandoque occulta victoria et liberatione, quandoque manifesta. « Operati sunt justitiam, » hoc semper. « Adepti sunt repromissiones in Christo. » Hæc præcedentia semper per fidem, si justus es, adipiscere. Non enim in necessitate fidei est, ut semper adipiscaris sequentia in miraculorum superficie, « ut obturaverunt ora leonum, » etc. Sanctitate ergo similem sanctitati istorum præsumit se habere, imo majorem, qui ex necessitate, et ita quod non fallant, miracula operari attentat. Item : non esse innitendum falsitati et incertitudini peregrini iudicii multa exempla probant, ut illud de æditu Aureliani suspenso pro reliquiis ecclesiæ sancti Samsonis furtim sublati.

D Quæ alius, postea deprehensus, confessus est se sustulisse. Et illud de recluso Compendiensi, qui pro consimili furto nimis audax, quia nihil conscius, tulit ferrum candens et combustus est. Et illud de reclusa familiari Catharis. Unde et viluit nomen ejus in populo, adeo ut nec esset qui eam fame morientem pasceret. Quæ ad consilium cujusdam decani religiosi confessa **202** ei prius, quod omnino immunis esset a pravitate hæretica Catharorum, in purgationem sui tulit ferrum, et bis combusta est. Et illud de peregrino Anglico, cui sine comite suo redeunti de partibus Jerosolymitanis, socio ejus divertente ad S. Jacobum, impositum est (a paren-

tibus socii ejus per calumniam), quod eum in via occidisset. Unde et iudicium aquæ subiens, perii; revertente socio ejus in Angliam in brevi post suspensionem ejus. In dubiis ergo tenenda est sententia, potissime in causa sanguinis, ubi non conjecturaliter vel probabiliter tantum est procedendum, sed limpidissimis et luce clarioribus rationibus judicandum, ne aliter judicans reus sit mortis condemnati. Sed nec convicti ab hujusmodi iudicio tradendi essent morti, quia hoc iudicium quodammodo est ecclesiasticum, quia non exercetur sine præsentia sacerdotis, per quod, cum traditur morti, a sacerdote traditur; quia illud ab eo fit, cujus auctoritate fit. Sed et B. Thomas Cantuariensis. Clericum degradatum noluit pro eodem crimine alias puniri, quia « non punit Deus bis in idipsum (*Nahum* i juxta LXX, et citatur 13, q. 2, c. *Quæsitum est*). » Quod ante Cathari convicti vel confessi non sint occidendi, nisi crediderit manualiter Ecclesia, quod sibi possint resistere, videtur. Ait enim Apostolus: « Hæreticum hominem post trinam admonitionem, devota (*Tit. iii*). » Non ait, occide. Item David: « Increpa feras arundinis, et dissipa, ne sit congregatio taurorum in vasis populorum (*Psal. lxxvi*). » Recludendi ergo sunt, non occidendi. Unde super illum locum II Reg. xvi: « Ingrédere ad concubinas patris tuis, » etc. ait Isidorus: Per concubinas David ab Absalon corruptas, hæreticos et apostatas accepimus. Ad has David ultra non ingreditur, nec hi similiter regimini Ecclesiæ præponunt. His tamen jubet David in custodia positis alimenta ministrari, a consortio autem honorum alienari debent. Non autem pastum talibus renuit, sed præbere jubet, ut convertantur beneficiorum occasione. Item III Reg. ii: « Hodie te non interficiam, quia portasti arcam Domini, » etc. Apostolo etiam, eo quod omnia contemneret, et frequentes tribulationes sustineret, impositum est a pseudo quod non sane crederet, nec vir Dei esset. Unde II, ad Corinth. c. iv, « Ergo mors in nobis operatur, eo quod non creditis sicut asseritis, vita autem operatur in vobis, » eo quod creditis. Succedunt enim vobis bona ad nutum, nobis autem semper mala et mors imminet. David autem ait: Quia: « Memoriam fecit mirabilium suorum misericors et miserator Dominus (*Psal. cx*). » Non ergo expectes, ut semper pro te ista faciat, quæ aliquando fecit, ut memoriam eorum haberes. Item: Apostolus, I ad Corinth., cap. xii, ostendit diversitatem personarum secundum officia in Ecclesia, et divisionem gratiarum in ea; quia: « Alii datur per spiritum sermo sapientiæ; alii sermo scientiæ secundum eundem Spiritum; alteri fides in eodem Spiritu; alii gratia sanitarum in uno Spiritu; alii operatio virtutum, » miraculorum, etc. Si igitur omnibus confertur operatio virtutum, maxime in peregrino iudicio, quomodo « divisiones gratiarum sunt? » Vel: Quomodo alii a sacerdotibus ad execrandum aquam non admittuntur? Si solis sacerdotibus

flunt divisiones gratiarum? Vel cum sint omnia unum membrum, ubi corpus? Item: Hoc confertur eis ex dono Spiritus sancti tantum, vel ex vi ordinis. Si ex dono Spiritus sancti, igitur aliquis potest carere hoc dono propter maculam aliquam. Et quia « divisiones gratiarum sunt, » quomodo igitur omnes præsumunt hanc potestatem exercere? Quod hoc ex vi ordinis fiat tantum, videtur ex eo quod hujusmodi iudicium contra institutionem et prohibitionem ecclesiasticam exercetur. Item: Calumnia in hoc iudicio manet impunita.

Unde et passim, et temerarie propositur in accusationem jusque: ergo hoc iudicium inæquale et injustum est, cum secundum legem, calumniantes in vindictam similitudo exposcat supplicii. Item Isaias, cap. xlv: « Ergo Deus faciens omnia extendens cælos solus, stabiliens terram, et nullus necum. Irrita faciens signa diviuorum, et ariolos in furorem vertens; convertens sapientes retrorsum, et scientiam eorum stultam faciens. » Item: Præbere alicui opportunitatem, vel occasionem fornicandi, cum possis impedire, peccatum mortale est. Ergo et præbere opportunitatem, vel occasionem effundendi sanguinem alicujus cum possis impedire, vel non consentire, magis mortale est, cum et hoc, illo sit peccatum majus. Sic et sacerdos incarnians elementum et reus subiens tale iudicium, mortaliter peccant. Sed dices: Nunquam multitudo est in causa, ideoque non posse resisti. Sed nunquid multitudo posset facere simplicem fornicationem non esse peccatum mortale, vel magis tolerabile, si omnes fornicarentur? Absit! Juxta illud: « Multitudo non parit peccanti patrociniū, » Ergo nec in hoc majori. Ego igitur reus, juramento me purgarem, nec ultra procederem. Sacerdos similiter, non benedicerem aquam vel ferrum, nec reliquias et sancta præberem, ut super ea juraret commissurus monomachiam, ne per auctoritatem et occasionem essem reus sanguinis effusionis. Item: Veritas hujus iudicii, vel consistit in officio sacerdotis tantum, vel in voluntate rei iudicium subire volentis, vel in utroque; sed non in officio sacerdotis tantum, quia pro hoc solo non feret; nec in voluntate rei, quia invitus subit. Vel si voluntarius: An ideo erit hoc iudicium justum? Si hoc: Ergo injustum erit in eo quod invitus subierit? Vel si coactus, et si per violentiam in cupam immittitur, eritne standum iudicio aquæ? Quid igitur, si non habes ex humana ratione quid facias? dicas: « In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum (*Psal. xxx*). » Terra vero corporis mei, ut videris expedire, vel detur in manus impij, vel, si placeat, liberetur. Item: Patet hujusmodi iudicium injustum esse, ex dolo et cautela, quæ in eo exercetur, ut in ligando corpus humanum in naviculam, vesiculam vel pilam in demittendo, in spiritum retinendo, quo retento corpus superenatet. Sic ergo incertitudini et cautelæ demittentis, vel timoris immissi ob quem spiritum retinet, committetur

sanguis humanus: effundendus, « pro quo sanguinem A suum effudit Dominus Jesus Christus (*Matth. xxvi.*) » Item: Pugil **204** commissurus monomachiam, vel confidit in virtute et robore suo magis, vel in exercitio artis, vel in omnimoda innocentia sua, vel in miraculo Dei faciendo. Si in virtute sua vel in artis peritia, ergo inæquale est iudicium. Si in omnimoda innocentia, præsumptio est, et anticipatio divini iudicii, in quo solo « manifestabuntur abscondita cordis nostri (*I Cor. iv.*) » Si in miraculo, diabolica tentatio est, cum dictum sit: « Non tentabis Dominum Deum tuum (*Matth. iv.*) » dum habes quid agas secundum humanam rationem. Item: Patet huiusmodi iudicium esse injustum, ex eo quod diversi diversa de ipso sentiant. Quidam inmissum in aquam, si fundum non tetigerit, damnant; alii Nlum justificant et salvant, si aqua totum eum receperit, et concluderit, et operuerit cum capillis; alii (etsi soli capilli enitent, cum sint excrementa corporis, non de substantia ejus) talem justum pronuntiant. Item: Ferrum si a tribus deferatur, minus ignitum et calidum est delatum ab ultimo. Unde et manus tertii inventa est non combusta, cum a tribus deferretur, manusque aliorum combustæ essent. Item: Callosa est manus, vel non. Exemplum de eo, qui præparans unum de filiis suis ad iudicium aquæ, sex supernatantibus, septimum aquæ imposuit, qui statim fundum petiit. Iste, inquit, mihi necessarius est, et post per illum evicit.

CAPUT LXXIX.

Contra traditionum oerositatem et multitudinem.

Præter supradictas traditiones et adinventiones diabolicas de peregrinis iudiciis omnino illicitas, sunt quædam traditiones licitæ et utiles. Sæpe tamen, et in casu divinis præceptis evangelicis et apostolicis, sicut videtur, obicem et contrarietatem præbentes. Sunt et aliæ licitæ, nullumque offendiculum mandatis divinis parientes, et tamen præ multitudinem suam gravant constituentes, et inobedientes illis transgressores, nisi in paucitate et in paucitate, et non nisi pro manifestissima causa et utili instituendæ essent. Obicem videntur præbere divinis præceptis. Hæ evacuant evangelicam libertatem corripiendi fratrem, scilicet silentium, tranquillitas et religio claustris, nisi in venialibus et minus atrocibus criminibus, et ita in atrocioribus dormit et exspirat forte apud claustrales hoc mandatum: « Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum (*Matth. xviii.*) » etc., secundum formam ecclesiasticam et ordinem iudicarium. Item: Traditio de non recedendo a contemplativa ad activam, nisi pro utilitate Ecclesiæ, his obviat mandatis: Dominus suis dedit potestatem cujusque operis (*Matth. x.*) Et item: « Si dextera tua scandalizat te, abjice eam, et projice abs te (*Matth. v.*) » id est si contemplativa offendiculum et tædium tibi peperit, redi ad activam. Non **205** dico ad quamlibet, sed ad eam, quæ et contemplativa est respectu activæ inferioris.

PATROL. CCV.

A Est enim contemplativa excellens, qua quis mente inhæret contemplationi Trinitatis et cœlestium spirituum. Est et contemplativa indignior, ut lectio, scriptitatio, et huiusmodi, quæ et contemplativæ partes sunt respectu activæ inferioris, quæ et conjugatis est in remedium. Est etiam activa prælati dignior in meritum. Ad medium ergo red-eat fastidius in excellentiore contemplativa. Item: Traditio de proprietate fugienda, et de non erogando pauperibus, de non subveniendo tribulatis, nisi per eum, cui dispensatio credita est, obviare videtur his præceptis: « Esto consentiens adversario tuo (*Matth. v.*) » Evangelio scilicet, quod est tibi abbas et adversarius in via, quod clamat: « Frange esurienti panem (*Isa. lviii.*) » etc. Et item: « Omni petenti te tribue (*Luc. vi.*) » Et item: « Si esurierit inimicus tuus, ciba illum (*Rom. xii.*) » etc. Item: « Religio munda et immaculata hæc est: Visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc sæculo (*Jac. i.*) » Item: « Qui habet duas tunicas, det unam non habenti, et escas similiter (*Luc. iii.*) » Martinus supererogavit, qui pallium pauperi dimidiavit. Item: « Qui viderit fratrem suum necessitatem habentem, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei est in eo? » (*I Joan. iii.*) Ait enim: « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (*Matth. xxv.*) » Credo Martinum in necessitate, quæ legem non habet, si superstes esset, potius velle obtemperare abbati evangelico, ut majori adversario, quam abbati militanti in claustro.

C Sic et monachus quidam religiosus, Deo potius quam hominibus obtemperans, abbatis hospitii cappam furatus est, dans eam pauperi nudo; fratrem etiam compeditum in nocte Dominicæ Nativitatis solvit et permisit abire, quia nocte illa « mellifui facti sunt cœli (*Luc. ii.*) » et pax, et libertas reddita est hominibus. Item: traditio de jaccendo in cuculla crucis formam habente, eo quod dixerit B. Benedictus (in *Regula*, c. 22): Monachi semper vestiti et præcincti jaceant, ut promptiores et magis parati sint occurrere Domino, contradicere videtur huic mandato: « Rationabile sit obsequium vestrum (*Rom. xii.*) » Et item: Exemplum Petri in carcere dormientis (*Act. xix.*) Sed cum paratiores essent si calceati jacerent (cum majori enim mora calceantur quam vestiuntur), cur et hoc eis ob eandem causam non est præceptum? Sed nunquid monacho jacere nudum licet? Nec clericum decet, cujus caro nuda nunquam debet apparere. Utrum autem monachus submersus (eo quod in fluctibus et periculo tunica noluerit exui, magis innitens traditioni quam præcepto Dei, scilicet: « Non tentabis Dominum Deum tuum (*Matth. iv.*) » habens quid faceret de humana ratione) debeat damnari vel Christiana sepultura sepeliri, non est meum judicare. Forte enim se tunica non exiit per internam inspirationem, potius quam ob zelum sanctæ traditionis, vel secundum scientiam commu-

nem. Item : traditio de non cooperiendo capite toto in monasterio, supradicto mandato obviat : « Rationabile sit obsequium vestrum (Rom. xii). » Quædam autem conversus, cum ei veniret in dubium, utrum magis parendum esset humanis traditionibus, an divinis, elegit præponere, **206** in necessitate, opera pietatis mandatis hominis; et forte Spiritus sanctus, qui eum fecerat dubitare, quid esset agendum in dubio, revelavit, ne postponens opera misericordiæ reprehensibilis videretur cum Phariseis, quibus ait Deus : « Vos autem dicitis, si dixerit homo Patri vel matri corban (quod est donum) quodcumque ex me, tibi profuerit. Et ultra non dimittitis eum quidquam facere patri vel matri : rescindentes verbum Dei per traditionem vestram (Marc. vii). » In impletione igitur mandatorum Dei potius debemus exerceri cum David, qui ait : « Et in adinventionibus tuis exercebor (Psalm. lxxvi). » Nunc tamen multitudine novarum traditionum revocare videmur jugum : et onus importabile, quod neque nos, neque patres nostri poterunt portare (Act. xv), » quæ sæpe dant materiam et occasionem delinquendi. Vide Apostolum non nisi paucas traditiones honestas et mysticas instituisse, ut de velando capite mulieris « in oratione propter angelos (I Cor. xi), » et hujusmodi. Antonius etiam eremita quibusdam religiosis quaerentibus ab eo regulam et formam religiose vivendi, tradidit eis codicem Evangelii. In Lateranensi etiam concilio sedentibus Patribus ad condenda nova decreta ait Joannes Carnotensis (1-2) : Absit, inquit, nova condi, vel plurima veterum reintingi et innovari ! Multitudine etiam inventorum prægravamur, cum dicat auctoritas, quia etiam de utilibus aliqua postponenda sunt, ne multitudine utilium grave-mur. Imo ideo potius præcipiendum et laborandum esset, ut Evangelium observaretur, cui nunc pauci obediunt. Timeamus ne dicat nobis Dominus : Bene irritum facitis præceptum Dei, ut traditionem vestram servetis. Tales in vanum colunt me, dicit Dominus (Marc. vii). Vide etiam quot transgressores constituit decretum Gregorii ultimi (Greg. VII) de jejunando in quarta feria et sexta usque ad quinque annos in consolationem et visitationem Ecclesiæ Jerosolymitanæ; de jejunando etiam adventum Domini, quod quidam interpretantur esse exhortationem, alii consilium, alii dicunt ei esse derogatum more utentium in contrarium. Vide etiam quod transgressores constituunt decreta Lateranensis concilii (tit. i, cap. 8), ut illud de revocandis anathematis; et illud de beneficio ecclesiastico non promittendo antequam vacaret, in quibus hodie dispensatur nulla habita memoria præcedentium canonum (35, q. 3, Porro duorum). Vide [ms. vidi] etiam quomodo illud sanctissimum sacramentum Ecclesiæ, scilicet matrimonium, per

A traditiones de tertio genere affinitatis, et quasdam alias modo irritum et ratum, modo firmum fiat garrulitate advocatorum, reticulis traditionum in-nitentium, quibus oculos proprios impleant, et alios emungant, adeo ut sacramentum matrimonii in derisum laicis vertatur. Vide etiam quot transgressores constituent, si observandæ fuerint traditiones omnes traditæ de solemnitatibus ordinis judi-ciarum, quem protrahentes advocati, dum moliuntur, dum comuntur, annus est. Apostolus tamen asserit, quia « Omnis controversiæ finis est juramentum (Hebr. vi); » et Moyses : « In ore duorum aut trium testium stat omne verbum (Deut. xvii). » Et comes Theobaldus stans pede in uno **207** multas lites dirimebat.

B Ut autem planior et certior doctrina super licitis vel illicitis traditionibus habeatur, distinguendum est, quoniam quædam traditiones recta fronte contrariæ sunt mandatis divinis, ut traditio de Corban, huic : « Honora patrem et matrem (Marc. vii). » Quædam eis obicem et impedimentum, quo minus impleantur, faciunt, ut illa traditio canonicæ regularis de non confitendo capellano suo in quibusdam criminibus a conversis suis, sed priori, sic instituta obavaritiam. Sicut etiam illa traditio Grandi-Montensium, de non confitendo furtum, vel lapsum carnis, et quædam alia crimina, nisi priori Grandi-Montensi, peccante usque ad eum per cellulas suas a Barbato misso, qui ne peccatum suum sic omnibus manifestaretur, illud sæpe et sacerdoti et omnibus aliis ostendit. Quædam etiam traditæ citra ea, in quibus non periclitatur veritas, ut de observando silentio, et hujusmodi, pariunt scrupulositatem in conscientiis plurimorum, si scilicet non observatæ constituent transgressorem et nimis obedientem, vel non, cum citra illas possit esse salus. Quædam etiam præ multitudine, generant, eas implere volentibus, fastidium et acediam, cum scriptum sit, quia « Maledictus omnis qui facit opus Dei negligenter (Jerem. xlviij). » Et Hieronymus : Melius est unum psalmum cum hilaritate mentis decantare, quam centum in tristitia et acedia, quia hilariter psallentem et orantem diligit Deus, non ex tristitia, vel necessitate. Absit igitur ex præcepto multiplicare Matutinas, psalmos vel preces, nisi adfuerit devotio ! Item, quædam schisma et divisionem quamdam unitatis constituunt, ut traditiones traditæ super diversis modis cantandi, psallendi, et legendi in diversis monasteriis, et clericorum ecclesiis, cum unitas in omnibus, quantum possumus, servanda sit, quæ est vinculum pacis ecclesiasticæ. Item : Quædam traditiones impletæ, ut de cantandis vocalibus horis, nimiam pariunt securitatem, quasi eas implens, minime vel minus teneatur ad realem impletionem, quæ sunt septem opera misericordiæ, cum scriptum sit, quia : « Hæc oportuit facere, et illa non omittere (Math. xxiii; Luc. xi). » Quod si hæc, vel illa necesse est omittere, potius hæc omittantur.

(1-2) Sub Alexandro III, conc. III œcumenicum.

pro illis enim omissis exprobrabitur nobis in iudicio, et « maledictus omnis, qui non impleverit omnia scripta in libro hoc (*Gal. iii; Apoc. i*), » evangelico. Sed in « decachordo psalterio (*Psal. xci*), » in cantico Psalmi et psalmo Cantici, præcipimur laudare Dominum, non semper in cantico Cantici, vel psalmo Psalmi. Altervanda enim sunt hæc et pro necessitate fratrum, et pro fastidio tollendo. « Psallas » igitur « spiritu, psallas et mente (*I Cor. xiv*), » non colans culicem, glutiens camelum (*Matth. xxiii*); » non relinquis Spiritum littæ vivificantem propter traditionem, determinationem vel remotam alicujus expositionem, sed cum Nicolao ei de prope adhæreas, qui ante oculos mentis semper habebat hoc evangelicum: « Nisi quis renuntiaverit omnibus, quæ possidet, non, » etc. (*Luc. xiv*). Præterea notandum quasdam traditiones et consuetudines periculosas esse super sacramentis præstandis a canonizandis, et instituentibus **208** in ecclesiis. Verbi causa, in quadam ecclesia juratur a canonizando, quod pro posse suo, et secundum gradum et ordinem suum in ecclesia exsequetur justitiam et vindictam pro damnis et injuriis sibi et ecclesiæ, vel hominibus ejus illatis, quo sacramentum præceptum est, sicut summus pontifex super hoc consultus testatus est. Quis enim etiam de obsequendo pro posse suo Deo, sine præcipitio juraret? Est tamen quoddam pro posse necessitatis, ad quod tenemur. Unde frustra manus ad Deum erigit, qui eas pro posse ad pauperes non extendit. Item, in alia juratur de certa summa non relaxanda in ablatis ecclesiæ vel hominum illius, ut de centum libris, centum solidos tantum esse remittendos spoliatori, de centum solidis, quinque solidi, quod sacramentum continet iniquitatem. Privat enim jurantem a libertate et pietate evangelica: « Dimittite et dimittetur vobis (*Luc. vi*); » et a consilio Apostoli implendo, scilicet: « Non oportet servum Dei litigare (*II Tim. ii*). » Quare, etc., si licitum est juretur (*I Cor. vi*), tamen astringere se juramento, periculosum est pro casibus emergendis; ut pro portione mihi debita, nunquam me sic obligarem. Item, in alia juratur de hominibus ecclesiæ, incendiarium, furem, homicidam, convictum vel confestum extorrem fieri, exhæredari vel etiam exterminari a finibus illius Ecclesiæ, suspectum debere purgari iudicio ignis vel aquæ; et hoc sacramentum diabolicam continet præsumptionem, sicut in Decretali testatus est papa Alexander (*forte Alex. III*). Item, in alia ecclesia juratur de ingenuitate, et servo non recipiendo in ea; et hoc propter servos et familiam principis amovendos, pro quibus susceptis, remissius ageretur contra principem maleficum; sed hæc ecclesia modo servos illius principis recipit, et alienos ejusdem conditionis magis probos, jurat se non recepturam. Ecce quam difficile aboletur viscosa et inveterata consuetudo. Item, in alia ecclesia juratur de non suscipiendo pignore, nisi aureo vel argenteo, pro rebus vel damnis ecclesiæ illatis, et hoc vanum est, vel frivolum, vel cu-

pidam: quod etiam abominatus est summus pontifex. Item, in alia, juratur ne quis admittat dispensationem, vel relaxationem, vel augmentum foraneitatis suæ etiam cum præcepto domini papæ, et voluntate capituli, volentium augere pensionem ejus, et ita alijurat in se fieri opera pietatis in ecclesia illa. Et ut finem traditionibus, imo increpationibus earum imponamus, fere communis est traditio in ecclesiâ, multisque periculosa, quod cum instituitur et investitur sacerdos de cura animarum, juratur ab eo se observaturum omnia jura et præcepta majorum prælatorum, et quod nec supprimet vel celabit, si viderit aliquos sibi subditos delinquentes, litigantes, rixantes, seque propulsantes in cæmeterio, vel die festo, et hujusmodi (ex quibus potius possit bursa emungi, quam anima salvari); sed referet ea ad notitiam majorum prælatorum: quod juramentum pluribus scrupulum peperit. Videtur enim licitum ex eo, quod sic jurans curam animarum, quam habet, non habet nisi a superiore prælato pendentem. **209** Ergo et iudicio ejus et traditionibus statutis ab eo de ipsis regendis, videtur esse stantem et acquiescendum; sic minori, e contra, sic jurans hoc mandatum Domini præterit: « Si peccavit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum solum; si te audierit, lucratus eris fratrem tuum (*Matth. xviii*). » Hic autem statim cogitur dicere ecclesiæ. Item, sic referens lites et delicta ad quæstores palatii, emunctores et depilatores, seminari erit discordiæ, perdetque animas subditorum, eorum odium incurrens. Item, Moyses instituens decanos, centuriones, et quinquagenarios (*Exod. xviii; Deut. i*), non eos astrinxit juramento, sed eis simpliciter præcepit, ut majores quæstiones, et quas solvere non sufficerent, referrent ad ipsum. Item, secundum leges nullus tenetur accusare. Item, alia ratione videtur hoc sacramentum illicitum, eo quod scilicet plane obviet huic mandato Domini: « Si recordatus fueris quia frater tuus aliquid habet adversum te (*Matth. v*), » et mandato Apostoli, qui ait: « Pacem habetote inter vos (*I Thess. v*). » Quæ pax hodie turbatur et rumpitur cupiditate prælatorum non patientium aliquos, prius inimicantes, sibi reconciliari gratis, nisi prius scilicet lacrymentur rei pro bursa sua emuncta quam pro delicto. Quod patet per exemplum puerorum, quorum unus, ludendo, alium sagitta vulneravit usque ad mortem. Quorum Patres (cum unus eorum, scilicet, Pater interfectoris dives esset) non permissi sunt sibi reconciliari gratis. Juramentum autem licitum videretur, quod minor juraret se executurum vices majoris pro posse suo, et quod nec celabit jura ejus pro proprio lucro captando in minoribus, et quod enormia delicta, ad quæ curanda exigitur major medicus, referet ad majorem. Apostolus etiam omnes traditiones præter necessarias salutis, evacuare videtur in II ad Cor. cap. viii: « Non quasi imperans dico fieri a vobis gratiam et communicationem ministerii in sanctos, ne forte inobediendo transgrediamini; aed

per aliorum sollicitudinem, et vestrae charitatis ingenium comprobans. Item, Dominus mittens discipulos praedicare ait illis: « Infirmos curate, etc. Gratis accepistis, gratis date. Nihil tuleritis vobiscum; edentes et bibentes, quae apud illos sunt; et eum digno in civitate manete (Math. x). » Nonne huius doctrinae videntur contraire institutiones datae ut recipiendis legatis cum tot vel tot equis, cum tanta familia, de exactione pastus plurium ferculorum? Eorum etiam, quae non « sunt in domo » maximo cum ibi non praedicent nec operentur; Apostolus Corinthiis etiam praedicans, et nihil ab eis accipiens, dicit se spoliasse alias ecclesias, quae ei interim sumptus oblatos ministraverunt. Nota quod spoliatorum appellat etiam sumptus modicos, et sine quibus non poterat vivere. Apostolus ergo in necessariis exspoliavit ecclesias (II Cor. xi), isti in superfluis eas excoiciant.

210 CAPUT LXXX.

Contra mollientes arcum sacrae Scripturae.

Sicut per novarum traditionum adinventionem mandata Dei omittuntur, sic et per mollientes et laxantes rigorem sacrae Scripturae. Dominus enim « tetendit arcum suum et paravit illum, et in eo paravit vasa mortis (Psal. vii). » Levigantes autem et remittentes hunc arcum, quid aliud satagunt, nisi ut lex divina de sua pendeat interpretatione, voluntate, moribus et consuetudine, cum potius haec omnia de illa pendere deberent? Unde Dominus viatori praecipit, ut sit « consentiens adversario suo (Math. v), » non innitatur, vel sequatur voluntatem suam, sed adversarium. Contra huiusmodi homines solatium stultitiae suae quaerentes, ait Augustinus (in psal. cxviii, 165, concione 31) super illum locum: « Pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum; nec ipsi scandalizant, nec scandalizantur, vel ipsa lex non est illis scandalum, quia qui legem diligit, si quid in ea intelligit, honorat, et quod absurdum sonare videtur, iudicat magnum et se nescire. Legem ergo equitur potius quam cuiuscunque magni viri exemplum, ne videns enim scandalo offendi, scandalizetur et ipse, quod non evenit sequenti legem. In casibus, et humanis negotiis sequenda sunt exempla prudentum; in via vero fidei, vitae et morum imitanda, et attendenda est potius regula et forma vivendi et credendi sufficienter praescripta a Domino; qui « verba eius spiritus et vita sunt (Jaan. vi); sermo eius vivus est et efficacax (Hebr. iv); praecipitum eius lucidum illuminans oculos (Psal. xviii); fidelia omnia mandata eius (Psal. cx), » nullo mendacio, vel prava expositione variata: « Confirmata in saeculum saeculi (ibid.), non incassum missa, ut verba humana, quae ad libitum nostrum mutari, vel interpretari possunt. « Qui autem timet Dominum, in mandatis eius volet nimis (Psal. cxv); » et ut magis eis innitatur quam voluntati suae; non iudicans ea difficilia impleri, sicut Mahometus, qui arcum Domini relaxavit. Cui similes

videntur, qui juxta mores et voluntatem suam, illum levigantes exponunt. « Justus autem, et ex fide vivens (Hebr. x), » ait: « Adhaesi de prope testimoniis tuis, Domine (Psal. cxviii), » non interponens superfluum, vel pravam expositionem et voluntariam, quasi repagulum inter me et illa, quo minus per ea « currerem viam mandatorum tuorum (ibid.), » quo minus ipsa mihi lucrent. Nam: « Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis (ibid.). » Et Hieronymus ait: Nullius unquam auctoritate, vel exemplo porterritus, alicui pervorsitati, vel Scripturae sacrae pravae expositioni consensi. Et philosophus (Seneca): Summa malorum est, quod ad exempla malorum vivimus. Quid igitur? Semper prius legem consideres antequam exemplum cuiuscunque sequaris, ne offendas. « In multis enim offensivus omnes (Jac. iii), » etiam praelati, quorum vita deberet esse lectio **211** subditorum, et interpretatio sacrae Scripturae (GREG., *Moral.*, l. xxx). Et Deus in psalmo xxi: « Factum est cor meum, » secretum Scripturae, in qua est voluntas mea, « sicut cera liquescens in medio ventris mei, » id est, mollius et effeminatis liquescit et evanescit.

Quia juxta voluntatem suam vivere cupientes, eam prava et molli expositione adnihilant, et evanescere faciunt, cum « velum templi scissum sit (Marc. xv), » ut etiam infirmis Sancta appareant, si dilexerint, si oculos in caelum levaverint; non « statuentes declinare oculos suos in terram (Psal. xvi); » et Isaiae 1: « Caupones tui miscent aquam vino. » Hieronymus: Qui praecipia sacrae Scripturae, quibus debet auditores corrigere, ad eorum voluntatem emollit, suo sensu immisto, vinum corrumpit. Unde idem: « Vinum suum, » id est pura et sincera veritas in sacra Scriptura contenta, « mistum est aqua, » prava expositione corrumpente et molliente rigorem sacrae Scripturae insipiditate sua. « Argentum, » eloquii tui, « versum est in scorium; mutatus est color eius optimus (Thren. iv) » propter vos pictores et argentarios, qui cum lucidi et argentei esse deberent, versi sunt in luteos et sordidos et fictos, voluntatem suam in mero sacrae Scripturae sequentes, non Dei. Martinus videns ovem tonsam: Haec, inquit, implevit praecipitum evangelicum: « Qui habet duas tunicas, det unam non habenti (Luc. iii). » Cui supererogans dimidiavit et chlamydem. Quomodo autem « consentit adversario suo, » id est sacrae Scripturae, quae adversatur carni et sensualitati hominis, docens eum « viam mandatorum Dei (Math. v), » et in illis ambulare, qui « mandata ipsa, confirmata in saeculum saeculi (Psal. cx), » dicit esse temporalia, localia, personalia; et praecipia et consilia addens et subtrahens, interpretans et exponens ad voluntatem et libitum suum. Tales, inquam, graviter peccant, quia « os Domini non, » sane et sincere, « interrogant (Jos. ix). » Qui ob hoc solum quod mandata Dei nolunt implere opere, laborant nimis in expositione eorum. Hære-

ticum autem est dicere, ea terribilius dici quam verius, quia verius dicta sunt, quam terribilius. Sanctis quippe majoris curæ est integritas et veritas sensuum, quam integritas et compositio verborum. Econtra philosopho, maxime autem nobis obijci potest, cum dicamus omnia esse in luce, et aperta in doctrina Christi, cur sic a Spiritu vivificante, et littera evangelica plana recesserimus, exponendo et allegorizando magis quam Judæi a littera occidente? (II Cor. III.) In sexto libro ecclesiasticæ Historiæ cap. 3 (Eusebii Cæsariensis), legitur de Origene quia perfectam doctrinam et consummatam habuit vitam, adeo ut de eo posset vere dici: Hic est, qui sicut vivit loquitur, et ut loquitur vivit. Et quale est verbum ejus, talis est vita; et qualis vita, tale verbum; qui voces et mandata Salvatoris ad litteram et sincere, sicut tradita sunt, asserit esse observanda, præcipue illa duo mandata: « Qui habet duas tunicas, det unam non habenti (Luc. III). » Et: « Nihil solliciti sitis de crastino (Matth. VI). » Illius etiam discipulus Basilides, sicut ibi legitur, cum traheretur in causam, et ab eo expeteretur juramentum, ait (cap. 5, juxta dist. Rufini): Christianus sum. Absit ut jurem! Christiano enim non licet omnino jurare, nisi pro his quæ ad salutem pertinent; ut cum pigri sunt auditores et 212 infirmi, minusque volunt acquiescere his quæ dicuntur spectantibus ad salutem. Sic et Paulus juravit, non pro re vili et terrena. Etiam sic enervantes arcum Domini, cogunt eum quasi mendacem esse, cum dixerit: « Intrate per angustam portam, quia arcta via est, quæ ducit ad vitam (Matth. VII). » Hanc igitur portam non invenimus, vel si invenimus eam, superflua expositione potius quam amore adeo dilatavimus, quod jam angustias non habeat, ut sic intremus per latam portam, non per angustam. Maximum autem hujuscemodi hominibus, imo omnibus nobis, debet incutere timorem verbum Domini apud Matthæum, cap. V: « Nolite, inquit, putare quod veni solvere, id est non implere, legem, aut prophetas. Non veni solvere, sed adimplere, » et quoad veritatem prædictorum de me, a lege et a prophetis, et quoad significationem figurarum et cæremonialium, et quoad impletionem mandatorum. Nec dico implere tantum, sed « adimplere » perfecte, scilicet implere in me, et in membris: « Auiem quippe dico vobis: donec transeat cælum et terra (ibid.), antequam, de hac mutabili forma, mutentur in immutabilitatem, « iota unam » minimum mandatum, ut de non irascendo fratri, de non dicendo ei, « raca, » vel « fatæ, » de subveniendo ei, etiam in asino ejus sublevando; de non vestiendo mollibus, de non dominando proximis, et hujusmodi. « Aut unus apex; » minimum mandatum, sive minima alicujus præcepti particula, « non præteribit a lege, donec omnia fiant; » non remanebit, quin impleantur in me capite, vel in corpore; in exhibitione veritatis figurarum, in spiritali impletionem mandatorum, et in

A perfectione moralium, ut imperfecta perficiantur. « Qui ergo solverit, scilicet, non impleverit » unum ex mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, » scilicet solvere exemplo, vel verbo, et expositione arcum Domini remittente et molliente, « minimum vocabitur in regno cælorum (ibid.), despectissimus et stultus, imo nullus est in Ecclesia sanctorum. Pro nullo reputatur, in Ecclesia triumphanti, vel militanti. « Qui autem fecerit et docuerit, » scilicet implere legem, maxime in mandatis minimis, « hic magnus, » imo maximus « vocabitur in regno cælorum, » licet in præsentibus abjectus et vilis. Parvus ergo est, qui solvit et hoc docet solvere; minimus qui solvit et hoc docet; magnus qui non solvit, et si hoc non docuerit; maximus, non solvit, et docet non solvere. Timens igitur Deum omnia præcepta usque ad apicem implet, etiam consilia, si in necessitate voti fuerint, sciens se redditurum rationem de solutione eorum usque ad verbum otiosum. Quod si de verbo otioso reddituri sumus rationem, quanto magis de otioso et superfluo vestitu, de otiosa doctrina, et hujusmodi? Addit etiam Dominus: « Dico autem vobis, quod nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Phariseorum » (non dico de putativa eorum justitia, vel etiam figurata, sed morali et spiritali eos justificante, ut etiam addita in Evangelio, ad perfectionem impleatis), « non intrabitis in regnum cælorum (Matth. V). » Verbi gratia: « Audistis quia dictum est antiquis: Non occides; qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, » plus imponendo, scilicet non irasci; 213 quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio (ibid.). » Si ergo irasceris peccato ejus, vel ipsi per primos motus, caveas ne iudicium amplius irascendo, quam decet, incurras. Addit etiam quod « qui dixerit fratri suo, raca, » interjectionem, indignationem mentis exprimentem adversus eum protulerit, et nutu, vel signo, vel verbulo læserit et moverit, « reus erit concilio. » Quanto magis qui majora præcepta enervando docet solvere? « Qui autem dixerit fratri, fatæ, » Glossa: Usque ad convicia, opprobria, verba contumeliosa, specialia et alia determinata processerit usque ad furorem mentis, non tantum signum, « reus erit gehennæ, » quasi jam judicatus est. Item in Joanne, cap. V: « Si litteris Moysi non creditis, quomodo verbis meis credetis? » Quasi diceret: Si quæ legis sunt non impletis spiritaliter, quomodo ea, quæ evangelica sunt præcepta, implebitis? Unde Augustinus super illum locum: Ex hoc colligitur quod qui legis præcepta, quæ exteriora sunt, implere negligit, evangelica, quæ perfectiora sunt et subtiliora, multo minus implere valebit. Item: « Os meum loquetur sapientiam, » de fide, « et meditatio cordis mei prudentiam (Psal. XLVIII), » de bonis moribus.

Duo enim sunt necessaria ad salutem: Via fidei et lux morum. Si ergo parum deviantem a fide vocamus hæreticum, et inreparamus, dicentes eum non

esse in via, sed extra; quare et similiter recedentem A
 in modico a luce moralium præceptorum non argui-
 mus, objicientes ei, quod jam non sit in luce, sed
 tenebris; non sobrius, sed ebrius, sobrietatem vitæ
 excedens? Cum etiam fides ex quibusdam cellulis,
 parvis locis, scilicet sacræ Scripturæ, et sub obscu-
 ris sit elicita, in quarum cellularum expositione
 deviaretur de facili, si aliter addendo, vel minuendo,
 vel remittendo, quam nobis statutum est et exposi-
 tum a sanctis exponerentur et interpretarentur, cur
 in luce morum similiter necessaria salutis nobisque
 tradita in luce et manifestatione verborum, licet
 nobis sine errore notabili afferre nostram exposi-
 tionem, qualiterunque eam remittentem et obscu-
 rantem, tenoreque suo privantem? Verbi causa:
 « Ego et Pater unum sumus (Joan. x). » Augustinus
 (tr. 6, in Joannem): Vide ex cujusmodi favo
 mel fidei sit expressum, et quibus motibus doctrina.
 In hoc quod ait: « Ego et Pater unum sumus, » con-
 funditur Sabellius: in hoc quod unum, Arius, ut ita
 vitemus et Scyllam Sabellii, et Charybdim Arii. Si
 autem juxta hujusmodi loci expositionem, exponeres
 illum locum: « Rogo, Pater, ut sint unum, sicut et
 nos unum sumus (Joan. xvii), » unitate scilicet,
 cum illi unione jam hæresim damnatam incurreres:
 quod ne fiat, a strata et antiqua expositione non
 recedas. Item: Ex hac cellula verborum: « Hoc est
 corpus meum (Matth. xxvi), » elicitur fides de cor-
 pore Christi habita, si hoc, ut Manichæus exponens,
 si dicit « hoc est corpus meum, » id est quædam
 representatio corporis mei, et non aliud; vel in hunc
 modum aliter exponendo, quam teneat fides catho-
 lica, statim deviare. Ita videtur esse in mandatis
 morum, quæ quidem facilia sunt, et nulla exposi-
 tione indigent, si implerentur in opere, quæ etiam
 impleri debere, quasi de articulis fidei est. Fides
 enim est, quia sit quod dicitur. **214** Et Augustinus
 super illum locum: « Credidi, propter quod locutus
 sum (Psal. cxv), » ait (ep. 19, c. 2, et lib. *De manda-*
cio): Fidelis servus est, qui quod accepit, impen-
 dit et lucratur, qui scilicet loquitur et operatur ver-
 itatem, quam credit, ut iste, qui ait: « Credidi
 propter quod locutus sum. » Qui non tantum credidit
 cætera quæ fides exigit articulo fidei, sed et simul
 cum illis credidit, quod præmium deberet expectare
 vel sperare, loquendo, operando, et quam pœnam
 tacendo, vel mandata omittendo. Item (cap. 20 in
Psal. cxv): Vide quanto delectu et sollicitudine
 populus ille impleverit figuralia, ut Daniel abstineus
 a cibis gentilium (Dan. i), Machabæi a suilla usque
 ad effusionem sanguinis (II Machab. vii). Quanto igitur
 majori cura spiritualia sunt implenda, si tantum
 habuit Judæus delectum et sollicitudinem in littera
 occidente implenda? Quanto majorem oportet te
 habere in Spiritu vivificante? Si ergo audis Judæo
 porcinam prohiberi, intellige et tibi gastrimargiam,
 omnemque immunditiam et ebrietatem inhiberi. Si
 illi accipitrem, milvum, et hujusmodi rapacia ani-
 malia, intellige et tibi rapinam omnem esse adem-

ptam (Deut. xiv). Rapina enim est quæcunque in-
 justa detentio rei alienæ. Unde Tobias (cap. ii) illum
 locum exponens: « Filii sanctorum sumus; non
 licet nobis edere, vel tangere de furto. » Quomodo
 igitur tallias et exactiones facimus? Vel si timeamus
 præbere alicui occasionem, vel opportunitatem for-
 nicandi, cur non magis horrescimus non tantum
 occasionem rapiendi, imo ministerium nostrum
 præbere alicui? Non sunt a nobis facienda minora
 mala, ne alii faciant majora. Item Apostolus II Cor.
 x: « In facie, » dum præsens sum, « videor vobis
 humilis, » non aspere corripiendo: « Absens autem
 confido in vobis, » ut dicitis, confidenter et aspere
 vos per epistolas redarguens, quasi spe quæstus
 allectus, vel timore coactus, effeminem et molliam
 arcum Domini præsens, sed non est ita. Sicut enim
 absens, ita et præsens corripio. Item: Contra hos
 eunuchos et effeminatos, eunuchizantes quod virile
 et robustum est in arcu Domini, invehit Isaias, cap.
 iii, dicens: « Auferam a vobis virum fortem et
 prudentem mystici eloqui, et dabo vobis pueros
 principes, et effeminati dominabuntur vobis. » Qui,
 utinam sacræ Scripturæ non dominarentur, sed per-
 mitterent eam libere currere, in gravitate et matu-
 ritate sua.

Item propheta: « Væ illis qui afferunt stateras dolo-
 sas (Mich. iv). » Item Salomon Parabolatum cap. xx:
 « Statera et statera, pondus et pondus, utrumque est
 abominatio apud Deum. » Stateram injustam habent
 pessimi ponderatores et existimatores peccatorum.
 Quod sunt tales ex eo accidit, quod ignorent sacram
 Scripturam, vel ejus rigorem leniunt, habentes sta-
 teram et stateram, cum quibusdam crimina exag-
 gerent et aggravent, aliis levigent et demulceant.
 Stateram dolosam habent maxime adulatores aulici,
 qui sicut.

Romulidæ satiri divina poemata narrant.

(PERSIUS, sat. 1.)

Et principes et majores infatuant, dicentes eos non
 teneri ad omnia præcepta Domini, sed posse dispen-
 sari cum eis propter generis sui nobilitatem, digni-
 tatem, famam popularem, ne decrescat, et hujusmodi.
 Et **215** ut hujusmodi homines magis ridiculos per
 exempla ostendam, audi verbum cujusdam gerentis
 personam militarem facierum. Putabam, inquit,
 quod cum periculose in infirmitate laborarem, quod
 tantus prælatus et litteratus, audiens confessionem
 meam, mihi injungeret remanere omnibus dignita-
 tibus meis, præterquam uni, « cum meterem, ubi
 non seminavi, et colligerem, ubi non sparsi, » nec
 ministravi. Ipse vero hoc sub silentio præteritus,
 pro delictis tantum juventutis meæ, et quibusdam
 minoribus criminibus me corripuit, et satisfactio-
 nem, si liberarer, esse agendam injunxit.

Alius etiam [ms. vero], non virgo, assererat se
 malle centies peccasse in Spiritum sanctum, dum
 tamen pœnitisset, quam semel incidisse in fabri-
 cum carnis. Alius se malle habere quatuor concu-
 binas, quam quatuor archidiaconatus. Alius econ-

trario. Item alius, non virgo, se malle centies a lubrico carnis abstinuisse ex vana gloria, et sic centies peccasse mortaliter, quam semel incidisse in illud, sicque :

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt,
(HORATICS.)

Eicit virginitas maxime commendabilis sit, similiter et continentia. Virgines enim angelicæ conversationi vicinatur, sicque ex mollietate hujus arcus, et ignorantia, provenit indistinctio boni ad majus bonum, mali ad majus, quod non est mediocriter errare. Licet autem peccata non sint leviganda, nihilominus tamen poenitentiaæ arbitrariae sunt. Sic autem ea levigantes, sæpe crimina minora, quia scilicet visibilia, ut lubricum carnis, et hujusmodi, præferunt majoribus, quia invisibilia et ideo periculosiora. Alii e contrario rectius intuente pro hac indiscretionem criminum et mollietate. Quidam de laico raptore et semiclerico fecit archidiaconum, dicens quod factus archidiaconus non raperet, sed juste viveret; tamen quod vispillo facit, fecerat et medicus. Et hic quod vispillo et raptor fecit, facit archidiaconus, de vispillone factus major vispillo. Item contra hujusmodi pessimos interpretes ait Isaias, cap. v: « Væ qui dicitis malum bonum, et bonum malum, » per scientiam et ignorantiam crassam, quæ æquipollet errori, « ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum. » Hieronymus super hunc locum: Omnis veritas dulcis est in se, et bonis, etsi non malis; quibus, « veritas odium parit (TERENT. in Andria), qui bono odore moriuntur, falsitas autem amara. Cavendum igitur nobis est summopere, ne pro veritate sequamur mendacium, pro luce tenebras, pro dulci amarum. « Videtur enim » quaedam via recte et » justissima, « novissima tamen earum ducunt in infernum (Prov. xvi). Est enim justus qui perit in justitia sua. Noli nimis esse justus (Eccle. vii). » Ut ergo hoc maledictum non incurramus, « nec ad dextram, nec ad sinistram declinemus (Dent. v). » Aquila autem significantius transtulit: « Væ illis qui dicunt malo, bonus es; vel bono, malus es (HIERONYMUS). »

Scienter intellige. Ignorantia enim habita circa personam vel factum, excusat, non autem circa jus. Jus enim divinum debet esse in plano et in luce scientiæ. Quid igitur vel quomodo judicandum de subtilibus rebus Simonia, morosæ etiam delectationis? Nunquid erit væ illi, qui » in his « dicit bonum malum (Isa. v), » **216** ubi difficile discernitur inter bonum et malum? Hieronymus: Difficile cavemus maledictum, eo quod de facili malis adulemur propter eorum potentiam, et bonos contemnamus propter eorum inopiam.

Item: Procedendum ex hac auctoritate: « Væ illis, qui dicunt bonum malum, » etc. Similiter væ illis, qui dicunt, per scientiam vel crassam ignorantiam, majus bonum minus bonum, minore bono;

A vel minus bonum majus bonum, majore bono, utiliora postponentes minus utilibus, cum dicat Hieronymus: Quia non modicus error est præponere minus bonum majori bono, et digniori vel utiliori. Mutatio enim ordinis meritorum irritat formam et mutat. Similiter: « Væ illis, » qui dicunt majus malum minus malum minori malo, vel minus malum majus malum, non dico simpliciter, sed comparatione et respectu majoris mali. Sæpe enim peccata aggravamus, ut homo ea magis caveat, vel si ea perpetraverit, magis in se puniat. Item psalmus cxviii, sub littera Job: « Da mihi intellectum, ut discam mandata tua. » Glossa: Quam alte sint intelligenda mandata. Item Apocalypsis ultimo: « Si quis apposuerit ad hæc, » traditiones inutiliter vel pravas, et molles expositiones addendo, » apponet Deus super eum plagas scriptas in libro hoc. Et si quis diminuerit » subtrahendo, vel rigorem arcus hujus levigando, » auferet Deus partem ejus de libro vitæ (Apoc. xii). » Item Dent., c. xxxi; et c. xv et xii; Act. apost. c. iii; item Ezech., c. xxxiii; Parab., c. xxx; Epist. ad Gal. i: « Si Angelus aliud, » etc. Ecclesiastes, c. xii.

CAPUT LXXXI.

Contra pigros.

Enervantibus arcum sacræ Scripturæ, peccatorumque pessimis ponderatoribus, adijuncta est et collaetanea pigritia, ob quam nec lectitant, nec perscrutantur sacram Scripturam. Pigritia maximum est peccatum. Quod accusans Salomon in Proverbiis, cap. vi, ait: « Usquequo, piger, dormis? Quando consurges ex somno tuo? » Cap. i: « Manus in manu non est innocens. » Idem, cap. xii: « Qui operatur terram suam, saturabitur panibus » multiplicibus: « qui autem sectatur otium, stultissimus est. » Item, cap. xii: Manus remissa, tributis peccati « serviet. » Item, cap. xiii: « Piger vult et non vult » operari, et hujusmodi, quia inconstans est in omnibus viis suis. Item, cap. xv: « Iter pigrorum, quasi sepes spinarum, » quia claudunt et sepiunt eum, et pungunt ne bene operetur. Idem, cap. xviii: « Pigrum dejecit timor » a bono opere: « animæ autem effeminatorum esurient. Qui mollis et dissolutus est in omni opere suo, similis est opera sua dissipanti. » Unde in sequenti capitulo: « Pigredo immittit soporem, et anima dissoluta esuriet voluptates. Item, cap. xx: « Piger propter frigus arare noluit, » id est Deo servire, mendicabit ergo ætate, » scilicet in die judicii, et « non dabitur ei » requies. Item, cap. xxi: « Desideria occidunt **217** pigrum: Noluerunt enim quidpiam manus ejus operari. » Unde: « Omnis otiosus » vivit in desiderii animæ suæ (Prov. xiii, 4, juxta LXX). Unde et poeta:

*Queritur Ægyptus quare sit factus adulter,
In promptu causa est, desidiosus erat.*

(OVID.,) De remed.)

Et item:

Otia si tollas, perire cupidinis arcus.

Omnis scilicet cupiditatis.

Cedit amor rebus; res age, tutus eris.
(OVID., 1 *De remedi.*)

Item : Salomon, Parab. c. xxiv : « Exerce agrum tuum ne dicatur tibi : Per agrum hominis pigri, » vel temulenti, « transivi, et per vineam viri stulti, et ecce totum repleverant urticae et spinæ. » Idem, cap. xxvi : « Sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lecto suo. Abscondit piger manus sub ascellis suas, et laborat si ad os suum eas converterit : » In Ecclesiaste, cap. iv : « Stultus » et piger « complicat manus suas, et comedit carnes suas, » invidens : hoc hyperbolice dictum est, quasi tanta inopia sepe premitur piger, quod si fieri posset, comederet carnes suas. Vel pigritia ejus causa est cur comedantur et devorentur igne æterno carnes ejus, quæ ei foimentum et materiam præbent. Item Ecclesiasticus, cap. xxii : « In lapide luteo lapidabitur piger, et omnes loquentur super aspernationem illius. De stercore boum lapidandus est piger, » id est dura increpatione peccati sui : « et omnis qui tetigerit eum, excutiet manus. » Item idem : « Servo malevolo tortura et compedes debentur; mitte ergo illum in operationes, ne vacet. Multam enim malitiam docuit otiositas. Laxa manus illi, et quærit libertatem; » ideo « constitue eum in assiduo opere, cujus colium curvent jugum et lorum. Sic enim condecet illum. » Filius autem quæcunque potest ex amore operabitur. Item comicus : Vide quid faciat otium, et cibus alienus. Hieronymus (*in cap. xvi Ezech.*) : Abundantia panis, superbia vitæ, et otiositas origo fuit peccati Sodomorum. Lem. Dominus in Evangelio corripiens otiosos, ait : « Quid hic statis tota die otiosi? Ite et vos in vineam meam (*Matth. xx.*) » Circa quam fodiendam, stercorandam, putandam, pastinandam, cum major debeat esse cura spiritus quam corporis, amplior sollicitudo adhibenda est, maxime cum providentia Christiana semper vigilet, ut homo semper « sobrie, pie et juste vivat (*Tit. ii.*) » Item : Dominus in judicio omnia exprobravit non commissa, pro quibus certum est transgressores esse damnandos, dicens : « Esurivi, et non dedistis mihi manducare (*Matth. xxvi.*) » Et nomine esuriei omnem defectum, quem tu ipse, vel proximus patitur, in quo Christus est, intellige : nomine cibi erogandi, omne talentum tibi commissum, quo juvare potes proximum. Nec sufficit, si aliquando esurienti dederis manducare, quia et hoc sæpe malus facit; nisi scilicet, quantum potes, et quantum debes, et quoties dederis. Excessus nimius, in non erogando, te constituet delinquentem, non autem modicus. Sed quomodo possunt hæc discerni? Item Dominus in Evangelio, non tantum facientem mala, sed et servum torpentem a bono damnat, dicens : « Omnis arbor, quæ non fecerit fructum bonum, excidetur, » **218** et in ignem mittetur (*Matth. iii.*) » Servorum itaque est dormire, pigritari, et torpere; filiorum vero est

A diligere, vigilare. Vigilantibus enim profita sunt jura : pastoribus vigilantibus supra gregem suum, « annuntiatum est gaudium magnum quod est omni populo, quia natus est Salvator (*Luc. ii.*) » Ideoque : « Exsurge qui dormis, et illuminabit te Christus (*Ephes. v.*) » Et sponsa ait in Captivo : « Ego dormio, et cor meum vigilat (*Cant. v.*) » Sic caro nostra dormiat, ut mens in Christo vigilet. Et Petrus in 1 epist. (cap. v) ait in fine : « Sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus, tanquam leo ragens, circuit querens quem devoret. Dominus » etiam « promisit coronam vigilantibus. » Qui etiam apud Lucam (cap. xii) distinguens tres vigiliis, ait : « Et si venerit in secunda vigilia, et si in tertia vigilia venerit, et ita invenerit, beati sunt servi illi. » Ter etiam dicit in illo evangelista : « Vigilate, vigilate, vigilate, » tres vigiliis significans. Sed cur vigiliam primam subicit, curioso relinquo solvendum. Tres autem vigiliis ponit contra triplicem torporem. Prima scilicet, quæ est in his quæ sunt ad Deum; secunda in his quæ ad te ipsum; tertia in his quæ ad proximum. Vigila ergo in his quæ sunt ad Deum, vigila in his quæ ad te ipsum, vigila in his quæ ad proximum. Vel tres vigiliis distinguit propter triplicem hostem, scilicet diabolum, mundum, et corpus proprium. Fremunt mundus, premit corpus, et insidiatur diabolus. Apud Marcum (cap. xv) vero quatuor vigiliæ distinguuntur, ubi ait : « Nescitis qua hora Dominus venturus sit, sero, an media nocte, an galli cantu, an mane, » quæ a philosopho sic censentur : contumacium, intempestum, gallicantus, ante lucanum. Quatuor autem distinguuntur propter quatuor cardinales virtutes : ut vigiles sic ut prudenter et discrete eligas in necessariis, electa fortiter conserves, in adversis temperanter, in prosperis juste vigiliam tuam custodias ne somnus culpæ obrepat. Est autem quadruplex somnus : naturæ, ad necessitatem; qui si superfluous fuerit, malus est. Unde :

Plus vigila semper, nec somno deditus esto :
Nam diuturna quies vitia alimentu ministrat
(CAT., lib. 1, in *Distichis.*)

Culpæ : « Qui dormiunt, nocte dormiunt (*I Thess. v.*) ; gratiæ : « Ego dormio et cor meum vigilat (*Cant. v.*) ; » gloriæ : « Et cum hoc dixisset, obdormivit in Domino (*Act. vii.*) » Primus, est in mundo, et ad mundum, quoad necessitatem; secundus, in mundo et ad culpam; tertius, in mundo, sed a mundo et a culpa alienus; quartus, et a mundo, et a culpa, et omni pœna. Unde : « In pace in idipsum dormiam et requiescam (*Psal. iv.*) » Somnus etiam culpæ triplex. Primo dormiunt quidam in culpa, non resurgentes; secundo dormitant, modo de peccato pœnitentes, modo in illud relabentes; tertio obdormiunt finaliter in peccato suo decedentes. Contra quem somnum Propheta orans, ait : « Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte (*Psal. xii.*) » Qui etiam comminans pigris psalmo lxxii adnectit :

« In labore hominum non sunt, et cum illis non flagellabuntur; ideo tenuit eos superbia, operi sunt iniquitate et impietate sua. Prodiit quasi ex adipse iniquitas eorum, transierunt in affectum cordis, cogitaverunt et locuti sunt nequitiam, etc. » Illi etiam obviuntur sacre Scripture, et Domino homini pro peccato comminanti in Genesi: « In dolore et ærumna », inquit **219** Evæ, « paries filios. » Adæ: « In labore et sudore vultus tui, » non alieni, « vesceris pane tuo. » Raptores enim sunt, qui ea conditione metuat a subditis carnalia, ut seminant eis spiritualia, nec seminant (*I Cor. ix.*) »

Imo peiores feneratoribus; puta nullam utilitatem eis, a quibus metunt, conferentes, sed nocumentum præbentes, si pro eis oraverint. Quia cum is displicet, qui ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora provocatur. Quomodo in dolore et ærumna filios spirituales parturiunt, qui in otio et pompa seculari degunt et deliciis mundi affluunt? Vel quomodo « in sudore vultus sui vescuntur pane suo (beatus **CAEC.** in *Pastor.*), » qui torpent in otio, et hominibus, et pedibus mundi utuntur velut jumento, quorum et ipsi debent esse jumenta et servi? **Arsenius**, primo comes Palatinus, postea eremita maximus (videatur ejus Vita apud **SIRIUM** t. IV), querentibus ab eo, in quo confideret, respondit: In eo quod homines fugi, aliquandiu tacui, flevi; potissimum in eo gaudeo, quod manibus laboravi. Et quidam sapiens cuidam ait: Quem, inquam, æstimas sapientem? Cui ille: illum, demonstrans litteratum, legisperitum et divitem. Non, inquit, sed iste sapiens est, demonstrans agricolam. Vidua etiam moriens sepeliri recusabat in camisia sibi data, dicens: Sepeliar quidem in camisia manibus meis elaborata, non alienis. Item **ISAÏAS**, cap. **LVI.** « Speculatores ejus cæci sunt, etc. » Propter hoc ergo operare, quia: « Labores manuum tuarum, quia manducabis, beatus es, et bene tibi erit (*Psal. cxxvii.*) » Si autem non laboraveris, et benedictione hac privaberis. « Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ (*ibid.*). » Et cum in omni fere genere humano, pigritia redargui possit et inveniri, maxime in clero reperitur, quia magna otia clericorum sunt. Non est quid agatur apud eos, cum tamen dicat **Apostolus**: « Illis denuntia, ut panem suum, » scilicet proprii laboris, « manducent (*II Thesa. iii.*) » Et **Salomon** in **Ecclesiaste** ait (cap. vi): « Omnis labor hominis in ore ejus. » Sic et illud exponitur: « In labore et sudore vultus tui vesceris pane tuo (*Gen. iii.*) »; per panem, omne necessarium corpori intelligitur. A parte, totum scilicet corpus intelligit. Labor enim hominis consistit, non tantum in acquirendo cibum, sed in vestiendo, in ædificium, in quo habitat, præparando. Est autem labor multiplex: naturæ, gratiæ et culpæ. Labor naturæ duplex, corporalis scilicet et spiritualis: spiritualis in cogitatione, corporalis multiplex. Nec prohibet Dominus laborem naturæ, qui est scilicet ad necessitatem, ubi ait: « Nolite solliciti esse de crastino (*Math.*

A vi.) » secundum sollicitudinem vitiosam, non necessariam providentiam. Labor gratiæ est ad gratiam, et propter gratiam. Qui duplex est, corporalis scilicet et spiritualis; et uterque triplex. Est enim labor pœnitentialis, ut « Laboravi in gemitu meo; lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo (*Psal. vi.*) » Et labor macerationis propriæ carnis: « Castigo corpus meum, et in servitutem redigo (*I Cor. ix.*) » Duas autem habet manus pœnitentiæ: laborem scilicet pœnitentialem, ad delenda præterita peccata; castigationem carnis ad vitanda futura. Pro his laboribus dicitur nobis: « Quia Deus honorum nostrorum non eget (*Psal. xv.*); » horum enim debitores sumus, ut salutem amissam **220** recuperemus. Tertius labor gratiæ consistit circa provisionem proximi, ut cum instruas in via Domini, omne talentum tibi commissum pro loco et tempore ei eroges, cum **Paulo** qui ait: « Plus omnibus laboravi (*I Cor. xv.*). Nam instantia mea quotidiana est sollicitudo omnium ecclesiarum. Quis enim infirmatur, et ego non infirmor? » (*II Cor. xi.*) Et iterum: « Exercitatio corporalis ad modicum utilis est; pietas autem ad omnia se habet, vel pietas promissionem habet vitæ, quæ nunc est, et futuræ (*I Tim. iv.*) » Et hic labor duplicem laborem gratiæ præmissum habet sequi, non præcedere, sed nec quodammodo comitari, ne prius sit homo carnalis quam concha, id est alii refluens, quam sibi retinens. Pro hoc labore dicitur: « Quia Deus honorum nostrorum » quodammodo « eget. » Labor culpæ est, qui est ad culpam; et multiplex juxta diversitatem vitiorum. Vide quantum quis laboret propter inanem gloriam, alius propter luxuriam, alius propter gulam, et ita de cæteris, « ut tota die sit super muros Babylonis iniquitas, et labor in medio ejus et injustitia (*Psal. lrv.*) » Quoddam etiam laborare, ut invidere, non tantum ad culpam est, sed et ipsum culpa est. Veruntamen laborem naturæ, boni, ut sæpe, convertunt in laborem gratiæ; sæpe autem, ut in agricolis, indifferens est; mali vero, et illum convertunt in laborem culpæ. Verbi gratia: Ut laborem cibi acquirendi et necessarij tum gula, tum vana gloria mutavit in culpam, ita et laborem vestium, laborem ædificiorum, in laborem culpæ convertimus.

CAPUT LXXXII.

Contra superfluitatem et curiositatem vestium, ciborum et ædificiorum

Et quomodo? Prius de labore cibi videamus. Ait **Apostolus**: « Habentes alimenta, » non oblectamenta; « et vestes, » non ornamenta, « his contenti simus (*I Tim. vi.*) » Et « qui altario servi, de altario vivat (*I Cor. ix.*) » non lasciviat. Et alia auctoritas habet: « His qui enuntiant Evangelium, necesse est de Evangelio vivere (*ibid.*), » id est sustentari. Et **Dominus**: « Qui habet duas tunicas, det unam non habenti (*Luc. iii.*) » Quomodo autem contra hæc necessitas cibi conversa sit modo in gu-

iam, modo in vanam gloriam, modo in aliam quam-
runque culpam, vide, tum ex superfluitate fercu-
lorum, tum ex sumptuositate eorum, tum ex lautitia,
tum ex varietate, pluralitate et decore ministrorum,
tum etiam ex varietate et multitudine instrumento-
rum, quibus cibi citius et lautius praeparentur. Sed
quomodo sic laborantes arguat philosophus (SENEC.
op. 60), audi : Unica quidem silva pluribus ele-
phantis sufficit, taurus paucorum iugerum pascu-
a querit ; homo vero terris et mari pascitur, et his
variis modis. Quid igitur ? An natura nobis ventrem
insatiabilem dedit, ut cum nobis modica corpora
dedisset, edacitatem vastissimorum animalium sus-
peremus ? Minime. Non enim fames ventris magno
nobis constat, sed ambitio. Vide 221 primos pa-
rentes simplici victu, non sumptuoso, non vario, non
superfluo, non corrupto artificio usos fuisse. Unde
Boetius (metro v, l. II. *De consol. philos.*, 6) :

*Felix nimium prior aetas
Contenta fidelibus arvis,
Nec inerti perditam luxu ;
Facili quae sera solebat.
Jejunia solvere glande.
Non Bacchica munera norat.
Liquido confundere melle,
Nec lucida vellera Serum.
Tyrio miscere veneno,
Somnos dabat herba salubris.
Rotum quoque lubricis annis,
Umbras altissima pinus.*

Sic ergo : « In labore et sudore vesceris pane tuo
(Gen. III), » id est cibo tuo, ita et labore et sudore
vultus tui, vesieris veste tua, tegeris culmine tuo.

CAPUT LXXXIII.

De superfluitate vestium et pretiositate.

Verum quantum recesserit gloria et luxuria vestra
ab usu vestientium primorum, tum in materia, tum in
colore, forma et compositione vestium, animadvertite.
Porro primis parentibus ad tegendam erubescibilem
nuditatem et turpitudinem, Dominus tuniceas pelliceas
fecit (Gen. III), sed quomodo paratas, nescio. Ecce rudis
et simplex materia vestis, a qua ventum est ad corium
animantium, ad lanam ovium, ad limum agrorum et haec
quidem a natura sunt et ideo tolerabilia. Sed nec hic
subsistere volumus, sed processimus usque ad plumas
avium, ad stercorea vermium, etiam usque ad aurifrigium,
nendo solum ex auro. A simplici etiam et naturali
colore ventum est ad colorem pullum, sed religioni
congruum ; rubeum, subrubeum, croceum, violaceum,
mistum et confusum, ut sub colore vestium perstringamus
oculos nos intuentium, eosque in admirationem rapiamus,
cum natura singulis rebus et maxime floribus, innatum
adeo pulchrum colorem dederit, quali nec poterat « operiri
Salomon in omni gloria sua (Matth. VI). » Sed objicis,
vestes varii coloris, et pelles rubricatas et hyacinthinas
fuisse in tabernaculo (Exod. xxv) ; respondetur, Quia :

Signa recesserunt ; significata manent.

Hieronymus etiam hanc objectionem solvens, ait :
Olim quidem ista probabantur, quando sanguis pec-
catorum remissio fuit peccatorum. Nunc autem pau-

A per Dominus, paupertatem et simplicitatem 222
in ecclesia sua dedicavit. Ergo dicite, Pontifices, in
templis quid facit aurum ? Quid sericum ? Melius
ista exponuntur ad usuram, quam pauper ad im-
breum. Quod si haec judaizando revocet in templum,
revoca cruorem immolatum. Sed utinam modo
nostra redirent in mores tempora priscos, ad exem-
plum sanctorum Pallidorum, qui recolentes simplicitatem
vestis priorum parentum ; alii mattulis tegebant
erubescibilem turpitudinem, alii corticibus, alii
saero, alii cilicio. Aegyptiaca (Maria Aegyptiaca
cujus Vita exstat in Surio, t. II), supererogavit, quae
nuda in nemore latuit, fugiens hominum aspectus,
qui nude erubescerent inducerent. Porro quidam
nimis grammatici hunc locum ; « In sudore vultus
tui, etc. (Gen. III), prave et perverse exponunt sic :
« In labore et sudore vultus tui, » ut sit transitio
inter hoc nomen vultus, et hoc pronomen tui, tui
scilicet colui, jumenti, servi. Et utrum [s. caeterum].
« In labore et sudore » horum ; non in curiositate,
non in sumptuositate, superfluitate et varietate re-
darguitur Tubalcain, a Hieron. super Genesim, eo
quod diversis ictibus malleorum inveniret vanam
et variam consonantiam musicorum : quanto magis
inventor superfluum magis nocivum ? Unde
Boetius (lib. II *De consol. philos.*, metro v) :

*Hec, quis primus ille fuit,
Anri qui pondera tecti,
Gemmasque latere volenteis,
Pretiosa pericula fodit ?*

Et Hieronymus : Periculose, inquit, exercetur illius
artis officium, quod luxuria adinvenit ad abusum.
Peccatur enim in compositione vestium maxime.
Cum enim natura hominem a bruto, insigni et ho-
neste characterem distinxerit, quod natura homini
negavit, scilicet caudam, ipse per artificium illud
in veste caudata sibi usurpat habens et mentem
caudatam. Quia :

*Deprendas animi tormenta latentis in aegro
Corpore.* (JUVEN., sat. 9.)

Hujusmodi homines redarguit Agostolus (Rom. I),
ut « incompósitos. » Alii in veste sua habent syr-
matica et longas revolutiones vestium sese, post se,
in longa veste trahentes, qui mendacio staturam
adjuvant ; cum hos poeta gentilis redarguat, dicens :

*Esta procul vittae tenes insigne pudoris,
Quaeque tegit medios, insitula longa pedes.*
(OVID. l. I, *De arte.*)

Maxime autem vestis syrmatica et longa non decet
Christianum, quae post se pulverem trahit, vel susci-
tat, ad excandandum oculos sequentium, similes Da-
riis et Byrrhiis. Unde Milo Terwanensis episcopus in
sermone suo : Non decet, inquit, matronas christi-
anas, vestes habere subalares et post se trahentes,
quibus verrant sordes pavimenti et viarum. Scitote,
inquit, dominæ dilectæ, quod si hujusmodi vestis
vobis esset necessaria, natura vobis in remedium
ejus aliquid dedisset, quo terram tegere possitis.
Sed modo cum vestis 223 excedat quantitatem
corporis, cur non et calcus, ut calcos homo post

se traheret? At e contrario, in quantum possumus **A** calceos strictos, pedique hærentes habemus :

Nec rogas in laxa pes tibi pelle natet.

(OVID.)

Quidam etiam, cum non possint inferius caudari in veste, faciunt consui caudas animalium, ne prorsus sint expertes caudarum. Alii stellati, inuolati, vestibus utuntur perforatis.

CAPUT LXXXIV.

Contra varios artifices istarum vanitatum.

Ad has vanitates et superfluitates fugendas, curiositas Christiana varios habet artifices, quibus forte caret idololatria. Incredibile enim est Scipiones, Catones, Lælios, si tales opifices vidissent, eos statim non repulisse. Videndum ergo, qui opifices necessarii essent Ecclesiæ et qui non; qui tolerandi in ea et qui non. Necessarii sunt agricolæ, sicut pes mundi. Vinitores autem propter infirmitatem nostram, licet Noe (*Gen. ix*) primam vineam plantasset, et primo vino, et in quo est luxuria (*Ephes. v*), inebriatus sit; postea et Lot (*Gen. xix*) committens incestum merito ebrietatis. Similiter pelliparii sutores, tannarii, carpentarii simplices; non dædalini, non sumptuosi fabri, textores simpliciter in materia operantes; tinctorum etiam, dum non nimis excedant in sumptibus et propter mysterium, quod geritur in Ecclesia forte; pictores, historias, non vana, depingentes; artifices etiam instrumentorum musicorum, ut eis tristitia et tædium amoveatur, devotio non lascivia excutetur. A lascivis enim hæc periculose audiuntur. Aurifabri vero maxime qui sellas et calcaria deaurant, vel cætera, sine quibus posset esse Christiana religio; incisores, perforatores vestium, compositores detiorum, maxime plumbatorum, alearum, non dico schaccorum, quia his ad recreandum, quis ludere potest. Illi, inquam, non necessarii sunt, quibus nisi prius artis adrenuntiassent, pœnitentiam non injungerem. Joculari cuidam papa Alexander (Alex. III), nec concessit vivere de officio suo, nec ei penitus interdixit. Et cum judici necessarius sit gladius, licet gladios fabrefieri.

Nunquid ideo et sicas et pila duplicatam loriam perforantia? Ita. Sicut enim primo prudentia hominis bene contra malitiam hostium simplices gladios invenit, ita et industria ejus contra crebrescentem et duplicatam malitiam gladios arripit, et alia arma excogitare et componere potest. Sed quid erit de artifice toxici? Tolerari potest, dum cautionem præstiterit Ecclesiæ se non esse nociturum per toxicum. Sed hæc in consuetudinem deducta, reprehendi et vituperari vilipenditur, cum Ecclesia eis primo emergentibus, deberet restitisse, et tales opifices amovisse, ne pullarent. Superfluitatem **224** vero vestium et aliarum rerum redarguens Apostolus in I Epist. ad Cor. c. ix, ait: « Nescitis quod hi qui in stadio eurrunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit

bravium? sic currite, et scilicet absque offendiculo et onere, et ut comprehendatis. Omnis enim, qui in agone contendit, ab omnibus, et quæ præmium agonis possunt impedire, etiam a licitis, et abstinet. Nos autem, si numerositate et superfluitate vestium, quemadmodum et aliarum rerum, onerati et impediti, eas, non tantum portamus, sed et trahimus post nos, facti, non tantum portitores earum, sed et veredarii, quadrigarii et summarii; cum tam excellens præmium nos maneat, si comprehenderimus; et evanescat, si in cursu hoc periculo defecerimus. In quo, ut ad metam attingamus, procincti debemus esse, ituri in hoc stadio per prudentiam, qua eligamus quid faciendum, quid credendum, quomodo in viis Dei ambulandum et in quo statu, qui necessarius est ad bene vivendum. Debemus etiam esse succincti, cursuri. per temperantiam contra fluentes sinus cupiditatis :

Male cuncta ministrat:

Impetus,

(STATIUS, l. II *Thebaidos*.)

Ne quid nimis.

(TERENTIUS.)

Præcincti, ministraturi per justitiam quæ unicuique reddit quod suum est. Tibi, si habeas lumbos præcinctos ad currendum, ut composito gradu vehas Spiritum sanctum proximo, ut ei facias, quod tibi vis fieri (*Tob. iv*). Etiam accincti esse debemus pugnaturi per fortitudinem contra triplicem hostem, quia: « Militia est vita hominis super terram (*Job vii*). » In procinctu ergo et in expedito debet esse iter nostrum, quod juvari debet curru, cursu, saltu. Quia non tantum viatores esse debemus, sed cursores Hebræi, transitores Dothain vel Idithun (*Gen. xxxvii*), et transilientes, sicut cervus, qui saltu cursum adjuvat et quæque hiantia et obstantia transiit. Nunc autem e contrario. Strictam viam superfluitate vestium et rerum aliarum obstruimus, ne et viam mandatorum inveniamus, vel inventam eam, et curramus (*Psal. cxviii*). »

CAPUT LXXXV.

Contra molliem vestium.

Propter quem obicem a viis nostris amovendum, Dominus in luxu et superfluitate vestis dno reprehendit in Evangelio, scilicet molliem et superbiam, dicens: « Quid existis in desertum videre? Arundinem vento agitatam? Prophetam? Etiam dico vobis, plusquam prophetam. » Sed et quid existis videre? Hominem molliibus vestitum? Ecce qui molliem igitur vestium vitium constat esse, sicut ait Gregorius (hom. 6 in *Evang.*), cum illud adjungat Dominus vitio inconstantie, cui adjuncta est superbia. Cum enim corpus de natura, hac mollietate non egeat, quid in veste molli queritur, nisi spiritualis nequitia, scilicet superbia et defectio ad superbiam, non ad necessitatem? In usu ciborum unica manu percutit nos diabolus, scilicet per molliem; in usu vestium duabus et per molliem

et per superbiam. Verumtamen **225** omni cibo, A pro tempore et loco, omni religioso vesci concessum est, si necessitas exegerit; pro nulla autem necessitate, vel aliquando concessum est religiosis, uti splendidis vel superfluis vestibus. Nunc autem in domibus episcoporum et clericorum sunt qui mollibus vestiuntur. Si dicant, quia et ipsi reges sunt, sic quidem et apostoli, qui omnia hæc reputaverunt, ut stercore, ut Christum lucrifacerent (*Philipp. III*). Mollitiei autem et superbiam vestium potest addi tertium reprehensibile in eis, scilicet sumptuositas. Unde Bernardus :

*Chisimus ascendit, et restitura potentis
Matritæ et spolio non leviori bever.
Et bursæ prædo Sabelus.*

His pelivus, et aliis animantium, nobis barbas arti- B faciales, ut larvati incedamus, comparamus, abasis naturalibus, propter mollitiem, effeminationem, et luxuriam, cum meretricius nitor, habitus histrionicus vel regius apparatus, non deceat humilitatem, non congruat Christiano. Et philosophus ait : Placet quidem mihi, quod hanc ambitiosam supellectilem inexorabili odio persequeris.

CAPUT LXXXVI.

Contra superfluitatem ædificiorum.

Sicut in vestium et cibariorum superfluitate et curiositate, labor naturæ in culpam vertitur, et res in vitium cadit, si caret arte : sic et in superfluitate, curiositate et sumptuositate ædificiorum. Intuere enim quantum recessum sit a simplicitate antiquorum in construendis domibus. Legitur enim quod Abraham prima credendi via in casulis tantam habitavit, non habens etiam passum pedis super terram. Qui tentoria sua fixit inter Bethel et Hai, sicut peregrinus viator et non mansor, non civis, qui in culmine tecti sui, hoc est in casula tecta culmo recepit angelos hospites (*Gen. XII*). Similiter Lot et Noe in tentoriis habitabant (*Gen. XVIII*). Quidam etiam antiquorum, in cavernis petrarum, alii in corticibus et concavitatibus arborum, a quibus visi egredi, a quibusdam orti esse ab his fabulose putabantur. Eliseus, non proprium, sed alienum habuit hospitium, quia a vidua quadam sibi commo-datam, in quo habebat cœnaculum, et in illo mensulam, lectulum et candelabrum (*IV Reg. IV*). Hoc etiam non commutabat divertens ad aliud hospitium, jam memor et custos illius præcepti evangelici : « In quamcunque civitatem introieritis, querite quis in ea dignus sit, et apud illum manete, nec inde exeat (*Math. X*). » Item : Cum

*Terra malos homines nunc educet, atque pusillos,
(JUVEN., sat. 15.)*

Et non tantum statura, sed et diuturnitate vitæ nobis abbreviatæ superfluitate multiplici, et pro peccatis nostris, cum **226** etiam fines sæculorum, et consummatio in nos devenerit, quanta dementia, quantusque excessus est, nos ita esse sollicitos circa molem, et curiositatem, et sumptuositatem domorum ædificandarum; sic, quasi nunquam periturarum, et maxime cum antiqui, quibus diuturnior vita con-

cessa est, qui etiam in principio mundi fuerunt nimis remoti a fine ejus, talia non curaverunt, credentes, quia « movebuntur » in fine mundi « fundamenta terræ (*Psal. LXXXI*), » usque ad penitima ejus, quantum scilicet descenderunt opera peccatorum; purgabitur et aer quantum ascenderunt opera eorum. Unde quidam Remensis clericus : Si crederent, inquit, ædificatores isti mundum esse finem habiturum, non tam alta moles usque in cœlum erigeretur, non fundamenta usque ad tantam abyssum jacerentur. In quo assimilantur gigantibus turrim Babel ædificantibus, contra Dominum ententibus : Unde etiam timeant, ne cum ipsis « dispergantur a facie terræ (*Gen. XI*), » id est Ecclesiæ, et deinde « confundantur » in gehennæ igne. Sed etiam propter hanc superfluitatem et sumptuositatem domorum, murorum, minor est hodie pietas et erogatio in pauperes. Minus enim sufficimus alimentorum, et hujusmodi sumptibus superfluis. Item Isaia, cap. LXVI : « Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum. Quæ est ista domus quam ædificabitis mihi? Et quis est iste locus quietis meæ. » Item Hieronymus (*ep. II ad Ageruchiam*) : Scio, inquit, populos esse, scilicet Megarenses, qui sic ædificant velut semper victuri; sic autem comedunt et bibunt, velut cras morituri, dicentes : « Comedamus et bibamus, cras enim moriemur (*Isa. XXII*). » Item : Paulus primus eremita in crypta, sive in hypogeo et subterrapo habitabat, pastus ab angelo quotidie dimidio pane. De cujus sanctitate audiens Antonius pater eremitarum et archimandrita, eum visitavit pulsans ad ostium ejus, ille vero feram vel lupum putabat esse. Tandem per divinam inspirationem revelatum est ei quod Antonius esset, cujus nomen prius ignorabat, et ait : Bene veniat dominus meus Antonius; et osculati sunt ad invicem. Quibus simul comesturis, angelus integrum panem attulit. Quo arrepto e regione, scilicet per frusta et partes oppositas, ut sic ambo frangerent; postea de eo comederunt, præhabita sancta contentione de divisione ejus et benedictione, qua uterque reliquum voluit sicut majorem præponere. Paulus autem plurimas quæstiones proposuit Antonio, inter quas et hanc inseruit quærens, an adhuc cessaret idololatria, obstinatio Judæorum, et an Christiana religio, ritus gentium in ædificiis sumptuosius imitaretur, dicens : Surguntne adhuc turres, et propugnacula, et palatia, et tam alta et sumptuosa ædificia Romæ? Qui ait : Ita. Ille vero fens amplius hanc superfluitatem deplanxit, conquestus homines tantæ vanitati deditos, cum Christianorum deberet esse ad invicem cohortatio dicentium : « Non habemus hic certam mansionem, sed futuram inquirimus (*Hebr. XII*). » Item : Imperator quidam cuidam eremitæ : Cur, inquit, sic conangustatum et commensuratum est hospitium tuum corpusculo tuo, ut illud nec in iota uno superet nec excedat? Cui ille : Sufficit **227** hoc homini morituro, ut semper memor sit saniei busti sui, ut ex

eandem necessitate se credat jam quasi esse mortuum, qua scit se esse moriturum; sic præveni sepulcrum meum, et quasi me præsepelivi; et adiunxit: Melius et tutius prosiliter in cælum de turgurio quam de palatio. Item Dominus in Evangelio: « Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos, Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet (Math. vii). » Ecce quia modicitas et humilitas Christi docet nos debere esse contentos humilibus habitaculis, qui « non habuit ubi caput reclinaret (Luc. ix), » nec ergo ubi deambulet, ubi gloriam suam et se dilataret. Et nos ergo ne simus vulpibus foveolis et fetidis similes, ne diabolo viciniores et inferis, ne signum absorptionis nostræ cum Bathan et Abiron ostendamus (Num. xvi), nequaquam ædificemus in visceribus terræ usque ad penitima ejus, sed nec in aere, deputato demonibus in carcerem usque ad iudicium; nec illis, per superbiam ædificantes, vicini et « socii simus » demonum « et struthionum (Job xxx), » sed super terram terrestres, scientes quia de terra transitori suamus, futuri cælestes et secundum corpus, et secundum animam; et maxime ob hoc quod scriptum est: « Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum (Psal. cxiii). »

Item: Prælati prælati: Quid sibi vult ista altitudo domorum yrstrarum? Quid turres? Quid propugnacula in eis? Non magis in his contra diabolum munitus eris, sed vicinior. Item: Hauc libidinem ædificandi detestantur palatia principum constructa ex lacrymis et rapinis pauperum. Monastica autem vel ecclesiastica ædificia erecta ex fenoribus et usuris avarorum, mendaciis deceptionum et deceptionibus mendaciorum, prædicatorum, mercenariorum, quæ ex male partis constructa sæpe dilabuntur, quia:

Non habet eventus sordida præda bonos,
(OVID., eleg. 1.)

Item: Exemplum sancti Bernardi flentis eo quod videret tuguriola pastorum tecta culmo, similia caulis pristinis Cisterciensium tunc habitare incipientium in palatiis stellatis et muratis. Sed et pro hoc morbo ædificandi sæpe ipsi religiosi, sicut et alii, instrumento suæ offensionis puniuntur. Constructio enim pulchrarum et ampliarum domorum, invitatio D est superborum hospitem. Etiam grangiæ eorum pro munimine sui sæpe incastellantur, quas etiam ne amittant, sæpe veritatem celant, et justitiam Dei omittunt, non audent mutire contra principes, eo quod libertatem suam, de qua dicitur:

Cantabit vacuus coram latrone viator,
(JUVEN., sat. 10.)

amiserunt, pro divitiis grangiarum et agrorum suorum, permittentes sibi ædificari dormitoria et refectoria, a raptoribus et feneratoribus, in signum et memoriale æternum avaritiæ ipsorum. Sed nec id fieri pati deberent ex pecunia propria virorum bonorum, sed adhortari eos ut potius ista converterent in alimoniam pauperum, et redemptionem

A captivorum. Item: Etiam in ecclesiis construendis peccatur. Cum enim capita earum humiliora esse deberent corporibus ipsarum pro mysterio (quo « caput nostrum, Christus (Ephes. iv), » scilicet humilior est Ecclesia sua), altiora nunc eriguntur. Hanc etiam triplicem superfluitatem 228 gentilis philosophus reprehendens, ait:

*Huic epulæ vicisse famem summique penates
Submovisse hiemem tecto, pretiosaque vestis,
Hirtam membra super, Romani more Quiritis,
Induxisse togam.* (LUCANUS, l. ii.)

Item Psalmista: « Et relinquent alienis divitias suas, et sepulera eorum, domus illorum in æternum (Psal. XLVIII), » hoc est diu videlicet, usque ad resurrectionem. Cum ergo diutius sit tibi habitandum cum vermicibus in sepulcro, quam cum hominibus in terrena domo, si alterum magis ordinandum, erigendum et sumptuose construendum relinquo; illud quidem magis videtur, in quo tibi diutius est morandum, de quo constat, quia vitium est illud superfluum constitui et ornari. Unde poeta:

Cælo tegitur qui non habet urnam.
(LUCAN., lib. vii.)

Facilis factura sepulcri.
(VIRGIL., Æneid. ii, 646.)

Sepelit natura relictos.
(MÆCENAS, lib. xv.)

Et Gregorius (Moral. c. 37): Sumptuosa et ornata sepulera mortuis sunt potius in augmentum supplicii quam in remedium. Est autem hominis primum sepulcrum, corpus proprium. Unde: « Dormientes in sepulcris (Psal. LXXXVII). » Secundum: Terrenum habitaculum super terram vel in terra. Tertium erit ignis purgatorius. Quartum paradisi vel inferni. Ne sis autem magis sollicitus circa structuram et ornatum terrenæ domus quam corporis proprii, quod modico tegitur in quo etiam resurges, « cum hoc mortale induerit immortalitatem (I Cor. xv). » Non assimileris arte Dædalo in ædificanda domo, non gigantibus altitudine (Gen. xi), non Salomoni sumptuositate (III Reg. vi). Sed cur non Salomoni sapienti? Quia non modo sicut olim talia approbantur, quando scilicet sanguis pecudum erat redemptio peccatorum. Item psalmo LXXIII: « Respice in testamentum tuum, quia repleti sunt, qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum, » et rapinis, mendaciis, et furtis, erogandisque pauperibus constructis. Item Hieronymus de exitu sanctæ Paulæ (epist. ad Eustochium, De obitu Paulæ): Nolabat, inquit, in his lapidibus pecuniam effundere, qui cum terra et sæculo transitori sunt, sed in vivis lapidibus, qui voluntur super terram. De quibus in Apocalypsi, ex quibus magni regis exstruitur civitas. Item idem epist. 30 (cap. 21): Qua voce tibi exponam Salvatoris speluncam, et illud præsepe, in quo infantulus vagiit? Silentio magis quam infimo sermone honoranda sunt. Verumtamen ubi circa hæc sunt latæ porticus? Ubi aurata laquearia? Ubi domus miserorum pœnis, et damnatorum laboribus vestitæ? Ubi ad iustarum palatii, privatorum ca-

structæ basilicæ ut vile corpusculum hominis pretiosius inambulet, et quasi mundo quidquam possit esse ornatus, tecta sua magis velit aspicere quam cælum? Bethlehem (*Matth. ii*), in parvo foramine terre natus est Conditor cælorum. Hic visus a pastoribus, hic demonstratus a stella, hic a magis adoratus (*Luc. ii*). Item Jeremias, cap. xxii: « Væ qui ædificat domum suam **229** in injustitia, et cœnacula sua non in iudicio. Amicum suum opprimet frustra, et mercedem ejus non reddet ei. Qui dicit: *Ædificabo mihi domum latam et cœnacula spatiosa, qui aperit sibi fenestras, et facit laquearia cedrina pingitque synopide. Cujus oculi et cor ad avaritiam et ad calumniam et ad consummationem mali operis.* » Item philosophus, locutus de dilatantibus fundos et agros, adjungit: Nunc vobis loquor, quorum æque spatiose luxuria, quam illorum avaritia diffunditur. Vobis dico hoc: Quousque nullus erit lacus, cui non villarum vestrarum fastigia immineant? Nullum flumen, cujus non ripas ædificia nostra prætexant? Ubique scatebunt aquarum calentium venæ, ibi nova diversoria luxuriæ excitabuntur. Ubique in aliquem sinum littus curvabitur, vos protinus fundamenta jacitis, non contenti solo, nisi quod manu feceritis. Cum multa ædificaveritis, cum ingentia, tamen et singula corpora estis et parvula. Quid prosunt multa cubilia? in uno jacetis. Non est vestrum ubicunque non estis. Item poeta:

*Nullus in orbe locus Divis præluet amœnis.
Si dixit dives lacus et mare sentit amorem
Festinantis heri, cui si vitiosa libido
Fecerit hospitium, cras sarramenta Theanum
Tollebis ubri.*

(HORATIUS, lib. i, epist. 4.)

Item Juvenalis (sat. 14):

*Ædificator erat Centronius; imminuit rem.
Fregit opes, nec parva tamen mensura relicta
Partis erat, totum hanc turbavit filius amens
Dum meliore novas attollit marmore villas.*

Item Hieronymus (epist. ad Heliodorum *De laude vitæ solitariæ*): Decet, inquit, pœnitentem et maxime claustralem morari, non dico in domibus amplis, sed in domicillis, id est in ciliciis sive parietinis, quæ domus non sunt, sed similitudinem et restigium domorum habentia, ut coangustatus seipsum recolligat, nec ad illicita extendat, memor utri virginalis, in quo clausus et coangustatus fuit Dominus, tandem in præsepiolo positus, in patibulo, deinde in sepulcro. Unde David: « Similis factus sum pellicano solitudinis, factus sicut nycticorax in domicilio (*Psal. ci*), » sive in parietinis. Item Isaias, cap. v; Levit. xxvi; Habacuc, ii; Item Isaias, xxvi, et Daniel, cap. viii.

230 CAPUT LXXXVII.

Contra prodigos, qui male acquirunt, et pejus expendunt.

Plurimi, sicut in ædificando, et expensis superbis sunt prodigi, vigilantissimi, et ebrii: sic et in pijs causis et necessitatibus quotidianis submini-

A strandis avarissimi, lethargici, et somnolenti, et pigri. De ejusmodi poeta ait:

*Servorum ventres medio castigat iniquo,
Ipse quoque esuriens, neque enim omnia sustinet unquam,
Mucida carulei panis consumere frusta.*

(JUVEN., sat. 14.)

Qui de lana caprina et pro nihilo, litigando objurgat servos:

Nec paupertatem leveat attollatque propinquum.

(CATO., 15.)

Vitium autem prodigalitatæ sugillat Dominus in Luca, inducens parabolam de filio prodigo, qui vivendo luxuriose consumpsit bona patris, quibus consumptis in regione longinqua pavit porcos, pastus et ipse de siliquis porcorum. Reprehenditur autem B in eo prodigalitas temporalis pecuniæ, quam consumpsit pro temporalis concupiscentia sua, sicut Esau vendens primogenita sua, et benedictionem patris pro lenticula rufa (*Gen. xxv*). Sicut etiam aliquis fidelis dæns pretium inestimabile, scilicet Christi, et thesaurum mirabilem absconditum « in vasis fictilibus (*II Cor. iv*), » scilicet animam factam « ad imaginem Dei (*Gen. i*), » profumo, somno et umbra. Reprehenditur etiam in eo prodigalitas naturæ, et prodigalitas gratiæ. Descendit enim ab Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones, qui corruerunt in eo naturalia, spoliando eum gratuitis (*Luc. x*). Hujusmodi etiam homines designati sunt per hæmorrhoidiam, quæ expendendo fere omnia bona sua in medicos, non poterat curari antequam veniret ad verum medicum (*Matth. ix*). Fiunt autem prodigi ex causis pluribus. Quidam ob libidinem ædificandi, et alias superfluitates et ebrietates. Alii ob libidinem coeundi, « et bona tota feruntur ad Cyrenem, » quæ lacrymula una absorbet luxuriosum, fastidiens apud eum cibos delicatos, cum domi nigrum et mucidum panem, cum hesterni jure liguriat. Et Juvenalis:

*Quæ bona donavit præe;ibus, et caret omni
Majorum censu.*

Alii ob gulam. Unde Horatius (lib. i, ep. 15):

*Ut rebus maternis atque paternis
Fortiter assumptis Urbanus cæpit haberi,
Scürra vagus, non qui certum præsepe teneret,
Impransus, non qui civem dignosceret hoste.
Quælibet in queris opprobria fingere sævus,
231 Pernicies et tempestas barathrumque macelli.*

Alii ob ambitionem dignitatis vel famæ:

*Tanto major famæ sitis est quam
Virtutis. Quis enim virtutem amplectitur ipsam
Præmia si tollas? patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, et laudis titulique cupido.*

Exitus ergo quis est famæ?

Ut pueris placeas et declamatio fiat.

Alii ob excusationem miseræ et peccati sui histrionibus et indignis etiam dantes, ut dicatur de eis: Nihil negant quod exigatur ab eis, sed nihil dant nisi exigatur. Ergo nihil dant viro bono et honesto. De quibus etiam dicitur: Mirum est ubi, et a quibus accipiant quæ expendunt, cum verius diceretur: Mirum est ubi, et in quæ expendant,

quæ accipiunt, et a tot rapiunt. Male enim accipiunt et pejus expendunt, quæ melius ea servarent, ut essent solvenda his a quibus rapuerunt.

Alii ob negligentiam vel inscientiam, qui profusores suorum sunt, petitores alienorum. Generaliter enim prodigalitatē comitantur cupiditas, avaritia et rapina. Unde poeta :

*Quæcumque profunda
Traxit avaritia, luxu pejore refudit.*
(CLAUDIUS, *De bello Gildonico.*)

CAPUT LXXXVIII.

De sancta prodigalitate.

Est tamen quædam sancta prodigalitas, qua quis animam dat pro Christo. Unde : Animæque magnæ prodigum Paulum. Tu ergo, non sicut prodigus des et cupias quodcumque necesse est pro viribus tuis, nihil autem supra vires. Unde Tobias (cap. iv) : Modicum habens, modicam tribuc.

Necti se quemque suo modulo, ac pede verum est.

(HORAT. lib. 1, ep. 7.)

*Buccæ
Noscenda est mensura suæ, spectandaque rebus
In summis, minimisque; etiam cum piscis emetur,
Nec cupias nullum cum sit tibi gobio tantum
In loculis.*

(JUVEN., sat. 11.)

Ne has cum his colatorum lactis tibi retinens tantum sordes peccatorum, ut pecunia ad alios devolvatur. Ne rapias, ut multos ventres pascas, cum unicum habeas ventrem, et secundum naturam modico contentum.

232 CAPUT LXXXIX.

Contra se immergentes in temporalibus avide.

Prodigos etiam, sive in ædificiis, sive in veste, sive in cibariis vel quibuscumque superfluis expensis, et in curiosa, vana et non necessaria doctrina, maxime sese immergentes in temporalibus redarguens Propheta, ait : « In circuitu impii ambulanti; secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum (Psal. xi), » non dæmonum. Et iterum eis impreicans, addit : « Deus meus, pone illos ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti (Psal. LXXXII); » ut sint leves et inconstantes, sicut arundo agitata omni vento doctrinæ. Hi similes sunt filiis Israel offendentibus Deum, et ob hoc consumpserunt quadraginta dies « in itinere trium dierum, circa montem Seir (Exod. II), » nec intraverunt terram promissionis, sed filii eorum (Deut. 11). Sic et isti æstro temporalium agitati, non quiescunt, sed vertiginosi et epileptici, « cum implis in circuitu ambulanti (Psal. xi), » a vanitate in vanitatem, non attendentes quod « una tantum a Domino petenda (Psal. xxvi) » sit et requirenda, quod « non sit qui faciat bonum, » quousque veniatur « ad unum (Psal. XIII), » quod viam eunti aliquid sit extremum, error autem immensus. Hi etiam similes sunt diabolo, « qui circuit quærens quem devoret (I Petr. II). » Hi sunt lunatici et lymphatici oblati ad curandum Domino (Matth. xvii), qui modo cadunt in aquam luxuriæ, modo in ignem iræ, cupiditatis, et alia

A flagitia, iterque suum non dirigentes ad Deum. In orbe circulari moventur, de vanitate in vanitatem, solliciti circa superflua et non necessaria, non contenti finibus naturæ vel gratiæ, et ideo non perveniunt ad octavam beatitudinis. De his sic loquitur Salomon Parabolarum, cap. xx (juxta LXX) : « Ventilator impiorum rex sapiens, immittit eis rotam malorum, » qui « semper sunt discentes, et nunquam ad perfectionem scientiæ pervenientes (II Tim. III); » semper laborantes et inaniter operantes, et nunquam quiescentes, quia : « Per semitam vitæ non ambulant, sed vagi gressus eorum, et inuestigabiles (Prov. v). » Item Isaias, cap. xxx : « Inmiscuit Dominus, id est permisit, « in medio Ægypti spiritum vertiginis, et errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius et vomens. Et non erit Ægypto opus, quod faciat caput et caudam incurvantem et refrenantem. » Item idem, cap. LVII : « Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere non potest, » etc. Item David (Psal. LXXVII) : « Et percussit eos in posteriora, approbrium sempiternum dedit illis, » ut Philistæis (I Reg. v). Dum enim « amplexantur stercora pro croceis (Thren. IV); » et arcam, id est fidem et Ecclesiam Christi postponunt temporalibus, umbratilitate tantum servientes, et diligentes mures ebullientes de terra, id est curæ et sollicitudines temporalium, corroduunt extales eorum; quia viscera et bona interiora eorum vel corrumpunt, vel consumunt. Hi autem testamentum Dei habent, non ut juxta illud vivant, sed ut illo curiose vanitates suas pratexant. Quod statuentes juxta Dagon (illud tantum umbratilitate, et pro temporalibus, sicut et æternis observantes) corruunt cum Dagon (I Reg. v), cum idolis et variis vanitatibus suis, amputatis sibi capitibus. « Verbum autem Domini manet in æternum (Psal. xxxii). » Hos turpes Moyses turpibus comparat, qui temporalia ista, velut stercora in auro vituli confatilis redacto in pulverem (Exod. xxxii), datoque illud sitientibus et adorantibus in potum, immundissimo fimo stercoreum, et fumo urinæ, condemnavit.

Quasi diceret eis : Stercora sitistis, stercora bibetis; aurum sitistis, aurum bibetis. Hi etiam similes sunt « uxori Lot egressæ de Sodomis (Gen. xix), » et de flagrante cupiditate terrenorum; deinde « respicienti retro, » per mundanam cupiditatem, « et versa est in statuum salis. » Assimilantur etiam « mittenti manum ad aratrum, sed respicientes retro, non sunt apti regno Dei (Luc. ix). » Hi similes sunt comprehendentibus Dominum et nequeuntibus majestatem ejus sustinere, corruunt retro in facies suas, qui imprægnati et impinguati stercoreibus temporalium, nolunt ea egerere in usus necessarios, quibus terra fecundetur, sicut nec Judæi in Sabbato, nisi cooperiant; « sed putnerunt velut jumenta in stercore suo (Joel. I). Disperierunt in Endor, id est in fonte propagationis : « facti sunt

ut stercus terræ (*Psal. LXXXII*), qui sicut upuxæ A in corda ipsorum, et areus eorum confringatur nidificant in stercoreibus suis, et ideo « stercoreibus boum lapidandi (*Eccli. XXI*), in quibus stercora temporalium generant stercora peccatorum, stercoreibus pœnitentialium satisfactorum amovendorum. Item David : « Et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus, » etc. (*Psal. XXXVIII*.) Aviditas temporalium homines facit araneas. Aranea vermis est putridus et venenosus, qui devorat muscas, ut texat inutiles telas, quas texendo sese eviscerat. Sic et quidam araneæ sunt, « devorando, ut escam panis (*Psal. XIII*), substantiolam pauperum, qui sunt pes mundi, et tantum muscæ, vel feneratorum, vel potentium; qui etiam sunt muscæ principalium et majorum araneorum : Illi garcionum suorum, vel hostium, vel adulatorum aulicorum, ut puniantur iustramento suæ offensionis, quia :

*Lex non requirit ulla est
Quam necis artifices arte perire sua.*
(*Ovid. lib. I, De arte.*)

« Væ qui prædaris, quia deprædaberis (*Isa. XXXIII*) : » Væ qui emungis, quia emungeris, et sæpe supra quod ab aliis emunxisti.

Illi sunt equi Pharaonis, qui cum sessore suo submerguntur in mari (*Exod. XIV*). Talibus dicit diabolus et mundus, « incurvare ut transeamus (*Isa. LI*). » Illis effectum est, ut rarus sit hodie, qui non mendicet, nisi fenerator, vel qui certis stipendiis et redditibus sustentetur. Tales similes sunt Amalec, hoc est, lingentibus terram, qui non tantum terrena lingunt et comedunt, sed, sicut bos, ablingunt radicibus, substantiolas pauperum devorantes et rapientes; ob quam rem probati a Gedeone (*Judic. VII*) excluduntur à consortio suo, ne sint in prælio cum ipso pugnaturo contra Madianitas et demones.

234 CAPUT XC.

De his qui puniuntur iustramento suæ offensionis.

Frequens est casus malos puniri iustramento suæ offensionis, ut in quo injuste proximum suum puniunt, puniantur; in quo etiam Deum offendunt, offenduntur. Unde *Psalms* : « Lacum aperuit et effudit eum, et incidit in foveam quam fecit; convertetur dolor ejus in caput ejus, et in verticem ipsius iniquitas ejus descendet (*Psal. VII*). » Unde *Augustinus* (*in hunc locum Psalmi*) : Fraudator prior et pejus læditur damno innocentie, quam proximus pecunie. Item *psalm. IX* : « In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum; cognosceat Dominus judicia faciens; in operibus manuum suarum comprehensus est peccator. » Unde *Augustinus* : Unicuique sua iniquitas est pœna et patibulum. Item *psalmus LXVI* : « Foderunt ante faciem meam foveam, et inciderunt in eam. » Et item : « Veniat illi laqueus quem ignorat, et captio apprehendat eum, et in laqueum cadat in id ipsum (*Psal. XXXIV*). » Et item : « Gladius eorum intret

in corda ipsorum, et areus eorum confringatur (*Psal. XXXVI*). » Unde *Augustinus* : Qui vult nocere proximo, similis est ei, qui attentat alium percussere gladio, quo prius se ipsum transverberat. Item *Parab. c. XXVI* : « Qui fodit foveam, incidet in eam, et qui volvit lapidem revertetur ad eum. » Unde *Eccli. c. XXVII* : « Qui in altum mittit lapidem, super caput ejus cadet, et plaga dolosa, dolosi dividet vulnera; et qui fodit foveam, incidet in eam; et qui statuet lapidem proximo, offendet in eo; et qui laqueum ponit alii, peribit in illo; facienti nequissimum consilium, super ipsum devolvetur, et non agnosceat unde adveniet illi. » Item juxta verbum *Sapientis* : Omnis fraus in se conversa colliditur.

Item *Dominus* : « Quæ seminavit homo, hæc et metet (*Gal. VI*); et juxta quam mensuram mensi fueritis, remetietur vobis (*Luc VI*). » Item *cap. XIII Lucæ* : « Viri ædificantes turrim in Siloe, ab eadem oppressi sunt. » Et *Augustinus* (*S. Severianus in serm. de Innocentibus*) : Ne rapias bona proximi tui, quia capitur esca, et perditur anima. Item per exempla. *Goliath* gladio, quo putavit *David* interficere, interfectus est (*I Reg. XVII*). *Aman* in patibulo, quod paraverat *Mardocheo* suspensus est; cui in plenitudinem potestatis, et divitiarum possessionem *Mardocheus* successit (*Esther VII*). *Saul* gladio, quo pepercit *Amalecitis* contra præceptum *Domini*, interfectus est, docens regem *Ægypti* pro irrigatione terræ, quæ siccitate aruerat, peregrinum immolare pro peregrino, primo immolatus est (*I Reg. XXXI*). Quidam etiam aulicus novum genus tormenti, quo torquerentur rei, docens regem *Siciliæ*, primo inventi sui pœnas sustinuit (*Perillus*). Unde :

*Rex Phalaris tauro violenti membra Perilli
Tarruit, infelix imbuit auctor opus.
Justus uterque fuit, neque enim lex æquior ulla est
Quam necis artifices, arte perire sua.*
(*Ovid. De arte, lib. I.*)

235 Item juxta philosophum (*Sen. ep. 83*) : Onnes voluptates hominis in singula ejus tormenta convertuntur. Ebrietas hominem facit stupidum, insanum; gastrimargia, libidinosum, pigrum. Et quid plura? Singula fercula, singulos peperere morbos. Unde hodie nullo genere morborum ægrotaamus, quia nullo genere vivendi recte vivimus. Tot enim nunc numerabis cibos, quot cocos. Sic circumeuntes similes sunt ei, qui ait : « Circuiti terram et perambulavi eam (*Job I*). » Sunt « sicut volucres cœli et pisces maris, qui perambulant semitas maris (*Psal. VIII*). » Huic circuitui malo, contrarius est circuitus justus, de quo dicitur : « Circuiti est circuitus justus, de quo dicitur : « Circuiti est immolavi in tabernaculo ejus (*Psal. XXVI*). » Ille est rectus ordo, ut non nisi post multiplicem circuitum bonum, quis imolet hostiam, vel immolatam sumat. Circumire igitur debemus omnia creata, quia omnia clamant : « Deus nos fecit, ut in illis laudetur. » Unde et ad laudem ejus, fere in synaxi *Matutinali*, id est in fine *Matutinarum* et *Psalmi*

illo « Benedicite, » etc. invitantur. Circuire etiam debemus beneficia creationis nostræ, quia « ad imaginem et similitudinem Dei creati sumus (*Gen.* 1). » Beneficia etiam recreationis, beneficia sacramentorum ecclesiasticorum, mandata necessitatis : « Quia tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis (*Psal.* cxviii). » Consilia etiam persecutionis : hoc verbum etiam Apostoli, quasi triplicem funiculum : « Sobriè, justè, et piè (*Tit.* 2). » Exempla sanctorum, præmia æternæ remunerationis, supplicia æternæ damnationis. Singula etiam genera peccatorum et singula generum; singulorum etiam peccatorum circumstantias illa aggravantes; omnia etiam tempora et status vitæ nostræ. Unde : « Recogitabo omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ (*Isa.* xxxviii). »

CAPUT XCI.

De multiplici facie hominis.

Hujusmodi circuitus maxime beneficiorum creationis et recreationis nostræ, nos invitant ad dilectionem Dei.

Sicut enim testatur Leo papa (serm. 2, *De resurrectione*) : Magnus fuisset homo, si permansisset in eo, in quo fecit eum Dominus; major est si permanet in eo, in quo refecit eum. Fecit enim eum ad imaginem in facie naturæ et similitudinem suam in facie gratiæ. Est autem multiplex facies hominis : scilicet facies naturæ exterioris, qua etiam quodammodo homo assimilatur Deo. Unde :

*Pronaque cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cælumque videre
Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.*

(OVIDIUS, 1 *Metamorphos.*)

Unde et B. Martinus oculis ac manibus semper in cælum intentus, etc. (3). Paulus primus cremita (4) ab Antonio inventus est erectus, et quasi orans mortuus. Vincentius in tormento; semper erectis luminibus aspiciebat in cælum. Hanc faciem et erectionem naturæ, maxime deturpat fornicatio. « Qui enim fornicatur, in corpus suum peccat (*I Cor.* vi); » quia illud commaculat, quia animam; ancillam corporis facit, ut non liceat ei in opere illo aliud cogitare et aliud sentire. Ita absorbetur, ut facies hominis quasi in faciem quadrupedum convertatur. Unde et libidinosus, sui vel porco comparatur, vel « qui fornicatur in corpus suum peccat, » quia contra venustatem et erectionem corporis sui, incurvans illud ad lutum. Facie etiam naturæ interioris homo assimilatur Deo, ut dilectione naturali, mansuetudine, benignitate, socialitate, et hujusmodi. Est etiam facies gratiæ, qua præcipue quis Deo assimilatur habens faciem Christi euntis in Jerusalem. Hæc consistit in virtutibus, quæ omnes sunt una facies in radice charitatis, et plures in exhibitione et habilitate quadam operum. Eminuit enim Job in patientia; David in humilitate, Moyses in mansuetudine, Joseph in

castitate, quoad opera exteriora. Unde et Ecclesia constat ex personis multarum facierum « circumdata varietate (*Psal.* xlii). » Illi dicere possunt : « Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine, dedisti lætitiâ in corde meo (*Psal.* iv). » Consistit etiam hæc facies in operibus et impletione mandatorum ejus. Cujus hæc sunt signa : « Qui est ex Deo; verba Dei audit (*Joan.* viii); si quis diligit me, mandata mea custodit (*Joan.* xiv), » quia : Probatio dilectionis exhibitio est operis. « A fructibus enim eorum cognoscetis eos (*Gæc. hom.* 30, in *Evang. Matth.* vii). » Et Apostolus ait : « Qui autem sunt Christi carnem suam crucifixerunt cum vitis et concupiscentiis (*Gal.* v). » Consistit etiam hæc facies in consiliis, quæ adimplent viri competiti et claustrales; sed clerici habitu milites, sermone histriones, opere et gestu meretrices, occupatione curarum temporalium sæculares, in quarum facierum Deum sequuntur, vel in quo habitu resurgunt, qui in nullo vivunt? Tonsuram quidem servant; sed ob gloriâ; vel venalitatem, et alii quidem aliis latiore, qui sæpe hanc libertatem clericalem sumunt et servant in munitionem et conservationem temporalium. Contra quos Apostolus loquens, ait : « Tantum ne dederitis libertatem vestram in occasionem carnis (*ibid.*). »

Est et multiplex facies culpæ; verumtamen « Imaginem ipsorum Deus ad nihilum rediget (*Psal.* lxxii). » Est et facies gloriæ quæ dabitur nobis, quando « Hoc mortale induerit immortalitatem, et hoc corruptibile induerit incorruptionem (*I Cor.* xv), quando renovabitur ut aquilæ juvenus tua (*Psal.* cii). » Sed facies culpæ, faciem naturæ corrumpit, faciem gratiæ perimit, faciem vero gloriæ subtrahit.

CAPUT XCII.

De commendatione fidei

Faciem gratiæ et virtutum inchoat fides: Unde Prudentius :

*Prima petit campum dubia sub sorte duelli
Pugnatura fides.*

237 Sicut enim aliquis strenuus miles inter cæteros, primos facit insultus in hostes consertos, sic fides, prima cupit expugnare castrum vitiorum Ipsa enim propter tria præcipue, primatum et ducatum habet inter cæteras virtutes, tum quia mater est naturæ et genitrix omnium aliarum. « Abraham enim genuit Isaac, Isaac Jacob (*Matth.* 1), » id est fidem spem, et spes charitatem. Etsi omnes simul confundantur et habeantur in habitu motus; motus tamen fidei, motus aliarum præcedit.

Quia enim credo, spero, diligo, patior pro Christo, compatior proximo, et hujusmodi. Charitas etiam dicitur mater virtutum, sed nutritrix et informatio. Prima igitur mater earum et origo est fides; secunda mater et velut nutrix est charitas. Tertia etiam principatum habet, quia quadam pia cæcitate

(3) In ejus Vita per Sever. Sulpitium.

(4) S. Hieron. in Vita ejusdem Pauli. S. Aug. de eodem in sermone.

et temeritate fides audax et improba penetrat, quæ non attingit intellectus. Credit enim Deum trinum et unum, penetrat cælos, credit Dominum Jesum sub nubilo panis sumi et manducari; quæ non intelligit, sed eredit tantum, exuens hic omnem humanam rationem, quæ est ex causis. Fides enim non habet meritum, cui humana ratio præbet experientium (GREG. hom. 26, in *Evangelia*). In quibusdam tamen et credit, et aliquatenus intelligit; in omnibus articulis requirens potius fidelia et sana verba, quam curialia et placentia, vel philosophica. Unde et Augustinus: Malo, inquit, esse inurbanus quam incredulus; malo potius esse agrestis Catholicus cum Hieronymo, quam curialis hæreticus cum Sabellio. Hæc nullum habet substramentum, nullam naturam, a qua habeat originem, præterquam a sola gratia. Ex solo enim Deo est; cætera virtutes quodammodo a natura habent originem. Præcedit enim dilectio naturalis dilectionem gratitatem, et ita de cæteris; sicque habent substratorium quod non fides, et ideo prima est inter eas; tum etiam, quia citra alias virtutes, miracula etiam rudis operatur. Unde: « Nonne in nomine tuo curavimus infirmos, et ejecimus dæmonia? » (*Math.* vii.) Et in Dialogo Gregorius (lib. iii, c. 7): « Inveni vas vacuum, » G. aliis virtutibus, » sed bene signatum, » quia character tenuis fidei. Et in Apostolo, prima ad Cor. cap. xiii: « Etsi habuerim omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. » Hæc enim sæpe mali operantur. Propter nunc primatum et dignitatem fidei Apostolus, ut sapiens architectus locans eam in fundamento spiritualis ædificii, ad commendationem ejus ait prima ad Corinth. cap. iii: « Fundamentum nemo potest aliud ponere præter id quod positum est, quod est Christus Jesus, » id est fides de Christo Jesu. Item ad Rom. cap. iii: « Justitia autem Dei est per fidem Jesu Christi, in omnes et super omnes, qui credunt in eum. » Et cap. iii: « Creditur Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam. » Item ad Ephes. vi: « State succincti lumbos vestros in veritate, induti lorica justitiæ, » in omnibus agendis « sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. » Unde etiam capiti serpentis fides comparatur, quæ caput suum abscondit et protegit, reliquo corpore exposito vulneribus. Capite enim illæso non mortificatur: sic nec aliquis fidem servans. Etsi enim in aliis ceciderit, **238** fide tamen firmiter servata reviviscet. Unde Dominus: « Estote prudentes sicut serpentes (*Math.* x.) » Et Apostolus Epistola ad Colossenses: « Nunc autem reconciliavit vos Christus in corpore carnis ejus per mortem: exhibete vos sanctos et immaculatos, et irreprehensibiles coram Deo, si tamen permaneat in fide fundati firmi, et stabiles, et immobiles a spe Evangelii (*Coloss.* i.) » Item Habacuc ii: « Justus meus ex fide vivet. » Et Petrus I Epist. c. v: « Diabolus tanquam leo rugiens circuit, querens quem devoret, cui resistite fortes in fide. » Item

A Joannis I, cæp v: « Omne quod natum est ex Deo vincit mundum, et hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. » Item Apostolus: « Sine fide impossibile est placere Deo (*Hebr.* xi). » Et Luc. in Act. apost. (cap. xv): « Fide purificans corda eorum. » Et Dominus in Evangelio: « Omnia possibilita sunt credenti (*Marc.* ix). » Idem: « Si habueritis tantam fidem, ut granum sinapis, dicetis moro transplantare, et transplantabitur; dicetis monti transferre in mare, et transferetur (*Math.* xvii). » Idem duobus cæcis ait Christus: « Secundum fidem vestram fiat vobis, et statim aperti sunt oculi eorum (*Math.* ix). » Et centurioni ait: « Vade, et sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer ejus in illa hora (*Math.* viii). » Augustinus (serm. 74 *De tempore*): Quanta est fides propria, si tanta est aliena, adeo ut salutem corporis et primam gratiam alii mereatur? Et Elizabeth beatæ Virginis, ait: « Beata quæ credidisti, quoniam perficientur in te, omnia quæ dicta sunt tibi a Domino (*Luc.* i). » Fides enim peperit Salvatorem. Quia Zacharias non credidit angelo, « perdidit promptæ modulor loquelæ, etc. » Item Apostolus ad Hebræos cap. xi: « Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. » Ipsa enim est hypostasis et basis omnium virtutum, omnium bonorum; omnia etiam contenta in hoc capitulo fidem commendant. Exemplum Eremitæ, qui adeo in prædicatione commendaverat abstinenciam, quod ad bi-duana jejunia et triduana homines invitavit, et ob hoc fratres reficientes, eum non invitaverunt. Quibus ille: Quare vobiscum non refectus sum? cum jejunasset usque ad vesperam. Cui illi: Ne aliud faceres, et aliud prædicares. Quibus ille: Ut stultus et indiscretus prædicavi. Cui illi: Tempera igitur verbum, ut tu et alii illud ferre possitis. Quidam uni ait: Similis es venienti de inferno. Cui ille: Et tu eunti in infernum, quod pejus est.

CAPUT XCII.

De defectu fidei.

Nullius virtutis hodie tantus est defectus, quantus fidei. Unde et psalmo ix: « Propter quid irritavit impius Deum? Dixit enim in corde suo, non requireret Deus, » ut puniat. Et in eodem: « Dixit enim in corde suo, oblitus est Deus: avertit faciem suam ne videat in finem. » Cui contra respondet Dominus: « Existimas inique, quod ero tui similis (*Psal.* xlix), » putando mihi placere mala, quem non credis ultorem, dum speras, tibi que promittis impunitatem? Non est ita. Quia **239** in futuro « arguam te, » qui hucusque tacui, te exspectans ad penitentiam, et arguendo « statuam te contra faciem tuam, » id est ostendam te tibi in libro conscientiæ, et displicebis mihi et tibi, quia modo non vis displicere tibi, ut placeas mihi. Item Hieron. in Orig.: Si putares tibi imminere damnum rerum temporalium, vel corporis supplicium eorum iudice, quanta sollicitudine et vigilantia circuires advocatos, placares iudicem, captando ejus benevolentiam obsequiis et

muneribus, reddendo eum tibi propitium in causa temporalis? nunc autem in causa animæ agenda torpes, « redditurus rationem etiam de verbo otioso (Matth. xii), » ante oculos iudicis cuncta cernentis. Quare hoc? Audi. Quia hoc times et credis, iudicium vero summi iudicis non times, nec credis. Vel si laborares ægitudine corporis, quanta cura advocares medicos? Nunc autem cum laboras morbo animæ, cur non tanta sollicitudine curris ad confessorum, ad medicos animæ? Cur fidem adhibes dictis medici, et non dictis Christi? Audi. Quia mendaci sedulo et inutili credis, Christo autem veraci et utili non credis; qui tibi minatur, si ei non obedieris non tantum amissionem gloriæ, sed flammam gehennæ. Et ille :

*Ha! quam sollicito quisque labore
Occursat medico carnis amore,
Dum morbus animæ nulla querela,
Egressam sequitur tarda medela.*

(HILDEBERT. Cenoman. In incendio.)

Et Hieronymus (*Ep. ad Heliodorum De laude vitæ solitariæ*): Fides famem non timet: « Primum querite regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis (Matth. vi). » Et Habacuc c. ii: « Ecce qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso (Prov. xx). » Et Isaias cap. xxi: « Qui incredulus est, infideliter agit. » Et Salomon: « Viri misericordes multi inveniuntur, sed virum fidelem quis inveniet? » Et Ecclesiasticus cap. ii: « Væ dissolutis corde, qui non credunt Deo, et ideo non proteguntur ab eo. Qui timent Dominum non erunt incredibiles verbo illius. » Item Jacobus cap. ii: « Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, et opera non habet? » etc. Nec tantum defectus fidei timendus, sed et modicitas ejus. Unde Dominus Petro: « Modicæ fidei, quare dubitasti? » (Matth. xiv.) Et Apostolus dicentibus: « Cur nos non possuemus eum ejicere, ait: Propter incredulitatem vestram. Amen dico vobis, si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis huic monti transi, et transibit, et nihil impossibile erit vobis (Matth. xvii). » Item (Arc. De mendacio, cap. 20): Fides est, quia fit quod dicitur, ergo ubi non fit quod dicitur, non est fides. Sed quare? « Quia non proponit Deum ante conspectum suum (Psal. lxi); « Non est timor Dei ante oculos ejus (Psal. xlii). » Similes enim Antichristo, cum eo dicunt in corde suo: « Oblitus est Deus; avertit faciem suam ne videat in finem (Psal. ix). Similes autem Epicuro, cum eo dicunt:

Ne curare Deum quanquam mortalia credas.

Similes etiam sunt Judæis incredulis verbis Domini, et dicentibus in Isaia c. xxii. « Comedamus et bibamus; cras enim moriemur. » Quibus Deus: « Quia congregastis aquas piscinæ inferioris, et domos Jerusalem numerastis et destruxistis ad muniendum murum, nec suspexistis ad eum, qui fecit aquam piscinæ, et operatorem ejus de longe non vidistis, si dimitteret hæc iniquitas vobis, moriemini, dicit Dominus. » Item c. xxix. « Væ qui pro-

fundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium, quorum sunt in tenebris opera, et dicunt: « Quis videt nos, et quis novit nos? » etc. » Item cap. xxiv: « Secretum meum, » de gloria æterna et inæstimabili præmio, « mihi est, » semper ante oculos. « Secretum meum, » de igne gehennæ et pœna interminabili, « mihi est, » quod non aliis nisi paucis. Unde: « Væ mihi, » quia alii hoc secretum fidei non habent, « sed prævaricantes prævaricati sunt, et prævaricatione transgressorum prævaricati sunt. » Item psal. xciii: « Et dixerunt: Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob. » Quos redarguens Spiritus sanctus per Prophetam, statim subdit: « Intelligite insipientes in populo, et stulti aliquando sapite. Qui plantavit aurem non audiet, etc. » Item psal. xlii. « Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto ejus? Innocens manibus, et mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, non credendo justis esse præparatam gloriam inæstimabilem, impiis pœnam interminabilem. Item, naturale est filiis Adæ querere commoda appetendo et vitare incommoda; adeo ut pro certiori et majori commoto appetendo, pro certiori et majori incommodo vitando, sint prudentiores et sollicitiores; sed nihil est certius fide, nec magis commodum gloria æterna, vel majus incommodum supplicio æterno. Ergo, qui pro minori commoto, ut pro temporali consequendo, vel incommodo temporali vitando, est prudentior et vigilantior, ei aliquid est certius fide; ei factum est, quod nihil sit certius fide, cum pro certiori et majori, secundum opinionem suam, magis sit strenuus et attentus. Illi similes sunt dæmonibus, quorum nulla est fides; et si fides, mortua, habentes fidem in comprehensione, ut dæmones, qui credunt et contremiscunt, non autem in devotione; et ideo fides eorum mortua, non est fides, sed simulatio, somnium, nutritura, et consuetudo. Tales « pro nihilo habuerunt terram desiderabilem (Psal. cv). » Item, discipuli ad Dominum de modicitate fidei: « Adaugè in nobis fidem (Luc. xvii). Item Apostolus: « Qui constituentur se nosse Deum verbis, factis autem negant (Tit. i), » blasphemant, et « veritas Dei in eis non est (I Joan. viii). » Plus enim peccant, qui negant opere, quam qui corde vel ore, sicut magis peccatur opere, quam cogitatione, vel locutione. « Nosse autem, vel scire te, sensus est consummatus (Sap. xv et vi). » Quanto magis autem Deum nosse sensus est consummatus, tanto magis et Deum negare insipientia est consummata; sicut: « Dixit insipiens in corde suo, » ore et opere, « non est Deus; » et ideo hujusmodi, « corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in studiis suis, etc. Dominus autem prospexit super filios hominum de cælo, ut videat si est intelligens aut requirens Deum. Contritio et infelicitas in viis eorum, » et ideo; quia, « viampacis non cognoverunt (Psal. lxi, xlii). » Item I Joannis cap. ii: « Qui dicit se nosse Deum, »

et mandata ejus non custodit, mendax est. » Item A
 tertia Epistola: « Qui bene facit, ex Deo est; qui
 autem male facit, non videt Deum. » Item Dominus
 in Evangelio Joannis cap. v: « Quomodo potestis
 vos credere, qui gloriam ab 241 invicem acce-
 pistis; et gloriam, quæ a solo Deo est non quæ-
 ritis? » Augustinus: Quia superbia eos excæcat, et
 ambitio laudis, quæ appetit de se aestimari, quod
 in se non habet, et super alios se efferre. Humili-
 tas, hæc sola odit, solus Dei quærit gloriam, quæ
 ei soli placere appetit. Item in eodem: « Qui credit
 in me, opera quæ ego facio, et ipse faciet; » opera,
 scilicet misericordiæ.

Unde in canonica Epistola: « Qui credit in Deum,
 debet sicut ille ambulavit, ambulare (I Joan. II); »
 qui ait: « Discite a me, quia mitis sum et humilis
 corde, » etc. « et majora horum faciet (Math. XI), »
 miracula, cum necesse fuerit, et Dominus viderit
 expedire. Idem in Luca, cap VIII: « Quod autem
 supra petram, hi sunt qui, cum audierint, cum
 gaudio suscipiunt verbum, et hi radices non habent
 charitatis; quia ad tempus credunt, et in tempore
 tentationis recedunt, » a fide. In eodem cap.:
 Facta tempestate in mari et dormiente Domino,
 « accedentes discipuli suscitaverunt eum dicentes:
 Præceptor, perimus. Quibus ille: Ubi est fides
 vestra? » Et Jacobi primo: « Si quis indiget sapien-
 tia, postulet in fide nihil hæsitans. Qui autem hæsi-
 tat, similis est fluctui maris, qui a vento movetur
 et circumfertur. Nec hic accipiet aliquid a Domino. » C
 Talis enim cum philosopho dicit:

Primus in orbe deos fecit timor.

(PETR. in fragm. et STAT. TH. III, 361.)

Et item:

Virtus mihi numen et ensis.

(IDEM.)

Item ad Romanos, cap. IV: « In promissione etiam
 Dei non hæsitavit diffidentia, etc. » In eadem, cap.
 XVI: « Tu fidem habes penes te ipsum, habe et cor-
 ram Deo, » etc. Est autem fides magna in tribus. In
 comprehensione literatoria et subtili, quæ sæpe
 ædificat, et sæpe inflat; in certitudine, quia nihil
 certius fide; et in devotione, quæ est condimentum
 charitatis. Fides enim certa et devota, est in omni
 qui timet Deum.

CAPUT XCIV.

De spe.

Posito spiritualis ædificii fundamento, scilicet
 fide, sequitur de erectione ejus, hoc est de spe.
 Erigitur enim per spem, perficitur et consummatur
 per charitatem, et cæteras virtutes. Et congrue.
 Spes enim, sicut et aliæ virtutes, filia est fidei.
 Quod enim credimus speramus; et quia speramus
 diligimus, et quantum, et quemadmodum, diligendo
 meremur. Unde David: « Fiat misericordia tua,
 Domine, super nos, quemadmodum speravimus in
 te (Psal. XXXII). » Et Apostolus spem cum fide et
 charitate commendans, ait ad Romanos, cap. V:
 « Justificati igitur ex fide, pacem habeamus ad

Deum Patrem per Dominum nostrum Jesum Chri-
 stum, per quem et accessum habemus, per fidem in
 gratiam istam, in qua stamus et gloriamur in spe
 gloriæ filiorum Dei; nec solum gloriamur » de spe
 gloriæ, « sed de tribulationibus, scientes quod tri-
 bulatio patientiam operatur, patientia probationem,
 probatio vero spem; spes autem non confundit,
 quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus no-
 stris; » sed magis corroborat et confirmat, sicut
 anchora fidei. Est autem 242 spes certitudo quæ-
 dam procedens ex gratia et meritis cujuscunque.
 Igitur in malis non est spes virtus, qui tamen non
 sunt filii diffidentiae vel desperationis, quia de nullo
 desperandum est in via, sed nec multum de talibus
 sperandum. Nec sunt filii spei, sed medium quem-
 dam statum tenent, dum a piis lacrymis non reced-
 unt, entes in proposito non peccandi. Unde David:
 « Sacrificate sacrificium justitiæ (Psal. IV) » triplex
 « sobrie » scilicet et « juste et pie vivendo ex-
 spectantes beatam spem, et adventum gloriæ ma-
 gni Dei (Tit. II), » etc., et ita « sperate in Domino, »
 alioquin præsumitis. Et iterum: « Spera in Domino
 et fac bonitatem (Psal. XXXVI). » Ex spe autem ei
 fide oriuntur, vel idem sunt cum spe, quædam
 sancta expectatio in adversis, et fiducia in agendis
 quæ sunt consolationes non modicæ in omni tribu-
 latione. Unde David: « Expectans expectavi Do-
 minum (Psal. XXXIX), » pro duplici stola conse-
 quenda. Isaias (cap. XXVIII): « Expecta, reexspe-
 cta. » Et iterum David: « Expectabam eum, qui
 salvum me fecit a pusillanimitate spiritus et tem-
 pestate (Psal. LIV): » quia:

Spes facit ut mediis naufragus exstet aquis.

Et David: « Et nunc quæ est expectatio mea? nonne Dominus? » (Psal. XXXVIII) etc. Et iterum:
 « Quare tristis es, anima mea, et quare conturbas
 me? Spera in Domino, quoniam adhuc consistebor illi
 (Psal. XLII), » etc. Et item: « Fiducialiter agam in eo
 et non timebo (Psal. XI). » — « Bonum est cum silentio
 præstolari salutare Dei (Thren. III). » Et Apostolus
 ad Romanos, cap. VIII: « Expectatio creaturæ,
 revelationem filiorum Dei expectat, quia et ipsa
 liberabitur a servitute corruptionis, in libertatem
 gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quod omnis crea-
 tura ingemiscit, et parturit usque adhuc. Non solum
 D autem illa » adhuc infidelis, « sed et nos ipsi »
 apostoli « primitias Spiritus habentes, et ipsi intra
 nos gemimus adoptionem filiorum Dei, expectantes
 redemptionem corporis nostri. Spe enim salvi facti
 sumus; spes autem, rei quæ videtur, non est spes.
 Nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod
 non videmus speramus, per patientiam, » adversa-
 rii scilicet, « expectamus, » quam speramus. Et
 item alibi: « Filioli mei, vita æterna spe jam in vo-
 bis est (I Joan III). » Item Job, c. XIX: « Scio quod
 Redemptor meus vivit, et in novissimo die de terra
 surrecturus sum, et rursus circumdabor pelle mea,
 et in carne mea videbo Deum Salvatorem meum,
 quem visurus sum ego ipse, et oculi mei circum-

specturi sunt et non alius; reposita est hæc spes mea in sinu meo. » Et Apostolus : « Scio enim cui credidi, et certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem (II Tim. 1). » Defectus autem spei similis est defectui fidei. Qui enim non credit, non sperat, et econtrario.

CAPUT XCV.

De charitate.

Parvulus si nascitur, et non alitur, deficit et moritur. Sic fides et spes, nec non et cæteræ virtutes, nisi charitate nutriantur et consummentur, deficiunt. Unde Apostolus commendationem et signa charitatis ponens in 243 I ad Corinthios, cap. xii, ait : « Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro, id est charitatem, quæ est majus donum omnibus, in via donis. Quia « si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans aut cymbalum tinniens. Et si habuerim prophetiam, et noverim omnia mysteria, et omnem scientiam; et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas et si tradidero corpus meum, ita ut ardeat, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest (I Cor. xiii). » Cujus, quam multus et magnus sit usus, ostendit adnectens : « Charitas patiens est, » in injuriis, « benigna est, » larga egenis; « Charitas non æmulatur, » non invidet, sed bonum alterius ut suum diligit « non inflatur, » de sua felicitate; « non agit perperam, » neque enim eam mala conscientia pungit; « non est ambitiosa » non vult aliis præponi; « non querit quæ sua sunt, » sed potius quæ alterius et quæ Christi, nec ablata repetit; « non irritatur, » non provocatur ad iram; « non cogitat malum, » ut malum retribuatur deliberando; « non gaudet super iniquitate » alterius, « congaudet autem veritati » et justitiæ, « Omnia suffert, » in actu pro veritate; « omnia credit » de promissis probato spiritu; « omnia sperat, » quæ veritas promissit; « omnia sustinet, » promissa in adversis patienter expectat; « charitas nunquam excidit, » quia quæ hic est ad bene merendum, in futuro erit præmium nostrum, cætera vero nobis data non erunt. Unde sequitur : « Nunc autem manent fides, spes, charitas tria hæc; major autem horum est charitas, » quia « nunquam excidit, nunquam evacuabitur, » ut illa. Hæc est enim de qua Propheta ait : « Omnis consummationis, scilicet et operis consummati, virtutum, et sacramentorum nostræ redæmptionis, » vidi finem (Psal. cxviii), » et consummationem, scilicet charitatem. Per charitatem enim Christus in cruce pëndens ait : « Consummatum est (Joan. xii), » scilicet charitas quam habuit erga nos, omnia dicta de eo implevit usque ad mortis passionem. » Majorem autem charitatem nemo habet quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. xv). » Consummatissima fuit dilectio Patris qua « dilexit nos ante mundi constitutionem (I Petrus. 1), » qua « nec pepercit Filio

A suo, sed pro nobis omnibus tradidit illum (Rom. viii). » Et Apostolus prima ad Timotheum, cap. 1, ait : « Finitis autem præceptis est charitas de corde puro et conscientia bona, et fide non ficta. » Unde Augustinus (serm. 39, De tempore) : Cui non vacat divinorum sermonum involucra revolvere, aut eorum secreta omnia penetrare; teneat charitatem, in qua cuncta lex pendet et prophetæ. Habe charitatem, et fac quidquid vis, omnia implesti. Et iterum (Item in tract. De laude charitat., tom. IX) : Hæc est fons, cui non communicat alienus, finaliter et perseveranter reprobis. Hæc si desit, frustra habentur cætera; quæ si adsit, habentur omnia. Hanc qui tenet in moribus, scientiam habet, et eorum quæ patent, et eorum quæ non patent in Scripturis. Hæc est « latum mandatum nimis (Psal. cxviii), » quæ extenditur usque ad inimicos. Charitas nunquam est solitaria, sed modo est in cælo, modo in proximo; nunquam est otiosa, sed in commune bona totius humani generis pædagogica, nihil humanum a se putans alienum. Lata ut 244 Oceanus, quæ sine errore omnia præcepta comprehendit, et sine labore custodit.

Et Jeremias in (Thren. 1), Aleph sub littera Mem ait : « De excelso misit ignem in ossibus meis, et erudit me. » Item (cap. 20) : « Ignis flammigerens in ossibus meis. » Et sponsus in Cantico, sponsa ait, cap. iv : « Vulnerasti cor meum soror mea, sponsa mea, vulnerasti cor meum, » non tantum tetigisti, sed usque ad penitima cordis mei penetrasti. « In uno oculorum tuorum, » scilicet in una et præcipua virtutum, hoc est in charitate. Aliis enim virtutibus me tangis, hæc sola cor meum vulneras. Et item : « Filia Jerusalem nutriate dilecto, quia amore langueo (ibid.). » Item Octonario xiii, sub littera Mem, quæ interpretatur viscera, vel ex ipsis, vel ex intimis, vel ignis ex intimis. Charitas enim non ex summitate labiorum, non ex simulatione diligit, sed quasi ex visceribus, et ex ipsis intimis, et penitimis cordis. Pluraliter etiam dicitur viscera, quia charitas non uni operi est addicta. Dedit enim Deus diligentibus potestatem cujusque operis. Charitas princeps est omnium virtutum. Sed Adam in primo statu præditus omnibus donis naturalibus, quomodo charitatem non habuit meritoriam? Innocens adhuc simplex dilectionem naturalem habuit, sed non saporem, et flammam charitatis, quam non novit quis nisi per experientiam. Si igitur Adam tantum charitatem non habuit, nec præsumas dicere, quod eam habeas, nisi a fructu operum illam habere cognoscaris. Item : « Deus charitas est, et qui manet in charitate in Deo manet, et Deus in eo (I Joan. iv). » Magna est charitas, magna est promissio ejus. Charitas magna est, quia ipsa est Deus, et magnitudinis ejus non est finis (Psal. cxliv). » Ipse est « quem totus non capit orbis. » Ineffabilis igitur et incircumscriptibilis est charitas. Et cum nominibus paucarum virtutum nominetur Deus, nullius nomine ita vere et proprie

censetur, sicut nomine charitatis. « Deus enim A
charitas est. » Quod autem dicitur : « tu es patientia mea (Job xvii), » tropice dictum est, ut testatur Augustinus (lib. xv *De Trinitate*, c. 47), id est tu es ipse, a quo est mihi patientia. Non dicitur Deus sobrietas mea, vel castitas mea, et huiusmodi, sicut fortitudo, etc. Et licet Deus dicatur charitas, hoc nomen tamen appropriatur et specificatur vocaliter (etsi realiter toti Trinitati conveniat) circa Spiritum sanctum, qui est amor Patris et Filii, et signum, et probatio intimi amoris Patris ad Filium, sicut proles parentum. Spiratur enim ab utroque. Unde et opera Trinitatis de redemptione nostra attribuantur et appropriantur Spiritui sancto. « Christus enim conceptus est de Spiritu sancto, » et huiusmodi. Hinc emersit quorundam opinio non approbata, qui dicunt charitatem nihil aliud esse quam Deum, a quo solo est motus, quo eum diligimus. Sed, nisi esset charitas creata, male diceretur : « Fides, spes, charitas, tria hæc : major autem eorum est charitas (I Cor. xiii), » a qua surgit motus, qui etiam a Deo est, quo ipsum diligimus. Magna est promissio charitatis, quia, « qui manet in charitate, in Deo manet, » per gratiam; mansurus tandem per gloriam. « Et Deus in eo, » qui ait : « Si quis diligit me, sermones meos servabit, et Pater meus diliget 245 eum (I Joan. iv), » etc. Et item : « Notum feci eis nomen tuum, et notum faciam ut dilectio, quia dilexisti me, in ipsis sit, et ego in ipsis (ibid.). » Summopere igitur mundandum est, et omni custodia custodiendum cor nostrum, ut triclinium et hospitium totius Trinitatis.

CAPUT XCVI.

De luctu bono et malo.

Charitatis filia sunt fere omnes virtutes, dona et bona opera. Primo autem prosequendum est de filibus ejus, septem scilicet beatitudinibus, et octava quæ redit ad caput, et purgat, et probat alias. Has enim virtutes, sive dona decentia ad beatitudinem, Dominus commendans in sermone habito in monte ait : « Beati pauperes spiritu, quoniam vestrum est regnum cælorum (Matth. v). » Verum, quia supra disseruimus de paupertate, tum interiore, tum exteriori, nec non et de mansuetudine, sequitur de tertia beatitudine : « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (ibid.). » Luctus non veri nominis est virtus, sed magis rivulus quidam de fonte pietatis et misericordiæ procedens. Sunt autem multiplices lacrymæ, ut lacrymæ desperationis, unde : « Nolumus vos ignorare de dormientibus, qui spem non habent (I Thess. iv), » etc. Et philosophus (SENECA, epist. 65) : Lacrymandum est amisso amico, non plorandum; hoc enim muliebre est. Et ob hoc non plorandum, quia ratio id statim deberet efficere, potius quam tædium et oblivio temporis diuturnitate; et : Nihil citius arescit lacryma. Et item : « Noli plorare mortuum tuum (Jer. xxi), quia quiescit; plus etiam

amicum perlinus vivum quam mortuum. Sunt et lacrymæ cupiditatis. Unde :

Ploratur lacrymis amissa pecunia veris.

Et tam hæc, quam illæ lacrymæ detestabiles sunt, et prohibita. Sunt etiam lacrymæ naturalis et humanæ affectionis; et hæc tolerabiles sunt, dum non nimis excedunt. Non possumus enim non dolere, non lacrymari mortuo amico. Christus enim lacrymatus est (Joan. xi), mortuo Lazaro, sed hæc lacrymæ potius charitatis erant. Unde : « Ecce quomodo amabat eum (II Reg. x). » David etiam deflevit Saul hostem, et Absalon filium (II Reg. xviii). Sunt et lacrymæ pietatis et compassionis, et multiplices secundum diversas causas earum. Sunt etiam lacrymæ corporis et cordis pro peccatis propriis penitentiales. » Frimo enim : « Miserere omnium tuæ placens Deo (Eccli. xxx), » et a te ipso incipe. « Qui enim sibi nequam est, cui bonus erit? » (Eccli. xiv.) De his lacrymis dicitur : « Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo (Psal. vi). » Sunt etiam lacrymæ pro peccatis alienis. Unde : « Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror? » (II Cor. xi.) Peccata proximorum frix, etc. in tentationibus et profluvio lacrymarum fuit Apostolus pro peccatis proximorum. Sunt etiam lacrymæ pro irriguo inferiori, et pro irriguo superiori, sive pro hoc misero incolatu et desiderio patriæ. Unde : « Heu me, quia incolatus meus prolongatus 246 est! » (Psal. cxix.) etc. Et item : « Quis me liberabit de corpore mortis huius? » (Rom. vii.) Et item : « Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, » etc. De his lacrymis dicitur : « Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent, cunctes ibant et flebant mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos (Psal. cxxv), » meritorum scilicet et præmiorum. Et item : « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (Matth. v). »

Arsenius (*Vita apud Sur.*, die 19 Jul.) decurio et nobilis ad eremum confugit, ubi adeo pro his quatuor causis flevit, quod thesaurum semper secum detulit, quo lacrymas tergeret. Diogenes etiam, sed naturali compassione pro stultitia hominum, assidue flevit. Sed mirandum, unde ille suffecerit humor. Axa inquit patri suo Caleph : « Terram arenam dedisti mihi, nunc da mihi superius irriguum, et irriguum inferius (Josue xv). »

CAPUT XCVII.

De bona esurie et siti.

(B. GREG., hom. 30 in *Evang.*) Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur (Matth. v). » Multiplex est esuries sive sitis. Gratia scilicet, vel justitiæ : ad Deum, ad te, et ad proximum, ut desideres, pie, sobrie, et juste vivere (Tit. ii). » Hanc sitim commendans Isaias, cap. lv, ait : « Omnes sitiientes venite ad aquas; et qui non habetis argentum properate, emite, et comedite, etc.

Et David psalmo xli : « Quomodo Jem desiderat A cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus : Sitivit anima mea ad Deum, fortem, vivum, etc. »

Et psalmo lxxiii : « Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea. » Quia multipliciter hanc sitim ministerio corporis ostendit, ut per frequentes genuflexiones, per frequentes et assiduas orationes, per frequentia jejunia, vigiliis et elemosynas. Probatio enim dilectionis, exhibitio est operis. Est etiam sitis gloriæ nobis ineffabilis. Unde : « In quem desiderant angeli prospicere (I Petr. i.) » Et item (B. GREG., lib. xviii *Moral.*, cap. 28) : Fruuntur nec fastidiunt, quo frui magis sitiunt non in angustia appetentes quod non habeant, sed continuationem refectionis et jucunditatis jam habitæ desiderantes. De qua refectione dicitur : « Satiabor cum apparuerit gloria tua (Psal. xvi.) » — « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur (Matth. v.) » — « Quærite ergo regnum Dei, et justitiam ejus (Matth. vi.) » Non enim sufficit unum sitire sine reliquo. Unde Augustinus (Lib. 1, *De serm. Domini in monte*, ser. 92, *De tempora et de utilitate jejunii*, c. 4) : Si mihi virtutem concesseris, ut nihil supra quæram, jam ipsam virtutem rejiciam. Habeas ergo sitim justitiæ, habeas et sitim gloriæ; illam ut meritum, et quæ impetrat; istam ut præmium, quæ remunerat et coronat. Propter hanc multiplicem sitim Daniel dictus est : « Vir desideriorum (Dan. ix.) » justitiæ scilicet, et gloriæ. Non enim unum desiderium tantum sufficit. Hæc sitis, est sanctum desiderium justorum de quo in psalmo dicitur : « Desiderium pauperum exaudivit Dominus ut semper maneat (Psal. xvii.) », desiderium vero peccatorum peribit (Psal. cxii.) » Est autem desiderium sive sitis culpæ multiplex, juxta diversas voluptates, verum circa 247 duas maxime restringitur, scilicet avaritiam et libidinem. Hæ sunt duæ sanguisugæ, quæ incessanter clamant : « Affer, affer (Prov. xxx.) » De siti avari et hydropici legitur :

*Tantalus a labris sitiens fugientia captat
Flumina.*

(HORAT., lib. 1, sat. 4.)

Et :
Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.
(OVID., 1 *Fast.*)

Et :
Dumque sitim sedare cupit, sitis altera crevit.
(OVID., *Metam.* iii, fab. 6.)

Et :
*Congestis undique saxis
Indormis inhians.*
(HORAT., lib. 1, *Ser.*, sat. 4.)

(QUINT., lib. vii.) Avaritia enim semper pandit alios hiatus, et plus eget eo, quod non habet, quam eo, quod habet. Sitis vero libidinis amplius crescit et provocatur, quo magis libido exercetur. Est etiam sitis naturæ, quæ sensibilibus oculata fide patet. Est etiam sitis, sive desiderium, quod non est naturæ, nec culpæ, nec gratiæ, sed vanitatis

Est enim frivolum et stultum, ut desiderium rerum temporalium et gaudii. Unde : « Desiderium cordis eorum audivit auris tua (Psal. x.) » — « Sed ne timueris, cum dives factus fuerit homo, et cum multiplicata fuerit gloria domus ejus, quoniam, cum interierit non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus (Psal. xlviii.) » Arcentur etiam quandoque, et impediuntur quidam a desiderio sanctorum; torpore et inviscata consuetudine. Unde : « Esurientes et sitientes, anima eorum in ipsis defecit (Psal. cvi.) » Et hoc est desiderium torpentium, sed inutile. Est etiam desiderium inchoantium, sed non omnino assurgentium, et hoc bonum est. Unde : « Parvuli petierunt panem et non erat qui frangeret eis (Thren. iv.) » Est et desiderium perfectorum, et perventium. Unde : « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur (Matth. v.) » Hæc est quædam reforcillatio et pralibatio gloriæ per justitiam, in patria erit plenitudo in bonis gloriæ ipsius, et satietas per coronæ collationem.

CAPUT XCVIII.

De misericordia generali.

(GREG., hom. 30 in *Evang.*) « Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur (Matth. v.) » Specialis filia, et potissimum signum charitatis et expressius, est misericordia; adeo ut de ea præ cæteris virtutibus dici possit. Probatio dilectionis, exhibitio est operis. Hæc maxime commendabilis est, tum in capite Christo, tum in membris ejus, cujus vestigia imitari habent in operibus misericordiæ. In Christo commendatur, « quia miserationes ejus super omnia opera ejus (Psal. cxliv.) » quia misericordia Domini 248 plena est terra (Psal. xxxii.) » Qui, etsi justus sit, tamen : « Misericordia ejus superexaltat judicium (Jac. ii.) » ; quia « multus est ad ignoscendum (Isa. lv.) », cuius proprium est misereri semper et parcere, qui non vult mortem peccatoris, sed ut magis convertatur et vivat (Ezech. xviii.) » Propter quem, ut viveret in æternum cum ipso misericorditer, « cum in forma Dei esset, se exinanivit formam servi accipiens (Philipp. ii.) », in qua et verbo, et exemplo ad misericordiæ opera præcipue nos invitavit, cujus omnis actio nostra est lectio. « Qui videns civitatem, » misericordia motus, « flevit super illam, dicens : Quia, si cognovisses, et tu (Luc. xix.) » Hæc commendatur in membris Christi, quia siue hæc nec cum imitantur. Si ergo imitatores Christi, necesse est, « ut multus sis ad ignoscendum ; ut misericordia in omni opere tuo superexalteur (Jac. ii.) » et enatet, et præponatur omni severitati et rigori, ut totum te exinianas, et exhaurias in operibus misericordiæ. Primo a teipso incipias ; secundo eam in proximo perficiens, et omnia opera ad Deum referens. Hæc iterum commendatur a Domino, quia opera misericordiæ præ operibus cæterarum virtutum pollicetur se in judicio fore remuneraturum : « Esurivi, et dedistis mihi manducare ; sitiivi, et

dedistis mihi bibere (*Matth. xxv*), » etc. Opera vero immisericordiæ, ut ita dicam, commissa vel patrata, comminatur se præ cæteris delictis condemnaturum et puniaturum : « Esurivi, et non dedistis mihi manducare, » etc. Item Dominus in Luca, cap. iii : « Venerunt publicani ad Joannem, dicentes : Quid faciemus, ut non excidamur, et in ignem æternum mittamur? At ille. Nihil amplius quam quod constitutum est faciatis, nihil ultra præscriptum exigatis. Interrogabant eum et milites, dicentes : Quid faciemus et nos? Et ait illis : Neminem concutatis, neque calumniam faciatis, et contenti estote stipendiis vestris : » Beda (in cap. iii Lucæ) : Joannes nunquamque in suo gradu et officio, ab agenda injuria coercet, ut dum primo, ab alienorum se temperant appetitu, tandem ad propria, cum proximis communicanda pertingerent. Justo igitur moderamine eos præmonet, ne ab eis calumniando prædam requirant, quibus militando prodesse debuerant, docens ideo stipendia constituta militiæ, ne dum sumptus quæritur, prædo grassetur. « Et interrogabant turbæ, dicentes : Quid ergo faciemus? Quibus ille : Qui habet duas tunicas, det unam non habenti, et qui escas habet similiter faciat. » Beda : De duabus tunicis et escis dividendi datur præceptum. Ad dignum enim pœnitentiæ fructum pertinet, ut non exteriora et minus necessaria, sed etiam ipsa valde necessaria cum proximis dividamus, ut escam qua vivimus, et tunicam qua vestimur. Ecce quantum valent opera misericordiæ, quæ ad dignos fructus pœnitentiæ præ cæteris præcipiuntur. Unde : « Date eleemosynam, et omnia munda sunt vobis (*Luc. xi*). » Item Ambrosius super eundem locum : Nullum officium, nullum genus, nulla ætas, ab agenda misericordiâ excluditur. Omnes enim in communi monentur a Joanne, ut conferant non habenti. Misericordia enim plenitudo virtutum est. Hæc enim tanta est, ut sæpe ex improbitate quadam sancta et confidentia in Deo, et vinculo dilectionis divinæ (cujus ipsa est signum et via) nitatur contraire obedientiæ, et aliis virtutibus. Unde conversus Carthusiensis, cum quadraginta libris proficiscens ad nundinas, ut eas expenderet in necessitates cellæ suæ, comitem habuit in via militem veteranum, debilem, et pauperem. Cui ille : Quo vadis? At ille respondit : Gravatus ære alieno, vado petitem inducias a quodam creditore. Cui ille ait : Ibo tecum.

Respondit gravatus ære alieno : Bene habeas. Qui ingressi domum debitoris, cum peteret inducias, devogavit eas creditor, adjungens quod et filium ejus vinctum in carcere poneret; et nisi in ea die universum debitum ei redderet, quod ei, in die constituta, tota hæreditas ejus appropriaretur. Pro quo cum intercederet conversus, plurima convicia et contumelias illi intulit. Ad quem conversus : Hodie « liberabitur justus iste de carcere mortis hujus (*Rom. vii*); » et projiciens ante eum quadraginta libras redemit filium militis a carcere, ipsun-

que a debita liberavit. Qui rediens narravit fratribus omnia quæ gesta erant. At illi maxime in hoc facto commendabant. Item, Nolanus episcopus, ut testatur Gregorius in Dialogo (lib. iii, c. 4), exhaustus in operibus misericordiæ, se in servitium vendidit, licet addictus curæ pastorali, pro captivo quodam redimendo, et Dominus, qui miseretur omnibus miserentibus aliis, eum in plenitudinem dignitatis officii episcopalis restituit. Item, Joannes Alexandrinus quasi litem et conductum habuit cum Domino, ut quidquid ille daret, hic pauperibus totum erogaret, dicens : Ita, Domine, dando, ego erogando; videbimus vero quis vincat. Item, episcopus Tarentinus, solemniter pœnitentem et ligatum a summo pontifice, exoneravit quadam tunica plumbea. Qui interrogatus, qua auctoritate hoc faceret; respondit : Auctoritate hac et illius, qui ait : « Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequuntur (*Matth. v*). » Idem adeo se totum effudit in operibus misericordiæ, ut abundantibus subriperet clanculo, quæ potuit in purpura vel argento, ut ea erogaret pauperibus. Qui cum, quasi de furto, super hoc argueretur, respondit : Lex justo non est posita; omnia etiam debent esse communia; nec sic alienum subtrahere, sed isti, quod suum est sibi debetur, reddo. Sed nec legitur (*Terent., Adelph. v, 3*) vir quivis misericors diem extremum conclusisse, nisi bono fine. Et Dominus per prophetam ait : « Misericordiam volo, et non sacrificium (*Ose. vi*); qui erexit cornu salutis nostræ, ad faciendam misericordiam cum patribus nostris; ad dandam scientiam salutis plebi ejus in remissionem peccatorum eorum; per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos Oriens ex alto, » etc. (*Luc. i*.) Item Jacobus cap. ii; « Judicium sine misericordia erit illi, qui non facit misericordiam; » sine misericordia dico liberante, non parcente. Semper enim parcit Dominus, quia misericors, sed non semper liberat omnino a pœna, quia justus, vel sine misericordia, scilicet, pro sine misericordia. Si ergo imitator es Christi, semper teneris parcere injuriam tibi inferenti. Non modica enim culpa est, totam persequi culpam.

250 CAPUT XCIX.

De misericordia ignascente.

Sunt autem duæ species misericordiæ. Una consistit in ignoscendo, reliqua in subveniendo proximo. Prima egregia est, et major secunda. Major enim est, qui vincit iram, quam qui capit civitatem; et majus est injuriam tacendo fugere, quam respondendo superare. Et item : « Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis (*Habac. iii*). » De prima ait Dominus : « Dimittite et dimittetur vobis (*Luc. vi*). » Et in Dominica oratione petimus : « Dimittite nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (*Matth. vi*). » Nota conditionem : Dimittimus omne debitum ex corde, scilicet, omnem rancorem, injuriam et contumeliam, rem etiam, si non sunt solvendo. Unde Apostolus prima ad Corinthios,

cap. vi : « Quare non magis fraudem patimini, Quare non magis injuriam accipitis? » Et Dominus in Evangelio : « Si percusserit te in una maxilla, præbe et aliam. Et, qui vult tecum in judicio contendere, et tunicam tuam tollere, rejice ei et pallium (Matth. v.) » Et item : « Esto consentiens adversario tuo cito, dum es in via cum eo, ne forte tradat te adversarius julici, et judex ministro, et in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem (ibid.). » Et item : « Quicumque angariaverit te mille passus, vade cum illo et alia duo (ibid.). » Et item : « Audistis, quia dictum est antiquis : Diliges proximum tuum et odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis : Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, et orate pro persequentibus, et calumniantibus vos ; ut sitis filii Patris vestri, qui in caelis est. Qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (ibid.). » Item Dominus in Matthæo cap. xviii : « Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me, nonne oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum? Et iratus Dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoad usque redderet universum debitum. Sic et Pater meus caelestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris. » Adeo enim punit Dominus immisericordiam, quod pro ea redire permittat omnia peccata, novissimum etiam quadrantem, id est originale peccatum prius dimissum. Item ad Romanos, cap. xii : « Benedicite persequentes vos ; benedicite et nolite maledicere ; nulli malum pro malo reddentes. Mhi vindictam, et ego retribuam, dicit Dominus. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum. » Item, exemplo Christi, qui oravit pro crucifixoribus suis (Luc. xxiii). Exemplo etiam Stephani, qui pro persecutoribus suis exoravit (Act. vii). Sed etiam exemplo cujusdam, qui necem filii remisit interfectori provoluto ad pedes ejus in terram in modum crucis, cum eum consecutus esset cum armis et armatis viris. Ei enim supplicans ait : Domine mi, subsiste parum et retrahere gladium, ut duo tantummodo verba dicam. Me quidem **251** justa mors manet, sed parumper eam differ, ut constet, vel si misericordius mecum vis agere, ne veniat tibi in singulum mors mea. Pro eo qui te misericorditer in cruce redemit, oro ut remittas eam mihi, ut habeas quod ei exprobes et opponas in judicio, si tecum districte velit agere ; egoque, quandiu vixero, pro anima filii tui a pœnis liberanda, peregrinabor. Qui statim eum liberum abire permisit et socios ne ei malum facerent, coercuit. De secunda vero specie misericordiæ ait Dominus in Evangelio : « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare, sitiivi et dedistis mihi bibere, » etc. (Matth. xxv.) Et item : « Qui petit a te, da ei ; et volenti mutuari a te, ne

Avertaris (Matth. v.) » Et Apostolus ad Romanos (cap. xii) : « Si esurierit inimicus tuus ciba illum ; si sitit, potum da illi : hoc autem faciens carbones ignis congeres super caput ejus. » Item Jacobus cap. i : « Religio munda et immaculata apud Deum et Patrem, hæc est : Visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum, et immaculatum se custodire ab hoc sæculo, » Item ad Ephesios, cap. iv : « Omnis avaritudo et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis, cum omni malitia. Estote invicem benigni, compatientes, misericordes ; donantes invicem, sicut et Deus donavit vobis in Christo. » Item primo Canticorum : « Meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis. » Distinguuntur autem tria unguenta ab uberibus sponsæ profluentia. Unguentum contritionis, unguentum devotionis, unguentum misericordiæ vel pietatis. Primum dulce et jucundum, licet in mortariolo conscientiæ ex amarissimis speciebus contritum et confectum. Unde dicitur : « Cogitabo omnes annos meos in amaritudine animæ meæ (Isa. xxxviii). » Item : « Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies (Psal. l.). » Secundum dulcius, quia mitigatum, quando peracta pœnitentia, a rigatione pedum Domini lacrymis facta, surgit pœnitens cum Maria in serenitate conscientiæ ad osculum capitis Deitatis (Luc. vii), gratias agens super peccato sibi dimisso, dicens etiam cum Apostolo : « Nihil mihi conscius sum ; sed non in hoc justificatus sum (I Cor. iv). » Et item : « Gloria nostra hæc est ; testimonium conscientiæ nostræ (II Cor. i). » De hoc dicitur : « Sacrificium laudis honorificavit me (Psal. xliix). » Tertium est optimum et consummatum, quo ungitur totus Jesus Christus, et speciale est prælatorum, sicut illius, qui ait : « Instantia mea quotidiana, sollicitudo est omnium Ecclesiarum (II Cor. xi). » Et item : « Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur et ego non uror? » (Ibidi.) Et item : « Quotidie morior, fratres, propter gloriam vestram (I Cor. xv). » Primum et secundum ad te ipsum, tertium est ad te et ad proximum.

Exemplum etiam ignoscendi proximo commissa egregiissimum est, sanctus Joseph (Gen. l) (et multi alii) qui sibi reconciliavit fratres, ita ut pia jocosa quædam ludificatio, pietatis eis exhibitæ esset exaggeratio.

252 CAPUT C.

De clementia judicis, vel de misericordia relaxante.

Præter hanc communem speciem misericordiæ, est quædam species clementiæ specialis judicis et potentis, quæ minus elucet in privata persona, maxime autem in iudice, qui sibi et aliis habet parcere, ut de pœna debita semper aliquid remittat. Crudele enim est habere commercium cum belluis, pœnis delectari, nihilque de pœna relaxare. De hac clementia judicis qualis esse debeat ostendens poeta, ait sic :

*Est piger ad pœnam princeps, ad præmia delos,
Quique dolet quoties cogitur esse ferox.*

*Non cadit in mores, feritas inamabilis istos :
Nec minus a studiis dissidet illa tuis.
Adde, quod ingenuas didicisse fideliter artes
Emollit mores, nec sinit esse feros.*

(OVID., *De ponto* 1 eleg.)

Item, episcopus Cenomanensis (Hildebertus, ep. 25) comitissam reprimens : dum in potestate servas clementiam, illa tibi virum conciliat, hæc populum; inde nomen acquiris, hinc favorem. Mitis principatus regnum servat incolume. Hujus virtutis locus est apud potentes, qui in justitia, vel electionis beneficio cæteris principantur. Apud populum vero non ita, cui nulla est potestas puniendi. Deus autem ex alto crudelitatem deestatur, adornat clementiam; quarum alteram feris, alteram vero hominibus natura docuit assignandam. Ea sanxit oportere homines mansuescere clementia, feras timeri crudelitate. Igitur crudelem esse, cum feris est habere commercium, et hominem distiteri. Rationi quippe nullum penitus est cum crudelitate consortium. Illa enim cum Deo et cum sapientibus Domini pepigit mansionem; hæc, et ad immansueta, et sanguine gaudencia demigravit. Quæ igitur societas hominis ad crudelitatem, cujus lares ratio tam superne despicit, tam longe relinquit, tam constanter abjurat, tam penitus ignorat? Sicut autem clementia humanitati nihil est affinius; ita nihil gloriosius in principe, cujus arbitrio severas potestates emolliat, mitiores animos advocet, reis parcat. Clementiæ est semper aliquid ultrici sententiæ vel pœnæ detrahere. Quisquis nihil reatus impunitum relinquit, delinquit; culpa est totam persequi culpam. Immisericordem se proficetur, cui quidquid licet libet. Gloriosa autem virtus est in principe citra punire quam liceat. Virtus est ad vindictam necessitate trahi, non voluntate venire. Magnum quid, et divinum sapit offensus, clemens. Bonus princeps neminem sine pœna punit, neminem sine dolore proscribit. Bonus princeps **253** ita crimen insequitur, ut, quem punit, hominem reminiscatur. Bonus princeps sibi dominatur, populo servit, nullius sanguinem contemnit. Inimici est, sed ejus qui amicus fieri potest; nocentis est, sed hominis, cujuscunque sit, sanguis; quia non potuit dare, crimen putat auferre. Ideo, quoties funditur, confunditur. Sufficiunt animo docili et amanti disciplinam, ex quibus diligentiores facile percipient, quantum vel crudelitas obsit vel prosit clementia potestati.

De hac etiam Seneca ad Neronem (lib. 11, c. 3 et 4). Quid plura? Singulæ syllabæ sacræ Scripturæ resonant et redolent misericordiam. Sola ea habes, quæ misericorditer proximo impenderis. Augustinus: Sola autem misericordia comes est defunctorum. « Opera enim illorum sequuntur illos (*Apoc.* xiv). » Opera, scilicet misericordiæ, sive ignoscentis, sive pœnam relaxantis, sive fratrem corripientis, sive cum corporaliter sustentantis et foventis, sive pro eo intercedentis :

Quas dederi solas semper habebis opes.

(MARTIALIS lib. v, epigr. 43.)

CAPUT CII.

De misericordia corripiente.

Sequitur de misericordia corripiente, quæ major est omni manuali et corporali. Hanc Dominus præcipiens exhiberi proximis, ait : « Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum, » etc. (*Matth.* xviii.) Omnia prosequere secundum præceptum Domini, quod omnibus præcipitur custodiendum, et in omnes, et in omni crimine, præter quam in propria injuria et in causa sanguinis; et hoc totum ob misericordiæ custodiam. Item epistol. ad Romanos cap. 1 in fine : « Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quia qui talia agunt digni sunt morte; non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. » Et II ad Cor. cap. 11 : « Si quis autem contristaverit me, non me contristavit, sed ex parte, ut non onerem omnes vos. Sufficit illi, qui ejusmodi est, objurgatio hæc quæ sit a pluribus; ita ut econtrario magis donetis et consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeat, qui ejusmodi est. » Et in eadem, cap. vi : « Propter quod exite de medio eorum, et separamini ab eis, dicit Dominus, et immundum ne tetigeritis, et ego recipiam vos. » Item I Corinth. cap. v : « Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. » Item ad Galatas cap. vi : « Fratres, si præoccupatus fuerit aliquis homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu tenteris. » Et item ad Ephesios cap. iv : « Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, quoniam sumus invicem membra. » Item Act. cap. xx : « Contestor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium. Non enim subterfugi, quo minus annuntiarem omne consilium Dei vobis. » Item Job cap. xxix : « Conterebam molas leonum, **254** et de dentibus illius auferebam prædam. » Item Parabol. cap. xxiv : « Erue eos qui ducuntur ad mortem; et qui traduntur ad interitum, liberare ne cesses. » Et Jerem. cap. xlviii : « Maledictus qui prohibet gladium suum a sanguine. » Et Genes. cap. iv : « Ubi est Abel frater tuus? Qui respondit : Nescio. Nunquid custos fratris mei sum ego? » Et Deuter. c. xxxii : « Non videbis bovem fratris tui, vel ovem errantem, et præteribis; sed reduces fratri tuo. » Item, de asino proximi sublevando. Item Ezechielis c. iii. Item ad Ephesios cap. v : « Magis autem redarguite. Quæ enim in occulto sunt ab ipsis, turpe est et dicere. » Item Eccli. c. xix, et c. xx et xxi. Et item, incomparabiliter plus teneor diligere animam proximi, quam corpus proprium. Item, quod probatio compassionis, exhibitio est correptionis, sicut dilectionis, exhibitio est operis. Item, quia sanctior est copula vel cura animarum, quam corporum. Item, veri imitator sis Samaritani, qui vulnerati misertus est, nec eum præterit, sicut sacerdos et levita, sed curam ejus egit (*Luc.* x). Item, exemplo Domini, qui, relictis nonaginta novem ovibus in deserto, ivit quærere ovem centesimam, quæ perierat (*Luc.* xv).

Item, pasce, non tantum corporali, sed etiam spiritali cibo, fame verbi Dei morientes, etc. Item Ephesiorum cap. v : « Estote imitatores Dei sicut filii charissimi, et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, ut scilicet pro fratribus nostris animas nostras ponamus. » Nam et in hoc maxime obaritate[m] ejus cognoscimus. Si ergo quilibet pro loco et pro tempore teneatur « pro proximo animam ponere (Joan. xv), » quod quidem verum est, multo magis debet eum corripere, quem viderit delinquere. Item IV Reg. cap. xv de Ozia. Item, omnia quæ contra pessimam taciturnitatem inducta sunt, hic induci possunt, ut ea, quæ maxime obviant huic præcepto Dominico de corripiendo fratre.

CAPUT CII.

De misericordia intercedente pro inimicis.

Sequitur de misericordia intercedente etiam pro inimicis (Luc. xxiii), cujus, præter dominum et protomartyrem Stephanum (Act. viii), egregium est exemplum Samuel intercedens pro Saule, qui voluit eum occidere. Ob quam causam meruit Samuel, « quod omnes a Dan usque Bersabee cognoverunt, quia Samuel esset fidelis propheta Domini (I Reg. iii). » Hujus etiam mirabile exemplum existit Moyses, qui orans pro populo exasperante, eumque graviter molestante, tenuit Dominum furem, dicens: « Aut dimitte eis, aut dele me de libro vite (Exod. xxxii). » Item psalmus cv : « Et dixit Dominus, ut disperderet eos, si non Moyses, electus ejus, stetit in confectione in conspectu ejus, ut averteret iram ejus, ne disperderet eos. » Noluit enim Moyses solus sine eis terram promissionis intrare. Unde a sanctis comparatur **255** matri, quæ invitata ad solennes epulas, puero exposito, puta clamoso, sordido et tædioso, sine eo non vult intrare, eligens magis cum filio foris jejulare.

CAPUT CIII.

De visibili et corporali et manuali misericordia, sive subveniente.

Sequitur de visibili et corporali et manuali misericordia. Hujus excellentissimum exemplum fuit Job, qui cap. xxix et xxxi, ait : « Auris audiens beatificabat me, et oculus videns testimonium reddebat mihi, eo quod liberassem pauperem vociferantem, et pupillum cui non erat adjutor. Benedictio perituri super me veniebat, et cor viduæ consolatus sum, justitia indutus sum, et vestivi me, sicut vestimento et diademate, judicium meo. Fui oculus caeco, et pes claudus, pater eram pauperum; conterebam molas iniqui et de dentibus illius auferebam prædam. Mœrentium eram consolator. Si, quod volebant, negavi pauperibus, si oculos viduæ exspectare feci; si comædi buccellam meam solus, et non comædit pupillus ex ea, quia ab infantia mea crevit mecum miseratio, et de utero matris meæ egressa est mecum. Si despexi prætereuntem, eo quod non haberet indumentum, et absque operimento pauperem; si non benedixerunt mihi latera ejus, et de velleribus ovium mearum calefactus est; si foris, et extra taberna-

(5) Consule Vitam apud Sur., die 10 Aug.

culum meum mansit peregrinus; si ostium meum viatori non patuit. » Aposiopesis est, quasi, si hæc, et hæc non feci omnium misertus, nec misereatur mei Deus. Item psal. xxxiv : « Domine, quis similis tui, eripiens inopem de manu fortiorum ejus, egenum et pauperem a diripientibus eum? » Misericordia sæpe adeo flagrat, ut, per pium et sanctum impetum, cæteris virtutibus et maxime obedientiæ (de qua legitur : « Quia melior est obedientia quam victimæ, et peccatum ariolandi est, nolle obedire (I Reg. xv) » non parcat, ut patet exemplo cujuscumque conversi, qui prohibitus ab abbate, data occasione et opportunitate temporis, indigentibus erogavit. Item Ecclesiastici cap. xxix : « Propter mandatum assume pauperem, et propter inopiam ejus ne dimittas eum vacuum. » Item Ecclesiastici eodem capite : « Qui facit misericordiam generatur proximo suo, et qui prævalet manu mandata servat. »

256 CAPUT CIV.

De eleemosyna.

Misericordiæ autem filia est eleemosyna. Circa quam videndum est, quis sit ejus effectus, quid dandum, et quomodo, et quo ordine, quantum, qualiter et de quo, quibus, quot, et qualibus. De effectu ejus ait Spiritus sanctus in Ecclesiastico cap. xxx. « Absconde eleemosynam in sinu pauperis, et ipsa orabit pro te ad Dominum, ut libereris ab omni malo. » Est enim eleemosyna una alarum orationis, et jejunium altera. Et item : « Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum (Eccli. iii). » Et item : « Eleemosyna viri, quasi sacculus cum ipso et gratiam hominis, quasi pupillam » contra hostes, « conservabit (Eccli. xvii). » Et Dominus in Luca cap. xi : « Verumtamen, quod superest, date eleemosynam; et ecce omnia munda sunt vobis. » Et item : Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula (Luc. xvi). » Et David psalmo cxl : « Dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæculi. » Et Laurentius (5) : Nam facultates Ecclesiæ, quas requiris in cœlestes thesauros manus pauperum deportarunt. Quod hic datur pauperi et egeno, a Christo recipitur in cœlo. Unde et ipse ait : « Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis (Matth. xxv). » Et item : « Qui vos recipit, me recipit (Matth. x). » Et item, Martinus adhuc catechumenus, hac me veste contextit (6).

Quid autem sit dandum, et quo ordine ostenditur in Luca cap. vi, ubi ait Dominus : « Omni petenti te tribue; rem, quam petis, si potes; si non potes, da calicem aquæ calidæ; quam si non habes, da calicem aquæ frigidæ. Quod si nec frigidam, si malus est, da ei correptionem, si bonus, orationem. Nunquam enim deest justo quid det, qui in Domino omnium omnia possidet.

Quantum vero dandum sit Dominus per organum Joannis in Luca cap. iii ostendens, ait : « Qui habet duas tunicas, det unam non habenti, et qui habet escas similiter faciat. » De duabus tunicis et escis

(6) Vita apud Sur., die 11 Novemb.

similiter dividendis congrue et signanter datur præceptum (*Math. x*) ; quia si una dividatur, nemo ea vestitur. In dimidia enim tunica, et nudus remanet qui accipit et qui dedit. Necessaria ergo retine tibi et familiae tuae, quae vero supersunt pauperibus distribue, etiam ex necessitate, pro loco et pro tempore, alioquin raptor eris. Hanc etiam mediationem bonorum distribuendorum pauperibus Apostolus in secunda epistola ad Corinthios (cap. viii) ostendit, dicens : « Non dico vobis, ut gratia vestra et voluntas dandi eleemosynam atis sit remissio, vobis autem tribulatio ; sed ut ex æqualitate, vestra abundantia illorum inopiam suppleat ; ut illorum abundantia, in spiritualibus, vestra sit supplementum inopiae, ut fiat æqualitas ; » de qua scriptum est in Exodo (cap. xvi) de manna. « Qui multum habuit non abundavit, et qui modicum habuit, **257** non minoravit, » sed sufficienter habuit. In ratione enim dati et accepti consistit pax Jerusalem, ut abundantes in temporalibus ea distribuunt pauperibus se magis abundantius in spiritualibus, ut sic communicantes temporalia et spiritualia æqualiter, qui multum habet in temporalibus non abundet, quia super necessaria nil sibi retinet, sed æqualiter pauperibus distribuit : et « qui modicum habet » in temporalibus, non « minoravit » in eisdem, quia sufficienter ea ab alio recipit.

Sicut de spiritualibus. Hanc æqualitatem bonorum supererogando excessit Martinus (*vide ejus vitam loco supra indicato*), cum chlamydis suae medietatem pauperibus dedit. Quem factum deformem pro truncato habitu, alii ceperunt deridere, alii altius genere, eo quod nihil simile unquam eis contigisset. Sed et unicum tunicam totam, quam in ovicula commendavit, pauperi dedit, cui archidiaconus aliam, et stragulatam pro quinque denariis emit. Bene autem et pie legenda tam beati Martini quam beati Nicolai (S. Nicolai Vita est apud Sur., die 6 Decemb.) ab operibus misericordiae, in quibus, sicut viri misericordiae excellēbant, contextitur in initio sui ; ut in hoc ostendatur existitisse fundamentum totius religionis ipsorum. Uterque enim super afflictos pia gestabat viscera. Unde et Nicolaus tres virgines, ne pro inedia lapanari macularentur infamia, nuptui dedit, frat enim in ejus animo pietas eximia, et oppressis impendebat multa beneficia. Nolanus episcopus superaddidit (*Lib. iii Dialog. beati Greg., cap. 4*), qui non tantum sua, sed seipsum vendidit in servitum pro liberando filio viduae a carcere, et captivitate. Nos vero, nec hanc æqualitatem Apostoli distribuendarum rerum pauperibus, nec dimidiationem, vel totalitatem Martini sequi et probare volumus, per opera scilicet, nec per verba, imo disputando contradicimus, intendentes nos omnia posse possidere, et nulla superflue. Sed « Dominus non irridetur (*Galat. vi*), » qui omnia creavit ad usum omnium, non unius tantum.

A. Sequitur quibus et quot, et qualibus et qualiter dandum sit. Quibus ergo? Omnibus si potes, sed « maxime domesticis fidei (*ibid.*), » et inter hos magis indigentibus, et inter hos magis justis : « Quia oculi Domini super justos (*Psal. xxxiii*). Dispersit dedit pauperibus (*Psal. cxi*), » non ructantibus. Cæteras vero auctoritates ad hoc, supra invenies in titulo, qui scribitur (supra c. 47) : « Contra eos, qui dant non indigentibus. » Ecce quibus, quot, qualibus, et qualiter dandum.

Circa vero qualitatem et cautelam dandæ eleemosynæ, hæc attendenda sunt. Distributio, ne uni omnia dentur. « Dispersit dedit pauperibus (*Psal. cxi*). Volo isti, sicut et tibi benefacere. » Necessitas, ut necessaria dentur, non superflua ; non lauta cibaria, nisi in necessitate ægritudinis. Hilaritas sine coactione. Unde II. Cor., cap. ix : « Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate. Hilarē enim datorem diligit Deus. » Coacta enim servitia Deo non placent, sed voluntaria. Unde : « Voluntarie sacrificabo tibi (*Psal. lxxi*). » Qui dat ob verecundiam, vel improbitatem Interpellantis vitandam, et rem et meritum perdit.

258 Solo enim intuitu Dei, non alicujus rei extrinsecæ, ut pretium et hujusmodi, danda est eleemosyna.

Pietas autem dantis condit eleemosynam, non quantitas dati. Item Exodi, cap. xxxv : « Omnis voluntarius et prompto animo, offerat primitias Domino. » Item : Filii Israel mente devota, voluntaria, donaria obtulerunt Domino in fabricam tabernaculi. Cum autem artifices instarent operi, dixerunt Moysi : « Plus offert populus quam necesse sit (*Exod. xxxvi*). » Qui jussit præconis voce ne quidquam ultra offerret in opere sanctuarii. Item I Esdræ primo ; idem, cap. ii et vii. Hoc exactoribus objiciendum et consulibus, magistris, didascalis facientibus ad opus, cum eleemosyna, secundum preces et verecundiam exhortata, non sit approbanda, quia non est sincera.

Apostolus ad Philippenses (cap. iv) : « Nulla Ecclesia mihi communicavit in ratione dati et accepti, nisi vos soli. Qui et Thessalonicam semel et bis in usum mihi misistis. Et quia non quero datum, sed requiro fructum abundantem in ratione vestra, » id est bonam et rectam voluntatem, qua interior homo fecundatur. Unde Dominus in Evangelio, non dicit singulariter : « Qui recipit justum, » sed addit : « In nomine justī. Recipere justum, datum est ; in nomine justī, fructus (*Math. x*). » Heliam pavisse legitur corvus et vidua (*III Reg. xvii*). Sed corvus, qui non in nomine justī, pavit dato ; a vidua, quæ in nomine justī, pavit « fructu. Hunc igitur fructum magis quam datum requiro (*Phil. iv*). » Qui enim dant, et non debita causa, et non debito fine ; vel invidi, vel justum postponentes, similes sunt corvo ; ministri suat, non habent fructum eleemosynæ, sed ministerium tantum.

CAPUT CV.

De quo sit danda eleemosyna.

Sequitur, de quo sit danda eleemosyna. De tuo scilicet, non de alieno. Unde: «Honora Dominum de tua substantia (*Prov. iii*),» non de aliena. Et Deuteronomii, cap. xiii: «Non adhærebit quidquam de anathemate,» quocunque, scilicet, quod separari debet a te, vel quod justum est ut separet a te, «in manu tua, ut misereatur tui Dominus.» Item, cap. vii: «Non concupisces argentum et aurum, de quibus facta sunt; nec assumes ex eis tibi quidquam, ne offendas, propterea, quia abominatio est Domini Dei tui.» Item (cap. xiv): «Agnus sine macula,» corporis, non velleris, præcipiebatur offerri Domino. Reliquas auctoritates et concordantias ad hoc, supra in titulo. «De acceptione munerum illicite acquiritorum.» Item: Exemplo Martini presbyteri cardinalis pauperis, quia munera spernentis, cui, sicut et cæteris cardinalibus, cum dominus cancellarius misisset Romanæ curiæ eulogiam et benedictionem, scilicet viginti libras in Natali Domini ad solemnizandum, respuit eas, quia de rapina et Simoniacæ acquisitiæ erant. Qui etiam cum sibi 259 commodatus esset equus, deficiente proprio a quodam episcopo, cum legatione fungeretur, noluit juvare prædictum episcopum in sua causa, nisi reddito sibi equo, et cognita causa ejus prius justa. Item exemplo Stephani abbatis Cisterciensis secundi, qui datos panes et caseos a sacerdote converso suo, distribuit eos pauperibus et pueris, judicans monachos suos non debere eis, tanquam furcivis et raptis vesci, cum «dextera» sacerdotum plurimorum et archidiaconorum «repleta sit» hodie et tunc etiam, «muneribus (*Psal. xxv*).» Et «dextera eorum dextera iniquitatis (*Psal. cxliii*),» qui in dextera, et pro his, quæ sunt dextræ, rapiunt et accipiunt, entes peiores laicis feneratoribus, qui in sinistra, et pro his, quæ sunt sinistræ rapiunt.

CAPUT CVI.

De ordine dandæ eleemosynæ.

Notandum est etiam quidam ordo in datione eleemosynæ. Sed ut altius ordiamur, distinguendæ sunt species eleemosynæ. Prima igitur est Dei, consistens in creatione et recreatione nostra, in consolatione nobis exhibita per beneficia, in instructione per præcepta, in emendatione nostra per flagella, deinde in collatione præmiorum in gloria. Secunda species est Christi hominis, qui in cruce seipsum obtulit Deo Patri hostiam vivam pro nobis adhuc inimicis suis. «Majorem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis (*Joan. xv*).» Seipsum etiam quotidie cum insigni militiae suæ representat Patri, pro nobis orans et interpellans, ut advocatus et frater noster in cælis. Tertia est hominis ad seipsum, «miserere animæ tuæ, primo placens (*Ecclesi xxx*)» Deo. Quarta est hominis ad proximum, et multiplex. In correptione fratris, ut corrigat; in dimissione propriæ injuriæ, in

A oratione pro ipso, in compassione, in consilii sancti datione, in cujuslibet talenti commissi, sive corporalis, sive spiritualis erogatione. Sed exhibitio corporalis, eleemosynæ nomen generale, ex usu quidem proprium sibi vindicavit. In hac autem specie, scilicet corporali eleemosyna, quidam ordo attenditur.

Prima enim, et sincera, et pura eleemosyna est, de labore proprio. Unde. «In labore et sudore vultus tui,» non alieni, «vesceris pane tuo (*Gen. iii*),» et aliis ad vescendum dabis. Et item. «Labores manuum tuarum, quia manducabis, et bene tibi erit (*Psal. cxxviii*).» Exemplo etiam Apostoli, qui cibum manibus quærebat. Qui etiam ait ad Ephesios, cap. iv. «Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habent unde tribuat necessitatem patienti.» Exemplo etiam viduæ recusantis sepeliri in camisia alia quam in illa, quam nevit et texuit. Secundus gradus eleemosynæ corporalis, est de patrimonio proprio de quo potest fieri eleemosyna et si non adeo pura, ut prima, quam tamen colis sudore alieno, et homine uteris pro jumento. Tertius gradus est de patrimonio crucifixi, 260 cujus dispensatores, et quasi testamentarii sumus, non Domini. Unde et minus proprie dicitur eleemosyna. In omnibus tamen his par charitas, par præmium commendat, vel comparat et committitur. In hoc autem ultimo, nisi dispensatio justa fiat, fures erimus et raptores. Et sæpe contingit res pauperum dari abundantibus et nepotibus sacerdotum, nec abundant sed aporiatii sunt, quia

Non habet eventus sordida præda honos (7).

(*Ovid., lib. i Amoris eleg., 10.*)

Et male parta male dilabuntur.

CAPUT CVII.

De cautela dandæ eleemosynæ.

«Addendum prædictis, quod etiam ad cautelam dandæ eleemosynæ pertinet, scilicet, ut propria voluntate et prompta, libero arbitrio et propria manu, si potes, eleemosynam distribuas, exemplo Christi et sanctorum multorum ministrantium in medio subditorum; exemplo etiam comitis Theobaldi, bonæ memoriæ, qui subtelares cum uncto, propria manu dedit pauperibus, hæc de causa, ut et in eo lacrymæ compunctionis, et major devotio et humilitas crescerent, et ut pauperes affectuosius pro eo orarent, comparata sibi magis eorum gratia per humilitatis suæ obsequium.

Dum vivis, etiam pro te erogas, dum tempus est seminandi; quia mortuus rarum invenit amicum, Nihil enim citius frigescit in corde, quam amicitia mortui post mortem. Præparemus igitur nos ad ingressum regni, quia non nisi præparati ingrediemur. «Præoccupemus faciem» judicis «in confessione, et in psalmis;» hoc est in bonis operibus et laudibus, «jubilemus ei (*Psal. xciv*),» antequam veniat;

(7) Id Festus Pompeius et Nevio erat.

reminiscentes quia et unumquodque quatuor animalium coram facie sua ambulabat (*Ezech. 1*), docentium, imitatores Evangelii sic ambulare; exemplo etiam Apostoli, qui in anteriora se extendebat (*Phil. 11*); et exemplo etiam animæ simplicissimæ, dicentis; quia eleemosyna vivi, est sicut lucerna lata coram homine; illuminat eum, ostendens ei quo vadat. Eleemosyna vero mortui, est tanquam lucerna lata post tergum hominis non illuminans ei, quo minus cadat in præcipitium.

Est autem hæc differentia, et inter opera pietatis sub lege facta, et opera pietatis facta sub Evangelio. Lex namque ait: «Frange panem esurienti,» etc. (*Isa. LVIII*.) Unde apud quosdam hic mos laudabilis inolevit, ut de singulis pauperibus aliquid frangatur pauperibus.

Tobias etiam ait (cap. IV): Modicum habes, modicum dabis. Deus vero in Evangelio perfectiorem pietatem præcipiens, ait: «Vade, et vende omnia quæ habes, et da pauperibus (*Matth. XIX*),» non tantum indigenti, sed et rapienti. «Unde, si quis abstulerit tibi tunicam, da ei et pallium (*Matth. V*).» Unde eremita inquisitus quis illum spoliasset, fere nudus **261** in semicinctiis suis ambulans, ait: Codex est iste prædo cælestis, docens omnia dare pauperibus. Cui ille: Quomodo omnia dedisti, qui illum adhuc habes? Et statim dedit. Item Apostolus II ad Cor. cap. VIII: «Notam vobis facio gratiam Dei, quæ est in ecclesiis, Macedoniae scilicet: quod altissima eorum paupertas abundavit in divitiis simplicitatis eorum, quia secundum veritatem testimonium illis reddo, quod supra virtutem primo voluntarii fuerint, cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam et communionem ministerii, quod sit in sanctis.»

CAPUT CVIII.

De commendatione eleemosynæ.

Sed quæ est causa tantæ commendationis eleemosynæ in sacra Scriptura? Audi Apostolum I ad Timoth., cap. IV: «Quia exercitatio corporalis ad modicum est; pietas autem ad omnia utilis est, habens promissionem vitæ quæ nunc est, et futuræ.» Non maceratio carnis, habitus incultus, crebræ vigiliæ, jejunia assidua et arcta, austeritas vitæ, et horror in facie te exhibent verum philosophum et Christianum; sed hæc sunt signa eleemosynæ: si visceribus pietatis affluas, si nihil concupiscas, si nihil pertimescas, sciens, quia «quæstus magnus pietas cum sufficientia (*I Tim. VI*).» Ad manum autem est quod sat est. Habet autem pietas promissionem vitæ quæ nunc est, et futuræ. Unde: «Primum querite regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis (*Matth. VI*).» Et item: «Non vidi justum derelictum, nec semen ejus querens panem (*Psal. XXXVI*).» Et item: «Centuplum accipient in hoc sæculo (*Matth. XXI*),» id est «centies tantum,» id est multiplicationem omnium quæ in mundo sunt divitiarum. Hæc enim nulli desunt, qui eas non amaverit. Habet etiam promissionem vitæ gratiæ. Unde: «In

A custodiendis illis retributio multa (*Psal. XVIII*), quia serenitas conscientiæ et augmentum virtutum. «Gloria enim nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ (*II Cor. I*).» Habet etiam «promissionem vitæ» gloriæ, id est vitæ gloriosæ, quæ in futuro erit, sicut et præsentis; quia «vitam æternam possidebit (*Matth. XIX*),» qui in præsentia opera misericordiæ habuit. Et item: «Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me (*Cant. II*).» Et item: «Qui mihi ministrat me sequatur, et ubi ego sum, illic et minister meus erit (*Joan. II*).» Et item: «Esurivi, et dedistis mihi manducare (*Matth. XXV*). Venite ergo, benedicti Patris mei, ut edatis et bibatis in regno ejus (*Luc. XXII*). Et transiens ministrabit illis (*Luc. XII*).»

B

262 CAPUT CIX.

De munditia cordis.

«Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (*Matth. V*).» Munditia cordis, seu virtus generalis, omnes virtutes, omnia bona opera, et cogitationes complectitur. Quæcunque enim fidei et aliis virtutibus attribuuntur, in munditia cordis concluduntur, ut a qua ortum habent. Hæc cuilibet fidei necessaria est, sine qua non est salus. Unde Salomon: «Omni custodia custodi cor tuum (*Prov IV*) mundum, quod quidem difficilium est, quam corpus mundum custodire; quia corrupta mente corrumpitur corpus, et non econtrario, ut in fatuis virginibus (*Matth. XXV*). Magis igitur est necessaria munditia mentis quam corporis. «Et quis gloriatur se mundum habere cor? (*Prov. XX*)» Etiam in angelis aliquid immunditiæ, vel «pravitatis» in conspectu Domini «inventum est (*Job IV*).» Et in Ezechiele, cap. III, ait Dominus: «Qui audit corpore, «audiat» mente, «et qui quiescit in corpore, «quiescat» in mente. Gregorius (hom. 12, in *Ezech.*): Qui enim sabbatizat in corpore, et non in mente, ei potest adaptari quod dicitur a Jeremia: «Viderunt eam hostes, et deriserunt Sabbata ejus (*Thren. I*).» Exterius enim hypocrita et sepulcrum dealbatum (*Matth. XXIII*), interius autem herosus, et plenus spurcitiis. Summo opere igitur et omni vigilantia custodiendum est cor. «Non enim quod intrat in os hominis coinquinat hominem, sed quod de corde exit (*Matth. XXIII*),» ut furta; adulteria, homicidia, et omnia mala, similiter et omnia bona. Unde: «Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit (*Luc. XI*),» sed non nisi prius corde mundato per fidem. Unde Petrus; «Fide mundans corda eorum (*Act. V*).» Munditiam igitur cordis fides inchoat, spes et charitas eam consummant. Et ait David: «Cor mundum crea in me Deus.» Primo enim in eo creatum per vulnerationem naturalium, et spoliationem gratuitorum, quasi desierat esse. Unde, quia sine corde est, qui cor habet immundum, orans ait: «Cor mundum crea in me Deus, et spiritum rectum,» quo cogitationes ad te, et secundum beneplacitum tuum dirigam, «innova in visceribus meis (*Psal. L*).» Et Apostolus ait:

« Renovamini spiritu mentis vestræ (*Ephes. iv.*) » A turbatur. Fremit enim mundus, premit corpus, Munditia autem cordis maxime est necessaria scholaribus accedentibus ad sacræ paginæ lectionem. Unde Augustinus : In tam excellenti luce oculus rationis non figitur, nisi per munditiam fidei prius purgetur. « Animalis enim homo non percipit ea quæ Dei sunt (*I Cor. ii.*) » Ob hoc donum Spiritus sancti, quod est intellectus, huic beatitudini, scilicet munditiæ cordis, adaptatur, ut ostendatur ista debere conjungi, et se comitari; quia « a mandatis tuis intellexi (*Psal. cxviii.*) » Sed de hoc ramusculo munditiæ in principio prædicationis nostræ diffusius disputavimus. Hæc etiam virtus potissime necessaria est sacerdoti. Unde Moyses : « Mundamini, qui fertis vasa Domini (*Isa. lii.*) » Sicut enim Abrahæ sacrificanti immundis volucris descendentibus super sacrificia necessarium fuit flabellum (*Gen. xv.*), **263** quo eas abegit, sic et sacerdoti ventilabrum fidei et munditiæ cordis, maxime eum sacrificio altaris assistit; quando importunius insurgunt et infestant « muscæ morientes, perdere volentes suavitatem unguenti (*Eccle. x, 1.*) » ut hoc flabello eas abigat, fidelemque ancillam custodiæ ostii deputet, ne latrunculi interficiant Isboseth (*II Reg. iv.*) Sicque et « ostio clauso intrabit cubiculum suum orans ad Patrem (*Matth. vi.*) »

CAPUT CX.

De pace.

« Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (*Matth. v.*) » Pax sicut consummatio omnium virtutum, merito in catalogo beatitudinum septima et ultima ponitur, cui sacra Scriptura majora videtur attribuere, quam cæteris virtutibus; quod per majorem expressionem præmii ejus, quam aliarum virtutum ostenditur; quia « pacifici, filii Dei vocabuntur » cæteri « possidebant regnum (*ibid.*) »; sed filii in universum jus patris succedunt jure hæreditario. Est autem triplex pax : Temporis, pectoris, æternitatis. De prima ad præsens nihil, quæ tamen pluribus obest sæpe, quia propter eam resolvuntur; multis etiam prodest, ut infirmis. Secunda virtus est et meritum, tertia secundæ est præmium. Ut autem ostendat Dominus quam necessaria sit saluti nostræ hæc virtus, et quantum appetenda a Christiana religione, ait discipulis, et nobis in eis : « Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis (*Joan. xiv.*) » Quasi diceret : « Pacem relinquo vobis, » id est quasdam reliquias pacis, quia imperfectam, non permansuram pacem. Unde nec addit : « Meam pacem, » sed pectoris, in præsentem « relinquo vobis, » postquam, « pacem meam, » consummatam scilicet, et permansuram do, id est in futuro dabo vobis, « pacem, » scilicet æternitatis, quia non dabit Deus pacem, nisi super pacem. Ideo etiam per Prophetam ait in persona justi : « In pace semiplena dormiam, » dehinc in pace perfecta, quæ est « in idipsum » invariabilis et perfecta, « requiescam (*Psal. iv.*) » perfecte quiescam. Pax enim pectoris in præsentem imperfecta est, quia sæpe

insidiatur diabolus.

Ob hoc etiam ait verus Pacificus : « In mundo pressuras, in me autem pacem habebitis (*Joan. xvi.*) » Et Dominus etiam, ut pacem mentibus fidelium firmiter insereret post resurrectionem, discipulis « januis clausis (*Joan. xx.*) » eam ceu summam virtutum annuntiavit, dicens : « Pax vobis (*ibid.*) » Ideo etiam vicarius ejus spiritualis, scilicet episcopus, convertens se ad populum in missa, eam illi annuntiat. Ideo etiam nato Domino idem fecit pastoribus, et simplicibus annuntiarum per angelum, primum et præcipuum gaudium, nuntium pacis dicentem : « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (*Luc. ii.*) » Ideo etiam

B in præcipuo sacramento Ecclesiæ, scilicet in sacramento altaris, confecta Eucharista sacerdos **264** cum Ecclesia dicit : « Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere (*Joan. i.*) » — « miserere, » et, ut perfecte misereatur, uno verbo concludens omnes miserationes ejus, et summam, et effectum omnium virtutum, annectit : « Dona nobis pacem (*ibid.*) » De qua Apostolus loquens ait : « Ipse est pax nostra qui fecit utraque unum (*Ephes. ii.*) » ima summis, et terrena cælestibus reconcilians, pacem inter Deum et hominem reformans. Omnes enim eramus inimici Dei, eique inimicabamur, qui tamen semper dilexit nos. Inter hominem et hominem, Judæum scilicet et Gentilem, mediator pacis fuit (*I Tim. ii.*) Homini etiam ad se ipsum, qui a se dissidebat non existens in uno, in unitate fidei et morum, cujus « arca » non « erat consummata in uno cubito (*Gen. vi.*) » Homini etiam ad angelum, cujus ruina per peccatum hominis dilata est reparari (*Isa. xiv.*); qui etiam angeli non ita obsequabantur hominibus ante adventum Christi, sicut post; quasi offensi illis, eo quod Dominum suum offenderint. Solus diabolus non est reconciliatus, sed exclusus est ab hac pace, quia primus discordiam inter Creatorem et creaturam seminavit, in quo apparent etiam filii et imitatores ejus, qui pacem non habent cum proximo, et ita nec cum Deo, nec cum se ipsis. Contra filii et imitatores Christi sunt omnes pacifici. Ob hoc Apostolus ad Romanos cap. v, ait : « Justificati igitur ex fide pacem habeamus ad Deum et ad proximum, per Dominum nostrum Jesum Christum. »

Hæc est virtus, quæ sola excellit in consortio et collegio sanctorum, faciens pacificos, amabiles, sociabiles et tractabiles; adeo ut propter eam magis quam propter cæteras virtutes, qui pacificus est, omnibus præficiatur et præponatur. Propter hanc nimis sibi utilem sponsa in Canticis orans, ait : « Osculetur me osculo oris sui (*Cant. i.*) » Os osculans est Verbum assumens, os osculatum humana natura assumpta, ex quibus est electrum effectivum pacis inter Deum et hominem, homo Christus Jesus, Deus et homo. Ecce quanta pax debet esse hominis cum Deo, cui unitus est per naturam hominis eum

proximo; propter quam, naturam humanam, in unitate summæ pacis sibi univit. Propter hanc etiam ait Deus per Prophetam: « Inquire pacem et persequere eam (Psal. xxxiii), » ne a te elongetur. Et quomodo persequatur ostendens Augustinus, ait: Projice pecuniam, ut emas tibi pacem, et cor tranquillum. Et Dominus: « Si abstulerit tibi tunicam, da ei et pallium (Matth. v). » Et: « Esto consentiens adversario tuo in via (ibidi). » Et Apostolus, « Redimentes tempus » et pacem pectoris, « quoniam dies mali sunt (Ephes. v), » propter malitiam, quæ in eis exercetur. Et item: « Quare non magis injuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini? Sed vos injuriam facitis et fraudatis; et hoc fratribus (I Cor. vi). » Item Propheta invitans nos ad pacem, ait: « Qui posuit fines tuos pacem, et adipe frumenti (Psal. cxlvii). » Jerusalem cælestis, in cujus finibus non erit nisi pax, et domus unius moris (Psal. Lxvii); in finibus vero gehennæ, dolor et discordia. Unde pro hac quasi sufficienti ad salutem, idem Propheta orans adjungit: « Rogæ quæ ad pacem sunt Jerusalem, et abundantia diligentibus te. Fiat pax in virtute tuâ, et abundantia in turribus tuis. Propter fratres meos, et proximos meos loquebar pacem 265 de te, propter domum Domini Dei nostri, quasivi bona tibi (Psal. cxxi). » Item: « Da pacem sustinentibus te, ut prophætæ tui fideles inveniantur (Eccli. xxxvi). » Item Apostolus ad Philippenses cap. iv. « Et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat corda vestra et intelligentias vestras. » Idem etiam ostendens quam necessaria sit pax salutis, omnibus, quibus scribit, sub hac forma scribit: « Gratia sit vobis, et pax a Domino Jesu Christo (Rom. i), » id est tranquillitas mentis, sine qua non videtur Deus, quia: « in hac pace factus est locus ejus (Psal. Lxxv); » unde « nec requiescet, nisi super pacificum et quietum (Isa. Lxvi). » Item David: « Custodi innocentiam et vide æquitatem, quoniam sunt reliquæ homini pacifico (Psal. xxxvi). » Non ait, innocenti et justo, quod posset dixisse; sed « pacifico, » ostendens conclusionem et summam aliarum virtutum esse in pace, sicut in domina, ad quam aliæ sunt appendiciæ et tendentes, sicut asseclæ et pedisequæ. Unde, non ipsis, sed dominæ reliquias præmiorum de, quibus dicit: « Reliquæ cogitationum diem festum agent tibi (Psal. Lxxv), » attribuit.

CAPUT CXI.

A quibus pacem habere debeamus.

Dictum est cum quibus debemus habere pacem scilicet cum Deo, cum proximo, etc. Nunc dicendum a quibus, scilicet, a carne propria, ut dometur Dalila (Judic. xvi), exemplo Apostoli, qui ait: « Castigo corpus meum et in servitutem redigo (I Cor. ix). » Et Dominus: « Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes (Luc. xii). » A diabolo, ut « spirituales nequitiæ (Ephes. vi), » vitemus in quantum possumus. A mundo, ne « secularibus, negotiis (II Tim. ii), » et mundanis actibus

A nimis dediti simus. Unde Jethro ad Moysen in Exodo cap. xviii: « Stulto, inquit, labore consumeris. Partire igitur onus tuum in plures, et Dominus erit tecum, etc. » Super hunc locum ait Augustinus (lit. 2: Q. super Exodum, q. 68): « Manifestum est animum nimis humanis actionibus intentum Domino vacuari, quo sit tanto plenior, quanto in superna et ad æterna liberius extenditur. Et Salomon ait: « Fili, ne in multis sint actus tui (Eccl. xi), » etiam honestis, quia

Imponit finem sapiens et rebus honestis.

(JUVEN., Sat. vi.)

Vide, ne ab omnibus ita habearis, quod te ipsum non habeas. Vide; ne ita prosis proximo, quod te ipsum despicias: « Qui sibi nequam est, cui erit bonus? » (Eccli. xiv.) — « Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiat? » (Matth. xvi.)

Pluribus intentus minor est ad singula sensus.

Sicut vitis comedere, ita nimis operari pro terrenis vitium est. Astringas ergo, et redigas te ad unitatem in quantum potes, quia « non est qui faciat bonum, non est usque ad unum (Psal. cxii); » — « In uno subito consummata est arca (Gen. vi). » — « Unam petii a Domino hanc requiram (Psal. xxvi). » — « Unum est tibi necessarium (Luc. x). » — « Unus tantum sanabatur in piscina (Joan. v). » Hoc modo pacem babelis a mundo cum Apostolo, qui ait: « Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo (Galat. vi). » Et non tantum a mundo, sed etiam ab omni hoste, si præcepta Dei dilexeris et custodieris. 266 Unde: « Pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum (Psal. cxviii); » quia non scandalum patiuntur nec faciunt, qui secundum legem Dei vivunt, exponentes eam, non secundum consuetudinem hominum, sed secundum sinceritatem, et sine nullo allegoriæ, simpliciter et nude, ut ab ore Salvatoris emanavit. De ejusmodi interpretibus dicitur: « Adhæsit lingua mea faucibus meis (Psal. xxi). » Item ad Hebræos cap. xii: « Pacem sequimini cum omnibus, et sanctinoniam, sine qua nemo videbit Deum. »

CAPUT CXII.

De effectu pacis.

Sequitur de effectu pacis. Ipsa est, quæ sola ædificat domum Domino. Unde David, « quia vir sanguinum erat, prohibitus est ædificare domum Domino (I Par. xxii). » Salomon vero (III Reg. v), etsi flagitiosus, tamen quia sine bello fuit in pace pacificus, jussus est ædificare domum Domino. Ecce quam abominabile bellum Domino tum domesticis fidei. Si igitur a prædictis pacem habes pacificus es et ædificas templum Domino; sin autem bellicosus et contra Dominum destruens templum ejus. Sed et multum virtutis et auctoritatis supra cæteras virtutes contulit Dominicus sermo paci, directus ad discipulos: « In quacunque, inquit, domum intraveritis, dicite: Pax huic domui

(*Luc. ix.*) Non ait charitas, vel fides, mansuetudo, A et hujusmodi, sit huic domui, sed « pax »; quasi concludens omnes alias virtutes in fasciculo pacis. Item David: « Dominus diluvium inhabitare facit, et sedebit Dominus rex in æternum; » quia contra hoc diluvium « Dominus virtutem dabit; benedicet » postea « populo suo in pace (*Psal. xxviii.*) » Et sanctus Zacharias plenus Spiritu sancto prophetavit, et dixit: « Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis, etc., » quia hæc et hæc facies « ad dirigendos pedes nostros in viam pacis (*Luc. i.*) » quasi in hoc opere pacis omnia opera ejus concludens.

CAPUT CXIII.

De duplici pace.

Est autem pax Dei, et pax mundi: prima duplex, quia pectoris. Unde: « Pacem relinquo vobis (*Joan. xiv.*) » Et pax æternitatis; unde Apostolus: « Pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum (*Phil. iv.*) » Secunda similiter duplex est. Est enim pax mundi ficta. Sed hæc proditorum et adulatorum est, de qua dicitur: « Homo pacis meæ, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem (*Psal. xl.*) » Et Jeremias c. xxxviii: « O Scedecia! viri pacifici tui seduxerunt te, et prævaluerunt adversum te, demerserunt in cæno et lutrico pedes tuos. » Et item: « Pax, pax, » a Tyrannis, hæreticis, « et non erat 267 pax (*Jer. vi.*) » a falsis fratribus. Et item: « Non veni pacem mittere in terram, » quia hoc peccatum mortale est, « sed gladium (*Matth. x.*) » quia in ore sanctorum gladius et mors, in ore autem meretricis mel et lac (*Prov. v.*) Et est pax mundi, scilicet prosperitas in præsentia sine perturbatione. Unde: « Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns (*Psal. lxxii.*) »

Hæc quidem a Deo est, sed sæpe per occasionem nocet, quia parit contemptum, resolutionem et ignaviam. Unde: « In pace, ecce amaritudo mea amarissima (*Isa. xxxviii.*) » Et poeta:

*Nunc patimur longæ pacis mala, sævior armis
Luxuria incubuit, victumque ulciscitur orbem.*

Quia:

Luxuriant animi rebus plerumque secundis.
(*Ovid., l. ii De arte amandi.*)

Et cætera:

*Quæritur Ægisthus quare sit factus adulter:
In promptu causa est, desidiosus erat.*
(*Id., l. i De Remed.*)

Pro hac pace etiam habenda sæpe perit libertas et conculcantur virtutes; unde nec pax est, ubi perit virtus. Unde Jacobi, c. iii: « Quæ desursum est sapientia, primum quidem, » per quam nec alia virtus perit, « pudica est; deinde pacifica, modesta, » suavis « bonis consentiens, plena misericordia et fructibus bonis, non judicans, sine simulatione. Fructus autem justitiæ in pace seminatur, facientibus pacem. » Et poeta ait:

PATROL. CCV.

. . . Superi, procul hanc avertite pacem.
Libertas cum pace perit.

(*LUCAN. l. iii Belli Pharsal, et loquitur
de Julio Cæsar.*)

Et Cato videns quia, « omnia Cæsar erat, » et statum reipublicæ perire, ait: Si audeatis, o superi, sustinere rempublicam et libertatem Romanorum deperire, sustinebo quidem et ego, verum pro ea quidquid potero experiar, honestius judicans libertatem trabendam esse in servitutem, quam ituram. E contra rex Ezechias molliissimum verbum, pessimum protulit cap. xxxix apud Isaiam, non præcavens libertati posterorum perituræ: « Fiat, inquit, tantum, pax et veritas in diebus meis (*IV Reg. xx.*) »

CAPUT CXIV.

De patientia.

« Beati qui persecutionem patientur propter justitiam, quoniam merces eorum copiosa est in cælo (*Matth. v.*) » Septem tantum sunt beatitudines perfectæ consummantes scalam Jacob (*Gen. xxviii.*), de quibus jam diximus; verum præter has restat patientia, quæ octava redit ad caput circummeundo, purificando, probando et manifestando omnes virtutes. Sicut enim aurum in fornace, ita et hæc omnis virtus probatur. Ut autem ad hanc recurramus quoties ea opus est, memores esse 268 debemus Dei patientiæ, quam commendans propheta, ut in ea eum imitemur, ait psalmo cxxlv: « Miserator et misericors Dominus, patiens, longanimis, et multum misericors. » Et Apostolus ad Romanos, cap. ii: « O homo, qui talia agis, an divitias bonitatis Dei, et patientiæ, et longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas et patientia Dei te ad poenitentiam adducit? Secundum autem duritiam tuam, et impoentiam eorum, thesaurizasti tibi iram in die iræ, et revelationis justi judicii Dei; qui reddet unicuique juxta opera sua. Iis quidem, qui secundum patientiam boni operis perstiterunt, gloriam, et honorem, et incorruptionem, quærentibus vitam æternam. » Et Isaiæ cap. xliii: « O Jacob, formavi te mihi in populum, in laudem; non me invocasti, Jacob, nec laborasti in me, Israel. Sed servire me fecisti peccatis tuis, præbui mihi laborem de iniquitatibus tuis. Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me, et peccatorum tuorum non recordabor. » Item cap. xlvii: « Audite me, domus Jacob et domus Israel, qui portamini a meo utero, qui gestamini a mea vulva. Usque ad senectam ego ipse, et usque ad canos ego portabo; ego feci, et ego feram; ego portabo et ego salvabo. » Ecce quanta patientia Dei in his omnibus verbis redolet. Unde et ipse per Isaiam ait: « Vineam meam, quid ultra tibi debui facere, et non feci? » (*Isa. v.*) Judicium est mihi tecum, quia in omni patientia mea et bonitate mea, oblita es mei.

Et ut vicinius contemplemur capitis et Salvatoris nostri patientiam, animadvertamus, quia pro-

pter nos, et ut ipsius mereamur patientiæ habere documentum et exemplum, factus est patiens-usque ad flagella, verbera, sputa, opprobria, et mortem tolerandam. (Collecta Ecclesiæ, Dominicæ palmarum.) Unde Isaias c. l.º: « Ego non contradixi, retrorsum non abii. Corpus meum dedi percutientibus, et genas meas vellentibus, faciem meam non averti ab increpantibus et conspuentibus in me. Ideo posui faciem meam ut petram durissimam, et scio quoniam non confundar. » Et cap. lxx: « Non est ei species neque decor, » etc. Hæc omnia patienter sustinuit Dominus, ut et nos patientiam doceret. Cujus effectum nobis commendans, et quam sit necessaria Christiano ostendens, ait: « In patientia vestra possidebitis animas vestras (Luc. xxi). » In aliis virtutibus animas habemus, in hac eas firmius retinemus. Et Parabolarum cap. xvi: « Melior est, inquit, patiens viro forti, et qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.

Animum rege, qui nisi patet, imperat.
(HORAŦ.)

Apostolus autem « excellentiorem viam, » scilicet « charitatem, » ostendens in fronte diffinitionis (I Cor. xii) ejus, præ cæteris differentiis patientiam quasi substantialem et consummaturam differentiam et proprietatem ejus posuit, dicens: « Charitas patiens est, etc. (I Cor. xiii). » Idem etiam II ad Corinthios, c. xii, ait: « Etsi nihil sim apud vos, signa tamen apostolatus mei facta sunt super vos; » non dico in multitudine clientelæ, equorum, exactionum, et pompa sæculi, « sed in omni patientia, in signis, prodigiis et miraculis, et virtutibus. » Sic signum expressius apostolatus sui, et quo semper erat ei opus, ut magis necessarium præposuit. Item in eadem cap. vi: « In omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in vigiliis, jejuniis, etc. » Et hic patientiam præposuit. Et Dominus in Luca faciens sermonem deseminato, 269 ait cap. viii: « Quod autem in terram bonam cecidit, hi sunt qui in corde bono et optimo audientes verbum retinent, et fructum afferunt in patientia. » Et poeta:

*Maxima virtutum patientia, pugnat inermis,
Armatusque solet vincere sæpe viros.*
(PRUDENT.)

Et item:

*Serpens sitis ardor arene
Dulcia virtuti gaudet patientia duris,
Dulcius est quoties magno sibi constat honestum.*
(LUCAN., De Catone, l. x.)

Item Jacobus, cap. v: « Exemplum accipite, fratres, exitus mali » pœnalis, « longanimitatis, laboris et patientiæ, prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis et finem Christi vi-

A distis. » Non ait, finem Job, quod posset, i.e. cumulatam prosperitatem post adversa in præsentia cum Job expectaremus. De fine igitur Christi, unde: « Domini Domini, exitus mortis (Psal. lxxvii), » addidit: qui usque ad mortem, a nativitate, adversa et persecutiones sustinuit. Id ipsam etiam de fine consummationis intelligitur. Christus enim per finem moris, ad finem consummationis pervenit. Unde: « O stulti et tardi corde ad credendum! nonne oportebat Christum pati et ita intrare in gloriam suam? » (Luc. xxiv.) Et te, si vis intrare in gloriam, per patientiam et passionem, oportet ingredi in eam. « Christus enim passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus, etc. (I Petr. ii). » Et Hieronymus ait (ep. ad Eustoch., De custodia virginitatis): Non nisi per patientiam impletur quod Scriptura dicit: « Regnum cælorum vim patitur, et violenti rapiunt illud (Matth. xi). » Et item: Quis sanctorum sine patientia coronatus est? A cubulis Ecclesiæ non deficit in ea iniquitas premens, et justitia patiens. Et alia Scriptura dicit (Græc., lib. i, Dial., c. 5): Quanti meriti apud Deum quisque existat, illata contumelia probat. Item Hieron. ad Eustoch. (in epitaphio Paulæ matris Eustoc.): Ut tibi compares patientiam, egredere paulisper de hoc carcere, id est corpore mortali, et depinge tibi ante oculos mercedem æternæ retributionis, quam « nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (I Cor. ii); » et durior eris saxo et adamante, nisi patientiam habueris, omnes penas « nil reputans, ut Christum crucifacias (Phil. iii); » quia: « Non sunt condignæ passionibus hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. viii); hoc tamen momentaneum passionis, maximum pondus gloriæ operatur in nobis (II Cor. iv). » Unde Apostolus ad Romanos, cap. iii: « Gloriamur autem in tribulationibus; scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem, » etc. Et cap. viii: « Si autem quod non videmus speramus, per patientiam » adversorum illud « expectamus. » Idem: « Patientes estote ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei (Galat. vi). » Item Psalmista David: « Pro torcularibus (Psal. viii), » id est cœclesiis, quæ in præsentia sunt in torcularibus et pressuris, sicut una, ut tandem defæcata per torcularia et purgata reponantur, sicut vinum optimum, in cellario Domini, et ne Dominus objiciat: « Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum (Isa. lxxiii). » 270 Item: « Non est occultatum os meum a te, quod fecisti in occulto, et substantia mea in inferioribus terræ (Psal. cxxxviii). » Item: « Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur (Psal. cxxxiii). » Hæc virtus præ cæteris arreptitium curavit, arreptitio triumphavit. Eremita cum venisset ad civitatem, ut venderet opuscula sua, præbente ei aliam maxillam percutientiam cum unam præbuisset, a quo dæmon exiens,

hujusmodi vocem emisit: In sola patientia victus sum, hac sola amisi vas, quod firmiter possedi, et hæc est examen virtutum, et boni viri, quod non alia virtus.

Qui enim ad injuriam illatam, vel contumeliam modicam, vel magnam, incandet, intumescit et crepat, hujus virtutis expertus est; similis scorpioni, qui calcatus aculeos suos vomit, arcuatoque vulnere pungit; non calcatus, minime venenosus est, vel timendus transennibus. Eos enim libere abire permittit.

Item psalm. xxxvii: « Ego autem tanquam surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum; et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones. » Verba sunt Salvatoris, similiter cujuslibet pœnitentis, ut sciat se non esse pœnitentem, nisi qui se sentit patientem triplici funiculo patientiæ, ut scilicet habeat patientiam contra contumeliam oris, contra damnum rei familiaris, contra etiam injuriam proprii corporis. Non enim sufficit quod contra unum istorum habeas patientiam, nisi et habeas contra quodlibet, sicut et Christus, « qui cum malediceretur, non maledicebat (1 Petr. ii). » Cum vestibus spoliaretur, cum plagis cæderetur, cum crucifigeretur (Matth. xxvii), « factus est sicut agnus, qui coram tondente se obmutuit, et non aperuit os suum (Isa. LIII). » De hac patientia dicitur: « Patientia pauperum non peribit in finem (Psal. ix). » Nescitur enim quis esse Christianus, antequam hoc triplici funiculo patientiæ accingatur, et probetur. Unde Satan ad Dominum ait, Job, cap. ii: « Pelle pro pelle, et cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua; sed mitte manum tuam et tange os ejus et carnem, et tunc videbis quod in faciem benedicat tibi. » Sed etsi Job nec sic probatus esset per injuriam corporis, paratus tamen esset animo eam patienter ferre. Nunquam et ipse dicendus est habuisse patientiam contra injuriam corporis, quam non sustinuit; sed etsi ante ætatem decessisset, nunquid tanquam impatiens judicaretur? Multi animo patientes sunt, qui deficiunt tamen in ipso actu injuriarum, videnturque prius caruisse patientia. Unde:

Qui cecidit, stabili non erat ipse gradu.

(BOET., *De cons.*, lib. i, metr. 1.)

« Et domus ista quæ cecidit, non erat fundata supra firmam petram (Luc. vi). » Sanctus etiam Bernardus dicebat, quod si immineret gladius capiti suo, crederet se deficere in martyrio; animum tamen patiendi habuit. Nunquid autem tales impatientes judicabuntur? Absit! Sæpe enim patientia lacessita injuriis perit; et sæpe, non habita prius, inter pressuras datur, et crescit: « Occulta enim sunt judicia Dei (Rom. ii). » Patiens igitur est, qui « semetipsam abnegat, et quotidie tollit crucem suam, et sequitur 271 Christum (Luc. ix). » Crux quatuor modis tollitur. Hanc tulit Christus primo super humeros, quasi vestem, ad locum passionis;

A secundo Simon Cyrenæus in angaria (Matth. xxvii), forte pro acceleranda passione Domini. Tertio, duo latrones pro peccatis suis; sed unus eorum pœnam culpæ commutavit in patientiam meritoriam vitæ. Circa quem quinque notanda sunt. Primum quod se ipsum accusavit, dicens: « Nos quidem digna factis recipimus (Luc. xxiii). » — « Sapiens in principio sermonis est accusator sui (Prov. xviii). » Secundum, quod corripuit proximum, qui justum blasphemavit. Tertium, quod justum commendavit, dicens: « Hic autem quid mali fecit? » (Luc. xxiii.) Quartum, quod veniam imploravit: « Meinente mei, dum veneris in regnum tuum (ibid.). » Quintum, quod exauditus est in remissione peccatorum sibi facta et de beatitudine in proximo conferenda: « Hodie, » inquit, « mecum eris in paradiso (ibid.). » Ille autem typum gerit cujuslibet pœnitentis, qui in predictis debet istum imitari. Quarto vicinius sibi tulit Dominus crucem, quia carni suæ confixam, et clavis consutam pro justitia consummanda. Unde: « Et factus est principatus super humerum ejus (Isa. ix). » Duo extremi modi boni, quia pro justitia. Primus est pœnitentiam, per compassionem proximi, per carnis macerationem, per adversorum patientiam, ut dicat pœnitens: « Stigmata Domini Jesu Christi in corpore meo porto (Gal. vi). » Quotidie enim tollo crucem meam et sequor Christum. Hunc modum, ut habeat Ecclesia orat, dicens (Collecta Eccles. feria vi infra hebdom. Passionis): Præsta, Domine, ut voluntaria castigatione peccata cohibentes, temporalibus pœnis maceremur potius, quam æternis suppliciis deputemur. Hic ure, hic seca. Primus igitur est imperfectorum; eorum scilicet, qui sunt atomus testimoniorum Christi. Extremus est perfectorum, scilicet martyrum, qui sunt « acervus testimonii (Gen. xxxi). » Duo mediimodi portandi mali sunt, nisi quis pœnam culpæ convertat in testimonium patientiæ. In angaria autem portatur crux triplici de causa. Vel pro servili timore, ut servus; vel pro verecundia; ut multi claustrales, qui verentur egredi claustrum propter verba hominum; pro laude etiam humana, ut hypocrita.

Sicut igitur diximus, contra triplicem persecutionem triplex est objicienda patientia. Qui enim verba convicii non sustinet, quomodo damna rei familiaris sustinebit? Qui nec damna, quomodo mortem et tormenta? Ad patientiam verborum etiam philosophus (SENECA, libro *De constantia*) adhortatur, dicens: « Equo animo sustinenda sunt imperitorum convitia, et ad honesta vadenti, contemptus eorum contemnendus est, « ubi contemptus juvat. » Et item: Quid refert an garciones (Vide notas) isti superius an inferius intonent? sicut in posteriori parte, sic sentent et in ore. Ideoque et verba eorum, ut stercorea contemnenda per patientiam. Nec cures si a talibus contemnaris, quia spernere mundum, spernere nullum, spernere sese, spernere se sperni, quatuor hæc bona sunt, sed ultimum majus. De se-

cunda et tertia patientia ait Apostolus ad Hebræos A
cap. x : « Spectaculum opprobrii et tribulationibus
facti, rapinam honorum vestrorum suscepistis cum
gaudio, cognoscetes **272** vos habere meliorem,
et manentem substantiam. Nolite itaque amittere
confidentiam vestram, quæ magnam habet remunera-
tionem. Patientia enim vobis necessaria est, ut
voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. »
Et cap. xii, subjungit : « Tantam igitur habentes
nos impositam nubem testium, deponentes omne
pondus, et circumstans nos peccatum, per patientiam
curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes
in auctorem fidei et consummatorem Jesum, qui
proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione
contempta. Recogitate ergo eum, qui talem B
sustinuit a peccatoribus adversus semetipsum con-
tradictionem, ut non fatigemini, animis vestris de-
ficientes. Nondum enim usque ad sanguinem resti-
tistis adversus peccatum repugnantes. » Nondum
cum Christo dicere potestis : « Calicem salutaris
accipiam (*Psal. cxv*), » cum tamen sola sit digna
retributio, ubi sanguis sanguine recompensa-
tur.

Tria autem juvant patientiam gratiæ, scilicet pa-
tientia naturalis, quæ est ex strenuitate quadam
naturali, consuetudo et promissio præmiorum. Pa-
tientia naturali, patientem laborum invenit Alexan-
der exercitum suum (legendus Quintus Curtius, et
alii qui gesta Alexandri Magni conscripserunt),
cum eum probaret, ducensillum sub torrida zona C
per diætam sine potu, usque ad fluvium quem-
dam. De hac etiam ait quidam justus : Homo est
animal patientissimum laborum, quod plus ferre
potest quam putet; sed facilius tædium nobis
omnia fecit difficilia; quæ quia non sint diffi-
cilia, ea timemus, sed quia ea timemus, ideo
sunt difficilia. Consuetudo etiam maxime juvat.
Unde : Quod male fers, assuesce, et leviter feres.
Et Tullius in Officiis ait : Eligenda est unicuique
ratio vitæ, hanc consuetudo faciet dulciorem et magis
tolerabilem. Sed nosivios deliciis enervavimus
et resolutos fecimus, ut nec etiam Christianos labo-
res et agones tolerare possimus. Maxime autem
nobis objici potest, quod patientia gratuita, et pro
tanto præmio, non possimus ferre ea quæ perpassi
sunt ethnici patientia naturali, et sæpe pro causa
inhonesta. Unde philosophus (SENECA, ep. 24) : Ex-
silium Metellus fortiter tulit, Rutilius etiam liben-
ter. Alter ut rediret Reipublicæ præstitit, alter re-
ditum suum Sulle negavit, cui nihil tunc negabatur.
In carcere Socrates disputavit, et exire (cum essent
qui promitterent fugam) noluit; remansitque ut
duarum gravissimarum rerum hominibus metum
demeret, mortis et carceris. Mutius ignibus manum
apposuit [*m. imposuit*]. Acerbum est uri; quanto
acerbius, si id te faciente patiaris? Vides hominem
non eruditum, nec ullis præceptis contra mortem
aut dolorem subornatum, militari tantum robore
instructum, pœnas a se irriti conatus exigentem,

qui nec ante removit nudis ossibus fluentem manum,
quam illi ignis ab hoste subductus est. Facere ali-
quid in illis castris felicius potuit, nihil fortius.
Vide quanto acrior sit ad occupanda pericula vir-
tus, quam crudelitas ad irroganda. Facilius Porsena
Mutio ignovit quod voluerat occidere, quam sibi
Mutius, quod non occiderit.

Simile verbum invenitur in Legenda B. Vincentii,
qui ait : Plus ingenio me posse pati dum torqueor,
quam possis inferre ipse qui torques. **273**
(SENECA, ep. 4) : Difficile est, inquit, animum per-
ducere ad contemptum animæ : quod absit maxi-
e pro honestate! Nonne vides quam ex frivolis causis
contemnatur? Alius ante fores amicæ laqueo se
suspendit; alius se præcipitavit e tecto, ne dominum
stomachantem diutius audiret; alius ne reduceretur
a fuga, ferrum adegit in viscera.

Et notandum quod est patientia naturæ, et pa-
tientia gratiæ, ut diximus, et patientia culpæ, quæ
potius remissio dicitur. Hæc est asinina patientia,
ferre scilicet non sustinenda, cui opponitur san-
cta et bona impatientia : de qua Jeremias inflatus, ait,
cap. xx : « Et factus est sermo Domini in corde
meo, quasi ignis æstuans, claususque in ossibus
meis, et defeci, ferre non sustinens contumelias et
terrorem multorum. » De hac dicit Isaias, cap. Lxiii :
« Et ipsa indignatio auxiliata est mihi. » Hac Phinees
percussit pugione coeuntes (*Num. xxv*); hac Moyses
armatus interfecit idololatrias « a porta in portam
pergens (*Exod. xxxii*), » ne totus populus periret;
hac Samuel interfecit Amalec, reservatum a Saule
contra præceptum Domini (*I Reg. xv*). Hoc zelo
Petrus morte percussit Ananiam et Sapphiram
(*Act. v*); Simoni etiam Mago maledixit : « Pecunia
tua tecum sit in perditionem (*Act. viii*). Hac Domi-
nus ejecit vendentes et ementes de templo (*Math.
xxi*). Legitur enim : « Zelus domus tuæ comedit
me, etc. (*Psal. Lxviii*). » De hoc legitur : « Defectio
tenuit me, pro peccatoribus dereliquentibus legem
tuam (*Psal. cxviii*). » Et : « Tabescere me fecit ze-
lus meus (*ibid.*). » Et item : « Quis infirmatur, et
ego non uror? » etc. (*II Cor. xi*). Et item : « Parati
revincere omnem inobedientiam et contradictionem
(*II Cor. x*). » Et in Ezechiele (cap. xi) : « Spiritus
Domini irrui in me. » Et in Ecclesiastico, cap. ii :
« Omne quod tibi applicitum fecerit, » etc. Item ibi-
dem : « Væ his qui perdiderunt sustentiam, »
etc. Et Ecclesiaste, cap. vii : « Ne sis velox ad
irascendum; » et : « Melior est patiens arrogante. »
Parabolarum, cap. xiv : « Qui patiens est, multa
gubernatur prudentia. » Ibidem, cap. xvi : « Melior
est patiens viro forti, et qui dominatur animo suo
expugnatore urbium. » Et : « Melius est humiliari
cum mitibus, quam dividere spolia cum superbis. »
Item Parabolarum, cap. xix : « Doctrina viri per
patientiam noscitur. » Ibidem : « Qui impatiens est,
sustinebit damnatum. » Jacobi, cap. i : « Beatus vir
qui suffert tentationem, » etc. Idem, cap. v : « Ecce
beatificamus eos qui sustinuerunt, » etc. II Regum,
cap. xv : « David nudis pedibus fugit a facie Absa-

lom. » Item cap. xvi, in quo « Sem i maledicit David, et David non patitur se vindicari. »

CAPUT CXV.

De quatuor virtutibus cardinalibus [principalibus].

Sicut septenarius septem beatitudinum (*Matth. v*) est numerus, et quindenarius quindecim graduum; sic quaternarius perfectus et solidus quatuor cardinalium virtutum est numerus, scilicet *prudentiæ, fortitudinis, temperantiæ, 274 et justitiæ*. Est autem prudentia prudens et dispositissima electio, qua transitoriis æterna, vitiis virtutes, exsilio patriam, servituti libertatem præferimus. De qua electione Augustinus ad Macedonium ait (epist. 52): Virtus, inquit, nihil aliud est quam diligere id quod diligendum est. Id autem eligere, quod eligendum est, prudentia est; nullis inde averti molestiis, fortitudo est; nullis illicebriis inde averti, temperantia est, nulla superbia inde averti; justitia est.

Porro his paucis ostensa est vitæ perfectio Christiana. Hæc ea quadriga est, quam non habentes hic manentem civitatem futuram inquirunt (*Hebr. xiii*).

Beatus quidem currus, quo Thesbites Elias evehctus in cælum, mortem distulit, sed non evasit (*IV Reg. ii*). Illic est autem multo heator, quam quisquis ascenderit, « mortem non gustabit in æternum (*Joan. viii*). » Illum quoque figuralem ignem nisi prius hunc ascenderet propheta, non inveniret.

CAPUT CXVI.

De prudentia.

Hujus salutaris vehiculi prima rota et pes, est prudentia, qua diligenda a non diligendis, et a noxiis utilia, separamus. Scire autem distinguere inter prudentiam, discretionem et scientiam, inter septem dona Spiritus sancti, inter opera virtutum, virtutes et radices earum difficillimum est. Omnes enim pariter mellificant mel cœlestē; prudentia autem omni virtuti et bono operi se admiscet; omnem circuit, moderatur, modificat, consummat et perficit. Hanc commendans Dominus, ait: « Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ (*Matth. x*). Fidelis servus et prudens quem constituit Dominus super familiam suam (*Luc. xii*). Prudentes virgines acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus (*Matth. xxv*); » fatuæ non, quia imprudentes. Et Dominus in Levitico, cap. ii, ait: « Quidquid obtuleris sale condies: in omni oblatione offeres sale. Honor regis judicium diligit (*Psal. xcvi*). » Et Petrus prima Epistola, cap. iv, ait: « Estote itaque prudentes, et vigilate in orationibus. » Et Ecclesiasticus, cap. xx: « Homo prudens placebit magnatibus. » Et Apostolus: « Rationabile sit obsequium vestrum (*Rom. xii*), » ne quid nimis vel parum. Unde Ecclesiaste, cap. vii: « Noli esse justus multum; quia est justus, qui perit in justitia sua. » Et Parabolarum, cap. xviii: « Cor prudens possidebit sapientiam. » Et cap. xvi: « Qui sapiens corde est, appellabitur prudens? » Et cap. ix: « Scientia sanctorum est prudentia. » In concilio etiam sanctorum Pallidorum, cum Macharius in

A symbolo virtutum paritoriam suam apposuisset sobrietatem, alius jejunium et abstinentiam, alius vigiliis crebras, et hujusmodi Antonius, princeps eremitarum, discretionem, qua omnes alia condicerentur apposuit.

275 CAPUT CXVII.

De fortitudine.

Scimus autem plerosque virtutem professos, et qui per prudentiam eligendum elegerant, adversitatum defecisse incursu: verbi gratia, filii Israel prudenter elegerunt exire de Ægypto, quia juxta consilium Domini, ejusque præceptis obedire prudenter proposuerunt, sed in deserto sitis molestias impatienter sustinuerunt (*Exod. xvi*). Qui etiam inter hostium incursus, inter injurias itineris ollas carniū desideraverunt, ad pepones et allia Ægypti revertentes (*Num. xi*), cum posteriorum debent oblivisci, et in anteriora se extendere (*Philip. iii*). Sic plerosque claustrales frangit adversitas, et sicut scriptum invenies, nisi ad nutum cuncta suppetant, minimis quibusque prosternuntur. Quos dum paupertas urit, dum contemptus excruciat, dum sublimes et splendidos aspiciunt, quos, aut electione fecerunt hæredes, aut lege, ad fastiditas revolant divitias, ademptam sibi gloriam conquærantur, suis invident: et quod magnum susceptæ religionis est dispendium, dum ad modica suspirant, quæ reliquerunt, quanta pro relictis expectant, non attendunt. Tales profecto bona, quæ diligenda sunt, inutiliter eligunt, dum predictis exterriti procellis, ad non diligenda mentem reducunt.

Ahibenda est igitur prudentiæ fortitudo, ut ad tenendum, quod prudenter eligimus, insurgentibus molestiis fortissime reluctemur. Hac virtute Paulus stimulo carnis et angelo Satanæ resistebat. Hac in carceribus, hac in omnibus angustiis, quas ad Corinthios enumerat, armabatur, cum dicebat: « Quando enim infirmor, tunc fortior sum (*I Cor. xii*), » et potens. Quæ igitur erit differentia inter patientiam et fortitudinem? Patientia consistit in tolerando adversa, fortitudo in resistendo et agendo contra mala. Hac virtute David in adversis innocentiam servavit, eadem persequenti se Sauli percipit (*I Reg. xxiv*); eadem, audita morte filii sui quem genuit de Bethsabee, consolatus est, et comedit (*II Reg. xii*). Ad hanc quoque necesse est nos confugere, cum diversis teneamur. Adversis enim usque ad victoriam difficile resistitur, nisi prudentiæ fortitudo copuletur. Hanc Deus commendans, ait: « Estote fortes in bello. Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet (*Luc. xi*). » Sed « mulierem fortem quis inveniet? Procul et de ultimis finibus pretium ejus (*Prov. xxxi*). — Fortis autem ut mors dilectio (*Cant. viii*). » Et I Petri, cap. v: « Adversarius vester diabolus circuit, quærens quem devoret: cui resistite fortes in fide. » Et Parabolarum, cap. x: « Substantia divitis, urbs roboris ejus; et quasi

murus validus circumflans eum. » Et cap. xii : A
 « Manus fortium dominabitur quæ autem remissa
 est, tributis serviet. » Et c. x : « Manus fortium pa-
 rat divitias. » Et Eccli., c. xxx : « Melior est pau-
 per sanus, et fortis viribus, quam dives imbecillis
 et flagellatus malitia. »

276 CAPUT CXVIII.

De temperantia.

His invicem conjunctis temperantia necessario
 supponitur, virtutem servatura in prosperis, quæ
 ex fortitudine servata est in adversis. Virtuti nihil
 æque noxium est, quam voluptatis admistio in con-
 cressis. Negligenter cavetur hostis, cujus ingressus
 pacificus exspectatur. Sic plerumque bonum cor-
 rumpit propositum, cum mens minus illecebris adver-
 satur, et refugit, cum prosperitate resolvitur, cum
 impensam reverentiam diligit, cum insolitis insole-
 scit. Hoc luxu et lapsu intemperantiæ recessit a
 Deo dilectus Dei, de quo dicitur : « Incrassatus est
 dilectus et recessit, et recalcitravit impinguatus,
 dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, et re-
 cessit a Deo salutari suo (Deut. xxxii). » Tempe-
 rantia etiam Dominus, ad instruendum nos, decli-
 navit turbas volentes eum rapere, et statuere eum
 sibi in regem, recusans oblatae dignitatis fastigia
 (Joan. vi). Ne qua igitur oblectamenta fructum tibi
 religionis extorqueant, temperantiæ fines, tum in
 illecebris, tum in prosperitate (puta fama, facundia
 genere, dignitate, opibus, et hujusmodi), tum in vir-
 tute et bonis operibus excedere formida. Temperan-
 tia siquidem plerumque infra licitum et bonum
 quiescit, ultra nunquam progreditur : ea si desit,
 cæteræ virtutes, vel decidunt a summo, vel ad sum-
 mum non ascendunt, sed sæpe sunt in vitio. Sine hac
 enim usus cujuslibet virtutis impetus est, non ratio :

Male cuncta ministrat
 Impetus.

(STATIUS, l. II *Thebaidos*.)

Temperantia melitur vires, et a medio non rece-
 dit. Unde et nunc remissa intendit, nunc ardua moder-
 atur; sic ipsa virtutes perennat, perficit, et ad
 præmium usque perducit. Per hanc

Imponit finem sapiens et rebus honestis,
 (JUVEN. sat. vi.)

finem scilicet castigationis. Hæc est enim frenum et
 fascia matronalis, qua constringuntur et reprimun-
 tur ubera lacte nimis abundantia. Hæc in præfato
 curru tertium sibi locum defendit, præparata ad-
 versus luxus, omne superfluum, et latrocinii occur-
 sura voluptatum.

Hæc tibi paulatim succidenda est deliciarum con-
 suetudo, rejicienda obsequiorum; sedulitas festivi
 cultus et odores peregrini penitus dediscendi. Qui
 dum tibi apud alios, vel ab aliis apud te male pla-
 cerent, integritatem vulnerat animorum. Usus ægre
 deliscitur, ab eo autem præcipue difficillimum est
 revelli, qui multo nos tenuit tempore, multa placuit
 voluptate, ex quo gravior hostis nos exspectat.
 Hostem appello, frequentatas a cunis delicias, gra-
 tiam meriti, sobolis, obsequiorum diligentiam, et

quamcunque felicitatem temporalem, quæ tempe-
 rantia castigantur et coercentur, cum incipit
 homo propter prædicta extolli, sed hoc officium est
 justitiæ, scilicet cohibere superbiam. Distat tamen
 inter officium justitiæ, et officium temperantiæ, ob
 quam etiam homo sæpe superbit, quam superbiam
 refrenat justitia. Illecebris igitur per temperantiam
 similiter licitis, ne in his modum excedamus, in-
 utiliter aliquid agendo resistimus. Hæc a quibusdam
 dicitur sobrietas, ab Apostolo dicitur modestia :
 « Modestia vestra nota sit omnibus hominibus
 (Phil. iv). » A quodam sapiente modus, sicut for-
 titudo a philosopho magnanimitas.

CAPUT CXIX.

De justitia.

Actum forte putas, et plenam jactis victoriam, si
 nulla molesta, nulla læta propositum tibi religionis
 extorserint. Sed male te decipis, et inanem somnias
 valetudinem, si nondum superbiæ (uniores, justitiæ,
 id est humilitatis (quæ unicuique reddit quod sum-
 est) de se non præsumens, nihil habere proprium,
 nihil perfectum, et quod habet amittere posse reco-
 gitans, cataplasmate supersederunt. Superbia totum
 virtutis corpus inficitur, vitale columen emarcescit,
 formosa quæque deformantur (Vide supra c. X).
 Superbia natione cœlestis, sublimes appetit mentes,
 et velut ad proprios ortus revolans in gloriam et
 puritatem hominum irrupit, quæ a gloria et puri-
 tate prorupit angelorum. Ea prius in cœlis, dehinc
 in terris triumphans; sicut angelis tota innata est,
 ut ab eis non recederet, sic homines infecit, ut a
 Deo separaret; et quæ dejecit angelum et hominem,
 Deum tentare adjicit, ut quem videbat similis con-
 sortem naturæ, consortem faceret et ruinæ. Prima
 hæc et ultima pernicies ante omnia vitia superavit,
 et post omnia superatur. Nam postquam fidelis ani-
 ma de abyssonum vitiis emergens, salutare virtutum
 culmen ascendit, velut ex insidiis prosilit et occur-
 sat elatio, totum domus Domini ædificium concus-
 sura ad ruinam, quod surrexerat ad consummationem.
 Quid enim perniciosius justo, quam quod justus
 videri desiderat, et quod ad salutationes in foro
 hilarescit et exultat, quod adulatorio favore demul-
 cetur, quod pene diffitens hominem, æqualem se
 superis metitur et mentitur; qui dum male gloriatur
 et præsumit quod non est, in confusionem proster-
 nitur et amittit quod est; tantoque fit a Deo per
 parietem superbiæ remotior, quanto sibi videbatur
 per virtutum celsitudinem propinquior. Unde :
 « Cadent a latere tuo mille, et decem millia a dextris
 tuis (Psal. xc). » Vides igitur quanta morum dilap-
 sidatio sit superbia, et quam necessaria in bene-
 gestis humilitas. Sine humilitate per prudentiam
 eligere quod diligendum est, erronea discretio est;
 adversa per fortitudinem superare, jactans victoria;
 illecebris per temperantiam resistere, temulenta
 sobrietas. Unde iis necesse est quartam rotam con-
 jugari, 278 quam velut omnium completionem
 clausulamque virtutum Augustinus (epist. lvi) ju-

stitiam rōminavit, qua currus Domini, quo ascenditur in cœlam, perficitur, quo perdita ovis ad gregem refertur, quo granum in horreum Domini ducitur vel inferitur. Hæc sunt flumina paradisi quatuor (*Gen. 2*), quibus terra cordium nostrorum debriata et rigata, et fructum affert in patientia (*Luc. viii*). » Hi sunt quatuor anguli domus Job (*Job 1*), in quam ventus irruens septem convivantes filios oppressit. Sic et domus conscientie et bonæ voluntatis, fulta quatuor virtutibus, inundante tentatione et irruente in eam, sæpe domum evertit, enecans et suffocans septem dona Spiritus sancti, quæ in ea nutriebantur. In nullo igitur præsumas, sed et fundata domo tua supra firmam petram (*Matth. vii*), pavidus clama cum Petro: « Domine, salvum me fac (*Matth. xiv*). » Et contra omnem tentationem huic funiculo triplici adhareas, scilicet ut nihil de te præsumas, sed et jacta cogitatum tuum in Dominum (*Psal. lvi*). » Nihil de Deo diffidas, sed confirma cor tuum in salutari tuo (*Psal. xli*); nihil in te, sed in Deo, glorieris et exsules. « Qui gloriatur, in Domino gloriatur (*I Cor. i*). Absit mihi gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi! » (*Galat. vi*.) De hoc funiculo flagellum memineris faciendum, quo ejiciatur de templo (*Matth. xxi*, pectoris tui sæcularium strepitus, et turba voluptatum, per quod deliciarum prurigo diffugiat, mollities contemnatur, varietas ferulorum despiciatur, gemmarum fulgor et operosa vasa conculcentur, fastus decedit generis et potestatis; reges palatio, cilicium lino, favori contemptus, obsequiis injuriæ præferantur. Talibus oblectatus studiis erit tibi fructus laboris Deus, in quo omnia bona consequeris, qui pascet et satiabit te in æterna gloria sua.

CAPUT CXX.

De veritate.

Diximus supra de facie naturæ, de facie etiam gratiæ, ad quam pertinet Veritas, quam necesse est habere eum, qui Christum auctorem veritatis imitari voluerit. Hæc commendatur in Christo capite, qui de se ait: « Ego sum via, veritas et vita (*Johan. xiv*). » Via in exemplo, veritas in promisso, vita in præmio; vel via conversationis sanctæ, veritas cœlestis et spiritualis doctrinæ, vita beatitudinis æternæ. De eo etiam dicitur: Quia « Veritas de terra orta est, et justitia de cœlo prospexit (*Psal. lxxxiv*). » Et: « Misericordia et veritas obviaverunt sibi (*ibid.*). Propter veritatem præcedentem et mansuetudinem et justitiam (*Psal. xliiv*). Principium verborum tuorum veritas, » etc. (*Psal. cxviii*). « Sermo tuus veritas est (*Johan. xvii*). » Verax est Pater, verax est Filius, verax est Spiritus sanctus. « Omnia mandata tua veritas (*Psal. cxviii*); » et: « Veritas tua in circuitu tuo (*Psal. lxxxviii*). » Qui autem mendax est, filius est diaboli auctoris mendacii; sed, o Christe, et perdes omnes qui loquuntur mendacium (*Psal. v*). » Hieronymus (*in comment. ejusdem psal.*): Novam rem audio, scilicet quod Dominus omnia perdet, omnes qui loquuntur menda-

cium, **279** odio habens scelerosos, qui ait: « Iniquos odio habui (*Psal. cxviii*). » Pro veritatis defectu conquerens David, ait: « Salvum me fac, Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum, » etc. (*Psal. xi*). Item: « Omnis homo mendax (*Psal. cxv*). » Ad hanc virtutem invitans Ecclesiasticus, ait cap. xxxvii. « Anima viri sancti enuntiat aliquando veram quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum. In omnibus deprecare altissimum, ut dirigat in veritate viam tuam. » Item: « Ante omnia opera verbum verax præcedat te, et consilium stabile (*ibid.*). » Unde de S. Sebastiano (*Vide Vitam apud Sur. die 20 Januarii*): In sermone verax, in consilio prudens, in commissis fidelis, in omni honestate morum præclarus. Item Ecclesiastici, cap. xxv: « Tres species odit anima mea: pauperem superbum, divitem mendacem, et senem fatuum et insensatum. Beatus qui invenit amicum suum verum. » Item in eodem cap. xli: « Erubescite a patre et matre de fornicatione; et a præsidente; et a potente de mendacio; a principe et a iudice de delicto, » etc. Maxime enim dedecet potentem mendacium. In eodem, cap. xliii: « Omnis homo diligit similem sibi, sicut omne animal simile sibi; » mendax mendacem, verax veracem. Item cap. xv: « Homines autem stulti et mendaces non apprehendent sapientiam, nec erunt memores illius; viri autem veraces invenientur in illa, et successum habebunt usque ad inspectionem Dei. » Item Parabolarum cap. xvi: « Favus mellis verba composita; » veritas autem angulos non quærit; simplicia decent bonitatem. Item, cap. xxix: « Princeps qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios » et mendaces; quia qualis rector civitatis, talis et minister. Item: Post juramentum maxime, major est veritas quam religio. Item juxta verbum sapientis: Mendacium sicut gula vitium est viscosum et hærens. Cæteris enim vitis sæpe maturior ætas finem imponit, mendacio vero nequaquam, sicut nec gula. Quotidie enim comedimus, quotidie loquimur, et ita facilius quis in hæc vitia labitur et difficilius ea dediscit.

Est autem duplex veritas, dicti scilicet, quæ est in compositione prædicati ad subjectum, ut sic in re sicut dicitur, et hæc est philosophi (*Arist. lib. De interpretat., c. 5*): Et est veritas dicentis, quæ est in proposito dicentis, sive falsum dixerit, sive verum. Sapiens enim pro utilioribus mutat sæpe consilium, ut Apostolus: et hæc est theologi. Secundum hanc dicitur: Verba sacerdotis, aut vera sunt aut sacrilega; vera, veracitate potius quam veritate quæ est prædicati ad subjectum. Sæpe autem aliquis est verus, et non verax, et ideo mendax. Si utrumque potest esse, bene; si non, semper esto verax. Item II ad Corinthios cap. 1: « Cum voluissem venire ad vos et non veni, nunquid levitate usus sum? » Absit! Sapientis enim est mutare consilium, etiam quod rationabiliter proposuit,

pro utiliori et honestiori. Non est in me « est, et non, » quia « fidelis est Deus, » cuius ego imitator (I Cor. xi), « et non est in illo, est et non; qui et signavit nos » veritate, quasi hoc caractere suo nos distinguens ab aliis. Item philosophus: Veritas liberum distinguit, et discernit a servo. Servorum enim mentiri est, non filiorum. Sed nonne omnis homo mendax est? ita tamen a menda. Quia « si dixerimus quod **280** peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est (I Joan. i), » Omnis etiam homo in se mendax est, sed in Deo verax.

Est autem triplex veritas considerata circa rem incomplexam. Est enim veritas incommutabilitas divinæ essentiae, « apud quam non est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio (Jac. i); » et est veritas vel naturæ, ita quod non gratiæ, ut pudicitia, et huiusmodi virtutes.

Virtus philosophi, vera est in veritate naturæ, non gratiæ. Sacramenta etiam hæreticorum collata in forma Ecclesiæ vera sunt sacramentali veritate, non effectiva; sed sacrilegum, ab effectu, panem comedunt, et huiusmodi. Est et veritas gratiæ condita charitates. Et hæc duplex veritas, si potest, ad primam semper referri debet. Cum igitur veritas potissimum signum sit Christianæ religionis, summo perere cavendum est et attendendum, ne vel in nobis, vel in aliis exstinguatur. « Spiritum nolite extinguere (I Thess. v). » Quia etiam Socratico decreto non minus peccatum est tacere veritatem, quam loqui falsitatem, sed sæpe majus pro loco et tempore, ut in correptione proximi, in testimonio ferendo; quod non advertunt advocati prohibentes clientes suos in narratione sua simplicem et nudam veritatem pronuntiare, eam in parte subicere docentes, partem colorantes. Item, III Epist. Joan.; item, prima, cap. iii; item Eeeli., cap. xxv et xxvii.

CAPUT CXXI.

De sancta et bona violentia.

Veritati adjungenda est sancta violentia, qua nos, et proximos, sicut veritatem loquendo, a faucibus iniqui hostis eripimus, mundum et carnem, in eo qui vicit mundum (Joan. xvi), vincimus. Hanc ut valde necessariam omni fidei, tum propter se, tum propter proximum commendans Dominus in Evangelio, ait: « Regnum cælorum vim patitur, et violenti rapiunt illud (Matth. xi). » Hieronymus (In idem caput secundum sensum et tota ep. 24, falso ei ascripta): Quæ major violentia, quam quod caro vult esse quod spiritus; homo Deus, et caro fragilis in loco, a quo decidit angelica natura et cælestis? Idem: Esto igitur prædo regni cælorum, non pauperum animarum, non pecuniarum et muscarum. Item Dominus: « Cum fortis armatus custodit atrium suum in pace sunt ea quæ possidet (Luc. xi). » Item Genesis, cap. xlii: « Benjamin lupus rapax mane

comedet prædam, et vesperi dividet spolia. » Diversos ministros in Ecclesia, in diversis gradibus et officiis instituendo. Item (Psal. Lxxvii): « Rex virtutum, dilecti, dilecti et speciei domus dividere spolia. » Item Numeri, cap. xxxiii: « Ecce populus » hic « ut lexena, quasi leo erigetur. Non accubabit, donec » catulus leonis « devoret prædam, et occisorum sanguinem bibat, » incorporando eos Christo et Ecclesiæ cum Petro, cui dictum est: « Macta in mandatis et manduca (Act. x): » mandata trajiciendo in corpus Ecclesiæ. Occide **281** et vivifica, vel donec sanguinem occisorum bibat, id est peccata interfectorum a diabolo destruat. Quod enim bibitur, consumitur, et a statu suo priore recedit. In hoc etiam verbo, nota quanta debet esse sitis et aviditas deprædandi diabolum et eripiendi te, et proximum a faucibus ejus, maxime si prælatus es, si litteratus et instructus. Sed et quilibet hanc sitim habere debet. In hoc autem nomine, « lexena, » feminini generis, nota maternum affectum; in hoc nomine, « leo, » verbera patris. Catulus leonis ex rugitu patris excitatur. Sed et Dominus modo prosperis nos demulcet, modo adversis, et rugitu, et tonitruo comminationum geheunæ nos deterret, et excitat a torpore, cujus singula verba sunt super singula tonitrua.

Item Isaias, cap. ix: « Quia omnis violenta prædatio cum tumultu, et vestimentum mistum sanguine, erit in combustionem, et cibus ignis. » Sancta autem violentia filia est fortitudinis, unde et aptius ei haberet subjungi, ut qua vincimus mundum, scilicet occupationes sæculi, prospera et adversa; diabolum etiam, scilicet « spirituales nequities (Ephes. vi), » invidiam, etc., carnem quoque, scilicet illecebras carnis, « crucifigentes eam cum vitis et concupiscentiis suis (Galat. v). » Et stigmata Domini Jesu portantes in corporibus nostris (Galat. vi), » violentiam violentiæ opposcentes. Unde in Psal. cxxxvi: « Filla Babylonis misera, » sed « beatus » pœnitens. « qui retribuet tibi retributionem, » et vicissitudinem, « tuam, quam retribuisti nobis! » contraria contrariis curans, risum fletu, gulam abstinentia, et sic deinceps retribuens carni dura contra suavia, quæ appetit.

« Beatus enim qui tenebit et allidet, » ne silvescant et grandescant, « parvulos suos, » primarios motus « ad petram » Christum (I Cor. x); ne vulpes parvæ demoliantur vineam Domini Sabaoth (Cant. ii). Et confringes capita draconis in aquis (Psal. Lxxiii), et conteres caput serpentis insidiantis calcaneo tuo (Gen. iii), ut sit « castigatio tua in matutinis (Psal. Lxxii). » quia :

. Sero medicina paratur
Dum mala per longas invaluerunt moras.
(OVID., l. i. De remedio amoris.)

(GREG. I. II Dial. c. 2.) Hac sancta violentia usus est beatus Benedictus projiciens se in urticas, ut dolorem dolore compesceret et superaret. Hac usus

est martyr ille qui sibi abscidit linguam, ut sanguinolentam projiceret in os meretricis, et sic libidinem vinceret. De hac multa alia poteris colligere sanctorum exempla.

(*Hebr. in Vita Pauli eremitæ.*) Hæc etiam sancta violentia extenditur usque ad ipsum Deum, ut cum eo homo, sed pie, audeat congregari. Unde et Jacob luctamen cum angelo iniisse memoratur, sed Jacob vicit, unde et hoc nomen « Israel » ei datum est (*Gen. xxxii*). Et angelus succubuit, quasi ne timeas Esau fratrem tuum, qui Deum vincis in certamine. Nos autem in his quæ de Deo mente comprehendimus, quodam modo superamus; in his vero quæ comprehendere non possumus, indubitanter subjacemus. Ut ergo verbis B. Gregorii utar (lib. ii in *Ezech.*, hom. 14): Jacob luctatur, et vincitur angelus, quando intellectu intimo apprehenditur Deus; luctatur et succumbit, quia lumen incircumscriptum, dum comprehendere nititur, deficit. Et **282** notandum quod Jacob licet in lucta superante, tamen nervum femoris ejus angelus tangit et arefcit, quia, dum mens in contemplatione divinas apprehendit delicias ex earum desiderio carnis affectus emarcescit. Gustato enim spiritu, omnis caro desipit; arefacto autem uno nervo, pes unus incolumis manet, alter languet, quia mortificata in nobis carnis concupiscentia convalescit pes dexter, quo ad Deum dirigimur, infirmatur sinister, quo a Deo declinamus. In quo etiam notandum puto quod percussus in femore Jacob sano pedi firmiter innititur, infirmus autem nec totus adhæret terræ, nec a terra totus elevatur, quia Jacob eo parum sustentatur, quia parum a terra tangitur, et parum suspenditur. Languescente enim in nobis rerum dilectione, vel delectatione sæcularium, parti earum innitimur pro natura, suspendimur a reliquis pro corona. In illa necessitatis est quod appetimus, in his consilii quod vitamur. « Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum, qui subjecti eam in spe (*Rom. viii*). » Et: « Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinere (*II Cor. ix*). » In futuro autem exsiccatis nostræ mortalitatis illecebris, totus homo erectus, divino amori incumbet et adhærebit, sed nullus, nisi qui prius hic claudicaverit bona claudicatione, ibi sic erigetur.

Est autem triplex claudicatio mortalis culpæ. Sic claudicat qui recipit unum testamentum sine reliquo, ut Ebionitæ novum sine veteri, vel qui Deum colit pro temporalibus et æternis. Unde: « Quousque claudicatis in duas partes? Si Deus est Baal, adoretis eum, » etc. (*III Reg. xviii*). Non potestis duobus dominis servire (*Luc. xvi*). Non potestis intrare terram duobus viis (*Eccli. ii*). Pallium breve est, utrumque operire non potest (*Isa. xxviii*). Propter hujusmodi claudicationem vitandam, ait Apostolus: « Erigite genua dissoluta et manus vestras remissas » ad Deum, « ne quis claudicans erret, magis autem sanetur (*Hebr. xii*). » Est et claudicatio infirmitatis humane et licita. Itac claudicant conjugati, qui

A non utroque pede, « ut virgines sequuntur Agnum (*Apoc. xiv*): » quia non illa excellentissima integritate corporis, quam habent virgines, etsi integritate mentis. Est et claudicatio virtutis et gratiæ, qua « claudicavit Jacob (*Gen. xxxii*), » et illi qui temporalibus utuntur solum pro natura, et a reliquis se suspendunt pro corona.

CAPUT CXXII.

De obedientia.

Multiplex est « facies euntis in Jerusalem (*Luc. ix*), » et una, sicut et una constat Ecclesia ex personis multarum facierum, multiplex in pluralitate effectuum et operum virtutum, una autem in radice earum. Habita enim una, habentur et omnes. Non enim in cithara spirituali, sicut nec in materiali, una chorda concorditer sine aliis resonat. Inter has facies excellens est obedientia, sine qua non itur in Jerusalem. Est autem obedientia justæ rei obtemperatio, **283** vel obedientia est animi deliberantis, honeste, justæ jussionis effectus, vel executio jussionis « Dei » per sacram Scripturam: « hominis, » per prælationem et dignitatem, « impositi super capita nostra (*Psal. lxy*). » Hujus virtutis exemplum et imitationem habemus in Christo capite, de cujus obedientia Apostolus scribens I ad Corinthios, cap. xv, ait: « Sicut portavimus imaginem terreni hominis, Adæ, » portemus et imaginem, et stigmata « cælestis » per obedientiam. De qua ad Philipenses, cap. ii, ait idem Apostolus: « Ille sentite in vobis, quod et in Christo Jesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. » Nota humilitatem, quæ est mater obedientiæ ipsam concipiens et generans. Unde sequitur: « Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. » Nota patientiam, quæ nutrit obedientiæ ipsam fovens, bajulans et supportans. Et cum convenientius dici videretur: « Id sentite in vobis quod et in Christo Jesu, » non tantum relative sed demonstrative hoc dixit ut esset demonstratio ad oculum, quia Christus « inter homines visus est, et cum hominibus conversatus est (*Baruch iii*), » et etiam ad intellectum propter rei absentiam.

Item: Cum multa sint, quæ possumus « sentire in Christo Jesu, » sicut in eo, « in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi (*Coloss. ii*), » singulariter tamen ait, « hoc » non hæc, » singularitatem hanc referens ad modicitatem nostram. Quasi diceret: Si non potestis habere tantam humilitatem, obedientiam, patientiam, quantum Christus habuit, saltem « Ille sentite in vobis, » quod et illo, scilicet, ut hoc modicum humilitatis, obedientiæ et patientiæ habetis, sicque illum timeatis, illique obediatis. Unde *Scelesiasticus* (cap. vii): « Qui Deum timet, nihil negligit, » nihil contemnit, sed Deo in omnibus obedit. Item, I *Reg.*, cap. xv; Samuel ad Saulem: « Nunquid vult Do-

minus holocausta et victimas, et non potius, ut obediatur voci Domini? Melior est, inquit, obedientia quam victimæ, et auscultare magis quam offerre adipem arietum. Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Est autem triplex obedientia, necessaria, abundans et perniciosa. Necessaria, in his quæ ad salutem, ut in præceptione divinorum mandatorum, et in injunctioe pœnitentiæ salutaris. Utrum autem in præceptione alicujus ad utilitatem publicam spectantis, puta itineris arripiendi Romam pro Ecclesia, suscipiendi ordinis, et hujusmodi teneamur obedire majori, cum dicat Gregorius (in *Pastorali* part. 1, c. 6 et 7): Pollens virtutibus, non nisi coactus promoveatur vel ordinetur; non pollens, nec coactus. Et David: « Voluntarie sacrificabo tibi (*Psal. LIII*). » Et sponsa in Canticis: « Lavi pedes meos, quomodo inquinabo eos? » (*Cant. v.*) Nec affirmo nec nego. Verumtamen si in hujusmodi contigerit tibi aliquid præcipi, satage, et elabora liberari ab obnoxietate præcepti implendi, ne scrupulus tibi generetur in conscientia. Abundans est, cum obedimus in his quæ non tenentur major præcipere. Raro autem aliquid præcipere debemus, ne transgressores multos constituamus. Utrum autem in temporalibus **284** dandis teneamur obedire majori, quæstio est, cum dicat Dominus: « Quæ dicunt, » pertinentia ad cathedram, « facite (*Matth. xxiii*). » Tutius tamen est in his obedire, sicut et ecclesiasticum beneficium relinquere, quam cum scrupulo conscientiæ possidere. Maxime ad hoc quod S. Hngo abbas Cluniacensis a constructione monasterii imperfecti in Hispaniis, recessit propter obedientiam exhibitam fratribus cum revocantibus. Propter quam semper habitam ante oculos, plurima bona intermisit, omnibus præferens bonum obedientiæ. Idem fecit et monachus ille abbas Clarevallensis [*al. Cisterciensis*], et alii plures sancti servantes obedientiam, etiam in his quæ vicinabantur peccato. Perniciosa consistit, et in manifeste malis, et obviantibus præceptis divinis vel in his quæ non sunt mala, ex his tamen de facili sequitur ruina. Unde nec in his obediendum, quemadmodum nec ea, quæ faciunt ad veritatem, eam juvando et fovendo, licet non sint veritas, relinquenda sunt pro scandalo, sicut nec plana veritas: « Qui enim minima spernit cavallim decidet (*Eccli. xix*). »

Sed quæritur si in præceptione implendorum consiliorum teneamur obedire majori? Non. Nec ipse hoc potest præcipere alicui (nisi obligato voto vel sacramento) hoc implere; in quo casu tenetur præcipere ei, ut votum impleat. Item quæritur, si ministerium meum, ego episcopus, decanus et hujusmodi, teneor exhibere domino papæ præcipienti, ut indignus aliquis ordinetur a me, præbendetur, et hujusmodi? Item: Utrum clerici teneantur esse magis obnoxii et obedientes suis prælati, an conversi, et monachi suis abbatibus? Dico quod mona-

A chi et conversi magis suis abbatibus, propter majorem eorum perfectionem, quæ magis eos obligat obedientiæ, et in pluribus, quam nos obedientiæ prælatorum. Item: Gregorius respondet *Moralium* lib. xxxv, cap. 10: Sciendum nunquam per obedientiam fieri malum, aliquando autem debet per obedientiam bonum, quod agitur, intermitteri. Item, Deut., cap. xiii; item, Ecclesiastæ, cap. iv: « Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, et appropinqua ut audias. Multo enim melior est obedientia, quam stultorum victimæ, qui nesciunt quid faciunt mali. » Item Beda super Ecclesiastem, cap. ix: « Quodcumque boni potest manus tua facere, instanter operare. » Obedientia enim est sine mora. Item, Act., c. ix: « Ecce ego, Domine. » Obedientia moram nescit. Item B. Petrus I Epist., cap. 1.

CAPUT CXXIII.

De magnanimitate.

Ad hanc faciem pertinet etiam magnanimitas, quæ est in resistendo adversariis Ecclesiæ fortitudo in tolerando patienter diversa. Hæc maxime prælatorum est, qui magnanimi dicunt: « Non possumus non eloqui, quæ audivimus **285** et scimus (*Act. iv*). » De his igitur: « Spiritualis homo omnia dijudicat, et a nemine judicatur (*I Cor. ii*); » quia « ubi spiritus Domini, ibi libertas (*II Cor. iii*). » Non magnificat Deus in conspectu regum. His dicitur a Domino in Josue (cap. i): « Confortare, et esto robustus valde, ut custodias et facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyses servus meus; nec declines ab ea ad dextram vel ad sinistram. » Notabiliter etiam notandum, quod cum dicitur ei « confortare, » etc., ut magnanimitatem habeat in animo, in verbo, in opere. Hanc commendans philosophus, ait (*apud Sen. lib. De iv virtutibus, c. 2*): Cogita nihil esse laudabile præter animum, cui magno nihil est magnum. Item Hieronymus super Ezechielem (tom. V): Magna fides, grandis prophetarum audacia, quia magnus est Daniel, qui ad presbyterum, jungentem adulterio homicidium, ausus est dicere: « Semen Ghanaan et non Juda, » cum adhuc puer esset (cap. xiii). Et Isaias qui clamat (cap. i): « Audite verbum Domini, principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri, populus Gomorrhæ. » Magnus quoque Ezechiel qui totam urbem Jerusalem ignobilitatis arguit, dicens (cap. xvi): « Radix tua, et generatio tua de terra Chanaan: pater tuus Amorrhæus et mater tua Cethæa. » Quam etiam meretrici et adulteræ comparat. Hanc etiam grammatici quidam interpretati sunt in B. Thoma (*scil. Cantuariensi*) fuisse tempestatem. Hanc autem virtutem circumstant et perimunt pusillanimitas et tempestas. A quibus liberari orans Propheta, ait: « Libera me a pusillanimitate spiritus et tempestate (*Psal. lvi*). » Pusillanimitas mercenariorum est, qui sunt « canes muti, non valentes latrare (*Isa. lvi*), » qui se non opponunt murum pro domo Dei, qui non stant ex adverso in die praelii (*Ezech. xiii*); sicut filii Ephrem intendentes et mittentes arcum, sed conversi sunt in die belli

Psal. lxxvii), quia non querunt nisi lac et sanam (Prov. xxxi), quæ nolunt amittere; et quorum non sunt oves propriæ, et ideo fugiunt videntes lupum venientem, » etc. (*Joan. x.*) Pusillanimitas ergo consistit in non resistendo, in non arguendo cum necesse est. Tempestas vero fatuorum est, quæ et impetuositas animi dici potest, et consistit in redarguendo, nulla observata circumstantia temporis, personæ, qualitatis dicendorum et hujusmodi. Magnanimitas mater est fortitudinis, quæ patientiæ, quæ nutritrix est et probatio omnium virtutum. Hæc, attestante B. Hieronymo (In fine epitaphii Paulæ matris ad Eustochium totam hist. Athanasius describit), peperit rosas martyrum, et victoriosas coronas confessorum. Hæc sancti resistere hæreticis, contradixere tyrannis. Hæc Athanasius in persecutione hæreticorum et principum non defecit. Hæc eremita egrediens e cellula Athanasium sanctum, innocentem et justum publice proclamavit. Hæc Romanus ad martyrium cucurrit clamans: Christianus ego sum. Hæc Antonius macilentum longumque collum extendit, gladioque submittere voluit. Hæc Urbanus bis factus est confessor. Hæc ille palilagogus satrapæ Juliani querenti quid ageret pannosus ejus Galileus, an scilicet dormiret, sterneret, vigilaret, vel comederet, respondit: Loculum parat, foreamque fodit tuo apostatæ Juliano, in qua sepeliatur in inferno. Hæc Nicolaus tres pueros morti addictos eripuit eorumque innocentiam, probavit. Hæc Ambrosius Theodosium ab ecclesia abjecit, et excommunicavit, eo quod plurimos **286** justos involverat ejus edictum cum impiis, Thessalonicæ. Hæc Phinees percussit coeuntes (*Num. xxv*) et cessavit quassatio (*Psal. cv*). Propter hanc ait Cyprianus: Episcopus si timet, actum est de eo. Hanc exercitium, labor et perperio adversitatum juvant, confovent, roborant. Hæc enim ingenuos animos et magnos faciunt otium et quies, pusillos et remissos. Oculus enim degens sub umbra, cito caligat sub sole. Unde Dionysius non est veritus expetere feritatem incredulæ gentis, quia virtutem suam præteritarum pœnarum recordatio roborabat. Et philosophus ait (*SENEC. epist. 15*) (*RUFFIN. Hist. eccl. lib. x, c. 15, 16, 17*; *EUSEB. lib. viii, Hist. eccl., [c. 12]*): Multum tibi animi esse scio. Nam etiam antequam instrueres te præceptis salutaribus, et dura vinculis, satis adversus fortunam placebas tibi, multo magis postquam cum illa manum conservasti, viresque expertus es tuas, quæ nunquam dare certam fiduciam sui possunt, nisi cum multæ difficultates hinc et illinc apparuerint, aliquando vero et propius accesserint. Sic verus ille magnus animus, et in alienum non venturus arbitrium, probatur. Hæc ejus obrussa est, quasi instrumentum probatorium. Non potest athleta magnos spiritus ad certamen afferre, qui nunquam sugillatus est. Ille qui sanguinem suum vidit, cujus dentes creperunt sub pugno; ille qui supplantatus adversarium toto tulit corpore, nec

A projecit animum projectus; qui quoties cecidit, contumacior resurrexit, cum magna spe descendit ad pugnam. Multum enim adjicit sibi virtus probata, duraque experta et injuriis laessita.

CAPUT CXXIV.

De oratione.

Inter opera virtutum maximum est orare; et potissimum signum et facies euntis in Jerusalem (*Luc. ix*), est frequentem et assiduum esse in oratione; vagæ vero mentis et instabilis in ea non posse diutius immorari. Ut autem testatur Augustinus (*Aug., in Psal. lxxxv*) hoc idem probans ex intimis sacræ Scripturæ locis, duo sunt opera excellentissima et specialia viri religiose viventis et maxime in clastro viventis, scilicet: orare et legere. Quorum utrumque bonum est si potest fieri; si non, melius et utilius est orare. Qui orat loquitur cum Deo de salute; qui legit, Deus cum eo loquitur. Dominus autem commendans in Evangelio orationem, ait: « Hoc genus dæmonii non potest exire, nisi in oratione et jejunio (*Marc. ix*); » hoc est in abstinentia a malo, et devotione orationis quæ nutritura est animi in bono. Et licet dicatur esse oratio, omne opus bonum, secundum illud non desinit orare, qui non cessat bene agere; hic tamen specificatur et refringitur nomen, ut dicatur oratio pius animi affectus, vel motus ad Deum, qui ne pigritetur, quandoque prorumpit in vocem. Quam etiam commendans David ait: « Pro eo ut me diligenter, detrahebant mihi, ego autem orabam (*Psal. cviii*); » quasi in omni tribulatione **287** mea confugi ad orationem. Et item Psalmus xxxiv: « Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me. Retribuebant mihi mala pro bonis, sterilitatem animæ mere. Ego autem cum mihi molesti essent, induerac cilicio, humiliabam in jejunio animam meam, et oratio mea in sinu meo convertetur. » Qua armatus quis, potens est resistere omni tentationi et adversitati. Hæc armatus Martinus omnem pestem et omne nocivum fugabat. Ad hanc ut ad solita arma confugit, cum domus, cum etiam lectus ejus mollior et suavior solito accenderetur. Qua novissime, cum non pateret ei exitus, ad terram genibus provolutus ignem exstinxit. Hic in orationis opere, adeo se totum exhibuit, quod oculis ac manibus D semper in cælum intentus, etiam moriens, spiritum ab oratione invictum non relaxabat. Paulus primus eremita (vide Vitam ejus quam S. Hieronymus scripsit) mortuus orabat, quia signum orantis ore ac manibus ad cælum erectis habuit, cum inveniretur sanctum cadaver ejus appodiatum, et innixum arbori a sancto Antonio, de quo ait: Patet quam assidue, quantumque oraret Deum vivus, qui eum non desinit orare mortuus.

CAPUT CXXV.

De effectu orationis.

Quantus autem sit orationis effectus, vide et perpende in secretioribus Dei, quæ sola oratione nobis manifestantur et aperiuntur. Oratione enim facta in cenaculo, cum esset Petrus in Joppen, visus discum

appensum quatuor initiis, de cœlo, plenum reptilibus, dictumque est ei : « Macta et manduca (Act. x). » Oratione Cornelius ductus est ad Petrum cum apparuit ei angelus, dicens : « Corneli, exaudita sunt orationes tuæ, et eleemosynæ tuæ acceptæ sunt ante Deum. Mitte et accersi Simonem, etc. (ibid.) » Item Ecclesiasticus cap. xxxv : « Oratio humiliantis se nubes penetrabit, et donec appropinquet non consolabitur, et non discedet, donec aspiciat Altissimus. » Item idem cap. xviii : « Non impediarius orare semper. » Unde Apostolus : « Sine intermissione orate (I Thess. v). » Item Lucæ cap. iii : « Jesu baptizato et orante, apertum est cœlum ; » orante etiam Martino. Cœlum sacræ Scripturæ apertum est Hilario disputanti de Trinitate et confutanti hæreticos. Item Lucæ cap. ix : « Assumpsit Jesus Petrum, et Jacobum, et Joannem, et ascendit in montem ut oraret, et facta est, dum oraret, facies ejus altera, et vestitus ejus albus et refulgens. » Idem, cap. xi : « Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus de via ad me venit, et non habeo quod ponam ante illum. Et ille deintus respondens, dicat : Noli mihi molestus esse, jam ostium clausum est, et pueri mei mecum sunt in cubili. Et ille, si perseveraverit pulsans : dico vobis, et si non dabit illi, » tamen statim « surgens eo quod amicus ejus sit ; propter improbitatem tamen ejus surget, et dabit illi quotquot habet necessarios. Et ego dico vobis, petite et dabitur vobis, **288** quærite et invenientis, pulsate et aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, et qui quærit invenit, et pulsanti aperietur. » Ambrosius (in c. xi *Lucæ*) : Nemo timeat ne excitet dormientem, quem scit semper orare vigilantem. Et Beda ait (lib. iv in *Lucam*, c. xxvii) : Si amicus homo surgit, et dat, non amicitia, sed tædio compulsus, quanto magis dat Deus, qui sine tædio largissime donat quod petitur ? Item Dominus discipulis in Luc. c. xviii : « Dico quoniam oportet semper orare, et non desicere. » Et proposuit eis parabolam de iudice iniquo, et vidua improba petente improbe vel importune ab eo vindicari de adversario suo, quam et exaudivit. Unde Dominus subjungit : « Audite quid iudex iniquitatis dicit » et facit : « Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis. Dico autem vobis quia cito faciet vindictam illorum » electorum. Per hunc iudicem iniquum (etsi personam Dei nullatenus gerat) potest conjici, quantum Deus justus et bonus caret deprecantes se, cum nec homo injustus, eos qui illum assiduis precibus quærun, vel propter tædium devitandum, potest contemnere. Item, Apostolus semper erat memor subditorum, etiam in cunctis orationibus pro eis orans (*Philip. i*). Idem, oratione subditorum se credebatur esse reddendum illis absentibus (*Philem. 22*). Idem (*Ephes. vi*) etiam petit oratione minorum juvari in apertione oris, ad annuntiandum populo verbum Dei. Item Hieronymus Paulæ : In principio, inquit, cujuslibet

A operis, præmitte Dominicam Orationem et signum crucis in fronte. Item Augustinus super illum locum Actuum apostolorum cap. xi : « Eram, inquit Petrus, in Joppe orans. » in qua hora et opere Deus non sineret me falli. Ergo nec alium orantem devote. Oratione igitur melius solvuntur et aperiantur dubia, quam inquisitione alia. Item cap. xii : « Petrus servabatur in carcere, oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo. » Fatet quantus sit effectus orationis, qui educit Petrum de carcere ; Daniele de lacu leonum (*Dan. vi*), Cornelium de infidelitate (*Act. x*), quamplures de morte (*Jac. v*). Hæc cœlos claudit et aperit. Item c. ix : Anania, surgens vade in vicum qui vocatur Rectus, et quære in domo Judæ Paulum nomine, Tarsensem, ecce enim orat, etc. Dominus etiam nulli operi ita frequenter et jugiter instabat, sicut orationi, adeo ut sæpe pernoctaret in oratione (*Luc. vi*). Qui etiam instante passione « factus in agonia, prolixius orabat (*Luc. xxii*). » Et discipulis ait : « Vigilate et orate, » quasi vigilantem orate, « ne intretis in tentationem. Spiritus enim promptus est, caro autem infirma (*Matth. xxvi*). » Et in Marco (cap. xiv) ait : « Videte » per spem, « vigilate » per fidem, « et orate » per charitatem. Et tu ergo exemplo, exhortatione, et præcepto Domini admonitus pro nullo alio opere impediarius orare ; nec ita ab aliis operibus habearis, quod orationem non habeas. Item Jacobi cap. i : « Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat, et dabitur ei ; postulet autem in fide, nihil hæsitans. » Item cap. v : « Orate pro invicem, ut salvemini. Multum enim valet deprecatio justi » apud Deum « assidua. Oratione enim oravit Elias, ut non plueret super terram ; et non pluit **289** annos tres, et menses sex. Et russum oravit, et cœlum dedit pluviam, et terra dedit fructum suum. » Item Petrus I epist. c. iii : « In fine autem omnes unanimes » in oratione estote. Item cap. iv : « Estote itaque prudentes et vigilate in orationibus, » etc. Item David : « Benedictus Dominus, qui non amovit orationem meam, et misericordiam suam a me (*Psal. lxxv*) ! » quæ non prius amovebitur, nisi prius amota oratione.

D Item IV Reg. cap. iv : « Cumque orasset Eliseus, aperuit Dominus oculos pueri, » etc. Item super Num. c. xxvii : Orantibus quandoque successores per Deum revelantur, ut Moysi dictum est : « Assume ad temetipsum Jesum filium Nave ; » et B. Martino de B. Brictio.

CAPUT CXXVI.

De impediens orationem.

Gratiam autem et assiduitatem orandi impediunt ignavia et accidia. Unde Hieronymus (in c. v *Ep. ad Ephes*) : Malo, inquit, unum psalmum cum hilaritate mentis decantare, quam totum Psalterium cum torpore, fastidio et accidia. (*Greg. in Dialog. I. ii, c. 4.*) Benedictus autem videns quemdam monachum suum ab assiduitate orandi deficere, oravit

ut causa propter quam impediatur, ei monstratur. Orante itaque beato Benedicto, vidit diabolus in specie nigri pueri per caputium retrahere monachum orare volentem. Propter igitur orationis fastidium periculosæ sunt traditiones datæ de multitudine horarum et psalmorum decantandorum. Ait enim Jeremias cap. XLVIII: « Maledictus omnis qui facit opus Dei desidiose, » qui indevote orat, iudicium sibi postulat. Item: « Muscæ, » id est vanæ et phantasticæ cogitationes, « morientes, » cum alii vel aliæ succedunt continue, « perdunt suavitatem unguenti (Eccle. x). » Evagrius eremita testatus est, quia difficile est sine impedimento orare, et difficilius sine impedimento psallere. Ergo ad auferenda impedimenta orationis, abigas aves et importunitatem muscarum exemplo Abrahæ (Genes. xv) a sacrificiis Domini « cum flagello facto de funiculis (Joan. ii) » virtutum. Excute et tunde multrale pectoris tui, ut exeant muscæ: « Intra cubiculum tuum, et clauso ostio, ora Patrem tuum (Math. vi). » Pone ancillam ostiariam ad ostium domus tuæ, prudentem, non similem illi, quæ permisit occidi Isboseth. (II Reg. iv) « Averte etiam oculos tuos ne videant vanitatem (Psal. cxviii), » quia non debemus intueri, quod non licet concupisci.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!

(VIRG. Egl. VIII.)

Mors intravit per fenestram (Jer. ix); Eva vidit pomum pulchrum visu, etc. (Gen. iii). « Oculus meus deprædatus est animam meam (Thren. iii). » Propterea esto similis Job (cap. xxxi), qui ait: « Pegi sædus cum oculis meis, » et tu cum omnibus membris sædus in eas, « crucifixus cum vitis et concupiscentiis (Gal. v), » et contumeliis. Nec ores nisi in cruce positus, exemplo Domini, qui in cruce confixus oravit ad Patrem. Esto imitator Jacobi sanctificati 290 ex utero, qui ex assiduitate et frequentia orandi, habuit genua callosa, contraxit in eis duritiam camelorum. Bartholomæus centies in die et centies in nocte flexit genua ad Deum. « Omne genus dæmonii maxime in oratione et jejunio ejicitur (Math. xvii). » Si molestaverit te libido, vel aliud vitium, certum numerum genuflexionum cum litania tibi constitue, et evades omnem tentationem.

Item, notandum quod sæpe id quod petitur, quia non est ad salutem, impedit orationis effectum; sæpe ii, pro quibus petimus, quia indigni sunt. Unde sæpe per Lucam, c. xi, et Jerem. c. vii: « Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumes pro eis laudem et orationem. » Idem cap. xi et xiv; item Judith cap. iv. Beda super illum locum, Apostolo petenti « stimulum carnis » amoveri dictum est ei a Domino: « Paule, sufficit tibi gratia mea (I Cor. xii). » Item psal. cviii, super illum versum: « Et oratio ejus fiat in peccatum. » Gregor. (hom. xxvii in Evang.). In domo enim Jesu, Jesum non quæritis, si in æternitatis templo importune pro temporalibus oratis.

CAPUT CXXXVII.

De vitando juramento.

Non habet « faciem euntis in Jerusalem (Luc. ix) » assuefactus jurare. Sicut enim « in multiloquio non deerit peccatum (Prov. x), » sic nec in multijurio perjurium. Quod autem omnino sit nobis prohibitum jurare videtur ex verbis Domini in Math. cap. v: « Audistis quia dictum est antiquis (Exod. xx): Non pejerabis; reddes autem Domino juramenta tua, » per illum, non per idola, non per creaturas jurando: « Ego autem dico vobis non jurare omnino, » etc. Item Jacobus cap. v: « Ante omnia, fratres mei, nolite jurare, neque per cælum, neque per terram, » etc. Item, exemplo discipuli (Is fuit Basilides, de quo Eusebius Hist. eccl. l. vi, c. 4; Rufin., cap. 5) Origenis implicati ratiociniis curiæ. A quo cum exigeretur juramentum de fidelitate villicationis, respondit: Mutatus sum in virum alium; Christianus sum, nec licet mihi omnino jurare: quod si modo licet, quære quid additum sit perfectioni legis. Si dixeris quod Evangelium falsum jurare prohibeat, et hoc idem lex prohibet tibi: « Non mentieris, non falsum testimonium dices. » Si prohibet jurare, non nisi ex necessitate, et ita frequentiam jurandi; et hoc idem lex tibi: « Non assumes nomen Dei tui in vanum; » imo econtra ad imperfectionem nostram, sub Evangelio multo pluries, et frequentius, et in minoribus causis juratur quam sub lege. Si propter utilitatem audientis jurandum est, eo quod habeat auctoritas, cum pigri sint homines credere, licet juramento astruere, id quod utiliter persuadetur; sed de utilitate rei cujusmodi? Non temporalis, sed fidei et spiritualis. In hoc casu licet jurare exemplo Apostoli (I Cor. xv), non autem pro re temporali et caduca. Ita dico, si aliquid additum est perfectioni evangelicæ. Quod autem inducit Apostolus: « Omnis controversiæ 291 finem esse juramentum (Hebr. vi), » non sub persona sua, sed aliorum, hoc ponit. Dominus etiam ait: « Sit sermo vester: Est, est; Non, non; quod amplius est, a malo est (Math. v), » jurare facientis, non jurantis. Ergo a malo est canonicus, qui cogit jurare, quia et testimonium ferre; nec est testis nisi juratus, ergo a malo cujuscunque prælati jurare cogentis, et ita cogi videmur transgredi præceptum Domini.

Item, si omnes alias perfectiones evangelicas ex voto possum suscipere et implere; quare et non similiter hoc consilium perfectionis? Vel, cur hoc observantem statim proclamamus Catharum? Juramentum autem quoddam sit ex obreptione, quoddam ex deliberatione. Primum dicunt esse verbum jocosum, cum tamen videatur esse crimen. Simplex enim verbum per se prolatum; jocosum est: ergo juramentum ei additum, facit illud esse plus quam jocosum. Item, juramentum tres habet comites: veritatem, iudicium et justitiam; sed hoc, hos non habet comites, ergo perjurium est. Sed et in crisiis quorundam principum inhibuitur est sub pretio

quinque solidorum in pœnam constituto, ne quis A juret per membra Domini. Quidam tamen, quasi caractere et juramento proprio, et execrabili ab aliis distinguuntur. Clericus etiam ludens cum Judæo ex cœdicto pro pecunia, ne eam raperet Judæus, abstinit a juramento; dicens ei : Abstinento a juramento, quasi coactus, majores blasphemias locutus sum de Deo in corde quam in ore, si jurare me permisisses. A quo Judæus, tanquam a blasphemo statim recessit. Item Ecclesiasticus sugillans assuefactionem jurandi, ait cap. xxiii : « Jurationi non assuescat os tuum : Multi enim casus » et ruinæ « in illa. Nominatio vero Dei non sit assidua in ore tuo, et nominibus sanctorum non admiscearis, quoniam non eris immunis ab eis. Sicut enim servus interrogatus assidue a livore non minuitur, sic omnis jurans et nominans, » nomen Dei, « in toto a peccato non purgabitur. Vir multum jurans implebitur iniquitate, et non discedet a domo illius plaga; et si frustraverit fratrem, delictum illius super ipsum erit, et si dissimulaverit, delinquet dupliciter; et si in vacuum juraverit, non justificabitur. » In eodem, cap. xxvii : « Loquela multum jurans horripilationem capiti stauet, et irreverentia ipsius obturatio aurium. » Item Sapientiæ cap. xiv : « Injuste jurantes continent justitiam. Non enim jurantium est virtus, sed peccantium pœna perambulat semper injustorum prævaricationem. »

CAPUT CXXVIII.

De bona simplicitate.

Sancta simplicitas « facies est » quædam « euentis in Jerusalem (Luc. ix). » Est autem simplicitas virtutis, simplicitas fatuitatis, simplicitas simulationis et hypocrisis. De prima ait Dominus : « Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ (Math. x). » 292 Hanc simplicitatem comitatur prudentia; unde super illum locum Apostoli I Timoth. cap. iii : « Oportet episcopum irreprehensibilem esse, » etc., ait Hieronymus : Prudentem contra eos, qui sub nomine piæ simplicitatis exercent stultitiam sacerdotis. Sed de hac quæritur, an sit eadem cum illa quæ prædicatur in hac : « Si oculus tuus fuerit simplex (Math. vi), » sine plica scilicet erroris, et plica præve dilectionis. Si hoc : igitur omnis simplex omnium virtutum pollet operibus, quia prudens, et discretus in omnibus agendis et omittendis, quanto simplicior, tanto discretior. Econtra videtur quod quanto simplicior, tanto a discretionem remotior et fatuitati vicinior. Unde patet quam magnæ simplicitatis existit Venerius episcopus, qui semen verbi divini, posuit in ore Vincentii (in Vita S. Vincentii, quæ exstat apud Surium die 22 Januar.). Alia itaque videtur hujusmodi simplicitas columbina a prædicta, et alia ab ea de qua legitur : « Erat vir nomine Job, simplex et rectus, » et discretus in omnibus viis Domini,

et timens Deum (Job i), » ut hic dicatur simplicitas quædam modestia mentis, quæ in vultu etiam refulget, minorque in rebus discretio; ibi dicatur simplicitas pro prudentia et omnimoda discretionem ip omnibus. Bona tamen notitia mali, nec potest, nec debet deesse.

Simplicitas autem maxime decet theologum, quia sacra Scriptura amica est simplicitati. Aperta et simplicia decent bonitatem. « Estote parvuli malitia, non sensu (I Cor. xiv); — quasi modo geniti infantes lac concupiscite, rationabiles tamen (I Petr. ii). » Qui « ambulat simpliciter, ambulat confidenter (Prov. x). » Et Sapientiæ cap. i : « Sentite de Domino in bonitate, et in simplicitate cordis quærite illum; » non scrupulose circa quæstiones, sed magis circa peccata, et eorum circumstantias solliciti. Et Parab. c. ii : « Dominus proteget gradientes simpliciter. » Et in eodem : « Qui recti sunt, habitabunt in terra, et simplices permanebunt in ea. » Item c. ii : « Simplicitas justorum dirigit eos. » Item Ambrosius (lib. De Incarnationis Dominicæ sacramento] c. 9). Major est omnibus ambiosis mendacis eloquentia, et flosculis philosophorum æstutia, et versutiis hæreticorum simplex fides veritatis.

De simplicitate fatuitatis dicitur : Nimia simplicitas cognata est fatuitati. Item, Augustinus super illum locum : « Oportet episcopum esse prudentem (I Tim. iii); » ne ita sit simplex quod stultus.

C De simplicitate simulationis dicitur : « Attendite a falsis prophetis (Math. vii), » etc. Et item :

Remissos animo et tacitos vitare memento.
(Cato, l. iv, Dist.)

Et item de bona simplicitate II ad Corinthios cap. ix : « Qui autem administrat semen seminanti, et panem ad manducandum præstabit, et multiplicabit semen vestrum, et augebit incrementa frugum justitiæ vestræ, ut in omnibus locupletati, abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. »

293 CAPUT CXXIX.

De hospitalitate sectanda.

D Hospitalitas « facies est euentis in Jerusalem (Luc. ix); » puta una filiarum misericordiæ, et inter virtutes gratia eximia, quam non habentibus dicit Dominus in judicio : « Hospes eram, et non collegistis me (Math. xxv). » Quam etiam commendans Apostolus ait ad Hebræos, cap. xiii : « Hospitalitatem nolite oblivisci. Per hanc enim placuerunt, quidam » Deo « angelis hospitio receptis, » ut Lot, nesciens eos esse angelos (Gen. xix). Et Abraham : « Tres vidit et unum adoravit, » Unde Genesis cap. xviii : « Sedit Abraham in convalle Mambre, in ostio tabernaculi sui, in ipso fervore diei, apparuit ei Dominus. Cumque elevasset oculos, apparuerunt ei tres viri; quos videns cucurrit in occursum, et adoravit in terra, et dixit : Domine, si inveniri gra

tiam in oculis tuis, ne transcas servum tuum, sed afferam paucillum aquæ, et laventur pedes vestri, et requiescite sub arbore, ponamque buccellam panis, et confortetur cor vestrum, postea transibitis. » Item cap. xix : « Venerunt duo angeli Sodomam vespere, sedente Lot in foribus civitatis; qui, cum vidisset eos, surrexit et ivit obviam eis, et adoravit pronus in terram, et dixit : Obsecro, domini, declinate in domum pueri vestri, et manete ibi; lavate pedes vestros et mane proficiscemini. Qui dixerunt : Minime; sed in platea manebimus. Qui compulit eos oppido, ut diverterent ad eum; ingressisque domum illius, fecit eis convivium. » Item Apostolus ad Romanos cap. xii : « Hospitalitatem sectantes. » Nota frequentiam per verbum. Item Petrus I epist. cap. iv : « Estote hospitales invicem sine murmuratione; unusquisque sicut accepit gratiam, illam in alterum administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. » Non enim uni operi addicti esse debemus. Item epist. III Joannis : « Charissime, fideliter facis quidquid operaris in fratres, et hoc in peregrinos. » Item : Apostolus enumerans quasi substantiales differentias episcopi, ponit hanc : « Oportet episcopum esse hospitalem (Tit. ii). » Sed hæc gratia longe ab episcopis et clericis recessit; a laicis etiam, ut jam non nisi cum pretio hospitentur. Item, merito hospitalitatis aperti sunt oculi duorum discipulorum euntium in Emaus, qui prius tenebantur aorisia, et cognoverunt Dominum in fractione panis. Qui cum finxisset se longius ire, coegerunt illum, dicentes : Mane nobiscum, Domine, quoniam advesperascit, et inclinata est jam dies. Et intravit cum illis (Luc. xxiv). » Bera (in c. xxiv Luca) cum quibus Veritas gradiebatur; et ad hospitium vocant, imo cogunt. Quo exemplo colligitur, quia peregrini ad hospitium non solum sunt vocandi, sed etiam trahendi. Item, sicut in homilia super hunc locum legitur (sanct. Greg. hom. 39 in Evag. de Martyrio Mon.). Quidam paterfamilias leprosum recepit hospitem, quem in lecto suo posuit, audivitque a Domino, se Dominum in leproso recepisse. Item Josue cap. vi : « Ingredimini domum mulieris meretricis, et producite eam, et omnia quæ illius sunt, sicut illi juramento firmastis, » 294 etc. Item III Regum xvii : « Surge, vade in Sareptam Sidoniorum, etc. » Item IV Regum iv : « Facta est autem quædam dies et transibat Eliseus per Sunam, » etc. Item Judicum cap. iv.

CAPUT CXXX.

De vestiendis nudis.

Sequitur in operibus misericordiæ, de facie nuditatis proximi legendæ. Unde Dominus : « Nudus eram, et cooperuistis me (Matth. xxv), » non tantum hospitio, sed et vestimento, ne illam prohibitionem næam incurreretis : « Cum videris nudum operi eum, et carnem tuam ne despexeris (Isa. lviii), » non operiendo. Hanc gratiam habens Job, ait (cap.

xxxv) : « Si despexi prætereuntem, eo quod non haberet indumentum, et absque operimento pauperem; si non benedixerint mihi latera ejus, et de vellerebus ovium mearum calefactus est. » Item Dominus : « Qui habet duas tunicas, det unam non habenti, et qui habet escas, similiter faciat (Luc. iii). » Martinus supererogando pallium cum paupere dimidiavit, imo, quod plus est, unicam tunicam, et totam pauperi dedit (Utrumque fecit, ut est in Vita ejus per Sulpitium Severum). Item Actuum apostolorum cap. ix : « Adveniente Petro, circumsteterunt illum multe viduæ stentes, » etc.

CAPUT CXXXI.

De visitatione infirmorum et incarceratorum.

Sequitur : « Infirmus eram, » vel « in carcere, et vi itastis me (Matth. xxv). » Non tantum visitatione impendendæ necessitatis, et adhibendæ consolationis, sed etiam visitatione liberationis, quæ excellentior est prima. De qua Dominus per David ait : « Domine, quis similis tui, eripiens inopem, et egenum de manu fortiorum ejus (Psal. xxxiv)? » Hac gratia pollens Job, ait c. xxix : « Pater eram pauperum. Conterebam enim molas iniqui, et de dentibus illius aufereram prædam. » Et David : « Pupillo et orphano, » id est cuilibet miserabili personæ, « tu eris adjutor (Psal. ix). » Hac digniori specie visitationis (Vide cap. CXXII), Nicolans tres pueros morti addictos liberavit; Daniel (cap. xiii), Susannam, pluresque sancti alios innocentes incarceratos.

295 CAPUT CXXXII.

De sepeliendis mortuis.

Septimum opus misericordiæ legitur apud Tobiam (cap. ii); qui tota die jejunos et famelicus, cum sederet ad mensam in vespera, et audiret quemdam contribulem suum insepultum, surrexit cito, et sub discrimine capitis sui, sepelivit cadaver ejus, totus huic operi deditus. Hac gratia Antonius (non habens ferramentum, famulantibus et coadjuvantibus sibi duobus leonibus) sepelivit Paulum (S. Hier. in Vita Pauli primi eremitæ) inhumatum et appodiatum ad arborem, in modum orantis inveniens. Hac Zozimas unico leone obsequente sepelivit cadaver illius sanctæ pœnitentiæ Mariæ, scilicet Ægyptiacæ. Unde versificator ille :

Ad tumultum velitur, famulante fera sepelitur
(HILDEB. Cœnoman. episc.)

Hoc opus misericordiæ plurimi sanctorum injungere sibi pro pœnitentiâ. « Melius est enim ire ad domum luctus, quam ad domum convivii (Eccl. vii). » Sed hæc gratia non tantum sepeliendi, sed et comitandi funera mortuorum usque ad locum sepulcri, hodie fere penitus refrixit, adeo, quod nullus vult memorari novissima sua, ut in æternum non peccet (Eccl. vii.).

Sed cum terra ad terram revertatur (Gen. iii), videtur non esse curandum de sepultura mortuorum, quod absit! Hoc enim opere multi Deo pla-

nerunt. Et potius nos iuvamus sepeliendo mortuos, quam ipsos, ut non sit sumptuosa sepultura. Ea enim, ut testantur sancti potius est ad aggravanda peccata defuncti, quam in remedia. Melius enim est ut vendantur et dentur pauperibus, quia :

Cælo legitur qui non habet urnam.

(LUCAN. I. VII sub finem.)

Facilis jactura sepulcri.

(VIRGIL.)

Sepelit natura relictos.

(MOERENAS.)

Item II Regum in sine fere.

CAPUT CXXXIII.

De jejunio.

Jejunium potissima pars est, & faciei euntis in Jerusalem (*Luc. ix.*) Jejunio generali abstinetur ab omni peccato mortali; jejunio speciali, de quo hic, a cibo et potu. Hoc consecravit Dominus & jejunans in deserto quadraginta diebus et quadraginta noctibus (*Matth. iv.*) Quod præfiguratur per jejunium Moysi (*Exod. xxiv.*), et jejunium Eliæ (*III Reg. xix.*). De hoc ait Propheta in persona Domini : « Humiliabam in jejunio animam meam (*Psal. xxxiv.*) » Et Dominus in Evangelio : « Hoc genus dæmonii non potest ejici, nisi in oratione » 296 et jejunio (*Marc. xii.*) Et Apostolus : « Exhibeamus nos sicut Dei ministros, in multa patientia, in jejniis, in charitate non ficta (*I Cor. vi.*) » Et Dominus in *Matth. c. vi.* : « Cum autem jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Tu autem, cum jejunas, unge caput tuum, et faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, sed Patri tuo, » etc. Est autem jejunium avari detestabile, et est jejunium medici indifferens, et est jejunium hypocritæ, et superbi execrabile, de quo supra. Hoc jejunio jejunavit Pharisæus, qui ait : « Jejunio bis in Sabbato, » etc. (*Luc. xviii.*) Et est jejunium Christiani, in maceratione carnis, siccum et sobrium. Quod quasi describens Hieronymus (in ep. ad Eustochium *De custodia virginitatis*), ait : Biduanis et triduanis præfertur jejniis venter semper esuriens et sobrius. Joel autem ad hoc jejunium utile nos invitans, ait, cap. ii : « Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, et fletu et planctu; et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra. » Et Isaias, cap. LVIII : « Quare jejunavimus et non aspexisti, humiliavimus animas nostras, et nescisti? » Respondit : « Ecce in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra, et omnes delitiores vestros repetitis. Ecce ad lites et contentiones jejunatis, et percutitis pugno impie. Nolite jejunare sicut usque ad hanc diem, ut audiatur in excelso clamor vester. Nunquid tale est jejunium quod elegi, per diem affligere hominem, animam suam? Nunquid contorquere quasi circulum caput suum, et sacrum, et cinerem sternere? Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi? dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti sunt liberos, et omne onus dirumpe, » etc. Item Ecclesiasticus, cap. xxxiv : « Qui baptizatur a

A mortuo, et iterum tangit eum, quid prodest lavatio illius? Sic homo qui jejunat in peccatis suis, et iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se? Orationem illius quis exaudiet? » Item Zacharias, cap. vii : « Cum jejunaretis et plangeretis in quinto et septimo per hos septuaginta annos. Nunquid jejunium jejunastis mihi? » etc. Item Jonæ, cap. iii : « Et crediderunt Ninivitæ in Dominum, et prædicaverunt jejunium, et vestiti sunt saccis a majoro usque ad minorem, » etc.

Hæc fuit via sanctorum pallidorum et exsanguium tendentium ad patriam. Ut enim testatur Hieronymus (in *Vita sancti Pauli*), Paulus primus eremita semper jejunavit, quousque de cælis sibi panis mitteretur. Qui duplicatus est, cum ad eum veniret Antonius. Cui ille : Eia, frater, comedamus, duplicata est nobis annona. Et, quod incredibile nobis videtur, sanctus Hilarion (Idem in *Vita S. Hilarionis*) quinque caricis in die per quindecim annos contentus fuit. Sed tunc senex et imbecillis frusto panis hordeacei refectus est. Sancta Ægyptiaca quadraginta annis vixit de duobus panibus, et radicibus. Hieronymus (in ep. ad Marcellam, quæ incipit : *Ambrosius*) contentus fuit vili olusculo, pane cribrario et aqua. Sed hoc arctissimum jejunium pro ignavia et corruptione nostra attingere non possumus. Sit ergo nobis jejunium arctum & pane et aqua, ita etiam, ut rationale sit obsequium nostrum (*Rom. xii.*). Nolumus enim exspoliari, sed supervestiri. Tria enim debentur asino : pabulum, ut sustentetur; virga, ne recalcitret; onus, ut utilis sit domino. De primo dicitur : « Nemo carnem suam » 297 odio habuit (*Ephes. v.*) A Deo enim creata est, non a diabolo, ut dicit Manichæus. Et Apostolus : « Carnis curam feceritis, » ita tamen quod « non in desideriiis (*Rom. xiii.*) » De secundo ait idem Apostolus : « Castigo corpus meum, et in servitute redigo, etc. » (*I Cor. ix.*) De tertio idem : « Alter alterius onera portate (*Gal. vi.*) » In primo invenitur naturæ sustentatio, in secundo gratiæ et legis inchoatio, in tertio legis impletio et consummatio. In primo natura, in secundo disciplina, in tertio charitas ad proximum. Sed sobrietas Mahometicorum hodie superat sobrietatem Christianorum. Unde eorum principes Saladinus, audiens Christianos usos esse tribus ferrulis, vel quatuor, ait, tales non esse terra dignos.

CAPUT CXXXIV.

De suggillatione gastræ.

Sobrietatem omnino perimit gastræ. Propter quam pestem, ut avertatur a populo Dei orans Propheta, ait : « In campo et freno, » minore et majore constrictione et refrenatione, « maxillas eorum constringe, » parcius dando eis victualia; « qui, » in abundantia, propter gulam, « non approximant ad te (*Psal. xxxi.*) » sed elongantur. Unde et Apostolus ad Romanos cap. xii : « Obsecro vos, fratres, per misericordiam Dei, ut exhibeatis cor-

pora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum, et nolite conformari huic sæculo nequam, sed reformamini in novitate sensus vestri. » Et alibi: « Nescitis, quia corpora vestra templum sunt Spiritus sancti? Tollens autem membrum Dei, faciam membrum meretricis? (I Cor. vi.) » Vicina enim sunt venter et genitalia. Et item: « Qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiiis et concupiscentiis, stigmata Domini Jesu portantes in corpore suo (Gal. v, vi), » per abstinentiam, et arma poenitentium, Sed et mortis responsum acceperunt (II Cor. i), » jugiter mortis memoriam habentes, vel mortificationem carnis sibi contra vitia respondentem, juxta illud: « Propter te mortificamur tota die, estimati sumus sicut oves occisionis (Psal. xliii). » Unde David psalmo xxxii: « Constemini Domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite illi; » hoc est in carnis mortificatione a qua incipiendum.

Primo itaque domandum est jumentum et infrenandum, ut composito gradu vehat Spiritum sanctum. Unde Gregorius: Ure igne tribulationis poenitentiae, primo renes nostros, Dalilam comprimendo, dehinc ure car nostrum igne Spiritus sancti et tui amoris. Ob hoc etiam Dominus discipulis ait: « Sint lumbi vestri praecincti » primo, « et » post « lucernae ardentes in manibus vestris (Luc. xii). » Non nisi lumbis praecinctis Joannes, Jeremias, et alii praedicaverunt. « Nabuzardan » enim princeps coquorum, id est venter ferculorum, primo « destruxit muros Jerusalem (Jerem. lii), » et omnia munimenta animae Christianae religionis.

Primo igitur infrenes equum, ne sit tibi « fallax ad salutem (Psal. xxxii), » ne « equum, » et « ascensorem 298 Dominus projiciat in mare (Exod. xv). » Qui « autem servum delicate paverit, inveniet cum contumacem (Prov. xxix). » Potius doma corpus tuum, ut habeas servum obedientem cum illo, qui ait: « Castigo corpus meum, et in servitum redigo, ne aliis praedicans ipse reprobus inveniar (I Cor. ix). » Et cum Propheta orante sic: « Confige timore tuo carnes meas, etc. (Psal. xviii). » Unde Hieronymus super Marcum (in Comment. in c. i): Andreas, id est virilis est, qui viriliter facit vim perditioni mortis suae, id est corpori, quod saepe per fomitem est causa mortis, nisi refrenetur. Vim facit dico, adeo ut: « responsum mortis in se habeat (II Cor. i), » et « animam semper in manibus suis portet (Psal. cxviii). » Item Exodi cap. xxxii: « Sedet populus manducare et libere, et surrexerunt ludere, » hoc est idololatrare, quia: « fecerunt vitulum in Oreb et adoraverunt sculptile (Psal. cy). » Vide ergo quid faciat otium, et cibus alienus, et superfluus: peperit idololatriam, omnem otiositatem, et omnem superbiam, et omnem superstitionem. Unde Dominus: « Cavete ne graventur corda vestra crapula et ebrietate (Luc. xxi); » ne sitis his similes: « Quorum Deus venter est (Phil. iii); » et illis:

A Sunt quibus in solo vivendi causa palato est, qui vivunt ut comedant, nec comedunt ut vivant.

CAPUT CXXXV.

Contra gulam et ebrietatem.

Gulam et ebrietatem conjungimus; quia, sicut gula, ita et ebrietas ventrem distendit, carnem accendit, libidinem fovet et nutrit. Unde Lot, quem non vicit Sodoma, vicerunt vina, ut committeret incestum cum filia (Gen. xix). Noe, etiam rectori arcae et praefecto generationibus suis, ebrietas nudavit femora (Gen. ix). Habet autem gula quatuor satellites: Quid, quantum, quale, quando. Quid consistit et attenditur in genere edulii; quantum, in quantitate; quale, in condimento cibi, vel salsamenti vel etiam utilitate; quando in temporis maturitate et frequentia. Unde: « Vae terrae cujus rex puer est et principes mane comedunt (Eccl. x). »

Exsul ab octava Marius bibit, et fruitur diis Iratis

(JUVEN. sat. 1.)

His satellitibus ad majorem irritationem gulae additur pretium, quia magis illa juvant, quae pluris emuntur. Sed:

Nec cupias nullum cum sit tibi gobio tantum In loculis.

(Idem, sat. 11.)

Unde Poeta:

Venere protervi
Lascivique senes, quibus est insignis edendi
Gloria, corruptasque dapes variasse decorum.
Qui ventrem invitant pretio, traduntque palato
299 Silereas Junonis aves, et si qua loquendi
Guara coloratis viridis defertur ab Indis.

Et cum nullo praedictorum irriteretur paterfamilias, saepe tamen mensae ejus adest quintus satelles, ortum habens ex superbia et vitiiis ejus, scilicet ambitio. Unde philosophus (SENEC. ep. 60): Tauri paucorum jugerum pascuis aluntur, unica silva pluribus elephantis sufficit, homo vero pasciuntur terra et mari. Cur hoc? Nunquid (licet natura modica dederit nobis corpora vel corpuscula) quia vastorum animalium edacitatem superemus? Minime. Non enim fames ventris nobis magno constat, sed ambitio.

Item philosophus (idem, epist. 89): Ad vos transeo, quorum profunda et insatiabilis est gula, Pernicies, et tempestas barathrumque macelli,
Quidquid quaesierat ventri donarat avaro.

(HORAT. ep. 45, lib. 1.)

Hinc maria scrutatur, hinc terram; alia hamiis, alia laqueis, alia retium variis generibus, cum magno labore prosequitur. Nullis animalibus, nisi ex fastidio, pax est. Quantulum est quod ex istis epulis, quae per tot comparatis manus, fesso voluptatibus ore libatis? quantulum ex ista fera periculose capta dominus crudus ac nauseans gustat? quantulum ex tot conchyliis tam longe advectis per istum stomachum inexplibilem labitur? Dico vos infelices esse, quod non intelligitis, majorem vos famem habere quam ventrem.

Item Hieronymus (Ad Furiam De viduitate ser-

vanda) : Quidam impinguati et dilatati de patrimonio Crucifixi, dapibus et vino ventrem confundunt et distendunt, ventris officio dissuetum, conversum in saecum; marcidos cibos et putridos ingerunt et egerunt, stomachumque æstuantem potione sedant, et relevant, ut Saul aquas bibens singulis noctibus inebriatus, vide in lib. I Regum, cap. xxvi. Quibus, quia nec frugalitas, nec castitas inest, sed patiuntur damna, servorum murmura et dissensiones eorum, qui non ex quanto, sed quantum consumant et devorent attendunt. Quod si Apostolus, o filia, « castigat corpus suum, et in servitutem redigit, ne aliis prædicans ipse reprobus efficeretur (I Cor. ix); » quomodo tu juvenula adhuc in fervore juventutis posita, dapibus et vino plena, de castitate eris secura? Quod si Vesuvius ardens, si Olympus ignivomus, si Æthna vaporibus plena caloribus ardet; quanto magis juveniles medullæ vino et dapibus plenæ et inflammatae? Uide poeta :

Vina parant animos faciuntque caloribus aptos.

Cura fugit multo diluiturque mero.

Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumit,

Tunc dolor et curæ, rugaque frontis abit :

Cum Venus in vinis, ignis in igne fuit.

(OVID. lib. I *De Arte amandi*.)

Item Deuteronomii cap. xxxii : « Incrassatus est dilectus, et recalcitravit : incrassatus, impinguatus, dilatatus dereliquit Deum factorem suum, et recessit a Deo salutari **300** suo, et oblitus est Domini Creatoris sui. » Item in eodem (cap. viii) : « Cum comederis et saturatus fueris, cave diligenter ne obliviscaris Domini. » Item Jeremias cap. v : « Saturavi eos, et mæchati sunt, in domo meretricis luxuriabantur. Equi amatores in feminas, et emissarii facti sunt : unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. » Item Osee cap. xiii : « Juxta pacæ sua adimpleti sunt, et saturati, et elevaverunt cor suum, et oblii sunt mei » « vacca pingues Samaritæ (Amos iv). »

Primo igitur premit corpus, hinc fremit mundus, deinde insidiatur diabolus. Ejiciunt etiam hominem de domo hæc tria. Primo, litigiosa uxor (*Prov. xxi; xix*), id est carnis tentatio; hinc fumus, peccatum ignorantia; deinde stillicidium, aliena et quæcunque suggestio extrinseca. Primo autem tentat hominem « concupiscentia carnis, hinc concupiscentia oculorum (I Joan. ii), » tandem « superbia vitæ (*ibid.*). » Item Hieronymus ad Furiam : Magnæ et sollicitæ virtutis est superare quod nata sis in carne, vivere in carne et non secundum carnem, sed supra carnem tecum pugnare quotidie, animamque tuam mundam et impollutam quasi centum oculis Argi custodire (Ovid. in *Metam.*), inclusumque hostem superare. Etiam poeta mores informans, ait :

Sine Cerere et Baccho friget Venus.

(TERENT. in *Eunuch.*)

Et abundantia panis causa fuit peccati Sodomorum (*Ezech. xvi*).

(8) Habetur in Regula titulo de abstinentia philosophorum desumptum, ex ep. ad Furiam.

A Patet ergo ex sanctorum auctoritatibus abstinentiam et sobrietatem collactaneas et nutrices esse continentia, gulam vero luxuriæ. Venter enim meo æstuans de facili labitur in libidinem. Cave tibi, ne prosternaris in convivio inter epulas cum filiabus Job (*Job i*). Gregorius (lib. II *Moral.* cap. 9) : In majoris fratris convivio filios Job Satan obruit, non quod illi ventri vacabant, sed tamen quia inter convivia intentio mentis bona minus fervet et minus providet. Samson inter epulas Philisthæos prostravit (*Judic. xvi*). Nabuchodonosor abutens epulis, et vasis Domini audivit hanc vocem terribilem : *Mæne, techel, phares* (*Dan. v*), quam secuta est destructio domus ejus. Holophorne ebrietate nimia sopito, Judith abscidit caput (*Judith xxiii*). Ebrietas hominem sui, et Dei immemorem facit, infinita monstra parit, consilia detegit, non comparitur super contritione. Unde Saul aquas bibens singulis noctibus inebriatus, ut primo Regum, cap. xxvi. Quia quid non ebrietas designat?

Inguinis et capitis quæ sit distantia nescit.

(JUVEN. sat. 6.)

Diabolus gula primos parentes tentavit : « Quacunque die comederitis, eritis sicut dii (*Gen. iii*). » Deinde Dominum Jesum : « Dic ut lapides isti panes fiant (*Matth. iv*). » Gula, concupiscentia carnis et libido, sunt vitia adjuncta. Summopere igitur cavenda est gula propter adjuncta, maxime propter libidinem, quia vitium insitum nobis et naturale videtur esse. Unde Hieronymus (8) : Avaritia calcatur a philosophis, et cum marsupio deponitur. Maledicam linguam, indictum silentium emendat, cultus corporis et habitus vestium unius horæ spatium commutantur; omnia alia peccata foris sunt, et quod foris est facile abjicitur. Sola libido **301** insita a Deo ob liberorum creationem si fines suos egressa fuerit, redundat in vitium, et quadam lege naturæ in coitum gestit erumpere.

Item Josue, cap. xi : « Equos eorum subnervavit, » etc. Gastrimargi sunt similes Esau, qui « vendidit primogenita sua propter lenticulam rufam, et amisit benedictionem paternam (*Gen. xxv*). »

CAPUT CXXXVI.

De simplici fornicatione.

D Ex gulositate nascuntur fornicatio simplex, adulterium, incestus, et ignominiosa libido, vel turpitudine Sodomorum. Simplex fornicatio est coitus illicitus soluti cum soluta, vel econtrario. Quod crimen maxime detestandum, quia ut ait Apostolus : « Fornicatores et adulteros judicabit Deus (*Heb. xiii*). » Neque fornicatores neque adulteri intrabunt in regnum Dei (*Eph. v*). Hoc vitio, homo dignitatem suam et imaginem Dei amittit, adeo ut totus absorbeatur, terraque efficiatur et de rationali mutetur in reptile et jumentum. De hujusmodi Joel ait : « Putruerunt ut jumenta in stercore suo (*Joel. i*). » « Qui enim fornicatur in corpus suum

peccat (*I Cor. vi.*) » Appetitus fornicationis anxietas est, satieta pœnitentia. Unde qui abscondit sibi linguam ne fornicaretur, ait. Absit ut tanti emam, unde pœnitentiam. Hanc sicut in opere, ita et in voluntate Dominus eam prohibet: « Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mœchatus est in corde suo (*Matth. v.*) » Unde Daniel propheta (*cap. x*) vidit virum succinctum lumbos zona aurea. « Joannes vidit virum succinctum mamillas lamina aurea (*Apoc. i.*), » quasi, « ure renes meos et cor meum (*Psal. xxv.*) » Ob hoc maxime fugienda est fornicatio, quia viscosa est, et quod, cum ceteris vitiiis possumus luctari, de ea autem dicitur: « Fugite fornicationem (*I Cor. vi.*) »

CAPUT CXXXVII.

De adulterio.

Adulterium quoddam est simplex, scilicet soluti cum conjugata vel econtrario; quoddam duplex et majus, scilicet conjugati, cum conjugata, vel everso. Adulterium homicidio videtur esse par crimen. Unde Dominus adulteram, in lege, sine remedio præcepit lapidari (*Deut. xvii, xxv.*) Juxta enim quantitatem peccatorum lex statuit: quantitatem penarum. Unde maxime timendum est, ne Ecclesia erret, cum hæc instituta a Domino non observet. Item Augustinus (9): Adulteri secundum locum tenent apud inferos, primum incestuosi, et negantes Deum. Adulterium tamen credo majus esse crimen **302** quam incestum commissum in quarto genere consanguinitatis

Delicias viduæ tantum asperratur adulter.

Item Salomon: « Adulterorum filii non prosperabuntur (*Sap. iii.*) » Item Parabolarum *cap. vii.* « Veni, inebriemur, et fruamur cupitis amplexibus, » etc. Item; in Legenda S. Marcelli (10) legitur quod mulier quedam, quia nobilis, sprexit virum, et adhæsit carni alteri, mortua tandem est. Solemniter et cum pompa ad tumulum deducta, honorifice sepulta, et ipso die a serpente ignivomo est effossa, qui vasculo, scilicet membro, quod viro abstulit, incubuit et corrosit; sicque ei diabolus abstulit sepulcrum et humanitatis obsequium, indigne ferens quod corpus ejus in terra quiesceret, eo quod vas viri, quod sibi « in sanctificationem observasse (*I Thes. iv.*) » debuit, abstulisset.

CAPUT CXXXVIII.

De vitio sodomitico.

Vitium Sodomorum fuit abundantia panis et superbia vitæ, et superfluitas vini (*Ezech. xvi.*) » Hoc vitium redarguens Dominus, *Genes. cap. xix.* ait: « Homines autem Sodomitæ pessimi erant, et peccatores coram Domino nimis. » Item *cap. xviii*: « Clamor Sodomorum, et Gomorrhæorum multiplicatus est, et peccatum eorum aggravatum est ni-

Amis. Descendam et videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere impleverant. » Glossa. Novitas tantæ et inaudite turpitudinis, quasi admirationem et dubitationem parit in audiente. Unde Dominus quasi admirans, et dubitans super tanto scelere, introducit sic loquens: « Descendam et videbo utrum, » etc. Incredibile enim mihi videtur homines tantum flagitium perpetrasse. Gregorius (*lib. xix Mor. c. 14*). Peccatum est in voce, quando est in actione cum tenui nota.

In clamore est, quando est in libertate cum manifesta sceleris patratione. De tantum duobus ergo peccatis tanquam maximis et paribus, homicidio scilicet et vitio sodomitico, legitur clamor ascendisse ad Dominum de terra. Legitur Dominus con-
B queri, ideo scilicet, quod « masculum et feminam creavit ad multiplicandos homines (*Gen. i.*); » homicidæ autem et sodomitæ hos destruant et perimunt ut hostes, et præcipui adversarii Dei et generis humani, quasi: Tu homines creasti, ut multiplicarentur, nos vero dabimus operam, ut opus tuum minuatur et destruat. Item, cum Dominus pœnam pro aliis peccatis infligendam differat, pro hoc patientiam et bonitatem sibi innatam videtur exuisse, non expectans sodomitas ad pœnitentiam, sed eos magis puniens temporaliter igne cœlitus niisso (*Gen. xix.*), consummaturus tandem pœnam illorum per ignem gehennæ. Item, Dominus virum plasmavit de limo terræ in agro Damasceno, formaturus mulierem de costa ejus in paradiso. Unde ne crederet quis eos fore androgynos præoccupans formationem mulieris, ait: « Masculum **303** et feminam creavit eos (*Gen. i.*), » quasi: Non erit consortium viri ad virum, vel mulieris ad mulierem, sed tantum viri ad mulierem, et econtrario. Unde Ecclesia homini androgyno, id est habenti instrumentum utriusque sexus, aptum scilicet ad agendum et patiendum, instrumento, quo magis calescit, quove magis est infirmus, permittit uti.

Si magis calescit, ut vir, permittunt cum ducere; si vero magis mollescat, et mulier permittunt ei nubere. Si autem in illo instrumento defecerit, nunquam concederetur ei usus reliqui instrumenti, sed perpetuo continebit, propter vestigia alternitatis vitii sodomitici, quod a Deo detestatur. Item ad Romanos, *cap. 1*: « Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis, in passionem ignominie. Nam femine eorum immutaverunt naturalem usum, in eum usum, qui est contra naturam. Similiter et masculi, relicto naturali usu femine, exarserunt in desideriis suis, invicem masculi in masculos turpitudinem operantes, traditi in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt. » Item epist. Judæ (*vers. 7*): « Sodoma, et Gomorrhæa et finitimæ civitates, quia exornate sunt, et abierunt post carnem alteram, » masculi cum masculis

(9) Videantur serm. 244, 245, et 247

(10) Parisiensis episcop. ordine IX, per Fortunatum, apud Surium die 1 Novembris.

turpitudinem agentes, mulieres cum mulieribus. Viri enim et uxoris est una caro : « factæ sunt exemplum ignis æterni pœnam sustinentes (*Gen. 11*), » in præsentia. Item *Levit. cap. xviii* : « Non commisceberis cum masculo coitu femineo, quia abominatio, » et ignominia et ineffabile est. Coitum etiam masculi cum masculo pari pœna punit, ut coitum hominis cum bruto, scilicet morte. Unde *Levit. cap. xx* : « Qui dormierit cum masculo coitu femineo, uterque operatus est nefas, morte moriantur. » Sed nunc quomodo abierunt hæc in desuetudinem, ut quæ graviter punit Dominus, intacta relinquat Ecclesia ; et quæ leviter punit, ipsa gravissime puniat ? Timendum ne hoc ex avaritia procedat, illud vero ex refrigerio charitatis omittat. Ili destructores hominis similes sunt Onan, qui effudit semen in terram, et nolens suscitare semen fratri, percussus est a Domino (*Gen. xxxviii*). Ili, ut *Isaias* ait (*cap. 1*), sunt quasi Sodoma, et Gomorrha, id est muti a laude Dei et asperi enormitate peccatorum. Item *1 epist. ad Tim. 1*. Item ad *Coloss. iii* : « Mortificate ergo membra vestra quæ sunt super terram, » etc. Item *Josue, cap. vi* : « Maledictus vir, qui suscitaverit et ædificaverit Jericho, in primogenito suo fundamenta illius jaciatur, et in novissimo liberorum ponat portas ejus. » Multo magis maledictus est suscitans peccatum Sodomorum, perdens sic primogenitum et novissimum filiorum, fidem scilicet cum humilitate, etiam pro enormitate. Et in detestationem hujus criminis Deus offensus est terræ illi, convertens Pentapoliin in mare Mortuum, ut non vivat piscis in eo, nec enatet navis in qua fuerit homo. In qua terra sunt arbores ferentes poma, quæ ad tactum evanescent, emittentia pulverem et favillam (*Sap. x*). Etiam pro solo respectu ad Sodomam, uxor Loth conversa est in terram et statuam salis (*Gen. xix*), quasi diceret Dominus : Nolo ut hujus criminis aliqua sit memoria, aliquis respectus, aliquid **304** vestigium pro enormitate illius. Hujusmodi homines spastici enervati sunt feminæ reservatæ a Pharaone ad delicias suas, qui se masculos convertunt in feminas, abutentes coitu femineo. Hi sunt imitatores Sardanapali, qui vir corruptior fuit omni muliere. Jeremias etiam in fine Threnorum, super omnem planetum et dolorem urbis ruinæ et captivitatis, adjicit planctum et gemitum super vitio sodomitico habitum, dicens : « Adolescentibus impudice abusi sunt, et pueri in ligno corruerunt (*Thren. vi*). » Hi non tantum muti, sed etiam cæci efficiuntur percussi a orasia palpantes ad ostium Loth in meridie (*Gen. xix*), ut videntes non videant. Item *Isaias, cap. lxxvi* : « Qui sanctificabantur, et mundos se putabant in hortis post januam vel post ostium intrinsecus, etc. » Item *Joel iii* : « Posuerant puerum, » etc. Item : Ubi vir nubit in feminam, armentur leges, exserantur jura.

CAPUT CXXXIX.

De ingratitude.

Dominus ingratitude cœu pessimam faciem

(11) Loca vide in Notis.

culpæ, redarguens, ait in *Matthæo, cap. xviii* : « Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me : Nonne oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum ? Et iratus dominus ejus, tradidit eum tortoribus, quousque redderet universum debitum, etiam usque ad ultimum quadrantem. » Hieronymus, Augustinus et Ambrosius (11) : Tanta est pestis ingratitude, quod si non dimiserimus ex corde, quod in nos delinquitur, et hoc omne quod per pœnitentiam [M. misericordiam] dimissum erat, a nobis exigitur et revocatur ; etiam secundum leges manumissus et liber pro ingratitude revocabatur in servitutem. Athenienses (*VALER. MAX. lib. v, cap. 3*) etiam nequissima habuerunt ingenia, et tamen æquissima jura, quia ingratos, ut alios criminosos pœnitentia. Gratissimi tenemur esse Deo, quia creavit nos, et maxime quia recreavit, quia : « Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi ? Calicem salutaris accipiam (*Psal. cxv*). » Sola digna retributio est morte morte recompensari : « sed nondum restitimus usque ad sanguinem (*Hebr. xii*). » Si igitur de condigno, tam gratus teneris esse Deo, ut morte morte recompenses ; quam ingratus es ei, si peccando, eum ad iram provocas ! « Nabal vir stultus (*1 Reg. xxv*) » pro ingratitude interfectus est a Domino. David enim egenus et argenti cum commilitonibus suis exsulibus in solitudine, arcentique sæpe lupos ab ovibus ejus, negavit benedictionem ens in tonsura ovium, insuper et ei convitia et contumelias intulit, dicens : « Quis est David, et quis est filius Isai ? Hodie increverunt servi super terram, qui fugerunt dominos suos (*ibid.*). » Quam gratus autem fuerit David benivolis suis patet ex *II Reg. (cap. xvi)*. Qui etiam Semei sibi exprobranti, maledicenti et improperti remisit omnem injuriam et cum Siba et Miphiboseth divisit hæreditatem paternam ; qui etiam filium Berzellai jam senis, qui eum benigne susceperat in **305** adversitate cum urgeretur inopia, sublimavit (*II Reg. xix*). Ezechias, quia Domino gratias non egit super incredibili victoria habita de Sennacherib, ægrotavit usque ad mortem ; qui pœnitens sanatus est a Domino (*IV Reg. xx*). Cum tandem gratias agens, prorupit in hoc Canticum, dicens : « Ego dixi : In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi, » etc. (*Isai. xxxviii*).

Item Dominus in Evangelio Lucæ, cap. xvii, de decem leprosis mundatis, ait : « Nonne decem mundati sunt, et novem ubi sunt ? Non est inventus qui rediret, et daret gloriam Deo, » ei agendo gratias super collata sanitate, « nisi hic alienigena. » Domestici autem et cognati solent esse maxime ingrati. Item in Deuteronomio Dominus volens nos esse gratos, etiam inimicis pro modico beneficio, ait *cap. xxiii* : « Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est ; nec Ægyptium, quia advena fuisti in terra ejus et pavit te. Qui nati fuerint ex eis in tertia generatione, intrabunt Ecclesiam Dei. » Item,

Il Regnum, cap. ix, ait David ad Miphiboseth : « Ne timeas quia faciens faciam in te misericordiam propter Jonathan patrem tuum, et restituam tibi omnes agros Saul patris tui, et tu comedes panes in mensa mea semper. » Item Valerius Maximus (lib. v, c. 3): Popilius Lænas a Cicerone, pro eo perorante in causa capitalis criminis, liberatus est : quem postea a senatu et Antonio proscriptum persecutus est, caputque amputavit (quod pro capite ejus peroraverat) ferens illud ad senatum, quasi optima spolia. Infelix, sceleratissimus et Ingratissimus omnium hominum, qui a patre proprio homicidium inchoans, patrem patriæ occidit. Invalide autem ad hoc monstrum sugillandum sunt litteræ. Tam miserabilem enim Ciceronis casum non est qui digne fleat, quia jam alter Cicero non exstat. Popilius neminem odit, nisi quis plurimum debet. Periculosum est ergo multa beneficia in aliquem conferre, quia cum turpe est non reddere, vult non esse, cui reddat. Item Seneca (epist. 19) : Love æs amicum facit, grave sulmicum.

CAPUT CXL.

Epilogus facierum culpæ.

Cum multiplex sit facies culpæ euntis in gehennam, generaliter quot vitia induimus, tot facies, vultus, et imagines brutorum animalium nobis superinducimus. Unde Dominus in Isaiâ, cap. l : « Veni, et non erat vir : vocavi, et non erat qui audiret. » Et in eodem : « Torcular calcavi solus, et de gentibus non erat vir mecum (Isai. lxiij) ; » quia « singulariter sum donec transeam (Psal. cxl). » Hieronymus (ep. 18, ad Marcellam, incip. Ambrosius) : Vir nec homo est, qui per crudelitatem imaginem leonis sumit. Unde Apostolus : « Dominus eripuit me de ore leonis (II Tim. iv). » Et : « Ite, dicite vulpi illi (Luc. xiv), » Herodi, propter dolositatem. Libidinosus dicitur : « Egi insanientes in feminas (Jer. v). » Voluptuosus et immundus : « Nolite spargere margaritas ante porcos (Matth. vii). » Detractoribus et maledicis : « Nolite Sanctum 308 Dei dare canibus (ibid). » Superbis : « Volucres cœli, qui ponunt os suum in cœlum (Psal. lxxii). » Curiosus et avaris : « Pices maris, qui perambulant semitas maris (Psal. viii). » Rapacibus : « Scio quoniam intrabunt in vos post discessionem meam lupi rapaces, non parentes gregi (Act. xx). » Malignis et venenosis : « Geminis viperarum (Luc. iii). » Et generaliter quocunque vel quibuscumque vitiis irretitis dicitur : « Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus (Psal. xxxi) ; » quia, « Dominus de cœlo prospexit super filios hominum (Psal. cxii), » etc. Et : « Homo, cum in honore esset non intellexit (Psal. lviij). » Et item : « Putruerunt jumenta in stercore suo (Joel. i). » Et Isaias : « Onus jumentorum austri, vel visio quadrupedum in deserto (Isa. xxx). » Cum autem tot animalium vultus induamus, diabolus autem tribus animalibus, sicut vasis et organis suis usus est, serpente, porco et homine, quos legitur intrasse Porcus autem multam habet

A convenientiam cum homine in corpore, sicut ex anatomia et divisione ejus patet : insuper et in spiritu, spiritu hominis rationalis quasi suffocato, et in spiritum bruti per immunditiam converso. Unde et filius prodigus pavit porcos in regione longinqua, pastos de siliquis porcorum (Luc. xv). Propter hoc Dominus etiam super omne edulium, sub figura tamen, prohibuit carnem suillam (Levit. i).

Notabiliter etiam notandum quod nullum animal ita recessit a Deo et a statu naturali, sicut homo transiens ad alteram carnem, vel naturali utens coitu sine certo et statuto tempore, superfluum in veste, cibo, et aliis necessariis. De hac imagine multiplex dicitur in psalmo : « Verumtamen imaginem eorum ad nihilum rediges (Psal. lxxii). » Hieronymus etiam hanc multiplicem faciem culpæ, quasi sub epilogo comprehendens, ait in epist. 18 (ad Marcellam). Nunc ira personam leonis nobis inducit ; nunc cura superflua, in annos plurimos duratura præcogitat, nec recordamur Evangelii dicentis : « Stulte, hac nocte auferent animam tuam a te : quæ autem parasti, cujus erunt ? » (Luc. xii). Vestes non ad usum tantum, sed ad delicias conquiruntur, ubicunque compendium est, velocior pes, citus sermo, auris attentior. Si damnum (ut sæpe fieri solet in re familiari) fuerit nuntiatum, vultus mœrore deprimitur : lætamur ad nummum, amisso obolo contristamur. Unde, cum in uno homine animalium tam diversa sit facies, Propheta Dominum deprecatur sic, dicens : « Domine, in civitate tua imaginem eorum dissipa (Psal. lxxii). » Cum enim ad imaginem et similitudinem Dei conditi simus, ex vitio nostro personas nobis plurimas superinducimus. Et quomodo in theatralibus scenis, unus atque idem histrio, nunc Herculem robustum ostendit, nunc mollis in Venerem frangitur, nunc tremulus in Cybele, ita nos (qui, si de mundo non essemus, odiremur a mundo), tot habemus personarum similitudines quot peccata.

307 CAPUT CXLI.

De pœnitentia.

Ad sugillanda vitia commendandasque virtutes pleraque in seminarium prædicationis, de hortulis sacræ Scripture collegimus, et excerpimus : plura et majora de auctoritatibus ejusdem ad prædicta, industriæ lectoris diligentis relinquentes, vel in calce disputationis nostræ de pœnitentia adjuvantes (supra, cap. 9), quæ destructiva est vitiorum et constructiva, et inchoativa virtutum : puta, ut quæ est secunda tabula post naufragium, et contra omnia peccata et venena diaboli remedium et antidotum (Hier. ep. 8, quæ est ad Demetriadem de Virginitate servanda, c. 5). Ab hac, utpote saluberrima, Joannes Baptista Præcursor Domini, « Vox clamantis in deserto, » prædicationem suam inchoavit, dicens Matthæi cap. iii : « Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum, » quasi : In proximo aperiat janua, quia Christus venit. Et item (ibid) : « Frogenics viperarum, quis demonstravit vobis

fugere a ventura ira? facite dignos fructus pœnitentiæ. » Salvator etiam, postquam jejunaverat in deserto, et tentatus fuerat a diabolo, cœpit prædicare et dicere apud Matthæum, cap. iv : « Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum. » Petrus etiam Judæis crucifixoribus Domini venientibus ad eum, et quærentibus, quomodo salvi fierent, ait : « Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum (Act. ii). »

Ad pœnitentiæ sufficientiam, perfectionem et integritatem, quatuor sunt necessaria, scilicet gratiæ infusio, cordis contritio, oris confessio, operis digna satisfactio. Tria sine primo insufficientia sunt. Inutiliter enim conterimur, consistemur, satisfacimus, et labore pœnæ affligimur, sine infusione gratiæ, sine fide operante per dilectionem. Credas igitur, speres, et diligas, ut utiliter conteraris, confitearis, opereris. Hunc quaternarium ostendit et docet Propheta quatuor verbulis psalmi illius pœnitentialis (Psal. i) : « Miserere mei, Deus, » per gratiæ infusionem; « Dele iniquitatem meam, » per cordis contritionem; « Amplius lava me, » per peccati confessionem, « amplius » quam petere sciam, vel sufficiam. Vel « amplius, » ut nullum vestigium peccati in me remaneat, quo de facili recidivum patimur in peccatum. Vel « amplius, » quoad augmentum gratiæ, non ad causam, vel quoad ordinem pœnitentialis satisfactionis. Unde dicitur : « Munda me, » per operis satisfactionem.

Hic etiam quaternarius insinuat in Cantico amoris in hoc verbo, « Revertere, » quater repetito : « Revertere, revertere Sunamitis, revertere, revertere, ut intueamur te (Cant. xxi). » Post condignam enim pœnitentiæ satisfactionem etsi prius tunc maxime, o Sponsa, « Rex concupiscit decorem tuum (Psal. xlv), » quia tunc « tota pulchra es aui a mea (Cant. iv), » etc. In psalmo etiam hic idem quaternarius exprimitur, ubi dicitur : « Psallite **308** Deo nostro, psallite; psallite Regi nostro, psallite sapienter (Psal. xlv). » Quod adverbium ultimo positum, sicut et verbum, quater cum eo repetendum est; quasi : « Psallite » per gratiæ infusionem, et ita « sapienter, » sicque conterimini « sapienter, » post consistemini « sapienter, » deinde satisfacite de commissis « sapienter. » Et notandum quod quadruplex est lavacrum hominis a peccato. Primum est baptismi ab originali peccato, in pueris; secundum, fidei etiam ab actuali in adultis : « Fide mundans corda eorum (Act. xv). » Tertium effusionis sanguinis per martyrium, quod paucorum est; unde : « Qui laverunt stolas suas in sanguine Agni (Apoc. xii). » Quartum, post pactum baptismi fractum, pœnitentiæ quotiescunque iteratæ, quæ omnium est. Unde Isaias : « Lavamini, mundi estote, auferite malum cogitationum vestrarum (Isai. i). » Debent autem fructus pœnitentiæ digni esse, quod erit, si pœna injuncta responderit culpæ. Unde Gregorius : « Facite dignos fructus pœnitentiæ (hom. 20 in Evang.) » Non enim pœnitentiæ vel fructus boni

A operis est ei qui nihil vel parum peccavit, sicut ei qui malum vel plus peccavit.

CAPUT CXLII.

Quanta debeat esse contritio.

Quanta autem debeat esse contritio et amaritudo cordis pro peccato ostendit Augustinus super cap. xi prima: Epistolæ ad Corinthios : « Quod si nosmetipsos dijudicavimus » tribunal nostræ mentis ascendentes, ratione pro iudice præside, et cogitatione accusante, et conscientia testificante, timore tanquam carnifex nos torquente, ut quidam, quasi per lacrymas animæ, dolor et sanguis proferret pœnitentiæ severitate, « non utique iudicemur, » id est, damnemur a Domino. Dum autem hic iudicamur, temporalibus pœnis a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. Advocatum autem in hoc iudicio pœnitentiæ, vel in futuro, legimus solum Deum in Cantico Ezechiæ. Isaiæ cap. xxxviii, quasi diceret pœnitens : « Domine, vim patior, » pressus consuetudine peccandi, timens ne timor, carnifex et lictor, me inducat in desperationem : quod ne fiat « Responde pro me, » fragilitatem meam juvando, peccata ignoscendo, quia, « quid dicam, aut quid respondebo tibi cum ipse fecerim? » Hoc quidem dicam : « Recogitabo omnes annos meos in amaritudine animæ meæ, » et pœnitentiæ meæ. Item Joannes Baptista, Matthæi cap. iii : « Qui post me venturus est, ipse baptizabit vos in Spiritu sancto, » suavitate baptismi, et fracto pacto ejus. « Baptizabit vos in igne, » id est in pœna pœnitentia, et interiore, et exteriori, excruciante vos a. l. modum ignis. Item psal. xlvii : « Ibi, » hoc est in pœnitentiâ, « dolores, ut parturientis, » quia non nisi « in spiritu vehementi conteret naves Tharsis. Parturientis, » id est, parere conantis, cujus dolor non statim finitur. Non ait, parientis, quæ cum parit, a dolore eripitur. Quantum autem fructus dolorem **309** parturientis, sequatur, advertite ut pœniteas. « Mulier enim, cum parit, tristitiam habet; cum autem peperit filium, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum (Joan. i), » hoc est in cœlum. Item : « Euntes ibant et flebant mittentes semina sua, venientes autem venient cum exultatione portantem manipulos suos (Psal. cxxv). » Et item : « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (Matth. v). » Et item : « A timore tuo, Domine, concepimus et peperimus spiritum salutis (Isai. xxvi), » et pœnitentiæ.

Item Glossa: Quanta debeat esse contritio cordis pro peccato, animadvertite in quatuor, quæ gessit Dominus in suscitatione Lazari : « Turbavit semetipsum, infremuit spiritu, lacrymatus est, et clamavit : Lazare, veni foras (Joan. xi). » Si hæc egit Dominus pro quatruiduam suscitando, quanto magis tibi lacrymandum, clamandum, qui lapide consuetudinis premeris, qui non tantum per quatuor dies, imo per multorum annorum curricula, fetidus computruisti in stercore tuo? Ergo, ut de abyssu vitiorum susciteris, turba teipsum per dolorem, infreme

per gehennæ horrorem, lacrymare per pietatem, A
 « Miscrere animæ tuæ placens Deo (*Eccli.* xxx) : »
 clama per confessionem, orationem et sanctam operationem,
 dicendo animæ tuæ : « O Lazare, » vel tibi Lazaro,
 « veni foras, » de abyssu vitiorum.

Item, ut in te excietur contritio, audi Hieronymum
 ad Heliodorum (*De laude vitæ solitariæ*) : Quid facis
 frater, in sæculo, qui major es mundo? Ecce tuba canit :
 « Surgite mortui ; » quia jam iudex « crapulatus »
 vino (*Psal.* lxxvii), « iudicaturus orbem in nubibus
 cœli, » ad iudicium procedit. Jam « gladius bis
 acutus, » quæque obstantia demetens, ex ore ejus
 exit. Surge; quousque pigritaris? circumda tibi
 vallum, cinge te fossa, præpara te ad iudicium
 Salvatoris, quia « qua hora non putas, Filius
 hominis veniet (*Luc.* xii; *Apoc.* i; *Matth.* xxiv). »
 Ut etiam conteraris, dicas cum Propheta : «
 Circumdederunt me gemitus mortis, dolores inferi
 circumdederunt me (*Psal.* xvii). » Nec immerito.
 « Quis enim durare poterit cum ardoribus sempiternis
 (*Isai.* xxxiii). » Ergo : « Domine, ne in furore
 tuo, » id est igne gehennæ, « arguas me; neque in
 ira tua, » et igne purgatorio, « corripas me
 (*Psal.* xxxvii); » sed « miserere mei. » Hic ure,
 hic seca, ut venaciter cum Propheta dicere queam :
 « Conturbata sunt omnia ossa mea, et anima mea
 turbata est valde. Turbatus est a furore oculus
 meus. » Unde : « Rugiebam a genuu cordis mei
 (*ibid.*). » Item Jerem. (cap. iv) : « Ventrem meum
 doleo, » pro spiritualibus nequitiiis : « Ventrem
 meum doleo, » pro carnalibus desideriiis; « Sensus
 mei turbati sunt in me. Non tacebo, quoniam vocem
 tubæ audivit anima mea, clamorem prælli; contritio
 super contritionem vocata est, et vastata est omnis
 terra. » Idem, cap. vi, « Luctum unigeniti fac tibi
 planctum amarum, quia repente veniet diabolus
 vastator super nos, » nisi nobis præcaverimus. Idem,
 cap. vii, « Tonde capillum tuum, et projice, et
 sume indirectum (scilicet pro spiritualibus et æternis
 bonis) planctum quia projecit Dominus et reliquit
 generationem vestram in ira furoris sui. » Idem,
 cap. viii, ix : « Dolor meus super dolorem, in me
 cor meum mærens, super contritione filix populi
 mei, contritus sum et contristatus, stupor obtinuit
 me. Quis igitur dabit capiti meo aquam, et oculis
 meis fontem lacrymarum, et plorabo die ac nocte
 interfectos filix populi mei. » Item **310** Job cap. vi,
 vii : « Utinam appenderentur peccata mea, quibus
 iram merui, et calamitas quam patior in statera.
 Quasi arena maris hæc gravior appareret. Unde et
 verba mea dolore sunt plena, quia sagittæ Domini
 in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum
 meum, et terrores Domini militant contra me.
 Unde et noctes laboriosas enumeravi mihi. Si
 dormiero, dico : » Quando consurgam? « Et
 rursus exspectabo vesperam, et replebor
 doloribus usque ad tenebras. » Item : « Lavabo
 per singulas noctes, » hoc est, per singula pec-

cata, « lectum, » conscientix meæ. « Lacrymis
 meis, » interioribus vel exterioribus, « stratum
 meum, » cum Arsenio, « rigabo : » quia, « peccatum
 meum contra, » vel coram, « me est semper
 (*Psal.* l). » Item titulo psalmi ci : « Oratio
 pauperis cum anxietate in conspectu Domini. »
 Item Eremita pro lapsu in lubricum carnis,
 ait : « Doleo usque ad mortem, et nisi scandalum
 timerem, nomenque monachorum vilipendi
 facerem, omnibus publice peccatum hoc
 confiterer (12). » Item Deut. c. iv : « Cum
 quæsieris Deum invenies eum, si tamen toto
 corde quæsieris, et tota tribulatione animæ tuæ. »

CAPUT CXLIII.

De confessione oris.

Post confessionem cordis, sequitur de confessione
 oris. Est enim triplex confessio : « cordis, » ut ait
 David : « Dixi confitebor, et tu remisisti (*Psal.*
 xxxi), » oris, et operis. Confessio autem oris,
 alia est ad fidem, alia ad pœnitentiam. Item
 confessio ad fidem triplex est : cordis, de
 credendis, « Corde creditur ad justitiam; »
 oris, « Ore confessio fit ad salutem. » Et,
 « Qui me confessus fuerit coram hominibus,
 confitebor et ego eum coram Patre meo
 (*Luc.* xii). » Hæc sunt « cymbala bene
 sonantia (*Psal.* cl), » quorum neutrum sine
 reliquo resonat in casu et necessitate. Unde
 et hujusmodi confessio dicitur, quasi *simul
 fassio*, et magis proprie professio. Professio
 autem est singulare studium, vel officium,
 in quo quis merito suo et aliorum iudicio
 excellit. Est etiam confessio operis ad fidem :
 quia, « Probatio dilectionis exhibitio est
 operis. Majorem charitatem nemo habet ut
 animam suam ponat quis pro amicis suis
 (*B. Greg. hom. 30 in Evang. Joan. xv)*. » Ab
 hac sola antiquitus confessores denominabantur
 aliqui. Non enim confessor antiquitus et in
 primitiva Ecclesia dicebatur aliquis, nisi
 martyr, vel tractus et paratus ad experimentum
 gladii et martyrii. Unde Urbanus solitus
 quiescere inter sepulcra martyrum, bis factus
 est confessor, ductus ad experimentum gladii
 pro confessione nominis Christi, sed pareitum
 est ei. Nunc autem dilatatum est hoc nomen
 confessor usque ad confessionem pœnitentiæ,
 ut dicatur confessor quilibet vere pœnitens.
 Est autem confessio ad pœnitentiam triplex :
 Cordis, quæ Deo fit; oris, quæ vicario
 Christi imperantis : « Ite, ostendite vos
 sacerdotibus (*Luc.* xvii); » et operis. Confessio
 autem oris ad pœnitentiam triplici ex causa
 indicta et introducta est in Ecclesiam : ut
 superbo **311** prius et cervicoso incutiatur,
 humilitas, et verecundia, et erubescencia.

Graviter enim sumitur edulium, quod
 necessario sequi habet antidotum per increpationem
 et correctionem confessoris, ne recidivum
 patiat peccator; tum etiam, quia ipsa oris
 confessio, maxima est pars satisfactionis.
 (Unde, sicut auctoritas habet : Quanto
 pluribus sacerdotibus confiteberis sub spe
 veniæ, tanto celeriore consequeris auso-

12) Vita est apud Suriy, die 19 Julii.

lutionem culpæ) tum etiam propter peccati, et lepræ A cognitionem. Sæpe enim quis ante confessionem criminale peccatum putabat veniale, et crimen majus, minus; de quo errore curatur a confessore per doctrinam. Unde in figura hujusmodi cognitionis et distinctionis leprarum, Moyses suspectus de lepra recludebat per septem dies, et itam per alios septem, nisi prius, vel mundus, vel vere leprosus appareret (*Levit. xiii*). Post decimum quartum vero diem eum inventum sanum, communioni hominum associavit, leprosum extra castra ejecit. Si Moyses tantam curam et diligentiam: adhibuit figuræ, sæpe et iterum inspiciendo macula infectum, si leprosus esset, quanto major adhibenda esset veritati a sacerdotibus Evangelii? Utinam et tanta! Ad oris etiam confessionem, nec non et cordis exprimendam, tundimus pectora, a simili mulieris tundentis ollam et excutientis muscas, sæpeque et iterum inspicientis, si aliqua in fundo remanserit; ita et eor (quod est receptaculum malarum cogitationum, in quo omnia peccata concipiuntur, præter ignorantiam) excutiendum est, tundendum et perscrutandum, ut nec vestigium peccati in eo remaneat

Quomodo etiam ore sit confitendum, Psalmista aperit, ubi ait: « Confitebor Domino nimis in ore meo (*Psal. cviii*). » Et item: « Confitebor Domino secundum justitiam ejus (*Psal. vii*). » « Secundum » scilicet quod ipse est justus, imo « secundum » quod ipse est justitia; non tantum « secundum » C quod ipse est purus, sed « secundum » quod ipsa est puritas. Excoria te, scilicet, ut nulla circumstantia peccati lateat, nulla palliatione coloretur peccatum, sed sicut factum est manifestetur confessori.

De confessione operis ita dicitur. Hæc autem triplex confessio dicitur in hac summula verborum: « In exitu Israel de Ægypto, domus Jacob de populo barbaro (*Psal. cxiii*); » per cordis confessionem. « Facta est Judæa sanctificatio ejus, » per oris confessionem; deinde, « Israel potestas ejus, » per confessionem operis. Peracta enim pœnitentia homo potestatem suam ex magna parte consecutus est. Tunc enim primo potens est sui. Prima enim confessio inchoat, secunda provehit, D tertia consummat. Hæc etiam triplex confessio notatur in illo breviloquio: « Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus: et factus est in pace locus ejus (*Psal. lxxv*). » Prima sedemus cum Maria ad osculum pedum Domini, quæ lacrymis rigavit pedes ejus, et capillis tersit, et unxit unguento (*Luc. vii*): Et tu unguento compassionis, et operibus misericordiæ ungas pedes ejus in terra, capillisque ergas, id est superflua abjiciendo pauperibus ergas, si vere pœnitere desideras. Secunda, surgimus cum ea ad osculum manuum. Tertia, stamus ad osculum 312 capitis. Item David: « Præcinite Domino, et in confessione ejus (*Psal. cxlvi*) » primo: post, « psallite nomini ejus, quoniam suave (*Psal.*

A cxxxiv). » Et rursum: « Introite portas ejus, » id est sanctæ Ecclesiæ, « in confessione atria ejus » primo; deinde, « in hymnis confitemini illi (*Psal. xcix*). » Quoniam, sicut « torques in naribus suis (*Prov. xi*); » ita « laus Dei in ore peccatoris (*Eccli. xv*). » Item Judicum: « Quis præcedet nos ad prælium (*Judic. i*), » contra mundum, contra diabolium, contra corpus proprium? « Judas, » id est confessio: qui exemplum dedit primo intrandi mare rubrum, desertum, patienti adversa, ut intraret terram promissionis, quam primo intravit. Hæc est enim confessio quæ pœnitentem monet quæque adversa patienter tolerare, ut mereatur ingredi terram viventium, regiumque nomen sortiri, et inter reges ascribi: « Vos genus electum, regale sacerdotium (*I Petr. ii*). Juda, te laudabunt fratres tui (*Gen. xlix*). »

CAPUT CXLIV.

De confessore.

Ut autem confiteamur, necessarius est nobis confessor, qui circa pœnitentes, ita debet gerere officium patris et matris, ut pungat et ungat. Verbera patris, et ubera matris habeat, oleumque et vinum Samaritani, quo curet vulnera sauciati (*Luc. x*), non ob aliud institutus in Ecclesia, nisi, ut medicus, curet ægrotos; qui ad se accedenti, ut confiteatur, dicat: Fili, non mihi sed Deo scito te confiteri; me tamen in testem tuæ confessionis vocans, peccata tua facis mea, quæ, et tecum portare, meque pro eis satisfacere, et, ut jam tecta, et velut propria celare promitto.

Sit ergo confessor prudens et discretus, mitis, suavis, dulcis et benignus, misericors et affabilis. Quandoque etiam, ut pater, mordacem habeat increpationem, ut ille, qui nolenti restituere ablata, quam ob rem nec ei satisfactionem injunxit. Qui cum super altare Domini obtulit, ait sacerdos: Absit mæ capi esca tua posita in muscipula; eumque sequens, cum sputo projecit post eum nummum, inquit: « Pecunia tua tecum sit in perditionem (*Act. viii*). » Qui, sicut Cain vagus et profugus (*Gen. iv*), sic irreverenter et profugus recedit a facie Domini. Qui confusus et compunctus in crastino rediit ad eum cum affluentia lacrymarum, promittens se satisfacturum de peccato ad iudicium ejus. Nec superbiant confessores, quasi prælati. Sunt enim cophini Ecclesiæ stercorarii, non dico stercora, vel sua, vel aliorum in se portantes (sicut jumenta putrescentia in stercoribus suis [*Joel. i*], et upupa, quæ nidificat in stercoribus suis), sed cophini, sua et aliorum peccata « extra castra » Ecclesiæ « portantes (*Hebr. xiii*), » quasi exportantes, non portantes; digni sic repleti fragmentis, quæ superabundaverunt his (*Joan. vi*), qui comederint cum Domino, ne pereant. De talibus etiam ait David: « Divertit ab oneribus dorsum ejus, manus ejus in cophino servierunt (*Psal. lxxxv*). » Hujus judicia multa sunt et magna, et difficilia, quia circa periculum 313 et salutem animæ, vi-

neque Domini Sabaoth, vertuntur, qui ne minus discrete iudicet, non habeat nimiam multitudinem confitentium. Sibi autem confessos sæpe visitet, et secreto alloquatur, inquirens de statu eorum, et si egerint poenitentiam sine recidivo. Sapiens autem confessor tria semper et sufficientia ad poenitentiam, maxime sapienti confitenti iungit, scilicet, ut pro posse suo caveat et vitet omnem occasionem peccati, et maxime in his, quæ de facili animum ad consensum trahunt. Secundum, ut fugiat dilationem confitendi. Tertium, negligentiam satisfaciendi. Frequenter etiam confitendum est exemplo illius sanctissimi abbatis de Longo-Ponte cui dictum est, ob exactissimam et frequentissimam confessionem quam faciebat: Quid sibi vult, mi abba, quod ita frequenter confitemini? Cui ille: Adeo videtur mihi singulis diebus me prius non fuisse confessum, et quia aliquid de oblitis revoco, purius etiam et sincerius in aliquo confiteor, et sæpe in majori humilitate quam prius.

Quantus autem sit effectus confessionis, patet, quia per eam et tecta sunt peccata (*Psal. xxxi*) in iudicio, etiam in presenti miraculose, sicut legitur de dæmoniaco exprobranti cuidam peccata sua; qui erubescens statim cucurrit ad confessionem, itemque redeunti dæmoniacus ait: Scio quid egeris: Peccata tua quidem sub lingua mea habeo, sed ea publicare non valeo. Quidam etiam in mari, cum periclitaretur navis, coram omnibus publice confessi sunt; liberati autem a tempestate, nullam peccati confessi memoriam habuere.

Item, quanta et qualis debeat esse confessio, Job cap. vii ostendens, ait: « Non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei, confabulabor cum amaritudine animæ meæ. » Ut autem vera sit confessio, necesse est, ut sit humilis, simplex, pura et fidelis. « Sunt qui gloriantur cum malefecerint et exultant in rebus pessimis (*Prov. ii*), » qui peccata sua etiam « prædicant, velut Sodoma (*Isa. iii*), » qui religiose vestiti et religionem professi, sæpe impudentissime jactant mala sua præterita; quæ verbi gratia aliquando vel fortiter gladiatorio vel argute litteratorio gessere conflictu, seu aliud quid secundum mundi vanitatem favorabile, secundum vero animæ salutem nocivum, perniciosum et damnosum. Sæcularis adhuc animi iudicium est hoc, et humilis habitus, qui gestatur a talibus, non sanctæ novitatis est meritum, sed priscae vetustatis operculum. Veterem hominem non exuunt, sed novo se palliant; commissa non diluunt, sed se ipsos non humiliter confitendo illudunt. « Deus autem non irridetur (*Gal. vi*). » Pudet autem reminisci quorundam tantam proferviam, ut non pudeat eos cum exultatione lugenda jactare, quod et post susceptum sanctum habitum callide quempiam supplantaverint et circumvenerint in negotio fratrem, aut quod talionem pro convitio vel maledicto, id est « malum pro malo, aut maledictum pro maledicto » audacter « reddiderint (*I Petr. iii*). »

Alii etiam usque ad omnem circumstantiam peccatum suum confitentur, **314** ut inde magis humiles confessori appareant. Hæc autem confessio noxia et vana ex eo est quod non humiles sumus, tales tamen videri appetimus; appetere autem de humilitate laudem, humilitatis non est virtus, sed subversio. Verus humilis, vilis vult reputari, non humilis prædicari. Gaudet contemptu sui, hoc solo sane superbit quod laudes contemnit. Quid perversius, quidve indignius, ut humilitatis custos confessio, superbiæ militet, et inde velis videri melior, unde videris deterior? Mirabile jactantiæ genus, ut non possis putari sanctus, si non appareas sceleratus. At talis confessio speciem habens humilitatis, non virtutem; non solum veniam non meretur, sed et provocat iram

Oportet etiam confessionem esse simplicem. Unde David: « Ne declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis (*Psal. cxl*). » Ne refundas culpam in alium, nisi participem sceleris, et tunc etiam te potius accuses quam illum: de illo doleas, non excuses te per consuetudinem, per nobilitatem generis, per naturam, per societatem, constellationem vel fatum. Hoc est enim refundere culpam in Creatorem, ejusque bonitati detrahere, eamque attenuare et diminuere.

Sit etiam fidelis confessio, ut confitearis sub spe veniæ, de indulgentia penitus non diffidens, sed confidens, ne tuo te ore, non tam justifies, quam condemnes. Judas traditor Domini et Cain fratricida deterius confessi sunt et diffisi sunt. Alter inquit: « Peccavi tradens sanguinem justum (*Matth. xxvii*). »

Alter ait: « Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear (*Gen. iv*). » Tota utriusque confessio infidelis fuit. Tu vero habeas funiculum hunc triplicem confessionis, qui « cito non rumpitur (*Eccle. iv*), » ut « itinere trium dierum vadas et sacrifices Domino Deo tuo in solitudine (*Exod. v*). »

CAPUT CXLV.

De satisfactione pro peccato, et perseverantia, et qualitate ejus.

In conterendo, confitendo et satisfaciendo, necessaria est frequentia et perseverantia. Unde Augustinus (lib. *De vera et falsa poenit.* qui falso ei ascribitur, c. 8): Poenitentia est quædam dolentis vindicta, puniens in se semper quod dolet admisisse.

Et item (*Id. ibid.*, c. 19): Continue dolendum est de peccato, quod declarat ipsa dictionis virtus. Poenitentia enim est poenam tenere, ut semper puniat. In se ulciscendo, quod commisit peccando. Ille poenam tenet, qui semper vindicat, quod commisisse dolet. Poenitentia igitur est vindicta semper puniens in se quod commisisse dolet.

Quid restat nobis nisi dolere in vita? Ubi enim dolor finitur, deficit et poenitentia. **315** Si vero poenitentia finitur, quid relinquitur de venia? Tam diu gaudeat et speret de gratia, quandiu susten-

tatur a pœnitentia. Dicit Dominus : « Vade, jam amplius noli peccare (*Joan. viii*). » Non dixit : Non pecces, sed nec peccandi voluntas in te oriatur. Quod quomodo servabitur nisi dolor in pœnitentia continue custodiat? Hinc semper doleat, et de dolore gaudeat; et non sit satis, quod doleat, sed ex fide doleat et non semper se doluisse doceat.

Item in psalmo : « Ego autem in flagella paratus sum, et dolor meus in conspecta meo semper, etc. (*Psal. xxxvii*). » Si non quotidie confltemur, saltem in fasciculo peccata collecta senel in die ad memoriam in amaritudine cordis revocemus. In hoc triplici funiculo necessaria est quædam sancta violentia, quam sibi inferat pœnitens ne recidivet. Unde : « Regnum cœlorum vini patitur, et violenti rapiunt illud (*Math. xi*). » Sed mollis animi et effeminati est indicium non posse aspera pœnitentiæ subire propter salutem animæ. Si autem :

Ut corpus redimas ferrum patieris et ignes.

(*Ovid. De remedio amoris, lib. i.*)

ut te ipsum et animam serves, nonne expergisceris? contra multo magis debes expergisci, quia

Hoc opus, hic labor est.

(*VIRGIL.*)

De hac sancta violentia sibi inferenda legitur in psalmo ix : « Periit memoria eorum cum sonitu. » Augustinus : Non venit ad summam pacem mentis, nisi qui magno strepitu, et totis viribus collectis pugnaverit cum vitiis. Hinc sanctus Hieronymus ait : Solve funiculum consuetudinis et inviscati peccati, quo ligatus es. Si non potes solvere, rumpe; quod si nec rumpere, incide. Et item : Ejice quæ lacerant cor tuum, quæ si aliter non possunt avelli, etiam ipsum cor cum eis avellendum est. Hinc ille martyr (13), quem non vicerunt tormenta, cum eum cœpisset mollire femina, linguam propriam momordit, et sanguinolentam in os meretricis expuit, ut voluptatem dolore temperaret. Hinc S. Benedictus (*GREG., lib. ii Dialog. cap. 2*) projecit se in vepres et spinas sentiens primos motus libidinis, ut calores ejus, dolore corporis, compesceret. Hinc Eremita se in fluvium projecit. Alius per gestus et modum edendi se stultum simulavit (14), ut veram insaniam superbiam per falsas insanias effugeret. Sic et David. Item psalm. lxxvi : « Renuit consolari anima mea, memor fui Dei et delectatus sum, et exsurrexi, et defecit spiritus meus : Anticipaverunt vigilias oculi mei, turbatus sum et non sum locutus. » Ecce quanta et quam continua angustia pœnitentis, de qua etiam sequitur : « Et meditatus sum nocte cum corde meo, et exercitabar. » Ecce frequentia laboris pœnitentialis. « Et scopebam spiritum meum, » scopa pœnitentiæ mundabam vel scabebam, scobes et sordes ejiciendo, per pœnitentiam purgabam, vel fodiebam spiritum meum fossorio pœnitentiæ, quod figitur in altum, ut ejiciantur nociva, quia et ingenuum qui volet serere agrum, liberet eum prius fruticibus.

Ubi autem peccata sunt inolita et inviscata, opus

(13) De quo Hier. in Vita S. Pauli primi eremitæ.

(14) S. Simeon Salus, de quo Rom. Martyrol. die 1 Julii.

est fossorio, igne et ferro vel ventilabro, præcipue quantum ad vanam gloriam. Area ergo animæ prius trituranda est flagellis, post purganda scopa, deinde mundanda fossorio, deinde, ne palca, vel aliquod peccati vestigium remaneat, depuranda est ventilabro ante adventum judicis, « cujus ventilabrum in manu ejus (*Math. iii*). » Illis quasi quatuor virgis, ex quibus est flagellum pœnitentiæ, Jeremias quatuor verba reddit : « Ecce constitui te super regna, ut evellas, » prima virga, « destruas » secunda, « disperdas » tertia, « dissipes » quarta, et ita « ædifices et plantes (*Jerem. i*). » Duo posuit tantum verba ad salutem restituendam, plantandam et confirmandam, quatuor ad ipsam acquirendam, quia hoc difficilius. Oportet etiam pœnitentiam esse fructuosam. Unde : « Genimina viperarum, quis docuit vos fugere a ventura ira? Facite fructus dignos pœnitentiæ (*Luc. iii*), » ut scilicet qualitati et quantitati culpæ respondeat qualitas et quantitas pœniæ. Item ad Romanos cap. vi : « Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiæ et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem. » Augustinus (*De verbis apostolis serm. 17, c. 5, 6*) : Tantum non dico spatio temporis, sed supplemento puræ confessionis et fructuosæ satisfactionis, plus tamen debetur justitiæ quam peccato, « sed humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ (*Rom. vi*). » Item Augustinus : Plus debet amari nunc justitia misericordiam, quam tunc iniquitas, quæ amata est, ut pro justitia toleret et dolores, et contemnat omnia, etiam mortem. Si autem plus amari non potest nunc justitia, quam tunc amata est iniquitas, saltum tantum ametur nunc, quantum iniquitas tunc.

Ambrosius (ad illud c. vi ad Rom. : *Sicut enim exhibuistis membra vestra*) : Humane dixit sicut, et non magis, quod debuisset dicere, sed non dixit, ne tunc fides quasi aspera et importabilis fugeretur. Ut ergo fructuosam agas pœnitentiam, arripe labores ejus, ut cum Propheta contritus et afflictus dicas : « Domine, vide humilitatem meam, in conterendo et confitendo, et laborem meum, » in satisfaciendo, « et dimitte universa delicta mea (*Psal. xxiv*). » Et item : « propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras (*Psal. xvi*). » « Confice etiam tibi (ut « omni tempore vestimenta tua sint candida [*Eccli. ix*] ») lixivium, quo abluantur ex aqua lacrymarum pœnitentiæ et igne Spiritus sancti excitante in te fumum bonorum operum et lacrymas, et cinere mortificatione carnis, quia cinis et cilicium arma sunt pœnitentiæ. Maxime enim in cibo et veste consistit labor pœnitentiæ et abstinentiæ. Unde locustæ et cilicium sunt Joannis Baptistæ (*Math. iii*) : saccus, et panis cribrarius Hieronymi, tunica et vepres Benedicti, sudarium et lacrymæ Arsenii, matula et quinque caricæ Eulalii, nuditas, radices et herbæ peccatriciæ Ægyptiæ, columna et vermes Simeonis. David etiam, cum sibi annuntiatum esset peccatum

suum, descendit de solio, sedens in cinere et cilicio, non iudicans, vel aliquod opus regium exerceens donec audiret a Domino per Nathan : « Transtulit a te Dominus peccatum tuum (II Reg. xvi). » Postea tamen a filio suo propter reliquias peccati non dico culpæ, sed pœnæ, punitus est, et persecutionem passus, etiam a quodam (scil. Semei), sibi impropere (II Reg. xvi). Timeas ergo tibi, et ad consilium Hieronymi (In ep. ad Rusticum. *Quod ignota*) dormias in sacco, ut præteritas delicias austeritate vitæ compenses. Ninivæ ad prædicationem JONÆ (cap. iii) sederunt in cinere et cilicio, a maximo usque ad minimum. Sed nec differas pœnitentiam. **317** Sicut enim testatur Augustinus (I. *De vera et falsa pœnit.* et serm. 57 et 58 *De tempore*, et tr. 55 in *Joan.*), Expectans pœnitere usque ad diem mortis, raro vere pœnitet. Tunc enim potius peccata eum dimittunt, quam ipse peccata. Exemplo etiam latronis, pœnitentia si est vera, non est sera. Age ergo pœnitentiam, dum vivis, condignam et fructuosam, quod erit, si totius illecebrosæ voluptatis blandimenta contempseris. si te vehementer per pœnitentiam excruciaveris, si uberius flevieris, si largius pauperes sustentaveris, si charitate ardentius flagraveris, si « pie, sobrie et juste », vixeris. Tunc quidam præsumas de venia, quia « multus est Dominus ad ignoscendum (Tit. ii), » et quia Creatorem offendisti ingratus ei peccando, dicas : « Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? » (*Psal. cxv.*) Imo, primo reconciliare ei, et te ipsum ablatum restitue, post, reconciliatione et restitutione facta, dicas : « Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo (*ibid.*). » Sola enim digna recompensatio est ab eo etiam qui nihil peccavit, cum sanguis sanguine recompensatur, cui debemus omne, quod « vivimus, movemur et sumus (*Act. xvii.*) » — « Necdum tamen usque ad sanguinem restitimus (*Heb. xii.*) », sed nec modicam egimus pœnitentiam, quæ, quanta ut sit vera debeat esse, Ambrosius (lib. ii *De unica pœnit.* cap. 10) ostendens ait : Plures inveni servasse baptismalem innocentiam, quam veram egisse pœnitentiam.

CAPUT CXLVI.

De cautela pœnitentiæ

Quam ut agas maxima cautela adhibenda est, scilicet, ut circumcisus et purgatus per confessionem de peccato, secundum Josue (cap. v) præceptum, maneat in eodem loco castrorum, donec perfecte saneris; quod fiet, si panem doloris et pœnitentiæ, cum silentio, extra strepitum turbæ, manducaveris, subtrahendo te a spectaculis, consortiis, personis et omni occasione peccandi. Unde Hieronymus : Professus pœnitentiam, periculosa est præteritarum voluptatum recordatio. Caro enim tenerime ad præteritas illecebras aspirat, spiritumque eductum de Sodomis, respicere in Ægyptum ad allia et pepones Pharaonis redire, hortando compellit (*Num. xi.*) Quod ne fiat, abscondas cum Ra-

chele idola Laban sub fimo, peccata sub stercoribus pœnitentiæ (*Gen. xxxi.*). Et non tantum peccata, sed etiam cum Jacob omnia phylacteria idolorum fractorum sub therebinto confodias (*Gen. xxxv.*); hoc est omnem circumstantiam et occasionem peccati, per memoriam crucis Dominicæ, te ipsum mactando sepelias; nec occasiuncula aliqua recidivum patiaris. Propter hoc etiam abscondas et sepelias Ægyptium sub sabulo cum Moysè. Vitulum etiam conflabilem in minutissimum pulverem redigas (*Exod. ii.*), ne memoria ejus refricetur. Nihil etiam de anathemate Jericho (*Jos. vii.*), sicut infelix Achan tollas, sed totum concremes, concineres, **318** et tunc securus dicas : « Remisisti, Domine, peccata plebis tuæ, » sic pœnitentis : « operuisti omnia peccata eorum, et projecisti post tergum omnia peccata mea (*Psal. lxxxiv.*). »

Hæc autem cautela pœnitentiæ comitem habet fortitudinem adjunctam, de qua supra (cap. 117). Unde etiam dicitur : « Qui educit vincetos in fortitudine (*Psal. lxxvii.*), » tum educentis, tum educti vel educendi; quam, ut tibi inferas, animadverte factum Aod, qui infixit sicam in ventrem Eglon regis pinguisissimi tam valide, ut capulus ferrum sequeretur (*Judic. iii.*). Nec eduxit gladium, sed ita, ut percussisset, reliquit in corpore, statimque per secreta naturæ alvi illius stercora proruperunt. Hoc autem fecit clausis diligentissime ostiis cœnaculi et obfirmatis sera. Infigas ergo pœnitentiæ ferro adipem peccatorum, et perseveranter, usque scilicet ad capulum et finem pœnitentiæ, toto scilicet tempore vitæ; nec desistas, quousque sordes et circumstantiæ peccatorum proruperint; et hoc facias clausis ostiis mentis, et omnium semitarum et operum tuorum, ne per occasionem peccati relabaris. Hoc etiam facias exemplo cujusdam, qui (quasi quodam gladio) voto intrandi claustrum, cum primo in infirmitatem carnis solitam laboraret, se confodit, sic abstinens a consueto et invisitato peccato. Et te « gladio Domini devorante (*Jer. xii.*) » carnes confodies, si secundum Evangelium vixeris, quod tibi erit crux et martyrium.

Item de cautela pœnitentiæ, Gen. cap. xix : « Noli respicere post tergum tuum, nec stes in omni circa regione, » quacunque scilicet circumstantia, vel occasione peccati, « sed in monte salvum te fac. » Item, de quantitate et acerbitate pœnitentiæ, quæ æquipollere debet igni purgatorio; aut enim Deus punit, aut homo. Si Deus, in igne purgatorio, cujus levissima pœna gravior et acerbior est, quam omnium martyrum exquisitissima tormenta. Si homo, temporali pœna, quæ æquipollere debet purgatorio pro posse hominis; quod fiet, si ignem tribulationis et acerbatis pœnitentiæ pro viribus suis accenderit, alioquin insufficienter se punire, nec vere pœnitere videbitur. Ergo rari vere pœnitent.

Item, quanta debet esse pœnitentia, patet ex eo quod major et acerbior cruciatus, etiam in pari charitate, celeriore confert absolutionem in pur-

gatorio; ergo et in poenitentia, quæ ei æquipollere debet. Ergo minus poenitet, qui minus cruciatur, licet parem habeat charitatem. Qui vero magis cruciatur celerius liberatur a pœna peccati, et ita in hoc casu, scilicet poenitentia, Deus delectatur in cruciatibus hominum, qui tamen majori cruciatu non merentur majus prænitium, sed celeriore liberationem. « Fodias ergo circa arborem tuam et mitas stercore, » et sordes poenitentia, ne « securi apposita jam ad radicem, excidatur (Luc. xii). »

Contra mollitiem et delicias carnis præteritas, dormias in sacco; somnos nimios vigillis nullis curas; gastrimargiam jejuniæ reoves, ebrietatem sibi arefacias, sicque contrariis contraria cures, et dicas: « Sicut incensa igni, » amore **319** male accendente; « et suffossa, » timore male humiliante, « ab increpatione vultus tui peribunt (Psal. lxxix). » Sic e contrario; « Incensa igni, » non tantum charitatis, sed tribulationis poenitentialis bene accendentis, « et suffossa » timore divino bene humiliante, « a misericordia tua » salvabuntur et « exultabunt (Psal. xxx). » Sicut enim ferrum igne et malleo purgatur, sic induratum et inolitum peccatum tribulatione et flagellis. De sic autem purgato et poenitenti, ait David: « Respondit ei, » id est Domino, « in via virtutis suæ (Psal. ci), » pro posse suo prænam temporalem æquiparans igni purgatorio, et ideo, quia in corde suo habebat jugiter memoriam mortis, et paucitatem dierum et brevitatem vitæ, quæ, ut in corde jugiter agitur, orans subiit: « Paucitatem dierum meorum nuntia mihi (ibid.), » id est fac ut semper brevitatem vitæ meæ habeam in mente.

CAPUT CXLVII.

De brevitate temporis vitæ humanæ semper habenda in corde.

De hujus autem brevitate vitæ semper habenda in memoria, ut poeniteas, ait David psalmo xxxviii: « Notum fac mihi, Domine, fluxum momi, » scilicet, ut illum semper habeam in corde; « et numerum dierum meorum, quis est, ut sciam quid desit mihi. Ecce mensurabiles posuisti dies meos, et substantia mea tanquam nihilum ante te, » respectu æternitatis tuæ. « Verumtamen universa vanitas omnis homo vivens, verumtamen in imagine pertransit homo; et nunc quæ est expectatio mea? Nonne Dominus? et substantia mea, » non caduca, sed permanens in sæculum, « apud te est (Psal. xxxviii). »

Item philosophus: Omnis dies, omnis hora quam nihil sumus ostendit, et aliquo argumento recenti admonet fragilitatis nostræ oblitos, tamen æternam meditante, respicere cogit ad mortem. Quam stultum est, ætatem disponere, nec crastinum quidem diem cum nec crastini sis dominus. O quanta dementia spes longas inchoantium, dicentiumque: Enam, ædificabo, credam, exigam, honores geram, tum demum lassam et plenam senectutem in otium referam. Omnia mihi crede felicibus debia sunt; nihil sibi quisquam debet de futuro promittere; id

quoque, quod tenetur, per manus exit; et ipsam, quam preminimus, horam casus incidit. Ergo, sic semper formemus animum tanquam ad extremam ventum sit. Item Hieronymus: Quid est vita præsens? punctus. Et jucunditas temporalis? somnus, umbra, spuma, fumus. Philosophus: Brevis et non vera voluptas. Somnus: quia, « Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis (Psal. lxxv). » Spuma, quia igniculo tri-duanæ febris dispergitur et dissolvitur. Vita humana tubidior est aranea; unde et: « Tabescere fecisti sicut araneam animam meam (Psal. xxxviii). » Umbra, quia, « Dies ejus sicut umbra præterit (Psal. cxliii). » Et poeta:

320 Nos levis umbra sumus, nos actus turbine
[sumus];
Nos agri fenem, primum caro, postea cænum.

Fumus, quia « vapor ad modicum parens, » sicut ait Jacobus (cap. iv). Et David: « Recordatus est, quia pulvis sumus, homo sicut fenem, dies ejus tanquam flos agri, sic effloret (Psal. cii). » Et item: « Tanquam fenem velociter arescent, et, quemadmodum olera herbarum cito decident (Psal. xxxvi); » quia, « sicut mane transeat, vespere decidat, induret et arescat (Psal. lxxxix). » Item poeta Ovidius (*De remed. amor.*):

Singula de nobis anni prædantur eumes,
Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Item, ex Apologico licet instrui. Duo in amicitia confederati contraxerant, quod prior ex illis ditatus et promotus, reliquum statim sublimaret. Promotus est unus eorum. Statim accessit alter ad eum, petens ut ditaretur et exaltaretur. Qui, dum pararetur cœna, spatium euntes, alter alterius arte magica oculos perstrinxit, adeo ut jam videretur sibi, quod in metropolitanum et patriarcham eligeretur, et traheretur cum pompa multa, et musicis instrumentis inthronizaretur. Postea socius ejus illi aperuit oculos, subtrahendo artem magicam, invitavitque eum ad cœnam lautam jam paratam. Cui ait: Quare me a tanto gaudio subtraxisti? Si verum exstitisset gaudium, nec omnibus divitiis Cræsi compararem illud. Cui alter: Sed et illud, magis quam verum, debes eligere. Illud enim licet imaginarium, verius est gaudio et felicitate præsentis. Utrumque enim caducum et transitorium. Illud, sicut hoc, nulla amaritudine respersum est: nullum peccatum, vel non tantum subrepat. Magis ergo eligi debet quam hoc. Sicque utrique persuasus est contemptus mundi, adeo ut statim ad cremum vel claustrum convolarent. Item: Pro lauta cœna unius noctis nullum dispendium famæ, nullum dedecus, nullum periculum vel injuriam corporis patereris; sed tota cœna præsentis vitæ, respectu futuræ nulla est; et cœna unius noctis aliquid est respectu cœnæ præsentis vitæ. Ergo, ne amittas futuram, pro viribus vitare debes omnia per quæ amittitur. Sollicite ergo per poenitentiam et contemptum mundi studeas conservare thesaurum tantum lateu-

tem : in vasis fictilibus (*II Cor. iv.*), quem ad tantam beatitudinem et æternam creavit Dominus. Item *Osee (Cap. xiii)* : « Idcirco erunt homines quasi nubes matutina et sicut ros matutinus pertransiens ; sicut pulvis turbine raptus ex area, et sicut fumus ex fumario. » Item *Isa. c. xxix* : « Et erit quasi pulvis tenuis multitudo ventilantium te, et sicut favilla pertransiens, et sicut somnium visionis nocturnæ. » Unde *David* : « Vidi impium superexaltatum ; transivi, et ecce non erat ; quæsi, et non est inventus locus ejus (*Psal. xxxvi*) ; » sed, etsi singula millenia temporis singulis arenis maris compares et continuas, adhuc tempus finem consequetur, quia certus est numerus arenarum.

Constat itaque omne tempus quod excogitari potest punctum horæ et brevissimum esse respectu æternitatis. Quomodo igitur in tanta temporis **321** brevitate animam, quasi sub jactu alexæ ponis, non agens pœnitentiam ? Sed nec audemus, nec possumus causam nostram induciare, sine proprio arbitrio iudicis. Quomodo autem reddituri causam et rationem de omnibus operibus nostris æterno iudici differimus, et procrastinamus pœnitere, et bene agere, maxime cum comminetur nobis, quia, « sicut fur in nocte veniet (*I Thess. v*) ; » cum exhortando dicat : « Ambulate dum dies est ne vos tenebræ comprehendant ? (*Joan. xii.*) »

Item *Hieronymus (In cap. xxv Esach.)* : Mundus et omnis flos ejus, et desectatio, quasi « lenticula rufa est (*Gen. xxv*). » Respice ergo, fili. Noli vendere jus et dignitatem primogenituræ, benedictionemque paternam pro lenticula rufa. Item *Gregorius (lib. xiv, Mor. cap. iv)* : Transitoria et brevis est voluptas fornicationis, sed perpetua est pœnia fornicatoris. His omnibus inveni potest nobis timor, quo amplius festinemus agere pœnitentiam.

Item, *David* deplangens brevitatem vitæ humanæ psalmo *LXXIII*, ait : « Quomodo facti sunt in desolationem, subito defecerunt, perierunt propter iniquitatem suam. Velut somnium surgentium, Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. » Ob hoc dives quidam ut voluptates suas amaricaret, quasi eis frenum imponendo, dum pranderet habuit famulum qui ei diceret : « Morieris, morieris. » Optima enim philosophiæ diffinitio est, assidua mortis meditatio. Et philosophus (*Seneca ep. 24 et 54*), ait : Quem mihi dabis qui aliquod pretium temporis ponat, qui diem æstimet, qui intelligat se quotidie mori ? In hoc enim fallimur, quod mortem non prospicimus. Magna enim pars ejus jam præterit. Quidquid ætatis retro est, mors tenet.

Omnes ergo heras complectere ; sic fiet, ut minus ex crastino pendcas, si hodierno manum injeceris. Quomodo ergo miser omni hora domui tuæ non disponis ? Quomodo infelix jugiter mortem oculis tuis non anteponis ? Cogita jam esse mortuum, quem de necessitate scis esse moriturum. Sed et pueritia tua jam in te perit, mortua est in te ado-

lescentia, recessit juvenus, jam senectus te cruciat. Senium imminet, ut exstinguat et sepeliat. Scito quod clepsydra non tantum ultimum stillicidium exhaurit, sed et omne quod ante effluserat ; sic nec mortem ultima tantum vitæ hora claudit, sed perficit et consummat. Etenim hunc ipsum diem, qua vivimus, cum morte dividimus. Item *Hieronymus* : In hoc maxime deprehenditur fatuitas nostra, quod cum damnnum temporalium rerum statim sentiamus ; damnnum et defectum corporis et membrorum non sentimus, ut putrefactionem, commotionem et casum dentium.

Vigiles sumus in damno annonæ sentiendo, lethargici et stupidi in pericula animæ considerando et vitando, imparati, nec solliciti, venientes ad mundinas regis cœlestis ; accedere timentes ; ad temporales mundinas non nisi præparati et sollicitè præmuniti necessariis, quibus caduca mercemur. Servi ergo pigri et pessimi mercatores, cum felici commercio pro terrenis cœlestia **322** commutare debeamus : quomodo patrifamilias dicemus : « Domine, duo, vel quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia duo, vel quinque, superlucralus sum, » non dantes « pecuniam Domini ad usuram (*Matth. xxv*), » antequam reddituri simus de ea rationem ? Item, cum conductus sis in vineam Domini excolendam sanguinæ Agni immaculati, quomodo in undecima hora stas otiosus ? Saltem et in novissima hora operare, sciens, quia primam, tertiam et sextam otiosus et sine fructu transieris (*Matth. xx*). In qua hora te esse credis ? Cur medicum exspectas ? Jam tibi forte præsens est hora novissima, ut jam veniat Dominus et pulset ad ostium tuum, dicens : Aperi, aperi. Pro brevitate igitur vitæ humanæ pœnitens jugiter timendo cum *Ezechia* dicat : « Ego dixi : In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi. Quæsi residuum annorum meorum : dixi, non video Dominum Deum in terra viventium. Non aspiciam hominem ultra, et habitatores quietis. Generatio mea ablata est, et convoluta est a me, quasi tabernaculum pastorum. Præcisa est velut a texente vita mea, dum adhuc ordire succidit me, de mane usque ad vesperam finies me. Sperabam usque ad mane, quasi leo, sic contrivit ossa mea. De mane usque ad vesperam finies me, sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor ut columba, etc. (*Ica. xxxviii*). » Dicat etiam, quia : « Viri sanguinum non dimidiabunt dies suos (*Psal. lvi*). » Inchoatio tamen veræ pœnitentiæ, quasi dimidiatio dierum est, quia : « Melior est dies una in atriis tuis, » et pœnitentis, « super millia (*Psal. lxxxiii*), » existentis in peccato. Quidam tamen ad litteram hic inchoant dies suos, quidam dimidiant Deo, quidam terminant, quidam perficiant et consummant. Item *Job cap. vii* : « Milista est vita hominis super terram. » Item *cap. xiv* : « Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis. » Item *cap. xx* : « Hoc scio quod laus impiorum brevis sit, et gaudium hypocritæ ad iustas

puncti, qui quasi sterquilinum in fine perdetur. » Et infra : « Sublimati et confortati sunt divitiis, et lusibus, quorum parvuli tenent tympanum et citharam, et gaudent ad sonitum organi. In bonis ducunt dies suos, et in puncto horæ descendunt ad novissima inferni. »

CAPUT CXLVIII.

De acceleranda pœnitentia.

« Faciem habet euntis in Jerusalem (Luc. ix), » qui jugiter habet in corde brevitate humanæ vitæ, memor illius verbi Domini : « Orate ne fiat fuga vestra hieme, vel Sabbato (Matth. xxiv), » hoc est tempore senectutis frigescentis, vel sero, vel tempore quietis, quando quiescendum est, post iudicium scilicet, sed magis : « dum lucem habetis credite in lucem ; ut filii lucis sitis (Joan. xii). » — « Pœnitementi (Act. iii), » et satisfacite pro peccato tempore seminandi, dum « vitales carpitis auras. » — « Euntes ibant et flebant mittentes semina sua (Psal. cxxv). » — « Tempore enim suo metetis (Gal. vi). »

Verum : « Qui parce seminat, parceet metet, et qui seminat in benedictionibus » et laboribus **323** pœnitentialibus, « de benedictionibus et metet (II Cor. ix) » vitam æternam. Acceleranda est igitur pœnitentia, et toto tempore vitæ agenda, præsertim exemplo Noe, qui centum annis fabricavit arcam (Gen. vi), in qua se a morte temporali, et ad horam salvaret. Quanto magis arcam, id est animam tuam, pro qua mortuus est Christus, toto tempore vitæ debes præparare, et cum majori sollicitudine intus in corde (ad te, et Deum) et extra in opere (ad te, et proximum) bitumine charitatis indissolubili linire debes propter æternam mortem vitandam? Sed nec cessandum est a linitione ejus propter opprobria, et contumelias vicinorum et parentum, quemadmodum nec Noe cessavit a fabricatione arcæ. « Sicut enim exhibuistis membra vestra, et quanto tempore, servire immunditiæ et iniquitati, ad iniquitatem (Rom. vi) ; » sic et tanto, etc.

CAPUT CXLIX.

De septem causis accelerandæ pœnitentiæ.

Sunt autem septem causæ, propter quas præcipue acceleranda est pœnitentia. Prima est consuetudo peccandi, a qua quis difficile avelli potest, cujus usus dediscitur ægre ; quia consuetudo maximum vinculum importat, quasi altera natura : Et (HORAT., lib. i, epist. 2.) :

*Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diu.*

Nullusque est remedio locus, ubi quæ suere vitia mores sunt. Facile est autem ad consueta reverti, et difficile avelli potest a consuetudine, cujus usus multo detinuit tempore, et magna placuit voluptate (HORAT., lib. ii, serm. 5) :

Ut canis a corio non exterrabitur uncto.

Sic nec assuetus peccare a peccato. Qui enim premitur lapide consuetudinis peccati, quadriduanus setet

A cum Lazaro, « sedetque in tenebris et umbra mortis (Joan. xi), vincetus in mendicitate et ferro (Psal. cvi), » id est ferrea, dura et vix dissolubili consuetudine. Hieronymus : Vix potuit (populus Israel) in deserto oblivisci lautioris mensæ, et Ægyptiacæ, peponum, voluptatum scilicet, et mille turpitudinum perpetratarum. Viscosa enim est inlita consuetudo, et prava. Unde Jerem., cap. xiii : « Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas, et vos poteritis benefacere cum didiceritis malum, » studio et consuetudine. Idem, cap. xviii : « Dicit Dominus : Nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens : Quid feci? Sed omnes conversi sunt ad cursum suum, quasi equus in impetu vadens ad præteritum. » Idem, cap. ix : « Docuerunt linguam suam loqui mendacium, ut inique agerent **324** laboraverunt. » Item Basilius Magnus (lib. Regul. disput. resp. 6) : Sicut non potest homo discere maternam linguam, sic nec vix longam peccati consuetudinem. « Beatus ergo qui portaverit jugum » Domini « ab adolescentia sua, et levaverit se supra se (Thren. iii), » quia *ars fit, ubi*, id est postquam, *a teneris crimen didiscitur annis.* (OVID., cp. 4 Hec.)

Secunda causa est ruina de peccato in peccatum. Peccatum enim quod statim non diluitur per pœnitentiam, suo pondere ad aliud trahit (BASIL., in c. i Isaïæ.) « Sanguis sanguinem tetigit (Osee iv), ut impleant peccata sua semper (I Thess. ii). Nondum impleta sunt peccata Amorrhæorum (Gen. xv). » Væ illis qui trahunt longam restem peccatorum. Illic est « funiculus cum quo ligati projicientur in tenebras exteriores (Matth. xxii). » Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices mæx a facie insipientiæ mæx. Miser factus sum, et curvatus sum usque ad finem (Psal. xxxvii), » etc. « Et peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit (Prov. xviii), » Manens in mortali, « thesaurizat sibi iram in die iræ justi iudicii Dei, secundum cor suum impœnitens (Rom. ii). » « Abyssus » etenim « abyssum invocat (Psal. xli). » Timeas ergo manere in peccato propter sequelam ejus. Talibus enim imprecans Propheta, ait : « Fiat via illorum tenebræ et lubricum, et angelus Domini persequens eos (Psal. xxxiv). » Et : « Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva, » etc. (Psal. lxxviii). « Propter hoc tradidit eos Deus in reprobum sensum, in passiones ignominia, ut faciant ea, quæ non conveniunt (Rom. i). » Item ad Hebræos, cap. xii : « Videte ne quid desit gratiæ Dei, » etc. Noli ergo mutare talentum ab exactore diabolo, quia cum multo fenore reddes illud. « Scrutabitur enim fenerator omnem substantiam tuam, et diripient alieni labores tuos (Psal. cviii). »

Tertia causa et periculum est mors subitanea, intempesta, et incerta. Licet enim nil certius sit morte, tamen nil incertius hora mortis, qua ne « præoccupatus fueris (Sap. iv), » pœnitentia eam prævenire debes. Unde Dominus in Evangelio : « Vi-

dele, vigilate, et orate (*Marc. xiv*) : Nescitis enim qua hora Dominus venturus est. Beatus ille servus quem, cum venerit Dominus, invenerit vigilantem. Si sciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam (*Matth. xxiv*). Et vos estote parati, quia, qua hora non putatis, Filius hominis veniet (*Luc. xii*). » Item: « Stulte, hac nocte repetent (*ibid.*), » etc. « Justus, si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit (*Sap. iv*), » injustus vero, si morte præoccupatus fuerit, in æterno supplicio erit. « Mors peccatorum pessima (*Psal. xxxiii*); virum injustum mala capient in interitu (*Psal. cxxxix*). Non mortui laudabunt te, Domine (*Psal. cxliii*). Vivens, vivens ipse constabitur tibi (*Isa. xxxviii*). » In inferno nulla est redemptio, nulla est confessio; quia: « In inferno quis constabitur tibi? » (*Psal. vi*). Hieronymus: Collige ergo in sexta ætate gomor unum cœlestis mannae, quod tibi sufficit in septima quiescentium. Quia: « Amodo jam dicit Spiritus ut requiescant a laboribus suis (*Apoc. xiv*). » Dicas etiam cum Propheta: « Si sedero somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem, » etc. (*Psal. cxxxi*). Sicque dormi tanquam non amplius evigilaturus: sic vigila, quasi non amplius dormiturus:

Onnem crede diem tibi diluxisse supremum.
(HORAT., lib. 1, ep. 4.)

« Nescis quid pariat ventura dies (*Prov. xxvii*) » : nimis est thesaurus quem tanto periculo **325** subijcimus. Insidiae enim nobis sunt undique, et a multiplici hoste.

Quartum periculum est: quod, etsi tibi diu ægrotanti detur spatium deliberandi et pœnitendi, tamen absorptus a morbo, præ acumine ejus, totus morbo ævis et intendis, non pœnitentiæ; adeoque omnis in hoc es, quod prius exigis et vocas medicum corporalem quam spiritualem; plus gaudes, de adventu medici quam confessoris. Unde **HILDEBERTUS** Cen., in *incendio* :

*Ha! quam sollicito quisque labore,
Occursat medico carnis amore.
De morbis animæ nulla querela,
Egressam sequitur tarda medela.*

Hieronymus: Age ergo pœnitentiam dum sanus es, dum peccare potes, ut ex amore, et non timore, videaris pœnitere, et peccata relinquere, non ipsa te. Si ægrotas, quomodo scis quod vere pœniteas? Hieronymus: Vix aliud potes cogitare quam sentias. Illuc enim tota mentis rapitur intentio, ubi est vis doloris. Delicata autem res est pœnitentia, et quieti animi, et tranquillii: non vult aliis occupari et impediri. Nec mirum. Quippe negotiola nostra, ut bene peragantur, temporis diuturnitatem et opportunitatem exigunt, amotis obstaculis et aliis curis. Et cum omnem vitam debuerimus Deo, quomodo tantum una hora victuri totum solvemus? Non erit inanis actio iudicis contra nos, nec eam potest inopia debitoris excludere, cum toto tempore vitæ fuerit solvendo.

Quintum periculum est, existente vera pœnitentia

A licet sera, quod non præcavimus ignem purgatorium, quem præcavisse debueramus, qui gravior est exquisitissimis martyrum tormentis, scientes quod, aut Deus punit, aut homo, et quod « horrendum sit incidere in manus Dei viventis (*Heb. x*). » Ergo: « Erubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei, convertantur et erubescant valde velociter (*Psal. vi*). »

Sextum est difficultas vere pœnitendi. Unde Ambrosius (lib. 11 *De uni. pœnit.* c. 10): Plures inveni baptismalem innocentiam servasse, quam veram pœnitentiam egisse. Facilius est sanitatem habitam conservare, quam amissam restituere. Hoc enim non nisi per amaras potiones, ignem, flammam et ferrum perficitur.

B Septimum est amaritudo et erubescencia confitendi peccatum excoctate cum omnibus circumstantiis suis coram sacerdote. Unde Apostolus: « Et nunc quem fructum habuistis, in quibus nunc erubescitis? » (*Rom. vi*). Sic, sic per amarum poculum confectionis pervenit ad gaudium salutis (*Græc. hom. 27 in Evang.*). Sed ubi est, qui sibi perizomata non faciat cum Adam (*Gen. iii*), excusans peccatum suum, vel in substantia ejus, vel in alia circumstantia quam erubescit confiteri? Ubi est? « Et laudabimus eum (*Eccli. xxxi*). » Propter hæc et multa alia abstinentum esset a peccato pro viribus nostris.

326 CAPUT CL.

De pœna æterna.

C Præter prædicta ad accelerandam pœnitentiam, necessaria est pœnæ æternæ, simul et beatitudinis æternæ vel vitæ, jugis meditatio. Inter has molas semper debet moli anima Christiana ut fiat panis suavissimus Domino. Pœnam æternam Propheta ante oculos ponens, statumque futuri iudicii, ad incutiendum nobis horrorem et timorem, ut acceleremus pœnitentiam, breviter describens, ait: « Pones eos, Domine, ut clibanum ignis (*Psal. xx*), » ut non habeant quo creant vel ubi quiescant, vel respirent super singulis peccatis suis, mordente et urente eos igne et verme conscientiæ, sicut in clibano, « in tempore vultus, » hoc est vultuositatis et iræ tuæ, quando « potens sicut crapulatus a vino (*Psal. lxxvii*), » veniens ad iudicium, clangente tuâ a per angelum: « Surgite mortui, surgite, qui dormitis in sepulchris. »

Hinc: « Dominus in ira sua conturbabit eos (*Psal. xx*), » disceptans cum eis. « Esurivi, et non dedistis mihi manducare (*Matth. xxv*); » de quocunque pane et talento vobis commisso ad erogandum. Sitiivi et non dedistis mihi bibere (*ibid.*), » et ita de cæteris operibus misericordiæ, addito septimo, scilicet sepultura mortuorum, opere sancti Tobia. Et item: « Serve nequam et piger abscondens talentum domini tui, sciebas quia homo austerus sum, meto ubi non semino, et congrego ubi non sparsi: Nonne oportuit te committere pecuniam meam numulariis, et ego veniens recepissem utique quod

meum est cum usura? Ultimo hac voce, velut gladio transigentur: « Non novi vos; » et hac: « Ite, maledicti, in ignem æternum. » Et hac: « Mittite eos in tenebras exteriores, illie erit fletus et stridor dentium (*ibid.*). » Tunc devorabit eos ignis (*Psal.* xx) gehennæ æternus, excitans in eis fimum et lacrymas æternas. Quibus « erit stridor dentium, » propter gelu æterni supplicii, quia « transibunt ab aquis nivium, ad calorem nivium (*Job* xxiv); » sicque in triplici inferno punientur.

Primo, audito verbo aspero (*Psal.* xc), Surgite mortui, » cum excitabuntur, et evigilabunt a somno mortis, statim torquente et damnante eos conscientia.

Secundo, audito verbo asperiori in exprobratione peccatorum, et « talenti » non rogati, sed « absconditi (*Matth.* xxv). »

Tertio, audito verbo asperissimo: quando ruent et descendent in abyssum inferni: « Ite, maledicti, in ignem æternum (*ibid.*). » Hanc miseriam damnandarum alibi exprimens Propheeta, ait: « Tunc loquetur ad eos in ira sua, et in furore suo conturbabit eos (*Psal.* ii). » Item Isaias ultimo capitulo: « Egreffiantur, » electi, non delectatione pœnæ illorum, sed de manifesta visione, « et videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur; et erunt usque ad satiataem visionis omni carni: » quia « lætabitur justus cum viderit vindictam (*Psal.* lvi). » **327** Item Joannes Baptista, *Matth.* cap. iii: « Progenies viperarum, quis docuit vos fugere a ventura ira? Facite fructus dignos penitentia. Et ne velitis dicere intra vos: Patrem habemus Abraham, » de cornu altaris sumus: templum Domini et sacra Scriptura inter nos: « Dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. Jam securis ad radicem arboris posita est. Omnis arbor, quæ non fecerit fructum bonum excidetur, et in ignem mittetur. » « Sedebit velustus dierum cum senatoribus terræ (*Prov.* xxxi), » « cujus ventilabrum in manu sua, et permundabit aream suam, et congregabit triticum suum in horreum suum; paleas autem, et zizania comburet igni inextinguibili (*Matth.* iii; *Luc.* iii). » Item Habacuc, cap. iii: « In fremitu conculcabis terram, in furore obstupescies gentes; » quia quis mensus est, « vel quis potest iram tuam dinumerare? » (*Psal.* lxxxix.) Vel: « quis potest durare cum ardoribus sempiternis? » (*Isa.* xxxiii.) Quis novit potestatem iræ tuæ? (*Psal.* lxxxix.) Pro hoc furore et ira amovendis orans Propheeta, ait: « Domine, ne in furore tuo, » æterni supplicii, « arguas me, » puniendo; « neque in ira tua, » ignis purgatorii, « corripas me (*Psal.* vi), » quod minus etiam est purgando. Sed hic ure, hic seca.

Item Sophonias, cap. i: « Vox clamoris » a prima porta, » hoc est, a visu conscientia jam damnantis eos, « et ululatus » a secunda, hoc est, a porta auditus, auditibus illis hanc vocem terribilem: « Ite,

maledicti (*Matth.* xxv). » Et post: « Contritio magna a collibus (*Soph.* i). » Quia enim non habuerunt visum et auditum, « fenestras » ad peccandum, strictius et minus peccantes, sed « portas, » dilatando hos sensus ad peccandum; non habebunt [scilicet sensus] illos « fenestras » in pœnâ, ut angustas et modicas patiantur pœnâs, sed « portas, » ut late et ample torquantur. Item: « Ignis gehennæ » succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima (*Deut.* xxxii). » Item: « Pluet super peccatores laqueos (*Psal.* x). » Ignis in præsentem peccata, quibus velut funibus ligati, « mittentur in tenebras exteriores (*Matth.* xxv). » Et « ignis » gehennæ « et sulphur, » id est fetor peccatorum, et pœnarum infernalium erit « pars calicis » id est, pœnæ « eorum (*Psal.* x); » quia in his partialiter punientur, quorum quantitas et qualitas non possunt explicari nisi partialiter, vel punientur partialiter, quia minus quam meruerunt.

Item Parabolarum, cap. xix: « Parata sunt desistoribus, » id est contemnentibus divina mandata, « judicia » damnationis, et « mallei percutientes stultorum corporibus; » quia, ut ferrum candens, ita et in incude malleis verberabuntur et percutientur. Nunquid ergo deficient in pœnâ? Absit! quia « sicut oves in inferno positi sunt, » quibus, lana attonsa, alia succrescit, « Mors depascet eos (*Psal.* xlviii). » Crescet enim ad pœnas, sicut summitas virgæ, vel herbæ ab ove depasta nihilominus crescit. Item ad Hebræos, cap. x: « Terribilis autem quædam expectatio iudicii, et ignis gehennæ æmulatio, quæ consumptura est adversarios Dei. » Item *Job*, cap. x: « Quare de vulva eduxisti me? Qui utinam consumptus essem, ne oculus me videret. Fuissem quasi non essem, de utero translatus ad tumulum. Nunquid non paucissimas dierum meorum finiatur brevi? Dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum, antequam vadam, et non revertar ad terram tenebrarum, et operam mortis caliginæ, **328** terram, miseriæ et tenebrarum, ubi umbra mortis, et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. »

Item: Si reum regis majestatis, quamvis humanis legibus plecti capite sancitum est, quis finis erit contemnentium divinam omnipotentiam? « Tangit montes et fumigant (*Psal.* ciii); » et tam timentam majestatem audet irritare vilis pulviculus, uno levi flatu dispergendus, minimeque reconciliandus vel recolligendus? Ille, ille timendus est, « Qui postquam occiderit corpus, potestatem habet mittere in gehennam (*Luc.* xu). » Paveo gehennam, paveo iudicis vultum ipsis quoque tremendum angelicis potestatibus. Contremisco « ab ira potentis (*Jer.* iv), a facie furoris ejus (*Jer.* xxx), a fragore ruentis mundi, a conflagratione elementorum (*I Petri.* iii), a tempestate valida (*Psal.* x), a voce archangeli (*I Thess.* iv), et verbo aspero (*Psal.* xc). »

Contremisco a dentibus bestiae infernalis, a ventre inferni, a rugientibus praepratis ad escam (Eccli. Li.) Horreo vermem rodentem et ignem torrentem, fumum, et ardorem et torporem, sulphur, et spiritum procellarum (Psal. x.) Horreo tenebras exteriores (Math. xv). — Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum (Jer. ix)? ut praeveniam fletibus fletum et stridorem dentium, et manuum pedumque dura vincula, et pondus catenarum prementium, stringentium, urentium, nec consumentium. Hen! me, mater mea, ut quid me genuisti (Jer. xv), filium doloris, filium amaritudinis, et indignationis, et plorationis aeternae? Cur exceptus in genibus, cur lactatus uberibus (Job. iii), natus in combustionem et cibum ignis? (Isa. ix.) Qui sic afficitur, sensum procul dubio recuperavit, timidusque et verecundus currit ad confessionem, qua omnium peccatorum maculae delentur.

Sed, dices: Non possum ita jejunare, flere, silere, continere, et hujusmodi. Cui respondetur: Debes tamen velis nolis, et de necessitate in inferno ab his abstinebis. Haec ergo praeveni, ut manduces panem in regno Dei. Item: Ex picturis, in quibus animadvertere potes peccatis similibus deberi consimiles poenas, hominesque in membris puniri in quibus peccaverunt: alium in genitalibus uri, alium in lingua, alium in palato; alii oculos erui, alii pedes truncari, et vinciri, et hujusmodi. Patrem etiam in filios involare, eisque exprobrare se causa eorum peccatorem et feneratorem existitisse, et ideo in eos insurgere, vultusque eorum dentibus et unguibus lacerare. Et e contrario filios insurgere in patrem, eique sub dialogo exprobrare illum materiam dedisse sibi rapinae, et detentionis rei alienae.

Item Beda (In Hist. gentis Anglorum, lib. v, cap. 43) de quodam patrefamilias religiosam vitam cum dono sua in Britannia minore ducente: Qui infirmitate corporis tactus, demum primo noctis tempore defunctus est, sed diluculo reviviscens, ac repente residens, omnes, qui corpori flentes assederant timore percussos in fugam convertit praeter uxorem, quae cum plus caeteris dilexit. Quam pavidam consolans, ait: Noli timere, quia jam vere surrexi a morte, qua tenebar inter homines, item vivere permissus, ita tamen, non ut ante, sed multum dissimiliter vivam. Is statim oratorium petens, et ab oratione deinde rediens in domum, omnem substantiam in tres divisit portiones, e quibus unam conjugii, alteram filii tradidit, tertiam sibi reservans statim pauperibus distribuit. Nec multo post saeculi curis absolutus, ad monasterium juxta flumen situm pervenit, acceptaque tonsura locum secretae mansionis, quam ei praeviderat abbas, intravit. Ibi usque ad diem mortis in tanta mentis et corporis contritione duravit, ut multa illum, quae alios laterent, vel horrenda, vel desideranda vidisse, etiamsi lingua

A sileret, vita loqueretur. Narrabat autem sic quod viderat:

Lucidus, inquiens, aspectu, et clarus erat indumento, qui me ducebat. Cum autem tacite incederemus, devenimus ad vallem latam, longam et profundam, habentem in una parte ignes ferventissimos, et stridulos; in altera omne genus frigeris nivium, grandinis et pruinarum. Tunc coepi cogitare quod infernus esset. Cui cogitationi meae dux meus respondens: Non est, inquit, hic locus inferni, ut tu putas, sed locus purgatorius, in quo animae purgandae, fatigatae igne, prosiliunt in medium infestis frigeris, et vice versa. Cum autem paululum me interiora duceret, vidi ante me loca tenebrosa, et quasi tenebras palpabiles. Ubi, quasi de quibusdam puteis, vidi globos favillarum cum fumo ascendere, et fetore ebulliente, et emisso: item globos illos relabi in profundum vicissim. Cumque pavidus paulisper ibi consisterem, incertus quid agerem, vel quo me verterem, audio post tergum sonitum immanissimi fletus et ejulatus, simul et cachinnum crepitanter, quasi vulgi indocti captis hostibus insultantis. Consideroque turbam malignorum spirituum cachinnis insultantium, animasque tres ad infernum trahentium: e quibus, ut dignoscere potui, quidam erat attonsus et clericus, quidam laicus, et quaedam femina. Sicque cunctis descenderunt in puteos. Interea spiritus quidam ascenderunt de abyso flammivoma, habentes oculos flammantes, de ore et naribus ignem putridum efflantes, qui forcipibus igneis nitabantur me comprehendere, sed non praevaluerunt. Apparuit enim mihi dux meus cum fulgore, quasi stellae micantis, semperque crescentis inter tenebras. Eductusque in lucem apertam, vidi ante nos murum permaximum, altum et longum sine termino, non habentem januam, vel fenestram, vel ascensum: in cuius summitate, nescio quo ordine, statim fuimus.

Et ecce ibi campus latissimus plenus fragrantia vernantium flocculorum, et splendore lucis inenarrabilis, in quo erant innumera hominum albatorum conventicula, sedesque plurimae, et latantium agmina. Tunc coepi cogitare quod regnum caelorum esset, de quo saepe audieram. Cui cogitationi meae respondens dux meus: Non est hoc, inquit, regnum caelorum, ut autumas, sed regio spirituum sanctorum; nondum tamen tantae perfectionis, ut in regnum caelorum statim mereantur introduci. Puteus autem flammivomus, quem vidisti, os ipsum est gehennae; in quem qui semel ceciderit, nunquam inde exiit. Tu autem quia nunc ad homines revertaris, studeas magis in simplicitate et rectitudine vivere, ut inter haec, quae cernis agmina laeta in aeternum vivas. Delectatus autem suavitate et loci decore, consortioque sanctorum, multum detestatus sum reverti ad corpus, nec tamem ductorem aliquid rogare audebam. Sed inter haec, nescio quo ordine, repente me inter homines vivere cerno.

Narrabat autem visiones suas non curiosis et indoctis, sed religiosis, etiam regi Wilfrido [forte Alfrido] viro religioso, victitans usque ad diem mortis in pane cribrario, tenuique diæta, intrans flumen quotidie, sæpe etiam congelatum ob carnis castigationem, in quo preces et orationes fudit Domino. Cui cum objiceretur quare tot se miseris et frigoribus affigeret, respondit : Ut caveam majora quæ vidi. Sicque exemplo sanctæ conversationis suæ multos provocavit ad pœnitentiam. Item Hieronymus ad Heliodorum : Veniet, veniet dies illa, in qua corruptibile hoc induet incorruptionem, et mortale hoc immortalitatem (I Cor. xv) ; — beatus servus, quem Dominus invenerit vigilantem (Luc. xii). Tunc ad vocem tubæ pavebit terra cum populis, tu gaudebis. Judicaturus Dominò, lugubre mundus immugiet, tribus ad tribus pectora ferient, potentissimi quondam reges nudo latere palpitabunt. Exhibebitur cum prole sua vere tunc ignitus Jupiter, adducetur et cum suis stultus Plato discipulis ; Aristotelis argumenta non proderunt. Tunc rusticanus et pauper exultabis, ridebis, et dices : Ecce crucifixus Deus meus. Ecce iudex, qui obvolutus pannis in præsepio vagiit. Hic est ille operarii, et quæstuaris filius ; hic, qui matris gestatus sinu, hominem Deus fugit in Ægyptum ; hic vestitus coccino, sentibus coronatus. Hic magus, dæmonium habens, et Samarites appellatus a blasphemis. Cerne manus, Judæe, quas fixeras ; cerne latus, Romane, quod foderas. Videte corpus, an idem sit quod dicebatis clam nocte sustulisse discipulos. Ut hæc tibi, frater, dicerem, tua me compulit dilectio, et ut te gaudiis his interesse contingat, laborem, qui nunc durus est, aggredere.

CAPUT CLI.

De gaudio, et præmio beatitudinis æternæ.

Hieronymus in fine epistolæ ad Eustochium describens gaudia et præmia beatitudinis æternæ, ait (De virginis. servanda) : Egrederere paulisper, quæso, de carcere, et præsentis laboris ante oculos tuos pingere mercedem, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (I Cor. ii). Qualis erit illa dies, cum tibi Maria mater Domini choris occurreret comitata virgineis, cum post Rubrum mare, submerso cum suo exercitu Pharaone, tympanum tenens, præcinet responsuris : Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est : equum et ascensorem **331** projecit in mare ! (Exod. xv.) Tunc Thecla in tuos læta volabit amplexus ; tunc et ipse Sponsus occurreret, dicens : Surge, veni, proxima mea, sponsa mea, columba mea (Cant. ii) ; quia, ecce hiems transiit, imber abiit, et recessit (ibid.) sibi. Tunc et angeli mirabuntur, et dicent : Quæ est ista prospiciens, quasi diluculo, pulchra ut luna, electa ut sol ? Videbunt te filia, et reginæ laudabunt, et concubinæ prædicabunt (Cant. vi). Hinc et alius castitatis chorus incurret. Sara cum nuptis veniet, filia Phanuelis

Anna cum viduis. Erunt in diversis gregibus carnis et spiritus, matres tuæ. Lætabitur illa quod genuit, exsultabit illa quod docuit. Tunc vere Dominus super asinam ascendet, et cœlestem ingredietur Jerusalem (Math. xxi), tunc parvuli (de quibus in Isaia Salvator effatur : Ecce ego, et pueri mei, quos mihi dedit Deus (Isa. viii), palmas victoriae sublevantes, consono ore cantabunt : Hosanna in excelsis ! Benedictus qui venit in nomine Domini ! Hosanna in excelsis. (Math. xxi.)

Tunc centum quadraginta quatuor millia in conspectu throni et seniorum tenebunt citharas, et cantabunt canticum novum. Et nemo poterit dicere canticum illud (Apoç. xiv), nisi numerus diffinitus : Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati : virgines enim permanserunt. Hi sunt, qui sequuntur Agnum quocumque vadit (ibid.). Quotiescunque te vana sæculi ambitio delectaverit, quoties in mundo videris aliquid gloriosum, ad paradysum mente transcede : Hic esse incipe quod futura es, et audies a Sponso tuo : Pone me sicut umbraculum in corde tuo, sicut signaculum in brachio tuo (Cant. viii), et opere pariter, et mente munita, clamabis et dices : Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, et flumina non cooperient eam (ibid.). Item Hieronymus in fine epistolæ ad Demetriadem [t. Il incipit : Si summo ingenio, sed non est Hieron] : Considera, quæso, magnitudinem præmii tui, si tamen considerari potest quidquid immensum est. Post abscessum animæ, post interitum carnis, post favillas et cinerem, in meliorem statum virgo reparanda es. Mandatum corpus terræ, in cœlum elevandum est ; mortale tuum immortalitatis honore mutandum est. Post hæc, angelorum donanda es consortio, regnum acceptura cœlorum, et in perpetuum mansura cum Christo.

Quid igitur retribuïs Domino pro omnibus quæ retribuit tibi ? (Psal. cxv.) Quid remuneratore tanto dignum facies, aut quem laborem putabis durum, cujus tanta sunt præmia ? Unde Apostolus : Nullæ sunt condignæ passionis hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. viii). Et item : Hoc momentaneum passionis, æternum gloriæ pondus operatur in nobis (II Cor. iv). Tu ergo, cui adventus Christi dierum noctiumque meditatio est, cui pro conscientie puritate, Domini est optanda præsentia ; quæ consummationem sæculi, quasi certum præmii tui tempus expectas, exsultationem de illo die capies, non timorem. Tunc enim tu sanctorum mista choris et sanctis comitata virginibus, in amplexu Sponsi obviam subvolabis, et dices : Inveni quem quæsisit anima mea (Cant. iii). Nec ullius temporis jam separationem timebis, quæ semel immortalitatis gloria et incorruptionis splendore donata es, cum Christo semper regatura, Apostolo dicente : **332** Quoniam et ipse Dominus in jussu, et in voce archangeli, et in tuba Dei descendet de cœlo, et mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi : deinde nos qui vivimus, qui

residui sumus, raplemur cum illis in nubibus obviam Christo in æra, et sic semper cum Domino erimus (*I Thess. iv*) — : hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi (*Rom. viii*). » Hæc sit igitur tua cura semper, hoc studium; hæc jugiter in corde virginis volvantur; in his totius diei versetur labor, in his etiam somnus noctis reponatur; in hæc anima rursus evigilet. Nullus labor durus, nullum tempus longum videri debet, quo gloria æternitatis acquiritur.

CAPUT CLII.

De jucunditate æterna.

Consistit jucunditas æterna in duobus: In cognitione Dei, et gaudio sanctorum in patria. De cognitione legimus in Evangelio: « Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te verum Deum, et quem misisti Jesum Christum (*Joan. xvii*). » Quid majus, quam videre Deum facie ad faciem, eumque cognoscere, sicut et cogniti sumus? (*I Cor. xiii*) De gaudio legimus: « Quia gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis (*Joan. xvi*). »

Hoc gaudium de visione et societate Dei magnum valde, admirans Propheta, exclamando ait: « Quid enim mihi est in cœlo, et a te quid volui super terram? » (*Psal. lxxxii*). Totus mundus « lenticula rufa » est (*Gen. xxv*), habita comparatione ad magnitudinem gloriæ tuæ, cujus participes erimus. Tunc implebitur quod alibi ait: « Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus. Deus fundavit eam in æternum (*Psal. xlvi*). » Et alibi: « Exsultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis (*Psal. cxlix*), hoc est, in conscientiis, vel mansionibus suis. Hoc gaudium prægustans Psalmista, in alio loco ait: « Hæc recordatus sum, et effudi in me spiritum meum; quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei. In voce exsultationis et confessionis sonus epulantis (*Psal. xli*). » Ubi introducti ad nuptias sponsi et sponsæ, Agnoscescitur immaculato, cum sponsus transiens ministrabit singulis nobis. Quarum nuptiarum et thalami ingressum prævidens Propheta, ait: « Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi: In domum Domini ibimus (*Psal. cxxi*). » Ubi, « sicut lætantium omnium habitatio est in te (*Psal. lxxxvi*). » Tunc implebitur quod legitur in Canticis: « Columba mea in foraminibus petrarum, in cavernis maceriarum (*Cant. ii*). » Supplebit enim et restituat Ecclesia cavernam et ruinam angelorum. Nunc dicitur: « Plorabitis et flebitis vos (*Joan. xvii*). Et: « Euntes ibant et flebant (*Psal. cxxv*). » Tunc autem dicitur: « Tristitia vestra convertetur in gaudium, et gaudebit cor vestrum (*Joan. xvii*). — Venientes autem venient cum exsultatione portantes manipulos suos (*Psal. cxxv*). »

Et quia ad hujus gaudii, quod, « nec oculus vidit, nec auris audivit (*I Cor. ii*), » explicationem insuf-

ficientes et invalidi sumus, a longe spectantes sanctam matrem **333** nostram Jerusalem cœlestem, ut mammotrecti: et balbutientes cum sancto Isaiâ dicamus: « Secretum meum, » de pœna æterna, quia rarus est qui eam credat vel quia inexplicabilis est, « mihi (*Isa. xxiv*). » Et quemadmodum orator depingens dolorem parentum filii patrisfamilias mortui, cum ventum esset ad dolorem patris exprimendum pro filio, defecit non habens plures, vel majores dolentium affectus prædictis depingere, quod potuit fecit, depingens patrem panno involutum habentem caput, ut hoc esset signum immensi et inexplicabilis doloris: sic verbis nostris de gaudio patriæ finem imposuimus, insinuantes per hoc illud esse immensum et inexplicabile.

CAPUT CLIII.

De proprietate monachorum.

Judas « aur et oculos habens (*Joan. xii*) » asportabat res pauperum; qui merito furti et sacrilegii, pedito Christi, sui que homicida effectus est. Sic Ananias et Sapphira (qui tamen non leguntur ita expresse renuntiasse omnibus, ut monachi): qui cum illis, nisi totum quod voverunt reddant, mentiuntur Spiritui sancto, incurrentes maledictum Petri (*Act. v*). Qui cum nec de crepida possint dicere, mea: quomodo de bursa, litteris, voce sonora, pecunia ethujusmodi? Hoc possunt, qui non unicam habent, scilicet animam suam. Unde et monachus dicitur custos unius, scilicet animæ suæ. Sic et Saul, quia contra præceptum Domini reservavit Agag regem pinguem, et pinguiora, nec interfecit Amalec, perdidit regnum (*I Reg. xv*). Sic et monachi, quibus omnia mundana, sunt anathemata, et quoad possessionem, et quoad communem vitam, nisi occiderint in se carnem, et mundum, et omnia quæ ejus sunt, quibus abrenuntiaverunt, amittent cœleste regnum.

Item: Hi cum Achan (quia furantur de anathemate Jerichontino, id est mundiali aliquo ab eis suspensio, ne utantur) interficiuntur a vero Josue (*Jos. vii*). Hi, non dico similes, sed deteriores sunt sacerdotibus Belis habentibus falsa ostiola (*Dan. xiv*), religionem suam convertentes in laqueos et retia pecuniæ. Hi etiam similes sunt Ophui et Phineas, filiis Heli, qui etiam pro frustis carniū occisi sunt (*I Reg. ii*). Pro quorum peccato, et pater punitus est, et arca Dei capta (*I Reg. iv*). Vide quantum est peccatum talium. Vix invenies, quod pro peccatis aliquibus punita fuerit multitudo, nisi pro peccato sacrilego hujusmodi.

Peccante Achan pollutus est populus anathemate (*Josue vii*). Et item: Erexisti altare sacrilegum, et cras ira Dei desæviet in populum, hoc est Ephod Gedeonis (*Judic. viii*).

Item, alii fures furantur ex macie, isti ex adipe cum tota Ecclesia ministret eis necessaria. Isti etiam

similes sunt Monejule, quæ abscondit quod sibi datur, **334** cum non sit ei necessarium. Hujusmodi monachos cum pecunia districte præcepit Benedictus sepeliri extra ecclesiam. Item Hieron. (*De virg. servanda*, c. 14) in epist. ad Eustoch. de eremita, qui inventus est in morte habens centum solidos, qui iudicio aliorum eremitarum ligati sunt ad collum ejus, et sepulti cum eo et in hæc verba: « Pecunia tua tecum sit in perditione (*Act. viii*). » Sic et de monacho Gregorii (*in Vita S. Greg.*), qui inventus est unum aureum habens, factum est. Item in Matth. (cap. xxiv): « Tunc hi qui in Judæa sunt, fugient ad montes, » id est qui sunt in confessione fidei: « Et qui in tecto est, » id est qui excedit carnem animo, « non descendat tollere quid de domo, » id est qui omnia reliquerunt et culmen virtutum altius descenderunt, non redeant ad aliquos « animatus » pristinæ conversationis. Monachus « qui est super tectum » et habet propria, « non descendat aliquid tollere de domo sua, » vel alicujus privati quod esset tolerabilius, sed de domo aliena Christi et pauperum. Et cum sacrilegus sit, etiam laicus, qui tollit rem sacram, et in professione benedictam, tollit de sacro, et contumeliam facit Spiritui sancto expellens ipsum de domo tua, qui membra Christi membra facit pecuniæ, et templum Dei speluncam latronis (*Matth. xxi*), et loculum nummi:

O nummi, nummi, [quis] vobis hunc præstat honorem?
(*JUVEN. sat. v.*)

Vos estis dii. O pecunia mihi es [*al. est*] disciplina!

Item II Mach. xii: « Vir fortissimus Judas, collatione facta, duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam, » etc. Quid tibi de monacho, qui in cuculla, vel etiam in arca habet aureos sicut idola? Arde habent pitantias proprias in refectorio (*Reg. S. Ben. c. 54*). Sed quomodo, cum nec, sine speciali licentia, litteras habere possint? Tutius esset eis, quod nihil acciperent, nisi per manum præpositi. Sed de interfectis sub Juda (*II Mach. viii*), quid mirum, si aliqua sibi retinuerunt, unde viverent, cum profugi et quotidie in bello, et fame, et morte affecti essent? Nos autem in pace et sine necessitate quaerimus superflua.

Item, si Tobias exsul inter gentes (qualibus ex permittit fencrari), et [qui] propria habere poterat, dixit de agno, quem attulit ei uxor sua: « Vide ne furtivus sis (*Tob. ii*): » quid de monacho dicendum? Vide ne fur sit, ne sacrilegus sit. Ubi est abbas Tobiae etiam: cæco similis, qui audiat pecuniam sub cuculla non balantem, sed trementem, et dicat: Vide ne furtiva sit pecunia? Item, quidam religiosi simulant sub obtentu fratrum vel amicorum, quorum, ut aiunt, sunt depositarii, et quasi procuratores, et negotiatoribus tradunt, cum non nisi ecclesiastica ministeria liceat eis exercere. Item, si Nadab et Abia

A igne consumpti sunt, quia alienum ignem Deo obtulerunt (*Levit. x*), quid de monacho, qui alienam rem diabolo offert, dum sibi furtive approbat [*f. appropriat*] et pejor alio raptore non sacrilego, qui privato auferit (iste enim pluribus, scilicet toti conventui, et omni pauperi res suas auferit) et ideo magis peccat: « Nec dimittitur peccatum, nisi restitatur ablatum (*Reg. 4 jar. in 6, ex Aug.*) » Item, prior quidam fratri cuidam volenti facere bibliothecam, prohibuit, dicens: Non fiet hoc, ne sit idolum tuum in quo **335** aliquam proprietatem vindicare et invideres, si alius acciperet. Modo sustinentur monachi manifeste habentes proprietatem, et etiam rapientes et communicantes, cum præpositis comitis, lucra. Item, omnibus quodammodo proprietates prohibita est. Unde: « Caritas non quaerit quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi (*I Cor. xiii*); » et maxime caritas talium, qui de communi habent omnia necessaria et sine labore, « habentes promissionem vitæ (*I Tim. iv*), » quæ nunc est, et futuræ; qui omnia habent contemnendo; unde: « Centuplum accipient, et vitam æternam possidebunt (*Matth. xix*). — Credenti enim nihil deest; avarus etiam obolo indiget (*Prov. xvii, sec. LXX*). » Item, eremitam de oblatis colligentem pecuniam invasit, lupus, vel sacer ignis, etc.

Monacha etiam in extremis laborans, cum paucos nummos, quos habebat in arca, extrahi fecisset et reddi, non potuit animam exhalare, quousque obolus, qui in fundo aræ latenter remanserat, ejectus esset. Quo ejecto, in pace migravit ad Dominum.

Item Hieronymus: Sicut non inveni meliores quam in claustris bene conversantes; ita nec deteriores quam in claustris male viventes, quia vel sunt sicut bonæ, bene valde; vel sicut malæ, male valde. Unde psal. xxx: « Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium vicinis meis valde, et timor notis meis. » Item, tanta in Martino adhuc catechumeno frugalitas fuit, ut potius videretur monachus quam miles.

Item (in ep. ad Helionorum monachum): Proprietas monachi non est anathema Jericho, sed Jerusalem. Etiam singularitas in his, quæ ad religionem sunt, sine conscientia abbatis, prohibetur ut sacrilega, quia, ut ait sanctus Benedictus: Quod sit absque conscientia abbatis, vanitati deputabitur, non mercedi. Fortius quod est cupidum. Item Hieronymus: Errat qui dicit idololatram ponentem duo grana, etc.

Nota etiam quod quædam sunt, in quibus etiam sæculares nullam habent proprietatem, nec meum nec tuum debet dici. Unde:

*Nec proprium solem natura, nec aera fecit,
Nec tenuerit undas.*

Item, in consilio dæmonum magis probatus est, qui

monachum subvertit et decipit: Unde, hinc patet **A** Dominum secutus argu'tar, etc. Item, cellæ solent quantus sit ordo monachorum. Item Lucas ix): « Neino mittens manum ad aratrum, » etc. Glossa Ambrosii super hunc locum: Si discipulus **B** Dominum secutus argu'tar, etc. Item, cellæ solent dici *abedientia*, quia non nisi coacti per obedientiam ad eas claustrales accedebant. Modo autem sunt vindictiæ et emptitiæ.

336-337 IN VERBUM ABBREVIATUM

NOTÆ

AUCTORE R. P. D. GEORGIO GALOPINO

MONASTERII SANCTI GISLENI IN HANNONIA RELIGIOSO.

Verbum abbreviatum.] *Orditur auctor ab hoc loco Apostoli ad Rom. ix, secundum litteram sumpto, quem in sequentibus ad mysticum sensum tropologicum, seu moralem transfert; ita ut Verbum abbreviatum, sit excessuum et vitiorum resecatio, ac subinde virtutum introductio. Et hoc est ex mente B. Augustini. Is enim uno loco ait: Verbum consummans et brevius faciet Dominus super terram; id est, ut compendio fidei per gratiam salvos faciat credentes, non per innumerabiles observationes, quibus illa multitudo filiorum Israel serviliter onerata premebatur. To. IV, Lib. 1, quæst. 2 ad Simplicianum.*

Altero: Hoc est Verbum quod brevaviit Deus super terram, inquit, observatio duorum præceptorum charitatis. Nam in his tota lex pendet et prophætæ. To. II, epist. 205 ad Bonifacium paulo post initium. Incircumscriptilis.] *Ut Deus.*

Voluit circumscribi.] *Verbum jam caro factum. Joan. 1.*

Quod nobis tribuit.] *Hoc, amanuensis incuria, videtur omissum in M. Quomodo, inquit B. Hieron. archabo, qui nobis tribuitur etc. In cap. 1 ad Ephesios.*

In arham et pignus.] *Nequaquam in arcam, ut M. Hic audio B. Augustinum de Christo sponso dicentem: Ad hoc arham det sponsus, ut in arha sua ipse ametur. Ergo ama, etc., to. IX, tract. 2 in Epist. Joannis post medium. In quo arha 338 et pignus differant edocet B. Hieron. loco supra citato.*

Deprehenderemus.] *C. comprehenderemus.*

Breviter et succincte.] *Patent hæc. Interea M. Breviter et securius.*

Infinitas est.] *Nil melius. Etenim infinitas (ut Arist. 1, De cælo) tripliciter attenditur: Quoad magnitudinem, numerum et durationem. Hic ad numerum. Ergo perperam M. et C. legunt: Infirmitas est.*

Distrabit nos.] *Ex Seneca ad Lucilium epist. 2 in medio. V. et M. distinguit. Non damno, pro dividit et separat. At Senecæ textus biblioth. nostræ in membrana cum Justo Lipsio: distringit.*

Librorum multitudo.] *C. Legerat Verborum multitudo, sed correat.*

Satis est habere.] *Seneca, epist. 2; idem 1 De tranquillitate, cap. ix. Quo mihi innumerabiles libros et bibliothecas, quarum Dominus vix tota vita sua indices prelegit? Onerat discentem turba, non instruit. Et infra: Pareatur itaque librorum quantum satis sit, nil in apparatusum, etc.*

Inquiant, non alunt.] *Ita censet Æschylus:*

Ὁ χερσὶν ἐίδως οὐκ ὁ πολλ' ἐίδως, σαρπός

Qui fructuosa, non qui multa scit, sapit.

Illo die decoquas.] *Noster textus Senecæ m. s. concoquas. Equidem bene, ut hæreat in re cibi, ait Lipsius.*

Aliquid apprehendo.] *Probe Laert. in Arist. Ut non ii qui plurimum comedunt et exercentur, melius valent iis qui modice; ita, non qui plurima, sed qui utilissima legerint docti censendi et studiosi.*

Super esset ætatis.] *Sana Senecæ lectio epist. 48, C. multum esset ætatis.*

Temporis egestate.] *V. Temporis ærumna, sed vitiose Senecam vide.*

Scientia rerum.] *Stoici retinebant dogma, esse vitia ignorantias illarum rerum, quarum scientiæ virtutes sint. Lipsium vide in Manuduct, dissert. 1.*

Sed et ad amplustre C. Sed ad amplustre. V. sed et aplustre. *Utrumque verbum placet. Festus: Aplustria, inquit, navium ornamenta, quæ, quia erant amplius quam essent necessaria usui, etiam amplustria dicebantur. Juvenalis:*

Amplustre et summo tristis captivus in arcu.

Dirigit cursum.] *V. cursus. C. gressum. Virgil.*

De certam. Navali, lib. v.

Huc dirige cursum

Littus ama.

Cum punctum et minus.] *Mendose V. Cum puncto, etc.*

Ubiunque benedictum est.] *Genuina lectio, mensentia. Ex quibuslibet enim, etsi profanis auctoribus, licet excerpere quod utile est et bonum, Apostolus Arato poeta usus est, Act. xvii, 28, Menandro, 1 Cor. xv, 33; Epimeneide, Tit. 1, 12.*

Præterea id edocent licite fieri B. Augustinus, Stephanus Cantuariensis, et infiniti similes, ita tamen, ut resectis unguibus, inquit B. Hieronymus epist. 146, ad Damasum, to. III, et ad Romanum oratorem quæ incipit: Sebesium nostrum. B. Aug. 339 lib. 11 De doct. Christ. cap. 4 initio. Stephanus Cant. capit. ultimo De Virt. et vitis.

Meum est, inquit theologus, etc.] *Aptum nempe mihi ac proficuum. V. autem legit: Necessarium est, inquit theologus: Utique placet, si alibi Senecam audierim. Nam epist. 45. Quod bonum est, utique necessarium est. Præserto tamen dictum epist. 16. Quidquid bene dictum est ab ullo, meum est.*

In Ecclesia.] *Supple Militante. M. omissis by Ecclesia.*

Nimia prolixitas.] *Ordo præposterus in V. Cuiuslibet istorum est inimica prolixitas mater oblivionis et noverca memoriæ. M. autem: Cuiuslibet istorum inimica et noverca est prolixitas, mater oblivionis et memoriæ. (Forte add., et hostis memoriæ.) Ergone*

mater memoria? Nequaquam. Sicut enim stomachus nimia ciborum copia gravatus, non sane digerit; ita memoria proficitate onerata, non nutritur, sed confunditur.

Et ædificio.] Recte V. Duo mendose, ædificatio, ob antipathium casus.

Cui subserviunt priora.] Nempe lectio et disputatio. V. pro priora, habet prima.

Et dubitabilem.] M. et C. sic: Post lectionem igitur, et disputationem sacræ Scripturæ dubitabilia inquirantur, et non prius prædicantur.

Cortina cortinam.] Ordinate et vicissim, seu, ut fidelis infidelem trahat, ut habet Glossa in cap. Cum venisset, extra de sacra unctione (Decretal. Gregor. l. b. 4, tom. XV).

CAPUT. II.

Item idem.] Hieronymus in cap. xvi Ezechielis ad illud: Vestivi te discoloribus (pro quo LXX habent: tudini te variis) addit: Legis cæremoniis, quarum occupata studio idola derelinqueres.

Item Isaias.] V. addit: Cap. CLXIII. C. et M. in margine; CLXIV. Magna supputati numeri varietas. In Bibliis nostris ms. in maximo folio, tantum numeravi Isaiæ capitula CLVIII, versus autem (quos in calce vidi supputatos) 1580. Divisio autem capitulum, quæ nunc est in Bibliis nostris, facta est ab annis 400, ad quam sac.æ sunt Bibliorum concordantiæ ab Hugone cardinali et Conrado Alberstudio monacho, suffragantibus quingentis diversorum cœnobiorum monachis, ut habet Sixtus Senensis in Bibliotheca Sancta. l. III, Methodo 3. Sed redeamus. Hic locus Isaiæ incipit: Quare appenditiis, V. vero: Quare non appendimus. M. Quare non appenditis.

Argentum vestrum.] V. consequenter: Argentum nostrum.

Non in panibus.] M. et V. quia negationem initio præposuerunt, jam demunt.

Scriba et Phariseus.] Belle, estque glossa interlinealis in cap. xxxiii Isaiæ vers. 18, V. male omittit Scriba.

Asteriscos et obelds.] Origenes, et post eum B. Hieronymus his usi sunt. De Origene testatur idem B. Hier. Apologia adversus Ruffinum lib. II, cap. 8. De B. Hieronymo scribit S. Augustinus epist. 88 ad eundem. Quid autem asterisci quid obeli 340 sint, quæris? Audi B. Hieronymum to. II, epist. 89 ad B. August. cap. 6. Ubiqueque vigulae, inquit, id est, obeli sunt, etc. Ubi asterisci, id est stellulae prælucentes, etc.

Illuminandis et confodiendis.] Illuminantur genuinæ et sanæ lectiones: confodiuntur superflue, aut quæ non sunt receptæ ὀβελῶν Græcæ, sagitta Latine.

Præposuerunt.] Non proposuerunt, ut C. quia infra dicitur. Ut hæc præponeremus.

A Damaso papa.] Hujus epistola cum quæstionibus ad B. Hieron. et vice versa, est 124, altera 125.

Totam bibliothecam.] Insignis monachi labor. Scribantur libri, inquit ille ad Rusticum, ut et manus operetur cibum, et mens lectione saturetur. Item ibidem: Ama scientiam Scripturarum, et carnis vitia non amabis.

Historice, allego.] Paucis excipe.

Littera gesta docet, quid credas allegoria:

Moralis quid agas, quo tendas anagogia.

Cupis plura? Consule B. Augustin. libro De utilitate credendi contra Manichæos cap. 3.

Item August. Noli.] M. in margine, ait: forte Gregorius. Is in Pastoralis non abstulit legi. Qui ad veræ prædicationis verba se præparat, necesse est ut causarum origines et Sacris paginis sumat, ut omne quod loquitur, ad divinæ auctoritatis fundamentum revocet, atque in eo ædificium suæ locutionis firmet. B. Hieronymus ad Nepotianum epistola, quæ incipit: Petis a me; sermo presbyteri, inquit, lectione Scripturarum conditiur. Locus est B. Augustini 3, contra Maxim. cap. 14 et in psal. LVII. Nec

absimilia habentur lib. De unita Ecclesia cap. 5, 6, 10 et 16.

Verbis meis.] M. et V. Litteris meis.

Et Vetus Testamentum.] M. Et veterem characterem. V. Vel veterem canonem. Idem aliquando legi in Eusebio Eccles. hist. lib. vi, cap. 18 post Origenem: Non est ignorandum, inquit, viginti et duos esse libros in canone Veteris Testamenti.

Item ait Apostolus.] Inter theologos puro Apostoli nomine, B. Paulus intelligitur. Hic autem, hocve tantum loco, sanctum Petrum intellige. I. Epist. cap. 4.

Saburra.] Inani et inutili sarcina. Saburra naves onerantur, ut stabiliores sint contra procellam. Unde Virg. 4 Georg.

Ut cymbæ instabiles fluctu jactante saburram Tollunt.

In Legenda S. Martini.] Per Severum Sulp. conscripta. Dial. 1, cap. 42.

Potius in verbis.] O quam belle B. Benedictus cap. vii Regulæ: Pauca et rationabilia verba loquatur monachus. B. Gregorius Moral. xxx, cap. 7. Recte scit dicere, qui novit ordinate tacere. Et Seneca epist. 75: Non delectent verba nostra, sed prosint.

341 Ex oculis Domini liquitur.] Hoc sensu, non bene liquatur, ut V.

A quo Isaac amovit.] Duo perperam legunt Jacob, Nam de Isaac hoc legitur Gen. xxvi. Rursus (Isaac) fodit alios puteos, quos foderant servi patris sui Abraham, et quos illo mortuo olim obstruxerant Philistiim. M. bene tacuit Jacob, sed adhuc melius, si Isaac adjecisset sicut ex textu Scripturæ correximus.

Sicut otiosi.] Hoc otiosi, abest in M.

Usque faciet.] Usque ad illa verba, quæ in eodem psalmo sequuntur: Et omnia quæcumque faciet.

Quia est verbum vitæ.] V. et C. Quod est verbum vitæ. Malui conjunctionem causalem. In Scriptura, ait Glossa moral. per folia significantur aliquando verba, quæ in Christo fuerunt, non defluentia, sed stabilia. Unde Matth. xxiv. Verba autem mea non transibunt.

Sed folia decident.] C. occident.

Textus est umbra.] Si legero verba pro umbra, ut C. et V. Quis sensus? Glossa interl. super illud psal. xvii: Tenebrosa aqua, ait: Obscura doctrina est in prophetis et omnibus prædicatoribus.

Verbum æternæ vitæ.] Recte. Vetus, umbra; Novum Testamentum, veritas.

Dent. c. xix. Tria cap. LXXV. Miror tantum numerum capitulum Denteron. cum in Bibliis nostris ms. solummodo noverdecim viderim, versus autem 2600.

Arbor non frondosa.] De qua III Reg. xiv, vers. 23. C. legit fructuosa, sed vitiose; nam feret contradictio cum sequentibus.

Non pampinosa.] Ut eloquentiæ torcularia, non verborum pampinis, sed sensuum, quasi uvarum expressionibus, redundarent. B. Hier. ad Rusticum, quæ incipit: Nihil Christiano. cap. 2.

Solutus est liber.] Non improbo M. et V. Solutis septem signaculis libri per Christum clavem David, pro quibus, ut solverentur flevit Joannes. Ne cogamus, etc. Fere similia habet B. Hieron. Epist. ad Paulinum, quæ incipit: Frater Ambr. ante medium.

Pro quibus ut.] Ex M. et V. adjecti: Pro quibus, quod ad signacula refertur. C. pro quo.

Aqua nubium.] Ex ps. xvii. Per hæc, auctor intelligit prophetarum dicta, quæ ex se obscura sunt, atque ita interprete indigent.

Cum tamen Christus.] M. Cum tantum Christus.

Lib. Sap. cap. ultimo.] Hodie 19, olim 45, vel, ut alius codex, 41.

Vel intelligit.] V. id omittit.

- Levit. cap. xxvi.] *C. in margine cap. LXXXVII.* A S. Hieron. in cap. 1 Osee; S. Aug. ep. 130, *Hæc, usque Caupones. desunt in V.*
Vetustissima veterum.] Nota discrimen. C. Ve-
tustissima veterum, ut magister Anselmus, et Gil-
bertus, comeditis (desunt in usu) id est imitabimini;
et vetera, id est modum legendi modernorum, qui,
etc. M. in margine, nomina Anselmi, Albrici Rem-
Roberti, Pulani et Gilberti videtur velle revocari,
superpositis 342 tribus punctis, ad illud: Mo-
dum legendi modernorum. Nomen vero Simonis,
quod etiam in margine habetur, rejicit ad illa:
Modum legendi antiquorum.
Imitabimini.] Non immutabimini, ut C.
Caupones tui.] Versio septuaginta Interpretum
cap. 1 Isaie: Canpones tui miscent vinum aqua.
Amurcam.] Facem olei.
Ad cætera utiliora.] V. ad cætera opera. Sed di-
ctaro: Ad cætera utiliora opera.
Et impedimentum.] Id ex solo V. Nec abs re
est, eo quod hi libri magnum capiant locum vizque B
unius fortissimi viri viribus admotis, ad alium
transferrî valent.
Ut situs locorum.] Hæc ad geographiam.
Numeros annorum.] A chronologiam.
Genealogias.] Interminatas, de quibus Apostolus
1 Tim. 1, 4.
Responsiones.] C. rationes.
- CAPUT III.**
- Ephesios cap. iv.] *Tria 19.*
Præstant ruinam.] Ruinam omittunt V. et M.
In eodem vi capite.] Tria viii.
Veruntamen.] C. versutum: Si bene; profecto
talem disperdet Deus, quia Vir versutus odiosus est.
Prov. xvii. Sed plane repugnat textui psalmi.
Sunt enim qui tales.] Glossa Cassiodori.
Sit altare concavum.] Jussum est Exod. xxvii.
Videntur Glossa,
Cælum ferreum.] Auctor hic imitatur LXX. Inter-
pretes, alioquin versio S. Hieronymi, Sicut fer-
rum.
In eodem cap. xxvi.] Tria 87.
Id est divinam Scripturam.] C. divinam non legit.
Glossa in hunc locum per terram æneam, non
Scripturam, sed terram siccam et infructuosam
intelligit, qui est sensus literalis.
Imbrem, id est Doct.] Ita B. Hieron. in cap.
lv Isaie.
Gemina virtutum.] Non gemina ut C.
Nihil subtilius.] Hoc Senecam redolet epist. 82.
Ibi enim: Nihil est acutius arista, etc.
Obest militati.] M. et C. subtilitati.
Non garrere.] Seneca non dicere.
Non linguose loqui.] Omitit V.
Non est populare.] Seneca epist. 16. V. vero:
Non in populare.
In gyris Mæandrinis.] Idem Seneca epist. 104,
al. 103, ante medium. C. In Vigiliis Mæandrinis.
Et cavillarum ædibus.] Ex solo V. adjeci.
343 *Quid mihi verba.] Seneca epist. 48. Tu mihi*
verba, etc.
Yaserimas.] Sic duo exemp. cum Seneca. V. male,
ferrugineas.
Senes ludimus.] Fateor me ex Seneca in textu re-
posuisse Senes: alioquin C. Serie. M. et V. Series.
Ex notariorum abusu.
Advocatus es.] Ex Seneca epist. 48. C. Vocatus es.
V. Advocandus.
Intentæ securi.] Novellus super intentæ, in C. scri-
psit; sublata.
Pestes Erebi.] Cacodæmones.
Adversus mortem tutam.] Restitui Senecæ verba
ex epist. 82, alias 83, in fine. Nam C. Tantam mor-
tem minuta. V. et M. Totam mortem minuta.
Tam minuta jacula.] C. Diminutive: Jacilla.
De Polemone.] C. De Polemone, vel Philemone.
Historiam videto apud Val. Max. lib. xi, cap. 11, et
- A S. Hieron. in cap. 1 Osee; S. Aug. ep. 130,
Vitæ perditissimæ.] M. vitæ probatissimæ. Iro-
nice, bene. Nam ille luxuriæ maxime deditus erat.
Insignia luxuriæ.] Recenset ea Isaïas c. iii, 19.
Verba captiosa.] Ita et Seneca epist. 82. C. Verba
captiosis.
Contra vitia susceptam.] Aciem nempe. Non pe-
nitus rejicio. C. Contra vitia suscepta armatur sub-
ula levi, etc. M. in margine: contra vitia suscipiunt
armaturam subula, id est levi, etc.
Cavillatio eripuit.] Non concavillatio, ut C. Cavil-
lationes argutiæ sunt et dicitia.
Verborum significationem.] A Seneca defectit V.
scribens: Verborum designationem.
Quasi nobis vacet.] Seneca epist. 43. Tantum no-
bis vacat? Jam vivere, jam mori scimus? His da-
mnatur C. Quasi verbis vacet.
Et infra.] Epist. 45 ante medium.
Vocum dissimilitudines.] Seneca: Vocum simili-
tudines distinguis.
Ut frontem suam tentet.] Id fecit Diogenes Cyni-
cus, ait Lipsius in Senecam.
Sic ista siue noxa.] M. male: Sic ista sine no-
xia.
Præstig. acetabula.] Nequaquam acceptacula, ut
C. Hunc ludum, etiam hodie non infrequentem, de-
scribit Lipsius in Sen. epist. 43.
Pigmæorum.] Hoc non habetur in Seneca. Si quæ-
ris Pigmæos, invenies apud B. Hieronymum in cap.
xxvii Ezechielis, et S. Aug. l. xvi De civit. Postremo
audias facetosum Juvenalem, sat. 13:
Ad subitas Thracum volucres nubemque sonoram,
Pigmæus parvis currit bellator in armis.
Mox impar hosti, raptusque per aera, curvis
Unguibus a sæva fertur grue. Si videas hoc
Gentibus in nostris, risu quateris; et illic
Quantquam eodem assidue spectentur prælia, ridet
Nemo, tibi tota cohors pede non est altior uno.
344 *Hæc ex ms. nostro Juvenali desumpsi. In im-*
pressis versus quintus sic legebat: Risu quatiere, sed
illie.
Fallacia delectat.] Sic Seneca. Ergo non, Fabula
delectat, ut C.
Non vaco adversus istas.] M. et C. Non vaco ad
istas. Potest tolerari, pro non ex professo agito.
Consilium clare dat.] C. consilium clare dant.
Non ergo clamandum.] Audite, theologi; quidni et
vos, philosophi? Audite virum (heu! non Christianum)
Senecam epist. 52. Quid turpius philosophia cap-
itante clamores? Item idem epist. 75. Etiam si disputa-
rem, inquit, nec supplerem pedem, nec manum-
jactarem, nec attollerem vocem, etc.
De utraque pudicitia.] M. de utraque prudentia,
Calliditas animi.] Varietas hic est. C. calliditas
animi conatibus. M. et V. calliditas animi, magna
conatibus. Prætulit Senecam, etsi talis sit tolerabilis:
Calliditas, animis magna conatibus.
Declamationis acutæ.] V. Delirationis; M. paulo
melius: deliberationis.
Et vano.] Seu et inani, ut V. et M.
Studeas non verbis.] Id edocet Seneca epist. 43
et 115.
In te et in aliis.] Ita M. et C. Ad mores vitæ in
alios exemplo tui reformandos referas. V. autem:
Ad mores in te et in alios exemplo tui formandos,
sed recenti manu præfixum est in, ut legatur informan-
dos. Annon luculentè Seneca epist. 52? Eos, inquit,
qui vita docent eligamus, etc. B. Aug. Multi qui-
dem, ait, multis prorsus dicendo quæ non faciunt,
sed longe pluribus prodessent faciendo quæ dicunt.
Lib. iv De doct. Christ. c. 27, et plura videbuntur,
c. 29.
Putat in te.] C. vitiosus: Puta vitæ, prout liquet ex
Seneca epist. 89, paulo ante finem.
Tuas vexa.] C. nocte, pro vexa.
Idololatriam.] Tria, sicut in omnibus mss. vidi,
idololatriam.

Superfluis et vanis.] *C. omisso*, in, superfluis tantum aliud abest.

CAPUT IV.

Vespis et pugion.] *Margines M. et C. hæc habent*: Dominus dilacerata facie cuidam religioso (*M. addit abbati*) apparuit. *Legitur Dominus apparuisse leprosus martyrio monacho*, hom. 40, *B. Gregorii in Evngelia*.

Jeremie cap. xv.] *Tria xxi*.
Alia littera.] *Non alia lietera, sed Glossa ipsa est interlin. quæ sic*: Vel qui iudicor. *C. appropinquat*: Vel qui iudicem.

Job cap. xix.] *Tria tum in textu cum margine legunt*, cap. xiv: *Nec mirum. Liber enim Jobi, olim tantum dividebatur in xxxvi capita, hodie vero in xliii*.

Ecclesiasticus cap. xvi.] *Tria xliiv*.
345 Assimilantur.] *Non assimilantur, ut C.*
Libro Eccli., c. xvi.] *C. et V. Libro Sap. cap. xlv. M. Paulo quidem melius, sed adhuc indefinite*: Libro Salomonis, xlv.

Libroratur.] *C. immoratur*.
Id est, dist. per multa.] *Hæc desumpsi ex textu V. et marg. C.*

Modo de humanitate.] *An fuerit verus homo. M. mendose*: de humilitate.

Utsimiliter.] *C. nisi similiter*.
Vel fundunt.] *Hoc caret C.*
Unius moris.] *Unanimes unum sentientes, inquit B. Aug. in hunc locum*.

Jerem. c. xxiii.] *Tria lxxxv*.
Vir ebrius.] *Margines duo*: Id est, non intelligens.

Madidus vino.] *Digere unum quo mades. I Reg. i. C. madidus in vino, Jere. hoc loco*: Madidus a vino.

Et ideo quia.] *M. omittebat Et ideo, sed aliena manu resarcitum est inter lineas*.

Si ergo a facie.] *M. ante Si ergo, præmittit M. quod est, Magister, ut colligo ex sequentibus*.

Et discrete.] *Fallitur C. et discite*.
Infra triginta annos.] *Hujus, testis est B. Hieron. Præfatione in Ezech. ad Eustochium. C. et M. Infra viginti annos. Vitiose*.

Et ita non possumus.] *M. et V. Et non possumus, omisso ita*.

Os non comminuetis.] *Ad hæc margines C. et M. Non hic ex hoc esse medullam extraheamus, quantumlibet elaboraverimus ad hoc*.

M. non infra.] *Per M. Magistrum intellige. Sic enim infra per M. Magister Anselmus, Magister Sentent. etc.*

Supra volante.] *V. et C. Sic volantes*.
Cum Martino.] *Hic*: Oculis ac manibus in cælum semper intentus, invictum ab oratione spiritum non relaxabat. *Ex Vita ejusdem per Severum Sulp., to. vi. Surii*.

Item: Horrendum.] *M. super Horrendum legitur M. Forte Magister*.

Philosophus: Qui.] *Hæc in Seneca (qui nomine philosophi intelligitur) nondum vidi, at bene in Plauto Mostell. actu V, scena i, initio*.

Nauci non est.] *M. in latere, id est, insipiens et inutilis*

Quod sine periculo.] *C. Quod non sine periculo scitur. Ex B. Hier. epist. ad Eustoch. De custodia virginitatis*.

Qui ambulat simpliciter.] *Hoc est, non duabus viis, uti Eccli. ii*.

Stultitiæ cognata.] *Prudentia absque simplicitate malitia est et simplicitas absque ratione stultitia nominatur. B. Hier. in cap. vii Osee. At B. August. in illud I. Tim. iii Oportet episcopum esse prudentem, ait, ne ita sit simplex quod stultus*.

346 Existente sine plica.] *V. et M. Ente sine*

plica. Ens pro existens, familiare est auctori in hoc opere.

Curiositatis et.] *V. curiosæ et famosæ inquisitionis. M. curiosæ et famosæ inquisitionis*.

Geniti infantes.] *M. omittebat in textu infantes, at in marg. recuperat*: Parvuli scilicet.

Rationabiles.] *Hæc est communis lectio, sed in editione Romana per Sixtum V et Clementem VIII, correctæ, ut jam legatur rationabile, quod cohæret cum dictione lac*: Et sic habent Græca, Syriaca, Biblia regia, Bedæ et A. ms. Lovaniensium.

Maledocendo.] *Non maledicendo, ut C.*
Vel per superbiam.] *Emendavi ex V. Nam. C. Vel superbarum et curiosam. M. vel per superbiam*.

Et inexplicabile.] *Seu ineffabile. ut V. Ideo autem inexplicabile, quia, ut habet paraphrasis Chaldaica, arcanum est*.

M. Si ergo.] *In margine M. Magister Anselmus. Hieronymus*: Non.] *Audi M. in ora laterali. Quis igitur de relationibus, quæ assumuntur esse personæ, quod non?*

Sic et Christus.] *Discerne. V. Sic et Christus Patres posuit terminos in monte et circa montem S. Scripturæ, quos non debemus transgredi, etc. M. autem, Terminos posuerunt in montem, Cætera ut in textu*.

Et superfluum.] *Id omittit V.*
Parab. c. xxv.] *C. xliii, M. xlviii*.

Ultra vires quærendo.] *Seu inquirendo, ut C. In V. hæc absunt, quæ et glossæ interl. et ipsius B. Hier. sunt*.

Melle intinge.] *Male a Bibliis sacris deflectit C.*
Melle inunge.

Et exhilarab. oculi.] *Exhilarabuntur oculi mei, inquit C. et bene persequeris hostes (inter lineas, ut ille) tuos, quia declaratio sermonum tuorum illuminat me, etc.*

Ut curiosa inquisitio.] *C. Non involvit curiosa inquisitione*.

Non eris curiosus.] *C. Ne fueris curiosus, ut est in Bibliis*.

Ecclesiastes.] *C. in latere c. xiv. Nostra ms. c. xv*.

Quæ sunt sub sole.] *Absit ut hic audiam V? Quæ sunt, inquit, supra solem, Super omnia: Quæ sunt sub sole, uti Eccli. viii*.

Et qui curiose.] *Sic M. et V. at C. Et qui ineuriose*: Super et, video M. quod est Magister, ut in margine exponitur.

Cum de diis loquimur.] *Ex Ariatotele, Seneca l. vii. Natur., q. c. 30, initio*.

M. Multo inagis.] *Iterum M pro magistro, inter lineas M. et C. in textu*.

347 CAPUT V.

Eloquium meum.] *C. et M. tuum pro meum*.
H. Reg., c. cxii.] *V. et C. xciv. M. xciii*.
H. Tim. ii.] *V. II. Tim. iv*.

Ut obstrepat.] *In M. et C. additur Glossa. Forte auctoris nostri, aut alterius antiquioris eo, cujus etiam post eos meminit Nicolaus de Lira in hunc locum*.

Defendat hiatus.] *Glamose et capitose se defendere. Redolent hæc poetam Horatium de Arte poetica*.

H Tim. ii.] *Tria II Tim. iv*.
Contentio nihil potest.] *Glossa Augustini, aiunt margines duo. Ipsu interlinealis est hodie*.

Pronuntiatio ordinata.] *Verba Senecæ etsi non nihil levigata epist. 40. A verbo pronuntiatio, usque ad*: Item: Philosophus, deficiunt V. et M.

Ad summam.] *Ex Seneca in fine epist. 40, quam legisse jvat. C. ad summam totius philosophiæ. At Seneca*: Summa summarum est.

Caput enim movere.] *Id abhorret Seneca ep. 75. Item Isaias.] V. addit c. lxxxiii. C. in marg. lxiii*.

Item: Sicut turpe.] *V. hoc præfert: Item Parab., ca. xvi. Sicut turpe, etc. Ne quidem in tota S. Scriptura hæc putem posse inveniri*.

Turpe est et peric.] Et turpius multo, aliquem ad palinodiam cantum cogi, super prolatis vel evolutis, præ nimia præcipatione, sermonibus.

Qui interrogationem.] C. et M. in latere subaudiunt : Respondens scilicet.

Solvendo scilicet.] V. solum in textu, duo alibi. Parabit verbum.] M. Parabit illum.

Et sic deprecatus.] C. et si sic depreccatur et exaudietur.

In eodem, c. xxxii.] Tria, lxxxiv.

Non disperdet.] M. non disperget. V. non perdet.

Item, c. xxxvii.] V. xcviij. M. et C. xcviij. Hoc : Fili in omnibus, abest in M. incipitque. Corboni, etc. Tibi aliud plus.] Tibi, in sola ; V. est Eccli. xxxvii. Aliud pluris illo.

Cap. xxxvii. Ante.] Tria, xcix.

Consilium stabile.] C. consilium statue. Post stabile, margines C. et M. hæc volunt legi : Item, Job cap. xxvi (hodie xxxiii). Verumtamen miraculum non te terreat, etc.

Item : Labia.] V. c. lx. Locum notari in marginis textus.

Nisi deliberatione.] C. etiam sapit : Nisi cum deliberatione.

Cum enim in quæstione.] C. cum quæstio movere super, etc.

Terrula vel recula.] Prius a terra, posterius a re diminutivum est.

348 Si tanta.] In solo C. ridi, Si. Denum in sententiâ.] Seu deinde, ut M. et C.

Etiâ facilem.] Ly etiam, vim habet. Ergo peperam omittunt C. et M.

Nisi datis induciis.] Mos inolevit (traditione) nunquam responderi ad propositas a magistro quæstiones, vel ad solutiones ab argumentante exactas, cum in theologicis tum philosophicis, ni prius data respondententi mora in repetendo et meditando. Non enim præcipientum est: ait Seneca, epist. 40.

In cuius solutione.] Hæc absunt a C. quorum loco habet : Victus cum deficeret.

Ait ei Aristoteles.] Apud auctores probatos magna hujus historiæ varietas invenitur. Volaterranus Anthropologiæ l. xx, post Suidam, sic inquit : Theopompus Chius, et Ephorus historici, discipuli Isocratis, alter freno, alter calcariis indigebat. Laertius non Theopompo, neve Aristoteli, sed Platoni in schola discipulos docenti hæc attribuit, e quorum numero erant Aristoteles et Xenocrates. Itaque Plato Aristoteli præcipienti : Opus est tibi freno ; Xenocrati autem moroso nimium : Calcari.

Interea scio Theophrastum (de quo hic Auctor noster) Aristotelis discipulum fuisse et scholæ successorum, teste Seneca Natural. quæst. l. vi, ca. 13, et Volaterrano loco citato, Eudemum autem nondum legi ejus discipulum.

Eudemo.] V. Eudemio. M. Eudonio. Forte Eudoxo Aristotelis condiscipulo sub Platone, cujus meminuit libertus Fromondus (quondam in Falcone nostro Lovanii philosophiæ professor et me præsententium S. T. lauream adeptus, hodie ut audio, doctor et librorum ibidem censor) in notis ad Senecam Natur. q. l. vii, c. 5. Vel forte Eudemus, seu ut Plutarchus, Eodemus orator. Vide eum tom. I. De viris illust. in Philopœmæne.

Qui cum nimis morose.] M. Qui nimis morose. C. Eudemio morose et non nisi, etc. Hoc : Qui cum nimis, ibidem deest.

Venam tamen ingenii.] Illi venam divitem habent, qui ab artis suæ fonte (sive Aristotele et Platone philosophiæ, sive Homero poeseos) amplio rem scientiam imbiberunt, vel uno nomine, qui sunt ingeniosi.

CAPUT VI.

Omnès laudationes.] C. omnes auditiones.

Scilicet eruditionis.] Doctorum, correctionis malorum, ut respiciant ; exhortationis bonorum, ut in

melius proficiant, inquit B. Benedictus in Regula, excitationis pigrorum, consolationis pusillanimatorum, sustentationis, aut (ut C.) consustentationis deficientium.

Tribus prædictis.] Nempe, lectioni, disputationi et prædicationi de quibus cap. 1.

349 Serenatæ conscientie.] Unde Salomon, Prov. xv. Secura mens quasi jube convivium. Talis.

Integer vitæ scelerisque purus.

(HORAT., lib. 1. Ode 22.)

Non male C. Vox exsultationis serenitas conscientie.

Et pro amovendis.] Quidam puncto posito sub et, illud voluit in V. expungere, similiter in sequent. Et pro conferendis, cum tamen non sit superfluum. Ita scilicet : Constitemur tibi, Deus, peccata, commissa ut indulgeas, et pro amovendis malis, hoc sensu, et ne nos inducas in tentationem, sed, etc.

Opera creationis.] C. Creatoris, nec addit, recreationis.

Nociva.] Peccantes humores, ut loquuntur medici. Dominus ad ideum loquens.] M. Dominus addit loquens.

Vita enim bona.] Glossa Moral. seu ordin. in cap. v Matth., vers. 13 et 14, quæ sic habet : Prius sal quam lux, quia prius vita quam doctrina. Vita ducit ad scientiam veritatis. Qui Deum timet scientia non caret. Scientia rerum. Senecam audi : Quid ergo bonum est? Rerum scientia. Quid malum? rerum imperitia. Et infra : Iluc et illud accedat ut perfecta virtus sit æqualitas ac tenor vitæ, per omnia consonans sibi: quod non potest esse, nisi rerum scientia contingat, et ars per quam divina et humana noscantur. Sicille, epist. 51, in medio.

Qui autem diligit.] Ex V. collegi hæc : alioquin C. Hæc est enim scientia rerum, quam qui ante diligit illa non caret. M. vero Hæc est enim scientia, qui ante diligit illa non caret. Omnia suo sensu tolerabilia. Postremo addam ex Glossa in c. v Matthæi : Vos estis sal terræ : Qui Deum timet, scientia non caret.

Item Salomon : fili, C. Fili, concupisce. V. Fili concupisti sapientiam? serva, etc. quomodo legit Aug. l. xxii contra Faustum, cap. 53. Locus est Eccli. c. 1. Cujus libri auctor est Jesus filius Sirach. Sed a Patribus nomine Salomonis citari solet, quia multas continet sententias Salomonis.

Et dicit Glossa.] Hic deficiunt M. et V. usque : Intellectus bonus. Sic autem habet Glossa, que est B. Augustini. Quia nisi per obedientiam mandatorum non pervenitur ad sapientiam occultorum. Nec damnes, lector, me loco ministeriorum restituisse mysteriorum. Ex præfata enim Glossa, ita innotescit.

Facient. Eum primò.] V. male omittit primo. Primo disciplinam.] His quoque duobus verbis, et sequentibus duobus caret V.

Testimonia ejus.] M. post ejus addit inter lineas postea. Quasi diceret : Primo ; Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini ; postea : Beati qui scrutantur testimonia ejus, quæ ad scientiam pertinent. Plura videantur apud B. Amb. in ps. exviii, vers. 2.

Attende tibi et doct.] Clarius exponit M. in margine, hoc modo : Attende tibi, primo ; et doctrinæ postea. Hoc est : Attende tibi, qualiter vivas ; et doctriinæ, qualiter doceas. Cœpit enim Jesus facere et docere post. Act. 1.

In doctore vita.] Apostolus, enumeratis iis, quæ ad episcopi et doctoris rectam 350 vivendi normam conducunt, ultimo monet : Ut potens sit exhortari in doctrina sana, etc. M. et V. sic habent : Ultimo id quod ad doctrinam, inquires doctorem quasi vita bona precedat, etc. Diserte B. Greg. Hom. 11 in Esch. Ille loqui veraciter novit, qui prius bene facere didicit.

V. et M. Vita vilipenditur.
Superhumerali.] *De indumentis sacerdotum legatum fuisse tractat. B. Greg. l. 1, ep. 24; ex qua apparet nostrum auctorem sua desumpsisse.*

Denotatur.] V. intelligitur.
Et tintinnabula.] C. Et cui tintinnabula.
Obmutescit enim.] Ubi, inquit B. Greg. conscientiam mordet reatus criminis, linguam ligat timor confusionis. *Rursus, idem vir Moral.* Ille bene loquendi faciendam percipit, qui sinum cordis per recte vivendi studia extendit; nec loquentem conscientia præpedit, cum vita linguam antecedit.

Item ex virtutibus.] V. et M. sic legunt: Evangelizantibus virtute multa dabit Dominus verbum in virtute multa. Ad utrumque enim, etc. *Verborum transpositio est. Per illud, In virtute multa, intellige sanctitatem vitæ, et opera meritoria, ut suggerunt margines C. et M.*

Non accendit.] O quam belle B. Leo, serm. De S. Laurentio martyre: Sit eloquentia facilis ad exhortandum, sit ratio efficax ad persuadendum; validiora tamen sunt exempla quam verba, et plus est opere docere quam voce.

Sæpe enim Deus V. deficit, usque: Item philosophus.

M. Nos autem.] Per M. Magister intelligitur.
Verbum Dei.] V. verbum dei.
Aorasia.] Tria auris, sed incorrecte. Sic enim *Genesios, cap. XIX. ἐπάρατον ἐν ἀορασία, ἀπὸ μικροῦ ἔως μεγάλου.*

Ostium invenire.] V. et M. sic: Sed percussi auris intrare non poterunt.

Qui minus diligimus.] C. Quo minus, etc.
Vecordia.] Nequaquam verecundia, ut C.

De Origene.] Vidi hæc de Origene apud Eusebium *eccl. Hist. l. vi, c. 3; sed nondum apud B. Gregorium.*

CAPUT VII.

Sola V. et M. caput novum inchoat, et hoc cum aliquo discrimine. M. enim hunc præfert titulum: De hypocritis; incipitque caput: Hypocritæ fuerunt quidem verbum, etc. V. ut in textu.

Basilio magno præd.] Apud Surium to. I. Interca illo legente sacros codices, vidit sanctus Ephrem, linguam igneam loquentem per os ejus.

Os meum patet.] Tria sic habent; at II Cor. vi: Os nostrum, etc.

Charitate cor meum.] Iterum II Cor. vi, cor nostrum. Tria, meum. Hoc verbum 351 charitate, omiserat M. cum C. sed manu recentis reposuit inter lineas.

Aliter non patet.] Super aliter, vidi M. in M. quod est magister.

Dilatatum est.] Ita tria. In ps. xv: Lætatum est. Lamentatio.] Seu, Lamentum, ut duo.

Carmen justificarum.] In M. et V. varietas est. Sic enim: Carmen, Lamentum, et Væ, impœnitentium ex proposito et reproborum. Sanius censui quod in textu reposui, id mihi suggerente B. Hieronymo, epist. ad Rusticum, quæ incipit: Nihil Christiano, ante medium: et B. Greg. hom. in Ezechielem.

Pœnitentia.] Perperam hoc omiserat C. Nam magnus ille præco, Vox clamantis: ait: Pœnitentiam agite, etc. Matth. iii.

Dulciter et suavissime.] Plus proficit, inquit B. Gregorius, ad prædicandum sancti amoris conscientia, quam sermonis exercitata scientia.

Cum tu opere.] Ex Cassiodoro. V. his omissis, ait: Quare tu enarras justitias meas sermone communi de majestate loquendo, et assumis, etc.

Prædicare publice.] V. utrumque verbum omittit, et eorum loco, laudare. M. similiter, sed in margine subnotavit quæ in textu sunt.

Legerim private.] Restitui private ex marg. M. et C.

A Tabernaculum.] C. hic et paulo ante, pro tabernaculum habet templum.

Tabernaculum viderent.] Recte ut patet ex Glossatum ordinaria cum morali in c. xxxviii, Exod. v. 8. M. et V. Et egressuri tabernaculum, mundabant et abstergebant lacrymas, si quas in se esse viderint.

M. Ad hoc.] Fortis Magister Petrus Cantor auctor noster V. non legit M. sicque: Ad hæc nota, quia est prædic., etc. Ad hoc solummodo, hoc est, non ad curiositatem, aut speciei vultus complacentiam, vel industriosum illius compositionem, quibus ad libidinem provocet circumstantes.

Gloriam quærens.] Ex solo V. addidi.
Privatus scilicet.] V. Privatus de charitate et non, etc.

Hieronymus.] Epist. 1 ad Heliodorum De laude vitæ solitariae, citantur verba ejusdem ii, q. 7: Non omnes.

Talis enim commune.] Restitui ex marginibus M, et C. monitus tamen textu V. C. enim horum loco legebat: Et si cæcus cæcum ducat, ambo in foveam cadunt. Matth. xv.

Ex sequendo mort. peccat.] Quomodo peccat mortaliter, cum prædicare non sit secundum se actus alicujus sacramenti? Fateor interim prædicationem a Christo institutam hoc facio inhonorari, et quasi vilipendi, quia non tantum verbo, sed et exemplo prædicandum est.

Favum de ore leonis.] Glossa moralis hic, per favum mellisquam doctrinam B. Pauli intelligit. Sed M. et C. in marginibus per favum, doctrinam; per os leonis, Scripturam interpretantur.

Abcdarius in vita.] Fusius explicant M. et V. Abcdarius vita (hoc est atate) Abcdarius scientia, Abcdarius faciendia, seu eloquentia, Glossa est interlinealis in II Tim. c. ii, v. 2.

352 Probabilem exhibere.] C. probabilem scilicet exhibe, primo, etc. V. omittit primo, consequenter post.

Inde sciens C. unicum habet inde.

A moventibus facetias.] Duo margines variant textus ordinem. C. a moventibus (in marg. histriionibus) facetias (in marg. Cheres) animalia glebæ. M. pro cheres, habet in marg. chieres..

Fractis lagunculis.] Glossam hic inter lineas M. talem vidi: Fractis lagunculis, id est primo domita cervice: et ad lucernas accensas, superaddit: operibus. Hæc obscura sunt, sed illustrat. B. Gregorius, hom. 13 in Evang. Lucernas quippe ardentes in manibus tenemus, cum per bona opera proximis nostris lucis exempla monstramus.

Muri Jericho.] Exponit M. in ora laterali: Mundus et omnis concupiscentia ejus.

Prædic. itaque primo.] V. populo pro primo. Equidem sensus bonus est, sed a proposito alienus.

CAPUT VIII.

C. Præcedens caput continuat.
Disputator.] Hoc vitiose omiserat C. ut patet ex cap. 1.

Magnificas voces.] Sic Seneca epist. 108. C. magnificas voces, sed forte per abbreviationem.

Circulatoribus.] Jocularibus, ait C. in margine. Verbum Dei.] Solum C. Dei.

Qui vix stare.] C. Qui attonitus, etc., interposita non habet.

Regere valens.] Valet C.
Sed inquires.] Duo inquires præter V.

Philo et alii.] Alios enumerat Seneca in fine epist. 108. V. pro Philo, legit philosophi et alii.

Fac quod loqueris.] Multis locis id inculcat Seneca. Sic autem epist. 29. Maximum hoc est officium sapientiae et iudicium, ut verbis opera concordent, etc. Plura vide epist. 23 et 75, initio. Tullius: Caput artis est docere quod facis.

Pluteum cædit.] Hic furioso potius assimilatur quam viro bono. Ita M. in margine.

Nisi aut dicere.] Act. xvii. Ergo male C. Nisi A
addiscere et audire.

Non ut crederent.] *Glossa interlinealis in hunc locum.*

Fiat fides.] *Hæc lectio mihi visa est sincera, ut ex Glossa didici, etiamsi C. Fiant fideles, dixerit.*

Veritas autem angulos.] *Verba B. Hieron. epist. ad Rusticum monachum, quæ incipit: Nilhil Christiano: sub finem.*

353 Et stibio Jezabel.] *Visus est amanuensis ignorasse hunc locum Scripturæ. Nam C. studio Jezabel. B. cum V. propinquius collimavit: Tibio Jezabel.*

Inescare.] *Sic Terentius Adolph. actu ii, scena ii: Abi, inquit, nescis inescare homines, hoc est, alligere. Ergo non audienda duo scilicet M. et C. Inviscare.*

Pusillis deditus.] *Non pusillus, ut C. Seneca eadem epist. Non est ornamentum virile, concinnitas.*

Capite complutos.] *Tria sic, pro: onustos promissa cesaræ. Interea Seneca aliter: Nosti complures juvenes barba et coma nitidos, etc. Ad sensum textus nostri cecinit Tibullus, l. iii. elegia iv.*

Intonsi crines longa cervicæ fluebant.

Capsula totos.] *Id est, ornatos vestibus recenter eductis ex arcula suavè olenti.*

A tota oratione.] C. a tota cortice.

Cum cornicula.] *De qua Horatius, l. i, ep. 3.*

..... Moveat cornicula risum.

Furtivis nudata coloribus.

Filiarum ejus.] *Tria filiorum, sed vitiose, ut ex epistola B. Hieronymi innotescit.*

Officii voluntatem.] V. Officii vocem.

Extremopalis est epist.] *Hic non declinavi a textu B. Hieronymi, quanquam tria velint temporalis, quæ inter se toto cælo differunt.*

De oratore.] Non de oratione, ut V.

Et abire cupienti.] *Iterum deflectunt tria a sand textu B. Hieronymi. C. Habere cupienti. M. Habere concipienti. V. Habere cupienti, quod ego ingero ingressum, pro ingestum, etc.*

Ingestum viaticum.] *Quasi, aiunt margines, ego ingero vianti viaticum, non prurienti oblectamentum.*

Viva voce.] C. admitt viva.

M. Talis ergo.] *Per M. magistrum intellige, ut supra dixi.*

Adventantibus.] C. legerat audientibus, sed sese in marg. correct.

Quibus non nutritur.] C. Quibus non utuntur.

Hieronymus in supradicta.] *Non legi in supradicta, quæ consolatoria est ad Julianum super filiarum morte: Neque ea que adduntur illi epistolæ in editione anni 1508. Videantur scholia Erasmi.*

Restit. tibi filius.] *Si ex præfata epist. hæc desumpta sunt, profecto non filius, sed filia legendum est.*

Expellam nunc.] *V. A corde tuo repellas, ut reviviscas et consolationem recipias. M. in ora inferiori hujus paginæ ea habet, quæ alio referenda, ut patet. Hæc sunt autem: Alexander papa, cum a quodam commendaretur, ait: Bonus essem papa si scirem penitentiam **354** dare, judicare, predicare; et si prius fontem, scilicet charitatem, haberem, ex quibus (forte, ex quo) ista procedunt.*

CAPUT IX.

Ne quidem hæc caput dividit C.

Talis debet esse oratio.] *Seneca, epist. 114, initio, post Solonem et Platonem. Lipsius hoc loco in notis videtur.*

Non polita.] C. non polluta.

Sed tantum sensus.] M. tantos sensus. C. totos sensus.

Simplici sermone.] *Consule epist. 40 Senecæ.*

Item: Cur cor.] *Hæc quoque Senecam redolent epist. 75.*

Ne talia volutet.] V. ne talia os volutet, vel auris auscultet.

Cor tuum.] *Hujus non meminit M. Periculosa enim? Quidni, cum V. et M. Perniciosa enim, etc.?*

Item idem.] *Senecæ epist. 75.*

Et formosum.] *Deest in V.*

Compositum.] *Cur incompositum V. et M.?*

Et compositum in sermone.] *Attende varietatem. V. primo sic: Et compositum in sermone, humilem habitu, mediocrem in statura brevi, ne, etc. C. Et compositum in sermone et habitu humili, statura, mediocri, ne, etc. M. in margine hæc legit: Sicut nec navis formosum gubernatorem, sed regere scientem.*

Sangar sexcentos.] *Restitui ex Judic. iii. Tria: Quingentos Philisthæos eadem, cum olim impressis, non Sangar sed Sangar habent.*

Occides.] ex V. solo adjeci.

Quam gladio Ciceronis.] *Hoc est: Citius sermone simplici vitia destrues, virtutesque plautabis, quam Ciceronis eloquentia.*

Vel testis.] *Id non vidi in V.*

Humilia sectemur.] *Seu humiles, ut V.*

Sesquipedalia.] *Ex Horatio de Arte poet. Hoc est, verba affectata et longiuscule protracta.*

Defendit hiatus.] *etiam hæc Horatium redolent de Arte poetica.*

Philosophus amico.] *Versus sunt Horatii, l. 1, ep. 1; sed nonnihil immutati. Sic enim ille pro versu 2.*

..... et magnam morbi deponere partem.

Per barbam David.] *Glossa hoc loco addit: Quomodo enim in salivis infirmitas, sic virtus ostenditur in barba. In I Reg. xxi, 45.*

Item Gregorius.] *M. sententiam hanc omisit, nomine, quoque suppresso Gregorii.*

Et quod patet.] M. Et quod patet in eloquio divini sermonis, reliqua absunt.

355 Predicationis.] Male deerat in C.

Non sufficiunt.] V. suppetunt.

CAPUT X.

Et quia non potest.] C. Sed quod non. Nisi cognitum prius.] *Solum C. omittit nisi, et solum recipit prius.*

A sugillatione.] *Tria a jugulatione superbix, at mango C. corrigi, sugillatione.*

Omnium malorum.] V. et M. omnis mali et peccati. Scio id haberi Ecclesi. x, sed cum auctor utatur hic S. Augustino, ejus quoque servavi in verba psal. xviii, 10. VIII.

Recedentibus primum.] *Ita B. August. in psal. xviii, 14.*

Ut quos inventi.] V. et M. Et quos invenit.

Justi et rite.] M. et C. Juste et rite.

Non fecit taliter.] *Hæc omittit V.*

Prius non reputatur.] *Iterumque omisit prius. Cæli incolæ.] Ex Glossa B. Amb. sicut ex M. et V. colligo: Cæli incolæ relinquunt.*

Ut libido Gastrim.] *Hucusque Glossa B. Amb. in psal. cxviii: Tria cum omnibus, mss. legunt castri margia.*

Id est cervicosos.] *Glossa ordin. quæ et B. Aug. Cervix erecta.] Sicut in malis cervix superbiam, ita in bonis libertatis erectionem signat, B. Greg., Moral. xii, cap. 6.*

Id est superbia.] B. Aug. in psal xviii.

Superba affectio.] *Idem in psal. xxxv. Ergo non bene V. Superbix affectio.*

Impingunt se in.] M. omittit se. Similiter C. sed pro impingunt habet compingunt.

Fornicantur abs te.] *Id est, qui fornicantur recedunt abs te. Ita C. in margine.*

Ingrassantur.] C. cursantur.

Frangit Deus omne superbum.] *Hemistichium*

Prudentii Psychomachia iv, quum juvabit legisse. A ut scilicet, non studeant occasione, etc. Saepe enim Dominus, ait idem margo, fulminat superbos, quasi per se puniens sine ministerio angelorum vel hominum.

Vitia abominantur.] *Supple Deus. C.* Vitia abominantur a Deo.

Item idem : Superbia.] *F. B. Hieronymus, ut infra ex notis colligo.*

Item Hieronymus.] *Epist. ad Abigaum to. I. M.* Item idem : Ergo immediate supra etiam B. Hieronymus.

Contumel. humilitatem.] *M. et C.* humanitatem, etiose.

Adversetur.] *Subnotat duo margines :* Superbus Deum et proximum odit.

Ecclesi., cap. x.] C. et M. xxxiii.

Et execrabilis.] *M. male audit :* luxsecrabilis,

Unde non restat.] *Est superbia, inquit V. et M.* ut non restet gravius et ulterius peccare, scilicet B quam per superbiam.

356 Ergo nec ad Deum.] *V.* Usque ad proximum et inimicum, ergo nec ad Deum, ad quem debet extendi.

Item Greg.] *Moral. viii, c. 30. Distinctius tamen. l. xxxiv, c. 18. Ibi enim :* Ira patientiam, gastrimargia ab continentiam, libido continentiam expugnat; at superbia, quam radicem vitiorum diximus, nequaquam unius virtutis extinctione contenta, contra cuncta animæ membra se erigit, etc.

In porta religionis.] *In baptismo.*

Renuntiat diabolo.] *M. abrenuntiabit. Hac videntur desumpta ex epist. B. Hier. ad Demetriadem, quæ incipit :* Inter omnes materias. Ad illud diabolo, ait *M. in marg.* Ut principio et auctori malorum.

Pompis ejus.] *Pompæ diaboli mendacia sunt, et temporalia quibus utimur, Margines duo.*

Manifestus patent.] *Sic puto legendum. Alias manifestis.*

Et apparatu vestium.] *V. et M. appetitu vestium. Sed audiamus hic Senecam De tranqu., cap. 9.* Assuescimus a nobis removere pompam, et usu rerum ornamenta metiri, etc.

Et limites quos.] *Horatium redolent :*

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,

Quos ultra citraque nequit consistere rectum.

Variant exemplaria. C. certusque modus, quos et limites non licet excedere. *M.* certusque modus, quos et limites, etc.

Ut Apostolus.] *C. Ut apostoli.*

Sicut hodie sit.] *Unicum C. id legit. Si tua ætate, etiam hac nostra, Petre Cantor, luxur vestium maxime reprehensibilis est. Tanta enim in eorum pretiositate et varietate curiositas est, ut non modo ignobilem a nobili, sed neque aut viz saltem ab adolescentula adolescentem distinguere valeamus. Ordo perversus est.*

Ignobiles et p'ebii ornatu corporis exquisito, nobilitatem generis induisse videntur, econtra nobiles simplici indumento. honesto tamen, contenti sunt, Cur ita? dicam. Eius virtus et morum probitas inest. Nam, ut Jovenalis, sat. 8 :

Nobilitas animi sola est atque unica virtus.

Vel : Summa apud Deum est nobilitas, clarum esse virtutibus. Sic *B. Hieron. ad Celantiam matronam.* Boetium quoque videto *De consol. philos., lib. iii, prosa et metro 6.*

Desit esse peccatum?] *Non tamen mortale, nisi in quibusdam casibus, videlicet ad concitandam libidinosam concupiscentiam, vel alium finem mortalem; sic docet S. Thomas 2-2, q. 169, art. 2, ad 2 et 3; Cajetanus in summylla verbo ornatus et in sanctum Thomam loco cit.; Graffius, p. 1, l. ii, c. 77; Lessius, l. iv, De justitia, c. 4, dub. 14, et sexcenti similes.*

Ita ut his.] *Nempe, consuetudinibus et modis vendi, vestientiæ. C. nec male :* Ita **357** ut hi,

ut scilicet, non studeant occasione, etc.

De qua dicitur *V.* De qua intelligenda est auctoritas. *M.* de qua et cujusmodi intelligenda est auctoritas. Sumitur auctoritas ex illo loco *Apost. I Tim. ii, vers. 9.* Similiter et mulieres in habitu ornato. Item ibidem : Ornantes se. *Sed qui tale producant argumentum, quæso, attendant solutionem B. Aug. tom., X. De verbis apost. serm. 18, in fine. Et lib. ii. De doct. Christ., cap. 10. Item, distinct. 41 : Quisquis.*

Consuetudini vestiendi se.] *V. potest tolerari : Tum scilicet consuetudine se vestiendi, hæc aut illa innovata et introducta.*

Ortus ejus.] *Seu origo, ut V. Ortus superbiæ multiplex est. Quandoque enim oritur a dono fortunæ, ab habitu interiori, et divitiis exteriori ; a dono naturæ ; a generis nobilitate ; a pulchritudine ; a dono gratiæ ; a potestatibus cupitis ; a dignitatibus habitis. Ita margines.*

Abundantia panis.] *Vel juxta LXX Interp. deliciarum luxuriæque opulentia. Ezech. xvi.*

Iniquitas eorum.] *Variant hic exemplaria. C.* Iniquitas eorum, et cum habitu etiam exteriori, etc. *(forte legendum interiori).* Ab habitu etiam exteriori procedit quandoque superbia, ut est vestitus, etc. *M.* Ab habitu exteriori et exteriorum ; non improbo hoc sensu. Ab habitu exteriori, in se nempe, ut in vestitu corporis. Et exteriorum, ad se pertinentium, v. g. in equis, mulis et reliquis suppellectili.

Ita et philosophus.] *Seneca, ep. 87.*

Solo motu.] *V. Solo motui. Non sapit.*

Ad humilitatem et cor.] *C.* ad cor suum, reliqua exciudit.

Modicam meam.] *V. omittit meam negans.*

Excusans.] *Ly abest a C.*

Sordido erubescit.] *Subaudi vehiculo. Vide Senecam, epist. 87.*

Nonnunquam.] *V. nunquam.*

Unde Benedictus Romæ.] *C.* Unde Benedictus ratione. *Nil audit.*

Timens monstrum.] *V.* Vitans monstrum.

A generis etiam nobil.] *Contra B. Hieron.* Nulli te unquam de generis nobilitate præponas, epist. ad Celantiam.

In publicis conventibus vidi ego humiliores veros nobiles, quam falsos. *Hos dico falsos, qui se inter nobiles genere, volunt dici nobiles, cum tamen appensi in statera genealogiæ, aut paternæ extractionis, inveniantur minus habentes. Diserte de vera nobilitate Boetius De consol. philosoph., lib. iii, prosa et metro 6.*

Tolle Hannibalem.] *Ex Jovenali, sat. 6.*

Incumbere famæ.] *Ex eadem, sat. 8.*

Nobilitas animi.] *Ex eadem sat.*

358 Simillimus Hermæ.] *id est Mercurii, ait C. in textu, M. in marg.*

Fastus inest.] *Ovid. Fast. l. ii.*

Sub cinere et silicio.] *Multo deformior est illa superbia, quæ sub quibusdam humilitatis signis latet; et infra : Quid prodest tenuari abstinentia corpus, si animus intumescaat superbia? Ita B. Hieronymus, vel (ut quidam volunt) Paulinus ad Celantiam.*

Subacta putaris.] *C.* peracta putaris. *In ora marginali addit :* Sic peccavit Zozimas. *Ejus vita habetur apud Sur., to. II.*

Quæ plus infestat.] *V. quæ magis.*

Quibus non profuit.] *V.* In quibus non, etc. *Vide expos. B. August. in psal. cxviii, vers. 69.*

Cum humilitati obvient.] *Cum humilitati, addit M. inter lineas : Christo scilicet in ea.*

A potentat. et dignit.] *Quæ modo adveniunt, modo recedunt. Ab his odiosam oriri superbiam conperis, si attente Boetium legeris initio prosæ 6, lib. iii. De cons. philos. Sed cum potentes quandoque degradari contingat, ideoque modico contentos esse magis deceat, libet Senecæ versus recitare :*

Felix alius magnusque volet,

Me nulla vocet turba potentem. Stringat tenuis littora puppis. Nec magna meos aura phaselos Jubeat medium scindere pontum.

(HERC. ÆTEUS.)

Adjuncta sunt.] Præter Vener. Bedam testatur etiam B. Bernardus, serm. 37, ad sororem.

Et steruus sup.] V. omittit et steruus.

Boium lapidantia.] Hujus sententiæ non meminit C. Deut. c. vii.] *Tria* xxxv.

Septem populos.] Id est capitalia crimita septem. Ita margins duo. Si plura cupias videto Glossam de *Lira* in hunc locum.

Emplastro sape curia.] Ut avaritiam deprehensa Simonia, superbiam libidine propalata. Aliquando, Dei permisso, ruit aliquis in luxuriam, ut fiat alienus a superbia. Id edocet B. Aug. De civit. l. xiv, B. Thomas 2-2, q. 162, a 6 ad 3.

Ibi curaberis.] Ibi, omittit V. Videntur hæc dicta per antiphrasim ex illo Jere. 51. Curavimus Babylonem, et non est sanata. vers. 9.

Unde Gregorius.] V. Unde legitur in *Vitas Patrum* de quodam :

Videns cives.] C. vidit cives.

Horripiliones.] Horripilo, quasi horridiore pilo fruiro. Illi sunt horripiliones, qui eo magis intumescunt, quo plus honorantur. Nomen horripilationis legitur in *Ecclesiastici* xxvii. vers. 15.

359 Superbia oriatur.] C. oreterur, Male, nisi forte ureretur, quia post, refrigerii causa, in flumen ruit.

Quasi furiosum.] V. et M. quasi fatuum. De hoc eremita leguntur hæc in marg. C. Ego sum Deus, et non immutor, civitatem non ingredior, ita nec eremita voluit.

Semicinctiis. Quæ medium hominem cingunt.

Lanfrancus.] Hic fuit archiepiscopus Cantuariensis, vir sanctus et doctus. In concilio Romano sub Nicolao II pontifice, anno 1059, disputavit cum Berengario heresiarcha, eumque ita convicti, ut Berengarius librum suum Vulcano dederit devorandum. Eo autem ad vomitum redeunte, præfatus Lanfrancus scripsit de veritate corporis et sanguinis Domini in Eucharistia, to. III Conc. p. 5; Bellarm., De Script. Eccl. ad annum supra notatum; Baron., t. XI, anno 1088, libet ejusdem De sacramento altaris existit to. VI Bibliothecæ Patrum, 2 editionis.

Subtiliter.] Non subtiliter, ut C. et M.

In Turonensi conc. Jussu Victoris papa II per legationem missam contra Berengarium habito. Illius meminuit Lanfrancus in libro suo contra eum; Baron., to. XI ad annum 1055.

Nimius juvat.] Non minus, ut C. quia vitiose, et contra originale textum Claudiani.

Opposuiti nubem.] V. opposita est nubes, sed contra textum *Scripturæ sacræ*.

Superbia cordis.] C. est enim superbia cordis, oris, cordis, totius corporis et operis. Cur bis repetit cordis? Superbias multiples audi: Superbia cordis, oris, oculorum, frontis, manuum, pedum. Ita marg.

Et frons domicilium.] C. non male explicat: et super os domicilium est frons scilicet.

Signum verecundiæ.] Hoc modo distinguit M. Et signum verecundiæ, humilitatis, vel impudentis elationis.

Et Job vel Sap.] C. simpliciter: Et sapientia, per quam accipit *Ecclesiasticum* c. xxiii; Job fere eadem habet, c. vii et xxxi.

Exioliendam.] Excellentiam M. et C. vitiose.

Nares minaces.] V. et M. Nares minas et injurias spirantes.

Humerei jactantes.] Vel jactabiles, inquit M. et V. Schemata ridentia.] V. pro explicatione et nota addit: Verba formata et gestus homines moventia ad risum (M. addit in margin.) sunt forte.

Membra loquantur.] C. membra moventur. Qua ratione tacet.] M. et V. cum ratione tacet.

A Gastrimargia.] *Tria* cum omnibus fere manuscriptis ut dixi supra ad c. 10, legunt gastrimargia, sed vitiose.

Quasi arcuati.] ventris superficie ante convexa, retro concava; quibus quandoque 360 etiam accedit incessus testudineus cum gravitate corporis adeo affectata, ut si præconem tuba sonantem talibus præmiseris, statim compositam præfecturam incedere putes.

Affixo palo.] V. affixo talo, non sapit. Describit hæc Prudentius poeta *Psychomachia* 4.

Dominum et regnum.] V. et M. Domicilium et regnum.

Alterius vitii.] Nempe Gastrimargiæ, ut subnotant C. et M.

Num propter.] Cur tria non? Videntur Seneca l. c. Quia cætera animalia.] V. Quæ cætera, etc. non placet.

Ingluviem exsaturandam?] V. ingl. exstinguendam? Hoc est, complendum?

Frangit Deus omne] Hemistichium Prudentii *Psychom.* 4.

Nec in incessu.] Glossa interlinealis est.

Incompositio corporis.] Recte. Male ergo M. et V. incompositio mentis.

Joh. xviii.] *Tria*, Job. xiv. Olim minor caput numerus erat quam hodie, ut supra notavi.

Primogenita mors.] V. primocreata mors. *Potes* tolerari.

Quæ inter vitia prius.] V. quæ inter vitia prima (hie deficit) primam creaturam.

Item Cassiodorus.] Hic lacuna est in M. usque ad finem capituli.

Meditatio cordis.] C. cogitatio.

Qui intus.] C. qui justus vides.

CAPUT XI.

Suffocata matre.] Ex B. Aug. De Verbis Domini super Mattheum.

C Quam retinuit.] Hæc, usque: Hujus invidia, omittit V.

In effectum et forte.] C. in affectum et in effectum invidiam scilicet. Hic subnotabo ea, quæ ex quodam codice ms. monasterii Camberonensis collegi, in quo, inter opera Stephani Cantuariensis, habentur aliquot capitula de Verbo abbreviato Petri Cantoris. Invidia primum peccatum fuit post superbiam, et per eam de angelo factus est Satan; eam autem amisit in effectum, nescio utrum in affectum; invidiam autem retinet in effectum et affectum. Invidet enim nobis quod amisit: unde primos parentes nostros, eis invidendo, decepit; et nescio, utrum damnati et reprobi purificentur daemionibus in invidia, ut post mortem invideant bonis, et ita sit falsum quod dicitur.

Pascitur in vivis livor, post fata quiescit.

(OVID. lib. 1, Eleg. 35.)

Nisus est ut.] Consule B. Aug. to. VIII, in psal. lviij, Conc. II, in medio. Item in psal. cxxxix, initio.

D Fraternalium odium.] C. parit enim semper odium. De his S. Tho. 2-2, q. 34, a 6, in corp.

Qui dicunt.] V. quæ dicunt, etiam bene, facta relatione ad auctoritates.

Sunt reddita etiam.] Ex solo C. tria hæc verba collegi.

Quod maxime.] V. et M. quod etiam tunc.

361 Et tunc hoc vitium.] M. et circa hoc vitium, scilicet odium fraternalium.

Causam habet imp.] M. causam habet impulsivam, etc.

Regnatura sit post.] Quod non aliud peccatum, ait margo M. et C.

Aliud persequor.] V. aliud persequitur, sic quæ in immediate sequentibus.

Ipsum datorem.] V. ipsum Spiritum sanctum.

Extinguere conor.] Dicendo (aiunt margins duo) propter hypocrisim facit, et hujusmodi.

In gaudio et dolore.] In gaudio, quia male acci-

dit proximo. In dolore, quia prospere. Insultare malis.] Statius poeta 2 Thebaidos. Macrescit] C. et M. Macrescit. Vide Horat. 1, ep. 2. In invidium hoc epigramma facta Waudræus nostras, in æde S. Germani Montibus canonicis. Invidi, quis credat? rebus macrescis opimis, Atque saginatas fit macer inter oves. Invidia tantum possis cum vivere, restat, Illa qua tu vis vivere, parte mori.

(Lih. 1, epigr.)

Semper abest risus.] Ovidius in Metamorp. sic: Risus abest, nisi quem visi fecere dolores. O dulces visure.] Invidius pro prosperis inimici dolet. Sequitur: Intrature tenebras, lætatur pro adversis.

Interficit superbia.] Codex biblicus: Interficit iracundia.

Munditia vel vita.] C. Vel vita, omittit. Sanitas carniarum.] Carnalium concupiscentiarum, aiturgo C.

Putredo ossium.] Hæc explicant duo margines: Virtutum omnium, quas facit, putrescere. Talis est etiam Glossa Lirani.

Ignem ardoris.] Invidiæ, inquit Glossa interlinealis.

Parietis stipulam.] Vanitatem, seu operu inania. Glossa eadem.

Justius invidia.] Sic B. Hier. in c. v ad Galatas: Pulchre, ait, quidam de Neotericiis Græcum versum transferens, elegiaco metro de invidia lusit, dicens: Justius invidia nihil est, quæ protinus ipsum

Auctorem rodit, excruciatque animum: Sed illudam quæ in margine M. vidimus: Quasi per illum. Unde:

Infelix primus imbuat auctor opus. Perpetua anxietas.] Illic versus et sequentes sunt Juvenalis sat. 14 et 15.

Sumit utrumque.] Idem sat. 9. Et tremorem capitulis.] V. Et tremorem corporis. Dicunt quidam Deum tale dedisse cornu in nare Cain, et oculos ita scintillantes, ut visus, terribilior appareret quam unicornis. Lib. iii, hom. 6, c. 2. Viduæ Sareptanæ, quam superloribus annis in lucem emisimus.

Illic est spiritus.] Etiam tolero V. Hæc est (scilicet invidia) spi., etc.

362 Eo quod etiam audisset.] V. vidisset. Coram propallente.] V. et M. coram quo (scilicet Saule) psallente. Sapit utique.

Ad tyram.] Cur V. et M. ad litteram? Invidia filia.] C. Invidia filius.

A bonis prosperis.] C. a bonis propriis hominis oritur, ita hæc a bonis proximi et aliorum et melioribus.

Si ex toto.] C. Sed ex toto delere non potest. Si non alicui.] V. et M. Si non aliqua non uisisset. Ne comedas.] Cibos spirituales vel materiales, ait fragmentum Camberonense, de quo dixi supra in notis ad hoc caput.

Et perdes pulchros.] Item idem. Quasi diceret: Nullo modo invidium placare poteris.

Quod oritur a bonis.] A. quæ oritur, vitiose. In Prologo Isaia.] Ego magis specificabo locum. In prologo B. Hieronymi in librum xi Commentariorum in Isaiam ad Eustochium.

Despiciunt et.] Quibus quadrat hic versus ex marg. C. et M. collectus:

Carmina quæ nescit, dicit spernenda caletes. M. pro carmina legit omnia. C. pro caletes, habet zelotes.

Item, si oritur.] M. Sortitur invidia. Abusus est. Sancta imitatio.] C. Sancta invitatio. V. Sancta superbia. Quidni sancta æmulationi? Æmulor enim vos Dei æmulatione, inquit Apost. II Cor. xi. Dixi sancta, atquin perversam adverte æmulationem Prov. xxiv: Ne æmuleris viros malos. Bizarriam

A accipi æmulationem, pro laude et vitio docet Cicero in Rhetor.

Prophetant hic.] Illi erant Medad et Eldad. Num. xi, 26 et 27.

Quæ interpretationi.] C. qui interpretationi.

CAPUT XII.

In titulo fallitur. C. contra traditionem, pro de- tractionem.

Dens pessimus.] Aliter M. Et Deo pessima est de- tractio. Hoc est Deo odibilis est ipsa detractio. Casiodorus in ps. iii sic ait: Dentes dicti sunt a de- mendo. Et ideo pulchre nimis linguæ detrahentium dentes vocantur; quia sicut illi ciborum partes de- munt, ita et isti opiniones hominum adhibita de- tractione corrodunt.

Romanos cap. 1.] Tria v.

Contentione.] De hac abunde dictum est supra cap. v.

B Quasi in hoc eis] Deficit V. usque, item epistola. Ad Galatas v.] Tria ii.

Invicem mordetis.] Derogando in parte, inquit margines duo.

363 Consumamini.] Abrogando in toto. Idem marg. C. et M.

Scissa scilicet.] M. consumamini scilicet unitate fidei. C. consumamini schisma scilicet unitate fidei. Hoc forte voluit quod habet Glossa. ord. in hunc locum. Nempe: Consumamini: Per schisma Chri- stianæ religionis.

In ps. c.] V et M. in ps. xcix. Male.

Id est detrahens.] V. et M. sic habent: Non ad- hæsit mihi cor pravum, etc. Detrahentem proximo suo, etc. Superbo oculo, etc. Omnia ex eod. ps.

Superbo oculo.] Pro invidia, aiunt margines C. et M. Sed clarius Fragmentum Camberon. Superbo oculo, superbia. Instabili corde, invidia. Detra- hentem, etc. detractio.

Parab. c. iv.] Tria xiv Biblia nostra olim c. xii. Item c. xxiv.] Tria xlv. Præfata Biblia xlv.

Cogitatio stulti.] M. cogitatio stulta. Super hæc inter lineas, id legi: et tota vita ejus.

Id est, absenti non.] Hoc Levit. xix. Non male- dices surdo, Exponit eodem modo et sensu B. Gre- gorius Pastoral. p. 3. Admonit. 56.

Qui detrahit proximo.] Addit. C. Deo et proximo et homini.

V. et M. non reletunt: Et proximo, quia satis patet, eo se illi obstringi quo detrahit.

Sed et homini.] Ly sed solam C. habet. Interim possit abesse, etiam non mutato sensu.

Dicendo humiliter.] M. dicendo humiliatus. V. Humiliatus dicens.

Veniens, non tantum.] Utinam pro veniens lege- retur, Vade prius, etc. Abunde enim, tum ex Glossa ordinaria, cum ex illa Lirant, colligitur sic legi oportere. Ibi bifariam exponitur Vade. Primo ped- bus corporis; 2. mentis. Mentis dico, ubi habet pro- positum satisfaciendi loco et tempore competenti. Prius enim injuriæ satisfaciendum, subinde Deo immortalis sacrificandum, ipsumque sic, placato antea fratre, placandum scias.

Detrahentem est.] Audi varietatem. C. detra- here enim, est de aliquo, et de plenitudine alicu- jus aliquid tollere. M. detrahentem enim, est de ali- quo plenitudinem alicujus aliquid tollere. Sed M. sic non sapit. Fragm. Camberon. ita definit: De- tractio, est de aliquo tractio.

Quæstio est.] Hæc verba poterant subaudiri ex interrogatione facta, at cum V. haberet in textu, nequaquam a textu excludere potuimus. Interea, multorum doctrina monitus, dicerem ego talem de tractorum debere, et præbendam resistere, et sumam apud prælatum taceratum recurrere. Ipsi autem præ- luti saventes delatoribus, facile credentes accusatori- bus, ac detractoribus atrectam aurem commodantes, a peccato minime excusantur. Nam B. Augustin.

tom. VIII in psalm. CVIII, vers. 4, inquit : Si hilari A vultu detractorem audieris, das illi fomitem detrahendi, 364 etc. Plura vide 6 q. 4. Ex merito et 44 q. 3. Non solum.

Sumenda sunt alimenta.] *Hæc legi aliquando apud eumdem B. Aug. l. 10 Confess. c. 31.*

Indignam noverit.] *M. Indignam iudicet esse sibi. Habetur hoc epigramma to. X, Serm. 26 ad Fratres in eremo.*

Epist. canonica c. 4.] *Tria c. 9. Apud antiquos auctores, non canonica, sed Catholica vocatur. Origenes apud Eusebium Eccles. hist. l. vi, c. 19. Dionysius Alex. ibid. l. vii, c. 10. B. Hier. de Script. Eccles. in Jacobo. Ideo autem Catholica dicta est, cum epistolis B. Petri et aliorum, quia non ad unam aliquam civitatem, ut Epistola ad Romanos, non ad unam privatam personam, ut ejusdem ad Timotheum; sed generatim ad fideles dispersos missa sit, ut ex cap. 1, patet. Dicitur quoque canonica eo quod canones et præcepta instituendæ vitæ Christianæ continent, seu quia, æque ut Paulinæ, ad canonem librorum pertinet.*

Qui peccatum occultum.] *M. nil. determinat, eoque male legit : Qui peccatorem publice, etc. Publice peccantes, publice pro exemplo corrigendi sunt. Sic. Ven. Beda in c. viii Lucæ : Publica noxa, publico eget remedio. (tollatur.)*

Parab. xxiv.] *exemp. xlvi.*

Sed nunquid minus.] *C. allucinatur : Sed nunquid falsum testimonium minus detrahit dicendo verum dæmonium de aliquo.*

Vel virtute.] *Solum C.*

Verba adulatorum.] *Nequaquam, Verba detractorum, ut C. Patet enim ex Glossa interl. quæ et B. August. est.*

Cujusdam Sapientis.] *Glossam vide.*

Unii commembro læso.] *V. compat. omnia uno membro læso.*

Observanda.] *C. conservanda.*

Ignobiliora membra.] *Fragm. Camberon. Inhoæsta membra.*

Exemplo etiam matris.] *Hic, usque, exemplo etiam Patrisfamilias, etc., deficit V.*

Juniorem.] *C. minorem. Sapit utique, si ætatis minoritatem intelligas, non molis tantum. Sic legit fragm. Camberon. Debiliorem filium majori diligentia fovet.*

Filium prodigum.] *Post exemplum filii prodigi, recte subdit Frasm. Camberon. Quia, qui hodie est malus, cras bonus erit : et ideo nulli est detrahendum.*

Quidam enim invenit.] *Tria conveniunt, at Frasm. Camb. clarius effert sic : Quidam enim invenit detractionem sine aliqua materia vel cum aliqua, quia nemo est cuius pes non lubricet aliquando, de quo potest dici illud poeticum :*

Quælibet in quemvis opprobria fingere sævus.

Quidam audit, ut referat, et de illo dici potest :

Quælibet in quemvis opprobria dicere sævus.

Margines C et M. Rarus enim est cuius pes quandoque non labatur. (addit C. ut lubricet.

365 Fingere sævus.] *Horatii versus 1, epist. 15, C. dicere sævus.*

Dissipat pluvias.] *Adulationis et detractionis, inquant margins præfati.*

Facies tristic.] *Scilicet increpans, ait M. inter lineas. Vel indicans se tanquam fetorem putridum horrere detractionem idque naribus contractis, aut rugata fronte, aut supercilio adducto.*

Ad Nepotianum.] *To. 1 De vita clericorum circa finem. Incipit epistola : Petis a me. Nec absimilia leguntur in epist. ad Rusticum eodem tomo, que incipit : Nihil Christiano, post medium.*

Non in petra.] *Mallet ipse in petram, ab impetu; idque ex Hieronymiano textu. Aut enim : Sagitta in lapidem nunquam figitur. V. hic variat sic : Nulli enim invito loqueris, ut in petra figatur sagitta, sed resiliens, etc.*

Contemptum alia littera.] *Tria hic non audiunt. Non enim alia littera, sed Glossa, quæ est Cassiodori in hunc locum. Nam ille ibi derisum a contemptu distinguit. Contemptus, inquit, est abjecta villitas.*

Exstinguit vel perimit.] *Ly. Vel perimit, omittit C. M. autem : exstinguit vel punit. Non placet. B. Bernardus eadem homilia : Necat funditus et exstinguit. Illam legisse plurimum proderit.*

Duo autem sunt genera.] *Fuse edisserit idem ibidem.*

Dicens sic : Per me.] *Fere eadem B. Hieronymus ad Rusticum epistola. Nihil Christiano. Sed dices, inquit, ipse non detraho; aliis loquentibus, quid facere possum? Ad excusandas excusationes in peccatis ista prætendimus, etc.*

Capiulo clericus.] *Ita ibi : Cl. ricus medicus ad postulandam veniam cogatur, et si noluerit deponatur, et non nisi cum maxima satisfactione revocetur ad officium suum.*

Oculata fide.] *Manifesta et aperta. M. et C. male, occulta fide.*

Quotidie videmus.] *Patet, inquit Frasm. Camberon. quia multi detractores et causidici officio linguæ privati sunt.*

In venalibus in lingua.] *Per venales in lingua intellige illos advocatos, causidicos, et similes ejusdem praxis, qui in duplicatis aut triplicatis responsionibus, tum in testes, cum in adversam partem convitia jactant, calumnias nequaquam ad propositum facientes, ex malignitate et vindicta animi interserunt. Proh pudor! Consiliarios in tales detractores et facto, et verbo, et scripto notos et deprehensos, non animadvertere, non via faci in eos sententiam ferre, aut amotione ab officio per annum, aut inhabilitate continua ad illud obeundum feriendo, damnando. V. et M. In venalibus in lingua magniloqua. C. in venalibus in lingua et vaniloqua. Audi hic Lucanum l. x Pharsalici belli :*

Nulla fides pietasque viris, qui castra se-

Yenalesque manus, ibi [al. ubi] fas, ubi

[maxima merces.

Pœna etiam futuri.] *Vide 6, q. 1. Deteriores. De*

Pœnit, dist. 1. Homicidium vero.

366 CAPUT XIII.

Vita primo.] *C. Vita post intravit. Illo sensu, de quo hic, non potest tolerari.*

Primo accedimus.] *Iterumque C. Post accedimus. Ly post per talem abbreviationem scribitur, qua fere inducar legere prius, sique non damnarem lectionem hanc neve priorem.*

Adeo quod de ea.] *Apparet auctorem hæc desumpsisse ex B. Aug. l. X, serm. 2, in Vigilia Pentecostes, C. illud adverbium adeo, in duo verba a Deo distinguit, sed male.*

Humiliaverit se.] *Per naturam. Aiunt margines C. et M.*

Sicut parvulus iste.] *Per gratiam. Idem.*

Muliercule eidem.] *Primum mulierculis apparuit, inquit B. Hier. C. omissio muliercule, solum legit eidem. V. et M. econtra.*

Ex textu insertur Mariam Magdalenam (cui Saluator resurgens primo apparuit) esse eandem cum Maria peccatrice. Contrariæ opinionis est Guillelmus Estius Oratorum theologicarum 14, et in notis in hunc locum.

Primo prælatus stillæ.] *V. omittit primo. Ad illud stillæ, aiunt margines post B. Hieronymum, id est gentili populo, vili et idololatræ.*

Primus sibi cathedras.] *Non pe simas, ut C. Vide epist. B. Hieron. ad Antonium monachum.*

Quam precum.] *Iterum male idem : quam pretii. Nec nutum facere.] V. nec nutum facere. M. mutunque te facere cogas, et Domino, etc. C. Mutuum te facere cogas. Resistit nutum ex B. Hieron.*

Nisi styli verecundia.] *Margines C. et M. Verbum*

prolatum avolat, scriptum permanet. Unde et stylo scribendi maxima debetur reverentia, ne quid nisi honestum et utile scribatur. *V. hæc habet in textu post illa verba. Rescribere vel iratus. Sed iudicari recentiores illa subnotasse ut annuit V. in notis ad c. 97, ideoque a textu expungi.*

Vidisse in aere mundum.] *C. Vidisse aërem plenum, etc. Sed M. Vidisse mundum (supra autem addit, lege aërem) plenum laqueis, etc. Dicta sunt hæc de S. Antonio, ut legitur in Vita ejusdem per S. Athanasium conscripta.*

Incauta humilitas.] *Fragm. Camber. legit hæc: Quia nimia humilitas cognata est stultitiæ. Recte: Nam humilitas absque ratione stultitiæ creditur.*

Cognata stultitiæ.] *M. cognata justitiæ. Inspide. Et conservanda:] V. et observanda.*

Timeas ruinam.] *Juxta il. ad I Cor. x: Qui stat, videat ne cadat.*

Item ps. ci.] *C. et M. deficiant una linea, usque: Item idem.*

Exaltatione superbiæ.] *M. elatione superbiæ.*

Gloriæ collatione.] *Seu ut C. collatione præmiorum.*

367 Primo Reg. c. xv.] *V. et M. determinant caput xxvi.*

II Reg. cap. vi.] *Tria LXV.*

Hodie et heri.] *Solum C. habet. Et heri, nec est in textu Scripturæ.*

De post fetantes.] *Hæc non vidi in textu B. Gregorii, neque in V.*

Minimis exsequendo.] *C. Minimus exsequendo. V. Minus exsequendo. M. Minimis exsequendo. In textu observavi textum B. Gregorii.*

Debilis et extrema.] *B. Gregorius: Egit vilia et extrema, ut illa, etc. C. egit debilia et extrema valde. His significatur Davidis profunda humilitas et dignatio.*

Humiliatum desecit.] *Hucusque B. Gregorius.*

CAPUT XIV.

Cinerem et favillam.] *Hoc est, ut inquit margines M. et C. Se esse viles. Videntur hic B. Gregorius Moral. xxvii, cap. 27.*

Se esse fatentur.] *Fallitur C. Se esse non fatentur. In oculis cordis.] V. in oculis meis.*

Est enim duplex humilitas culpæ.] *Fateor me hæc verba quatuor in contextu reposuisse, quæ solæ margines C. et M. legebant.*

Ex servili timore.] *Ait Fragn. Camberon.: Et humilitati cognata est humilitas servilis timoris; quia quidam solo timore se humiliant, cum non audeant desævire in alios, quod tamen appetunt.*

Dicit poeta.] *Claudianus II in Eutroption.*

Humiliabitur, confusione.] *Ps. cxviii. Confundantur superbi, etc. C. pro confusione male legit confessione.*

Parab. c. xxix.] *Tria LIV in fine.*

Esau vero venantem.] *Gen. xxv. V. et M. Venantorem.*

De post asinas.] *C. asinos. Scriptura sacra habet asinos.*

In Apostolum.] *Seu ut V. et C. in discipulum.*

Infirmi mundi.] *Hoc est humiliu. Unde M. et V. Infirma mundi.*

Quæque confundat.] *V. quæque confringeret.*

Cum Romæ.] *Hæc, usque Fabri filio, restituit in textu, ex marg. C. et fragm. Camberonensi tantum.*

Successorem.] *V. Successores.*

Propter quadriaturam.] *De his virtutibus, cornibus quatuor altaris, dicitur Sap. viii. Sobrietatem et prudentiam docet et justitiam et virtutem, quibus utilis nihil est in vita hominis. Plura cupis? percurre Glossam in c. xxvii Exod. ver. 1.*

Quæstuariz.] *Uti Prov. xxxi. Quæsit lanam et linum, etc. Absit ergo, ut Deiparam dicas quæstuariam ut C. Puto interim notarii errore hoc subrepsisse. Nam infra c. xvi. habet quæstuariam. Sic eam*

A vocat B. Hier. in fine epist. ad Heliodorum: Quanto amore.

368 Pernocantibus.] *Addit margo C. Unde pastoribus apparent visiones, et simplicitate parvulorum, effectum habent incantationes, gladii et hujusmodi.*

Secreta nativitatis.] *V. Secreta sacramenta nativitatis. Ademi sacramenta, eo quod superfluum judicarem. Nam hic idem est quod secretum et mysterium. Ut Tobiz xii. Sacramentum regis abscondere, bonum est.*

Parvo lacte.] *Ex hymno Nativitatis Domini.*

Humilia et hum.] *C. Quia humilia humilibus predicavit.*

In sepulcro alieno.] *Quod erat Josephi ab Arymathea. Matth. xxvii.*

Humilitatis responsorium.] *Hoc est scutum et antidotum.*

Hyssopo.] *Fragm. Camberon. Hyssopo, id est B humilitate per totum corpus.*

Monemur in psalmo.] *V. Ob hoc etiam monentur pueri in psalmis laudare: Laudate pueri, M. moventur pro monentur. Non sapit.*

Animal humile.] *B. Joan. Chrysost. in cap. xxi, Matth. Est enim animal hoc immundum, et cæteris pene jumentis irrationabile, et stultum, et infirmum, et ignobile, et oneriferum magis.*

Opera nostra.] *C. tempora nostra.*

Epist. Canonica cap. iv.] *Tria cap. viii. Cur canonica, diximus in notis ad c. xii.*

Sed magis time.] *C. omitit magis, vitiose.*

Superbia ibi ruina.] *Sic comminatur Jeremias cap. l. Cadet superbus et corruet, et non erit qui suscitaret eum. Fragn. Camberon. Ubi superbia ibi contumelia.*

Humiliari cum humil.] *Versio S. Hieronymi: Humiliari cum mitibus: at LXX Interpr. Melior mansuetus corde cum humilitate. Chaldaicæ paraphrasis translatio sic: Melior est humilis spiritu et mansuetus, etc. Ni tria conveniant in lectione, observassem S. Hieronymi versionem. Postremo Fragn. Camber. legebat: Melius est humiliari cum divitibus, sed male.*

Item Gregorius.] *Hæc duo verba omitit C. Multis autem locis de hypocritis tractat ile, præsertim 18. Moral. cap. vii et xv, c. 2. 3. 4.*

Qui humilitatem non.] *Contradicit M. hoc modo: Qui humilitatem non habet, hypocrita non est. Posset tolerari hoc sensu: Qui humilitatem non habet, hoc est, qui non novit exterius simulare humilitatem; non potest dici simulator virtutis, aut hypocrita.*

Job au.] *Tria tum in textu cum in margine, cap. xv. Omnia erant pauciora capita numero, in Jobo, quam hodie.*

Si ascenderit in cælum.] *Subdunt margines duo: Tu illic es. ex psal. cxxxviii.*

Sacerdotium cupere.] *C. cupere.*

De cupid. laudis.] *Subnotant margines C. et M. ex Philip. iii. Omnia ista reputavi, ut stercora, ut Christum lucrifacerem.*

Et quasi de.] *Hæc sunt ab auctore superaddita textui B. Hier. usque, interpretamur.*

369 In gloriam convertunt.] *Margines præfatæ: Gloriam redarguentes. Quum beile Seneca, ep. 115 in fin. Qui virtutem suam publicari vult, non virtuti laborat, sed gloriæ. Itaque qui libellos suo studio et industria faciunt publicos, Dei honorem et proximi utilitatem spectent, non auræ popularis favorem. Dicant cum Domino: Gloriam meam non quero (Isa. viii), etc. Si supersint obtrectatores appellus ipsorum desipientes et deprimentes, humiliter et benigne respondeant: Dexteram tuam sic notam fac, et eruditus corde in sapientia (Psal. Lxxxix).*

Et famæ in populos.] *Margines duo: Fama ad proximum utilis est. Ita est. Nam: Fama bona impinguat ossa (Prov. xv).*

Cymbalum concrepans.] *Verba sunt B. Hier.; I Cor. xiii, tinniens.*

Athleticum scamma.] *Sic restitit, alioquin Tria* : A litem sed conservantissimam et augmentum virtutum, paupertatem. De quo verbo et exemplo regis scholas, quia, etc. *M. sic inchoat capit* : Regimini cœlestis doctrinæ suæ de humilitate, etc.

Quod potest salvare.] *Hanc sententiam omisit M.* Fuisse dicitur.] *Hæc in solo C. leguntur.*

Beati pauperes.] *Secundum Lucam non additur, Spiritu.*

Sed exemplo.] *V. Sed etiam commendavit exemplo, ut ad appetitum ejus invitaret populum, sibi que eam etc.*

Pauperem et quæstuariam.] *Ly paupercula, ex V. adjeci. B. Hieronymus in fine epist. ad Heliodorum* : Quanto amore : *Virginem Deiparam vocat quæstuariam.*

Præsepiolum.] *Non præsepiolum ut M.*

371 Cuidam adolescenti.] *Sana lectio est. C. et M. Cuidam possidenti divitias.*

Utrum tamen.] *Utrum autem V.*

Verbum possibilitatis.] *C. Verbis possibilitatis. Cum negativa.*] *C. Cum non negativa particula. Vel facilitatem.*] *V. et M. Vel facultatem.*

Vel quia vitiose.] *Hæc, usque, item Hier., solum V. habet in textu; duo autem in margine. Ubi legendum videtur ita pro iterum, tametsi B. Hieronymus non nisi primam rationem adducat cur dicitur vocentur mammona iniquitatis.*

Superbire faciunt.] *Post hæc subdunt margines C. et M. Non expavit Apostolus dicens scilicet mores ex.*

Exigui parvique lares.] *Lucanus impressus : Pauperis angustique lares.*

O manera.] *V. et M. O numina. Intellecta Deum.*] *C. intellecta Deo.*

Hoc contingere injuris.] *Impressa : ... Hoc contingere templa*

Aut muris potuit.] *Aut muris potuit.*

Prædam civibus.] *Hoc hemistichium cum sequenti ex eodem Lucano desumptum est, et superiora immodie præcedit hoc modo :*

Securus belli prædam civilibus armis

Scit non esse casus. O vitæ tuta facultas, etc.

Item in eodem.] *Lucano nempe, non tamen quinto sed primo libro De bello Phœnico.*

Non viros.] *Hoc omisit V. Subjicio versus Juvenalis, sat. vi, in ora laterali C. stylo tenuissimo expressos :*

Prima peregrinos obscena pecunia mores

Intulit, et terpi fregerunt sæcula luxu.

Item Hieronymus secundum.] *Percurre epist. 146 ad Damasum : Beatitudinis tuæ, et alteram ad Demetriadem.*

Versibus poetarum.] *M. Versibus poetarum tantum. V. Poetarum tantum. In notis ad c. 1 plura de hac re comperies.*

Spoliatis Egyptiis Hebræisque ditatis.] *Hæc verba forte erant a textu expungenda tanquam notæ addite, eo quod solum C. legat in margine, et V. in contextu, judicet lector ex iis que habentur in notis ad c. 97 desumpta sunt autem hæc, ex benedictione cerei paschalis.*

Crinibus puellæ.] *Allusio est ad mulierem in numero captivorum visam, de qua Deut. xxi.*

Juven. Cantabit.] *Sal. x. Hic, usque : Item Hieronymus, desciunt H. et C.*

Claudianus.] *In Ruffinum lib. 1. Primus versus variat cum impressis Claudian. Sic enim :*

372 ... Natura beatis

Omnibus esse dedit, etc.

Cato : Pauper.] *Quidni ejusdem versus præcedentem recensuit? Facit ad propositum, ergo repetendus :*

Infantem nudum cum te natura creavit,

Paupertatis, etc.

Item Seneca ad commend.] *Senecam restitui, ex epistola 42, quam quoque margo C. citabat. In textu tria legebant Hieronymus pro Seneca.*

Regimen cœlestis.] *Hoc capite multum dissentit ab alijs V. sicque primum orditur : Regimini cœlestis doctrinæ suæ in scala Jacob post humilitatem et mansuetudinem adjunxit Dominus tertium, non vir-*

Hoc itaque.] V. Hoc utique.
Ad quæ magno labore.] V. ac magno labore.
Intermittit alia.
Magno labore.] Scilicet divitias et redditus, aiunt
duæ marginales oræ.
Inspicere debemus.] Cum nobis offeruntur. Ita
eadem cum V.

Non providemus.] Genuina Senecæ lectio, epist.
42. V. tamen cum M. Non pervidemus.
Gratuita vocamus.] V. Gratuita putamus.
Quantum deferatur.] V. differatur. Quod sequitur,
pretii omittit.

Sæpe maximi pretii.] M. et C. hic observavi:
quamquam V. cum impresso Seneca legat: Sæpe ma-
ximum pretium est.

Lipsius enim lectionem textus nostri auctoris, as-
serit a quibusdam fuisse receptam.

Quid stultius.] Hæc, usque, Item: Uxor Tobie
duo legunt in margine laterali; V. vero in textu hoc
modo: Hieronymus. Quid stultius, etc.

Item Hieronymus.] In breviario suo super psal-
mos, inquinat duo margines cum V. Verum in com-
mentario, qui ejus nomine existit, non habentur.

Juxta verbum Sap.] Similia vidi Eccle. v et
Job xx.

Sæpius sincerius.] V. Sæpius securius. Placet
utique.

Ut altum dormiret.] Margines duo cum V. senecæ.
Hoc est: et profundo somno dormiret et non labo-
riosus.

Hic monendus es, lector, V. multum a duobus aliis
exemplaribus differre, non tantum ordine verborum
transposito, sed et copia. Quare consulto duxi ver-
botenus describere ab hoc loco: Item Hieronymus:
Ob hoc ampliori, etc., usque ad Senecæ verba: Me-
mini Altatum, etc., sed prius notanda est varietas
C. et M. usque ad prædicta Senecæ verba.

Nudi nudum.] Vide B. Hieronym. in fine epistol.
ad Rusticum: Nihil Christiano.

Abundantia panis.] Margines C. et M. Per panem
quælibet necessaria bona accipiuntur. B. Hier. in
c. xvi. Euseb. Abundantiam panis, inquit, verte-
runt lxx. deliciarum et luxuriæ opulentiam. Recite
per panem deliciæ intelliguntur; nam ad omne ob-
sonium semper aptus est panis et proficuum.

373 Item Hieronymus.] Post Senecam, epist.
20 in medio.

Item idem. Hoc unum.] Tom. IV in c. xxxiv. Ezech.
initio; et iterum post Senecam vi, De Beneficiis,
c. 30.

Vel in consulendo.] M. Vel ei consulendo.
Fructus pœnitentiæ.] M. omittit ty pœnitentiæ,
sed male.

Exemplo Xerxis.] De hoc Seneca vi De benef., c.
31.

Demaratus.] Non Demoratus, ut M. Hujus ve-
nimit B. Hier. Apol. adversus Rufinum, c. 2.

A teipso vinceris.] M. in margine subdit: Viso
exercitu, præ timore fugient hostes et hujusmodi.
Hier. idem: Victus eris antequam sentias. Hanc et
sequentes notus marginales V. legit in textu, ut infra
videbis.

Et obruet. C. Involvet nos et obvolvet.
Item Jeremias. Nabuzardan rex coquorum.] Iste
Nabuzardan erat princeps militiæ sive exercitus
Nabuchodonosoris regis Babyloniorum. Jerem. Lii et
v. Reg. xxv de eo ibidem dicitur: Muros Jerusalem
in circuitu destruxit omnis exercitus Chaldæorum,
qui erat cum principe militum. Idem repetitur Je-
remiæ Lu vers. 14. Quibus locis apud lxx interpretes
semper vocatur princeps coquorum, ut quater vel
quinquies dicto c. 23, l. v. Reg. Et Jeremias Lu sic
habent Septuaginta: Nabuzardan princeps coquo-
rum, qui stabant ante faciem regis Babylonis, etc.,
omnem murum Jerusalem destruxit virtus Chal-
dæorum, quæ cum principe coquorum. Quem locum
citans B. Gregorius pulchre mystico sensu explanat

A parte in Curæ pastor., admon 23, his verbis: Quia
gulæ deditos luxuria sequitur, propheta testatur, qui
dum aperta narrat, occulta denuntiat, dicens: Prin-
ceps coquorum destruxit muros Jerusalem. Prin-
ceps namque coquorum venet est cui magna cura
obsequium a coquis impenditur, ut ipse delectabiliter
cibus impleatur. Muri autem Jerusalem virtutes sunt
animæ, ad desiderium supernæ pacis elevaræ. Coquo-
rum igitur princeps muros Jerusalem dejecit, quia
dum venter ingluvie extenditur, virtutes animæ per
luxuriam destruantur. Sic ille.

Hieronymus: In hoc.] Videatur Glossa in hunc
locum Psalmi.

Electos suos.] Tria sic habent. Psal. lxxviii. Vin-
ctos suos, etc.

Compedes naturæ.] Quibus etiam, aiunt margines
C. et M., vincuntur divites velint noliint, ut sitis,
esuries et hujusmodi. Plura videto apud B. Aug.
in psal lxxvi post medium, tom. viii.

Compedes gratiæ.] C. in latere. Sed hæc duplices.
Quædam præcepti. Unde: Fili, iucipe pedem tuum in
compedes ejus (Eccle. vi). Vincitos his compedibus
exaudia Dominus (Psal. lxxviii).

Hus nimis onerat.] M. Has nimis honorat.
Item philosophus. Memini.] Seneca epist. 110,
sub finem. Nunc describam ex V. (ut supra dixi)
ab illo loco, quo desisti subnotare. Ille est ex Juve-
nali. Altum dormiret. Post hæc verba sequitur in V.:

374. Ad hoc valet, quod Dominus voluntarios
pauperes secum securos in iudicio, dicit: Vos qui
reliquistis omnia, et secuti estis me, sedebitis
(Matth. xix), etc. Ibi enim erant oppressuri suos
oppressores, et eos cum Domino iudicabunt. Do-
minus enim paupertatem in domo sua dedecavit.
Non negandum tamen, quia divites, id est inter
divitias pauperes sint.

Ad idem facit quod piscatores, relictis retibus et
navi et voluntate omnia possidendi, nulli nudum
secuti sunt crucifixum (Matth. iv). Ad hoc facit,
quod adolescens relicta sindone nudus aufugit
(Marc. xiv). Hoc est quod Joseph Ægyptiacæ me-
retici (Genes. xxxix), id est luxuriæ mundanæ pal-
lijum, quo ab ea trahebatur, evadens reliquit. Hoc
est quod Apostolus dicit in I Epist. ad Cor., c. ix.
[al. cap. x.] Sic currite, ut comprehendatis. Omnis
enim qui in agone contendit, ab omnibus se absti-
net, offendiculis et sarcinulis. Per suum contrarium
commendanda est paupertas. Vitium enim Sodomor-
um adinvenit abundantia panis (Ezech. xxvi), id
est quarumlibet copia divitiarum et superba vitæ.
Inde etiam subsecuta est otiositas, cui ipsa natura
displicet et vertitur in fastidium. Unde illud: Vide
quid faciat otium et cibus alienus. Juvenalis
(Sat. vi):

Præstabat castas humilis fortuna Latinas.
Gregorius paupertatem commendat dicens: Sæpe
quos morum infirmitas vulnerat, paupertatis medi-
cina curat. B. Bernardus quæsit a quodam ab-
bate sibi subdito, qualiter se haberet domus sua.
D. Qui respondit: Adhuc peroptime est nobis,
quia adhuc pauperes sumus. Hieronymus (Post Sen., ep.
20, lib. vii): Ob hoc amanda est paupertas, quia a
quo ameris, ostendit. Hoc unum deest omnia ha-
benti, quod non est qui verum dicat ei, omnes adu-
lantur ei, etiam confessores, aulici, secretarii. Di-
ves etiam a nemine diligitur. Unde Lucanus:

Felix se nescit amari.
(Sen. vi De benef. c. 31): Quomodo credet se diligi,
qui nullum diligit? Quod autem habenti desit qui
verum dicat, patet per Xerxem. Qui cum tot et
tanta fecisset, cum per mare siccis pedibus ivisset,
cum per terram navigio cucurrisset, infinitum
congregavit exercitum contra Lacedæmones et
Athenienses, habens triginta millia equitum, et in-
finitorum peditum multitudinem. Cum autem quæ-
reret utrum sufficerent ad confutandum hostes, ab
omnibus una voce responsum est, aereum non sul-

ficere ad capiendum telorum multitudinem. Et A etiam, auditio nominis regis, omnes converti in sagam acclamabant. Sed Demaratus alienigena et exsul, aliis omnibus adhaudando mentientibus, solus dicit ei verum. Prius, inquit, victus eris quam sentias. Mores enim ista dissona est et non apta bello, sed de facili in casum ruitura, et sese oppressura præ multitudinem. Et ita contingit.

Ad idem pertinet quod Nabuchodonosor per principem Nabuzardan pauperes agricolas dimisit et vinitores in terram promissionis, et Nabuzardan eis Godoliam præfecit, divites secum in captivitate traxit et potentes (Jer. LII). David 375 paupertatem commendans, ait: Exaudivit pauperes Dominus, et victos suos non despexit (Psal. LXVII). Hieronymus: In hoc multum commendanda est paupertas quod victos eius exaudivit Dominus et solvit. Sunt autem compedes naturæ ut sitis, esurries et hujusmodi. Sunt et compedes fortunæ, paupertas scilicet, et illi adhaerentia. Sunt et compedes gratiæ, sed hæc duplices. Quædam enim sunt præcepti. Unde: Fill, injice pedem tuum in compedes (Eccli. VII). Quædam gratiæ perfectioris et consilii, ut in claustralibus. Unde dicuntur viri compediti. Compedes autem naturæ hodie nimis aggravantur. De quibus ait Augustinus: Has nimis onerat, qui supra necessarias accumulatur. Victos his compedibus exaudivit Dominus. Sunt etiam compedes culpe. Unde: Funes peccatorum circumplexi sunt me (Psal. CXMI). Item philosophus (SEN., ep. CX): Memini Attalum, etc.

Subsequuntur notæ aliquantisper intermissæ. Imposuere divitiarum.] M. inter lineas, vult: decerpere.

Sed in quodam apparatu.] De gradu alto, forte ubi erat, inquit margines M. et C. Ad illud apparatu, subnotat C. in ora laterali; forte ludii. Ludus hic, ut apparet, fuit Circensis. Ejus enim pompam et ordinem describit Seneca. De quo fuit Tertullianus, libro De spectac. c. 7. Varietas lectionis talis est. C. legebat: Si quodam apparatu. M. autem: Sed quodam appar. Ego ex Seneca restitui locum.

Urbis opes cælatas.] Urbis scilicet Romanæ. Cælatas cum diphthongo juxta Senecæ textum scripsi. M. indicat debere abesse. Nam inter lineas, cælatas exponit hoc verbo absconditas. V. pro cælatas, habet collatas.

In his quæ pretium.] Ut marubiz et quæcumque pretiosa spolia. Ita margines M. et C.

Et alia quæ.] V. et aliæ.

Inciatatas.] V. vitiatas.

Isthinc offero.] Non offero, ut V.

Ab effectu.] Nec in Seneca, nec in V. id vidi.

Lente.] C. inter lineas, Leniter. Seneca lentus. Audi margines C. et M. Merces lente cum exponuntur venum, ad ordinem locantur, ut magis reluctentur ex se mutuo; collectarum autem lusinul, transit decor et pulchritudo earum, ita et divitiarum.

Hoc totam vitam.] Hoc totum vitam. V non placet.

Occupabit. Ita Seneca. Tria, occupavit, etiam excluso interrog. signo, in fine sententiæ.

Calonibus.] M. et V. coloribus. Male.

Habcamus aquam.] Verba Epicuri.

Remedium inopie?] M. et C. præponunt signum interrogationis ipsi verbo inopie. Sic enim. Quæris quod sit remedium? Inopie famem, etc.

Tolle querelas.] Hæmisichium hoc, cum sequentibus versibus, Horatii est l. 1, ep. 12. Ex 376 ora inferiori M. Hæc ex Seneca subnoto. Et quid inter est, quis dixerit? Omnibus dixit. Qui eget divitiis, timet pro illis. Nemo autem sollicito bono fruitur. Adjicere illis aliquid studet, dum de incremento cogitat; oblitus est usus, rationes accipit, fortum coterit, Kalendarium versat, fit ex Domino procurator, ep. 14, in fine. Ad hæc vide notæ Lipsii.

Et alienis hortulis.] Nempe Epicuri. Humanitatem pati.] Non humilitatem, ut V. Togam conerunt.] Iterum V a sensu deflectit. Totam vitam conerunt.

Item idem.] Ante hæc Senecæ verba, M et C. legebant: Cui cum paupertate bene convenit, divites est. Sed cum paulo eadem repeterentur, judicium obsona, monitus lectione V, quæ hic placuit. Videatur Seneca, ep. 2.

Quod necesse est.] Quod natura erigit, et ut vivere possis. Lipsius.

Quod sat est.] V. subdit, scilicet satietatem. Lipsius. Quod humanitas requirit, et ut commode vivere possis. Item: Cui quod satis est, satis non est; nil ei satis erit.

Is satietatem habet.] Consule Senecam, epist. 60 et 119.

Contenta est necessit.] M. Contenta est obolo. Econtra, Infidelis etiam obolo indiget. Beatus Hieronymus, epist. ad Paulinum, quæ incipit: Frater Ambrosius.

CAPUT XVII.

Augustinus.] Tom. X, l. 1. hom. 13 in medio.

Item Hieronymus.] Tom. IX, in regula monachorum, titulo De paup. late. Vide præterea tom. III, ep. ad Hebidium, quæst. 1 sub finem. B. Gregorius simile habet Moral. xv, c. 12. Postremo referam verba B. Fulgentii super illud Matthæi: Omnis arbor. Quid recipiet qui aliena tulit, si semper ardebit qui sua non dedit?

Augustinus.] Tom. X, hom. 8, l. 1. hom. Item Serm. 205 De Tempore.

Contra vero.] Hoc, usque Divitias abest in M. Sed occasionem.] V. clarus: Sed occasionem ejus, furtum scilicet. Sequitur: Occasio namque paupertatis incipit quæ furari.

Sed morbum.] V. Imo tantum morbum earum. Restrictus est.

CAPUT XVIII.

Titulum. De mediocritate ex V. solo desumpti, et novo capite distincti.

Ait Augustinus.] Tom. VIII, in Psal. XXIX, exponit. 2 in fine.

Seneca ait.] Epist. 95, 98 et 104, post Val. Max., l. VII, c. 5, et post Cicero de Muræna.

Convivis.] Ita Seneca, ep. 95, in fine. Tria interrim, convivis.

377 Quid aliud præter.] Solum V. addit præter. Hæc sententia a Seneca deflectit. Vide eum.

Ut nullum factum.] Supple, præter hoc, ut suggerere videntur margines C. et M. Ut inter deos computaretur, contra per hoc habita est et consecrata inter deos. V. pro, Ut nullum factum, legit, et si nullum factum.

Unius tantum.] Margines: Scilicet Tiberonis. Aliorum aurum.] Seneca ep. 95: Illorum aurum.

Argentumque.] V. Argentum quia fractum est. Et contrectandum.] Hoc omittit C.

Item idem.] In V. abest idem, sed infra Seneca nominatur.

Quam Augustinus.] C. quam Augustinus ait, in cuius, etc.

Pro modulo personæ.] C. aliter, sic: Videtur latere, tum autem pro modulo personæ.

Vivendum est.] V. In qua tibi vivendum est, sed Seneca magis determinate ait: Illud, etc. Hic citat Senecam ex nomine, quem duo tacite et cum suppositione, sic: Item idem.

Illud te admoneo.] Verba Senecæ ep. 5, in quæ scholia Justi Lipsii vidisse jussit.

Ambitionem perversa.] Maxime variat C. Et quidquid aliud ambitione perversa, via sequitur curta.

Hominum consuetudini.] C. consuetudinem. V. Consuetudine. Ad hæc margines C. et M. Non prorsus quidem debemus nos conformare huic sæculi,

nec prorsus in modo vivendi ab hominibus dissidere (Rom. xii).

Humanitatem.] Non humilitatem, ut V.

Concretis et horridis.] C. et M. Certis et horridis.

Seneca : Tetrus et horridis.

Delicatas res.] C. absolute, delicias.

Non magno parabiles.] Rationabile sit obsequium vestrum, aiunt margines C. et M. Ex c. xii. ad Rom.

Non incompta.] C. Non incomposita.

Vitam nostram.] C. et M. vestram.

Sed non agnoscant.] *Tria sic eaque expono.* Suscipiant omnes vitam nostram, hoc est actiones, ad extra, bonas et exemplares. Sed non agnoscant, id est per scrutationem interiorum, quo scilicet animo fiant, sed omnia in bonam partem interpretentur. Seneca affirmative : Sed et agnoscant, seu (ut membrana nostra Senecæ) : Sed agnoscant.

Attali magni.] Seneca ep. 110 sub finem. Nequaquam vice Attali, legas Demetrii, ut V.

Habendas permisit.] Duo sic finiunt capit. V. vero addit in textu margines C. et M. scilicet : Divitiæ si affluant, nolite cor apponere. Ps. lxi.

378 CAPUT XIX.

Sicut spiritualis.] Duo ita inchoat caput; at V. reposit ea, quæ in calce cap. 14 habentur. Hæc sunt : Dominus collectis discipulis, usque, sicut spiritualis.

1 ad Tim. c. vi.] Duo c. 8, V. 10.

Non ait sunt.] Placet etiam V. hic : Non qui sunt, sed qui volunt.

Divites fieri.] Volantate, ait margo M.

In interitum.] Hæc exponunt tenuissimi characteres interlineales M. hoc modo : In interitum, temporalem; et perditionem, æternam.

CAPUT XX.

Ex V. in summario capitis adjecti ly : Et avaritiam.

Quæ est plus habendi.] Verba B. Aug. tom. 1, l. iii De lib. arbitr. c. 17.

Quidlibet.] Nempe, ut margines C. et M. pecuniam, honorem, sublimitatem, scientiam, escam, vestem, et huiusmodi. Plura B. Aug. in Psal. cxviii, Concio. 11.

Ergo cupiditas.] M. Ergo peccatum hoc, scilicet cupiditas. Contra hanc cupiditatem B. Hieron. epist. exhortatoria ad Pammachium et Oceanum, quæ incipit : Qui Æthiopem invitavit.

Secundum hoc.] Omittit M.

Quæ specialiter.] Non spiritualiter, ut M.

Amor pecunie.] Id sonat Syriaca interpretatio 1 Tim vi, 10. Audi interim margines C. et M. Pecuniam voco quælibet temporalia citra dignitates, honores et huiusmodi.

Cupiditatis Gregorius.] V. inter cupiditatis et Gregorius, hæc interponit : Pecuniam voco, etc., ut in proximo præcedenti nota ex marginibus collegi sed post huiusmodi, addit. ii : Libro Sentent. (dist. 42 sub finem). Verum, ut dicam quod censeo, male in contextum hunc marginem reponit V. eo quod ille, sicut et alii quamplurimi, a Scholasticis expositionis gratia ad latum ipsius textus additi sint, ut colligitur ex notis ad cap. 97, ad illa verba : Non gratiæ, sed vanitatis. Inter hæc.] Nempe cupiditatem et avaritiam, de quibus Horat. l. i, ep. 4 :

Fervet avaritia miseraque cupidine pectus.

Non distinguit.] Magna hic oppositio, V. et C. sic : Inter hæc videtur distinguere dicens, etc. sed perperam. Nam initio capitis sequentis evidenter patet contrarium his verbis : Avaritiam speciem cupiditatis, licet Gregorius inter speciem et genus non distinguat, etc. Hic autem tria exemplaria conveniunt. Interea ut facilius hæc capias, consule B. Aug. Psal. cxviii, conc. 11.

379 Die comederitis.] Post hæc verba, V. addit in textu quod duo in margine, scilicet : Sed quomodo,

A cum prurimum in gustu non haberent ante peccatum? Tantum forte in escæ oblatione, M. oblivione, pro oblatione.

Sed et altitudine scientiar, non placet, quia declinat a B. Greg. hom. 16 in Evang.

Imo et quæcumque res.] Hoc desumptum est ex B. Aug. t. 1, l. iii De libero arb. c. 17. Unde infra citatur idem in fine periodi, sic : Secundum Augustinum. V. maxime hic discordat. Primum, pro secundum legit Sed Augustinus, finitæque et puncto distincta præcedenti periodo, subsequentem inchoat hoc modo : Sed Augustinus hanc dubitationem contrarietatis solvit, Glossa super Ecclesiasticum cap. x (alias xxxv), cuius finis est : Caveamus cupiditatem et superbiam quæ sunt unum malum, a quo omnia mala oriuntur. C. hæc quoque habet in margine : Hanc dubitationem et contrarietatem solvit Augustinus, Glossa, etc. ut supra. Glossa est in c. x Eccli, ver. 15, quæ etiam redolet doctrinam B. Aug. t. IX, tr. 8 in epist. 1 Joan. c. iv.

Item philosophus.] V. paulo fusius sic : Ad jugalandam cupiditatem sufficere debet quod ait philosophus. Epist. 16.

Congeratur in te.] Genuina lectio, quæ et Senecæ. At V. Omnes divitiæ Cræsi congerentur in te. Laudo, quia nota est, quam M. legit in margine.

Ut terram marmoribus.] Ita Seneca. Tria interim : Et terram, etc.

Ars ultra luxuria.] Ly ultra pro excessu est. Verum Seneca non ultra, sed ulla luxuria, legit.

Via eunti.] M. ex Seneca. Duo viam eunti. Ex ep. 16.

Cæcam cupiditatem.] Hic attende Lipsii notas.

Parab. c. xxx.] M. et C. cap. lvi. V. omittit. Parabolas scio esse Proverbia Salom.

Sanguisugæ.] Quæ non pleno, sed potius imprægnato ventre vis contentæ sunt. Horat. ultimo versu De arte poet.

Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo. Dumque sitim sedare.] Idem Metam. 5. Fab. 6. O insatiabilis cupiditas, cuius desiderium vadit in infinitum, ut ait Aristot. 1 Politic. Unde aperte Seneca, Hercules :

Cupit hic gazis implere famem.
Nec tamen omnis plaga gemmiferi
Sufficit Istri, nec tota sitim
Lydia vincit, nec quæ zephyro
Subdita tellus, stupet aurato
Flumine clarum radiare Tagum :
Nec si totus serviat Hebrus,
Ruræque dives cingat Hydaspes,
380 Intraque suos currere fines
Spectet toto flumine Gangem.

CAPUT XXI.

V. Novum hic inchoat caput, pæfigitque titulum De avaritia, duobus capit præcedens continuantibus. Avaritiam speciem.] Vide B. Aug. t. VIII in Ps. cxviii, conc. 11.

Eccli. cap. x.] C. c. xxxiv. Duo nihil.

Venalem habet.] Hæc C. et M. notant ad latum : Diabolo in causa justa si eget, et in causa injusta etiamsi eget.

Invidia.] Omittit V.

Impiger extremos.] Horat. l. i, ep. 1. Tale in Perum juculatur epigramma Wadriæ de quo in notis ad c. 11 :

Cui dat opes, dat opus fortuna, fatentur habentes.
Querit opus per opus, quisquis opes per opes.
Ne per opes, vel opes, vel opus, Pere, querito, nullus.]

Quæritur a sana mente labore labor.

Item Hieronymus.] Vide eum in ep. ad Paulinum, quæ incipit : Frater Ambrosius, paulo ante finem.

Quam eo quod habet.] Idem post Quintil. l. 7.

Nihil esse sordidius.] *Juvabit, reor, hic Horatium A*
roducere, l. Sat. 1:

At bona pars hominum decepta cupidine falso
 Nil satia est, inquit; quia tanti quantum ha-
 beas, sis.]

Quid facias illi? Jubeas miserum esse libenter
 Quatenus id facit, ut quidam memoratur A-
 thenis]

Sordidus ac dives, populi contemnere voces
 Sic solitus: Populus sibilat, at mihi plaudo
 Ipse domi simul ac nummos complector in arca.

Unde Juvénalis.] *In Juvénali non vidi: Usque ad*
talum sordidus, forte: Usque ad talum candidus
Centucuplatis.] M. et C. centuplatis.

Eas habeo et conspicio.] *V. Meas habeo, etc.*

Quod mihi conservatur.] *Solum V. Nam duo:*
Unde sine sollicitudine.

Appositionis custo.] *M. appositus cust.*

En viso pascam.] *M. Ex viso pascam.*

Tibi collata sunt.] *Non collocat, ut V.*

Si vis fenerare.] *Respicitur ad Illud Prov. xix:*
Feneratur Domino qui miseretur pauperis.

Quis dederis sola.] *Solum V.*

Ait c. 14.] *M. et C. 41. Verbu præcedentia, sci-*
381 *licet: Avaritiæ vitium segillans, V. unicum*
habet.

Viro cupido et tenaci.] *Magna hic varietas lectio-*
nis, C. et M. ita conveniunt: Viro cupido et tenaci
sine ratione per fas et nefas, si poteris recte (ver-
sus Hor. l. epist. 1), si non quocunque modo rem.
Est ergo substantia: Homini livido ad quilibet aurum?
Et non ideo.] Ideo abest in V. et M.

David: Thesaurizat.] *Hoc, nsque, Divitiis suas,*
in textu omittit. C. cum M. Illud autem: Et relin-
quent, etc. in latere est.

Quid sibi invidet.] *Usque, malitiæ ipsius, inclu-*
sive, non legit V. et horum loco hæc habet: Eccle-
siaisticus infra [cap. xiv]: Etsi bene fecerit, etc.
Ad hæc verba subnotandum est margo C. et M. Præ-
avaritia non ferens ad usus necessarios res suas
expendere. Glossa est ad illud Eccli. xiv: Qui sibi
invidet, etc.

Arefaciens.] *Semper sitibundus inquam nota*
C. et M.

Item: Juxta quemdam.] *Quoniam laboriosum est*
hic ad invidiam conferre omnes sententias et verba
præpostere composita, subnotabo verbatenus disso-
nantiam V. Itaque primo hoc omittit: Item: Juxta
quemdam, et immediate post illa verba animam suam
arefaciens, sic habet: Hoc autem potest. M. orare
inimicus ut diu vivat, vivensque anxius appetitum
ampliori et livore se ipsum excruciet et torqueat.
Hoc idem vitium detestatur Apostolus in epist. ad
Rom. cap. 1 [al. v]. Repletos omni iniquitate, ma-
litiæ, fornicatione, avaritiæ, etc., de quibus dicit in
sine ejusdem: Quoniam qui talia agunt digni sunt
morte; non solum qui ea faciunt, sed etiam qui
consentiant facientibus. Glossa: Consentire est,
tacere cum possis arguere, vel errorem fovere. Ad
Galatas. v [al. x.]

Manifesta sunt autem opera carnis, quæ sunt
 fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus,
 etc., qui talia agunt, regnum Dei non consequen-
 tur. Idolorum servitatem vocat ubique avaritiam.
 Ad Ephesios v [al. 21]: Fornicatio autem, aut om-
 nis immunditia aut avaritia, nec nominetur in vo-
 bis. Et in eadem infra [cap. v]: Omnis fornicator,
 aut immundus, aut avarus (quod est idolorum ser-
 vitus) non habet hereditatem in regno Christi et
 Dei. Ad Coloss. iii [al. viii]: Mortificate ergo mem-
 bra vestra quæ sunt super terram, fornicationem,
 immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam
 et avaritiam, quæ est simulacrorum servitus. Hiero-
 nyms ad Heliodorum [al. Rusticum] monachum:
 Errat, qui judicat illum idololatram, qui timore,
 vel coactione, vel alia causa forsitan idolo thurificat
 et non potius illum qui divitiis incumbit, qui do-

minum nummum pro Deo adorat, qui creaturæ ho-
 norem exhibet pro Creatore. Unde:

O nummi, nummi, vobis hunc præstat honorem.
 (JUVEN. sat. 5.)

Et alibi:

Et genus et mores regina pecunia donat.
 (HORAT. l. ep. 6.)

382 Unde habes:

Ne me quærit, sed, oportet habere.

Item Dominus in Evangelio, etc., *hic concordat*
cum aliis.

Augustinus etiam.] *Percurre lib. iv De bapt. con-*
tra Donatistas cap. 4. et exposit. Ps. xcvi.

Hieron. ad Heliodorum.] *Restitui locum. Tria*
enim ad Rusticum. ep. ad Heliod. sic incipit:
Quanto amore. V. in textu redolet quidem doctrinam
B. Hieronymi hæc epistola, magis tamen Commenta-
rio in c. v, ad Ephesios.

Pariunt et solvent.] *Ergo nequaquam perimunt,*
ut C.

Divitiis male acquisitis.] *V. Divitiis mundanis.*
Hæc habes in ep. B. Hieron. ad Eustoch. de Cust.
Virg. c. 14.

I Cor. v.] *C. cap. xxxv. M. 25.*

Si quis frater nominatur.] *Per sententiam, vel*
notam infamiæ, aiunt margines C. et M. Sequitur
ibi: Sepulturæ, corporis Christi et hujusmodi,
nempe, non licet fieri participes, quod tacite in-
veniant.

Ergo vitandi.] *V. hæc omittit et eorum vice id*
habet: Et per simile, non talibus impoenitentibus
in exitu vitæ communem sepulturam communicare,
sicut contigit de quodam usurario apud S. Diony-
sium (Hoc exemplum in textu non habent C. et M.
at bene ad latus, unde reor a scholasticis pro nota
additum, interea cum V. illud variat, sic repeto) apu-
quem laborantem in extremis, cum venisset sacer-
dos cum Eucharistia, invenit eum impotem, ita
impuentem ei, quod a familiari demone constrin-
gebatur per fauces, nec permittebatur restituere
rapta, vel dividere turpiter congregata, vel confi-
teri peccata, vel suscipere Eucharistiam; et sic
miser de hac vita misera raptus est ad miseriam
interminabilem; sed a quibusdam monachis clau-
culo sepultus est. Quo comperto, extractum est fe-
tens cadaver de tumulo et ad cautelam et terrorem
aliorum publice retractum in sterquilinum. Quod
videtur forsitan fieri de omnibus in fine impoeni-
tentibus, ut de militibus qui decimas fatentur se
publice retinere. Quomodo ergo dabitur eis Eucha-
ristia, vel communis in morte sepultura? In eadem:
« Nolite ertere, neque fornicari, neque idolis ser-
vientes, neque adulteri, neque ebriosi, neque ma-
ledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt (I Cor.
v.) » In Evangelio Lucæ (Can. xii): « Cavete ab
omni avaritiæ, etc. »

Ex his quæ possidet.] *Ex his, restitui. Nam tri-*
omitebant.

• Possessio enim ejus.] *V. hoc modo: est aliqua*
possessio, gratiæ et gloriæ est amissio. M. et C. ad
latus sic notant: Ex possessione non est vita, sed
sæpe amissio ejus. Post illud est amissio, addit V.
illi autem (qui sic thesaurizat et non est dives in
Deo.) dicitur a Domino: « Stulte, hæc nocte repe-
tam animam tuam a te, quæ autem parasti, ejus
erunt? » (Luc. xii.) In Parabolis: « Conturbat do-
num, etc. (Prov. xv.) »

Vir autem qui festinat.] *Præcedentia habentur in*
*V. sed ordine præpostero; sequentia **383** autem,*
usque, Item Hieronymus, absunt.

Ecclesiastæ v.] *C. et M. 12.*

Avarus non impletur.] *C. et M. habent in latere*
ex Claudiano poeta l. i in Rufinum:

... Nimiumque elatus, avaro.

Paseitur intuitu.

Vel liberior sit.] *Horatius impressus:*

... Quo liberior sit avarus.

Non video.] *Hæc verba mentale tantum carmen a præcedens sequuntur, quia aliud interponitur.* Item Hieronymus.] *Consule Comment. in c. xxx, Prov.*

Insatiabilis enim est.] *Margo C. et M. post Claud., in Rufinum :*

Semper inops quicunque cupit ; contentus honesto Fabricius parvo, spernebat munera regum.
Subdo ex Horatio, in Serm. Sat. 3.

... Quid avarus?

Stultus et insanus. Quid si quis non sit avarus?
Continuo sanus.

Quidni et Cornelium Gallum non minus diserte avaram describentem in medium produxero? *Audi ipsam Eleg. 1 :*

Quid mihi divitiæ, quarum si demeris usum,

Quamvis largus opum, semper egenus ero.

Imo etiam pœna est partis incumbere rebus,

Quas cum possideas, est violare nefas.

Non aliter sitiens vicinas Tantalus undas

Captat, et appositis abstinet ora cibis.

Efficior custos rerum magis ipse mearum,

Conservans aliis quæ perire mihi.

Et paulo post :

Quærere quæ nequeo, semper retinere laboro,

Et retinens semper, nil tenuisse puto.

Item idem.] *Horat. l. 1, ep. 2. Et ibid. l. ait :*

Fervet avaritia, miseraque cupidine pectus.

Item idem : Cum.] *Hic B. Hieronymum scias citari Comm. in c. xxx. Prov. et lib. 1 adv. Jovinianum c. 15.*

Quid nervos.] *V. Quid nummos secuisse: Niceros extra ordinem est. Vide Claudianum.*

Largitatem.] *Abest a textu V.*

Comitatur avaritia.] *Affirmat Seneca iv De Beneficis cap. 27 : Ne prodigum quidem avaritia liberamus. Et B. Hier. in Reg. Monach. titulo De paupertate ait : 384. Et postquam hoc fuerint consecuti (nempe divitias) vides tradere se luxuriæ, et voluptatibus, et omni iniquitati, ut quod avaritia congregat, luxuria consumat.*

Poeta Claudianus.] *De bello Gildonico.*

Quomodo ergo sunt contraria.] *M. in marg. pro contraria habet communia.*

Item Genesis xxxi.] *V. aliter : item, ad detestationem avaritiæ valet, ut ait Hieronymus, historia illa quæ est in Genesis de Jacob : quomodo aufugit a facie Laban cum uxoribus, et liberis, et rebus multis. Inter quas fuerat ferata Rachel idola patris aurea et argentea. Quæ cum pater, eos persequens, quæreret, Rachel in sinu et sub stramento camelorum abscondit, et fingens se pati menstrua, desuper sedit, et sic patri quærenti deos suos, non assurgens, eum delusit. Postea Jacob et Laban confuderatis, Jacob ex præceptis Domini, iussit alienos deos abjici, et idola Laban, scilicet aurea, cum omnibus phylacteriis abscondit sub terebintho (Gen. xxxv). Per Laban mundus, per idola avaritia ; per Rachel, quæ interpretatur oris, molliter pœnitens, quæ sub sinu abscondit idola, id est avaritiam, sed non omnino relinquit, sed supersedit, juxta illud Horatii (lib. 1, ep. 1) :*

Et mihi res non me rebus subjungere conor.

Jacob luctator, qui sub terebintho odorifera cum phylacteriis et appendiciis, id est sub ligno crucis Dominicæ, avaritiam et ejus appendicia abscondit, juxta Apostolum : « Omnia reputavi ut stereora, ut Christum lucrificarem, et Crucifixum nudum nudus sequer (Philip. 11). »

Hoc idem Agatha, Agnes, quæ munera ab amatoribus oblata pro crucifixo respuebant. Hoc idem vitium detestatus est Dominus in Evangelio : « Venit princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam, quia nihil mundanum, nihil inter nos caduam appetiit (Joan. xiv). » Item : Joseph vitium

avaritiæ detestatus est ; qui, cum per passum ab Ægyptiaca meretrice, id est mundana concupiscentia traheretur, donec rumperet laciniam, vel scinderet, expectare noluit ; sed pallio cum laciniis relicto citius aufugit, juxta Apostolum : « Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet (I Cor. ix). »

Item, adolescens qui relicta sindone nudus aufugit. Item Hieronymus : Ad sugillandam avaritiam assequere debet historia, quæ est in Exodus (cap. xxxii) de vitulo conflati et auro, quem Moyses combussit et contrivit, pulveremque in aquam dispersit, et filiis Israel ad bibendum dedit, ut sic sine [s. sinu]. » vilissimi stercoris idololatricam detestarentur, per quam avaritia designatur. Item, movere nos debet exemplum ethnicum, quod ponit Hieronymus c. 12, q. 2 : Gloria episcopi [al. Christi] est pauperibus omnibus providere. De Socrate (14*) qui cum Athenas tenderet ad philosophandum, et deducendum [al. discendum] vitam avaritiæ

magnum pondus auri projecit putans se non simul posse possidere divitias et virtutes. Ad idem facit Diogenes, qui tam spe vacuus quam timoris expertus, tutam, dolio contentus, trausegit paupertatem. Cui, cum vidisset 385 lavantem olera, fertur dixisse Aristippus alicujus principis : Si mihi credidisses, modo olera non lavares, sed in aula summi principis maneres. Cui ille : Si mihi credidisses, in aula principis adulator et palpo non esses. Hic etiam cum vidisset quemdam bibentem cum manu ad fontem, dixit : Nesciebam naturam dedisse mihi scyphum. Et nox parvulum scyphum, cum quo bibere solebat, ad lapideum confregit. *Hæc ex Vedastino codice m. s.*

Rachel fugiens.] *Historiam hanc exponit B. Gregorius, lib. xxx. Moral., cap. 16. Si B. Hieronymus alicubi explicaverit non vidi, iterea V. asseverat. Casarius, Hist. sæc. l. iv, c. 57. hæc transfert ad religiosorum avaritiam.*

Cum immunditiam.] *Duplex G. deprehendi in C. Reor esse Gregorius : Cum immunditiam, etc. In præcedenti nota citari locum.*

Supponere conor.] *V. atque M. Subjungere conor : at Horatius, cujus versus est, subultere. Lib. 1, ep. 1, initio.*

Laciniam.] *Nequaquam Lasciyam, ut M. et C.*

Mundanæ voluptati.] *C. Voluntati.*

Fimo immundissimorum.] *M. et V. sine pro sinu.*

Item Hieronymus.] *Post Laetium, epist. ad Paulinum De instit. monachi, quæ incipit : Bonus homo. Eadem refert, l. 11 adversus Jovinianum, c. 7, et ep. ad Julianum : Filius meus. - Præterea vide 12, q. 2 : Gloria episcopi.*

Sarcinati auro.] *Textus B. Hieronymi : Suffarcinati auro.*

Diogenis in dolio.] *De hoc idem tom. 11, adv Jovinianum l. 1, c. 9. Margines C. et M. hæc subnotant : Non speravit favorem alicujus, nullum mundane turrit.*

D Cum mundaret et lav.] *M. Cum commendaret et ludaret olera sua. Non sonant secundum scripta Valerii Max., l. iv, c. 3 in fine.*

Non lavares.] *M. consequenter legit : Non laudares. Qui me notat.] C. in ora inferiori sic habet : Qui me vocat, es Diogenes. At in margine laterali ad eum sequens, revocat hoc modo : Qui me notat, id est Diogenes.*

CAPUT XXII.

Non tantum exemplis.] *Hoc caput aliter inchoat V., in medio deficit in locis sacra Scriptura, sed abundat exemplis quorum unum C. et M. in marginibus suis resarciunt. Describam modo ex V. quoad usque cum aliis concordet, postmodum notas C. et M. hic intermissas repetam.*

Itaque V. pro titulo legit : Contra acceptionem munerum. Incipit : Positis ethnicorum exemplis,

(114*) De Crate Thebano, non Socrate, ut habet S. Hier. ep. ad Paulinum, De instit. monachi.

qui avaritiam detestantur, ponenda sunt majorum veteris et novi Testamenti exempla eandem supple-
 dentium. Genes. cap. xv: **376** Rex Sodomorum cum offerret munera Abrahamæ redeuntis de victoria habita de hostibus, id est quinque regibus, qui patriam Loth devastaverant, respondit: Levo manum meam ad Deum excelsum possessorem cœli et terræ, quod a filo subtegminis usque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus quæ tua sunt, ne dicas: Ditavi Abraham; dicebat enim ei rex: Da mihi animas, cætera tolle tibi (*Hæc desunt in C. et M.*). Idem vitium damnavit B. Thomas Cantuariensis archiepiscopus, qui cum cancellariam dedisset euidem, inhihuit ne imaginem venderet, nec etiam arcantum vel cultellum acciperet, ne in ma-
 nubrio aurum vel argentum sub prætextu [*al. pro-
 textu*] quocumque misceretur. Nota autem quod reprobi sunt, qui munera accipiunt, quod patet per Ephron, cujus nomen mutatum est in signum spiri-
 tualis mutationis; quia pro agro suo ad sepeliendum Saram, sumpsit pecuniam ab Abraham licet coactus. Notebat enim gratis Abraham agrum accipere: et in hoc factio Abraham excusatur, Ephron accusatur (*Gen. xxiii*). Sed nomine si feneratorum vel Simoniacum cogere accipere [*addendam pecuniam*], cum gratis Ecclesiam vel mutuum vellet mihi dare, magis illo, vel illo peccarem? Sic videtur Abraham magis peccasse Ephron; Abraham tamen excusatur a sanctis; sed nomen Ephron mutatum est propter munus acceptum, et dictus est Ephrem. *Cætera habentur in aliis duobus, sed ordine præpostero. Redeo ad notas dilatas.*

[Acceptorem munerum.] C. acceptionem nummorum. Non placet, quia determinat acceptionem, quæ de quacumque dono, munere, et re pretio æstimabili intelligenda est.

Rex Sodomorum.] In margine C. et M. Gen. xxiii. C. addit in fine, Hodie, Genes. xiv.

Cætera tolle tibi.] Margines C. et M. Omnia spolia præter huiusmodi. Vide Glossam hoc loco.

Exceptis his quæ.] Audi quod ibidem vidi: Juri et partibus suis renuntiare potuit, non sociorum.

Item Gen. xxiii.] C. et M. Gen. xliii.

Appendit pecuniam Abraham.] Ad hæc addo, quod in marginibus C. et M. deprehendi. Sed nonne si Simoniacum vel feneratorum cogere accipere pecuniam, cum gratis Ecclesiam vel mutuum vellet mihi dare, magis illo vel illo peccarem? Sic videtur Abram magis peccasse quam Ephron; Abram tamen excusatur a sanctis; sed nomen Ephron mutatum est propter munus acceptum et dictum est Ephrem: melius Ephrem.

Item Gen. xxiii.] C. et M. in marg. Gen. lvi. Quasi viderem vultum Dei.] Margines prædicti legunt hic: Quia valde eum timuit.

Mente devota.] Idem margines habent: Ita et pro templo construendo.

Item Num. c. xvi.] M. et C. xli.

387 Dare tibi.] Textus Biblicus, dabo tibi. Balac præbens.] C. et M. Balac præbens et offerens. Restitui ex textu Biblico.

Verumtamen pergens.] E regione ad marginem deprehendi in C. et M. quod et subdo hic: Similes sunt Balac, qui, datus aliquibus muneribus, ut benedicant vel maledicant: quorum benedictio convertitur in maledictionem, et vice versa. Sequitur alius margo ad proxime sequentia: Beneficium spirituale conferendo. Item ad illud idem: Dabo tibi consilium, lego quod habet Glossa hoc loco. Etiam per mulieres pulchras eis (scilicet filiis Israel), danto eas. Unde sequitur immediate Apocalypsis sententia.

In Apocalypsi.] M. et C. notant, cap. ix: hodie n.

I Reg. xv.] C. atque M. c. lxxiii.

Loquimini de me.] Margines præfati inquirunt:

A Me excusando, si in aliquo deliqui vel commisi.

Scilicet Saule.] Hoc, solum M. legit.

Et contempnam illud.] Inter lineas M. Id est redam.

Item exemplo David, II Reg.] Hæc absunt in C. usque: Item exemplo David, III Reg. xiii.

Holocausta gratuita.] Post hæc, M. proponit in margine dubium, illudque solvit. Sic ergo: Queritur, quare Ephron arguitur de pretio (*Gen. xxiii*), vendens locum sepulture, et non Ornan (*Jebusæus*) vendens locum ubi ædificetur domus Domino? (*I Paral. xxi*). Solutio: Quia Ephron vendidit sepulturam, locum scilicet deputatum sepulcris, ubi Adam, et Eva sepulti erant.

Item exemplo Adlo prophetæ.] Restitui Adlo pro David ex M.

Neque bibam aquam.] Genuina sacre Scripturæ lectio; quare, summe miror, cur C. omiserit aquam, et cur M. virgula expunxerit et obelo trucidarit.

II Esdræ v.] M. et C. II Esdræ xxi. M. in margine addit Nehemias. Recte. Nam ille concionem magnam adversum eos (ut ejus verbis utar) congregat, ibidem.

Item Act. apost. xx.] M. c. xlvi. C. ultimo. In ultimo abusus.

Epist. Judæ.] Duo c. u.

II Cor. xi.] Duo II Cor. xxv.

Gratis evangelizavi.] Margines duo: Cum stipendium possem accipere, quia dignus est operarius mercede sua (*Luc. x*).

Gloriatio.] Duo glorificatio, sed V. melius sicque, gloriatio, et addit: Non accipiendi, quod etiam in contextum reposui, qui glossam redolet hoc loco.

Occas. prædicandi eis.] Margines C. et M. tales exprimere videntur, hoc modo: Propter curiosos, et alias causas.

Ezechielis c. xvn.] M. et C. c. lvi.

Super avaritiam tuam.] Margines supradicti sic exponunt: Sacerdotum, quasi **388** vix credibile est mihi super tantam avaritiam vestram; sed descendam et videbo utrum opere compleverint.

Act. apost. xx.] C. et M. xlii.

Usque ad canipulum.] Canipulus, quasi canicapulus, est ensis, pugio, vel culter, in capula ferens figuram capitis canini. Unde Gallicæ Bracquemar, nomen a canis specie obtinet. C. legebat: Usque ad clipeum, M. clipeulum. Talem cultellum dicimus Gallicæ, Canivet. Hoc vocabulo utitur Cant. l. i. Apum, c. 16, n. 2 et l. ii, cap. xxix, n. 21.

Eccli. xx. Exenia.] M. et C. Eccli. lvi.

Et quasi mutus.] Juvat hoc loco vidisse Glossam.

Corruptiones eorum.] C. correctiones. Sed prior lectio convenit textui Scripturæ.

Obmutescunt.] Non penitus rejicio. C. Obmutescunt.

Item Isaias.] C. no'at caput xciv. M. xciii.

D Nota verbum excuss.] Deficit V. usque licet Strabus.

Sed Minima, Margo M. Ut annulus et hujusmodi.

Est ranunculus. Eadem videre est in Ecclesiastici c. xx, ad illa verba: Et quasi mutus.

Quod si prius viderint.] Ita B. Ambrosius Hexam. l. vi, c. 4. Vulgare est illud a similitudine deductum. Lupus in fabula, quando inopinato supervenit tertius, adstatque duobus, de se, colloquentibus male. Unde statim illi obmutescunt, aut sermones in id, quod primo in buccam venit, converunt, ut hoc involucro tertium delatant, nolentes se ipsos prodere detrahen-
 tes, aut male de illo sentientes.

Item Job xv.] M. et C. xiv. Nec mirum, quia olim minor capitum Jobi numerus quam hodie.

Item IV Reg. v.] M. et C. c. lxxvi. Biblia nostra antiqua legunt c. xiv. Et hoc caput continet tantum quatuor lineas. Fugit: Nunc igitur acceptiss, etc.

Finit inclusive : Leprosus quasi nix.

Accipias benedictionem.] *M.* super benedictionem inter lineas addit, scilicet munus. *C.* in margine: Ejus munus.

Vivit Dominus.] Quasi necessitate compulsus est jurare, ut juramento magis execraretur avaritiam. *Ita M. et C. in margine. V. in textu.*

Involvit caput lana.] *Duo in margine* : Simulans se agrotare. *Hæc de Demosthene desunt in V.*

Synauchen etenim.] Latini aliis nominibus hæc reserunt vocantque, anginam et argentanginam.

Illi autem argyranche, sive argentangina laborare dicuntur, qui pecunia multi redditi sunt, eaque supprimunt, quæ ex reipublice usu esse noverunt.

Exemplo Cyrinci.] Remitto lectorem ad *Vitam S. Marcelli papæ*, qua hoc exemplum continetur. *Syrinus, l. 1.*

Saporis regis Persarum.] *M. et C. Saponis.*

389 Nec matrona casta est.] *Hæc sententia sancti Hieronymi, abest in V. cum sequentibus usque ad, item Hieronymus scribens. Super hoc* : Casta, dicunt margines: Casta est quam nemo rogavit.

Signa sunt corrupti.] *Vide II, q. 3. Paupèr, et* : Qui rector.

Item Jeremiæ c. vi.] *M. et C. cap. xxv.*

A propheta usque.] *C. in marg.* A planta pedis, etc. *Isaiæ 1.*

Item Exodi xxxi.] *Duo eadem, lxxxii.*

De quodam oratore.] *Simile legitur in Gellio, Notum Attic. l. v, c. 19.*

Diviti matrone.] *C. Diviti in commune.*

Super ingratitude.] *Duo eadem in margine* : Leges Romanæ ingratos puniebant. *Patet ex Valerio, Max. l. v, c. 3.*

Familiaritatem principum.] *C. famam principum.*

Mendicandi, familiaritatem.] *Iterum C. famam potentum acquirendi in margine.*

CAPUT XXIII.

V. Præfert altum titulum : Contra multiplicem acceptationem munerum, maxime a spiritualibus judicibus.

Causa injusta acceptorum.] *Ita C. Duo alia* : Pro nulla causa imminente acceptorum.

Periculosa tamen.] *M. perniciosa tamen.*

Citra stipendium.] *C. legebat circa, sed correctum contra. Neutrum placet.*

Cum aliquis digno pro.] *V. Cum aliis digne proposuerit dare beneficium ecclesiasticum, etiam magis crudelitas est, etc.*

Etsi in piis causis.] *Quia bonus usus non justificat male acquisita. 14. q. 5. Neque enim.*

Grangiarum.] *Galicum est, granges. Cursarius dicit esse prædia, villas, etc.*

Pro justitia facta.] *Nota varietatem. Ego ex V. et C. desumpsi, quod in contextum reposui M. Pro justitia facta ac ommissa, vel pro injustitia faciendâ.*

Illi non sunt pastores. *V. et C. prosequuntur periodum, qui non sunt pastores, etc.*

Sed tonsores.] *C. quondam legit, sed tortores. Pudeat similes, jam non pastores, sed lupos.*

Excoriatores.] *Dicebat magnus ille Tiberius Cæsar* : Boni Pastoris tondere est, sed non deglubere.

In primo lib. Reg. xxv.] *M. xli.*

Quasi vindicaturus in eum.] *Non bene C. judicaturus.*

Vade pacifice.] *C. Vade in pace.*

Depilatores sunt.] *In marginibus M. et C. Non tondebis, etc. Deut., c. xv.*

390 Venales lenocinio. *In C. abest venales. Circa hæc noto margines judices ipsos contingentes. Mediocribus esse judicibus, non dii, non homines, non*

A conco, sicut nec divitibus, quo moles rerum mediocriter bonos vel malos esse non sinit. Perfecti ergo sint et :

Inter Socraticos notissima fossa cynæjos.

Id est avaritiæ, inquit *M. inter lineas.*

Si scilicet qui, et quia.] *Nolui omittere conjunctionem causalem, et quia, etiamsi M. et V. omiserint. Nam vim habet.*

Quotidiana rapina.] *Panes quotidianos (M. in marg.), supple decorant.*

Ut simplices Christianos.] *V. cum quotidiana rapina simplices Christianos absorbent.*

Existentes.] *V. et C. entes, ut supra adhuc notavi.*

Cum Aod.] *Tria, cum Aiolt.*

Præ avaritiâ.] *C. pro avaritiâ.*

Sed leva manus ejus.] *Hoc, usque, qui non habent, deest, in V.*

Cum agnis a dextris.] *C. cum agnis dextris.*

Zachariæ v.] *M. et C. vii. Ab hinc, usque, Unde Hieronymus : Judex, etc., desunt in V.*

Misit massam plum.] *Omnis avarus impius; quasi diceret : Aurum sitisti, aurum bibe. Ita M. et C. pro nota.*

Aurea nunc vere.] *Ex Propertio, l. iii, eleg. 11. Subdo versum præcedentem :*

Aurum omnes vicia jam pietate colunt.

Venit honos.] *Ne displiceat, si subsequentes versus ad propositum conducentes etiam ex eodem adjecero :*

. Auro conciliatur amor.

Auro pulsa fides, auro venalia jura :

Aurum lex sequitur, mox sine lege pudor.

Item Arator.] *Hujus auctoritate usus est venerabilis Beda in Actu apostol., cap. iv, 5, et aliis. C. pro Arator, legit Aratus, sed male, quia diversi sunt.*

Quo sistat avare.] *Judex avarus, aiunt ora C. et M. similis est magistro puerorum minis (nimis in C.) intonanti quousque a pueris munusculum ei offeratur. Quod respiciens, demittit vocem, et saevius eis comminatur; qui licet munus prius verbotenus spernat, post tamen illud quasi invitatus accipit et remittit iram, pueris impunitis.*

Custodis angelus.] *Ut idola Laban. Duo marg. ex Gen. xxxi.*

Unde Hieronymus.] *Hæc sententia redolet ejus expositionem in cap. xi Prov.; in hac autem exemplaria maxime variant. Nam C. et M. omittunt negationem non, in hoc : Judex non debet esse, etc.*

Minus juste.] *Scilicet injuste, ait M. inter lineas.*

Unde Salomon.] *C. ad latus Prov. xxv, M. xxxv.*

391 Et appendiciis.] *Appendicia judicii sunt, supercilium grave, dilatio causæ, præstatio advocati, et hujusmodi. Margines C. et M.*

Item Deut., cap. xxv.] *Duo cap. xxxvi.*

Augustinus dicit.] *Gregorius autem fere similia habet l. ix Mor., c. 17, in medio. Vide præterea 1, q. 1. Sunt nulli. V. omittit Augustinus in textu.*

Miseratus ejus.] *V. et M. misericos ejus.*

Percutit cor.] *C. percutit pectus.*

Oderunt enim.] *Post hæc verba erat in V. Item in Parabolis : Nec judex justus, judex nec agnoscent. Sed cum non saperet hæc sententia eum ad notas revocavi prout in marginibus C. et M. deprahenderam. Sic est : Judex justus nec videns, nec agnoscent, seu ut melius V. in ora superiore : Judex non videns munus, nec agnoscent personam, justus. Recte, ut sit justitia cæca.*

Jeremiæ xlviii.] *M. et C. 57.*

Gregorius : Pro.] *Causa brevitate te remitto, lector, ad l. ix Moral., c. 17, ibi fuisse munera discernuntur, sicut apud B. Hier., tom. VII, in Psal. xxv, ad illud : Dextera eorum repleta est muneribus.*

Ne possit cernere verum.] Ita Arist., i. Rhetor. A Amor, odium, proprium commodum, saepe faciunt judicium non cognoscere verum.

Item Elod. xviii.] Duo xxxiii. *Ille et sequentia, naque* : Item in Sallustio Cato, *absunt in V* Multitudinem negotiorum.] *Margines* : Utilium etiam et honestorum. Quia Juvenal. sat. 6 :

Imponit sinea sapiens et rebus honestis.

Viros nobiles.] Nam divitiarum terror ipse sibi exiti honorem, inquit B. Benedictus Reg. c. 111. In marg. C. M. id vidi : Deut. 11. Ibi enim hoc idem reperitur. *Notavi locum ad textum.*

Oleum additur camino.] *Proverbium est quo nititur Horatius, l. 12 Serma., satyra 3 in fine. Significat autem malo sumentum et alimoniam suppellare, quo magis ac magis augetur. Utitur eodem Hieronymus in ep. ad Eustochium. Vinum, inquit, et adolescentia duplex incendium voluptatis. Quid oleum flammæ adjuvicimus?*

Et decanos.] Avaritia prælatorum induxit ne unus sacerdos modo paucis præsit, ut inter eos judicet. Ita *margines duo.*

Audite illos.] scilicet populum. C. *inter lineas textus.*

Distantia personarum.] *Acceptio. Margines. Parvum audietis.] Idem : Pauperem : Sicut magnum : Divitem.*

Dent., cap. xvi, C. lxxiv, M. lxxii. Inmobiles.] *Glossa interl. hoc habet. Sed querunt margines : Quare ergo firmarii, singulis annis auovendi, populo præficiuntur propter avaritiam?*

In omnibus portis.] Hoc est, singulis, ut M. *inter lineas. Sed denuo querit : 392 Quare ergo unus dnos episcopatu, et judicium duarum civitatum sibi usurpat, ut ipse cæcus, ex avaritia absorbeat mare? Tales moreantur exemplis inribilibus Cæsarii, l. 11, c. 28, 29, et aliis seq.*

Iusto iudicio.] Divinæ legis, C. *inter lineas, M. antem, ordine legis.*

Alteram partem decli.] Scilicet prece vel pretio, amore privato, vel odio. C. *ad latas. M. inter lineas.*

Excæcant oculos.] M. *ibid.* Vertunt auctoritatem. Hoc ex B. Amb. in ep. II ad Cor. c. viii sub initium. Ibi enim : Vim auctoritatis inclinant.

Sapientum.] Mundo, scilicet, non Deo. C. *in marg. M. inter lin.*

Verba justorum.] Prius, ait M. *ibid.* Exsequeris.] *Bibl a S. Persequeris. C. exsequaris. Ad illud margines : Nec prece, nec pretio, nec duritia æquo, nec remissius.*

In Sallustio Cato.] *eundem videbis apud Ciceronem. De oratore, et B. Avaelmum, De similit. Mundi. Hic enim : Quatuor modis, iudicium pervertitur : Timore, cupiditate, odio, amore.*

Tullius in Oficiis.] *Lib. iii ante medium.* Et non tribuere.] C. *et nondum tribuere, addit M. vere.*

Hæc amicitia.] Ita Cicero. C. *Vel amicitia.* Deponit enim personam.] Cicero : *Ponit, etc. V.* Deponit enim personam amici, et quia cum personam iudicis induit.

Et ut exorandæ litis.] Cicero : *Perorandæ liti tempus. C. sic habet, sed ordine perverso : Exorandæ litis quoad tempus, licet per legem accommodet.*

Nescio vos.] *Ille tacet V. usque : Item : Audite verbum hoc.*

Item Amos.] *Margines, c. xix.*

In absinthium.] *Latera, in amaritudinem.*

Et depopulantem vel.] *Tria hæc omittit C.*

Super potentem assert.] *Extendit manum suam in retribuendo, et retribuere abundanter facient. sup. Margines ex Psal. xxx.*

Perfecte abominati sunt.] *Margines : De tali dictum est : Cui corripere vitiosos satyram fecit non sermonem.*

Hostes justi et injusti.] *Novellus quidam scripsit*

in C. Hostes inusti et inusti. In porta iudicium.] *Subaudiunt margines : Justum. Non est enim iudicium nisi iustum. Si nobis iuiqui saltem proximis simus æqui. Juste iudicate, filii hominum. Hoc, Juste, Glossa est interl. in c. ix Levit.*

Que conterunt.] *In Bibliis ad homines inustus : Qui conterunt.*

Pignoratis.] *M. pigneratis.*

Item idem c. iii.] *Duo xii.*

Item c. iv.] *Idem xv.*

Vacca pingues.] *Margines : Effeminatorem et lasciviam exprimit eorum, per femininum genus.*

393 Que estis in monte.] *C. Que estis effeminata in monte Samarizæ.*

Samarizæ.] *M. inter lineas : Id est superbia. Officialibus vestris.] In Bibliis : Dominis vestris. Et bibemus.] De præda pauperum ablata. Margines.*

In Arnon.] *C. Vernon. M. Ernod. C. et M. inter lineas : Id est in exsilium. Ex nunc deficit V. usque : Item Amos.*

Item idem c. vi.] *C. 25.*

Capita populorum.] *C. Philæophorum.*

In Chalanne.] *Duo in Calagne*

Facinorosa.] *C. Facinora.*

Apud idololatrias.] *Hoc noto in omnibus sero m. ss. corrigendum ubi idololatrias.*

Item Joel cap. iii.] *Duo ix.*

In prostibulo.] *In Bibliis : In prostibulum.*

Demollientes.] *Glossa interl. est V. demulcentes.*

Item Osee.] *M. u hodie iv.*

Oblita legis.] *Duo obliti.*

Oblata pro peccatis.] *Glossa est interlinealis, que ad sacerdotes maxime dirigitur.*

Item idem : Audite.] *Duo tum in textu cum margine, c. 14.*

Et domus Regis ausc.] *Ut nullusecipiatur. Margines.*

Et rete expansum.] *Sen extensum ut C.*

Super Thabor.] *Montem, ait M. inter lineas.*

Item Amos.] *Duo ad latas, c. xxvii.*

In nihil.] *C. Letamini nihil.*

Qui dicitis.] *C. et M. Quid dicitis?*

In fortitudine.] *Margines C. et M. In nobilitate generis et potentia.*

Nobis cornua.] *Iterum deficit V. usque ad illud Michææ vi : Numquid justificaba.*

Item Osee.] *Si fornic.] M. et C. notant c. xiii in marg.*

Item Malachiæ.] *Duo ii. Brevitatis causa Lectorem remitto ad Glossam super hæc loca S. Scriptura.*

Nonne malum illud est.] *C. in me malum est. Non est mihi voluntas.] M. non est nisi voluntas in his.*

Sed ego exsufflavi.] *Aliter textus Biblicus Malach. 1, 15.*

Item idem c. 2.] *C. c. 2. M. 3.*

Et armum dextrum.] *Fortè, ut habet Glossa, id est, armum animalis dextrum.*

Altare Domini lacrymis.] *Non penitentia, sed pecuniæ raptæ, lacrymis pauperum acquisita. Ita margines duo.*

Item Michææ ii.] *M. vii. c. vi.*

364 In luce matutina.] *Id est : Mane impletis, quod nocte in verbis tractatis. Percurre Glossam in ertl. hoc loco.*

Contra Deum est manus.] *C. comparatio contraria, sed inconcinne, unde melius M. contraria operatio, Deo scilicet ; estque id ex Glossa interlineali desumptum.*

Item idem : Nonne.] *C. in textu et M. in margine, c. 7.*

In adversarium consurrexit.] *Margines duo : Contra me surrexit cum adversariis meis, C. suis.*

Tulistis laudem meam.] *Cam jugiter per vos no-*

mon meum blasphematur. *Margines collaterales ex A rem.* et sanctis devotionem auferre. Unde *Pror. xx* : Ruina est homini devotare sanctos. C. male devotare.

Item c. 5. Audite.] *Duo* c. 9. Audite, vos scilicet episcopi, sacerdotes, diaconi, inquit *ibidem*.

Tollitis pelles eorum] *It* est, exteriora, inquit *margo C.* estque *Glossa interl.*, at *M.* inverso ordine legit *Glossam in textu* (hoc est, exteriora) et *textum inter lineas videlicet, pelles eorum. Sequitur ibidem* : Et carnes eorum. id est, interiora, *C.* *ibidem*.

In medio ollæ.] *Margines* : Sic miserabilem plebem affligunt in Ecclesia.

Item idem : Hoc dicit Dom.] *C.* et *M.* c. ix, hodie iii.

Sanctificent super eum.] Auctoritate sua, quia sancta affirmant et monument. *Oræ collaterales C.* et *M.*

Item idem : Audite.] *Duo* notant c. 2. hodie 3.

Quia ædificatis.] *Tactus Biblicus* : Qui ædificatis.

In sanguinibus.] *Margines addunt* : Peccati, et *B* carnalis affectus.

In medio nostrum?] Quasi diceret : Quia auctoritatem ligandi et solvendi, et sacramenta conferendi habemus. *Ita margines.*

Item c. 6. Audite.] *Duo* c. 17.

Et quis approbabit.] *C.* appellabit.

Athuc ignis.] *Inter lineas M.* Concupiscentiæ, et superbiae.

Mensura minor.] *Duo*, Vindicta Dei, pro mensura etc.

Item cap. 7.] *Duo*, 18.

Rectus cum hominibus non est.] *Præ* avaritia et libidine, *aiunt duo*.

In sanguine insidiantur.] *Ut* fraudulenter, et cum peccato subditos sibi dare cogant. *Ita margines duo*.

Judex in reddendo est.] *Idem* : Mutuo se favore, et obsequiis et remissione defendunt : quia sicut ab aliis iudicari volunt, sic alios iudicant.

Amos cap. viii.] *Tria*, xxxii.

Malachiis cap. ii.] *Tria*, iv.

Ad Laodic. c. i.] *V. 3. C. 4.* *Hæc epistola*, ait *Bellarminus*, inter apocrypha rejicitur. De *Script. Ecclesiasticis*. *Eam videre est* in *Bibliothecæ sanctæ Sixti Senensis in dictione Paulus apostolus, et alibi*.

395 CAPUT XXIV.

Fascinulas, ostia.] *Tria* hostia, vitiose.

Piscatores pecuniarum.] *Casores*, imo novacula hirsarum pauperum. *C.* ad *latus* :

Reg. C. ii.] *C.* cap. vi. *Duo* omittunt numerum.

Officialium tria sunt gen.] *Tria* in oris sic : Officialis, confessor, quæstor, vel (*V. omittit* vel) tortor, præpositus. *Hoc verbum* tortor *vix scribere audebam*, eo quod male et dissone audivi apud episcopi subditos, unde hodie promotor (quod dulcius sonat) dicitur. De officialibus tam ecclesiasticis quam secularibus videntur quid dicit *B. Aug.*, to. ii, ep. 54 ad *Maced.* sub *finem*.

Confessor.] *Hic est Penitentiarius*.

Per fas et nefas.] *Hodie non sic, saltem in Belgio nostro*.

Præpositus ruralis.] *Is est decanus Christianitatis*.

Rara consultatio.] *C.* *Raro consultatio*. *Cum tamen* (sic enim *margines duo*). In sanandis necessaria est morborum manifestatio, ut curentur. *Sic Hippocrates* : Non curatur morbus nisi cognitus.

Bursas pauperum.] *Solum V.* addit pauperum.

Pecuniæ, rapinæ.] *Ly* pecuniæ abest in *V.* et *M.*

Proprie pecuniæ.] *V.* propriæ substantiæ.

Undecumque proficere.] *C.* in *latere* videbat legi unicuique pro undecumque.

Compt de devotare.] *Maledicere scilicet per furo-*

rem. et sanctis devotionem auferre. Unde *Pror. xx* : Ruina est homini devotare sanctos. C. male devotare.

Super omnem peccatorem.] *Tremulus hoc exemplum in textu scribebam, verius ne quidum nebulones in episcoporum officiales nostri temporis retorquant, cum hæc omnia de malis ministris dicantur. M.* contra omnem peccatorem.

Occidit rex Cyrus.] *Resuiti* ex *fine cap. xii. Danielis. V. enim* : Rex Darius. *C.* et *M.* Rex Nabuchodonosor.

Augustinus : Crimen.] *Considera locum et proderit, tom. X, in appendice, serm. 3. in fine, de diversis sermonibus*.

Item Hieronymus.] *Nec ausus sum hic auctorem abusus inensare. Dicam interim me nondum legisse hanc sententiam apud B. Hier., sed apud S. Aug. loco in nota immediate præcedenti citato, et apud Venerab. Bedam in c. iii Lucæ*

Prægo grassetur.] *Hic tacet V. usque* : Item, et quo l execrabilius est.

Mereede sua.] *M.* cibo suo, ut *Matth. x,*

Per vicarium.] *Quid hoc in M. Privicarium?*

Anathema Jerichontinum.] *M.* Anathemata Jerichontium.

In Josue vi capite.] *Duo xiii capite*.

396 Propter Acham.] *Non* propter Achor, ut *M.* et *C.* *Nam Achor nomen valis est, Josue vii.*

Est spirituale.] *M.* est speciale. *Non sapit. Itaque, absolutionem vendere, cum sit quid spirituale, Simonia est. Sic et de administratione sacramentorum. Licendum ut patet ex l. q. 1. Nullus episcopus. Et : Quidquid invisibilis.*

In pœnæ pecuniarum.] *Sen* multam. *M.* in pœnam peccati.

Quoad pœnæ illationem.] *Est enim Simonia exigere aliquid pro absolutione ab excommunicatione, quasi pretium absolutionis, non tamen quasi pœnam aut malem pro culpa. Itu censet B. Thomas 2-2, quæst. 110 a. 2, 3*

Communice alieni.] *Hoc est communitati*.

Quæ hodie venalis propi.] *Usque adeo hoc inolevit malum, ait B. Aug. ut jam quasi ex consuetudine vendantur leges, corrumpantur jura, sententia ipsa venalis sit, et nulla jam causa possit esse sine causa? l. X. Append. de diversis, serm. 3 post medium. Hæc multis exemplis confirmat Cæsarius Jere auctoris nostri contemporaneus. Porro Petrus Blesensis talia detestans inclamavit : Officium officialium est hodie jura confundere, transactiones rescindere, suppressere veritatem, quantum sequi, equitatem vendere, etc. Plura petis? Vide B. Bernardum, serm. 6 in Psalm. Qui habitat, ubi sic ait : Ipsa quoque ecclesiasticæ dignitatis officia in turpem quantum et tenebrarum negotium transiere; nec in his salus animarum, sed luxuriam queritur divitiarum. Propter hoc tondentur, propter hoc frequentant ecclesias, missas celebrant, psalmos decantant. Pro episcopopatibus, et archidiaconatibus, et abbatibus impudenter hodie decertatur, ut ecclesiarum redditus in superbia et vanitatis usus dissipentur. Hæc ille de venalitate administrationis officiorum ecclesiarum sui temporis.*

Metus archidiaconi.] *Profecto nisi præviderem vitia prædecessorum hic relata, posteris fore ad cautelam, silentio præterirer, quæ in oris marginalibus C. et M. deprehendi ad illud archidiaconi nomen. Quæ? Audias : Portantis (archidiaconi) discordiam in Ecclesia, non pacem.*

Judicium aquæ.] *Hodie nulli pro causa pecuniaria ad iudicium aquæ condemnantur, eo quod suboriantur multi alii modi pecunias exigendi et extorquendi. Videtur autem ex sequentibus in e. f. g. de iudicio projectionis in aquam, quod perinet ad purgationem vulgarem, quæ jure canonico damnata est et prohibita, quia ibi tentatur Deus, 2, quæst. 5, cap.*

Mennam. Cap. Consulisti, et cap. Monomachiam. A Guillelmum, similiter Cæsarius et Cautipratanus in l. Apud multis locis.

A. manibus vestris.] V. a maneribus vestris. C. animabus vestris.
Quia tali debetur.] V. Quia tale debetur pabulum. C. quasi tali debetur pabulum.
Sed utinam Deus.] C. et M. Sed utinam aliquis.
Et devorarent.] Non et denomina. ent, ut quedam legit C.

Item: Predicator.] Hic usque: Item: Officiales, M. et V. deficiunt.
Et detumescent.] Hoc omittit C. Nonne quadras illud Horatii De arte poete.
Non missura autem nisi plena erroris hirudo?
Sibi que sordes peccati.] C. Sicque sordes, etc.
Job, cap. xxxi.] C. et M. Job. xxv in fine. Olim, ut supra dixi, erat maior numerus capitum Jobi.

397 A sacerdote quinque solidi] Quasi sub obtentu religionis punienturorum criminum, aiunt margines duo, cum hoc fiat causa loculorum emungendorum.
A cupiditate.] Hoc omittit M.
Sacerdotum Bar.] Non Balac, ut C.
Nullam subtrahunt.] Hæc non legit M.
Supersederint citationi.] M. Supersi irritationi.
Abusus patens est.

Cum hoc Ecclesia.] M. et C. cum hoc pro Ecclesia majori parte, etc. Pro præpostere positum est.

Estne tale juramentum.] Ego, ait C. ad latus, nec jurarem, nec juramentum hujusmodi, si fecero, servarem; sed irritarem, utpote indiscretum, et pacis inimicum, et contra Deum.

Ad hæc ostiola.] M. his omissis ait: Item: Quidam canones, etc.

In secundo vel in tertio.] Habetur hoc, extra de consang. et affin. c. Non debet irreprehensibile. Conc. Trid. sess. 24, cap. 4 De reform. Matrim. Imitavit impedimentum affinitatis ex illicita copula ad primum et 2 gradum tantum, statuens in aliis gradibus post eam contractum non dirimi.

Pro libito nostro.] Mediuntibus tamen illis pecuniis. Ergone sic dispensationes pecunie obediunt?

Decretum biceps. Vide 30, q. 4. Qui spiritua-lem.

Item: hæc ostiola] Hic tacet V. usque: Ili sunt muscæ.

Sunt merguli.] Glossa in c. xi Levit inquit: Mergulus avis est longi colli, cithum, aut prædam, ex profunditate terræ vel aquæ trahens: nec imitanda est, etc.

Prohibetur in lege.] Levit xi, De accipitre audi margines II:

Nisus et accipiter, quarum prædatio vita, in reliquum volucrum degere vulgus habet.

Nisus alio nomine dicitur Halæetus ut Levit. xi. Videatur fabula Nisi regis VIII Metum.

In retia aliorum.] Nempe in bursas dominorum, quorum sunt officiales.

Si seminaverimus.] M. variat sic: Si seminavimus nos, scilicet est seminatio causa nostræ messis, quasi hæc seminatio, illam messem exigit sibi debitam.

In ratione dati.] Ita M. et C. At V. In ratione dati et accepti, cum pax Ecclesiæ det spiritualia et accipiat temporalia?

Des spiritualia.] M. Si dederis spiritualia debite accipis temporalia. Recte. Ergo speram improbant quidam, in eo etiam impie reprehendunt R. P. Religiosos ordinum mendicantium, seu, ut magis placet, fructificantium, eo quod a paginis, hoc est rusticis, victum et alia vite necessaria percipiunt, cum illa, testor, jure promeriti sint; quia in sudore vultus sui, in nuditate, et frigore, et simili aeris intemperie verbum Dei disseminant, animarum salutem avidè scientes.

Ab incorruptis.] M. incorrectis.

398 A malis accipitur.] V. Hic addebat signum interrogationis, at ego postvosui ad illud calumniam?

Administrationis sibi.] V. administrationis suæ debite.

Sequelæ garcionum.] Garciones pueri sunt aut sumuli, aut, aliquando in malam partem, nebuluculi. Hoc vocabulo utitur B. Bernardus in Apol. ad

CAPUT XXV.

In sumuario C. omittitur ecclesiasticorum. In V. variat titulus, sic: Quod sine questu et vana gloria conferenda sint et tractanda spiritualia, et contra horarius annuos, sed de his in capite seq.

Verum etiam.] Sana est lectio et liquida. Quare. M. ritiose omittit hæc verba, eorumque loco legit: ut, in celebratione.

Questui renquit.] C. questuram publicam. Ad hæc suggero verba Sapientis Prov. xxix: Rex justus erigit terram; vir avarus destruet eam. Peremptorium enim est in principe, ait Pet. Blesensis, vel auram adorare numerum, vel favorem querere personarum. In quorum manibus, ait Propheta (Psal. xxv), iniquitates sunt, et dextera eorum repleta est numeribus. Transibunt iniquitates in pœnam, et munera in dolorem. Hæc ille.

Apollo Pythius.] Tria Pbitius. Est autem Pythius Apollinis cognomen a Pythone serpente, ut quidam volunt, inditum.

Sed etiam omnibus.] Super his verbis Ciceronis, margo C. cum V. adnotat hæc: Sed et Ecclesiæ (prædixisse nempe) quæ hodiè decidit a religione et sanctitate per opulentiam et avaritiam, maxime prelatorum (addit C.) non tantum ciborum, sed et numerum.

Nati sunt] C. nate sunt.

Quasi, lava.] M. omittit quasi.

Lava pro dextera.] V. et C. Lava pro lava fiat, nunquam dextera pro lava. 399 Meius in textu, ut ex Glossa in hunc oculum colligitur.

Quia, hoc, æterna.] Hoc, nempe Norum Testam. illud, scilicet Vetus temporalium promittit.

Sandalia Apost.] M. Apostolicorum. Quod sandalia sint calceamenta, patet ex c. xx Isa. secundum LXX.

Sub terra in vase.] V. et M. In terra sub vase.

Et thuribulum.] Novellus, stylo plumbeo, addit in V. perforatur, ut sic legatur: Invertuntur sandalia et thuribulum perforatur.

Causa propter quam.] Nota varietatem. M. Causa propter quam (hic deest quæ) debet esse solus Deus, etc., ut in textu. C. causa propter quam, quæ debet esse solus Deus, et causa sine qua non possent fieri (alia desunt). Si spirituale sit ob temporale tantum, etc. C. ad latus addit: Alias facturus, ad illud: Sine qua non possent fieri.

Sine qua non fieret.] V. et M. Sine qua non fieret cum possit.

Pallium meum breve est.] Subandi quod in textu Isaia habetur: Utrumque operire non potest. Similiter in sequenti: Stratum meum angustum est: Utrumque recipere non potest.

August. Pro questu.] Ad Glossam in II Cor. u lectorem remitto.

Sed ex simplicitate.] Textus et Glossa interlinealis: ex simplicitate.

Non video.] *Hæc verba meitate tantum carmen A præcedens sequuntur, quia aliud interponitur. Item Hieronymus.] Consule Comment. in c. xxx, Prov.*

Insatiabilis enim est.] *Margo C. et M. post Claud., in Ruffinum :*

Semper inops quicunque cupit ; contentus honesto Fabricius parvo, spernebat munera regum. *Subdo ex Horatio, in Serm. Sat. 3.*

... Quid avarus?

Stultus et insanus. Quid si quis non sit avarus? Continuo sanus.

Quidni et Cornelium Gallum non minus diserte avarum describerent in medium produxero? *Audit ipsum Eleg. 1 :*

Quid mihi divitiæ, quarum si demeris usum,

Quamvis largus opum, semper egenus ero.

Imo etiam pœna est partis incumbere rebus,

Quas cum possideas, est violare nefas.

Non aliter sitiens vicinas Tantalus undas

Capitat, et appositis abstinet ora cibus.

Efficior custos rerum magis ipse mearum,

Conservans aliis quæ periire mihi.

Et paulo post :

Quærere quæ nequeo, semper retinere laboro,

Et retines semper, nil tenuisse puto.

Item idem.] *Horat. l. 1, ep. 2. Et ibid. 1 ait :*

Fervet avaritia, miseraque cupidine pectus.

Item idem : Cum.] *Hic B. Hieronymum scias citari*

Comm. in c. xxx. Prov. et lib. 1 adv. Jovinianum

c. 15.

Quid nervos.] *V. Quid nummos secessisse: Nicærus extra ordinem est. Vide Claudianum.*

Largitatem.] *Abest a textu V.*

Comitatur avaritia.] *Affirmat Seneca in De Beneficiis cap. 27 : Ne prodigum quidem avaritia liberamus. Et B. Hier. in Reg. Monach. titulo De paupertate ait : 384. Et postquam hoc fuerint consecuti (nempe divitiis) vides tradere se luxuriæ, et voluptatibus, et omni iniquitati, ut quod avaritia congregat, luxuria consumat.*

Poeta Claudianus.] *De bello Gildonico.*

Quomodo ergo sunt contraria.] *M. in marg. pro contraria habet communia.*

Item Genesis xxxi.] *V. aliter : item, ad detestationem avaritiæ valet, ut ait Hieronymus, historia illa quæ est in Genesi de Jacob : quomodo aufugit a facie Laban cum uxoribus, et liberis, et rebus multis. Inter quos fuerat sarata Rachel idola patris aurea et argentea. Quæ cum pater, eos persequens, quæreret, Rachel in fimo et sub stramento camelorum abscondit, et fingens se pati menstrua, desuper sedit, et sic patri quærenti deos suos, non assurgens, eum delusit. Postea Jacob et Laban confunderatis, Jacob ex præceptis Domini, jussit alienos deos abjici, et idola Laban, scilicet aurea, cum omnibus phylacteriis abscondit sub terebintho (Gen. xxxv). Per Laban mundus, per idola avaritia ; per Rachel, quæ interpretatur ovis, molliter pœnitens, quæ sub fimo abscondit idola, id est avaritiam, sed non omnino relinquit, sed supersedit, juxta illud Horatii (lib. 1, ep. 1) :*

Et mihi res non me rebus subjungere conor.

Jacob lactator, qui sub terebintho odorifera cum phylacteriis et appendiciis, id est sub ligno crucis Dominicæ, avaritiam et ejus appendicia abscondit, juxta Apostolum : « Omnia reputavi ut stercorea, ut Christum lucrificerem, et Crucifixum nudum nudus sequer (Philip. iii). »

Hoc idem Agatha, Agnes, quæ munera ab amatoribus oblata pro crucifixo respuebant. Hoc idem vitium detestatus est Dominus in Evangelio : « Venit princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam, quia nihil mundanum, nihil inter nos cadu-
entum appellit (Joan. xiv). » Item : Joseph vitium

avaritiæ detestatus est ; qui, cum per passum ab Ægyptiaca meretrice, id est mundana concupiscentia traheretur, donec rumperet laciniam, vel scinderet, expectare noluit ; sed pallio cum laciniis relicto citius aufugit, juxta Apostolum : « Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet (1 Cor. ix). » Item, adolescens qui relicta sindone nudus aufugit. Item Hieronymus : Ad sugillandam avaritiam sufficere debet historia, quæ est in Exodo (cap. xxxii) de vitulo conflati et auro, quem Moyses combussit et contrivit, pulveremque in aquam dispersit, et filiis Israel ad bibendum dedit, ut sic sine [s. fimo]. » vilissimi stercoris idololatriam detestarentur, per quam avaritia designatur. Item, movere nos debet exemplum ethnici, quod ponit Hieronymus c. 12, q. 2 : Gloria episcopi [al. Christi] est pauperibus omnibus providere. De Socrate (14*) qui cum Athenas tenderet ad philosophandum, et dediscentium [al. discendum] vitium avaritiæ magnum pondus auri projecit putans se non solum posse possidere divitias et virtutes. Ad idem facit Diogenes, qui tam spe vacuus quam timoris expertus, tutam, dolio contentus, transegit paupertatem. Cui, cum vidisset 385 lavantem olera, tertur dixisse Aristippus aulicus ejusdem principis : Si mihi credidisses, modo olera non lavares, sed in aula summi principis maneres. Cui ille : Si mihi credidisses, in aula principis adulator et pulpō non esses. H. c. etiam cum vidisset quemdam bibentem cum manu ad fontem, dixit : Nesciebam naturam dedisse mihi scyphum. Et mox parvulum scyphum, cum quo bibere solebat, ad lapideum confregit. *Hæc ex Vedastino codice m. s.*

Rachel fugiens.] *Historiam hanc exponit B. Gregorius, lib. xxx. Morul., cap. 16. Si B. Hieronymus alicubi explicaverit non vidi, interea V. asseverat. Casarius, Hist. suæ l. iv, c. 57. hæc transfert ad religioforum avaritiam.*

Cum immunditiam] *Duplex G. deprehendi in C. Reor esse Gregorius : Cum immunditiam, etc. In præcedenti nota citari locum.*

Supponere conor.] *V. atque M. Subjungere conor : at Horatii, cuius versus est, submittere. Lib. 1, ep. 1, initio.*

Laciniam.] *Neququam Lasciyam, ut M. et C.*

Mundanæ voluptati.] *C. Voluntati.*

Fimo immundissimorum.] *M. et V. sine pro fimo.*

Item Hieronymus.] *Post Luertium, epist. ad Paulinum De institut. monachi, quæ incipit : Bonus homo. Eadem refert, l. ii adversus Jovinianum, c. 7, et ep. ad Julianum : Filius meus. Præterea vide 12, q. 2 : Gloria episcopi.*

Sarcinati auro.] *Textus B. Hieronymi : Suffarcinati auro.*

Diogenis in dolio.] *De hoc idem tom. II, adv. Jovinianum l. 1, c. 9. Margines C. et M. hæc subnotant : Non speravit favorem alicujus, nullum mundane curavit.*

D Cum mundaret et lav.] *M. Cum commendaret et laudaret olera sua. Non sonant secundum scripta Valerii Max., l. iv, c. 3 in fine.*

Non lavares.] *M. consequenter legit : Non laudares.*

Qui me notat.] *C. in ora inferiori sic habet : Qui me vocat, es Diogenes. At in margine laterali ad eaput sequens, revocat hoc modo : Qui me notat, id est Diogenes.*

CAPUT XXII.

Non tantum exemplis.] *Hæc caput aliter inchoat V., in medio deficit in locis sacre Scripturæ, sed abundat exemplis quorum unum C. et M. in marginibus suis resarciunt. Describam modo ex V. quoad usque cum aliis concordet, postmodum notas C. et M. hic intermissas repetam.*

Itaque V. pro titulo legit : Contra acceptionem munerum. Incipit : Positis ethnicorum exemplis,

S. Hier. ep. ad Paulinum, De institut. monachi.

(114*) De Crate Thebaeo, non Socrate, ut habet

qui avaritiam detestantur, ponenda sunt majorum veteris et novi Testamenti exempla eandem supplicationem. Genes. cap. xiv : **376** Rex Sodomorum cum offerret munera Abraham redempti de victoria habita de hostibus, id est quinque regibus, qui patriam Loth devastaverant, respondit : Levo manu meam ad Deum excelsum possessorem cœli et terræ, quod a filo subtegminis usque ad corrigiam caligæ non accipiam ex omnibus quæ tua sunt, ne dicas : Ditavi Abraham ; dicebat enim ei rex : Da mihi animas, cætera tolle tibi (*Hæc desunt in C. et M.*). Idem vitium damnavit B. Thomas Cantuariensis archiepiscopus, qui cum cancellariam dedisset eisdem, inhihuit ne imaginem venderet, nec etiam arcuum vel cultellum acciperet, ne in manubrio aurum vel argentum sub prætextu [*al. pro-textu*] quocumque misceretur. Nota autem quod reprobi sunt, qui munera accipiunt, quod patet per Ephron, cujus nomen mutatum est in signum spiritualis mutationis ; quia pro agro suo ad sepeliendum Saram, sumpsit pecuniam ab Abraham licet coactus. Notebat enim gratis Abraham agrum accipere : et in hoc factio Abraham excusatur, Ephron accusatur (*Gen. xxiii*). Sed nonne si feneratorum vel Simoniacum cogere accipere [*addendum pecuniam*], cum gratis Ecclesiam vel mutuum vellet mihi dare, magis illo, vel illo peccarem ? Sic videtur Abraham magis peccasse Ephron ; Abraham tamen excusatur a sanctis ; sed nomen Ephron mutatum est propter munus acceptum, et dictus est Ephrem. *Cætera habentur in aliis duobus, sed ordine præpostero. Redeo ad notas dilatas.*

Acceptio nem munerum.] C. acceptio nem nummorum. Non placet, quia determinat acceptio nem, quæ de quacumque dono, munere, et re pretio estimabili intelligenda est.

Rex Sodomorum.] In margine C. et M. Gen. xxiii. C. Adit in sine. Hodie, Genes. xiv.

Cætera tolle tibi.] Margines C. et M. Omnia spolia præter homines. Vide Glossam hoc loco.

Expertis his quæ.] Audi quod ibidem vidi : Juri et partibus suis renuntiare potuit, non sociorum.

Item Gen. xxiii.] C. et M. Gen. xliii.

Appendit pecuniam Abraham.] Ad hæc addo, quod in marginibus C. et M. deprehendi. Sed nonne si Simoniacum vel feneratorum cogere accipere pecuniam, cum gratis Ecclesiam vel mutuum vellet mihi dare, magis illo vel illo peccarem ? Sic videtur Abram magis peccasse quam Ephron ; Abram tamen excusatur a sanctis ; sed nomen Ephron mutatum est propter munus acceptum et dictum est Effrem : melius Ephraem.

Item Gen. xxiii.] C. et M. in marg. Gen. lviii. Quasi viderem vultum Dei.] Margines prædicti sequuntur hic : Quia valde eum timuit.

Mente devota.] Idem margines habent : Ita et pro templo construendo.

Item Num. c. xvi.] M. et C. xli.

387 Dare tibi.] Textus Biblicus, dabo tibi.

Balac præbens.] C. et M. Balac præsens et offerens. Restitui ex textu Biblico.

Veruntamen pergens.] E regione ad marginem deprehendi in C. et M. quod et subdo hic : Similes sunt Balac, qui, datis aliquibus muneribus, ut benedicant vel maledicant ; quorum benedictio convertitur in maledictionem, et vice versa. Sequitur alius margo ad proxime sequentia : Beneficium spirituale conferendo. Item ad illud idem : Dabo tibi consilium, lego quod habet Glossa hoc loco. Etiam per mulieres pulchras eis (scilicet filiis Israel), dando eas. Unde sequitur immediate Apocalypsis sententia.

In Apocalypsi.] M. et C. notant, cap. ix ; hodie n.

I Reg. xv.] C. atque M. c. lxxiii.

Loquimini de me.] Margines præfati inquirunt :

Me excusando, si in aliquo deliqui vel commisi.

Scilicet Saul.] Hoc, solum M. legit.

Et contempnam illud.] Inter lineas M. Id est redam.

Item exemplo David, II Reg.] Hæc absunt in C. usque : Item exemplo David, III Reg. xiii.

Holocausta gratuita.] Post hæc, M. proponit in margine dubium, illudque solvit. Sic ergo : Queritur, quare Ephron accusat de pretio (*Gen. xxiii*), vendens locum sepulture, et non Ornan (*Jebusæus*) vendens locum ubi ædificetur domus Domino ? (*I Paral. xxi*.) Solutio : Quia Ephron vendidit sepulturam, locum scilicet deputatum sepulcris, ubi Adam, et Eva sepulti erant.

Item exemplo Ado prophetæ.] Restitui Ado pro David ex M.

Neque bibam aquam.] Genuina sacre Scripturæ lectio ; quare, summe miror, cur C. omiserit aquam, et cur M. virgula expunxerit et obelo trucidarit.

II Esdræ v.] M. et C. II Esdræ xxi. M. in margine addit Nehemias. Recte. Nam ille concionem magnam adversum eos (ut ejus verbis utar) congregat, ibidem.

Item Act. apost. xx.] M. c. xlvi. C. ultimo. In ultimo abusus.

Epist. Jude.] Duo c. n.

II Cor. xi.] Duo II Cor. xxv.

Gratis evangelizavi.] Margines duo : Cum stipendium possem accipere, quia dignus est operarius mercede sua (*Luc. x*).

Gloriatio.] Duo glorificatio, sed V. melius sicque, gloriatio, et addit : Non accipiendi, quod etiam in contextum reposui, qui glossam redolet hoc loco.

Occas. predicandi eis.] Margines C. et M. tales exprimere videntur, hoc modo : Propter curiosos ; et alias causas.

Ezechielis c. xvi.] M. et C. c. liii.

Super avaritiam tuam.] Margines supradicti sic exponunt : Sacerdotum, quasi **388** vix credibile est mihi super tantam avaritiam vestram ; sed descendam et video utrum opere compleverint.

Act. apost. xx.] C. et M. xlii.

Usque ad canipulum.] Canipulus, quasi canicapulus, est ensis, pugio, vel culter, in capula ferens figuram capitis canini. Unde Gallicæ Bracqueram, nomen a canis specie obtinet. C. legebat : Usque ad cli-punum, M. clinipulum. Talem cultellum dicimus Gallicæ, Canivet. Hoc vocabulo utitur Cant. l. i Apum, c. 16, n. 2 et l. ii, cap. xxix, n. 21.

Eccli. xx. Evania.] M. et C. Eccli. lvii.

Et quasi mutus.] Juvat hoc loco vidisse Glossam.

Correptiones eorum.] C. correctiones. Sed prior lectio convenit textui Scripturæ.

Obmutescunt.] Non penitus rejicio. C. Obmute-sciunt.

Item Isaias.] C. nota caput xciv. M. xciii.

Nota verbum excuss.] Deficit V. usque licum Strabus.

Sed Minima. Margo M. Ut annulus et hujus-modi.

Est ranunculus. Eadem videre est in Ecclesiastici c. xx, ad illa verba : Et quasi mutus.

Quod si prius viderint.] Ita B. Ambrosius Hexam. l. vi, c. 4. Vulgare est illud a similitudine deductum : Lupus in fabula, quando inopinato supervenit tertius, adstatque duobus, de se, colloquentibus male. Unde statim illi obmutescunt, aut sermones in id, quod primo in buccam venit, converunt, ut hoc involucro tertium delatant, nolentes se ipsos prodere detrahentes, aut male de illo sentientes.

Item Job xv.] M. et C. xiv. Nec mirum, quia olim minor capitum Jobi numerus quam hodie.

Item IV Reg. v.] M. et C. c. lxxvii. Biblia nostra antiqua legunt c. xxiv. Et hoc caput continet tantum quatuor lineas. Incipit : Nunc igitur accepisti, etc.

Finit inclusive : Leprosus quasi nix.

Accipias benedictionem.] *M.* super benedictionem *inter lineas* addit, scilicet munus. *C.* in *marginibus*: Ejus munus.

Vivit Dominus.] Quasi necessitate compulsus est jurare, ut juramento magis execraretur avaritiam. Ita *M.* et *C.* in *marginibus*. *V.* in *textu*.

Involvit caput lana.] Duo in *marginibus* : Simulans se agrotare. *Hæc de Demosthene desunt in V.*

Synanchen etenim.] Latini aliis nominibus hæc referunt vocantque, anguinam et argentanginam.

Illi autem argyranche, sive argentangina laborare dicuntur, qui pecunia multi redditi sunt, eaque supprimunt, quæ ex reipublice usu esse noverunt.

Exemplo Cyriaci.] Remitto lectorem ad Vitam S. Marcelli papæ, qua hoc exemplum continetur. *Surinus, l. 1.*

Saporis regis Persarum.] *M.* et *C.* Saporis.

389 Nec matrona casta est.] *Hæc sententia sancti Hieronymi abest in V. cum sequentibus usque ad*, item Hieronymus scribens. Super hoc : Casta, dicunt *marginibus* : Casta est quam nemo rogavit.

Signa sunt corrupti.] Vide II, q. 3. Pauper, et : Qui rector.

Item Jeremiæ c. vi.] *M.* et *C.* cap. xxv.

A propheta usque.] *C.* in *marginibus*. A planta pedis, etc. *Isaie 1.*

Item Exodi xxi.] Duo eadem, lxxvi.

De quodam oratore.] Simile legitur in Gellio, Nocturnum Attic. l. v, c. 19.

Diviti matronæ.] *C.* Diviti in commune.

Super ingratitude.] Duo eadem in *marginibus* : Leges Romanæ ingratos puniebant. Patet ex Valerio, Max. l. v, c. 3.

Familiaritatem principum.] *C.* famam principum.

Mendicandi, familiaritatem.] Iterum *C.* famam potentum acquirendi in *marginibus*.

CAPUT XXIII.

V. Præfert altum titulum : Contra multiplicem acceptionem munus, maxime a spiritualibus iudicibus.

Causa injusta acceptorum.] Ita *C.* Duo alia : Pro nulla causa imminente acceptorum.

Periculosa tamen.] *M.* perniciosa tamen.

Citra stipendium.] *C.* legebat circa, sed correctum contra. Neutrū placet.

Cum aliquis digno prop.] *V.* Cum aliis digne proposuerit dare beneficium ecclesiasticum, etiam magis crudelitas est, etc.

Esti in piis causis.] Quia bonus usus non iustitiat male acquisita. 14. q. 5. Neque enim.

Grangia.] Gallicum est, granges. *Cæsius dicit esse prædia, villas, etc.*

Pro justitia facta.] Nota varietatem. Ego ex *V.* et *C.* desumpsit, quod in contextum reposui *M.* Pro justitia facta ac omissa, vel pro injustitia faciendi.

Illi non sunt pastores. *V.* et *C.* prosequuntur periodum, qui non sunt pastores, etc.

Sed tonsores.] *C.* quodam legit, sed tortores. *Pudeat similes, jam non pastores, sed lupos.*

Excoriatores.] Dicebat magnus ille Tiberius Cæsar : Boni Pastoris tendere est, sed non deglubere.

In primo lib. Reg. xxv.] *M.* xli.

Quasi vindicaturus in eum.] Non bene *C.* iudicaturus.

Vade pacifice.] *C.* Vade in pace.

Depilatores sunt.] In *marginibus M.* et *C.* Non tondebis, etc. *Deut.*, c. xv.

390 Venales lenocinio. In *C.* abest venales. Circa hæc noto *marginibus iudices ipsos contingentes.* Mediocribus esse iudicibus, non dii, non homines, non

A conco, sicut nec divitibus, quo moles rerum mediocriter bonos vel malos esse non sinit. Perfecti ergo sint et :

Inter Socraticos notissima fossa cyneidos.

Id est avaritiæ, inquit *M.* inter lineas.

Si scilicet qui, et quia.] *Nolui omittere conjunctionem causalem, et quia, etiamsi M.* et *V.* omiserint. Nam vim habet.

Quotidianam rapinam.] Panes quotidianos (*M.* in *marginibus*), supple de vorant.

Ut simplices Christianos.] *V.* cum quotidiana rapina simplices Christianos absorbent.

Existentes.] *V.* et *C.* entes, ut supra adhuc notavi.

Cum Aod.] Tria, cum Aioth.

Præ avaritiâ.] *C.* pro avaritiâ.

Sed leva manus ejus.] Hoc, usque, qui non habent, deest, in *V.*

Cum agnis a dextris.] *C.* cum agnis dextris.

Zachariæ v.] *M.* et *C.* vii. Ab hinc, usque, Unde Hieronymus : Iudex, etc., desunt in *V.*

Misit massam pluri.] Omnis avarus impius, quasi diceret : Aurum sitisti, aurum bibe. Ita *M.* et *C.* pro nota.

Aurea nunc vere.] Ex *Proportio, l. ut, eleg. 11. Subdo versum præcedentem* :

Aurum omnes victa jam pietate colunt.

Venit honos.] *Ne displiceat, si subsequentes versus ad propositum conducentes etiam ex eodem adijcero* :

. Auro conciliatur amor.

Auro pulsa fides, auro venalia jura :

Aurum lex sequitur, mox sine lege pudor.

Item Arator.] *Hujus auctoritate usus est venerabilis Beda in Actu apostol., cap. iv, 5, et aliis. C.* pro Arator, legit Aratus, sed male, quia diversi sunt.

Quo sistat avare.] Iudex avarus, aiunt oræ *C.* et *M.* similis est magistro puerorum nimis (nimis in *C.*) intonanti quosque a pueris munusculum ei offeratur. Quod respiciens, demittit vocem, et suavius eis comminatur; qui licet munus prius verbotentis spernat, post tamen illud quasi invitatus accipit et remittit iram, pueris impunitis.

Custodis angelus.] Ut idola Laban. Duo *marginibus ex Gen. xxxi.*

Unde Hieronymus.] *Hæc sententia redolet ejus expositionem in cap. xi Prov.; in hac autem exemplaria maxime variant. Nam C.* et *M.* omittunt uelationem non, in hoc : Iudex non debet esse, etc.

Minus juste.] Scilicet injuste, ut *M.* inter lineas.

Unde Salomon.] *C.* ad latus Prov. xxv, *M.* xxxv.

391 Et appendiciis.] Appendicia iudicii sunt, supercilium grave, dilatio causæ, præstatio advocati, et huiusmodi. *Marginibus C.* et *M.*

Item Deut., cap. xxv.] Duo cap. xxxvi.

Augustinus dicit.] *Gregorius autem fere similia habet l. ix Mor., c. 17, in medio. Vide præterea l. q. 1. Sunt nulli. V.* omittit Augustinus in *textu*.

Miserus ejus.] *V.* et *M.* misericors ejus.

Percutit cor.] *C.* percutit pectus.

Oderunt eum.] Post hæc verba erat in *V.* Item in Parabolis : Nec iudex justus, iudex nec agnoscens. Sed cum non saperet hæc sententia eum ad notus revocavi prout in *marginibus C.* et *M.* deprehenderam. Sic est : Iudex justus nec videns, nec agnoscens, seu ut melius *V.* in ora superiore : Iudex non videns munus, nec agnoscens personam, justus. Recte, ut sit iustitia cæca.

Jeremiæ xxviii.] *M.* et *C.* 57.

Gregorius : Pro.] *Causa brevitatis te remitto, lector, ad l. ix Moral., c. 17, ubi fuisse munera discernuntur, sicut apud B. Hier., tom. VII, in Psal. xxv, ad illud : Dextera eorum repleta est muneribus.*

Ne possit cernere verum.] *Ita Arist.*, i. *Rhetor.* A in C. Hostes iniusti et iniusti. Amor, odium, proprium commodum, sæpe faciunt iudicem non cognoscere verum.

Item Exod. xviii.] *Duo xxxiii. Parc et sequentia, naque* : Item in Sallustio Cato, *absunt. in V*

Multitudinem negotiorum.] *Margines* : Utilium etiam et honestorum. Quia Juvenal. sat. 6 :

Imponit sinea sapiens et rebus honestis.

Viros nobiles.] Nam divitiarum terror ipse sibi exigit honorem, inquit B. Benedictus Reg. c. 111. *In marg. C. M. id vidi* : Deut. ii. Ibi enim hoc idem reperitur. *Notavi locum ad textum.*

Oleum additur camino] *Proverbium est quo utitur Horatius*, l. i. Serm., satyra 3 in fine. *Significat autem malo sumentum et alimoniam suppeditare, quo magis ac magis angeatur. Utitur eodem Hieronymus in ep. ad Eustochium.* Vinum, inquit, et adolescentia duplex incendium voluptatis. Quid oleum flammæ adjicimus?

Et decanos.] Avaritia prælatorum induxit ne unus sacerdos modo paucis præsit, ut inter eos iudicet. *Ita margines duo.*

Audite illos,] scilicet populum. C. inter lineas textus.

Distantia personarum.] *Acceptio. Margines.*

Parvum audietis.] *Idem* : Pauperem : Sicut magnum : Divitem.

Deut., cap. xvi. C. LXXIV. M. LXXII.

Immobiles.] *Glossa interl. hoc habet. Sed quarunt margines* : Quare ergo firmarii, singulis annis auovendi, populo præficiuntur propter avaritiam?

In omnibus portis.] *Hoc est. singulis, ut M. inter lineas. Sed denuo questio* : **392** Quare ergo unus duos episcopatus, et iudicium duarum civitatum sibi usurpat, ut ipse cæcus, ex avaritia absorbeat mare? *Tales moveantur exemplis mirabilibus Cæsarii, l. ii, c. 28, 29, et aliis seq.*

Iusto iudicio.] Divinæ legis, C. inter lineas, M. *antem*; ordine legis.

Alteram partem decli.] Scilicet prece vel pretio, amore privato, vel odio. C. ad latas. M. inter lineas.

Excecerant oculos.] M. *ibid.* Vertunt auctoritatem. *Hoc ex B. Amb. in ep. II ad Cor. c. viii sub initium. Ibi enim* : Vim auctoritatis inclinavit.

Sapientium.] Mundo, scilicet, non Deo. C. in marg. M. inter lin.

Verba iustorum.] Prius, *ait M. ibid.*

Exsequeris.] *Bibl. a S. Persequeris. C. exsequaris. Ad illud margines* : Nec prece, nec pretio, nec duritia æquo, nec remissius.

In Sallustio Cato.] *eodem videbis apud Ciceron. De oratore, et B. Amelium, De similit. Mundi. Hic enim* : Quatuor modis, iudicium pervertitur : Timore, cupiditate, odio, amore.

Tullius in Officiis.] *Lib. iii. ante medium.*

Et non tribuere.] C. et nondum tribuere, *addit M. vere.*

Hæc amicitia.] *Ita Cicero. C. Vel amicitia.*

Deponit enim personam.] *Cicero* : Ponit, etc. V. Deponit enim personam amici, et quia cum personam iudicis induit.

Et ut exorandæ litis.] *Cicero* : Perorandæ liti tempus. C. *sic habet, sed ordine perterso* : Exorandæ litis quoad tempus, licet per legem accomodat.

Nescio vos.] *Die tacet V. usque* : Item : Audite verbum hoc.

Item Amos.] *Margines, c. xix.*

In absinthium.] *Latera, in amaritudinem.*

Et depopulantem vel.] *Tria hæc omittit C.*

Super potentem affert.] *Extendit manum suam in retribuendo, et retribuens abundanter facient. sup. Margines ex Psal. xxx.*

Perfecte abominati sunt.] *Margines* : De tali dictum est : Cum corripere vitiosos satyram fecit non sermonem.

Hostes iusti et iniusti] *Novellus quidam scripsit*

A in C. Hostes iniusti et iniusti.

In porta iudicium.] *Subaudiunt margines* : Iustum. Non est enim iudicium nisi iustum. Si nobis iuiqui saltem proximi simus æqui. Iuste iudicate, fili hominum. *Hoc, Iuste, Glossa est interl. in c. ix Levit.*

Quæ conterunt.] *In Bibliis ad homines iniustos* : Qui conterunt.

Pignoratis.] *M. pigneratis.*

Item idem c. iii.] *Duo xii.*

Item c. iv.] *Idem xv.*

Vacca pingues.] *Margines* : Effeminationem et lasciviam exprimit eorum, per femininum genus.

393 Quæ estis in monte.] C. *Quæ estis effeminate in monte Samariæ.*

Samariæ.] *M. inter lineas* : Id est superbia.

Officialibus vestris.] *In Bibliis* : Dominis vestris. Et bibemus.] *De præda pauperum ablata. Margines.*

In Arnon.] C. *Vermon. M. Ernon. C. et M. inter lineas* : Id est in exilium. *Ex nunc deficit V. usque* : Item Amos.

Item idem c. vi.] C. 25.

Capita populorum.] C. *Philosophorum.*

In Chalanne.] *Duo in Cataloge*

Facinorosa.] C. *Facinora.*

Apud idololatrias.] *Hoc nota in omnibus fere m. ss. corrigendum ubi idololatrias.*

Item Joel cap. iii.] *Duo ix.*

In prostibulo.] *In Bibliis* : In prostibulum.

Demolientes.] *Glossa interl. est V. demolentes.*

Item Osee.] *M. u. hodie iv.*

Oblita legis.] *Duo oblitii.*

Oblata pro peccatis.] *Glossa est interlinealis, quæ ad sacerdotes maxime dirigitur.*

Item idem : Audite.] *Duo tum in textu cum margine, c. 14.*

Et domus Regis ausc.] *Ut nullusexcipitur. Margines.*

Et rete expansum.] *Sex extensum ut C.*

Super Thabor.] *Montem, ait M. inter lineas.*

Item Amos.] *Duo ad latas, c. xxvii.*

In nihil.] C. *Lætamine nihilo.*

Qui dicitis.] C. et M. *Quid dicitis?*

In fortitudine.] *Margines C. et M. in nobilitate generis et potentia.*

Nobis cornua] *Iterum deficit V. usque ad illud Michæ vi* : Numquid iustificabo.

Item Osee : Si fornic.] *M. et C. notant c. xiiii : a marg.*

Item Malachiæ.] *Duo ii. Brevitatis causa Lectorem remitto ad Glossam super hæc loca S. Scriptura.*

Nonne malum illud est.] C. *in me malum est.*

Non est mihi voluntas.] *M. non est nisi voluntas in his.*

Sed ego exsufflavi.] *Aliter textus Biblicus Malach. i, 15.*

Item idem c. 2.] C. c. 3. M. 3.

Et armum dextrum.] *Fortè, ut habet Glossa, id est, armum animalis dextrum.*

Altare Domini lacrymis.] *Non penitentia, sed pecunia rapta, lacrymis pauperum acquisita. Ita margines duo.*

Item Michæ ii.] *M. vii. C. vi.*

364 In luce matutina.] *Id est* : Mane impletis, quod nocte in verbis tractatis. *Percurre Glossam in erl. hoc loco.*

Contra Deum est manus.] C. *comparatio contraria, sed inconcinne, unde melius M. contraria operatio, Deo scilicet ; estque id ex Glossa interlineali desumptum.*

Item idem : Nonne.] C. *in textu et M. in margine, c. 7.*

In adversarium consurrexit.] *Margines duo* : Contra me surrexit cum adversariis meis, C. suis.

Tulistis laudem meam.] *Cum iugiter per vos no-*

non meum blasphematur. *Margines collaterales ex A rem, et sanctis devotionem inferre. Unde Prover. xx : Ruina est homini devotare sanctos. C. male denotare.*

Item c. 3. Audite.] Duo c. 9. Audite, vos scilicet episcopi, sacerdotes, diaconi, inquit iidem.

Tollitis pelles eorum] H est, exteriora, inquit margo C. estque Glossa interl., at M. inverso ordine tegit Glossam in textu (hoc est, exteriora) et textum inter lineas videlicet, pelles eorum. Sequitur ibidem : Et carnes eorum, id est, interiora, C. ibidem.

In medio ollæ.] *Margines* : Sic miserabilem plebem affligunt in Ecclesia.

Item idem : Hoc dicit Dom.] C. et M. c. ix, hodie in.

Sanctificant super eum.] Auctoritate sua, quia sancta affirmant et movent. *Oræ collaterales C. et M.*

Item idem : Audite.] Dno notant c. 2. hodie 3.

Quia ædificatis.] *Tactus Biblicus* : Qui ædificatis.

In sanguinibus.] *Margines addunt* : Peccati, et B casualis affectus.

In medio nostro?] Quasi diceret : Quia auctoritatem ligandi et solvendi, et sacramenta confertendi habemus. Ita *margines.*

Item c. 6. Audite.] Duo c. 17.

Et quis approbabit.] C. appellabit.

Athue ignis.] *Inter lineas M.* Concupiscentiæ, et superbie.

Mensura minor.] Duo, Vindicta Dei, pro mensura etc.

Item cap. 7.] Dno, 18.

Rectus cum hominibus non est.] Præ avaritia et libidine, aiunt duo.

In sanguine insidiantur.] Ut fraudulentè, et cum peccato subditos sibi dare cogant. Ita *margines duo.*

Judex in reddendo est.] *Iidem* : Mutuo se favore, et obsequiis et remissione defendunt : quia sicut ab aliis judicari volunt, sic alios judicant.

Amos cap. viii.] *Tria*, xxxii.

Malachiis cap. ii.] *Tria*, iv.

Ad Laodic. c. i.] V. 3. C. 4. *Hæc epistola, ait Bellarminus, inter apocrypha rejicitur. De Script. Ecclesiasticis. Eam videre est in Bibliothecæ sanctæ Sixti Senensis in dictione Paulus apostolus, et alibi.*

395 CAPUT XXIV.

Fascinulas, ostia.] *Tria* hostia, vitiose.

Piscatores pecuniarum.] Cæsores, imo novacula hursarum pauperum. C. ad latus.

I Reg. C. ii.] C. cap. vi. Duo omittunt numerum.

Officialium (tria sunt gen.) *Tria in oris sic* : Officialis, confessor, quæstor, vel (V. omittit vel) tortor, præpositus. *Hoc verbum tortor vix scribere audebam, eo quod male et dissonè audiatur apud episcopi subditos, unde hodie promotor (quod dulcius sonat) dicitur. De officialibus tam ecclesiasticis quam sæcularibus videatur quid dicat B. Aug., to. II, ep. 54 ad Maced. sub finem.*

Confessor.] *Hic est Pœnitentiarius.*

Per fas et nefas.] *Hodie non sic, saltem in Belgio nostro.*

Præpositus ruralis.] *Is est decanus Christianitatis.*

Rara consultatio.] C. Raro consultatio. Cum tamen (sic enim *margines duo*). In sanandis necessaria est morborum manifestatio, ut curentur. *Sic Hippocrates* : Non curatur morbus nisi cognitus.

Bursas pauperum.] *Solum V. addit pauperum.*

Pecuniæ, rapiæ.] *Ly* pecuniæ abest in V. et M.

Proprie pecuniæ.] V. propriæ substantiæ.

Undecunque proficere.] C. in latere videbat legi undecunque pro undecunque.

Compit de devotare.] *Medicere, scilicet per supro-*

rem, et sanctis devotionem inferre. Unde Prover. xx : Ruina est homini devotare sanctos. C. male denotare.

Super omnem peccatorem.] *Tramulus hoc exemplum in textu scribebam, verius ne quidam nebulones in episcoporum officiales nostri temporis retorquant, cum hæc omnia de malis ministris dicantur. M. contra omnem peccatorem.*

Occidit rex Cyrus.] *Resitui ex fine cap. xii. Danielis. V. enim : Rex Darius. C. et M. Rex Nabuehodonosor.*

Augustinus : Crimen.] *Considera locum et proderit, tom. X, in appendice, serm. 3. in fine, de diversis sermonibus.*

Item Hieronymus] *Nec ausus sum hic auctorem abusus inensare. Dicam interim me nondum legisse hæc sententiam apud B. Hier., sed apud S. Aug. loco in nota immediate præcedenti citato, et apud Venerab. Bedam in c. iii Lucæ*

Prædo grassetur.] *Hic tacet V. usque : Item, et quo l' execrabilis est.*

Mereede sua.] M. cibo suo, ut Matth. x,

Per vicarium.] *Quid hoc in M. Privicarium? Anathema Jerichontinum.] M. Anathemata Jerichontium.*

In Josue vi capite.] Duo xiii capite.

396 Propter Acham.] *Non propter Achor, ut M. et C. Nam Achor nomen rallis est, Josue vii.*

Est spirituale.] M. est speciale. Non sapit. Itaque, *absolutionem vendere, cum sit quid spirituale, Simonia est. Sic et de administratione sacramentorum licendum ut patet ex 1, q. 1. Nullus episcopus. Et : Quidquid invisibilis.*

In pœniam pecuniariam.] *Sex muletam. M. in pœnam peccati.*

Quoad pœnæ illationem.] *Est enim Simonia exigere aliquod pro absolutione ab excommunicatione, quasi pretium absolutionis, non tamen quasi pœnam aut muletam pro culpa. Ita censet B. Thomas 2-2, quæst. 110 a. 2, 3*

Communiæ alieni.] *Hoc est communitati.*

Quæ hodie venalis propo.] Usque adeo hoc inolevit malum, ait B. Aug. ut jam quasi ex consuetudine vendantur leges, corrumpantur jura, sententia ipsa venalis sit, et nulla jam causa possit esse sine causa? t. X. Append. de diver is, serm. 3 post medium. *Hæc multis exemplis confirmat Cæsarius fere auctoris nostri contemporaneus. Porro Petrus Blesensis talia detestans inclamat : Officium officialium est hodie jura confundere, transactiones rescindere, suppressere veritatem, quæstum sequi, æquitatem vendere, etc. Plura pelis? Vide B. Bernardum, serm. 6 in Psalm. Qui habitat, ubi sic ait : Ipsa quoque ecclesiastica dignitas officia in turpem quæstum et tenebrarum negotium transiere; nec in his salus animarum, sed luxur quæritur divitiarum. Propter hoc tendunt, propter hoc frequentant ecclesias, missas celebrant, psalmos decantant. Pro episcopopatibus, et archidiaconatibus, et abbatibus impudenter hodie decertatur, ut ecclesiarum redditus in superfluitatis et vanitatis usus dissipentur. Hæc ille de venalitate administrationis officiorum ecclesiarum sui temporis.*

Metus archidiaconi.] *Profecto nisi præviderem vitia prædecessorum hic relata, posteris fore ad cautelam, silentio præterirer, quæ in oris marginalibus C. et M. deprehendi ad illud archidiaconi nomen. Quæ? Audias : Portantis (archidiaconi) discordians in Ecclesia, non pacem.*

Judicium aquæ.] *Hodie nulli pro causa pecuniaria ad judicium aquæ condemnantur, eo quod suboriantur multi alii modi pecunias exigendi et extorquendi. Videtur autem ex sequentibus inrefigi de judicio projectionis in aquam, quod perinet ad purificationem vulgarem, quæ jure canonico damnata est et prohibita, quia ibi tentatur Deus, 2, quæst. 3, cap.*

Mennam. Cap. Consulisti, et cap. Monomachiam. A GUILLELMO, SIMILITER CAESARIUS ET CAUSTPRATANUS IN I. APUM multis locis.

Judicium experiar.] Quædam hic omittit M. Ait ergo: Sed judicium experiar, et invenio justus, dato pauperibus quinquaginta solidos (qui pro benedictione aquæ exigenter) in pastum. Irrisus est ab omnibus, simulque quæstor palatii.

397 A sacerdote quinque solidi] Quasi sub obtentu religionis punientiorum criminum, aiunt margines duo, cum hoc fiat causa loculorum emungendorum.

A cupiditate.] Hoc omittit M. Sacerdotum Bal.] Non Balac, ut C. Nullam subicebant.] Hæc non legit M. Supersederint citationi.] M. Superst irritatiom. Abusus parcus est.

Cum hoc Ecclesia.] M. et C. cum hoc pro Ecclesia majori parte, etc. Pro præpostere positum est.

Estne tale juramentum.] Ego, ait C. ad latus, nec jurarem, nec juramentum hujusmodi, si fecero, servarem; sed irritarem, utpote indiscretum, et pacis inimicum, et contra Deum.

Ad hæc ostiola.] M. his omissis ait: Item: Quidam canones, etc.

In secundo vel in tertio.] Habetur hoc, extra de consang. et affin. c. Non debet irreprehensibile. Conc. Trid. sess. 24, cap. 4 De reform. Matrim. Imitavit impedimentum affinitatis ex illicita copula ad primum et 2 gradum tantum, statuens in aliis gradibus post eam contractum non dirimi.

Prohibito nostro.] Mediantibus tamen illis pecuniis. Ergone sic dispensationes pecuniæ obediunt?

Decretum biceps. Vide 30, q. 4. Qui spiritua-

Item: hæc ostiola] Hic tacet V. usque: Illi sunt muscæ.

Sunt merguli.] Glossa in c. xi Levit inquit: Mergulus avis est longi colli, cibum, aut prædam, ex profunditate terræ vel aquæ trahens: nec imitanda est, etc.

Prohibetur in lege.] Levit xi, De accipitre audi margines II:

Nisus et accipiter, quarum prædatio vita, In reliquum volucrum degere vulgus habet.

Nisus alio nomine dicitur Halicæetus ut Levit. xi. Videatur fabula Nisi regis viri Metam.

In retia aliorum.] Nempe in bursus dominorum, quorum sunt officiales.

Si seminaverimus.] M. variat sic: Si seminavimus nos, scilicet est seminatio causa nostræ messis, quasi hæc seminatio, illam messem exigit sibi debitam.

In ratione dati.] Ita M. et C. At V. In ratione dati et accepti, cum pax Ecclesiæ det spiritualia et accipiat temporalia?

Des spiritualia.] M. Si dederis spiritualia debite accipis temporalia. Recte. Ergo perperam improbant quidam, in eo etiam impie reprehendunt R. P. religiosorum ordinum mendicantium, seu, ut magis placet, fructificantium, eo quod a paginis, hoc est rusticis, victum et alia vite necessaria percipiant, cum illa, lector. jure promeriti sint; quia in sudore vultus sui, in nuditate, et frigore, et simili aeris intemperie verbum Dei disseminant, animarum salutem arvide silientes.

Ab incorruptis.] M. incorruptis.

393 A malis accipitur.] V. Hic addebat signum interrogationis, at ego postvosui ad illud calumniam?

Administrationis sibi.] V. administrationis suæ debita.

Sequela garcionum.] Garciones pueri sunt aut sumuli, aut, aliquando in malam partem, nebulnuculi. Hoc vocabulo utitur B. Bernardus in Apol. ad

GUILLELMO, SIMILITER CAESARIUS ET CAUSTPRATANUS IN I. APUM multis locis.

A manibus vestris.] V. a maneribus vestris. C. animabus vestris.

Quia tali debetur.] V. Quia tale debetur pabulum. C. quasi tali debetur pabulum.

Sed utinam Deus.] C. et M. Sed utinam aliquis.

Et devorarent.] Non et nononina. ent, ut quædam legit C.

Item: Prædicatur.] Hic usque: Item: Officiales, M. et V. deficient.

Ut detumescent.] Hoc omittit C. Nonne quadrat illud Horatii De arte poetæ.

Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo? Sibi que sordes peccati.] C. Sicque sordes, etc.

Job, cap. xxxi.] C. et M. Job. xxv in fine. Olim, ut supra dixi, erat minor numerus capitum Jobi.

CAPUT XXV.

In sumario C. omittitur ecclesiasticorum. In V. variat titulus, sic: Quod sine questu et vana gloria conferenda sint et tractanda spiritualia, et contra horarios summos, sed de his in capite seq.

Verum etiam.] Sana est lectio et liquida. Quare. M. ritiose omittit hæc verba, eorumque loco legit: ut, in celebratione.

Questui renquib.] C. quæstorum publicam. Ad hæc suggero verba Sapientis Prov. xxxix: Rex justus erigit terram; vir avarus destruet eam. Peremptorium enim est in principe, ait Pet. Blesensis, vel anam adorare munerum, vel favorem quærere personarum. In quorum manibus, ait Propheta (Psal. xxv), iniquitates sunt, et dextera eorum repleta est muneribus. Transibunt iniquitates in penam, et munera in dolorem. Hæc ille.

Apollo Pythius.] Tris Phitius. Est autem Pythius Apollinis cognomen a Pythone serpente, ut quidam volunt, inditum.

Sed etiam omnibus.] Super his verbis Ciceronis, margo C. cum V. adnotat hæc: Sed et Ecclesiæ (prædixisse nempe) quæ hodie decidit a religione et sanctitate per opulentiam et avaritiam, maxime prelatorum (addit C.) non tantum ciborum, sed et munerum.

Nati sunt] C. natæ sunt. Quasi, lava.] M. omittit quasi.

Lava pro dextera.] V. et C. Lava pro lava fiat, nunquam dextera pro lava. 399 Me ius in textu, ut ex Glossa in huic locum colligitur.

Quia, hoc, aterna.] Hoc, nempe Norum Testam. illud, scilicet Vetus temporalia promisit.

Sandalia Apost.] M. Apostolicorum. Quod sandalia sint calcementa, patet ex c. xx Isa. secundum LXX.

Sub terra in vase.] V. et M. In terra sub vase. Et thuribulum.] Novellus, stylo plumbeo, addit

in V. perforatur, ut sic legatur: Invertuntur sandalia et thuribulum perforatur.

Causa propter quam.] Nota varietatem. M. Causa propter quam (hic deest qua) debet esse solus Deus, etc., ut in textu. C. causa propter quam, quæ debet esse solus Deus, et causa sine qua non possent fieri (alia desunt). Si spirituale sit ob temporale tantum, etc. C. ad latus addit: Alias facturus, ad illud: Sine qua non possent fieri.

Sine qua non fieret.] V. et M. Sine qua non fieret cum possit.

Pallium meum breve est.] Subandi quod in textu Isaia habetur: Utrunque operie non potest. Similiter in sequenti: Stratum meum angustum est: Utrunque recipere non potest.

August. Pro questu.] Ad Glossam in II Cor. II lectorem remitto.

Sed ex simplicitate.] Textus et Glossa interlinealis: ex simplicitate.

Duo fines sunt.] M. omittit duo. Hos autem fines A duplices discerne ex B. Aug. tom. VIII, in Ps. cxviii, concions 12, ante medium.

Timor pœnæ.] C. Timor pecuniae et æris? V. Timor pœnæ eius, hoc est, existens, seu continuo præsens. Et timor hic a peccato excusat, ut infra habetur. Unde Hieronimus

Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Et amor Dei.] Iterumque ex eodem :

Oderunt peccare boni virtutis amore.

Scilicet oculus dexter.] C. hic mancum est. Sic autem : Et amor Dei, scilicet oculus dexteræ ad diligendum Deum. Ubi est ergo, etc. Reliqua desunt.

Hi sunt fines.] C. fines.

Loco pignoris.] M. tenuissimis characteribus ait, pignoris, sed hic signum sunt ; etsi quidam velit :

Pignora naturam dicuntur, pignera rerum.

Alteram molarum.] Quoniam longum foret hic multorum expositiones recensere, lectori suggero B Cossam in Amalocum, et B. Gregor. tom. I, Moral. xxiii, cap. 11, initio.

Sed maxime.] V. caret Sed.

Cum ergo prima non sit.] Prima, scilicet mola timoris. C. Cum ergo prima sit meritoria. Male contradicit.

Sine secunda.] Amoris Dei nempe. Ergo una timendus est ut Dominus ; et amandus, seu honorandus, ut pater.

300 *Mola concupiscentiæ.] Vel, cupiditatis, ut habet V.*

Vel quarta vanæ gloriæ.] Vanæ omittunt M. et C. vitiose. Nam omnis gloria, maxime popularis auræ, vana est, imò vanitas ipsa. Secus autem de gloria, testimonio conscientie serenatæ, de qua II Cor. 1.

Ut nec tertia.] M. Ut hæc tertia. Insuper.

Mens divisa non.] Attende tibi ipsi, ait B. Ephrem De virgin. sub finem, nequando in oratione sub illucque mens tua evagetur. Et infra : Cogitationes ac sollicitudines quasquæ rerum terrenarum, circumquæ ex corde tuo absconde, etc.

Auram vir de domo.] Seu Ammiramis, ut Josephus, ex uxore sua Jorhabed, item Joehobel, genuit Aaron et Moysen., l. II Antiq., c. 9.

Ora bene operando.] C. ad latus hæc habet : Osanna in excelsis, non pro infirmis.

Cum duplex legatur.] M. Cum duplex legatur invitorum, ponitur et classicum tertium in Ecclesia, efficacius cæteris invenimus denarium. V. quoque : Denarium. Per classicum intellige pulsam, quo ad horas clerici convocantur. Id colligo ex cap. sequenti. Per Psalmum autem xciv : Venite, exsultemus Domino.

Tertium in Eccles. efficacius.] Quod nempe magis invitât clericos mercenarios.

August. non propter.] Solum C. Augustinus.

Sine omni corruptione.] Glossa est tum interl. cum ordinaria.

Cruce et martyriam.] Crux et maxime ihud, etc. C.

Illico noluit Dominus.] C. perperam, voluit. Nam infra contradicit his verbis : distincto amotionis pœnæ.

Anoveri pœnam.] V. id est mortalitatem nostram.

CAPUT XXVI.

Titulus hic præfixus, ex M. desumptus est. Nam V. et C. caput præcedens non dividunt, in ora tamen collateralia C. lego : Contra denarios horarios.

Allectorii in spir.] Scilicet, ait V. denarios horarios pro horologio, ut fiant, etc. Ad hæc in margine dicit : Missa constituta, quæ alias non consti-

tuitur, nisi ut per oblationes ad illam factas sustententur pauperes, Simoniam parit.

Mellius quam loquentem.] M. et V. meliusque loquentem.

Sanguinem Christi.] V. Sanguine Christi. Male. Quoniam in seculum.] Psalmus hic est cxxy, etsi in eo non in seculum, sed in æternum legamus. Ait enim B. August. Græcam litteram posse interpretari tam in æternum quam in seculum. Sic autem legitur αἰών, αἰών. Vide tom. VIII, expositionem Psal. cxxy initio.

Mercenarius enim.] Ita B. Aug. t. IX, tr. 46 in Evang. Joannis.

401 *In alea ludentium.] Audite, clerici, B. Basilium alearum [ludum-describentem : Si vos, inquit, dimisero, sunt qui protinus ad tesseras aleasque sese conferent. Juramenta sunt illic, contentionesque pergraves, ac avaritiæ partus. Spiritus malignus assistit, furorem punctis acossibus illis ludæitium insanissime accendens : etc. Hexam. homil. 8 sub finem. Clericis suis ludum insignem olim extruxit Wiboldus Cameracensis et Atrebatensis episcopus, quem Baldericus in Chronico Camerac. et Atrebat. lib. 1, c. 88, fuscè describit. Exstat apud nos ille spiritalis ludus, seu tabella laboriose distincta et delineata, qua nostri, ut apparet, inter se colluserunt. Nominos vespertinos.] V. nummos horarios vespertis decantandis, etc.*

Et prius in Ecclesia.] V. Et post eas (scilicet vespertas) eos in Ecclesia distribuendos. Placet utique.

Distribuendos esse.] Margo C. cum V. Super tamen prius residentium (V. sedentium) quousque pulsaretur extremum classicum, hoc est, ultimus pulsus.

Item : exemplum prælati.] Supple, valet ad detestandum, ut supra. C. exemplum prælati præsentis, petentis in Ecclesia, etc.

In scrinis.] Variato, scilicet, antependio altaris, festo, colore, consententi.

Ploratorum et ploratricum.] Ut legitur de Præfca muliere ad planctum mortuorum conducta. Sic Horatius [de Arte poet.

Ut qui conducti plorant in funere, dicunt

Et faciunt prope plura dolentibus ex animo sic : Derisor vero plus laudatore movetur.

Solent enim gentiles nannias et cantica lugubria canere in morte defunctorum et alios ad plorandum inducere. Idem etiam apud Judæos, ut patet ex Evangelio, moris erat facere, Matth. 11. Ibi leguntur adfuisse ihibicines cum Jairi principis puella obiisset.

O nannii, nannii.] Illic Juven. versum, sat. 5, omittit M.

Quid idololatæ sunt.] Id probat B. Hieron. in cap. v. Ephes. his verbis : Quia sculpturam ipsius nannii colit, et idola in eis exalata veneratur. Ut voracium Deus venter est, ita cupidorum quoque justissime pecunia dici potest, maxime cum in alio loco Apostolus cupiditatem idololatriam vocet. Pro idololatæ antiquitus scribebant idolatæ.

I. Thess., c. v.] V. et C. II. Thess. Addit quoque C. c. ix.

Ab omni specie.] C. in latere, ex Ovidio. Herodotum, ep. 16 :

Est virtus placitis abstinnisse bonis.

Quia scandalizat.] V. et C. Quia scandalizant proximum per sinistram, alliciens (allicere C.) quempiam per dexteram. B. Augustinus libro De ovibus : Curemus, inquit, nil facere, quod veniat in malam suspicionem infirmo fratri.

Tarpis autem species.] Nunquid excussio locolorum, sicut repletio illorum, parit Simoniam ? Ita C. in margine.

402 *Horæ nummarie.] V. Horæ nonæ S. Maritæ. Repaguloque.] Repagulum est vectis, ostio adversus vim oppositus. Gallice : Barrière, ou Barre. Et tanquam vetule.] M. hoc omisso ait : Cucur-*

rerunt clerici tanquam ad solemnitatem. Quidam A se etc. *C. autem*: Tanquam ad solemnitatem vetulæ ad votum. *V. vero, mea sententia, melius*: Et tanquam vetulæ ad unctum. *Proverbium enim est Gallicum*: Courir à l'oinct, ou, au gras bouidin, quo caxantur clerici, qui lacri causa tantum currunt ad templum, et morati in choro per modicum tempus (sufficiens tamen, ut loquuntur, percipiendis distributionibus) statim recedunt. Unde poeta:

Pinguis amore lucri lambunt camelabra cati.

Sic de advocatis aliisque similibus dicitur: Engraisser les mains.

Tangi notaretur.] *C. videretur.*

Quidam præbendarius.] *C. et M. præbendatus.*

Oliverio corrente.] *V. Olivero. C. male oblivorio.*

Murmuravit et doluit.] Quod non luderent alea et hujusmodi, aiunt duo margines.

Et quod assidui.] *C. Et quod assi interessent, forte voluit assidui.*

Notabilis Ecclesiæ.] Alludit auctor ad illud Ovidii B de Ponto, l. II, e'egia 3:

Illud austeritate sanctum et venerabile nomen, etc.

CAPUT XXVII.

V. Titulum capituli sequentis hic anticipat De venalitate, etc.

Et damnabilis.] Simonia hæresis contagium, inquit Hugo, l. II De sacramenti, part. I, Jam olim in Balaam pullulavit, qui divinationis pretio proposito, ad maledicendum populum Dei perrexit; debine hujus dum leguntur auctores emeruisse; alter sub prophetica, alter sub apostolica doctrina. Primum Giezi magister esse vendentium, deinde Simon videtur emptor. Horum autem sectatores, sicut non sunt in errore diversi, ita nec in damnatione divisi.

Totus enim Christus.] *V. omissa interrogatione, sic legit*: Præcipue in eucharistia, ubi totus Christus, etc.

Gratiæ distribuuntur.] *V. pro gratiæ habet Ecclesiæ.*

Quam tamen exuere.] *Hæc parentesi inclusa, V. et M. intermittunt.*

Altaria Dei sic vocal.] *Plura hæc de re videri possunt in Comm. B. Hieron. in c. XXI Matthæi.*

Non dantes, nihilque.] *C. Non dantes, ubique, nihilque offerentes.*

Augustinus: Domus.] *In C. et V. abest Augustinus. Nemo in oratorio.] Eadem habemus in Regula S. Patris nostri Benedicti, c. 52.*

403 In hoc dant omnibus.] Cujuslibet sexus et conditionis. *C. in ora.*

Bis legitur ejacisse.] *Solus Joannes, inquit idem ibidem, loquitur de prima, ejectione scilicet, alii de ultima, Matth. XXI.*

Venalitatis columbæ.] *Per columbam, scias Spiritum sanctum figurari, ut docet B. Aug. l. IX, tr. 10, in Evang. Joan. ante medium.*

Proximum alia.] *C. inter lineas, pro alia, suggererat corrigendum, similia.*

Non accusemus, non propalemus.] *C. Non accusemus ut propalemus.*

Sic paratiores.] *Hæc apud B. Hier. in c. XXI Matthæi.*

Facilitatem.] *C. Facilitatem accipiendi.*

Quam quasi cæci.] *M. Quam quod cæci ipsam Dominum patiuntur.*

Quilam missam.] *Refero quæ in oris inferioribus legunt V. et C. Contra venalitatem et pluralitatem missarum, contra pluralitatem foecierum unius missæ, et contra novitatem earum. De his infra suo loco. Aliud præterea visitur in eadem ora V. Impunita communicatione mater, negligentie filia, radix peccati, nutritrix adulterii et incestus, mortis æternæ præambula, præparatrix inferni.*

In die integre dupliciant.] *Hoc est duas missas integras uno die celebrare, seu, ut vulgo, binare. C.*

sic legit: In die integre dupliciantem, non addi et duplicem *M.* In die integre dupliciant.

Et timore.] *C. Pro pudore et terrore.*

Unam dupliciant.] *Non euentes, ait C. Anas integrare, ut duplicitatem trifacientes et multifacientes, id est multarum facierum celebrarent. Non sapit Melius M. Non euentes, etc. unam dupliciant, tripliciant et multiplicacion, id est, etc. ut in textu.*

Et primum introitum.] *Triplem textum quidam sua nota, in margine C. addito, voluit corrigere, hoc modo*: Ad primum officium non offeratur, etc.

Cantantibus fabulas.] *Audebat C. Cantatoribus vel cantantibus, etc.*

De Landrico.] *M. Landerico.*

Narciso.] *Fortis Nareisso.*

Oblatio quæ ad hoc.] *Nempe, sit causa, ut præfertur. M. et C. Constat quod oblatio ad hoc offeritur, omittit, quæ.*

Radici, id est cupid.] *M. Rabiei (Deus bone, quid Simonia!) et cupiditati Simoniacæ.*

Sed Domini.] *Hæc verba adsunt in C. Quod Domini et non mundi gloriam querat sacerdos, probant margines. C. M. Augustinus: Hoc significatur pluribus extensionibus brachiorum sacerdotum in missa. Consule B. August. tom. VIII in Paul. LXII.*

Levabo ad alium.] *V. Ad aliud. C. videtur h.c. peccare disputatione incongrua. Nam interrogationem ibi ponit, Quam ad te? et prosequitur: Pretium mundi quomodo, etc.*

Quasi condanatis.] *C. condanantibus. V. coadjutantibus.*

404 Imo cum meo.] *V. et C. cum ministro altaris et meo, scilicet, Simoniacæ, qui pro nummo tantum ministrabit, sicut et ego pro eodem tantum celebrabo.*

Cupiditas dominatur.] *C. non interrumpit periodum disputationis, sed eam continuat sic: Pro pretio conficiam cupiditate prædominans V. similiter paucis demptis: Pro pretio conficiam, quod tamen impretabile est.*

Minus sed magis.] *M. et C. non ideo minus Simoniacæ, etc.*

Filia mea.] *M. Filia mei. Hic continuat auctor verba Simonis Magi in scenam producti.*

Irrumpet.) *M. irrepit. V. irrepit. Eligito, placet.*

Proponens venalia.] *V. componens venalia.*

Ex oblatis illis.] *Cupide acquisitis, sicque turpiter, aiunt margines duo.*

Eriguntur altaria.] *Quod nec Deo placeat, quia bonus usus non justificat male et turpiter acquisita. 14, q. 5. Neque enim.*

Cum familia etiam.] *V. Cum famuli, etc. Omissa sunt hæc in M. usque vendidit inclusive. Sic enim: Quem purum hominem credebat, vendidit.*

Ille penitens.] *Penitentia (non vera) ductus: B. Matth. XXVII.*

Licet non vere.] *Licet non recte. M.*

In Ecclesia autem.] *C. In Ecclesia. Sicque aliam inchoat periodum. Inter nos autem, etc. Male.*

Turpiter acquisita.] *V. et M. Turpiter acquisitos, nempe argenteos. Sed pro alis placuit C. quia ad omnia acquisita pretio æstimabilia.*

Ex turpius oblati.] *V. ex turpiter oblati.*

Construuntur Ecclesiæ.] *Ut ædificetur Sion ex sanguine, aiunt margines duo, ex Mich. III.*

CAPUT XXVIII.

V. Præcedens caput prosequitur.

Sufficiens fuit hostia.] *Ex B. Joanne Chrysostom., hom. 17 in Ep. ad Hebræos. Idem habetur cap. 1, hom. 4, lib. II. Vidua Sareptana a nobis in lucem primum emissæ superioribus annis.*

Semel in die.] *Hic caret M. Ita: Passum semel representare immol.*

Rursum sunt crucif.] Abunde dictum est eodem Vidue Sarept. l. n. hom. 5. c. 1.

Item Augustinus.] Verba ejus hic nonnihil immutata sunt. Vide locum tom. III, De Eccles. dogm. c. 53. Præterea B. Chrysostomum loco supra citato hoc capite.

Si ergo Augustinus.] M. Si juxta Augustinum unam suspicionem in die vix, etc. Falitur.

Nimis in die.] C. et M. Minus in die iterare.

Tum propter mysterium.] Non, ministerium ut C. Mysterium tale est, ut refert margo. C. Missa prima prophetas, secunda Patres viciniore gratiæ, tertia 405 apostolicam doctrinam significat. Thelesphorus IX papa tres missas has instituit, de quibus, si plura desideras, videto Guill. Durandum Ravin. offic. l. vi De officio Nat. Domini.

Rurali sacerdoti.] Pastori rusticorum, et Christianitatis decano.

Major autem prelati.] Episcopus, aut decanus.

Sed vilescit.] Nam, aiunt margines C. et M., Assiduitas vilitatem et securitatem parit, devotionem et reverentiam tollit.

Quia rarus.] Quod enim rarum carum, seu, ut ait B. Hier., Ardentius appetitur quidquid rarius est. Epis. adversus Vigilantium post medium.

Quia rara.] Non, quia clara, ut M.

Cum incenso in sancta.] Solum V. addebat: Propter sua etia legalia veneranda.

Lactucis agrestibus.] Audiam hic B. Gregorium in medio hom. 22 in Evang. loquentem: Carnes agni cum lactucis agrestibus sunt et lendæ, ut cum corpus Redemptoris accipimus, nos pro peccatis nostris in Nitibus affigamus; quatenus ipsa amaritudo penitentiae, abstergat a mentis stomacho perverse humorum vitæ.

Ordo Carthusiensium. Duo ordo Cisterciensium. Vires probatos super hac re consului, nec eorum quispiam de suo ordine tale quid inaudit.

Hic etiam oblatorum.] M. In holocaustum hoc, etiam oblatorium Deo. Sapit utique suo sensu. Sed qui fit ut sacerdos (heu me primum) ita confidenter autel accedere non modo ad his celebrandum, sed semel duntaxat quotidie: cum B. Hieronymus, penitentia exemplar, non nisi cum maxima et timorata reverentia ecclesiarum martyrum intrarit, non missæ celebrandæ, sed devotæ venerationis gratia? Ego, inquit ille, confiteor timorem meum ne forsitan de superstitione descendat. Quando iratus fuero, et aliquid mali in meo animo cogitavero, et me nocturnum phantasma deluserit, basilicas martyrum intrare non audeo; ita solus, et corpore, et animo pertremisco. Epis. adversus Vigilantium, quæ incipit: Multa in orbe monstra.

Peccator sacerdos.] C. addit, sacerdos, et recte: nam ad eum sermo est.

In sexta feria.] Hic docentur clerici non numerare hebdomadæ dies ex nomine planetarum aut deorum gentilitium, ut sæculares solent, nempe: Luna, Martis, etc., sed juxta S. matris Ecclesiæ ritum per vocabulum feriæ secundæ, III, IV, et sic de cæteris.

Uno die quasi.] V. quasi requie. M. uno scilicet die interposito.

Si tunc unica esca.] C. et M. Sed tunc unica esca spiritualis non spiritualiter, etc. Male.

Condimenta introitus.] Sæpius iterando secundum solentis et offerentis voluntatem. Hæc, Introitus, etc., usque: Item: Quibus, leguntur in margine C., at V. et M. in textu habent.

Quidam male interp.] C. Item: Tales male, etc.

406 Marcus peculiarem.] Eius tria exemplaria sic legunt, dicam tamen quod censeo. Itaque loco Marcus, legi debet Symmachus. Is enim, B. Hieronymo teste, tertii, Panem peculiarem. Præterea in Evangelio Marci non habetur oratio Dominica, Patris noster. Pluribus dicendis supersedeo, n. tas, et suasa auctoris (in fine capituli 2) abbreviaturus, interea po-

terit lector recurrere ad comment. B. Hieron. in cap. vi Matthæi.

Quem non supersubstantialem.] V. et C. Quem non substantialem.

Quantum in se est.] M. quantum in ipsis est. Perinde est.

CAPUT XXIX.

Falsitas angulos quærit.] Veritas angulos non amat, nec quærit susurrones, inquit B. Hieronymus epist. ad Rusticum, quæ incipit: Nihil Christiano felicius.

Dum vitant stulti.] Horatii versus Serm. l. 1, sat. 2. M. sic: et dum vitant studia vitiorum in contraria currunt.

Cupiditati suæ.] C. cupiditatis.

In monstrum incidunt.] C. in monstrum monstruose incidunt missas bifacientes, etc. Verborum transpositio est.

Janum bicipitem.] De quo Ovidius, in Fastorum: Sane biceps, anni tacite labentis origo.

Hydrum septicipitem.] Sen, ut V. et C., septem capitum.

Mantivarus:]

Bellaque in atroces iras septemplicis hydræ.

Briareum centimanum.] Virg. vi, Æneidos:]

Et centum geminus Briareus, et bellua Lernæ.

Horat. in Carm., o. 1. 7:]

Nec si resurgat centimanus gigas.

Geryonem.] vi Æneidos:]

Gorgones, Harpyæque et forma tricorporis umbræ.

Ibidem viii:]

Tergemini nece Geryonis, spoliisque superbus.

De his et similibus B. Hier. epist. adversus Vigilantium, quæ incipit: Multa in orbe monstra.

Missam bicipitem.] Bifariam, vel bifaciatam, multifariam, addit C. Hoc est, multiplicis faciei et formæ.

Obviant mysterio.] Non ministerio, ut C.

Quia exprimi.] C. exprimit. M. Quia officium exprimit, etc. Margo ad hæc: Ordinem (exprimit) et gemitus prophetarum desiderantium adventum Christi. C. et V.

407 Septies vel pluries.] Hoc verbo septies caret C.

Mysteriumque.] Iterum C. Ministerium.

Uiri introitum.] Non utrique ut M.

Ab utro illorum.] Utroque M. et V. Hic restitui interrogationis signum

Si a secundo.] Introitu scilicet.

Vel tricenali.] Sen tricenario, ut V. Tricenale missarum, quod a die mortis, fidelium, usque ad triginta dies continuos durat, videtur originem accepisse a B. Gregorio papa prout ex ejus Vita colligere est. Surtius l. II.

Missam catechumenorum.] Quidam missam quadrifariam patiuntur. Primo (Dominicus Soto in 17 sent. dist. 13, q. 2, a. 4): ab initio usque ad Offertorium, et Catechumenorum missa dicitur; 2º ab Offertorio ad consecrationem usque, a Græcis εναγοπά, a Latinis canon minor vocatur; 3º a consecratione usque ad communionem, diciturque canon major; 4º a communionem ad finem. Plura si cupis, consule Controv. Bellarm. tom. V, De missa, cap. 16. Ideo autem Catechumenorum missa olim nuncupabatur, quia talibus usque ad Offertorium licebat inieresse.

Videtur quia.] V. omittit videtur.

Nondum hostia esse.] Hoc est, nondum consecrationem factum.

Obviant institutioni.] Excepto die Nat. Dominicæ (nisi causa necessitatis suadeat) sufficit sacerdoti semel in die unam missam solummodo celebrare. Extra De celebrat. missa. c. Consuluisti. Item De consec., dist. 1. Sufficit. Alexander II.

Bifaciarentur missæ.] Hoc est, ferent duplitem faciei introitus etc.

Unus et alius.] *Namque*, introitus. C. Unus et alius A casus pro libito, etc.

Utiliter approbato.] V. universaliter approbato. Dextrum et sibi.] Dextrum abest in M.

Ad gentes.] C. Gentiles, ibique margo: Quia indignos vos fecistis et repulistis verbum Dei, ecce convertimur ad gentes. Verba B. Pauli et Barnabæ ad Judeos. Act. xii. Nam Judæis, qui domus Israel ores erant perditæ, potius erat prædicandum. Unde Salvator: In viam gentium ne abieritis, sed potius ite ad oves quæ perierunt domus Israel. (Matth. ix.) Cum autem viderent Judæos verbum Dei percipere, ad gentes, ne otiosus essent, convertebantur.

Quam anticipat.] C. Quam anticipat et maturat, imo (nota hic varietatem lectionis) finem Ecclesiæ figurat, sic rediens (desert frequenter) a cornu ad cornu, etc.

Nondum significat.] M. Tamen nondum representavit hostiam esse, etc.: V. Cum nondum representaverit hostiam, etc.

Cum a cornu ad.] Quare redeunt a cornu ad cornu, atque marginis C. et M. cum non tum hora corum venerit? Allusio est ad prædicta de Christo Domino: Qui cum ejus hora veniret. Ex Joan. xv.

Vel insertiones missarum.] Visitationes vel omittunt V. etc. Pro insertiones. 408 V. habet, insertiones. Potest admitti, quia hæc eadem sunt.

Favorabiliores.] V. Favorabiles. M. Laudabiliores. Dicuntur favorabiliores, eo quod a frequentiori recitatione memoriter tenentur, vel quia curæ sunt, et ita citius expediuntur. Unde C. in latere et M. in textu: Ut Salve sancta Parens: Spiritus Domini: Requiem, qui introitus communes sunt. M. ex toto omittit: Ut missa de B. Lino, etc. usque: Item. Cum cætera, quorum loco prædicta habet.

Item, exemplo de.] Hoc exemplum, usque ad sequens de matrona, abest in M.

Debita quibusdam monachis.] Eleganter V. At C. obscurius et languidius. Sic enim: De obventione primæ missæ debitæ monachis. Non missa monachis est debita, sed obventio, seu oblatio. Hic unum sugero, in ruralibus ecclesiis maxime, emendandum, quod nec parochianos, neve parochos ædificat. Videre est in quibusdam templis parochialibus, Offertorio solemnibus missæ finito, statim vill. cum aut firmarium patroni loci accedere ad altare, et de manu ministri, videntibus omnibus, oblationes, devote datas a populo, accipere, quas patrono suo et domino reconsignet. Jure quidem, scio, patronus oblationes percipit, sed id occultius et multo decentius fieret, si patronus cum plebano et pastore pacisceretur, ut pro oblationibus in missa datis, quotannis honestam pecuniæ summam, aut aliud æquivalentis sibi referat.

Cum habeat auctoritas.] B. Gregorius id exemplis probat lib. iv Dial. Post etatem nostri auctoris S. Thomas Supplementi q. 71, ar. 12 et 13. Quorum priore docet suffragia quæ sunt pro uno defuncto magis proficere ei, pro quo sunt, quam aliis, videlicet ratione intentionis et applicationis particularis. Posteriore, suffragia facta pro multis non tantumdem valere singulis, ac si pro unoquoque specialiter fierent. Et ex hoc patet, ut ait in corpore art. cur institutum sit, ut suffragia specialia in Ecclesia fiant. Denique in conc. Constantiensi, sess. 8, abhinc ducentis damnatus est, hic Joannis Wiclefii articulus: 19, quo dicebat orationes speciali er unii applicatas non plus ei prodesse, quam generales.

Sæpius et specialius.] Ita V. Non autem sæpius et spiritualius, ut duo volunt.

Si tricenale unius.] C. Si tricenale. Sic etiam infra: Tricenale.

Annumeretur.] Annumeretur male M. Id hodie præcitur. Cum enim Ecclesiæ quædam anniversaria multis gravebantur, et eorum proven. us insufficientes sint ad presbyterium et clericos sustentandos, de consensu diæce. auctorum, duo vel tria anniversaria in

annum condesunt. Nota tamen antiquitus ista festiva celebrata sub honorario 4 aut 5 solidorum tantum, quod hodie nequit fieri nisi sub honestiori, quia victus carior est, nec sic min. a ri Ecclesiæ de altari vivere possent.

Noluit tamen eas.] Minime. Voluit, ut C.

Faciam tricenale.] C. tricenale, nisi specialia.

Hujusmodi insertio.] Sem, insertio, ut C. et V.

Cum petitionum.] Abhinc, neque, Item: Præter dupliciter, tacet M.

409 Per hujusmodi insitionem.] V. pro hujusmodi insitione

Missa sicca.] Videatur Guillelmus Paris, vir doctissimus juxta ac piissimus in oratione Dicitur habita in publico theologorum suggestu. de missis siccis quæ inter orat. ejus 19 excusis, est 13.

Confectionis.] Hoc verbum omittit V.

Æque juvabit post.] V. Æque juvabilis post.

B Et præmissa hostiæ.] Ita C. et V. Sicut et præmissæ hostiæ. Optimus est sensus et intellectus facili, si ly præmissa ad missam siccam referatur.

Quare igitur.] C. Quæ igitur præmittitur hostiæ immixta (forte in missa) inserta, propter cupiditatem et in fraudem animarum, sine interrogationis acta in fine.

Præter dupliciter.] V. et M. Propter, etc., sed non sapit.

Item, missam.] Supple hic, ut ante: invenit cupiditas.

Sortita decenter.] Amanuensis M. pro S. et D. conjecit suo die. Est quidem aliqualis sensus, sed a versu aut curmine alienus.

Et identitatis.] C. Et identitas tollat fastidium.

Quod sens dico.] O pietas! o auctoris amor! O devotio circa venerabile altaris sacramentum!

Hoc tantum sacramentum.] Belle. C. hoc autem sacramentum, non ita.

Imagines cereas.] Sana et genuina lectio. M. notarii abusu, videtur quondam pro cereas legisse cesareas, sed subductis duobus punctis expungentibus ea, reliquit cereas. V. similiter æreas, verum addito c, cereas perfecit.

Pro strage.] M. pro significatione interfecto- rum.

Præpositorum minorum.] Nullo commate inter hæc duo verba interposito, quod tamen admittunt C. et M. Hic enim præpositi nomine censetur talis, qui curam gerat superiorum sacerdotum, tanquam eorum præceptor et superintendens.

Etiam sub divo.] Vel sub divo.

A Gregorio octavo.] Is electus est anno 1187, sed tantummodo 57 diebus. Exstant tres illius ep. apud Rogerum de Hoveden Annal. parte II.

Præterquam ter.] V. præter quantum. Non sapit.

Osce ait eap. viii.] C. xxv.

Multiplicavit populus.] Textus Bibliorum: Multip.

Ephraim.

Altaria ad peccandum. Nequaquam ad prædicandum, ut V.

Ita tamen quod.] Hæc, usque, pluralitas, non admittit C.

Peperit ministeria.] V. peperit mercimonia. C. peperit munera.

CAPUT XXX.

Triâ in sumario variant. C. enim: Contra indigne communicantes eucharistiæ, M. Eucharistiam, et in margine habet: De indigne conficientibus. 410 Fragm. Camberon. de quo supra ad c. 11 dixit, sic legit: De indigne sumentibus corpora Christi.

In epist. I ad Cor. II.] C. notat c. LVIII.

Probat autem se ipsum.] Multipliciter inquit C. ad A
latus, examinet si sine mortali est.

Judicium sibi mand.] Unde judicetur. Margo C.
Non dijudicans.] Idem, ex consuetudine consi-
derandi, vel sumendi. Hi margines ex Glossa in I
Cor. xi desumpti sunt.

Hoc est, debita.] Et hæc redolent doctrinam B.
Ang. to. II. epist. 118 ad Januarium cap. 3 et 2.
Nec abstulit quondam legi apud B. Gregorium
tom. II. in I Reg. c. 1. ante medium.

Violare præsumit.] Quia pro lucro celebrat. Ora
collateralis C.

Non secundum ritum.] Restitui ex V. Nam M.
ex toto, C. ex parte omittit, huc modo: Violare præ-
sumit. Secundum ritum, venit qui, etc.

Infidelitatis.] Glossa est in c. xv, v. 22 Joannis,
quam solum V. habet.

Hi vero per ignora.] Quilam, non omnes, addit
C. in margine. Ita est. Nam aliqui scientes Deum
vel qui scire debebant, pertinaciter crucifixerunt.

Si a pueritia.] B. Augustini verba, quæ etiam citat
Cæsarius exemplorum lib. iv, cap. 55.

Si Mariæ in tanto.] Magdalene nempè, quæ ob
ardorem et seduciatum fidei turritæ nomen sibi vin-
dicavit, ad B. Hieron. in epitaphia Marcellæ ad
principium in medio.

Quomodo tibi peccatori.] Tacet V. usque, Quo-
modo huc scilicet, etc.

H Reg. c. vi.] C. c. LXXII.

Erat et sacerdos.] Certo constat Ozam fuisse ex
tribu Levi, quia filius Abinadab erat dum Abia, ip-
sum autem sacerdotem fuisse negat Josephus his ver-
bis: Volens eam (arcam) retinere, cum sacerdos
non esset. Antiq. Judæe. l. vii, c. 4.

Dicebatur catechumenus.] Dicit supra ad c. 28.

Maluitibus scilicet charitatem.] Tria hæc verba
ex solo C. desumpti, ubi charitas sumitur pro dilec-
tione, quæ habitum charitatis præcedit.

Circa hoc.] C. extra hoc.

In suburbio.] Per suburbium, navim, seu par-
tem anteriorem ecclesiæ interpretat.

Non ostendit.] Revocat auctor in dubium. Hic au-
tem facie est lectori colligere, quam exacto auctor
ponderat et quantum æstimet irriverentiam circa hoc
sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum commissam;
neque profecto censendus est aliud practicasse quam
docuerit et censuerit.

Sanctificatis.] M. et C. Etiam sanctis.

Item consuetud.] Abant hæc in V. usque: Item
Exod. xii.

III. Et solemnem.] M. In solemnem (salut
hic ad 3 lines) in condensis omnium articularum
fidei.

Lacrymarum.] Iterumque salutat M. usque, us-
que ad coram.

Exod. xii.] C. xviii.

Succinetis renes.] Expositio hujus historiae ha-
betur apud B. Greg. hom. 22 in Evangelio.

Decoctus etiam.] C. Doctus etiam in elibano.
Tolerabile est, si doctus pro probatus tanquam vi-
rum in lingua, hoc est in omni tribulatione, etc.
Sap. iii.

Totus virtutibus.] C. totis viribus.

Unde, calceati.] Hic tacet V. usque, Item, ad
terrenum.

Fusionem oculorum.] Cunctis scilicet condensis
supradictis, ad C. in callatuli ora.

Ad calicem pietatis.] Versus Hildeberti episcopi
Cenomanensis de ipsa Maria Aegyptiaca nondum ty-
pis excusis sunt, ut notavit Malanus in not. ad
Usuardum, 2 Aprilis.

Mactat.] M. Macerat.

Acresibus pravitatis.] M. Impietatis. Utiqæ va-
let.

Sed non numine.] Fragm. Cumberon. Sed non
munere. At M. Et non numero.

Carni, mundo.] V. sic, Abrenuntiando mundo et
concupiscentiis ejus.

Marcus abscedit.] S' ratione in textu allata S.
Marcus sibi pollicem abscedit, non peccavit quin
hoc creditur fecisse ex instinctu Dei, ut habet S.
Tho. 2-2 q. 185, a. 2, 3. Id verisimiliter acceptum
ex prologo Hieronymi, titulo in Evangelium Marci.
in quo sic legitur, non tamen assertur: Deique
amputasse sibi potest fidem (sic) pollicem dicitur,
ut sacerdotio reprobis haberetur. Hic prologus ha-
betur in Bibliis Anglicanis deauratis, quæ tempore
Gregorii papæ I vel Caroli Magni scripta sunt. Item
in Bibliis regijs, hoc titulo: Prologus S. Hieronymi
secundum Marcum: at Biblia Lovaniensia a docto-
ribus Lovan. correctæ, et edita anno 1547 omittunt,
nec creditur esse B. Hieronymi, sed Græci cujus-
dam, inquit Molanus, libro de Picturis, ca. ite trice-
simo octavo (vel in editione secunda libri secundi,
capite quadragésimo septimo) et addit: Idem præ-
satur in Joannem: Hic est Joannes Evang. quem de
nuptiis volentem nubere vocavit Deus. Suspicio au-
tem hæc enim habere ex apocryphis scriptis heretico-
rum, qui nuptias damnaverunt, et eorum, qui sui
ipsius mutilationem licitam esse defenderunt. Apud
alios enim historicos, aut veteres scriptores, neutrum
facile reperies. Dicit autem si Nicolaus Zegerus in
præfatione Novi Testamenti, quod ipse castigavit, se
has præfationes offendisse in vetustis. Bibliis ante
annos mille ascriptis, etiam incerti sint auctoris.
Hactenus Molanus dicto c. 38 quem sequitur Petrus
Gulesi in suis notis ad Rom. Martyrol. die 25 Aprilis,
quo festum S. Marci celebratur.

Rursum quod in dicto Prologo de Marco dicitur,
fabellam vocat, et rejicit Baronius 412 tom. I An-
nal. anno Christi 45. Jacobus de Yrurco, qui Pe-
tro Cantore, auctore Verbi Abbreviati, non est multo
posterior, idem recenset tanquam rem veram in hi-
storia Occident. c. 30, uti et S. Thomas, loco supra
citato, citans dictum B. Hieronymi prologum.

Lucas Pinellus in Dialogo de Communionem id re-
fert de Marco anachorita; uti et Joannes de la Huye
Soc. Jesu in Appar. Evang. c. 11v, ubi de auctore
prædicti prologi, sic ait: Verum constat illum pro-
logum incerti esse auctoris, non S. Hieronymi nec
magnæ auctoritatis esse, quæ in eodem dicuntur,
nisi alterius probati auctoris testimonio fulciantur.
Eundem historiam describit Petrus de Natalibus in
Catal. sanctorum l. iv, cap. 86, et Claudius de
Rota, sed parum habet probabilitatis. Sic ille. Quem
vocat Claudium de Rota, est Jacobus de Voragine,
ejus legendam auream vulgo dictam (Melchior Can-
nus in libro de locis Theologicis vocat plumbeam)
edidit ille Claudius de Rota, ut patet ex præfa-
tione.

Eximius dom. mag. noster Franciscus Sylvius ad
locum S. Tho. citatum docet eundem fabellam refu-
tat his verbis: Quod in argumento 3 obicitur de Sancto
Marco Evang. quasi pollicem sibi amputaverit,
ut indonens esset ad sacerdotium, fabulosum est.
Constat enim ex historiis eum fundasse et gubernasse
Ecclesiam Alexandrinam, id quod sine sacerdotio
facere non potuit. Fecisse hoc ipsum legitur quidam
Marcus Anachoreta, et ex nominis consortio ascri-
ptum fuit S. Marco Evangelista quod iste alius fecit.
Sic ille.

Jam ante, idem dicto anno scripserat Baronius:
Sed et illa, inquit, ore ungi potius decantata, quam
majorum auctoritate asserta fabella rejicitur. Mar-
cum adeo repugnasse ne episcopus fieret, quantum-
libet esset rogatus a Petro, ut ea de causa pollicem
sibi ipsi præsciderit. Hoc etenim, quod a quodam
Anachoreta factum esse constat, Marcus Evangelista
imprudenter nimes ascribitur.

Certe illicitum esse membro aliquo se mutilare do-
cet lex naturæ, et S. Tho. 2-2 q. 65, a. 1, et dicitur
prohibitum in Conc. Nicæno 1, can. 1. Et iste Anu-

choreta non est laudandus in eo facto, nisi id egerit A
divinitus inspiratus. Quis autem fuerit Marcus ille
Anachorata in Vita Patrum non inveni.

Tamen sacramentaliter.] Hallucinatur M. Tam-
men aliter sumpserat.

Illicita afferunt.] V. offerunt.

In Vita Patrum.] Hoc omisso sic V. et M. Item :
Quidam, etc. Hic liber dicitur Vita-Patrum apud
aliquos paræ est auctoritatis, imo tanquam apocry-
phus rejicitur. Ita Matthius Felixius Minorita in
elucidatione institutionis Christiane dist. 11, cap. 1.

Non conciliam.] Ob reverentiam, inquit Margo
C.

Ab episc. Ægypti.] Ly Ægypti, omittit V.

Id est letam juventam.] Variat V. sic : Ad Deum
qui lætificat juventutem meam. Jam juventutem,
scilicet gratiæ, mihi tribuit in re, juventutem etiam
gloriæ in spe. Juventus, etc.

413 Assistentium contra te.] C. coram te.

Vindicare paratorum.] C. inverso ordine : Parare B
vindictorum.

Tempore quo supplex.] Versus Hildeberti episcopi
Cenomanensis de mysterio missæ. Plane similem
sententiam legi apud B. Gregorium, iv dialog., c. 58,
in fine.

In Exodo.] C. in margine c. 5.

Locus enim in quo.] Aliter supra, aliter hic ac-
cipitur, ait C. in margine. Explico. Supra, ex Josue
v, hic ex Exod. iii.

Maculatus.] M. Immaculatus de immaculato, sed
vitiose.

Ad osculum capitis.] Tria in margine : Est oscu-
lum pedum, manuum, et capitis.

Gradusque suos.] Non est ascensus, sed intrusio,
vel ingestio, ait Margo G.

Sediti ad mensam.] His verbis citat hunc locum
B. Aug. juxta vers. 70 Prov. xxiii. Vide t. IX, tr.
47 et 84 in Joann., et t. X, Sermon. 45 De sanctis, qui
in notis est 122.

Innumera apposuit.] C. in mensa apposuit, forte
immensa.

Fercula et dona.] Quia dedit dona hominibus,
acceptit dona in hominibus. Ita C. in latere. Dona
hic, talenta sunt differenter donata, de quibus Mat-
thæi xxv, et ad Ephes. iv, v. 8 et 11.

Pro nobis pretium.] B. Thomas theologorum sax,
inquit :

Se nascens dedit socium,

Convalescens in edulium,

Se moriens in pretium,

Se regnans dat in præmium.

Si stigmata Domini.] Non diaboli, non splendore
rein vestium. Margo C.

Item Ps. cxvii.] Usque ad finem capitis, V. et
Fragm. Camberonense tacent.

CAPUT XXXI.

V. pro summario habet : Contra belluas multo-
rum capitum : M. præter illud textus, in margine
legit : De pluralitate personatum, forte persona-
tum. De Geryonibus dictum est ad caput 29.

Non absemitiis.] C. Non absurda, non absona.

Personatum.] M. Personalitatum. G. persona-
rum. De personatum pluralitate agitur, extra de
præbendis et dignit. Ad hæc licet.

Personatus vero in quibusdam ecclesiis vere est be-
neficium, ut Aldenardæ in Flandria, ubi quatuor
sunt Pastores in eadem Ecclesia, et singuli per suas
hebdomadas faciunt officium. Horum dignior persona
vocatur. Aliquando non est beneficium, quia persona-
tus etiam a laicis possideri potest; sicut esse custodem
Ecclesiæ non est beneficium, sed officium. Sic rex
Franciæ est custos Ecclesiæ S. Quintini; episcopus
Leodiensis est custos in Halem, quod et in titulis eus
exprimitur.

In personatibus.] M. in personalitatibus, ut su-
pra.

414 Locus Ecclesia] Non ut M. Locus in Ec-
clesia, quia de Ecclesia non de loco sermo est.

Adversus quam.] V. adversus quem, scilicet lo-
cum. Transeat.

Primpilus.] Qui pilum defert ante regem aut belli
ducem. Pilum est telum quod exploditur priusquam
eius defensus evaginetur.

Armiger.] Qui præfert arma ducis belli.

Constabularius.] Sen constabularius. Gallice, co-
nestable; hoc est comes stabuli, comite de l'estable,
qui equorum regis curam habet, alias escuyer, sen
esquier. Videatur libellus Gallicus Parisiis excusus
anno 1600 hoc titulo : Origines des dignitez et ma-
gistrats de France, recueillis par Claude Franchet ;
locus est l. ii, c. 7. Hoc constabulari vocabulo utitur
Greg. Turon. historiæ suæ l. iii, c. 32, ubi de Jus-
tiniano imper, loquens : Cumque imperator videret,
quod Belissarius crebrius vinceretur, amoto eo,
Narcelem in ejus locum statuit. Belissarium vero
comitem stabuli, quasi pro humilitate, quod prius
fuerat, posuit. Eadem voce usus est Aimoinus in
hist. De gestis Francorum l. ii, c. 42 et c. 70 ; sic lo-
quitur : Laudegisillus regium præpositus equorum,
quem vulgo comistabilem vocant, etc. Sed aliam
quoque hujus nominis etymologiam refert Jacobus du
Breul, monachus S. Germani a Prælis (cujus etiam
meminit prædictus Franchet. c. 7) in Indice Aimoini,
ubi sic legitur : Comes stabuli, qui et comes custo-
dum equorum regionum dicitur est. Item : Regalium
præpositum equorum vulgo comistabilem vocant,
quasi comitem stabilem. (Et quod nunquam muta-
retur, ut interpretatur Franchet.) Eo respexit Mon-
morentius cum hac præcelsa dignitate insignitus
pro symbolo assumpsit Aplanos, quæ dictio Græca,
firnum, stabilem, non vagum, significat.

Priorem derivationem sequitur Franciscus Ragueau
in libro : Indices des droits royaux; dicens : Le
conestable estoit le grand escuyer $\kappa\alpha\tau\alpha\sigma\tau\epsilon\pi\tau\omega\varsigma$, et
avoit la superintendance sur l'estable ou escuery
du prince. Et les mareschaux estoient les escuyers.
Et infra : Apres que l'office du Maire (hic est major
domus regie) du palais fut aboli, furent créés offi-
ciers pour le fait de la guerre, l'un nommé cones-
table, et autres moindres nommés mareschaux, pre-
nant chevaux, pour gens de cheval par figure. Et
infra : Le conestable de France est chef principal
apres le Roy.

Senescalcus.] Hoc vocabulum omiserunt M. et V.
Idem Franchet qui supra l. i, c. 10, Senescalcum di-
cit significare præpositum mensæ regis, citans aliquot
versus ex romantico Radulpho Cameracensi :

Son seneschal à Raoul appellé

Qui d'el manger le servoit micux à gré.

Item :

Et ly baron sont às tables assis,

415 Ly seneschal s'en sont bien entremis.

De bien servir chacun fut bien appris, etc.

De eodem vocabulo dicitur Franc. Ragueau in suo
D indice : Hæc vox, ait, videtur Anglica vel Germanica,
comme si c'estoit un officier qui at charge de la fa-
mille, et semble estre d'une langue mesme que ma-
reschal. Scal et scabin, signifie juge, inquisiteur, et
réformateur; unde Eschevin, Scabinus. Dapifer di-
ctus est seneschallus, et præpositus mensæ sinescal-
cius, etc. Hodie est comes provincie. Hæc ille.

Dextri cornu Bellici.] Per hos auctor intelligit
marchiones. Quibus in bello committitur marcha, seu
limes aut meta custodienda marchiones seu comites
limitanei vocantur. Videatur Georgius Colvenerius in
notis ad Baldericum lib. ii, cap. 26, in fine.

Tanto sit plenior.] C. et M. Tanto sit plenior,
sed falluntur, ut ex glossa B. Aug. in hunc locum,
liquet.

Pluribus intentus.] Intermittunt M. et V.
Millenarios.] Hæc desumpta sunt ex paraphrasi
Græca, quæ cum præcedentibus eadem sunt, unde
tanquam supertacanea fere intermissi.

Quare ergo.] C. Quia ergo.
Idem decani et archid.] Hoc est, unus usurpat
officium decani et archidiaconi simul.

Idem duo archidiaconi.] Id est, unus et idem duos
habet archidiaconatus.

Vel alium officium.] C. pervertit sensum: ait enim
sic: Vel alium qui haberet de his ex officio suo ju-
dicare officialem.

Et plura officia.] C. *id est*: Et popularia of-
ficia.

Sacerdotem concubinarium.] O scandala!

Virum de tribu sua.] Hoc est, de congregatione et
confraternitate sua, non aliena. Perperam C. legit,
de tribu Juda.

Ne minister unius.] M. in margine: Sed ne in
eadem unius diversa habeat officia, hoc est, sub eo-
dem tecto.

Et qui utilis erat.] Qui enim multa complectitur,
difficilius constringit; vel: In multa divisus, ineptior
est ad singula.

Speciosam domum.] Ecclesiam nempe. Ita placet
Cassiodoro.

Spoliorum speciei domus.] C. Hanc divisionem
spoliorum domus. M. Hanc etiam divisionem spe-
ciosae domus. Utrumque mancum est.

In Evang. c. xi.] C. xxix.

Item Isaias.] C. notat c. xxviii.

Mane colligens.] Textus Biblicus: Mane comen-
dens praedam.

Varietas cantuum.] Commendabilem facit (*cetera
omittit M.*) causa lectionum, responsoriorum, etc.

Antiphonarum, ornatuum.] Inter haec verba: C.
Antiphonarum et ornatuum, **416** C. interniscet
haec, Quae non commiscerentur ut capitulum sit anti-
phona: Sed revocari ad notas, monitus subductione
punctorum ipsa expungentium a textu V. tanquam
supervacanea.

Consonantium.] Hoc verbo carent M. et V.

Jacobi cap. iii.] C. vi.

Dicti interlineales.] Glossa nempe. Hoc solum C.

Si prohibitum est.] Id habetur in appendice Conc.
Lateran. III, sub Alexandro III, in multis canonibus,
sub titulo: Uni plura ecclesiastica beneficia non
committenda, nec unum inter plures dividendum, etc.
Non plures uni.] Glossa est interl. in c. iii Jacobi,
ver. 1.

Qui altaribus servit.] Absunt haec in C. et M.

Pro rata temporis.] Vel absentiae. C. pro rato
temporis, utique valet. Aestimatur enim tempus, quo
clerici absunt aut intersunt choro, ut aequivalenter eis
fiat distributio.

Et servitium huius.] M. Ad honorem Dei et San-
cti huius Ecclesiae.

Figmentum adolescentis.] Papyrii praetextati. Ex
eo enim nomen accepit, quod in praetextu et adole-
scentia magnopere visus est sapere. Totam historiam
(Macrobii verbis in Saturn.) referebat in margine V.
sed praetermissi, Lectorem eo remittens. Simile huius
exemplum refert de Tito Veturio filio Veturii Val.
D Maxim. lib. vi, cap. 1.

Ad ostium Capitolii.] C. male: Ad hospitium Ca-
pitoli.

Saecularibus jurisdictionibus.] Haec contra eccle-
siasticas distinguuntur.

In Ecclesia S. Mederici.] C. hoc habet in mar-
gine; at V. in textu. Parum absuit quin a textu ex-
puneretur. Non enim induci possum, ut credam aucto-
rem nostrum, virum sanctum, capitulum aut eccle-
siam S. Mederici Parisiis exstructam nominatim re-
prehendisse, quia in toto hoc opere simile quid non
adverti. Unde reor amanuensem V. hic notam mar-
ginali in textum reposuisse, sicut multis aliis locis
fecit, prout ipse quoque in c. 97 subnotatum retulit.
Festum ejus notatur in Romano Martyrologio die 29
August.

Duas legiones facere.] Tria legationes.

Super marrantiis.] Forte morantiis a mora, vel

A tarditate. Nam tardi moras dicuntur neectere. Non
enim absentes tantum, sed et sero venientes ad of-
fium divinum taxantur.

1 ad Cor. c. xii.] C. cap. lviii, V, lxi.

Humanæ necessitatis.] V. et M. haec non admit-
tunt.

417 CAPUT XXXII.

V. et M. praecedens hic non dividunt caput.

Omnia Cæsar erat.] Lucanus; Delli Phars. lib. iiii,
haud procul ab initio. M. Omnia Cæsar habet. Hoc
hemistichium legitur quoque in Alano poeta l. x.

Sola Gallia caret monstribus.] Si corporeis careat,
non tamen spiritualibus, iis scilicet, qui plura be-
neficia ecclesiastica, vel dignitates, tanquam capia
diversa sibi usurpant et astruunt, sicut de Vigilantio,
in epist. ad eundem, beatus Hieronymus conqueritur.
Epist. incipit: Nulla in orbe monstra, qua ut appa-
ret, auctor usus est hoc loco. Monstra ecclesiastica
ortum habuerunt maxime tempore Caroli Martelli
circa annum 720. Unde ille merito aeternas pœnas luit
ut constat ex Vita S. S. Rigoberti archiep. Remensis
et Eucherii Aurelian. ac etiam ex adnot. corporis ca-
nonici 16, q. 1. Quia.

An cum dignitatis.] C. An dignitatis nomen: in
idem vergit.

Forsan offenderetur.] Pro ambitione et superbia.
Non omnino eliminandum ostenderetur, ut habet
M. pro haberetur risu, vel, ut loquuntur, digito mon-
straretur.

Appropriari ei.] Recte. Non autem approbari,
ut M.

Quo teneam nodo.] N. S. nostra cum impressis
Horat. l. i, ep. 1:

Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?

Rusticus de Sancecio.] V. De Sancero: addis
quoque: proprium nomen oppidi, quod Latine dicitur
Sanctum Cæsaris, quia Cæsar illud firmissime
construxit ad tuendas Gallias.

Hanc etiam personam.] V. videbatur velle hic in-
choari novum caput, sed esse infra tacite correxit,
appositis in ora punctis quatuor rubris.

Multos breviiarios.] Sana est lectio. Quid hoc M.
multos binarios?

Moveat concicula.] Horatii hemistichia duo ex
l. i, ep. 3.

Furtum etenim est.] Ita 1, q. 2. Clericos: Post
B. Hieronymum ad Damasum papam, cujus verba
sunt: Qui bonis parentum et opibus suis susten-
tari possunt; si quod pauperum est accipiunt, sacri-
legium profectio committunt, et per abusionem ta-
lium iudicium sibi manducant et bibunt. Clericos
autem illos convenit ecclesiae stipendiis sustentari,
quibus parentum et propinquorum nulla suffra-
gantur bona. Sed quid? etiam divites: Ita scire
(ait C. in margine) habent triginta ecclesias, vel
praebendas, vel dignitates, ut viginti arpennas vinearum
vel terrarum.

Quid sit arpenna, vel arpenna terrae paucis edi-
cam. Arpina, Gallice Arpen, etiam aripennis La-
tine dicitur. Hac voce utitur Gregorius Turon. Hist.
Franc. lib. v, cap. 28, ubi scribens Chilpericum
regem suos tributis gravasse, ait: Statuens, ut pos-
sessor de propria terra unam amphoram vini per
418 aripennem redderet. Haec dictio etiam in
Chroniciis Reginonis legitur l. x codicis Visigothorum
tit. x, c. 14; est autem idem quod iugeram (ut scri-
bit Ragueau, de quo in notis ad caput praecedens)
dictum quasi arvipendium, vel arvipennium. Sic
veteres sanem vocabant, quo agros metabantur, vel
perticas. Continet autem arvipennis, ut idem scribit,
centum virgas, virga vero 26 pedes, aliquando minus
habet secundum diversitatem locorum. Unde in
quibusdam pagis mensurae aut longitudo virgae ap-
pensa est, vel inserta muro ecclesiae, vel campaniis
loci.

CAPUT XXXIII.

Et sancta unitas.] *Unitas ab unico deducta est, unitas ab uno.*

M. pro unitas, ubique habet unitas. Unus ex multis dicitur, sed unicus solus est.

Unicus et pauper.] Unitate fidei, actuum, reddituum. *C. in latere.*

Fidei sacramentorum.] *V.* est fidei et sacramentum et morum. *Notarii abusus.*

Partire onus. *Hoc abest in C.*

CAPUT XXXIV.

M. Caput præcedens continuat.

Qua quis singularitatem.] Ut Judæi et Pharisæi, *C. ad latus.*

Duplici matrimonio.] *Non*, de duplici numero uxorum, ut *M. et C.*

Induci possunt.] *M.* includi possunt.

Ad procreandum sobolem. Nil melius. Ergo exclude procurandum, ut rult *M.*

Si hæc susceperint.] *C. omissis* iis quæ sequuntur immediate, ait: Si hæc susceperint ad multiplicandum filios.

Eo quod Rachel.] *C. variat*: eo quod Rachel, Ecclesia aliqua scilicet, secundum in obventionibus temporalibus, fructibus, præponatur Liæ, secundum tamen in fructu spirituali: sed in margine videtur correctum pro nota: In obventionibus temporalibus præponitur Liæ secundum *M.* in textu eadem habet quæ *C.*, demptis his: Et temporalibus fructibus.

Quibus ecclesiis.] Quod tamen inhibetur **21**, q. 1. Clericis.

Sed nec uni medico.] *M. vacat, usque* Item: In tales.

Ubi vertitur.] *C.* Ibi vertitur.

Deut., c. xxviii.] *C. LXIII. V. LXVII. M. XLIII.*

Ministret. *C.* ministret in ea.

Sed contrarium est.] *M.* Sed in contrarium. Etiam bene. *C. non sapit*: Sed continuum est.

419 Non pastinant.] *Non sodiunt* ligone. Quid pastinant *C.*?

Non paxillant.] *Paxillis non circumdant* aut sepiunt. *A paxillis, pali dicuntur* per abbreviationem, sicut ab axilla ala. Ita Cicero in Oratore.

Pro Marrantia.] *Exposuimus in notis ad c. 51.*

Cum in eis una die.] *M. omittit hæc, usque*: Sed in quadam.

Primus bigamiam.] *M.* Prius bigamiam. *Æquivallet.* Et deinceps.] *Tacet hic M. usque*: Item: Isaias. Relinquit hæredem.] *V.* Relinquant omnium hæredem congregatorum, etc. Peccat in numero, quia prius legit: Talis, etc.

Isaias, c. v.] *V. et C. c. XIII.*

Væ qui conjungitis.] *Et si ipse monachus, propalabo margines C. et M. dicentes*: Contra monachos incircumcisos magistris. Plura vide in Glossa morali in hunc locum Isaiæ.

Agnum agro.] *Vix revelo C.* argumentum argumentum.

Loci majoris.] *Nec male M.* Loci maris.

CAPUT XXXV.

In Evang. Joan., c. 2. *V. et C. c. LXXXIX.* *Expositio hujus loci Scripturæ sumpta est in Glossa cum interl. tum ordii.*

Per ostium, Christum.] *V.* Per ostium id est per Christum humilem, scilicet ne erectus, etc. *Duo magis placent, etsi V. suo sensu valeat. C. in margine*: De falso ostio intrandi in ecclesiam. *Hæc etiam in margine textus reposui.*

Quoquo modo.] *C. notat in margine*: Triplici munere quoocunque, vel carnali affectu. *Per triplex unum intellige, manus a lingua, a manu et ab obsequio. 1, q. 1.* Sunt nonnulli.

Pseudo et mercenarius.] *M. omittit et, commate tamen distinguunt.*

Si non: quod non suum.] *C.* Si regimen anima-

A rum ei commissum est; si quod non suum est, ut patrimonium, etc.

Sicut raptor absconditus.] *Hic est* pejor raptor absconditus violento, ait *C. in latere.*

Abscondita Scripturarum.] *Subaudi aperit. Hic plurimum variat M.* Sic autem: *Aperit* amplioram viam ad beatitudinem, abscondita Scripturarum quærendo, non confessionium et consiliorum. *Forte amanuensis scripsit quærendo non, pro quæstionum.*

Ignorantiæ vel peccati.] *Glossa interl. est.*

De cujusmodi numinibus.] *V.* De cujus quatuor nominibus dicitur.

Ut generis.] *Abest in M. et V.*

De Ægypto.] *Omittit C. usque*: et oves illum seq. Vitæ merito et exemplo.] *Unicum V. addit, et exemplo, ex Glossa in x Joan.*

420 Veritas in promisso.] *Glossa in hunc locum.*

B Incendium æmulatorum.] *Glossa interlinealis in hunc locum*: Incendium invidorum.

Fructificatio virgæ.] *V.* fructificio virgæ.

In Numeris, c. xvii et xviii.] *Tria c. XLIII et XLIV.*

Ad Hebræos v.] *C. et M.* Ad Heb. vii.

Nec quisquam.] *Margines duo*: Quoocunque modo, nisi (*M.* per Christum potentem) secundum Christum potest.

Duos tantum elegerunt.] *Barsabam et Yathiam Act. 1.*

Per peregrina et cæca.] *Per ex solo V.*

CAPUT XXXVI.

V. Prosequitur præcedens caput absque ulla intercapedine.

Coritarum.] *V.* Coreitarum. *C. vix dico*: Corintharum. *Quinam sint Coritæ et quam grave malum sit eorum intrusio ad ecclesiastica beneficia, dicitur infra c. 41.*

C Et majorum.] *Per majores, intellige potentes viros sua auctoritate clericos intrudentes in beneficia ecclesiastica. C. pro majorum, legit aliorum.*

Hier. in epistola sua.] *Horum loco dicerem*: Hieronymus in commentario in c. 1 Epistolæ ad Titum, sicut citatur 8, q. 1. Moyses.

Ut non querant.] *Resitui ex originali et ex Gratiano 8, q. 1. Moyses. Tria*: Ut nequeant.

Amant privato amore.] *Id ad sanguinitas pertinet. Dicuntur sanguinitas, quia ratione sanguinis a parentibus et cognatis sunt introducti. Coritæ, qui per potentiam et auctoritatem majoris intrusi sunt. Simoniaci, qui pecunia aut alia re vel obsequio, pretio æstimabili, intromissi sunt. Ad hæc accedit margo*: *C. Cato nullos dilexit vel odivit privato amore vel odio, sed vitæ merito*:

.... Privati nil habet ista domus.

Verba tamen illa: privato amore, non sunt in Hieronymo nec Gratiano.

Quasi ad horam.] *Nam, ut idem margo*: Captus et crucifixus inermis fuit. *Eadem c. 27 habentur.*

Sed gladii, contis.] *A Boetio monitus, ut census restituendum De cons. phil. Is enim*: Tu cui nunc contum, gladiumque pertimescis sollicitus, etc. *Contus pertica est gracilis, acuta ferro, deforsatoni apta. Alias, præter acutum, etiam aduncum habet ferrum. Tali utuntur nautæ, ut loca navi nociva detegant. Hinc percontor, ut placet Donato, quod est INQUIRO. Hodie percontor. V. legit*: Sed gladiis conctis. *C.* Sed gladiis cruentis. *M.* Sed gladiis cinctis. *Quanta adversitas!*

Trium modorum eligendi.] *M.* Prædictorum trium virum eligendi.

Præsit morum honestate.] *Hæc vide 1, q. 1.* Hi quoocunque: et: Villissimus.

Simoniam fuit.] *Quia erat venditio rei sacræ*

421 Si sacerdotium idolorum.] *Vere non erat Simoniam, quia idolum non est res sacræ; sed quia ab*

idololatriæ talis habebatur erat Simonia, sicut Antiochus volens spoliare templum in Persepoli erat snerilegus. II Machab., c. IX.

Sacerdotes excelsorum.] C. et M. Quod sacerdotes excelsorum, honestatem morum et ritum vivendi, habebant de officio prædicare.

In Luca, c. II.] M. c. LXII. C. LVII.

Ut de illis.] V. addit escam : Ut det illis escam. Bonum quidem ex Psalm. CXLIV, sed non ad rem.

Amurcam.] Olei sæcem.

Sacerdotibus Belis.] C. Beli.

In Sancta sanctorum.] V. et M. In coctam sanctorum.

Deut. c. XX.] Tris, LXXXVIII.

Alius dedicit eam.] M. inter lineas super dedicit, legit, intret.

Fungatur officio ejus.] C. horum loco habet : Et alius accipiat eam. Fallitur.

Ædagogis indigent.] Memini illius comici : Cui opus est patrono, mihi parant defensorem, Et cui opus est pædago, mihi instituunt doctorem. An non pertinescit dux religiosorum fieri, inquit B. Gregorius, qui miles nunquam exiit? Registri I. IV, c. 95.

Prælati viriles ætate.] Extra de elect. episcopi ætas statuitur xxx annorum, curati 25, beneficiati simp. 24. Cum in cunctis. Alioquin infra constitutam ætatem electi, beneficio privandi sunt. Ibid. paragrafo, inferiora : Clerici, conc. Trid., sess. 23, c. 6.

Qui in virtute.] Operum, exemplorum, doctrinæ virtutum. Margines duo.

De inter bona, meliora.] M. in latere, a simili probat, ut : De pisic eligendis ad esum ab ancilla.

Notificari.] M. ad latus : Et deprehendi.

Quotiescunque ab homine.] C. Quotiescunque unquam ab homine. M. Quoties unquam ab homine.

Caro et sanguis.] Ratio scilicet consanguinitatis, non scientiæ, non morum, aut alterius prærogatiæ in beneficiato, aut beneficiando requisitæ.

Peccatum alterius generis.] Nempe, acceptionis personæ. Graviter enim peccat, qui, etiamsi digno (dignitorem tamen prætermittens) confert beneficium eccl. Id docet S. Tho. 2-2, q. 73, c. 2. Quanto magis peccat, qui indigno confert? Indigno autem, quantum ad scientiam necessariam, vel morum compositionem, vel aptitudinem ad exercendum officium. Qui enim in uno tantum horum trium peccat, convincitur de injustitia in acceptione personæ commissa. Non est autem Simonia, nisi conferens intendat aliquod bonum proprium. Idem ibidem q. 63, art. 1, c. et 2 ad 3. Item, q. 110, art. 5 ad 2.

Et Mortale.] Ne Verbum prolongatum potius quam abbreviatum reddam in examine hujus capituli, consulto supersedeo, lectorem remittens ad S. Thomam 2-2, 422 q. 63, art. 2. Alensem p. II, q. 136, m. 2. Franciscum Sylvium Duacensem academici S. T. doctorem in hunc locum S. Thomæ, ubi casus recitantur, in quibus consanguineo licet conferre beneficium ecclesiasticum. Hodie adolescentes beneficiantur nec scientia, nec sufficientia, ad officium peragendum capaces. Excusantur in ea quod probabiliter futuri sint digni, cum ætate maturaverint. Sed attendant collatores, quod beneficium datur propter officium.

Non ditinio.] Desinit hodie infiniti beneficiati, et quidam absque ullo serupulo.

Obsequium sordidum.] Adulatorium et hujusmodi. Ita margines duo. Per obsequium sordidum, intellige servitium indebitum impensum, uti ait B. Hieronim. VII, in Psal. xxv, ad illud : Dexteræ eorum repleta est muveribus, ubi triplex munus distinguit.

Ad sumptus episcopi.] M. in textu legebat : Assumptus, at in ora sic correxit : Assumptus pro-

prios cum aliquo mi... pro beneficio ecclesiastico suum est.

Mallet esse fur.] Ex duobus malis, minus eligendum est. Fur fugiari præcipitur, latro occidi, prout c. 41 ostenditur. Fur domos invadit ut rapiat, latro in via homines spoliat et non raro spoliatos perimit. Unde Horatius : Ut jugulent homines surgunt de nocte latrones.

Quam Corita.] Datur ratio infra c. 41.

CAPUT XXXVII.

Ut ecclesiast. sacramenta præter matrim.] Cum definitum sit in concilio Tridentino et Florentino omnia sacramenta gratiam conferre, non est id negandum de matrimonio. Sed auctor videtur secutus magistrum Sent. in 4, dist. 2, ubi inter sacramenta sic distinguit, quod alia sint in remedium contra peccatum, et gratiam adiutricem conferunt, ut baptismus; alia in remedium tantum sunt, ut conjugium, ubi merito in margine notatum est : Illic non recte sentit Magister. Attamen S. Thomas in eadem dist. scribens. Magistrum ab errore vendicat, dicendo, dum ait matrimonium esse tantum in remedium, loqui de fine vel effectu ad quem principaliter et directe est institutum. Et si enim omnia sacramenta valeant contra peccatum et auxilium præstent ad bene vivendum, recte tamen sic distinguuntur, quod quædam sint principaliter instituta ad juvandum hominem in bono, ut confirmatio, eucharistia et ordo; quædam ad remedium contra peccatum, vel delendum ut penitentia et extrema unctio, vel vitandum ut matrimonium. Unde B. Thomas : Matrimonium directe ordinatur ad reprimendum concupiscentiam, quæ concurrat ad actum matrimonii, et ideo, inquit, Magister dicit, quod matrimonium est tantum in remedium, sed hoc est per gratiam, quæ in eo confertur. Sic ille : Baptismus vero est ad utrumque effectum. Per eum enim vetus homo moritur, et novus nascitur.

423 Ecclesiæ consecrata.] V. vasa et vestes, ecclesia consecrata.

Prima impretabilia sunt.] Nimirum, virtutes et miracula, ut supra habetur.

Conflata omnibus vendi.] Vasa et vestes ecclesiæ ratione materiæ vendi possunt (dammodo nil pro consecratione accipiatur) et ad usus profanos converti, ablata tamen prius forma, et similiter vasij contractis. Nam post concussionem censetur purum metallum. Videatur S. Tho. 2-2, q. 100, a 4 ad 2.

Deo semel dicta.] De consec., dist. 5. Nemo. Archid. Item causa 1, q. 3: Si quis objecerit. Extra de religiosis domibus c. Ad hæc, et in vi, Regula 51. Semel Deo dictum, non est ad usus humanos ulterius transferendum.

In Num., cap. xxxi.] M. et V. c. lxxvi in fine.

Ergo pro tricenariis.] Id solvit S. Tho. 2-2, q. 100, a 3, ad 2.

Sie qui dignitatem.] M. Sed qui dignit. Non submissurus collum.] M. et C. submissurum. Notam et indicam.] Indicam, signum vocat. C. indicia.

Pactio vocalis.] M. pactio voluntaria. Non sapit. Indicata est.] Tris sic habent.

Effectiva Simonix.] Non affectiva, ut M.

Dare autem est.] C. dare autem est, quandocumque dare illud vel accipere. M. dare autem est quandocumque ita et accipere.

Per conjecturas.] Ut si dixerit : Ingratus est mihi ille cui benefeci. Ita margines duo.

Ingressus ejus in illud.] C. ingressus ejus ad tale, etc.

Vel frustulum.] Purum frustum. Hoc exprimit M. in margine : Truzun Gallice : une tranche.

Collatum a sacerdote.] Non, illatum a sacerdote, ut M. et C.

Non idcirco alligatur.] V. legebat in textu quod

duo in ora laterali: Non idcirco attitatur, alligatur. etc.

CAPUT XXXVIII.

Fractura ostii.] V. Fractiva, at infra fractura. Quod est Christus.] M. Qui est Christus.

Ab obsequio.] Seu ut V. ab officio. Hæc vide: 1. q. 1. Sunt nonnulli.

Ex Moral. B. Greg.] Libro ix, cap. 17. Sed an non B. Hieronymi verba sint t. VII, in Psal. xxv, ad illud: Dextera eorum repleta est muneribus, iudicet æquus lector.

Pro rei corporalis.] Hæc sunt B. Gregorii verba loco supra citato.

Sordidæ obsecutionis.] De qua B. Thom. 2-2, q. 100, a. 5, ad 1.

At videtur loqui.] V. aut videtur loqui.

424 Cum prava spe.] C. cum parva specie dantis et accipientis.

Expectationis et concept.] Hæc in textu reposuit, ut V. movebat, etsi M. et C. in ora tantum legant.

Usuram ergo et nummus.] Parit subaudi. Hæc ex V. descripsi. Nam M. Usuram ergo et nummus obsecutionis citra pactionem. Ita quidem, nec impensa obsequii sordida fuerit, si honesta. Puta, etc. C. Usuram ergo nummus obsecutionis execratione circa pactionem, ita quidem nec impensa obsequii sordida fuerit, si honesta, puta si datus, etc.

Impignaverit.] M. impugnavit. Male.

Quia non statim.] M. Quod non statim.

Triennialibus.] V. et M. Tricenalisibus.

Subtrahent.] M. Subtrahuntur Ecclesiæ.

Assignaret.] V. addebat in textu quod solus M. in margine habet: Ut papa Alexander.

Elemosyna.] C. Episcopus.

Ex parte utriusque.] Dantis acilicet et accipientis. V. et M. Ex spe utriusque. Si bene sic: ex spe, supple, accipiendi aliquid.

Per se vel alium.] Non daco omittenda quæ in ora inferiori C. deprehendi. Hæc sunt: Mos est ecclesiarum quarundam, cum quis instituitur in ecclesiasticum beneficium, jurabit quod non dedit, nec promisit, commodavit, nec alius pro eo, se sciente pecuniam vel obsequium cum pactione, quo magis hoc beneficium conferatur. M. (hoc est forte magister auctor hujus operis.) Sed mihi videtur addendum esse, nec sine pactione, nec cum pactione. Recte: quia in hunc finem posset dari pecunia nullo interveniente pacto.

Occulte, resignandum.] Nequaquam, occulte, reservandum, ut M.

Hoc esse Simoniam.] V. Hunc esse Simoniacum nisi reus, etc.

Si sine distinctione.] C. Si minime distinctione. Obscure dictum.

Plura quam oblata.] C. Plura quam allata. Utique placet, quia hic modus loquendi hodie frequens est et usitatus. Puellæ enim intrantes monasteria dicuntur, non offerre, sed secum ferre annuos redditus, seu pecuniæ summam.

Vel si distinguatur.] C. Vel si dijudicatus inter sua, seu discre. us.

Temporales redditus.] M. Corporales redditus.

Quod si perpetuos.] Qualiter excusabuntur abbatisse aut monasterium rectrices, quæ cum parentibus puellæ monasterium intraturæ, non dicam conveniunt, sed, ad instar muliercularum fori venalis, mercantur pro duobus millibus florenorum et amplius? Proh pudor! ergo pauperibus puellis, honestissimis tamen, et moribus et pietate laudabilibus, ostium monasterii clausum erit? Hodie videtur, juxta illud poetæ:

Si nihil attuleris, ibis, Howere, foras.

Utinam tales monita B. Hieronymi attente audierint, qui cap. 5 Reg. ex operibus collectæ, sic ait: Detestabilem hæresim Simonix, quam communi pravitæ diaboli 425 moniales assuetæ committunt, etiam

in auditu horreat vestra societas. Et infra: Ad vos venientes sorores, ad sanctas Christi suscipite nuptias gratis; præponatur sanctitas, pecuniæ; exquiratur bonitas vitæ, non generositas carnis, non utilitas mundi. Nulla omnino pactione, nulla opinio, quæ mentis puritatem perturbat, præveniat. Præterea 1, quæst. 2, in fine: Multorum auctoritatibus luce claris constat, quod ab ingressuris monasterii non licet pecuniam exigere, ne et ille qui exigit, et ille qui solvit, Simonix crimen incurrat.

Ista augmentum.] M. Cum enim ita augmentum. Mihi non benevolis.] M. Mihi non benevoli.

Quid si non sint famit.] Hæc usque: sed nunquid, absunt in M.

Ubi ordiner.] C. et V. Ut ordiner.

Etiā si non præcesserit.] M. hæc omittit, usque: Extendit autem; V. vero discrepat: Etiam si ante susceptionem et examinationem ei dederō, qui tamen sum dignus examinari, non erit vitiosus ingressus, cum penes eum non sit cura ordinationis. V. hic observat ritum et morem hodiernum. Ostiarius enim ad portam cameræ in qua fit examen ordinandorum stat, et illam diligenter custodit, ne ordinandi confuse simul intrent. Huic potest dari nummulus ratione famulatus, non vero ordinis suscipiendi. Nec decet ostiarium quicquam exigere: vel extorquere ab intrantibus, eo quod stipendia ab episcopo domino suo percipiat.

Capellanus ordinatoris.] M. et V. cap. ordinatis. Dicit, ordinatoris, non episcopi, quia etiam abbates sunt qui ordines conferunt, infra tamen presbyteratus ordinem.

Manutergium.] Sudarium quo manus tergantur: de quo dist. 25, c. 1, parag. Ad subdiaconum.

Acceptit vltima.] Mater ejus qui ordinator.

Archigallus.] Forte archidiaconus est.

Causa presentandi.] M. verbum presentandi omittit.

Canipulum.] M. quinipulum. V. Kenipulum.

Hoc vocabulum supra in notis ad c. 22 exposuimus. Unde Gregorius.] Ipse est Rom. 39 in Evang. Tria legebant Augustinus.

Acceptio.] Cur non acceptatione cum B. Gregorio? Dato patronis præmio.] Recte secundum doctrinam beati Gregorii, sed quidam sciolus voluit corrigere textum M. addito in margine portiois pro patronis.

Emit peccatum.] V. Emit peccatum.

Non dissimulamus.] Permodica Simonia est, si Simonia est. Margines C. et M.

426 Tibi paradisum.] C. tibi parem.

Magistrum Arnulphum.] C. Hervulphum.

Canipulum.] De hoc dixi paulo supra.

CAPUT XXXIX.

M. Nec titulo novo, nec ulla intercapedine caput dividit.

Ecclesiæ redimenta.] Ly redimenda abest in A. Unde Cyriacus.] Hæc habentur T. F. Surii, in Vita S. Marcelli.

Saporis regis.] Non Saponis, ut M. et C.

Dona ab offerentibus.] Hæc, usque, gratiam, abest in M. et C.

A Deo graviter.] Iterumque hæc tria verba omittebunt. De pœna Simoniacorum legitur 1, q. 1. Quidquid invisibilis.

CAPUT XL.

Hæc ratione.] M. et V. conjungunt cum precedentibus hoc modo: Et quod facit Simoniam hæc ratione commutatio. Pactio, etc. V. vero quadam linea recenti manu subducta, sic corrigi, ut commutatio et pactio puncto non separantur. C. Et quod facit Simoniam. Hæc ratio, commercio, pactio, etc.

Hujus commutationis.] C. hujusmodi conditionis. Simoniacæ illud acquirit.] M. incorrecta repetit quod prius: Ille tamen Simoniacæ dabit nepoti suo.

Et reddituum ex loculis.] M. ad illud reddituum legit in ora laterali: Trunsum. De hoc vocabulo dixi in notis ad c. 37.

Ecclesia alicujus.] *M.* omnes præbendæ alicujus *A* persona, omittit Ecclesia.

Nævum habere.] *C.* Venenum habere. Nævus est macula corporis. *B. Bernardus, ser. 71, in Cantica*: Quod si in conscientia nævus fuerit, nec quod ex ea prodierit, carebit nævo.

Nisi gratis detur.] *Videatur 1, q. 1. Gratia.*

Non enim a Deo.] *V. et M.* Nisi enim a Deo vocatus, nisi per eum ascendas (*M.* accedat) nisigratis accipias, scilicet ut nihil tuum interponas, tibi sumis honorem.

Aliunde intras.] *M. et V.* Aliunde intras quam per ostium, aliunde ascendis (*M.* descendis) ab alio, etc.

Licet cum voluntate.] *M.* Licet in voluntate mala.

Super augenda.] *M.* Super agenda pensione.

Maxime habita.] *M.* habita, maxime inter claustrales.

427 Si inter clericum.] *C.* Sed inter clericum. Et vicarium temporalem.] *C.* Et vicarium perpetuum. *Male.*

CAPUT XLII.

In Ecclesiam.] *Hoc, solum V. legebat.*

Sic autem intrusi.] *C.* nunc autem intrusi.

Sicut enim latro.] *M.* Si enim latro, etc.

(Chorita vero.) *Sed ille vero, ut M. et C.*

Exceptiones.] *Hoc verbum omittit M.*

Sanctitatem vel sinceritatem.] *Ly* sanctitatem vel, non habent *V. et M.*

Ex quibus confabatur.] *Hic deficit V. usque ad finem capituli.*

CAPUT XLIII.

Ozias etiam.] *M. omisso exemplo Ozæ, Ozæ meminit hoc modo: Oza etiam, quia indebite tetigit arcam Domini. Facile fuit amanuensi falli in scribendo. Nam nominis utriusque, sicut et historiarum, magna est affinitas. C. pro Ozias legit Oza.*

Tanquam si sacerdos.] *Hæc, usque lepra percussus, ex solo V. desumpti. Vide an non bene ex II Paral. xxvi.*

Ita et Oza.] *V. deficit usque ad finem capituli.*

CAPUT XLIIII.

V. pro titulo: Contra sanguinitas. Summarium hujus capituli sumptum est ex Michæa iii.

Impedimento esse.] *C.* impedimentum esse, ut ante.

Fraudaturum et spol.] *C. et V.* Fraudamus et spoliamus.

Et bonis suis.] *C.* et donis suis.

De intrantibus per carnem.] *Hinc, usque, in ordinum et benef. deficiunt C. et M.*

Ait Michæas.] *Restitui pro Isaias. Videatur Michæas, c. iii et comment. B. Hieronymi in hunc locum. Ibi enim diserte de præsentii materia edisserit.*

Item Hieronymus.] *Supra, initio cap. xxxvi citatus est hic locus ex 8, quæst. 1. Moyses.*

Ananias et Sapphira.] *Non Abdias et Sapphira, ut C.*

Tamen ecclesiasticum.] *V.* Sed ecclesiasticum, etc. *M.* Ut ecclesiast.

Probitas ejus exigit.] *V.* probitas ejus exstinguat et excludat. *M.* proprietas ejus exstinguat, at in margine excludat.

428 Quasi præscriptione.] *Non potest esse præscriptio. Non enim firmatur tractu temporis quod de jure a principio non subsistit. Ita Regula xviii, in 6.*

CAPUT XLV.

In I ad Cor., c. xii.] *Duo c. lx. M. xl. Ad hæc videatur B. Gregorius xxx Moral., c. vi in medio.*

Exemptio et subtractio.] *C.* exceptio vel subtractio, utique valet.

Et in utilitate.] *V. et M.* auctoritate majoris, alia absunt.

De consideratione.] *Hoc opus B. Bernardi in libros quinque divisus est. Quæ ergo hic citantur, videntur t. iii paulo ante finem ex quo multa quoque*

ad materiam præsentem pertinentia colligi possunt.

In deliciis paradisi.] *Ezech. verba c. xxviii: Constat præterea commentarium B. Hier. in hunc locum, vel in illud Psal. lxxxii: Et sicut unus de principibus cadetis; tibi enim non signaculum similitudinis, sed resignaculum legit.*

Quinquagenarios.] *Tria addunt ex Græco: πεντακονταρχους. Sed cur idem bis repetebant?*

Millenarios.] *Ex interpretatione LXX: nam Heb. non habent.*

Si turbasset.] *C.* turpasset. *Male. Nam sequitur infra: Ne turbatio et scissio, etc.*

Nisi cum aliquid.] *M.* deficit hic, usque: Vel ad Hur.

Ad Rom. xiii.] *Tria XLII.*

Ad Heb. xiii.] *Tria XLII.*

Minoribus vel major.] *C. et M. loco vel habent et. Nec ecclesiasticæ.] Duo eadem: Nec ecclesiastico.*

Feudo vel hominio.] *Nonnulli homagium pro hominum usurpant, ut Casarius et alii. Est vero homagium astrictio servitutis facta domino per pactio-nem, promittente homine libero fidelitatem, seque constituente hominem vel vasallum illius. C. in textu legebat domino pro hominio, sed perperam.*

Nec Ecclesia persona.] *Hoc est, congregatio vel communitas non est persona, ut ad modum personæ puniatur. Nam quod a multitudine peccatur, vel ab eo qui multitudinem habet sociam, non punitur ab Ecclesia, sed defertur. Ita 25, q. 4. Non potest. V. sic variat hoc loco: Sed nec Ecclesia personam, ut personaliter puniatur.*

Personaliter.] *Sicut filii, ait M. in margine.*

Obligetur hominio.] *Non domino, ut iterum C.*

Et minori a quo.] *G. non placet idem bis repetens. Audi: Et successori a quo potest absolvi et minori a quo non potest absolvi per majorem.*

Et iste obligatur.] *M.* ut ille obligatur. *Ad hæc excipe margines C. et M. describentes 429 consuetudinem quarundam Ecclesiarum, dum clerici in illis instituuntur beneficiati: Juro tibi et successoribus tuis, et huic Ecclesiæ reverentiam et obedientiam (C. obedientiam reverenter, sed vitiose) præstiturum.*

Sacram. collatione.] *Fallitur M. Sacramentorum conclusione.*

Ergo nec jurisdictione.] *Subandi, ut ante, privare. C. sic variat: Ergo nec jurisdictionem collationis ordinis.*

Excommunicatus juste.] *V. pro juste, habet jure, aequivalet. M. vitiose iste pro juste.*

Qui cum ligavit.] *M. tacet hic, usque: Auctori:ate majoris.*

Diligite justitiam.] *Duo margines etiam hanc auctoritatem suggerunt ex Psal. ii: Et nunc, reges, intelligite, erubimini qui judicatis terram. Cui hæc posset addi ex Psal. xcvi: Honor regis judicium diligit.*

In qua præpositi estis.] *Restitui ex V. Nam duo alia admodum obscure legebant: In quo præpositi estis iudices et majores, delinquentes (quis sensus?) subditi et inferiores.*

Sed nec etiam tunc.] *Regula juris 76, in 6.*

II Cor. xiii.] *Tria xxviii, Fuisse vel esse.] Ly vel esse omittebant V. et M.*

Judicium viii.] *duo, præter V. Judic. x, in fine.*

Contra altare Domini.] *C. contra Dominium.*

Immolaticium.] *C. immolantium.*

Et de Episcopatu.] *Hoc omisso, sic C. In episcopatu illius, et non sub episcopo.*

Et in episcopatu.] *C. de episcopatu (alia reticet) ipsius. Ad hæc accedit exemplum abbatis Sugerii in marginibus C. et M. relatam. Tale est: Sugerius abbas laborans in extremis, vocavit dominum episcopum Parisiensem, eique ut filius patri, confessus est, asserens se non procurasse emancipationem monasterii sui a potestate (C. ut a potestate) Ecclesiæ Parisiensis, sed diaconum quemdam.*

Si enim cornua mitræ.] *Per mitræ cornua Notum*

et Vetus Testamentum significatur, ut patet ex Glossa A in illud Matthæi v : Vos esitis sal terræ. Unde B. Benedictus Regulæ suæ c. 64 : Debet prælatus esse doctus lege divina, ut sciat, et sit, unde proferat nova et vetera ; sciatque magis oportere sibi prodesse spirituali doctrina et exemplo, quam præesse, corporali præsentia vel cura temporalium.

Ex scedula.] Hoc est ex parva scheda vel chartula implicata ad figuram: seu speciem mitræ. In scholis abedariis solent similia effugere pueruli otiosi. V. et M. ex cedula. C. ex sedula. Nil sapiunt.

Si annulus ejus.] Dicti pueri nempè.
Et si repeti potest.] Seu reiterari potest.
Gilbertus episc.] Cognomento de la Porée, seu Porrelanus. Fuit 64 episc. Pictav. 430 ut ex catalogo patet in Gallia Christ. Claudii Roberti. Multa scripsit, et errores suos coram Eugenio III, papa, anno 1148, præsentè S. Bernardo, abjuravit. Baronius anno præfato.

Cum impositione manus.] Hoc est, non imprimi characterem.

Quæ jam facta est ex parte.] Post hæc, sequitur in V. de qua Apostolus, etc. Ala omittit.

A Romano regno.] Duo margines : A quo jam Græcia recessit. Huc revoco duplex exemplum quod ex illis marginibus collegi. Absolutus a papa Alexandro. (M. inter lineas addit : Favore personæ) quem excommunicaverat S. Lucas de Hungaria quia non satisfacit sancto Lucæ; iterum et iterum est ab eo excommunicatus, et ideo idem Lucas ab Alexandro est suspensus, deinde excommunicatus, sicque mortuus est : pro quo miracula multa Deus post mortem ejus operatus est.

Quidam etiam comes excommunicatus ab episcopo ordinario, post absolutus auctoritate papæ, a duobus aliis adhuc credidit se ligatum esse. Unde ad proprium episcopum confugit, et ei confessus est, et satisfecit. Sicque absolutus recessit sine scrupulo.

Opponendo induco.] C. oppo. judico.
Legeque privata ducta.] C. nec male ductus, si ad papam fiat relatio.

Consules et procons.] M. in laterali ora : Episcopi et archiepiscopi.

Omnia Cæsar ait.] Ex Lucano l. 11, vel Alano l. 1, in fine.

CAPUT XLV.

Vel executionis.] Ita C. Duo autem obsecutionis sordidæ tantum.

Munus enim gratis.] M. et C. Minus enim gratis. Non audiunt.

Oleum in ossibus.] C. in os ejus.

Augustinus : Oleum.] Idem in Psal. cxl : Homines, cum falsa laude aliquem irriserint, hoc etiam de illo dicunt : Unxi illi caput.

Venditores olei.] Verba B. Hier. in c. xxv Matth. Ranæ sunt adulatores.] De quibus B. Aug., t. X, serm. 87 De tempore; B. Hier. in Psal. civ.

Turba salutantum.] Versus Claudiani in Rufinum lib. 1. Sic margo C. exponit hæc verba Turba salutantum : Adulatorum, inquit, applaudentium, vel potius occulti detractores. Memini illius distichi Petri de Riga in Aurora sua nondum in lucem edita; sed brevi, Deo vires donante, edenda. Sic in c. viii Exodi :

Musca canina cibos maculans, pungensque, gulosos mordentesque fero dente notare potest.

Cimiphes.] M. in margine : Muscæ minutæ. De his idem Petrus de Riga ibidem :

431 *Rana loquax, hæresim signal, strepit hæc, [streptit illa;*

Turget clamoris illa vel illa sonis.

Discurrunt culices, hominum turbando quietem, designantque vagos qui sine pace manent. ynomyia.] Musca canina. Margines duo.

uge, euge.] Primum irrisorium secundum adulatorium. Idem.

Exit integer] V. erit integer.

Qui adulatorie.] Hoc redolet Glossam inserti. in hunc locum.

Et capita Ecclesiæ.] M. et capita ejus.

Cui caput est ægruum.] C. cui caput infirmum. Etiam placet.

Error enim principis.] Hic, usque : Item, tacet C. Adeo severus.] C. adeo secutus. Fragm. Cumberon. Nullus ita rigidus est, et severus vel secutus. Quo cades cum ascendere.] Ita ; V. sed duo cum frag. Cumberon. Qua cades, supple lingua, et tolerabilis est lectio.

Et tu servatum.] Ex Juvenalis sat. 4, m. s. et exemplaribus excusis restitui sic cum Fragm. Camb. alioquin tria exemplaria ordinaria :

In tua servatur consumere sæcula rhombum. Accipit endromidem.] Restitui ex nostro Juven. m. s. Tria endromadem. Endromis vestis est spissa (seu ut margo C. pellicea vulpina) ad arcendum injurias brumales accommodatissima.

Ob hoc timendæ sunt.] Seneca l. vi De beneficiis, c. 30. Non absimilia videlo apud B. Hier. in c. xxxiv Ezech. ad illud : Quod crassum erat occidebatis. Comitem sibi.] C. non placet : committere sibi.

Solus Demaratus.] Non Demaratus ut M. Consule Senecam vi De beneficiis, cap. 31.

Ii sunt sirenes.] Boetii verba De cons. philosoph. prosa 1, l. 1.

Cum Ulysse.] Hoc Senecam redolet ultima periodo ep. 56, et ex eo loco restitui Ulysse pro Ulixæ.

Unde Hieronymus.] Lib. 1 adversus Pelag., c. 9. Item, to. IX, ad Demetriadem De Virg., post medium.

Mentum Amasæ.] Nequaquam Amasæ, ut C. In inguine.] Tria exemplaria sic habent. Verum si historiam II Reg. xx, attendas, conperies Amasæ non in inguine percussus, sed in latere. Abner autem, qui in dolo quoque ab eodem Joab interfectus est, in inguine ictum accepit. Hujus dolosi Joab prodicionem exponit B. Greg. Moral. xv, c. 5 in fine.

Gladius est oculus.] V. gladius est acutus. Jeremiæ xxxviii.] C. et V. cxixv.

Prophetæ pacifici.] Et si M. solum legat prophetæ, recte tamen illius meminit. Nam Glossa in hunc locum : Viri pacifici, etc. ait : Prophetæ falsi denun-

tiantes pacem tibi.

432 *Et nutrix superbiæ.] Margines C. et M. Quia,*

..... At illi Surgebant cristæ.

[Juven., sat. 4.

Cum Deo loquamur singulari.] Ut ibi : Da mihi, Domine, sedium tuarum, etc. Sap. ix. Item David : Da mihi intellectum ut discam mandata tua. Psal. cxviii.

Homini loquimur pluraliter.] Hunc modum loquendi sæpissime usurpat Cæsar in libris exemplorum memorab. Sic enim, Domine, dedistis mihi, etc. Invaluit quoque ille mos loquendi in er Gallos, ut nunquam, vel saltem rarissime pronomine tu utantur in singulari, sed in plurali, etiam si uni tantum persone loquantur. Vos dedistis, pro tu dedisti, et sic de cæteris.

Velis eam nominare.] M. Vel ea nominare, Carthag. iv, dist. 56.] Duo dist. (seu capite) 46.

M. 14.

Hieronymus in epist.] Ad Eustochium De custodia virg. Fere eadem invenies in epist. ad Celantiam, quæ incipit : Vetus Scripturæ celebrata. Præter hæc, quæso, Senecam vide ep. 125 in medio.

Eccli., c. xiiii.] Tria xl.

Deut., xiv.] V. xciii. M. lxx. C. xl.

Gantic. amoris i.] M et C. II.

In mendacio.] Hic varietas est. C. quia ignorans (duo ignoras) te in meditatione et adulatione delectata.

Isaia c. iiii.] V. et C. viii. M. vii

CAPUT XLVI.

Summarium hujus capituli tale est in V. Contra eos

qui illicite, vel etiam licite ab aliis acquisita, quasi licite accipiunt etiam scientes, et sine inquisitione. Et etiam licitorum.] *Hoc, usque Restat abest in V.*

Vendi videtur.] *C. Mundi utitur, loco vendi, etc. In quibus enim. Varietas hic est. In quibus enim (ait C.) ita non habemus jus domini, in alios transferre nequimus. M. in quibus enim jus non habemus, jus domini in alios transferre nequimus.*

Non dimittitur peccatum.] *Regula 4 juris in sexto. In pias causas. Margines C. et M. De inventis, usucaptis, et prescriptis forte potest fieri elemosyna, ignorato (C. ignorante) Domino, et si conscientia non remordeat. Videatur 14, q. 3 per totum.*

Potior est pars possidentis.] *Regula 65 in sexto. Acceperit quis decem.] Nempe solidos. Per illam regulam.] De qua supra, quæ est 65 in sexto.*

433 A secundariis acceptor.] *V. acceptionibus pro acceptoribus.*

Stephani abbatis 2.] *Quidam hunc Stephanum statuunt 3 abbatem Cisterciensem. Inter eos Joannes d'Assignies meritissimus abbas Nizellensis in libro suo Gallico, cui titulus: Le cabinet des choses les plus signalées du sacré ordre de Cîteaux. Item Chrysothomus Henriquez in Menologio ordinis Cisterciensis die 28 Martii et 17 Aprilis, ubi late de eo agit. Petrus tamen Cantor etiam infra c. 105 secundum vocat.*

Divisiu mendicantibus.] *M. divisio mendic. C. divisum mendic.*

Cadum vini dabant.] *Per cadum non intelligamus fideliam, seu ut vulgo filiolum, sed vasculum portatile quingue aut sex lota Belgica continens. Gallice, Caeque ou barrile. Sic enim Budæus l. v De asse, ante medium: Cadi formam turbinatam, id est conii et styrobyli, hoc est nucis pinæ similem fuisse ex Plinio intelligimus; qui l. xvii De aloce loquens, turbinis cadorum dixit. Utebantur autem antiqui ad salsamentum etiam condenda. Hæc ille.*

Ex omnia distribuit.] *M. Ea omnibus distribuit. Illa puto sola quæ ab illo pastore Simoniano acceptat.*

Pulmentarium.] *Isidorus l. xx Etym. c. 2. Pulmentum, inquit, a pulle derivatur. Sive eniã spuls, sive quid aliud alicuius [permissione] sumatur, pulmentum proprie dicitur.*

Pulmentum dicerem omne opsonium quod cum pane comeditur, sive ex herbis, piscibus, aut alia materia vesca conditum aut paratum sit. Hoc videtur innuere beatus Pater Benedictus in Regula: Sufficere credimus, inquit, ad refectorem quotidianam tam sextæ quam nonæ omnibus mensis cocta duo pulmentaria propter diversorum infirmitates, ut forte qui ex uno non potuerit edere, ex alio reficiatur.

Religiosi passim.] *Huc revocandum puto exemplum unum quod in ima ora C. et M. vidi subscriptum. Tale est: Exempto etiam militis obviantis (M. obvii) cadaveri feneratoris sui, turba monachorum ad sepulcrum illud deferentium. Quibus ait: Muscas et telas aranæ meæ mihi dimittitis; vos autem cadaver aranæ habetis, infernus vero animam. Cur hoc cum restituere non præcepistis? Hoc exemplum videtur debuisse includi textu, ut ex c. 50 colligere est.*

Ait c. 3. Publicanis.] *M. et C. cap. 19. Ambrosius et Beda.] V. vitiose omittit: et Beda. Beda enim Vener. et B. Ambrosius in Lucam hoc loco legunt: Ne ultra prescriptum exigant.*

Vel per angariam.] *Hæc absunt in V. Vel constitutum.] C. omisso Vel ait: Prescriptum constitutum.*

Judicium conscriptum.] *Margines C. et M. Secundum enim leges Douini prescriptas judicandum (M. male viudicandum) est, non secundum Justinianas, C. justitias, etiam vitiose.*

Qui hos potestis.] *Hæc parenthesis in lusa V. legit in textu, M. autem in margine laterali. In hæc verba Joannis: Neminem concitias, videatur B. Aug. serm. 3 in Appendice da diversis, t. X.*

Regula discernendi.] *V. Regula discernendi. Supra prescriptum.] Non supra scriptum, ut M. et C. B. Furser.] De quo Vener. Beda l. vii hist., c. 19 ubi tacite refert quod hic dicitur, et aperte habetur in Vita ipsius apud Surium t. 1, die 16 Januar. et infra in notis ex margine V. descripsimus ad c. 50. B. Launomari.] Ejus gesta habentur in Surio t. 1, die 19 Januar.*

Immensum vitiosum.] *C. Immensum datorem, excluso vitiosum. M. Vitiosum datorem, omittit immensum. V. utrumque recipit.*

In modica oblatione.] *C. in ora laterali addit: Non unius denarii. M. ibidem: Nummus denarii: male. Privata communionem.] Solum C. hoc admittit.*

Si vero nec pecuniam.] *C. Si nec pecuniam. Ad illud pecuniam magnam subdit in margine: Quæ unius denarii.*

Sicut et infamis.] *M. Licet et infamis et notabilis. In margine autem: Prescripturo ab Ecclesia. Scandalum oriretur.] M. scandalum miretur, Abusus est.*

Petri Abailardi.] *C. et M. Abaelis. Hunc S. Bernardus convicit erroris; estque auctor l. classis in indice librorum prohibitorum, sed de erroribus penitentiam egit eosque revocavit.*

Comite Theobaldo.] *Forse comite Campaniæ, de quo Casarius l. viii c. 31, seu Theobaldo comite Carnotensium ac Blensisium, de quo Cantipratanus l. ii boni universalia De apibus c. 25, n. 14 et 15.*

Noluit accipere.] *V. et C. Voluit accipere. Insipide.*

Item Eccli. c. xxxiv.] *M. et C. xxv. In oblationibus.] Id restitui ex c. xxxiv Eccli. Duo enim in oblationibus, M. in orationibus.*

Glossa: Quam.] *Glossa interlinealis est. M. omisso verbo Glossa, legebat quorum pro quam. Munera accipiunt.] Non: munera decipiunt, ut M.*

Achan et sociis.] *Restitui nomen. Tria enim Achor, quod vallis nomen est. Hieronymus.] M. omittit nomen.*

Propter illud multi perierunt.] *Vix enim invenitur (ait auctor infra, De proprietate cap. 153) quod pro peccatis aliquibus puniã fuerit multitudo, nisi pro peccato sacrilego hujusmodi.*

Ephod et Teraphin.] *M. In margine: Imagines. C. Seraphin, male Judic. xvii et xviii. Item Osee iii.*

435 Gedeoni et omni domui ejus.] *Quia prius secutus est (C. sortitus) deos alienos. Ita margines C. et M.*

Agag regem.] *Tria exemplaria pro Agag legebunt Eglon, sed perperam. Itaque restitui nomen. Legitur quidem Judicium iii quod Eglon obesus et crassus nimis fuerit, non tamen reservatus, ut Agag, verum occisus ab Aod.*

Est ergo regula, quia nunquam illicite acquisitum, etc.] *Id est universali: verum, quia illicite acquisitum est furtum.*

Causa predicationis.] *Margines: Ut si prædicator cum ea hac de causa comederit. Sed nec licite acquisitum.] Nequaquam audiendum M. Sed videtur licite acquisitum.*

Salvum et residuum.] *V. his omittis sic habet: Nisi sit ei unde, etc.*

Credo, ab eo.] *M. Contra hanc etiam regulam accepta, cum do, pro credo. Reliqua ut in textu.*

De idolothytis.] *M. vitiose sic: Quia non idolothytis intelligenda. Nam Glossa interlin. ad illud: Nihil interrogantes, ait: An idolothytum sit vel non. Idolothytum dicitur, quod idolo immolatum est. C. in textu, pro idolothytis habebat, idolathytis.*

Sedentibus et manducantibus in idolo.] *Sic pra*

Idolo restitui ex c. viii ad I Cor. ubi legitur: Recumbentem in idolo.

Incorruptis.] C. incorrecti, forte incorrectis. *Ibidem* in margine video subnotatum: Divitiibus esset ponendum in sacco, non erogandum, dum ablata non restituerint.

Item ad Ephes. iv. M. deficit hic usque ad finem capitula.

CAPUT XLVII.

V. Pro summario hæc habet: Contra hos qui dant non indigentibus. Quod non indigens, si accipit munera peccat, sic et ille qui tali dat.

Non gnathonibus.] Γνάθων, gnatho, opsonator. Unde Terentius: Gnato parasitus. Hoc est qui totus a cibo pendet. M. et C. legebant: Non nathonibus.

Non permenonibus.] Μενομένημι, quod est opto, cupio. C. volebat legi permetionibus V. permenonibus, sed male.

Et B. Virgo.] V. tacet usque ad: Item exemplo Eliset.

Repleta implemus.] Sex, ut M. et C., impleta implemus, dum mensura superfluens est.

In Luca, c. xiv.] C. et M. c. lxxx.

Aut cœnam, Margines duo: Modicum apparatus cibus. Sed cur hoc? Quia parcius in cœna comedendum quam in prandio. Unde schola Salerni:

436 Ex magna cœna stomacho sit maxima pœna: Ut sis nocte levis, sit tibi cœna brevis.

Quidam medici probant ex Hippocrate (l. ii De ratione victus) et Galeno (l. vii Methodo, c. 6 et l. De ratione victus in acutis, c. 18) tribuendum esse corpori valentius alimentum in cœna quam in meridie, sed experientia in contrarium est. Solent enim omnes promptiores esse ad opus exercendum ex paritate cœnæ quam abundantia. Et belle quidam ait: Quod subtrahis cœnæ, addis vitæ.

Et beatus eris.] M. et liberatus eris contra textum Evangelii.

In eodem c. xiv.] Duo, in eodem (Luca) c. lxxxi.

In canonica epist. 3.] Duo addunt numerum capitula, sic: c. ii. Sed hodie in capita non dividitur.

Ditissimi cœnobii.] Exemplo monachi divitiis, ait C. in cœnobium consulentes cuidam volenti claustrum intrare suum, etc. obscure. Hic C. notat in margine quod in aliis deprehendi in fine præcedentis capitula. Nempe: Divitiibus esset reponendum in sacco non erogandum, dum ablata non restituerint.

Ibi degentes.] Ut habentur pauperes Christi indigentes quibus pasceret. Ita M.

A Deo.] M. ex his duabus syllabis unum format adverbium, secernitque a præcedente sententia, hoc modo: veniam accepit. Adeo nemo est, etc.

Isaias, c. i.] M. cap. ii.

Eripiendo.] C. excipiendo, M. omittit hæc verba: Ab oppress. sua eripiendo, et eorum loco habet: Sua erogando.

Pupillo et egeno.] Maledictus qui pervertit iudicium advenæ, pupilli et viduæ. Deut. xxvii.

Juvent patrocinio.] M. Juvent patrono. V. Juvent tantum.

Si alicui utilis est.] Margines C. et M. Si scilicet laborare possit ut victum quærat. Est liber, cui titulus: Vidua Sareptaia, a nobis nuper e tenebris erutus, in quo hæc, et quæ sequuntur de Viduis susus declarantur.

Sexaginta annorum.] Solum C. hoc habet. Consule causam 1, qu. 2. Viduas honora. Et est expressa scriptura I ad Timotheum v. Vidua eligatur non minus sexaginta annorum.

Interlinealis.] Ordinaria est Glossa, quæ et beati Augustini in hunc versum Psal. cii.

Ecclesiastici, c. xii.] M. et C. c. xxxviii.

Et consanguineis dabis.] M. Et cum sanguinibus dabis, iterum repetendum esset dabis, de proprio, etc. C. et consanguinibus.

• Creditu est.] C. utique bene, tradita est, hoc est commissa. Ait B. Hieronymus in epist. ad Paulinum, quæ incipit: Bonus homo. Jam non sunt tua quæ possides, sed dispensatio tibi credita est, sub finem epistolæ.

Columnam in Ecclesia.] C. columnam Ecclesiæ. De patrimonio crucifixi.] Audi margines M. et C. Quidam, ex hoc, patrimonio 437 nempe, maritunt nepces suas male.

Et potius gratiæ.] *Ibidem* margines: Gratia datur, cum datur egentibus justis, sapientibus, prælato etiam qui tibi præfectus est, propter aliquam ejus gratiam.

Vitas Patrum.] Liber est continens exempla sanctorum Patrum, eremitarum, sed non ab omnibus receptus.

Parenti, filio.] C. poreunti filio, etc. Non sapit.

In quo intelligas.] V. post illud: Obventionibus eorum, ai: In quo quid intendas et quantum attendendum, etc. C. omittit. Quia dandum et; reliqua ut in textu.

Quidam accedens ad alium.] Is vocabatur Thrasyllus cynicus; alter, ad quem accedebat, erat Antigonus rex de quo Plutarchus in Apophthegmatis, et post eum Seneca loco in margine citato. V. pro margine ait: Vide quam corrupte inducatur (al. induuntur) hic duo hæc exempla. Nam in libro ii Senecæ De beneficiis sic legitur: Allegat verba Senecæ, quæ brevitate causa omitto. Vide l. ii, cap. 16 et 17.

Videto cui des.] Vel: Fide, sed cui, vide.

Non magis turpe est.] Colligitur ex B. Augustino in Psal. cii, vers. 6. Qui donat histrionibus, inquit, qui donat meretricibus, quare donat? Nunquid non et ipsi hominibus donant? Non tamen illi attendunt naturam operis Dei, sed nequitiam operis humani. Et infra: Nam si homo tantum esset, et venator, vel augur, vel meretrix non esset, non dares. Honoras in eo vitium non naturam. Subinde remitto te, lector, ad causam 23, q. 4. Duo ista.

Cum non possint.] C. et M. cum non possit amoveri. Qui non quantum.] M. qui non tantum.

Des ergo quia Propheta.] Non absimilia vidi apud B. Aug. tom. VIII in Psal. cii, vers. 6.

Peccator et histrio.] Immense peccatum est res suas dare histrionibus. Videatur distinctio 86: Donare.

Qualiter sine murra.] C. Quantum sine murra. Male.

Auctum ne augeas.] Dictum est proverbiale. M. Actum ne augeas. Incorrecte.

Divitem ne dices.] M. divitem ne imiteris. Cicero: Quam inique comparatum est, ut ditioribus semper addatur aliquid.

Hieronymus in illa epist.] Citatur, 8, q. 1. Moyses amicus Dei.

Sicut nec septem.] C. hoc modo: Sicut nec septem diaconi, a B. Petro ordinati: ad hoc consanguineos suos aliis præposuissent. Secundum Rabanum hic ordo servandus est, ut scilicet populus eligat, episcopus ordinet. Vide eum in hunc locum. Non exprimitur Act. vi a quo Apostolo fuerint ordinati, sed dicitur quod ordinati sint ab apostolis, et omnino est verisimile alios apostolos S. Petro illum honorem detulisse tanquam cupi suo, ut dignior episcopus sulet alium ordinare, et consecratur existere.

438 Conditionem eorum mutant.] Hoc est, parentes sua ditare, ut ex pauperibus et servis, divites et dominos faciant: quod tamen de bonis Ecclesiæ fieri non licet, sed bene ex patrimonio, vel (ut aiunt margines C. et M.) nisi de fundo, et de iis quæ jure hæreditario te contingunt. Potest tamen episcopus, aut alius prælatus parentem, aut promovere ad quæsturam, aut ad aliud officium posita ejus capacitate; nec censebitur tanta ex bonis spiritualibus profecisse, si dices, vel eques fiat ex officii lucro. Ita

qui illicite, vel etiam licite ab aliis acquialta, quasi licite accipiunt etiam scientes, et sine inquisitione. Et etiam licitorum.] *Hoc, usque Resalat abest in V.*

Vendi videtur.] *C. Mundi utitur, loco vendi, etc.*

In quibus enim.] *Varietas hic est. In quibus enim (ait C.) ita non habemus jus domini, in alios transferre nequimus. M. in quibus enim jus non habemus, jus domini in alios transferre nequimus.*

Non dimittitur peccatum.] *Regula 4 juris in sexto.*

In piis causis.] *Margines C. et M. De inventis, usucaptis, et prescriptis forte potest fieri elemosyna, ignorato (C. ignorante) Domino, et si conscientia non renordeat. Videtur 14, q. 5 per totum.*

Potior est pars possidentis.] *Regula 65 in sexto.*

Acceperit quis decem.] *Nempe solidos.*

Per illam regulam.] *De qua supra, quæ est 65 in sexto.*

433 A secundariis acceptor.] *V. acceptionibus pro acceptoribus.*

Stephani abbatia 2.] *Quidam hunc Stephanum statunt 3 abbatem Cisterciensem. Inter eos Joannes d'Assignis meritiissimus abbas Nizellensis in libro suo Gallico, cui titulus: Le cabinet des choses les plus signalées du sacré ordre de Cisteaux. Item Chrysoatomus Henriquez in Menologio ordinis Cisterciensis die 28 Martii et 17 Aprilis, ubi late de eo agit. Petrus tamen Cantor etiam infra c. 105 secundum vocat.*

Divisiu mendicantibus.] *M. divisis mendic. C. divisum mendic.*

Cadum vini dabant.] *Per cadum non intelligamus fideliã, seu ut loquitur filiolam, sed vasculum portatile quinquæ aut sex lota Belgica continens. Gallice, Caque ou barrile. Sic enim Budæus l. v De asse, ante medium: Cadi formam turbinatam, id est conii et strobili, hoc est nucis pineæ similem fuisse ex Plinio intelligimus; qui l. xvii De aloe loquens, turbine cadorum dixit. Utebantur autem antiqui ad salsamenta etiam condenda. Hæc ille.*

Ea omnia distribuit.] *M. Ea omnibus distribuit. Illa puto sola quæ ab illo pastore Simontaco accepta.*

Pulmentarium.] *Istodorus l. xx Etym. c. 2. Pulmentum, inquit, a pulve derivatur. Sive enim puls, sive quid aliud alicujus permixtione sumatur, pulmentum proprie dicitur.*

Pulmentum dicerem omne opsonium quod cum pane comeditur, sive ex herbis, piscibus, aut alia materia vesca conditum aut paratum sit. Hoc videtur innuere beatus Pater Benedictus in Regula: Sufficere credimus, inquit, ad refectonem quotidianam tam sextæ quam nonæ omnibus mensis cocta duo palmentaria propter diversorum infirmitates, ut forte qui ex uno non potuerit edere, ex alio reficiatur.

Religiosi passim.] *Huc revocandum puto exemplum unum quod in ima ora C. et M. vidi subscriptum. Tale est: Exemplo etiam militis obviantis (M. obvii) cadaveri feneratoris sui, turba monachorum ad sepulchrum illud deferentium. Quibus ait: Muscas et telas araneæ meæ mihi dimittitis; vos autem cadaver araneæ habetis, infernus vero animam. Cur hoc eum restituere non præcepistis? Hoc exemplum videtur debuisse includi textu, ut ex c. 50 colligere est.*

Ait c. 3. Publicanis.] *M. et C. cap. 19.*

Ambrosius et Beda.] *V. vitiosus omittit: et Beda. Beda enim Vener. et B. Ambrosius in Lucam hoc loco legunt: Ne ultra præscriptum exigant.*

Vel per angariam.] *Hæc abest in V.*

Vel constitutum.] *C. omisso Vel ait: Præscriptum constitutum.*

Judicium conscriptum.] *Margines C. et M. Secundum enim leges Domini præscriptas iudicandum (M. male vindicandum) est, non secundum 434 Justinianas, C. Justitias, etiam vitiose,*

Qui hoc potestis.] *Hæc parenthesis in lusa V. legit in textu. M. autem in margine laterali. In hæc verba Joannis: Neminem concutias, videtur B. Aug. serm. 3 in Appendice de diversis, t. X.*

Regula discernendi.] *V. Regula discendi. Supra præscriptum.] Non supra scriptum, ut M. et C. B. Furser.] De quo Vener. Beda l. iii hist., c. 19 ubi tacite refert quod hic dicitur, et aperte habetur in Vita ipsius apud Surium t. I, die 16 Januar. et infra in notis ex margine V. descripsimus ad c. 50. B. Launomari.] Ejus gesta habentur in Surio t. I, die 19 Januar.*

Immensum vitiosum.] *C. Immensum datorem, excluso vitiosum. M. Vitiosum datorem, omittit immensum. V. utrumque recipit.*

In molica oblatione.] *C. in ora laterali addit: Non unius denarii. M. ibidem: Nummus denarii: male.*

Privata communione.] *Solum C. hoc admittit.*

Si vero nec pecuniam.] *C. Si nec pecuniam. Ad B illud pecuniam magnam subdit in margine: Qu unius denarii.*

Sicut et infamis.] *M. Licet et infamis et notabilis. In margine autem: Præscripturo ab Ecclesia. Scandalum oriretur.] M. scandalum mixetur. Abusus est.*

Petri Abailardi.] *C. et M. Abaelis. Hunc S. Bernardus convicit erroris; estque auctor 1. classis in indice librorum prohibitorum, sed de erroribus penitentiam egit eosque revocavit.*

Comite Theobaldo.] *Forse comite Campaniæ, de quo Casarius l. viii c. 31, seu Theobaldo comite Carnotensium ac Blesensium, de quo Cantipratanus l. ii boni universalis De apibus c. 25, n. 14 et 15.*

Noluit accipere.] *V. et C. Voluit accipere. Inaspide.*

Item Eccli. c. xxxiv.] *M. et C. xxv.*

In oblationes.] *Id restitui ex c. xxxiv Eccli. Duo enim in oblationibus, M. in orationibus.*

Glossa: Quam.] *Glossa interlinealis est. M. omisso verbo Glossa, legebat quorum pro quam.*

Munera accipiunt.] *Non: munera decipiunt, ut M.*

Achan et sociis.] *Restitui nomen. Tria enim Achor, quod vallis nomen est.*

Hieronymus.] *M. omittit nomen.*

Propter illud multi perdamur.] *Vix enim invenitur (ait auctor infra, De proprietate cap. 155) quod pro peccatis aliquibus punita fuerit multitudo, nisi pro peccato sacrilegio hujusmodi.*

Ephod et Teraphin.] *M. In margine: Imagines. C. Seraphin, male Judic. xvii et xviii. Item Osee iii.*

435 Gedeoni et omni domui ejus.] *Quia prius secutus est (C. sortitus) deos alienos. Ita margines C. et M.*

Agag regem.] *Tria exemplaria pro Agag legebant Eglon, sed perperam. Itaque restitui nomen. Legitur quidem Judicum iii quod Eglon obesus et crassus nimis fuerit, non tamen reservatus, ut Agag, verum occisus ab Aod.*

Est ergo regula, quia nunquam illicite acquisitum, etc.] *Id est universaliter verum, quia illicite acquisitum est furtum.*

Causa prædicationis.] *Margines: Ut si prædicator cum ea hac de causa comederit.*

Sed nec licite acquisitum.] *Nequaquam audiendum M. Sed videtur licite acquisitum.*

Salvum et residuum.] *V. his omittis sic habet: Nisi sit ei unde, etc.*

Credo, ab eo.] *M. Contra hanc etiam regulam accepta, cum do, pro credo. Reliqua ut in textu.*

De idolothytis.] *M. vitiose sic: Quia non idolothytis intelligenda. Nam Glossa interlin. ad illud: Nihil interrogantes, ait: An idolothytum sit vel non. Idolothytum dicitur, quod idolo immolatum est. C. in textu, pro idolothytis habebat, idolathycis.*

Sedentibus et manducantibus in idolo.] *Sic pra*

Idolo restitui ex e. viii ad I Cor. ubi legitur: Re- A
cumbentem in idolo.

Incorruptis.] C. incorrecti, forte incorrectis. Ibidem
in margine video subnotatum : Divitiibus esset ponend-
um in sacco, non erogandum, dum ablata non res-
tituerint.

Item ad Ephes. iv. M. deficit hic usque ad suam
capitula.

CAPUT XLVII.

V. Pro sumuario hæc habet : Contra hos qui dant
non indigentibus. Quod non indigens, si accipit mu-
nera peccat, sic et ille qui tali dat.

Non gnathonibus.] Γνωθῶν, gnatho, opsonator. Unde
Terentius : Gnato paravitus. Hoc est qui totus a cibo
pendet. M. et C. legebant : Non nathonibus.

Non permenonibus.] Μενοων sumitur pro cupiditate,
a verbo μενοωω quod est opto, cupio. C. volebat legi permetionibus V. permenunibus,
sed male.

Et B. Virgo.] V. tacet usque ad : Item exemplo
Elisei.

Repleta implemus.] Sex, ut M. et C., impleta im-
plemus, dum mensura superfluens est.

In Luca, c. xiv.] C. et M. c. lxxx.

Aut cœnam, Margines duo : Modicum apparatus
cibi. Sed cur hoc ? Quia parvus in cœna comedendum
quam in prandio. Unde schola Salerni :

436 Ex magna cœna stomacho fit maxima pœna :
Ut sis nocte levis, sit tibi cœna brevis.

Quidam medici probant ex Hippocrate (l. ii De ra-
tione victus) et Galeno (l. vii Methodo, c. 6 et i De ra-
tione victus in acutus, c. 18) tribuendum esse cor-
pori valentius alimentum in cœna quam in meridie,
sed experientia in contrarium est. Solent enim omnes
promptiores esse ad opus exercendum ex parcitate
cœnæ quam abundantia. Et belle quidam ait : Quod
subtrahis cœnæ, addis vitæ.

Et beatus eris.] M. et liberatus eris contra textum
Evangelii.

In eodem c. xiv.] Duo, in eodem (Luca) c. lxxxi.

In canonica epist. 3.] Duo addunt numerum capi-
tis, sic : c. ii. Sed hodie in capita non dividitur.

Ditissimi cœnobii.] Exemplo monachi divitis, ait
C. in cœnobium consulens cuidam volenti clau-
strum intrare suum, etc. obacare. Hic C. notat in
margine quod in aliis deprehendi in fine præcedentis
capituli. Nempe : Divitiibus esset reponendum in sacco
non erogandum, dum ablata non restituerint.

Ibi degentes.] Ut haberent pauperes Christi indi-
gentes quibus pasceretur. Ita M.

A Deo.] M. ex his duabus syllabis unum (format
quæritum, receruitque a præcedente sententia, hoc
modo : veniam accepit. Adeo nemo est, etc.

Isaias, c. i.] M. cap. ii.

Eripiendo.] C. excipiendo, M. omittit hæc verba :
Ab oppress. sua eripiendo, et eorum loco habet : Sua
erogando.

Pupillo et egeno.] Maledictus qui pervertit judi-
cium advenæ, pupilli et viduæ. Deus. xxvii.

Juvent patrocinio.] M. Juvent patrono. V. Juvent
tantum.

Si alicui utilis est.] Margines C. et M. Si scilicet
laborare possit ut vicium quærat. Est liber, cui titu-
lus : Vidua Sareptana, a nobis nuper e tenebris eru-
tus, in quo hæc, et quæ sequuntur de Viduis suis us
declarantur.

Sexaginta annorum.] Solum C. hoc habet. Consule
causam 1, qu. 2. Viduas honora. Et est expressa
scriptura I ad Timotheum v. Vidua eligatur non ni-
nus sexaginta annorum.

Interlinealis.] Ordinaria est Glossa, quæ et beati
Augustini in hunc versum Psal. cii.

Ecclesiastici, c. xii.] M. et C. c. xxxviii.

Et consanguineis dabis.] M. Et cum sanguinibus
dabis, iterum repetendum esset dabis, de proprio, etc.
C. et consanguinibus.

Credita est.] C. utique bene. Irasita est, hoc est
commissa. Ait B. Hieronymus in epist. ad Paulinum,
quæ incipit : Bonus homo. Jam non sunt tua quæ
possides, sed dispensatio tibi credita est, sub finem
epistolæ.

Columnam in Ecclesia.] C. columnam Ecclesie.
De patrimonio crucifixi.] Audi margines M. et C.
Quidam, ex hoc, patrimonio 437 nempe, maritum
neptes suas male.

Et potius gratiæ.] Idem margines : Gratia datur,
cum datur egenti justo, sapienti, prelato etiam qui
tibi præfectus est, propter aliquam ejus gratiam.

Vitas Patrum.] Liber est continens exempla san-
ctorum Patrum, eremitarum, sed non ab omnibus
receptus.

Parenti, filio.] C. pereunti filio, etc. Non sapit.

In quo intelligas.] V. post illud : Obventionibus
eorum, ait : In quo quid intendas et quantum atten-
dendum, etc. C. omittit. Quia dandum et; reliqua
B ut in textu.

Quidam accedens ad alium.] Is vocabatur Thra-
syllus cynicus; alter, ad quem accedebat, erat Anti-
gonus rex de quo Plutarchus in Apophthegmatis, et
post eum Seneca loco in margine citato. V. pro mar-
gine ait : Vide quam corrupte inducantur (al. induan-
tur) hic duo hæc exempla. Nam in libro ii Senecæ
De beneficiis sic legitur : Allegat verba Senecæ, quæ
brevitatis causa omisit. Vide l. ii, cap. 16 et 17.

Videto cui des.] Vel : Fide, sed cui, vide.

Non magis turpe est.] Colligitur ex B. Augustino
in Psal. cii, vers. 6. Qui donat histrionibus, inquit,
qui donat meretricibus, qui donat meretricibus,
quare donat? Nunquid non et ipsi hominibus do-
nant? Non tamen ibi attendunt naturam operis Dei,
sed nequitiam operis humani. Et infra : Nam si
homo tantum esset, et venator, vel augur, vel me-
retrix non esset, non dares. Honoras in eo vitium
non naturam. Subinde remitto te, lector, ad causam
C 23, q. 4. Duo ista.

Cum non possint.] C. et M. cum non possit amoveri.
Qui non quantum.] M. qui non tantum.

Des ergo quia Propheta.] Non absimilia vidi apud
B. Aug. tom. VIII in Psal. cii, vers. 6.

Peccator et histrio.] Immense peccatum est res
suas dare histrionibus. Videatur distinctio 86 : Du-
nare.

Qualiter sine murmur.] C. Quantum sine murmur,
Male.

Auctum ne augeas.] Dictum est proverbiale. M.
Actum ne augeas. Incorrecte.

Divitem ne dices.] M. divitem ne imiteris. Ci-
cero : Quam inique comparatum est, ut ditioribus
semper addatur aliquid.

Hieronymus in illa epist.] Citatur, 8, q. 1. Moyses
amicus Dei.

Sicut nec septem.] C. hoc modo : Sicut nec
septem diaconi, a B. Petro ordinati; ad hoc consan-
guineos suos alii præposuerunt. Secundum Ra-
banum hic ordo servandus est, ut scilicet populus
eligat, episcopus ordinet. Vide eum in hunc locum.
Non exprimitur Act. vi a quo Apostolo fuerint ordi-
nati, sed dicitur quod ordinati sint ab apostolis, et
omnino est verissime alios apostolos S. Petro illum
honorem detulisse tanquam capi suo, nisi dignior
episcopus solet alium ordinare, et consecrator exi-
stere.

438 Conditionem eorum mutant.] Hoc est, pa-
rentes na ditare, ut ex pauperibus et servis, divites
et dominos faciant : quod tamen de bonis Ecclesie
fieri non licet, sed bene ex patrimonio, vel (ut vult
margines C. et M.) nisi de fundo, et de iis quæ
jure hæreditario te contingunt. Potest tamen epi-
scopus, aut alius prælatus parentem, aut promovere
ad quæsturam, aut ad aliud officium posita ejus ca-
pacitate; nec censebitur talis ex bonis spiritualibus
profecisse, si dives, vel eques fiat ex officii lucro. Is

similibus autem vitanda est invidia et alterius speciei A male materia in proximo, et superbia in promotio. Est hoc de re exemplum in Cantipratano l. 1. Boni universalis de opibus, c. 48.

Humilitatem reliquisse.] Margines imo oræ inferiores C. et M. prosequuntur hoc exemplum (quod V. in textu habet) hoc modo: Ad cuius pedes cecidit magister Anselmus tecto et involuto capite, petens, ut eum in petitione unica et digna exaudiret, exaudiret (illa enim tempestate pro occisione (V. occasione) Laudunensis (C. Langdunensis) episcopi justos cum impiis sententia prædicti senescalchi involverat, nepotesque magistri Anselmi cum aliis incarceraverat). Quem exauditum videns, agnoscensque quod esset magister Anselmus capite ejus venerabili tecto, ait: Miser ego et infelix homo, nihil, inquit, sum, quod vir tantus magister Anselmus, speculum Ecclesiæ, lux sacræ Scripturæ, hodie cecidit ad pedes meos, cum in omni injuria a potente quocumque illata me hucusque vindicare possem, ab hac contumelia (M. ab hac injuria) mihi illata a tanto viro non potero me vindicare. Non potest enim non fieri, quin ceciderit ad pedes meos: qui etiam, cum de promotione ejus aliquando haberetur sermo, dixit se filium diaconi esse, qui tamen ante subdiaconatum de legitimo matrimonio fuit. Maculam etiam pollicis ostendit, dicens: Quod si crucifixus esset (M. et V. cum crucifixus esset) in altari, illo scandalizaretur populus, et ob hoc non posse se eligi, ostendit: qui tamen post electus est (C. sic finit: Qui tamen post electionem est incarceratus) in Cantuariensem archiepiscopum. Redi ad textum: Item: Quædam sunt, etc.

Ut consanguineis.] B. Hier. in ep. ad Demetriadem, quæ incipit: Inter omnes materias, ait: Da pauperibus, non divitibus, non propinquis, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Sive ille sacerdos sit, sive cognatus et affinis, nil in illo aliud consideres quam paupertatem. Præter hæc videto causam 8, quæst. 1. Moyses.

Isaiæ c. III.] M. in margine, C. in textu, c. VIII. Nec defendere.] M. inter lineas: Quid dare deberet decimas exactas.

Pejora peccantibus.] M. inter lineas etiam prius admittit, sed B. Hieronymus in illud Isaiæ habet pejora peccantibus. Similia videbis in ejusdem epistola adversus Vigilantium, ante finem, quæ incipit: Multa in orbe.

Item Hieronymus.] Præter finem epistolæ ad Neptianum, quæ incipit: Pætis 439 a me, videto causam 12, q. 2. Gloria episcopi, et Commentarium in c. XLVI Ezech. ad versum 18: Et non accipiet principis, etc.

CAPUT XLVIII.

V. Pro summario: Contra male accipientes munera cum non indigeant.

Clerici qui ex bonis.] In regula titulo De paupertate. Præterea citatur 1, q. 2. Clericos autem et 16, q. 1, c. fin.

Opibus parentum.] Non operibus, ut M.

O monache.] Videto prædictam regulam ejusdem B. Hier. titulo De paupertate, to. IX. Subinde percurrere commentarium ejus in illud Psal. cXLV: Dat escam esurientibus, l. VII.

Potius das quam.] C. Potius quam das non accipis. Non sapit.

Mentientes faciunt.] Mendaces faciunt, ut nec verum dicentibus credatur: aut, ut Ciceo II De divin.: Mendaci homini ne verum quidem dicenti credere solemus.

Veris pauper. creditur.] M. Quod non veris convenit pauperibus.

Sed notandum quod.] Hæc, usque: Quidam enim sunt, aberant in C.

Tempore famis.] C. torpore famis. Fallitur.

Hæc diligentia.] M. Hæc indulgentia non adhibentur. Non capio.

Trivialiter.] Recte. Non ergo tribaliter ut, M. et C.

Sicut Protea.] Ex Horatio l. 1. ep. 1:

Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?

Quid pauper? etc.

Trutanniam.] Trutannus, teste Joanne de Janua (in suo dictionario, quod Catholicon, id est universale, inscripsit) a trudo descendit, quia suis verbis trumat ad hoc ut decipiat, facit enim credi quod verum non est. Trutannia, talis deceptio.

Et hoc duplex.] C. Et hic duplex.

Defraudant enim.] V. et M. defraudaverunt.

Deo semel dicata.] Sic definit regula 51, in sexto.

Ex hac regula.] 66, ibidem.

A simili.] Huc revocari potest notula marginalis C. et M. Talis autem est: Ita est de errore persone in matrimonio introductæ, M. in numero ductæ, sed insipide.

Nemini debet dolus.] Regula 59, in sexto. Dolo facit, qui petit quod restituere oportet eundem.

Sic accepta.] V. sic acceptum.

Erogentur.] V. consequenter erogetur

440 CAPUT XLIX.

Aleatoribus.] C. hoc omittit.

Ad Thessal., c. v.] M. c. ix. Duo alia non notant caput.

Id est curiosos.] Glossa est interlinealis, quæ et addit, gyrovagos.

A quo, qui cessat.] A quo, hoc est a correptione, qui cessat. M. A quo quando cessat. V. Quos qui ille cessat corrumpere ne perdat, etc. Hoc quidem clarius videtur, sed non duximus reponendum in textu. Cur hoc? Quia verba Glossæ interlinealis in hunc locum, quæ beati Augustini est, præferenda sunt.

Il ad Thessal. III.] M. c. iv. Vide Glossas in hæc loca Apostoli.

Quod si quis noluerit.) V. Quorum qui noluerint.

Eadem Epist. c. III.] Tria, cap. v.

Per Jesum Christum.] V. id omittit, usque: Cui honor. Glossa est interlinealis cum sequentibus.

Ut subtrahatis vos.] V. Etiam hoc omittit in textu, sed recuperavit in superiore ora.

Subtrahatis scilicet.] C. Subtrahatis ita ab omni, etc.

Augustinus: Vult.] Primo in Glossa ordinaria hæc habes, deinde si fontem desideraveris, videto B. Aug. to. III, libro De opere monachorum c. II. C. pro vult, legit velut.

Evangelizaret.] C. habet, (quod ægre dico) scandalizaret.

Non rumorosi.] Glossa est interlinealis. V. Rumorosi. C. et M. Ruminosi. Rumorosus est qui gerit rumores, unde rumigerulus.

Erubescat abjectus.] Margo C. Ex data sententia.

Pseudo repellendos.] Vide Glossam in hunc locum. C. Propter pseudorepellentium.

Prædicationem.] Hoc unicum verbum solum V. admittit.

I Thessal. IV.] C. et V. c. VI. M. c. VII.

Dimissis alienis.] Margines M. et C. addunt verbum Horatii:

... Tales aliena negotia curant.

Ecclesiastici cap. XII.] V. c. XXXVIII. M. c. XXXIV. C. c. XXXIII.

Illi dari.] C. Illi dare.

Et histrionibus.] V. hoc omittit.

Pro eo quod peccatores.] Hæc redolent doctrinam S. August. to. VIII in Psal. cII, v. 6. Idem de histrionibus alibi. Dare histrionibus, vitium est immane. to. IX, tra. 100 in Evang. Joannis.

Cum quibus edas.] Verba sunt Senecæ, epist. 19. post Epicurum. Ad hæc potest referri margo C. et M.

quæ talis est : Ut si cum histrioné comedas.

[Nisi recesseris.] *Iterum margo eadem* : Ut pauper recedas a consortio talium.

441 Nomenclator.] *C. et M.* Nominum dator. V. Nomenclator, *additæ* : Id est nomen dator. *Restitui ex Seneca. Cujus majorem explicacionem, si cupis, consule Lipsium, Belgarum decus, in eundem. Ulro quæris etymologiam Nomenclator? Ecce V. effert in margine* : Nomenclator, inquit, nomen est vilis officii, illius scilicet, qui nomine convivas vocat, dictum a nomine et *kalo* (καλῶ, aut καλῶ) Græco, quod est *voco* : unde et *Kalendæ* dictæ sunt.

Efficacia judicat.] *M.* indicat, pro judicat.

Conciliandos amicos.] *C.* animos pro amicos.

Grave inimicum.] *C.* *fullitur* : Gravem inimicum, ut patet ex orig.

Si collata.] Sic *V. et C.* in *textu*. At *C.* in *marginē* : Collocata. *M.* in *textu* collocata, inter lineas collata. *Justus Lipsius ad illud* : Si collata, ait : Judicio donata : etsi quidam libri, collocata : bene etiam pro hoc sensu.

Quis, quam.] *V.* Quisquam.

Item Hieronymus : *Paria.* Audi *B. Augustinum* : Donare, inquit, res suas histrionibus, vitium est inhumane, non virtus. Et scitis de talibus quam sit frequens fama cum laude ; quia, sicut scriptum est : Laudatur peccator in desideriis animarum suarum, et, qui iniqua gerit, benedicitur (*Psal.* ix.) Hi laudatores non falluntur in hominibus, sed in rebus. Malum est enim : quod bonum esse credunt. *T. IX tract. 100 in Evang. Joannis. Idem in Ps. cii, vers. 6, ait* : Qui histrionum dat, hoc in illo amat, in quo nequissimus est. *Distinct.* 86, Donare. et : Qui venatoribus.

Nulla virtute.] *V.* præfert a vitiiis, quod duo alia *postponunt*. Sic ergo : A vitiiis nulla virtute redemptum necessitatis, etc.

Si dicas quod aptum est.] *C.* quod acceptum est.

Indixit bellum.] *Non* induxit, ut *C.*

Item Hieronymus : Non solum.] *Vide ep. ad Oceanum, quæ incipit* : Nunquam, illi Oceane, ante finem t. II.

Imo hodie.] *Hoc, usque* : Item hi narratione, omittit *C.*

Et quod pessimis.] *C.* eo quod de pessimis.

Favissent.] *M. et C.* Suggestissent pro favissent.

Et non corripiendo eum.] Sed a penitentia arcedo. *C. vero* : et non corripiendo eum, a pueritia recedendo vel arcedo. *M.* ad penitentiam arcedo.

Scilicet de alieno.] Scilicet *habet solum V.*

Ganeo et leccator (15).] *Sicut popinones dicuntur a popinis, ita ganeones a ganeis. Est autem ganea locus abditus, velut subterraneus, quem gulosi et venereis dediti frequentant. Leccatores a lingo dicuntur, quia quidquid eis apponitur, exedunt et quasi devorant, patinusque adeo belle lambunt et lingunt, ut eas nondum osonio vel pulmento maculatas diceret. De ganea videto plura in Comment. Liberti Fromondi in Senecam Natur. Quæst. libr. vii, cap. xxxii et ultimo.*

442 Imitati essent.] *Nequaquam* invitati, ut *C.* Sexaginta solidos.] *C.* quadraginta.

Unde Virgilius.] *Georg.* iv.

CAPUT L

Talentum naturæ.] *Fragmentum Camberon. post illa verba* : Animas eorum, ait : Sed est notandum, quod est talentum naturæ, gratiæ, fortunæ vel pecuniæ, pœnæ, culpæ. Talentum autem naturæ et gratiæ præcipit, etc. *Placent plurimum, quæ, si unum ex tribus exemplaribus legisset, in contextum reposuisset. In M. talis habetur margo* : Deus dando

(15) Leccator gulosus dicitur, Gallice un lichard.

A naturam et gratiam, ut cum ap. . . vel lucro re . . .

Homo ut talento multiplici accipiat auream et a . . .

Augustinus : Usura.] *Etsi solum C., recte tamen Augustinus citatur, quia ille est t. VIII in Ps. lvi, vers. 12. In marginibus M. et C. adnotatur versus 14.*

Quæ cum multiplici fenore reddet ager.

Ovidius aliter *Fast.* 1 :

Hordeaque ingenti fenore reddat ager.

Culpæ illatæ.] *Non* ablata, ut *M.*

Dando ad usuram.] *C.* Dando usuram, *ritiose omittit ad.*

Auctor omnis mal.] *V.* Actor omnis inaltitæ.

Alieni comedent.] *Locus Isaiæ habetur cap. v, v.*

17, quod autem alieni hic dicitur, id redolet *Glossam ord. in hunc locum.*

Quæ serpenti et canero.] *C.* Qui serpenti et canero. *Posset tolerari relatione facta ad illud, alienus.*

Hinc usura vorax.] *Non* huic, ut *C. M.* super usura inter lineas legit : Quia serpit.

In tempore fenus.] *Non* in tempora, ut *idem.*

Vide *Lucanum l. 1.*

Igni sacro.] *Græcis* Ἐρυσπιδας.

Cancerosus et pestifer.] *C.* non canerosus, sed tam confusus et pestifer.

In tota civitate.] *Parisiensi nempe, in qua auctor habitabat, eratque tum Cantor ad ædem sacram B. Mariæ, ut ex Cæsario colligitur prima parte lib. ii, de Contritione c. 34. Vide Elogia a nobis operi præposita. M. hic omittit aliqua. Collige* : Sic enim legit : In tota civitate vix unus fenerator inveniebatur nisi pauperibus nec tunc, etc.

De quo si forte oriebatur.] *M.* non admittit forte.

Prava suspicio.] *C.* *rejecit* prava.

Vinea puteus.] *In C.* abest vinea.

Et alteruter.] *Recte.* Non alterutrum, ut *V.*

Quorum filios.] *M.* Filios quo vel pecunia. *Forte pro quo voluit quorum, 443 ut C.* Filios quorum pecunia, etc.

Evomunt in fiscum.] *Audi B. Augustinum quid de Fisco censeat* : Majores nostri ideo pecuniis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, et Cæsari censum reddebant ; modo quia discessit devotio Dei, accessit indictio fisci. *Et infra* : Hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus, t. X *operum, lib. Quinquaginta Homiliarum, hom. 48.*

Macra cavum.] *Restitui ex Horatio, l. 1, ep. 7. C. enim pro arctum legebat arcum. M. et V. id omittent sic :*

Macra cavum repetes quem quondam macra subisti. *V. quam quondam.*

Imo peiores.] *Hoc, usque, Quia Judæus, deerrat in C.*

Ex prescripto legis.] *C.* ex præcepto. *Deut. xxxiii, 19.*

Ut in eis nullam.] *M.* Ut cum eis nullam. *Tales etiam possunt percui, nec excommunicatio incurritur, quia privilegii privantur clericorum.*

Vel ipsi etiamsi.] *M.* vel etiam ipsi, si testari noluerint. *Duo alia, voluerint.*

Patet supra in titulo.] *Hinc colligitur auctorem multa in suo autographo conscripsisse, quæ, per amanuenses, in apographis ad margines revocata sunt. Hic enim remittit Lectorem ad cap. 46 quod est : De acceptoribus munerum illicite acquisiteorum, cum tamen hoc exemplum non legatur in textu manuscriptorum, sed in ora, aut margine. Vide notas ad c. 46.*

In Lateran. concilio.] *Sub Alexandro III anno 1180 in quo sunt multa de usuris. Est enim in appendice illius concilii titulus de usuris decem habens capita, et in ipso concilio titulo 1, c. 25, excommunicantur usurarii manifesti.*

Aliquo signo noto.] *Videatur c. 68 Conc. Later. 1.*

Vesceris pane tuo.] *C. panem tuum. Estam valet.* A
 Vesceris pane alieno.] *Margines C. et M.* Diripient
 alieni labores ejus. *Ps. cvm.* Alii laboraverunt, et
 vos in labores eorum introistis.
Jerem. c. xvii.] Tria, c. xviii.
 Quocunque modo rem.] *Ex Horatii versu, l. 1,*
ep. 1.

Rem

Si possis, recte; si non quocunque modo rem.
 Non habet eventus.] *Versus Ovidii elegia 1.*

Vix poterunt ablata restituere.] *Restituit quidam*
usurarius Parisiensis Theobaldus nomine temporis
Philippi regis, qui consilio magistri Petri Cantoria
auctoris hujus operis Verbi Abbrev. jussit clamari
sub voce preconis per civitatem, quod paratus esset
restituere omnibus, a quibus aliquid supra sortem
acceperat. Facta solemnī restitutione eleemosynas
fecit. Vide hoc exemplum apud Cæsarium De con-
tritione, l. II, c. 34, prima parte.

444 Ex auctoritate B. Hier.] *Plura videto t. IV,*
in c. 58 Isaia. In c. xviii Jerem. In c. v Amos.

Exemplo etiam B. Fursei.] *Subdo hic, quæ depre-*
hendi in margine V, Et hic iterum vide quæ in cor-
rupte hoc exemplum de B. Furseo inducatur. Nam
in Legenda ejus sic legitur: Cum enim diabolus ei
raptō a corpore objiceret crimina sua et delicta,
inter cætera et hoc objecit: « Servus qui scit vo-
luntatem domini sui, et non facit eam, plagis vapu-
labit multis (Luc. xii). » Cui cum Angelus sanctus
pro anima Beati Fursei responderet: « Quid de vo-
luntate Domini sui non implevit? » respondit dia-
bolus: « Dona iniquorum recepit. » Ad quem Ange-
lus: « Credidit quod egisset pœnitentiam. » Et dia-
bolus: « Ante debuit probare pœnitentiam et per-
severantiam, et sic suscipere. » Et infra: Vir unus
de igne, in quo ardebat prosiliens, dæmonibus illum
projicientibus super humerum B. Fursei, maxillam
suaam maxillæ ejus inprimis incidit. Hic erat
vir, qui moriens vestimentam suam illi donaverat.
Tunc ait Angelus ei: Quod incendisti, hoc arsit in
te. Sicut t. I, in Vita ejusdem, die 16 Januarii.
 Vel morpheæ.] *Id omittit V. Dicitur autem mor-*
pheæ, immutatio vultus, aut coloris præ infirmitate.
Unde Ovid. II Metam.

Excitat artificem simulatoremque figuræ
 Morpheæ.

CAPUT LI.

In udo situm.] *Hoc est in humido. Virgilinus Ecloga*
10:

Nigra subest udo tantum cui lingua palato.

Testatur Augustinus.] *Consule t. II ad Macedo-*
nium epist. 54 post medium: deinde causam 14 qu. 5.
 Non sane. *Item 11 q. 3.* Non licet. Quibus locis verba
 B. Augustini allegantur.

Non licet tibi vendere.] *M. sic ait: vel si non*
 eges, si licet tibi vendere patroc., etc. *Non sapit.*

Pro vilitate officii.] *Sana est hæc lectio, ut patet*
 ex proxime et remote sequentibus: *Nequaquam ergo*
 pro utilitate officii, dixeris, ut vult C.

Et lucrum mendicent.] *V. vindicent.*

I ad Cor. cap. vi.] *Tria cap. xvi.*

Et viles.] *Glossa interlinealis est, quæ ait: ludi-*
 secretos, viles, etc.

Prudentiores vero.] *C. prudentes.*

Et subtilis vene.] *V. omittit hoc modo: Pruden-*
 tiores vero prælicationis, etc.

Desperabatur.] *C. et V. desperabat.*

Idoneus fuit.] *Margo M. prosperi ingenii.*

Item Sidonius.] *In epist. de judicibus.*

445 Qui solidi sunt.] *M. qui solliciti sunt.*

Aulicæ substantias.] *M. sementias.*

Fastidiant admonita.] *M. inter lineas: Sine*
 pretio.

Judicanda dietant.] *M. ditant.*

Dietata convellunt.] *Margo M. ubi acceperint.*

Retrahunt transientes.] *M. transientes. Male.*

Reverentiam clericis.] *Cassiodorus loquitur. Vide*
eum in Ps. lxxiii.

Concessum prioribus.] *Non consensum, ut M.*
Honorarium.] C. orarium.

In collationibus statuar.] *V. in colloctionibus*
 statuar.

Sphingum ungues.] *De quibus Ansonius Poeta:*
 Sphinx volucris pennis, pedibus fera, fronte puella.
 Ulyssis argutias.] *C. astutias. Etiam bene juxta*
illud poetæ Fausti Andrelini:

Non fuit astuti constantia major Ulyssis.

Polymnestoris.] *V. Palimestoris. M. Palimestoris,*
Propertius l. III:

Et scelus accepto Thracis Polymnestoris auro.

Ubi metri causa littera m eliditur.
 Achitophel.] *M. et C. Architofel.*

CAPUT LII.

Solum C. hoc caput distinguit, addito ad marginem
 summariorum, seu titulo. rubra characteribus.

Parabol. c. xxiii.] *Tria c. xlv.*

Sicut superba fides.] *Ut brevior sim, remitto Le-*
ciorem ad B. Augustinum fusiuss hac de re tractan-
tem t. II ad Valentinum De libero arbitrio ep. 46.
Item eodem t. contra Pelagianos ep. 103. Postremo
t. VIII, præfatione in Ps. xxxi.

Linguam esse venalem.] *Duo margines subnotant*
versum Lucani de Curione, Cæsari, cui unæ adversa-
butur, reconciliato.

Lib. 1. Awdax venali comitatur Curiō lingua.

Qui cerebellos.] *Viros parvi cerebri, et exigue*
acti mentis. V. et M. pro cerebello. habent coterel-
 los.

A coterellis advocatis.] *Coterelli nomē a cote vie-*
detur derivari. Tales enim ad instar cultelli supra co-
tem causas acuunt, et veritatis speciem addunt, cum
tamen ex se falsæ et injustæ sint.

Crocodili.] *Tria eocodili. Crocodilus sola bestia-*
rum omnium caret lingua, sola quoque in mandendo
partem movet superiorem. B. August. tom. I, lib. II
Solil. cap. 8.

Cum non sitis mihi.] *Male C. cum vos sitis, etc.*
 Diligenter investigabam.] *Quidni diligentissime,*
 cum Biblico textu: *Job xxix.*

446 Sed divites questionem.] *Plane ita est. In*
causam et questionem veniunt divites, et ob minimam
rem, vel verbum acetosum, levissimumque in se ja-
ctum concitium, eum illa patienter, et absque sanæ
danno tolerare et sopire possunt. Non mirum, si
hodie consilia, curiæ vel camera provinciales, innu-
meris causis decidendis prægravatæ consistent. Q
quam laudabile Thomæ Mori martyris et judicis,
equissimi factum. Ille cancellariam Anglicanum liti-
bis maxime onustam, sua dexteritate, solertia et
æquitate, ab omni causa suo tempore liberum fecit.
Ita Stapletonus de B. Thoma Moro martyre, Angliæ
cancellario in Vita ipsius.

Præcipit tueri.] *M. intueri.*

Moneam ad pacem.] *M. Moveam ad pacem.*

Ergo moneas eum.] *M. Ergo moneas eum.*

Si conductus.] *V. omittit Si. M. Si conductus.*

Quidam justus et prudens.] *M. justus et provi-*
 dens. *Huc revocandus est margo V. Talis est: Illic*
 ipse R. cum esset episcopus Ambianensis (et cogere
 advocatos et iudices ad restitutionem damni,
 quod per eos reis et clientibus illatum fuerat inju-
 stis advocacionibus et judiciis) questum est ab eo,
 cur in talibus tantam adhiberet operam. Respondit:
 Quia nisi hoc facerem, tenerer de meo restituere
 injuriam passis.

Parab. c. xxiii.] *Tria xlv.*

CAPUT LIII.

M. Deum legit hic titulum capituli præcedentis
 immediate, qui est: Legibus divinis, etc.

In summariorum habatur: Quod soliditatis nihil habet,
 hoc est, quod ad voluntatem hominis immutari possit
 justitia postura,

Deut. c. xvi.] *V. c. LXXIV. C. LXXXIII. M. LXXXIV.* Justinianæ.] *M. in margine :* Justitiæ humanæ. *Dicuntur leges Justinianæ, quia a Justiniano imperat. constitutæ et declaratæ.* Tales, nisi *Margo C.* potius punient in arena quam in ecclesia

Numeri c. xxvii.] *Tria Lix.*
Horum, quæ ad litteram.] *Verba sunt ejusdem Orig. hom. 11. C. hic addit in laterali ora :* Contra, Levit. LXIII. Orig. quod supradictum est, etc. Ubi dicitur : Apud Christianos non est præceptum, ut corporaliter puniatur ; sed Evangelium pietatem legis observat, rigorem juris abjicit.

Non proprias.] *Ita textus Origenis. C. non propria.*

Non sufficit partem.] *Subdo ex Glossa in e. xviii, Levit. ver. 5 :* Lex enim non vivificat, nisi Evangelium superveniat.

Quod autem nihil solidum.] *Hic demum caput inchoat M. præfixo summario :* Quod nihil solidum, etc.

447 Patet decreta.] Sicut ait Lugdun. episcopus. *M. in margine.*

Alia et alia ratio reformat.] *Hinc appellationes a judice ad judicem superiorem. Unde B. Aug. t. I. De libero arbitrio l. 1, e. 6, circa medium :* Lex temporalis quamvis justa sit, commutari tamen per tempora juste potest.

Quod in ea.] *M. quod in eo.*

Agellius.] *C. Agellius. A quibusdam vocatur Anus Gellius, cujus exstant Noctium Atticarum l. 20. Leges urbium.] C. et M. Leges vestræ sunt.*

Et similitudinibus.] Ut cæcus qui pasceus alium (sunt margines *M. et C.*) pro pre eruit ei oculum (*M. addit*) lippum.

Et exemplis sanctorum.] *Hæc omittit V.*

Statuentes.] *C. statuens.*

Et cæteros hujusmodi.] *Dictum de talibus supra e. 47.*

Quod videtur.] Quod si non sufficit, ait *C.* videtur quod clericus, etc.

Transgressores constit.] Ergo et te habentem plures ecclesias sine scientia et licentia papæ. *Ita margines C. et M.*

CAPUT LIV.

Maximo et præcipuo.] *C. maxime et præcipue.*

Ecclesi. c. vii.] *M. et C. 19. V. 29.*

Extimescas.] Cyprianus : Clericus vel laicus si timet, vicinus est veniæ ; cum vero episcopus timet, actum est de eo. *Margines C. et M.*

Et colligas.] *Hæc omittit V.*

Hircus emissarius.] Non emissorius, ut *C.* Vide Levit. xvi et hom. 9 Origenis in hunc locum.

Postea ordinatus.] *Apparet Nicolaum de Lira quondam hunc nostrum auctorem vidisse ; nam ejus Glossa redolet ea quæ hic in textu habentur. Ita enim ad illud I Tim. v :* Neque communicaveris, etc. Aliqui exponunt hoc de ordinatione nimis festina alicujus insufficientis, et sic episcopus communicat peccatis ipsius indigne ministrantis.

In cathedra derisorum.] *Hæc Hebraica translatio B. Hieronymi est. Chaldaica versio pro in cathedra, legit, in societate derisorum.*

Et temporalem.] *V. omittit, et.*

Episcopus Cenomanensis.] *Nomine Hildebertus, qui varios versus edidit. Hos vidi inter chirographa nostra : De mysterio missæ sic incipit :*

Tollimur e medio fatis urgentibus omnes,

Et trahimur quo nos vita peracta vocat.

Alios præterea sub hoc titulo : Sacramenta Cenomanensis episcopi. Incipiunt :

448 Scribere proposui quid mystica sacra prio-

rum
Missæ representet, quidve minister agat. Deinde alios vere ingeniosos, quibus in capite pro summario hæc præfiguntur : De æquipollentia virginitalis sanctæ Mariæ : Quomodo ignis habetur de sole. Initium tale est :

Sol, crystallus, aqua, dant qualemcumque figuram Virginæ partus, erudiuntque fidem.

Infelix quem res.] *M. et C. præponunt hæc :* Item poeta.

I Joan. ii.] *Tria, cap. iv.*

II Cor. xiii.] *Tria Lxi.*

Et ita aliquando.] *M. super et ita habet M., quod est Magister,*

Et delectionem.] *Non delectionem, ut V. nec dilectionem, ut M.*

Ad remum.] *Nequaquam remedium, ut corrigebat margo M. Ait enim idem alibi :* Ad episcopalem dignitatem eligi non debuit, qui minora officia gubernare non didicit ; quia cura navis illi committi non debuit, qui remum tenere non novit.

Ad amplustre.] *Sex aplustre, ut supra dixi ad cap. 1.*

Casus gravior est.] *C. casus difficilior est. Juven. sat. 8 :*

B Omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen habet, quanto qui peccat major habetur. Diu vacavit papasus. Per 35 dies, ut habet Baronius in Annal. Eccles. estque sermo de Sixto II. Diutius vacavit post Fabianum.

Pompam sæcularem.] *M. hoc subnotat in ora laterali :* Aurifrigium in mitra et hujusmodi. Aurifrigium ornamentum est industriosum primo in Frigida inventum, ut de Dalmatiza ait Isidorus, quia primo in Dalmatia Græciæ texta est.

Qui major est.] In virtutibus, ait *C. in margine.* Fiat sicut minor.] *Idem :* In humilitate.

Sed an pollens.] *V. Sed an pollens in. forte minus.*

Contra conscientiam.] *M. contra scientiam.*

Pro conscientia.] *Idem pro scientia.*

Unde nec velit esse.] *Similia habet B. Greg. hom. 17, in Evang.*

Vita, scientia.] *Glossa est in I Tim. 11.*

C Galfridus Peronensis.] *V. Gaufridus Peronensis. Dicitur est Peronensis, quia a Perona civitate Gallie oriundus. Hujus meministi, suppresso nomine, Cæcarius exemp. memorab. l. 11, e. 29 et Menologium Cisterciense die 15 Januarii. Ubi vido adnot. Vocatur autem ibidem Godesfridus de Perona. Nsc absimilia narrat Cantipratanus t Apum e. 20. Ubi ait de Hugone decano Cameracensi, quod maluerit in habitu monachali sub regula in Vacellis latere, quam insula pontificali decorari. Et aliud ibidem prorsus simile de Canonico Regulati S. Victoris apud Parisios.*

449 Factus custos.] *M. et C. Sanctus custos.*

In oracula.] *Hoc est oratorio secreto.*

CAPUT LV

Levit. cap. xxi.] *Tria Lxxi.*

In ministerio evangelico.] *C. in minist. ecclesiastico ?*

Abrotanum agro.] *Sic tra exemplaria et originale. Græci Ἀβρότανος. Herba est, Gallice Aurosn.*

Hujus autem indignæ.] *M. super Hujus, legit M. forte Magister.*

Stemma generis.] *Seu, ut margines duo :* Nobilitas sanguinis.

Quantam ergo matur.] *V. hæc omittit, usque Si ergo. C. habet in marg.*

Et prudentiam.] *Et quæcumque prudentiam. C. ibidem.*

Quod pretiosum.] *Hæc parenthesis inclusa V. habet in textu, C. in margine.*

Regere et revelare.] *M. velare et revelare.*

Caveant sibi.] *M. Unde cavendum est pronoventibus tales, ne simili pœna, ut Philistæi, percutiantur, etc.*

Item timendum est.] *Abest hæc in M. usque : Sic enim.*

Sed et sibilus.] *Sibilo enim auriga, boves reguntur.*

Utpote scholares.] *M. et C. ut poetæ scholares.*

Magistri scholarum.] *Hæc omittit M.*

Sed quorsum hæc obijcio.] *M. perstringit et saltat sic*: Sed tales non eliguntur in fabros, nec habent locum in ecclesia. Ubi non est videns, privamur videntibus, ut videri proxima captivitate prophetis. Balthasar abusus est vasis Domini figuratibus, unde eadem nocte occisus est. Quanto magis puniuntur qui viva vasa, id est animas et ecclesiastica sacramenta committunt indignis? etc.

Item Ecclesiastes.] *Solum V. in textu usque*: Item: Quomodo. C. vero in ora inferiori, notatque c. 21, sed hodie 10 est.

Matth. c. xxiv.] *M. c. 68. V. et C. 247. Olim diviserunt Matthæi Evangelium in c. 355, ut est Suidas, Ammonius, et Eusebius.*

Et honorum.] *M. ex ambitione tantum. C. Ex ambitione dignitatum. V. addit et honorum.*

In illa hæc temporum.] *C. in margine*: Dictum Sapientis:] *V. etiam in margine hæc legit*: Id est tempore medio, inter defectum legis et initium Evangelii; tempore scilicet prædicationis Domine, quando jam lex deficiebat, et in Evangelium nondum plene coruscabat. Quod tempus dicitur perversa medietas a perversitate Judæorum, qui tunc erant, legem Moysi jam incipientium perdere, et Evangelium Christi nolentium recipere.

Sederunt passim.] *C. et V. Sederunt quilibet passim super cathedram, etc. Male quilibet affirmative, quia sequitur, sed tantum Scribæ, etc. Videatur Glossa in hunc locum.*

450 Signum religionis.] *C. divisi ab aliis per signum religionis.*

Maturi ætate.] *Verba Glossæ ordinariæ, in illud Matth. xiiii, vers. 2.*

Si convertatur et pœnit.] *M. Si convertatur et relinquat post se benedictionem. Omittit et pœniteat, male, prout et proxime sequentibus liquet*: Sicut de peccatore pœnitentem, etc.

Et inscio promoti.] *Hæc absunt in M. Sic enim*: Sed fatuo nulla spes est; sicut (etiam hic omittit quædam) de peccatore pœnitentem, etc.

Hinc, inquit Aug. Consule Glossam in c. iv Levitici, deinde recurre ad tom. IV operum ejusdem parte II, Questionum ex utroque Testamento, q. 4.

Quis medebitur ei?] *Sacra Biblia*: Quis miserebitur ei?

Colligite fragmenta.] *V. Colligite fraumenta, et pro fragmentorum, fraumentorum.*

Manus prudentium.] *C. prudentium.*

Sicut cophini.] *Hoc usque*: Ut pro tempore *V. omittit. C. habet in margine. M. in textu.*

Substantialiæ differentiam.] *C. Substantialiæ drachmam.*

Hieronymus de Helvidio.] *Habetur epistola B. Hieronymi adversus eumdem t. II. Incipitque*: Nuper rogatus a fratribus. Genadius in Catalogo virorum illustrium, Helvidii meminit. C. Hieronymus de Edulio, pro Helvidio. *M. post illud de fide et spe, omittit, et bonis moribus Ecclesiæ, subditque sic*: Helvidius unicus et horrendum monstrum in Gallia sacerdos laicus (cum sola Gallia monstris careat) qui tamen litteratus fuit, sed impie de B. Virgine scripsit. Si ex præcepto Domini, etc. *Aliquid simile de Vigilantio scribit idem B. Hier. in ep. quæ incipit*: Multa in orbe monstra.

CAPUT LVI.

Ad indignam.] *M. abbreviat hoc modo*: Ad indignam indignorum intrusionem repellendam, intueri libet officium prælatorum et sacerdotum. Provideat Dominus, etc.

Numeri c. xxvii.] *V. et C. 59. Consule Glossam Origenis in hunc locum.*

Dominus Deus spirituum.] *Non spiritum, ut C. Quod acute reprehendit margo V. Nota, inquit, Glossatorum litteram, istam non intellexisse, qui spiri-*

um pro spirituum glossavit. Falsi enim codices sunt, qui spiritum pro spiritu habent, quod hic primo inveni. Nihil autem adeo falsum est, quod aliquam expositionem non recipiat. Omnis enim littera meretrix est, et corruptorem patitur.

Item ibidem.] *Addidi ibidem eo quod idem sit caput. Tria interim legebant*: Item 60 (caput scilicet:) Tolle, etc.

Genesis, c. xlvi.] *Tria, c. lxxv*

451 Actum est de eo.] *B. Cypriani sententia.*

Officium et onus.] *M. omittit officium, sed ritiose. Alii enim Glossa ord. in c. 1, Jerem. Detestatur, Jeremias, officium, quod pro ætate non potest sustinere. B. Hieron. in comment.*

Elementarius vita.] *Supra c. 7, vocat abedarium. Jurat hic subnotare quæ Alanus habet initio sui libri Pœnitentialis, nondum, ut reor, impressi. Orditur sic*: A, a, a Domine Deus, quoniam puer ego sum et nescio loqui. Si Jeremias ab utero sanctificatus, a Domino propheta electus, a criminali macula alienus, divina inspiratione eductus: timens officium prædicationis assumere, timens verba Dei resonare, se confessus est puerum, se confessus est blæsum: quomodo nostri temporis homines ab utero imundi, a Domino reprobati, criminalibus impliciti, divina visitatione deserti, audent sacerdotii cuthænen ascendere, arcana cœlestia balbutire; cum non sint infantes pueritia, sed puri [forte pueri] sapientia, cum non sint pueri sapiendo, sed senes desipiendo; cum non sint tantum blæsi ad prædicandum, sed muti ad loquendum? Si Jeremias, qui eloquens erat ad prædicandum Deum, se mutum constitetur: quomodo sacerdos mutus, ad loquendum de Deo se eloquentem fatetur? etc., lectu dignissima.

Ineloquens autem.] *M. variat. Sic enim inquit*: Innocens (forte ineloquens) et absque sermone conversatio, quantum exemplo prodest, tantum silentio nocet.

Nam latratu canis.] *Hoc, usque et dixit, solum M. admittit.*

De facili enim.] *M. omittit non pauca. Post, audibilia faciatis, ait*: Faciendo quæ prædicatis, alioquin faciatis ne verbis credatur. Tu ergo accinge, etc.

Jeremiæ c. 1.] *Tria c. III.*

Sicut Ezech. c. III.] *Tria c. v.*

Quod Job, Elias.] *De Job vide ejusdem c. xxxviii, 3. De Elia III, Reg. xviii, 46. De Jeremia libri ejusdem cap. 1, 17. De Joanne Matth. III, 4. Hos recenset auctor secundum ordinem ætatis. Job enim Eliam imo et Moysen præcedit tempore.*

Incessorem. V. Cessorem.

Item accedens.] *M. restringit hanc sententiam hoc modo*: Attendat judex futurus, quod nullus judicium, etc.

Spiritus Othonielis.] *M. paucis complectitur Spiritus Othonielis, Debora, Geleonis antequam, etc.*

Delboræ.] *Tria sic pro Delboræ. Antiquitus Delbora pro Debora, ut ex variis codicibus deprehendi, dicebatur.*

Item Exodi III.] *Tria non III, sed v.*

Mutationem virgæ.] *M. et C. in margine*: Virga ferrea necessaria est prælatori: Ita censet B. Greg. I. xx, Moral. c. 8.

Sonoræ vocis.] *Verba sunt Origenis hom. 3, in Exodum, initio.*

II. Tim. II.] *Tria. II Tim. IV.*

452 In Act. apost. c. xx.] *V. et C. c. XLVIII. M. LX.*

Episcopos regere.] *Quo sacerdotes intelligas, sed contractum est nomen, inquit C. in ora laterali. In primitiva Ecclesia nomine episcopi etiam presbyteri intelliguntur et e converso. Vide S. Tho. 2. 2. q. 184. art. 6 ad 1.*

Usque ad ascetas.] *Post hæc sequitur in Fra-*

mento *Camberonensi*: De hoc mysterio Apostolus ad II Timotheum IV: « Tu vero vigila. » Glossa: « In omnibus labora, » tam perversos quam bonos docendo. Opus fac Evangelistæ: imple opere quod prædicas ore. Sobrius esto: discretus in omni opere tuo, carens omni superfluitate. Et postmodum addit: « Contestor vos hodierna die, quoniam mundus sum a sanguine omnium vestrum. Non enim subterfugi, quo minus annuntiarem vobis omne consilium Dei (Act. XX). » Ergo si quo minus annuntiassem, reus essem animarum ipsorum. Si enim frater fratris, proximus proximi tenetur esse custos (alioquin vox sanguinis clamabit ad Deum de terra [Gen. IV]), multo magis prælatus tenetur esse custos pro quibus spondit; quod oves infirmas etiam super humeros portans introducet in ovile cœlestie, omnia postponens et proprium corpus exponens morti propter illas? Item, tunc Jacob debeat Joseph, etc. *Hæc ibi. Ea autem quæ habet textus hoc loco, omittit idem Fragmentum.*

Quia prædicatio.] *Hæc parenthesi inclusa, C. legit in margine, V. nullibi.*

Vel singulorum.] *Solum C. addit.*

Augustinus: Quid sibi.] *T. IV libro Expositionis epistolæ ad Romanos inchoatæ, ante medium.*

Et fortitudinem.] *Hoc omittit M.*

Traditur indigno.] *M. etiam bene, creditur indigno.*

Piscis tristitiæ.] *Id male omittit V. Est enim interpretatio nominis Dagon.*

Eunuchis mollibus.] *Eunuchis abest in M. non, mollibus.*

Diaboli fugantis eos.] *Hæc verba non habet.*

Custodibus animarum.] *C. custodiis.*

Ad Rom 1.] *V. et C. ad Rom. II.*

Vestram atque meam.] *C. Vestram atque misericordiam.*

In eadem c. 1.] *Triâ, c. III.*

Aliquem fructum habeam.] *M. in margine: Vel ut vos fructificetis, vel ut ego præmium acquiram pro vobis. Glossa est interlinealis cap. 1, ad Roman., vers. 13.*

Vobis in subditis.] *M. Vobis et subditis. Sequiturque in M. Mercedem æternam et permanentem, etc.*

Apostolus promptus fuit evangelizare.] *Hæc, verba omittit C.*

Applicandi sunt doct. C. applicandi. *Fallitur. Item IV Reg. XI.] M. non citat locum. V. et C. c. 78. Idem legitur Jeremiæ XXIX, et II Paral. XXIII.*

453 Ut esset populus Domini.] *C. Ut esset populus post Deum, obediens Deo et regi.*

Sed quis sit mediator.] *M. Sed quis sit mediator, non homo sed Deus, si conversus fuerit in lupum vel mercenarium, sed sine custode. Omittit: Non legitur, ut patet ex textu.*

Germinatio dictionis.] *Hæc absunt in M. usque: Debet enim. Non absimili sensu in parabola decem rirginum B. Hier. ad illa verba: Domine, Domine, aperi nobis: Egregia, inquit, in Domini appellatione confessio, idque repetitum, fidei indicium est.*

Verbo prædicationis.] *M. et C. in margine: Tu cum Judæus sis, cogis gentes judaizare. Gal. II. Addique Glossam, quæ ord. est: Non docentis imperio, sed conversationis exemplo.*

Spiritus sum.] *V. Spiritum sanctum.*

Nunc autem.] *Hæc omittit V. usque: Unde quidam.*

Pastor oves cura.] *V. et M. omisso primo versu, incipiunt a secundo: Attrahe, etc. Habentur hi versus, in Glossa Capit. Cum venisset, Extra de sacra unctione. Ubi primus versus hic est:*

In baculi forma præsul datur hæc tibi norma.

Attrahe, etc.

Tertium versiculum habet etiam S. Thomas in Supp. q. 40, art. 7, sed pro attrahe legit collige, sicut et

Durandus l. III, Rationalis c. 15 et eadem indicantur in Pontificali, dum episcopo traditur pedum Pastorale.

Ezechiel c. III.] *C. pro Ezechiel, male legebat Ezechias.*

Et c. XIII.] *V. c. XXVII.*

Et cap. XXII.] *Triâ LIV in fine.*

Et cap. XLIV.] *Duo c. CVIII. V. non notat caput.*

Et cap. XLIV. Fili.] *Triâ c. CV.*

CAPUT LVII.

I Tim. IV.] *Triâ, I Tim. VII. M. sic incipit: Attende lectioni et post exhortationi, G. (hoc est Glossa) Volentium, T. (textus) et doctrinæ, G. ne-scientiam.*

Canonicam electionem.] *M. non legit, canonicam.*

In eadem epist.] *Triâ c. II, cum 1, sit.*

Id est, secundum.] *Glossæ sunt interlineales*

Quæ dicuntur prophetiæ.] *Ab hinc usque: Gratiam exponendi, V. tacet.*

1 Machab. c. V.] *V. c. XVI. M. XV.*

IV Reg. XXII.] *C. et M. IV Reg. LXXVII. V. IV Reg. XXXIII.*

454 Quanto sollicitus.] *M. Brevis: Sollicitus prælatus Ecclesiæ vigilare debet ad tonitrua verborum Domini, Grex perditus. Cætera intermedia omittit.*

Pastores eorum sedux.] *M. et C. in margine: Exemplo. Error enim principum trahitur in exemplum.*

Non sic evortere mentes

Humanas, edicta valent ut vita regentis.

Versus sunt Claudiani libro de IV Consulatu Honorii imperat., sed nonnihil discrepantes ab impressis, qui sic:

Non sic inflectere sensus

Humanos, edicta valent, ut vita regentis.

Cubilis sui.] *C. cubiculi.*

Et litigiosa.] *Abest in V. et loco hujus: Et mala.*

Isaias cap. LII.] *V. et M. c. 157, C. 167.*

Quia populus hodie.] *Nota diligenter. V. Quia populus hodie, non sicut sacerdos, et sacerdos minus, non sicut populus. C. Quia populus hodie plus quam sacerdos et sacerdos minus non sint plus.*

I Tim. c. IV.] *C. et M. V, V. VII.*

Nihil enim est.] *B. Hier. t. VI. Commentario in finem c. II epistolæ ad Titum ita censet.*

Item Isaias c. XXVII.] *V. c. LXXIV, C. LXXV.*

Venient super eos vel nos.] *V. et M. Venient super nos. C. in margine addit: Qui templum Domini populus peculiaris sumus.*

Stercoribus temporalium.] *M. in margine collateraliter ita correxit. Prius enim in textu: Fetoribus temporalium.*

Qui iniistis consilium.] *C. Fallitur hic. Aitenim: Qui non iniistis consilium. Textus Isaiæ cap. XXI. (C. in margine cap. LXXI, M. LXXIX.) sic: Ut faceretis consilium.*

Amos. cap. VI.] *Triâ, c. XXV.*

Propter quod emittam.] *M. Propter quos emittam. Utique bene.*

Qui non ardet non acc.] *Sicut enim non accenditur candela nisi ab ardente flamma, ita non accenditur auditor, nisi prius ardeat prædicator. Is ergo prius exemplo doceat quam verbo.*

Basilio etiam.] *Exempla hæc tum B. Basilii cum S. Sebastiani etiam habentur supra c. VII. Quare ibi notas videto.*

Lingua ignea.] *M. Flamma.*

Act. apost. c. 20.] *Triâ c. XLVIII. M. omittit hic non pauca ab illo loco: Item Lucas, usque: Apostolus festinavit, ut Pentecostum (verba sunt M.) faceret in Jerusalem.*

Majoribus solemniter.] *M. Solemnitatibus simpliciter, omisso majoribus.*

455 Majores natu senes.] *M. addit non juvenes. C. in marg Non juvenes, non juvenes.*

Incognita salutis.] *Omittit M.*
Et per domos.] *C. in margine* : Ubi nunc hujusmodi prædicatio? Prælati enim suus non est.

Vado in Jerusalem. *M. in margine* : Non ad exigendum munera, non ad deliciandum (*C. amplius* : Non ad convivendum et declamandum) sed ad tribulationem (*M. patendum*) *C. pavendam*.

Tribulationes me manent.] *C. ibidem* : In mundo pressuræ, etc. *Joan. xvi.*

Vel vitam meam.] *Solum C. M. autem in margine ad illud* : Animam meam, ait : Id est vitam meam. *Dicam illud, vel vitam male abfuisse a textu eo quod Syriaca interpretatio videatur admittere.*

Dummodo consummem.] *Tria* : Dum ego consummem. *Ex Bibliis sacris restitui. Eisi interim etiam tegerim* : Dummodo ego consummem. *Videto textum Glossæ impressæ sub caractere S. Petri, ut vulgo dicitur.*

¶ Ad Tim. cap. iv.] *C. et M. c. vi.*

Aliquem sermonem.] *Sic legendum est, ut ex Glossa interlineali collegi. Non ergo aliquando, ut M. et C. Hic subiecto notam marginalem C. Patres successuri a filiis utiliora tunc dant monita. Naturale enim hoc est.*

Pro quibus spondit.] *C. Pro quibus respondendum spondit. M. autem abbreviat sic* : Multo magis prælati custos animarum (*hic desunt*) qui tenetur oves iustas super humeros portare, etc.

De eodem Jeremiæ cap. xlvii. *Hæc usque* : Attendite, *M. C. et V. cap. lvii.*

Item III Reg. c. xx.] *V. c. lvi. Duo alia non determinant.*

Discessionem meam.] *M. Discessum.*

Lupi rapaces.] *M. Lupi rapaces, pro rapaces.*

Memoriter retinentes.] *M. Non est parva custodia, divini præcepti memoria. Textus Biblicus* : Memoria retinentes, non memoriter. *Quod hic adnotavi ex M. Glossa est ordin. quæ et Rabani.*

Nullius concupivi.] *C. et V. Non concupivi.*

Et dignoscuntur.] *M. et V. et discernuntur.*

Quod non veri prælati.] *M. Quod non sunt prælati.*

Manus istæ.] *M. mæx pro istæ. Male.*

A lupis.] *M. in textu, C. in margine* : Ne infirmi scandalizentur vel graventur.

Commendans illos Deo.] *Hoc abest in M. et .*

Bonus princeps.] *C. et V. solus princeps incorrecte.*

Et fient maxime.] *Hoc, usque ad finem, omittit M.*

456 CAPUT LVIII.

Notandum *M. divisisse hoc caput a priori, intercapedine, ut assolet; tamen in margine indicat inchoandum novum hoc summario* : De patientia et impatientia prælatorum.

Præcipua virtus.] *Id omittit M. Sic ergo* : Patientia est præcipuum ornamentum prælati, etc.

Est patientia.] *C. ad marginem explicat* : Et abundans præter generalem. *Cur hoc? Quia prælati candelæ est super candelabrum aliis subditis prælucentis exemplo, charitate, patientia, etc.*

Ad I Cor. c. xii.] *Tria cap. xxvii.*

Et ablato equo.] *M. unde cum cuidam tolleretur iumentum, ait* : Quin et tolle scuticam. *Quantus enim quisque existat illata contumelia probat. Item IV Reg., etc.*

IV Reg. ii.] *C. IV Reg. ix.*

Et in Hom. 21, l. ii.] *Tria* : in hom. 9, secundæ partis. *Utiq; bene. Nam per secundam partem, liber ii intelligendus est. In hoc autem lib. ii, antiquitus 10 numerabantur homilia, et illa, de qua est sermo, nona est, hodie vero 21, quis numerum duodecim homiliarum l. i moderni conjungunt cum homilia l. ii.*

Sacri eloquii verbis.] *Ita C. cum textu B. Greg. hom. 21 in Ezech. V. vero* : Sacri eloquii verba docet.

A

CAPUT LIX.

V. tale legit summarium hujus capituli : Quod ad sollicitudinem pastorem pertinet, esse exoneratum a sæcularibus. *M. autem, quia continuo variat in lectione, consulto post notas ex integro subjicitur.* *Sunt autem hoc capite quedam vehementius dicta contra episcopos qui non religiosi sunt, ut erant apostoli. Neque est peccatum habere divitias, sed eis cor apponere.*

Hoc determinantem.] *C. denuntiantem.*

Etiam voluntatem habendi.] *Videto commentarium*

B. Hieronymi in cap. ix *Matth.*

Joannes relicta sindone profugit ab eis.] *Non est verisimile adolescentem illum fuisse Joannem apostolum; quia Joannes introivit in atrium pontificis. Joan. xviii, v. 15 et 16.*

Successorem apostolorum.] *Hæc duo verba omittit V.*

Equos et phaleras] *C. in margine, ad illa verba* : Secuti sumus te, ait : Quomodo? *Non quid in phaleris et pompis sæculi; in equis et quadrigis, non tantum ferentibus, sed post se trahentibus aurum et argentum? etc.*

457 Lucæ c. xii.] *C. c. clxx. M. cclxx. Nec mireris, lector, si tot numerent capita. Nam antiquitus Oecumenius et Euthymius Evangelium Lucæ in lxxxiii capita distribuunt; Ammonius et Eusebius in cccxlii; Ambrosius in titulos clxiv; recentiores Latini in xxiv capita dissecant.*

Quam Eccles. prælati.] *C. ad marginem* : Qui etiam in cathedris super colla ducum feruntur cum turba tumultuante et tibiciniis.

Divites sæculi.] *Nec male V. Duces sæculi.*

Nonne militanti.] *Horum solutionem ignoro, nit C. in margine. Uti promisi, prædictum caput 59 ex M. verbotenus (ut loquantur) describo. Sic incipit* : Quo idam addidit : Quod adjectum poterat prodesse et neglectum obesse. *Dictum est apostolis, et per consequentiam successoribus apostolicis viris* : « Nolite possidere aurum et arg. nec pecuniam in zonis vestris, non peram in via, non duas tunicas, nec calceamenta, nec virgam : dignus est operarius cibo suo (*Matth. x.*) » *Lucas* : « Edentes et bibentes, quæ apud illos sunt. Manducate quæ apponuntur vobis, curantes infirmos qui in domo sunt (*Luc. x.*) » *Moderni prædicatores partem auctoritatis detruunt, procurari volunt, non curare vel prædicare. Præoperari operarius deberet. Dominus dicit* : Operarius, et cibo, non cibus, non fereulis; et suo, sibi debito post impenso, pro spirituali præimpenso. Quæ apud illos sunt : Non terra marique quesita delicatiora extra domum; sed nec delicia domus et lautiora querat sibi apponi prælati, sed sibi appositis sit contentus. Unde : Manducate quæ apponuntur vobis, scilicet sine delectu vel murmure. Sed nunc non erat his locus, ut dicunt, sed in primitiva Ecclesia. Dictum est rusticis et piscatoribus,

D hodie licere sibi habere oppida, servos, phaleras, divitias, equos, mutatoria vestium et hujusmodi. Hodie enim lactatur Ecclesia mammilla regum, habet regalia episcopus, comes movet castra, habet milites, satellites, multiplicat sibi thesauros et equos. Cum hoc prohibitum sit regibus, multo fortius regibus spiritualibus : quod observavit David, qui solam mulam habuit, et super eam Salomon consecratus est (*Deut. xvii*), et ita secundum eos delendum ut ceremoniale, novum Evangelium, Verbum abbreviatum quod misit Deus super terram (*Rom. ix*) : cum tamen de moralibus dicant sancti esse hujusmodi præcepta Evangelii, non pro loco, tempore, persona exsufflata, nec pro consuetudine et usu utentium in contrarium. Nam Dominus dicit : « Quod vobis dico, omnibus dico (*Marc. xiii*). » E « Initio cognovi de testimoniis (*Psal. cxviii*), » etc. Et : « Principium verborum tuorum veritas (*ibid.*), » etc. Ecce nos reliquimus omnia; etiam voluntatem ha-

bendi. In numero divitum computatur, qui divitias concupiscit, et si non habeat. Et: « Facilius est camelum per foramen acus transire, » etc. « Et secutus sum te (Math. XIX.) » Non in pompis et phaleris, etc. In regeneratione, etc. Relictio omnium, confert hanc judicariam potestatem, scilicet ut nudi nudum sequantur Dominum et ejus discipulos. Ad hoc tenetur quilibet prædicator ex officio. Unde Joannes, relicta sindone, nudus profugit; 458 Joseph, relicto pallio; Matthæus telonio (Math. IX); Samaritana hydria. Et volens sepelire patrem, audit a Domino: « Dimitte mortuos sepelire, » etc. « Et sequere me (Math. VII.) » Cum pium sit exsequiale etiam erga patrem officium; multo magis etiam cætera onera interdicenda signavit, et prælati strepitus belli, etc. Hæc enim et gentes inquirunt. Regibus Israël prohibitum est ne redirent in Ægyptum. Si dixerint quia omnia reliquerunt eo quod patrimonium et propria non habeant, sed tantum dispensationem rerum pauperum sibi creditam, sic reliquerunt omnia imperatores, qui ex electione succedunt. Quod sequitur, aliu duo complectuntur.

CAPUT LX.

V. Hunc præfert titulum: De gradu et dignitate diaconorum.

Et si sapiens.] Glossa interlinealis cum sequent. Subdiaconatum.] Id expressit Urbanus II uti legitur de ætate et qualitate ordinis, a multis multoties.

Alterius diocæsis.] V. Alterius multoties episcopi.

Substituuntur.] Instituuntur M.

Ad evangelizandum.] C. ad latus: Hoc videtur tantum archidiaconis convenire.

Cui commisisti Dominicæ corporis et sanguinis consecrationem, etc.] Tam in Vita S. Laurentii, quæ est apud Surium, quam in ipso Ambrosio l. I. Offic., cap. 41. (omissa dictione corporis) legitur Dominicæ sanguinis consecrationem (sicut et in Paris. editione facta ex Romana) hoc est Dominicum sanguinem consecratum, populo scilicet distribuendum, ut ibi in missa: Hæc commissio et consecratio. Sed quia non bene intellectum offendere videbatur, in Breviario Romano mutatum est, in dispensationem, quomodo legit sanctus Thomas par. e. tertia, questione octuagesima secunda, articulo tertio; et Baronius tomo secundo Annalium ecclesiasticorum anno ducentesimo sexagesimo primo.

Non quia sumat.] M. Non quia conficiat, vel semper sumat.

Conficitur corpus.] Conficit. M. Et cum majori reverentia conficitur presentia, ministerio et testimonio ejus, diaconi nempe.

In majoribus.] Id abest in M.

Et ruralibus.] Et hoc omittit.

Prædicare ex auctoritate.] M. Ex officio. Quondam legi apud B. Hieronymum, quæ hic subnoto: Tunc denique ut aures habeamus ad Dominum, diaconus acclamat, ipse prædicat, ipse hortatur, etc. quæ brevitate studio omittimus. Consule t. VIII, De septem ordinibus Ecclesiæ de quinto gradu. Præterea de officio diaconi habetur dist. 25, c. 1 par. 1. Ad diaconum.

Exemplo B. Vincentii.] Surius post Metaphrasten refert Vitam S. Vincentii t. I, die 22, Januarii.

459 Vita, scientia.] Glossa interlinealis est, quæ in præcedentibus sapiens utitur auctor, ut idoneitatem et sufficientiam clericorum comprobet.

CAPUT LXI.

V. pro summario sic habet: De reverentia sacerdotalis officii. M. id omittit: Vel novitios.

Unde Cenomanensis episc.] C. Unde Viocenomansensis male cuidam scribit. M. in textu: Electo cuidam.

In summis enim sacerdot.] Ait B. Gregor., l. II Ex-

A positionis in 1 reg., cap. 3, post medium: Ætas virilis, tempus est administrandi sacerdotii. Sed omnia sequentia, sunt verba Hildeberti, usque: Sed obijcitur.

Ætas prophetæ.] Hæc et sequentia redolent doctrinam B. Gregorii homilia 2 in Ezech. in initio.

Detulit igitur ætati. Margo C. Quid majus ostenditur, quam puerum erigi supra senes?

Certusque limes.] Olim episcopatus, sicut et sacerdotum ordinum, susceptio, in juniori ætate permittebatur facilius quam hodie. Limitat conc. Trid. ætatem episcopi.

Sed obijcitur de Salom.] M. variat sic: Si Salomon duodennia inunctus est in regem, ob hoc forte bonos non habuit exitus. Jeremias, Daniel, Timotheus citra ætatem facti sunt prophetæ et doctores; sed privilegia paucorum non faciunt consequentiam. Unde trahi non deberet in consequentiam; si trahatur, eligantur similes predictis. Item Isai., etc. Has objectiones solve cum B. Hier. t. IV in c. III Isaïæ, v. 6.

Privilegia paucorum.] Regula Juris 74 in sexto. Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum. Aliquando ætate juvenes ordinantur sive sacerdotes, sive episcopi, urgente necessitate, neque hoc in argumentum trahi debet, ut liquet ex regula 78. Si præterea privilegium visum sit personale, illam personam sequitur tantum, exstinguiturque cum ea, ut indicat regula septima, ibidem.

Item Isai. c. II.] M. c. IV. C. et V. c. VII. Initio notavi numerum capitulum ab antiquis observatum.

Puer contra senem.] Margo M. Vita.

Ignobilis contra nob.] Idem: Genere. Abhinc, usque: Ideo Apostolus, tacent C. et V.

Et dicit.] Margo idem, scilicet M. Carnali affectione suos intrudentes. Videatur in hunc locum Isaïæ commentarius B. Hier. t. IV.

Ecclesiastes, c. I.] M. c. XXVIII.

Et voluptas.] C. Voluntas. Idem noto in psal. XXVI: Ut videam voluntatem, pro 460 voluptatem. Psal. IV: Ad Deum fontem vivum, pro fortem, vivum.

Sterilibus.] Id abest in C. et V.

Mane comedit.] M. omittit hæc, usque: Item Hieronymus, C. vero tantum legit in ora laterali, unde reor hæc a scholasticis subnotata fuisse.

Quid tu hic?] Ita textus Biblicus. V. Quia tu hic.

Æstimabat enim.] Glossa est in hunc locum, ut innuit C. sed illam nondum legi:

Vestimentum tibi est.] M. in margine: Omnia necessaria. Glossa interlinealis est.

Non statim iudicio multitudinis.] Margo M. et C. huc refertur et est talis: modo non multitudinis, sed unius in conclavi.

Simile legitur. V. Simile Hier. causa 1. Vide eum D in c. III Michæ.

Præsumptuose innuit.] M. Præsumptuose jactantur habere senectutem morum, etc.

Quasi diceret.] M. omittit atque: Ut quasi alter Daniel propter vitam et merita jus spirituale meruerit, et generale jus infringatur canonum.

Quia remissus.] M. remissus, notatque in margine: I Reg. x.

I ad Tim., c. v.] Tria c. VI.

Annorum 25.] C. Annorum 20. Fallitur.

Ne quibus opus.] M. Abbreviat: Ne quibus opus defensore, sicut administratores rerum alienarum. Illud comicum.] C. illud canonicum. Vitium est. Et cui opus pæna.] Abest in M. usque: Apostolus non nisi.

Sexagenariam.] Supple Viduam. V. autem addit. Ubi scilicet dicit ad Timotheum: Vidua enim eligatur non minus annorum 60. Adnotavi locum ad latus.

Aliis panem franget? Alludit ad illud Threnorum IV: Parvuli detulerunt panem, et non erat qui frangeret eis.

Esse discipuli.] *M. addit*: Qui nec tiro fuit, etc. Lubricum enim.] *Id omittit M. usque*: Item: Moyses.

Movente hominum aff.] *M. Movente affectus (et addit) in comediis, tragœdiis, magis in seriis et veris Ecclesie pastoribus eligendis.*

Limina.] *Statim subdit M. Pastor qui hoc non frequentaverit, cum Paulo non ab homine, etc.*

Si apud Hebræos.] *B. Hieronymus proœmio in primum commentariorum in Ezechielem ad Eustochium, l. IV dicitur hac de re, c. 4.*

Milites ogeri ligneos.] *Id abest in V. Ad theatrum et spectaculum.] M. Ad theatri spectaculum.*

I Reg., c. 1.] *Tria, c. III.*
Non vult Anna.] *M. hoc omittit, usque*: Quia Ecclesia.

Job, cap. xxxii.] *Tria, c. xxv.*

461 CAPUT LXII.

Titulus V. prae aliis placuit addens, maxime. Non opposites.] *Genuina lectio, ut patet ex c. xiii Ezech. V. et C. suo sensu utique bene*: Non valentes latrare, sed opposites se, etc.

Isaias, c. LXII.] *C. et M. c. CLXXXIV.*

Non quiescam.] *Post hæc sequitur in M. Speculatores Ecclesie cæci omnes. nescierunt universi. Super muros, etc.*

Ei Domino.] *Solum C. Domino.*
Depingi video.] *Sequitur in M. Nondum enim stabilita videtur Ecclesia, etc., quæ parenthesi consulto conclusi. V. et C. legunt simpliciter*: In sacra Scriptura depingi video non sentio in opere.

Video non sentio.] *M. Depingi video, qualem sentio in opere.*

Et iterum, c. XL.] *V. c. CVIII. M. et C. c. ex.*

Item idem, c. VI.] *Tria, c. xvii.*

Pollutus non mendacis.] *M. præmittit G. verbo pollutus, quod est Glossa. Illam ego non legi, nec in interlineali, nec in ordinaria. Apparet tamen Nicolaum de Lira illam vidisse, quia, hoc sensu, ait*: Sicut enim polluuntur labia loquendo quod non decet ita etiam tacendo quod decet. *In Is. c. vi.*

Ignitus calculus.] *Credo ignitus fuisse, alioquin forcipibus non fuisset opus. C. omittit, ignitus.*

Combussit mihi labium.] *Nota marginem C. Sic visum est ei imaginariæ. Non enim intelligendum quod adusta sint ei labia actualiter.*

Iod: Heu, heu.] *Manu scripta tria legunt*: Ioth. Parvulus lactans.] *Tria: Lactans. Male. Nam lacteo, lac sugo, quod parvulorum est; lacto autem, lac præbeo, quod nutricum.*

Act., cap. 1.] *V. et C. cap. XLVIII.*

Et multiplicati sunt.] *V. Etiamsi multiplicati sunt supra numerum. Ad illud multiplicati, ait C. ad laus: Adversarii mei contra me.*

Prov., c. 1.] *Tria, c. iv.*

Id est in prælatis.] *V. allucinator: Id est in platis.*

Jerem., c. xxvi.] *V. et M. c. XLIV.*

Et c. III.] *Tria: Et c. XII.*

Act. xx.] *Tria: Act. xxviii.*

Detestarentur.] *C. et M. detestaretur. Apud B. Hieron. visuntur ea, quæ de B. Joanne Bapt. infra habentur, l. VI in c. 1, Matthæi.*

In eccles. Historia.] *V. In Vitas Patrum. Rufinus eccles. Hist., l. x. Nicephorus, l. VIII.*

Exsulante Athanasio.] *C. Anastasio: Vitiose.*

462 Papa.] *Non Romanus. Omnes enim episcopi multis sæculis papæ vocati sunt, ut multis locis videre est apud B. Hieronymum scribentem ad B. Augustinum contemporaneum suum. V. pro papa, legit episcopo Alexandriuo. Etiam bene.*

Panem otiosus comedo.] *V. et C. Panem otiosum comedo.*

Cum Athanasio. C. iterum: Anastasio. Male.

Cur non magis.] *Hoc, usque: et egrediens, omittit M.*

Injungens sibi hoc.] *Hæc, usque: Justus, absunt in V.*

Et sanctus est.] *C. Verus est, forte, Verax est. Athanasius.] C. ut supra, et infra: Anastasius.*

In Socratico decreto.] *Sic loquitur Boetius De cons. philosi, lib. 1, prosa 4.*

Similis est Catharo.] *V. ad latus exponit, quis ille sit Catharus. Ait ergo: Id est hæretico Montano, vel Cataphryge: qui dicuntur Cataphryge a loco Phrygiæ, unde primum orti sunt a Montano auctore. Cathari autem a munditia, quia se solos inter homines mundos putant. Tales hæretici, nempe Montanus, Prisca, Macimilla, adventum Spiritus sancti, non in apostolis, in se traditum asserebant. S. Hieronymus epistola ad Marcellam adversus Montanum, quæ incipit: Testimonia: in fine. Item epistola adversus Vigilantium quæ incipit: Multa in orbe, l. II. Et multis aliis locis Montani ejus sequacium Cataphrygum hæresim insequitur et damnat. Vide t. VII, in Psal. cvii, ad illud: Et usque ad nubes veritas tua. B. Greg. t. II. Reg., l. ix, indict. 4, c. 61.*

Pandere noli.] *V. Prodere noli. Jerem., c. LI.] V. c. CLIX; M. et C. c. CLXIX. Et Anna et Mo.] Reor illud et Mo. indicare Moysen, qui similiter clamasse dicitur orando, ut Exodi, c. viii. Et clamavit Moyses, etc. V. et C. Hoc solum habent: Et Susanna tacens clamavit, quod superest, adjecti ex M.*

Ad confitendum peccata.] *Recte id significat B. Hieron. tom. VI, c. ix. Matth., v. 33.*

Augustinus.] *Tom. II, ep. xix, ad B. Hier., c. 4 in fine.*

Ad disputandum.] *M. discrepat: Ad disputandum, ad litigandum bene tacetur. Sequitur ibi: Nisi disputatio sit collatio, qualis decet sanctos. Decet sanctos.] C. Decet sacerdotem.*

Pessimæ taciturnitatis.] *C. sunt autem causæ pessimæ, taciturnitas, timor mundanus vel humanus.*

Nisi qui concupiscit.] *Ita Seneca: Nil timet nisi qui sperat.*

In os Demosthenis.] *Supra subnotavi historicæ locum.*

Cum Atheniensibus.] *M. et C. Contra Athenienses. Unde et quidam, etc. Reliqua desunt.*

Non squinancem.] *Melius synancem. Nam aliud Gallicum est: Esquinancie.*

463 Et vini auctoriatis.] *Sententia est B. Ambrosii in II e. ist. Cor., cap. viii sub initium.*

Paulus abstinuit.] *M. variat sic: Paulus manibus victum queritans, non accepit a subditis necessaria.*

A, a, a.] *M. Ah, ah, ah. Sed nullus prælatorum.] M. Sed modo in prælatis prudentia excusat statem, quod falsum, etc.*

Hoc autem vitium.] *Usque: Quintilianus, abest in M.*

Unde Hieronymus.] *Vide epist. contra Helvidium t. II, quæ incipit: Nuper rogatus.*

Quod comparabile.] *Subaudi est, vel videtur, ut clarior sensus evadat. M. idem aliis verbis exprimit: Cum sola Gallia monstris careat, Helvidius solus in ea sacerdos et laicus, non quia literas nescierit, sed tropus ignorans loquendi et diversas acceptiones hujus nominis, primogenitus, B. Virgini obloquentes erravit. Et vox poenitentia.*

Et lacrymæ.] *Hemistichium Ovidii l. III, de Ponto, elegia x.*

Est et vox confessionis.] *Vide supra c. 6 cum notis.*

In voce exsultationis.] *C.* In voce exsultationis et salutis in tabernaculis iustorum. In his omnibus periculose tacetur.

Secunda.] Voce *nempe*. *V.* addit : Scilicet confessionis.

Tertia.] *Iterum V.* subdit : Orationis.

Quarta.] *V.* Scilicet laudis, id est prædicationis.

Eruditionis.] *Supra notatis ad c. 6, collegi ty, eruditionis omitti, et subrogari inter has quinque species ty, sustentationis, seu sustentationis.*

CAPUT LXIII.

Singillato vitio.] *initium, usque* : Aperiat, abest in *M.* Incipit ergo hoc modo :

Aperiat os prælatus, quæ duo alia *m. s.* omittunt, usque : Est enim tempus.

Scio enim te.] *Hæc absunt in M. atque* : Sanctum Dei non est dandum canibus, etc.

Malus detractionis.] *His carent V. et C. usque* : Unde Ezechielis.

Circa prædicatorem.] *V. prædicationem.*

Et incapacitate.] *M. et incapacitas.*

Quæ sit ad privatam.] *C. et M.* Quæ de vitio lingue sit ad privatam personam.

Ubi quandoque.] *M. omittit ubi.*

Frustra quidem niti.] *Post Terentium B. Hier. epist. ad Dominionem et Rogatianum, quæ incipit : Utrum difficilius.*

464 Jeremias, c. xxv.] *V. c. iii.*

Si malum exemplum.] *C.* Si malis exemplum timetur.

CAPUT LXIV.

Non Dominus.] *V.* Sicut advena et peregrinus, et nunquam : desunt alia : *C.* Sicut advena et multum tace, et nunquam, etc. *ty* : et multum tace, omisi, quia paulo post repetitur.

Si vis amari.] *C. in margine* : Charitatem ponit. *M.* autem ad laus habet : Karitatem notat. Quod ad illud refer : Multum tace, hoc est raro loquere.

Semper tacuit. *M.* Diu tacuit. *De Lantfranco dixi supra c. 10. post medium. Mirabile exemplum refert Cantipratanus de monacho Affligemiensi in Brabantia, qui ob silentii assiduum custodiam Radulphus tacens dictus est. Hic cum in præfatio suo monasterio grande incendium videret, confisus de bonitate Dei, talia protulit verba : Stet ignis hac hora ; flamma penitus conquiescat : qui prius per sexdecim annos ne ret syllabam protulerat. l. ii, Apum, c. 13, n. 4.*

Quasi frenum.] *Omittit M.*

Sicut tutius.] *M.* Sicut minus.

Misericordiæ.] *Abest in M.*

Tutius auditur.] *Hanc sententiam solum M. legit.*

Ut voces ejus habeant.] *M.* Immediate post hæc : Maria conservabat omnia verba hæc conferens in corde suo. *Luce* ii.

Non de summitate.] *C. et V.* Non de summis labiis.

Ut autem distinguantur.] *M. tacet, usque* : Dupli-

Utentes malo.] *C.* Veteres malo. *Non sapit.*

Ut autem vitium.] *Iterum M. omittit, ibique incipit novam periodum* : Nota quod tripliciter.

Fili, ne te laudent.] *Hoc proverbium omittit V.*

De omni otioso.] *Usque* : In Ecclesiastico, c. xxviii. *Solum M. habet.*

Ecclesiastico, c. xxviii.] *V. c. lxxv. C. lxxxiii.*

Jacobi, c. iii.] *C. et V. c. vi Ad marginem C. hæc aderti* : Quomodo quidam sanctorum (haud dubium quin *B. Laurentius*) tortores suos in iram concitaverunt dicentes : Versa et manduca. Plus possum, qui torqueor quam potest ipse qui torquet, forte ex interna revelatione, et familiari consilio Spiritus sancti.

CAPUT LXV.

Ut officium prælati.] *M. Bis legit* : Ut officium prælati plenius prosequamur, et etiam ejus incau-

A tam loquacitatem plenius exsequamur. 465 etc. *C.* pro exsequamur rurens legit prosequamur. *V.* melius prosequamur.

Et modestia.] *V. et moderantia.*

Carnalibus vero.] *M. ex parte tacet* : Carnalibus historica debet prædicator annuntiare.

Apostolici viri.] *C. et V.* Id omittunt, et alia ponunt. *Quæ? Audi* : ascendunt montes et descendunt campi, qui idem sunt montibus, in locum quem fundasti eis. *Ps. ciii.*

Ad Cor. c. ii.] *Tria c. vii.*

Sublimitatem.] *Recte V. quia textui respondet biblico.* Non in sublimitate sermonis, vel per sublimitatem sermonis, ut habent Græca, et duo *m. SS. Lovaniensium. M. et C.* Sublimitatem.

Idem cap. iii.] *Tria c. xiv.*

Idem cap. ix.] *Tria xli.*

Ad Rom. cap. i.] *Tria c. iii.*

I. Cor. cap. ix.] *Eadem cap. xli.*

B. II. ad Cor. v.] *Item eadem c. xv.*

Urget hos.] *Hæc monet nos C.*

Ob hoc etiam.] *M. Id omittit, sicque habet* : Hinc est quod saliva et salivaria et infantilia verba, etc.

Et virilia verba maio.] *C.* Prælatus enim, et virilia, et infantilia verba minoribus habere debet : *M. autem* : Ita prælatus minora minoribus. *Jacob vidit angelos, etc. Ad hæc refero marginem C.* Ne nimis subtilia et profunda dicant.

Hortensius.] *M. hujus non meminit in textu. De Hortensio agit Cicero in Bruto.*

Capitolio.] *C. capitulo, etiam admitto. Nam prælatrum est capitulariter hortari et monere sibi subditos.*

Divinis eloquiis admisceat.] *Margo C.* Ex imperitia et ostensione litterarum. *M. ibidem* : Experientia vel ostentatione.

Quærentes potius.] *Hoc, usque* : in templo, omittit *M.*

C Super quod Samarit.] *Hæc usque* ; cophinus, omittit *V.*

Quatuor verba ponit.] *M. variat hoc modo* : Tria dicit ad vitia extirpanda (et omittit *ty* desperdas) duo ad virtutes inserendas. Evellas : per contritionem quam infundit mentibus auditorum. Destruas, per confessionem ; dissipas, per satisfactionem ; ædificas, prædicando ; et plantes, consolando.

Quod sit per vitiorum.] *C.* quod sit per iudicium, increpationem, confessionis auditionem, etc.

Sunt ergo prælati cophini.] *M. sic habet.* Et notandum quod confessor debet esse cophinus, in quo portentur et mundentur sordes civitatis Dei, sicut dicitur de Joseph : Manus ejus in cophino servierunt. Et debet apponere subdito suo confidenti ; primo vinum compunctionis, et postea oleum dulcedinis et consolationis, 466 exemplo Samaritani, qui vinum et oleum infudit vulneribus sauciati. Debet etiam condolere suo confidenti, et promittere comportare onus injunctæ poenitentia. (Ex *B. Greg. Pasto. 2, p. c. 6*). Et maxime ad tria debet confessor hortari confidentem suum, scilicet, ut occasionem peccati fugiat, etc. (Item *Mor. 20, c. 8*.)

Et ut negligentiam.] *C. et V.* Et ut habeat diligentiam pro peccatis satisfaciendi. *Sequitur autem* : Item super Esther c. i, quod *M.* omittit. Reliqua hujus capituli, et *M. solo collegi.*

Statim currendum est ad confessorum.] *Et hoc ad bene esse ; non autem de novo peccat, qui differt confiteri usque ad primam occasionem. Interim securum est et laudabile post peccatum conteri cum proposito emendationis, et confessionis lactendæ prima datu opportunitate.*

Satisfactionis incurritur.] *Correxi M. legebat enim* : Non incurritur.

Bien jubar.] *Forte secundum Hispanos, Juzgar.*

Totum officium prælati.] *Ita finiunt C. et V. ut M.*

addit : Scilicet bene judicare, prædicare, penitentiam injungere. Et Sciendum, etc., quæ ad caput sequens pertinent.

CAPUT LXVI.

In summaris vel titulis trium exemplarium, varietas est. C. enim. De officio prælati tripartito. V. autem : Contra acceptionem personarum. M. caput præsens a præcedenti non dividit, in margine tamen laterali hoc subnotat : De acceptione personarum.

Præquam aliquid hic subnotem, velim te monitum, Lector, me verbotenus, ut loquuntur, descripsisse exemplar M. ab hoc capite 66, usque ad illa verba cap. 80. Interjectionem, indignationem mentis exprimentem, etc., et hoc causa evitandi laboris continui. Cum enim Marchianense m. S. ab aliis, duobus maxime recedat, tum multimoda lectionis varietate, cum ordinis sententiarum dispositione præpostera; ita ægre idmodum ad singulas periodos, vel sententias, cum duobus aliis exemplaribus conferri potuit, eoque minus ad notas communes revocari. Quæ vero ex M. descripsi inmediate post notas nostras in caput operis ultimum reposui.

Nunc prosequor subnotat ex C. et V.

Augustinus.] Loco Augustini quidam possent dicere Ambrosii in c. ii, ad Rom. sed verisimilius est falso tribui Ambrosio, etsi non constet Augustini esse sententiam.

Puto propter religionem.] C. puta religione et honestate vitæ. In margine vero, ad illud, honestate vitæ, hæc subnotat : Quam solam attendit Deus, scilicet meritum vitæ.

Est abjectio personæ.] Margo C. Abjectio honorificentiae crimen est sicut et abusus ejus, qui dicitur abjectio personæ.

Sunt autem quedam mediæ.] Idem C. ad marginem : Propter quam istarum **467** acceptio personæ veniale peccatum est, vel criminale, et quando magis criminale, dubium est.

Abaliardo.] V. Abalaro.

Lenonis.] C. Leonis.

Jacobus c. ii.] Duo, c. iv.

Intus ita judicat.] C. in margine : Quod videtur vel littera hæc : Nonne judicatis apud vos metipso, etc. Etiam hæc ex Glossa in hunc locum Jacobi, verbis tamen diversis, colliguntur.

Sed per conscientiam.] Margo C. Novit enim eum justum. V. Sed per scientiam.

Dent. c. i.] C. c. ii. V. c. 70 et 29. Non erat, quia etiam c. xvi, versibus 19 et 20 item repetitur.

Item Job xxxii.] C. Job xxiii. V. 13.

In Ecclesiastico dicitur.] Notatur in m. S. S. c. xxii.

Judæ canonica.] Duo, hoc est C. et V. c. 3. Olim in plura capita dissecabatur epistola B. Judæ apostoli.

Mirantes personas.] C. ad latus exponit : Accipientes. M. autem laudantes.

Phinees zelo Dei.] V. Phinees telo Dei male.

Boamundus.] Recte V. sicut ex Baronio patet t. xii, ad annum 1100, fol. 12. C. Boimundus.

Machometica.] V. Machometica. C. Macometica. Ita antiquius, uti etiam hodie Teutonici pronuntiant nichil pro nihil.

I. Reg. cap. xiv.] Duo cap. xxv.

Jonathas contra decretum.] Audi marginem C. Hinc autem argumentatur, quod talis est conventientia et potestas populi, non dico contra, sed erga regem, et cleri contra prælatum et episcopum suum M. in textu sic ait post hoc exemplum de Jonatha. Et habes hic argumentum, quod princeps non debet aliquid facere sine consensu populi, nec etiam prælatum sine consilio cleri.

Item Exodi xxxii.] V. 123. C. 122.

Tanta æquitate.] Textus B. Gregorii : Tanta æquitate.

Intra Ecclesiam vivere.] Hoc unicum verbum, vivere, omittit C.

Esse Dei negat.] Ad hanc B. Gregorii expositionem ait margo C. Terreat his verbis maxime prælatum.

Vitam carnalium.] Idem margo : Quasi nec propter carnalem affectum, nec propter aliam causam.

Item, Aman.] V. notat c. vii. Esther. Hodie v est.

Nec motus est de loco.] Sed quomodo non, inquit margo C. cum Apostolus potestates præcipiat honorari, iste autem secundus fuit a rege? Ad Rom. cap. xiii.

Joannis c. iv.] Duo c. xxxviii.

468 CAPUT LXVII.

Procrustes.] Latio insignis in Attica regione, de quo Plutarchus in Theseo.

Summum jus summa.] V. Summum jus summa B injuria est. Ex Cicerone primo Offic.

In remissione peccare.] Hoc est, remissius agendo, aut cum mitigatione pœnæ debite.

In omni opere.] C. in omni tempore.

Reputavit prudentiss.] Ait Cato :

Stultitiam simulare loco prudentia summa.

Parabolarum c. xv.] Duo c. xxxii.

De S. Malachia.] Cujus vitam conscripsit mellifluous doctor S. Bernardus.

De abbate Ignaicensi.] Nomine Humberto, de quo item Sanctus Bernardus in ep. 141, et in sermone. Vitam B. Humberti Ignaic. Gallicæ conscriptam vidit inter aliquot alias Ord. Cisterc. Sanctorum abbatum, et ias a R. D. Joanne d' Assignies Camberonensi monacho hodie abbate Nizellensi meritissimo. De eodem Humberto Menologium Cisterc. die 7 Septemb. et alii, quos citat Chrysost. Henriquez in notis ad eundem diem.

Ter flevisse legitur.] Nimirum : In suscitatione C Lazari, Joan. xi. Super civitatem Luc. xix. Et in oratione, uti colligitur ex c. v, ad Hebræos.

Maxime cum omnes defectus.] C. ad latus eluciationis gratia legit versus Juvenalis sat. 9.

Dependas animi tormenta latentis in ægro

Corpore, dependas et gaudia, sumat utrumque

ludæ habitum faries.

Sed nunquid potuit Deus bene risisse?.] De hac questione videatur Joannes in Nider Formicario lib. 1, c. 11.

Suspectus tibi habeatur.] Post rixam risus, simulationis est indicium. Ita C. in ora laterali.

CAPUT LXVIII.

Vivendique modis.] C. vivendique modi.

Parit notam.] Ita sane : Nam nimia familiaritas parit contemptum, raritas admirationem conciliat.

Conveniunt Christiano.] Ita legit textus S. Hier. ep. ad Eustochium de Custodia virginitatis quæ incipit : Audi filia : in fine c. 12, l. C. sic habet. Vel in veste laudem pariunt. Item Aug.

Item Aug.] Aliquid simile habet t. III, l. 1. De doct. Christ. c. 4.

Aut aliquid significet.] Ait margo C. Tali præcipitur, ut de omnibus aliquid degustet, ne suspectus sit.

Item idem.] August. t. VI, l. De bono conjugali c. 31.

469 Dummodo his.] C. in margine : Ne mos generatur, ne sæculo conformemur.

Mercarisque dicier.] Respicit ad versum Persii sat. 1.

At pulchrum digito monstrari, et dicier : Hic est.

Sed conspicui cupiunt.] Addit margo C. Ut clericus, vel laicus, et hujusmodi.

Sensum communem.] C. dividit : Sensum, communionem, humanitatem. Senecam sumus secuti.

Ita usitatas.] M. inusitatas legit, sed contra originale et alia exemplaria.

Non incœpta.] C. non incomposita.
Non pœnam.] *Addit margo C.* Et sobrietatem incœptam.

Sed non agnoscant.] *Textus Senecæ :* Sed et agnoscant.

Quemadmodum argento.] *Sic originale, nostra :* Quemadmodum fictilibus argento. Sed illud quemadmodum fictilibus adjecimus in fine sententiæ ex eodem originali.

CAPUT LXIX.

Quæ familiarius.] C. Quæ familiaribus. M. Quæ magis proprie dicitur solitudo.

Aut commendat.] Exemplo, ait *Lypsius ad hæc.*

Aut imprimit.] Verbo.

Allinit.] Conversatione.

Inter homines sui.] *Margo C.* In turba. Turba enim semper turbata est a nominis etymologia.

Subducendus itaque.] *Idem Seneca infra in eadem epist. Variat sapius M.* in hac epistola Senecæ. Vide post notas nostras ad caput ultimum hujus operis.

Tam magno comitatu.] V. cum magno comitatu.

A] C. cum magno conatu. *Observavi textum Senecæ.* Unum exemplum.] *Ita M. cum Seneca. Duo :* Unde exemplum. *Sequitur :* Simplici animo. *Ly* autimo omittit Seneca.

Si te eis conformes.] *Hæc absunt a textu Senecæ.* Item Hieronymus.] C. in latere : In Vita S. Pauli, scilicet eremit. Sed ibi non habetur.

Jerem. c. xv.] V. et C. c. 62.

Amaritudine replesti.] *Ita interpretatio B. Hieronymi in ipsius commentario, et LXX Interpretes ; hodie tamen legitur :* Comminatione replesti me.

CAPUT LXX.

C. Pro titulo : De mala societate fugienda.

A convictu mores.] Seneca : Sumuntur a conversantibus mores. l. iii. De ira c. 8.

470 Colloquia mala.] *Versus Menandri poetæ.* C. corda prava.

Ecclesiasticus c. ix] C. 31. V. 32.

Et philosophius.] *Seneca epist. 19. post Epicurum.*

Et Augustinus.] *Forie Greg. l. ix, epist. 49. vel synodi generalis, cui præsedii, c. 2. Item 2. q. 7. Cum Pastoris.*

Natura est cum bonis.] *Id est voluntas, inquit V. inter lineas.*

Qualis enim iudex.] *Rex velit honesta nemo non eadem velit. Vel :*

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

Eccles. c. xiii.] V. et C. c. 40.

D. ligit simile.] C. ad latus : Cum sancto sanctus eris (Psal. xvii).

Maxime cavenda est.] *Quia pernicioza, teste Seneca ep. 7.*

Parabol. c. xiii.] C. et V. c. 29

Describitur Scylla.] *Hæc habes apud B. Hier. l. IV. Proæmio intertium Commentariorum in Jeremiam, et ep. ad Heliodorum De laude vitæ solitariæ t. I.*

Harpyiis similes.] *De Harpyia ave, Virg. 3. Æneidos et Cantiprat. l. i. De apibus cap. 25.*

Res divitum.] *Margo C.* Status divitum.

Ranz in penetrabilibus.] *Diserte in hunc locum B. Hieronymus : In raris, inquit, poetarum carmina designantur, qui a Catholica regula discrepantes regum terrenorum corda deceptionum fabulis replent.*

Status potentium meticulousus.] *Margo C.* Res pauperum in tuto est.

l. Reg. xiv.] Duo xxv.

l. Reg. xix.] Alias xxxii.

CAPUT LXXI.

V. Pro titulo legit : Contra carnales affectus.

Opera ex carnali.] C. ad marginem : Titulo de consanguinitate, et titulo de indignorum promotione.

Non præposuerit.] *Margo C.* Tempore et loco semper utiliora præponenda sunt minus utilibus.

Moderari debere.] V. Temperari debere.

Sed mugientibus.] *Perperam C.* Sed nec mugientibus. *Nam ex B. Gregorio convincitur loco in mar-*

A gine citato. Ait enim : Dant ab intimis mugitus, et tamen ab itinere non deflectunt gressus. V. legit : Sed mugientes : male, quia peccat in casu.

Præsertim in spiritualibus.] C. Præsertim non in spiritualibus.

Ob quam.] *Nempe uxorem. V.* Ob hoc.

Levit. xxi.] C. Levit. lxx. V. 71.

Ad vocem Salvatoris.] C. ad latus : Lazare veni foras *Joan. xi.*

471 Reddamus parentibus] *Margo C.* Scilicet necessaria vitæ.

Hoc quo ad necessari.] C. Hoc quod ad necessitatem. Similiter subsequitur. Hoc quod ad cautelam, etc.

Ob hoc Benedictus] *Vitam et miracula S. Patris nostri Benedicti conscripsit B. Greg., papa t. I, Dial. l. ii.*

Ægydius.] *Videto vitam apud Suriium t. V. die 1 Septembr.*

B Ingressi sunt.] V. Ingressa sunt.

Judicium 9.] V. Judicium xv, C. Judic. xi.

Joathæ] *Duo Joathæ, sed vitiose.*

Promoverant.] *Margo C.* Et parte factis Geodeonis.

Ubi ait Augustinus.] *T. X, serm. 6 De verbis Apostoli.*

A latere descendentes.] C. in margine. Scilicet nepotes nostros.

Tirocinii] C. in margine : Militie novæ. Sacramentum est genus militiæ. *Vide notas Erasmi in hunc locum.*

Non est nobis ferreum.] C. ibidem : Sicut nec tibi.

Non ex silice natos.] C. et V. non ex silice natus. *Juxta textum Hieronymianum restitui.*

Mammæ lallare.] *Duo eadem pro lallare, legunt : Lac dare. Similiter restitui. Ait autem Persius sat. 3.*

C Et similis regum pueris, pappare minutum

Pocis, et iratus mammæ lallare recusas?

Pappare idem est quod edere ; unde puerorum cibum pappam dicimus.

Retundendus est mucrone.] *Sic legi in duobus, etsi textus B. Hieronymi pro mucrone legat muro.*

Alicui parentoso V. Alicui parentum ipsius.

Item, exemplo templa.] V. post ly committi, ait : Sed nec templario licet habere famulum cognatum. Ad hoc etiam valet exemplum episcopi, etc. *Fusius de Templariis in textu C.*

Quando me in apicem.] C. Quoniam me in apicem.

Item IV Reg. iv Mitte] C. post promovistis subjungit ; item Reg. iii in fine ; et 10 et 16 in medio, Et III Reg. ix et 23 in medio. Item IV Regum lxxii. Mitte. *Hic conveniunt V. et C. Restitui caput secundum hodiernam biblicam lectionem : IV Reg. iv, alias 63.*

Væ qui ædificant Sion in.] *Citatur Habacuc, qui tamen pro Sion, habet civitatem in textu. Michæ iii. Sion in sanguinibus legitur.*

CAPUT LXXII.

Solitudinem operis.] *Duo pro operis legebant temporis sed restitui ex antedictis. Nam in fine c. 69, ubi solitudo trifariam dividitur, sic legitur : Solitudo loci, pectoris et operis.*

472 Duo quippe sunt genera.] *Videto genera monachorum apud B. Hieronymum t. I. ep. ad Eustochium de custodia virg. c. 15, et post eum B. Patrem nostrum Benedictum Regula sua c. 1.*

Secunda excelsior.] *Ly excelsior omittit V.*

Bonus tuus.] *Male M. Onesimus tuus.*

Cedant huic veritati.] *Restitui ex textu Hieronymiano usque ad illa verba contemota matre. Nam hæc omittent C. et V.*

Onesimus.] C. fallitur. Honestissimus pro Onesimus.

Censu factus.] V. censum dedit nomen suum. **A** Reliqua reticet.

Membra deformi.] Duo: membra deformia. Restitui ex Hier

Nullo Euriporum austro.] Impressa quedam Hieronymiana, non tamen Erasmi opera, legunt: Nulla riparum amœnitate. Vide Erasmi notas in hunc locum.

Aut Dominum rogat.] Impressa: Cum Dominum rogat.

Ibi cibarius panes.] Menini M. legere cribrarios. Secretum arboris.] C. et V. secretum aeris.

Ostendit.] Tolerabile est. Impressa ostendunt.

Querulas sive garrulas, ut M.

Ligna non emam.] Impressa S. Hier. Non coenam.

Calidus vigilabo. Impressa calidius.

Utilius non algebo.] Impressa vilius non, etc.

Item, Maxintinus.] Episcopus Trevirensis, de quo Usuardus in martyr. 29 Maii. C. Item, Maxintinus. **B** Margo C. Addit: In Legenda omnium sanctorum. Vitam habet Surius t. III.

Unde Stilpon.] Consule ep. 10 Senecæ, initio; primo tamen finem 9 percurras. V. et C. Stilpon.

Ut vide quo iudicium.] C. variat hic; et vide quod iudicium tui habeo scilicet, audeo, etc. Senecam observavi ep. 10.

Abeat.] V. incorrecte, habeat. Vide Senecam ep. 10. Iratum et furibundum.] Hæc duo non habet textus Senecæ.

Exponit.] Senecæ textus, exprimit.

Te malum esse.] Ex Seneca restitui ty te, quod omisisset oberat multum.

Qui non aspectus tantum.] Restitui ex eodem Seneca. Nam duo pro aspectus sic habent: Qui non præsens tantum, quomodo quidam monent, teste Lipsio, in suis libris legi; et ipse testatur omnes libros Senecæ habere: Qui non actus tantum.

Semper tibi ostende.] Ita Seneca C. pro ostende, **C** habet effice.

Ægyptiaca.] Hujus Mariæ Ægyptiacæ vitam conscripsit Sophronius Hierosolymitanus epis. teste Nicephoro l. vii, c. 5, et eam habet Surius t. II, die 9 Aprilis. Alteram vitam m. S. metro per Hildebertum Cenoman. episcopum conscriptam vidi in celeberrimo monast. Bonæ Spei Ord. Præmonstrat.

Item c. XLIX.] C. c. 75, V. 63.

473 Asor. Ait margo C. Asor, sagitta interpretatur. Mundus autem plenus est sagittis et laqueis, et ob hoc fugiendus.

Martinus adhuc duodenis.] Vide vitam ejusdem apud Surium t. VI per Severum Sulpicium editam.

B. Germanus.] Hujus vitam habes apud Surium t. IV (die 31 Julii).

Remigius Remensis.] Exstat vita per Hincmarum conscripta. Sur. t. I et V. M. addit post Remigius, filius comitis Laudunensis.

Secundum temperantius.] V. Secundum temperatius, extremum et appetibilis.

Perculum primi.] C. Periculum populi quod est in civitate. Primus, quod est in singularitate; Væ soli, etc. Clarius est quod in textu reposui ex V.

Circumcisi paucitate.] Ait C. ad latus: Paucitas enim quasi media via eligenda est in perfectis.

Offendit et offenditur.] C. Ostendit et ostenditur. Redundat in singulos.] Dum fratribus suis, ea quæ foris. (In Reg. c. LXVI) viderit, refert; quia, ut ait S. Benedictus, plurima destructio est.

CAPUT LXXIII.

Achan peccante.] Duo Achor.

Consentit.] Forte distinguendum est inter majorem et minorem consensum, ait C. in margine.

Deperit inde nihil.] Hemistichium Ovidii De amoribus.

Signum tantum.] In cantando. Margo C.

Per multitudinem.] V. pro multitudine.

Super II librum Regum.] C. et V. ritiose legébant: Super III librum Regum. His similia vidi apud B. Aug. t. III, l. II. De mirabilibus S. Scripturæ c. 13. Præterea citantur hæc sententiæ de penitent. dist. 3. Illud vero: Item 1, quæst. 4. Ecclesia quæ.

Septuaginta millia.] Non, Octoginta millia, ut C. Meli pro iniquitate. Nihil immutavi, etsi hæc verba non sint Josephi, sed potius B. Hieronymi t. II adversus Jovinianum l. 1, cap. 20, quæ etiam in Glossa ad I Reg. c. II recensentur.

Severa animadversione.] V. Sæva animadversione.

Primo Reg. c. XXVIII.] V. c. XLV. C. c. XLVI. Circa hæc attendendus est margo C. Spiritum sanctum extinguit, qui non libere (puta metu pressus, vel alia causa indebita) loquitur veritatem, vel celat.

474 CAPUT LXXIV.

V. Variat in sumario: Quod pro facili occasione Sancti se reos dicunt alicujus peccati etiam gravissimi.

Se reum peccati consti.] C. Hanc sententiam repetit in margine paucis immutatis: Vir sanctus pro modica occasione se reum peccati constituit, quod manu, vel verbo expresso non impletur.

II Reg. xxiii.] V. II Reg. XLIX. C. II Reg. xxvi.

Super periculo.] Quia exposuerunt vitam, ut aquam haurirent, et asportarent Davidi.

Act. apost. c. xx.] V. c. XLVIII. C. c. LXX.

Deut. c. XIX.] V. c. LXXXV. C. LXXXIV.

Ecclesiæ servaveris.] V. pro Ecclesiæ, legit persona.

Ruticulas et apodiationes.] V. hæc omittit. Sic enim: Facies murum tecti, etsi planum sit per circuitum. M. pro ruticulas, habet laticulas. Forte reticula vel retinacula. Apodiationes seu fulcra sive retinacula, quibus inniti possunt, qui, post ambulationes in podio, conquiscere volunt, Gallicæ des apus.

Murum tecti, etsi planum.] C. Murum declivum, etsi planum sit. Ad hæc ait margo C. Cur igitur ædificantur Ecclesiæ turritæ, et tam altæ?

Sic et advocatus.] Vide infra M. quia variat hic.

Per apenninum.] V. per apenninum. C. per alpeninum. De Apenninis montibus scribit Plinius III 12. De Apenniculis vero Virg. 11, Æneidos:

..... Apennicolæ bellator filius anni.

Item Job cap. ix.] C. c. xi, V. c. xl.

In Num. c. xxxii.] C. et V. c. LXVII.

Item Exodi XXI.] V. Exod. LIII, C. LII.

Robertus Ambianensis episcopus.] Is videtur esse qui in Gallia Christiana Claudii Roberti recensetur quadragesimo anno 1166.

Sanctus etiam Maurilius Andegavensis.] C. Maurilius Cenomanensis, sed male. In catalogo Claudii Roberti est trigesimus, et vocatur Mauriolus. Usuardus in Martyrol. die 13. Septembris vocat Maurilionem. Exstat vita apud Vincentium Bellovac. l. xxi Speculi historialis c. cxxvi per Fortunatum episc. Pictaviensem conscripta.

Ad baptizandum puerum.] Ex vita ejusdem B. Maurilii colligitur loquendum, non de puero baptizando, sed confirmando. Vide t. V. Surii die 13. Septembris. Exemplum simile huic habetur in exemplari M. de quodam Cameracensi episcopo. Vide illud infra, post notas ad caput ultimum hujus operis.

475 CAPUT LXXV.

C. Pro sumario aut titulo habet: Contra supersuittiosos, male.

Quod in se agitur.] B. Augustinus in Ps. cxviii. Conc. 12. Quod in se ipso agitur. Fallitur C. Quod in se agitur. V. posset tolerari: Quod in se agit.

Superficialia.] Quasi ad apparentiam duntaxat. C. superficialia, abusus Amanuensis.

Vel propter laudes.] Glossa est interlinearis et or-

dinaria m^oc. vi M^ol. h^ov. sed reor auctorem hæc A. immediate hausisse ex Beato Augustino. tom. VIII. In psalm. cxviii. conc. 12.

Judicium autem rerum.] Solum V. addit : Manifestatum. Videatur hac de re doctrina B. Thomæ 2, 2 q. 60, a. 4.

Vulbia in meliorem partem.] Solvit hæc clare idem, loco eodem.

Ad Rom. xiv.] Duo 45.

Ad Gal. cap. vi.] V. c. xii. C. ad Ephes. c. xii. Proterve exagitanlo.] Hæc desumpsit ex B. August. tom. IV, libro exposit. in hunc locum.

Præcidendæ communionis.] Textus B. Augustini, legit præcidendæ, sed varietas est nominis non rei, ideoque retinui eam, quæ in m. S. S. erat lectio. C. non communionis, sed communionis, vitiose.

Ad Cor. c. iv.] V. c. xvi.

Item ad Rom. xiv.] Duo xlv.

Augustinus De civitate.] C. ad latus, corrigi quod in textu habet, hoc modo : Lege, Trinitate. Sed nec in libris De Trinitate, nec De civitate hunc locum vidi, sed t. IV, l. II. De serm. Domini in monte c. 18, per totum.

Alienæ vel malitiæ.] Glossa in illud I Cor. i. v. 12. Et sinceritate Dei, ait : Alienæ malitiæ, etc., omittit Vel. Considera Glossam hic.

Lectum de cin.] Hæc de re habes exemplum in exemplari M. infra post notas omnes.

Sardanapali.] Sardanapalus fuit postremus rex Assyriorum, vir muliere corruptior, inquit Justinus l. 1. Unde emanavit proverbium : Sardanapalo mollior. Hoc proverbio utitur Tertullianus t. I, libro De pallio c. iv, n. 79.

Unctum Domini.] Sacerdotem scilicet. Ita censet M. vel certe episcopum.

Jacobi e. iv.] V. et C. c. 9.

Ecclesiasticus c. xi.] Eadem cap. xxxvi.

476 CAPUT LXXVI.

V. Protitulegit : De rumorosis et rumusculosis. C

II ad Thess. iii.] V. et C. II ad Thess. v.

Et obsecramus.] C. Et oburgamus.

Et rumusculis.] Hoc redoleit Glossam interl. in hunc locum. Sic enim : Non rumorosi.

Et Quintus Curtius.] Exemplaria sic habent in textu. At C. ad marginem corrigi sic : Lege, Mutius. De hoc Cicero in Verrem.

Fama malum.] Versus Virg. 4 Æneidos per modum parenthesis sublegendi.

Et proferens illoto.] C. illico.

Tales bibulas.] Ex B. Bernardo De consideratione ad Eugenium papam.

Debeat esse certa.] Non tamen in iudicio, ait margo C.

Recla ipsius.] Recla diminutivum a re. C. legit Regula.

Socrates præcepit.] Hoc Socratis præceptum observavit Aristoteles, prout supra ostenditur c. 5 in fine, et in notis.

Et Eccli. c. xxxii.] C. c. 85 V. 86.

Manifestat.] Id est solvere voluerit, inquit C. in margine. Plura invenies hac de re capite 5 hujus operis.

Item Eccli. xxix.] C. 65.

In Parab. c. iv.] C. c. 14.

Dissimile erit.] Id est difficile. Ita C. ad latus.

Verba inenarrabilia.] Margo C. vitiose corrigi : enarrabilia. Nam textus biblicus contradicit.

Summa ergo summarm.] Isne Seneca ep. 40 in fine.

Et philosophus.] Quis ille philosophus? Isne Seneca? Nondum in eo hanc sententiam legi. Interea primarim hujus sententiæ auctorem dicam esse Plautum in Mostellaria actu 1, scera 1 initio.

Nec liberare metus.] Duo posteriora hemistichia, quæ sunt Statii Thebaidos lib. xi omittit C. V. pro liberare habet librare. Ille impressa sequor.

Imperator Augustus.] Præter hoc exemplum, ad huc aliud habet exemplar M. Vide illud infra post notas.

CAPUT LXXVII.

V. caret titulo, neque intercapedine hoc caput dividit a præcedente.

Comitatur inconstantia.] C. communicatur.

Eccli. c. xxxiii.] C. lxxxvi V. 87.

Mulierum est inconst.] Glossa interlin. in hunc loc.

477 Tremulum caput.] De signo in Cain posito diximus supra in c. II.

Et Isa. iii.] V. et C. Isa. viii.

Et Parab. c. iv.] V. c. 13, C. 14.

CAPUT LXXVIII.

C. paucis titulum perficit : Contra peregrina iudicia. Ariolos sciscitetur.] C. ad latus ait : Lege suscitetur vel suscitetur. Quid hoc est? Ergone fallitur sacræ Scripturæ textus?

Per gladium vel prælium.] Utique placebat. V. Vel pelym.

Vel incarminatoris.] C. hic Carminatoris, infra autem incarminationes. Gallice charmes.

Sed quomodo intelligam.] Hæc restitui ex Bibliis sacræ. Alioquin duo : Sed quomodo intelligam per illum esse locutum Dominum? Hoc habebis signum : sic quod propheta ille prædixerit, non evenit, et hoc Dominus locutus est (V. et hoc Dominus est non locutus) sed per tumorem animi propheta confinxerit, etc.

Sed peregrina iudicia.] Margo C. Sicut Ecclesiastica sacramenta faciunt.

Istis enim.] V. Illic enim.

Si autem evenierit.] Idem margo : Procuracione diaboli, permissione Dei.

Item c. xvii.] V. c. 86. C. 76.

Glossa : Non nisi.] C. Qui interficietur gladio. Non nisi, etc. Amanuensis, gladio pro Glossa scripsit.

Sic enim Glossa ordin. Attestationes scilicet legis prophetarum, et Evangelii, secundum illud Joan. xi. Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in novissimo die.

Ad Hebræos vi.] Duo 9.

Scriptura memoret.] Num. c. v. Hoc quoque caput citatur Causa 2. q. 4. Consulisti.

Propter numiani ταντίσωρον Propter hanc eandem causam, inquit margo V. prohibitum est in capitulo generali apud Cistercium, non haberi Decreta Gratiani in claustris nostris; quia quidam simpliciores abbates abutebantur eorum auctoritate ad furta monasterii investiganda. Percurre textum M. hoc loco, quia multa exempla recenset.

Igitur nec in eo quod minus.] Similiter propter incertitudinem peregrini iudicii, ait C. ad latus.

Privilegia paucorum.] Regula Juris 74 in Sextio sic habet : Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum. Sive : In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa. Regula 78. in Sextio. et 2. q. 2. Non statim.

478 In his iudicatur circa.] Ait C. in margine : Ut clam reum respuant, vel innocentem admittant.

Effectum suum consequantur.] Idem ibidem inquit : Quod tamen quia plures eo salvi fiebant, quidam malitiosi in iudicium ignis transtulerunt, quo magis perierunt.

Quam miraculis.] Cur hoc? Quia miracula quotidiana, ex assiduitate vilescent, inquit B. Gregorius hom. 26 in Evang. sub fine. Præterea, qui idem, corporalia illa miracula ostendunt aliquando sanctitatem, non faciunt. Hæc vero spiritalia, quæ aguntur in mente, virtutem vitæ non ostendunt, sed faciunt. Illa habere et mali possunt; istis autem perfrui, nisi boni non possunt. Hom. 29. in medio.

Quæ sunt ad salutem.] Non dico appendicia, ait C. ad latus, ut gratia prædicandi, et hujusmodi.

Inventi a Salomone.] Liber est in decreto Gelasii papæ damnatus dist. 15. Capit. Sancta Romana Ecclesia, de quo Sixtus Senensis lib. II Bibliothecæ sanctæ verbo Salomon, sic habet : Recensetur etiam

in Decreto Gelasii Pont. inter damnata scripta liber. A quidam falsissime Salomoni ascriptus, qui Clavicula Salomonis prænotatur. *Latius de his exorcismis Michael Glycas parte. II Annal. pag. 255.*

Sed auctor ignoratur.] Nisi forsitan diabolus sit, inquit margo C. Accipe ea quæ in oris V. hoc loco deprehendi. S. Gengulfus (16) de Burgundia oriundus, regi Pipino percharus erat. A quo, dum aliquando rediens transiret per Campaniam, devenit ad quendam fontem. Super quem dum sumeret jentaculum, supervenit dominus illius prædicii: quem invitans ad prandium, rogavit eum ut fontem illi venderet. Qui cogitans intra se, cepit eum irridere, reputans posse sibi cedere utrumque, scilicet et pretium et fontem: et vendidit eum centum solidis. Igitur Gengulfus, dato pretio et ascensis equis, rediit, et uxori suæ, quæ illo absente adulteraverat, narravit quæ egerat. Illa, ut erat superba et petulans, irrisit eum quod sua tam leviter perderet emendo inutilia. Post hæc sanctus Gengulfus loca domui suæ contigua circueiis, baculum infixit solo, quem tenebat, eoque relicto rediit. Crastina die, cum mane surrexisset, et aquam ad abluendas manus et faciem posceret, defuit; et jussit uni ex ministris, ut iret ad locum baculo signatum, et baculum abstraheret, et aquam quæ sequeretur, afferret. Mox baculo abstracto, fons ille, quem in Campania emerat, ibi exortus est, et ita arvens venditor privatus est fonte suo. Est autem coloris subalbidi, et usque hodie dicitur sanare languentes per merita B. Gengulfus. Uxor autem sancti amabat quendam clericum. Cujus flagitii rumor cum pervenisset ad sanctum, duxit ad prædictum fontem uxorem tanquam gratia spatiandi, cui et ait: Multa, inquit, turpia audio de te, sed levem purgationem tibi offero. Ecce hic est fons frigidissimus: immitte manum **479** tuam, et affer capillum de fundo. Si nihil patieris mali, inculpabilis es. Mox illa, ut capillum tangens, manum ad se retraxit, quidquid unda tetigerat cute nudatum est, tanquam si in ignem manum misisset, ita ut in summitate digitorum penderet caro cum cute abstracta. Tunc sanctus: Digna quidem morte fueras, sed, meis manibus non morieris, iudicio Dei te reservo; si tamen poenitentiam egeris, indulgentiam consequeris. Hoc autem scias, quod in meo ulterius consortio non eris. Dimitto autem tibi quidquid in dotem dederam, ut habeas unde vivas. Tunc abiit sanctus Gengulfus in prædia sua longe posita in Avallensi territorio. Illa autem timens ne se et amicum suum interficeret, locuta est clerico. Qui veniens in domum in qua sanctus dormiebat, gladium extraxit, qui erat ad caput ejus. Interim excitatus sanctus, surgit, et dum ictum capitis declinaret, incidit in cuspidem gladii, et lethaliter vulneratus est in femore. Clericus autem fugit ad amicum suam. Et postquam simul plauserant de hoc quod acciderat, quia videlicet sanctus post paucos dies obierat, clericus ventrem purgaturus, viscera sua omnia effudit in latrinam, et ita periit. Interea sanctus portatur ad sepulcrum, et inter eundem multa miracula facit. Quod cum una ex ancillis narraret uxori ejus, illa insanienter respondit: Sic operatur virtutes Gengulfus quomodo anus meus. Quo dicto, statim a parte abstrusa corporis obscenus sonus prodiit. Erat autem sexta feria. Taliq̄ue postea subjacuit opprobrio, ut per omne tempus vitæ suæ quot eo die protulit verba, tot ab illa parte corporis prodirent probra. Hujus rei fama adeo divulgata est, ut rex Pipinus per illa loca transiens mitteret nuntios ad inquirendam rei veritatem, et invenit ita esse. *Hæc ibi, et in margine C. longe succinctius recitantur hoc modo:* Notandum, quia Gengulfus dux, ut probaret an uxor sua inceptata esset, ait ei: Si sine exustione extraxeris lapidem de fundo hujus fontis, innocens es. Quæ mittens ma-

num in fontem aquæ frigida, extrahit lapidem, et combusta est manus ejus lapide. *Videantur plura in Vita ejusdem B. Gangulphi t. III Surii die 11 Maii.*

Causam constituit.] C. ad latius corrigiit textum sic, pro constituit, lege innotuit.

Est et alia aperta:] Publica et manifesta, inquit B. Aug. t. VIII in exposit. hujus Ps. LXVIII.

Mammotrecti.] Sic duo exemplaria, tertium mammotrecti, Græce Μασσοτρετοι, id est diu sugentes, vel a nutrice educati: qua voce utitur B. Aug. concione 2. in Ps. xxx. Est Dictionarium biblicum voces obscuriores explicans Metis excusum quod vocatur Mammotrectus, eo quod rudibus in Latina lingua veluti mamam sugendum quidam ordinis Minorum exhibuit (anno 1509). Nomen videtur esse Teutonice originis, qua lingua trecken significat trahere, quasi dicas, qui mamam trahit vel sugit.

480 Justis sub Novo Testam. C. Juratis sub Novo, etc.

B Quomodo igitur forma execrabilis incarnationis ferri etc. Non in carminosis ferri, ut C. In Capitalibus Caroli Magni et Ludovici Pii exstat edictum de usu aquæ ferventis l. iv c. 15. Sed in additione quarta cap. 81. interdicitur usus aquæ frigida his verbis: Ut examen aquæ frigida, quod hactenus faciebant, a missis omnibus (id est legatis) interdicatur ne ulterius fiat. Edidit hæc Capitula Petrus Pythæus, et Glossarium adjecti in quo ponitur exorcismus aquæ ad iudicium Dei demonstrandum. Deinde Missa integra de eadem re, quæ vocatur, Missa iudicii. Tertio tres adjurationes aquæ, quarto totidem adjurationes ferri. Quæ omnia desumuntur ex ordine Dunstani Doroberniensis archiepiscopi. Atque hæc sunt quæ toto hoc capite confusit Petrus Cantor. In ferventis olei.] Prochorus in vita S. Joannis Evang. Item Tertullianus lib. de Præscriptionibus adversus hæreticos, n. 215.

B. Marcello Parisiensi.] Episcopo, ordine, nono. Ejus vita exstat per Fortunatum tom. VI. Surii die 1 Novembris. Nota hæc gesta B. Marcelli contigisse antequam episcopus esset, ut liquet ex M. Quod vide post notus, et invenies exempla alia, quæ V. et C. tacent.

De calore ignis.] Ly ignis, ex M. addidi.

Et novem pondera.] M. Sed novem, etc.

Tui peccatoris.] V. inter lineas: id est, o tu peccator.

Papa Eugenio.] Addit M. Præsentibus cardinalibus, archiepiscopis, episcopis, etc. Eugenius est tertius ad quem beatus Bernardus misit libros De consideratione.

Quidam Manichæus.] Addit M. de Steila Britto, forte ex Britannia. Vide post omnes notas inter aliquid capita variantia M.

Ejusdem civitatis.] Remensis nempe, n. 49, alias 50. Benedictionem aquæ.] V. maledictionem aquæ Vitiose ut ex proxime sequentibus liquet.

A convicto.] V. etiam male: a conjuncto.

D Catharis deliberandi.] Cathari hæretici sunt Novatum sectantes, unde et Novatiani dicti sunt. Ait B. Hieronymus t. V. in c. xiv Osee: De hæreticis facilis intelligentia est, quod vocentur Samaria, eo quod Dei præcepta servare se jacent; non quod custodes sint legis ejus, sed quod hoc esse se dicant, in similitudinem schismatici Novatianorum, qui et ipsi xadapores, id est mundos se vocant, cum sint omnium immundissimi, negantes poenitentiam, etc. Ipse quoque B. Augustinus eos describens his fere verbis utitur: Cathari, inquit, qui seipsos isto nomine, quasi propter munditiam, superbissime atque odiosissime nominant, secundas nuptias non admittunt, poenitentiam denegant. Novatum sectantes hæreticum, unde et Novatiani appellantur, Hæc ille tam. VI de hæresibus ad Quodvultdeum hæresi 38. Plura de Catharis hæreticis in Gabriele Prateolo, Cathari, alio

481 nomine Patarei, et Patareni damnati sunt in concilio Lateranensi. sub Alex. III, cap. 27.

Sacerdotum de semine Chanaan.] Susannam interficere volentium. Margo C. ex Dan. xiii.

Ad Hebræ., c. xi.] V. et C. c. xviii.

Quandoque occulta victoria.] Occulta victoria ad animam, manifesta ad corpus pertinet. B. Augustinus in Psal. lxxviii. Intende anime meæ et libera eam.

Alius confessus est.] Itaque editus ille Compendiensis, de Compiegnie perperam adustus est, veritate rei comperta per confessionem ipsius furis et rei. Clarus hæc exempla recitat M. infra post notas.

Familiari Catharis.] V. hic legit Cantharis, sed non bene, ut patet ex sequentibus, ubi de Catharorum hæresi mentio fit.

In dubiis ergo tenenda.] Senecæ sententia, de qua tuor viri., c. 1.

Cujus auctoritate sit.] Quia qui facit per alium, est perinde ac sic faciat, per se ipsum. Regula juris 72, in 6.

Ait Isidorus.] Forte B. Gregorius, ut ex l. iii. Morel. et ex Glossa in II Reg. c. xx, conjicio.

II Cor. iv.] V. et C. xi.

Vita autem operatur.] Illa scilicet, qua delectamini in terrenis, operatur in nobis mortem æternam. I Cor. c. xii.] C. et V. c. 60.

Similitudo exposcat.] Sana lectio, ut habetur causa 2, q. 8. Quisquis. Non ergo: Similitudo expectet, ut C.

Isaias, xliv.] C. et V. cxxix.

Occasionem offundendi sang.] O quanto magis peccant qui arma talibus locant! Ut sanguinem injuste scilicet effundant. Margo C. Legitur causa 14, q. 1. Qui in malo patrocinium dat malis, socius est criminis. Tum vero quis consentit aut patrocinium dat, quando factis malorum consortium approbationis adjungit.

Juxta illud: Multitudo.] Hoc omittit C. usque ergo. Hoc proverbium sic efferi solet. Multitudo errantium, non facit errori patrocinium.

Per violentiam in cuppam.] C. Vel si coactus per violentiam in curam, eritve, etc. Recte legit V. Est autem hic cuppa sive cupa, dolium, quo utuntur nautæ ad naves, quæ reficiendæ sunt, sustinendus. Unde Lucanus l. iv, De bello Pharsalico:

Namque ratem vacuæ sustentant undique cuppæ.

Quo retento.] C. quo retinente.

Committitur.] C. Vel committetur. Ly Vel expunxi, qui visum est supervacaneum.

Callosa est manus.] Hoc est indurata exercitio continuo. Unde in officinis ferrariis 482 visuntur fabri callosis pedum plantis, pene candens ferrum percurrere, sine pedum offensa aut unctione.

Hæc peregrina judicia ferri candentis et aquæ inhibita esse in Ecclesia, patet ex causa 2, q. 5. Consulisti. Et ex epistola Ivoonis ad Hildebertum, quæ incipit: Ivo Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister, Hildeberto Cenomannensi episcopo, in tribulatione patientiam, in patientia tolerantiam. Ibi enim monet Hildebertum, ne probatione per ignem, quam rex ab eo exigebat, retellet ullo pacto suam probare innocentiam; quod hoc esset in Ecclesia Dei per plures vitium canones, et pontificum decreta. Vidi epistolam, quæ in m. ss. nostris notatur 14, in impressis 91. Præterea S. Greg. papa I, severe hæc prohibet in ep. ad Brunehildem Francorum reginam l. xi, ep. 8, et citatur 2, q. 5, c. Meniam. Eadem prohibentur l. v. De purgatione vulgari, tribus capitibus, Cælestini III, Innocentii III et Honorii III.

CAPUT LXXIX.

In titulo et multitudinem omittit C.

Parietes.] C. perhibentes. Non sapit.

Et inobedientes.] Hic multum variat C. Constituentes inobedientes illis transgressores (abest nisi) in paritate et in paucitate.

Divinis præceptis. Hæ.] V. divinis præceptis hæ, et evacuare, etc.

scilicet stentium.] V. solum admittit ly scilicet. In atrocioribus.] Lege atrocioribus, ait margo C. sed Melius quod in textu observari, uti ex M. patet.

Ait enim. De atrocioribus et enormibus peccatis.

Si dextera tua.] Per dextram vitam intellige contemplativam; per sinistram, activam.

Rodi ad activam.] Quomodo hoc? An licet Mariam deserere, ut Marthæ adhereremus? Audi. Duplex est contemplativa. Una superior, quæ simplex est et sincera, qua rapitur quis in Deum eique colloquitur, aut choris cælitum interest mente. Altera priori inferior est, quæ contemplativorum activa dici potest, qua quis honestis exercitiis incumbit, ne mentis aciem continuo intentam contemplationi, offendat. Exercitia hæc varia sunt. Lectioni sacræ intendere, libros conscribere, aut verbotenus describere, ad utilitatem proximi. Ait enim B. Hieronymus, ep. ad Rusticum. Nihil Christiano: Scribantur libri, ut et manus operetur cibum. et animus lectione saturetur. Et ibidem vitandi otii ergo. Texantur et lina capendis piscibus. Item. Ama scientiam Scripturarum, et carnis vitia non amabis. Plura hac de re habentur in Glossa ad illud Math. v. Si dextera tua, etc. Et in exemplari M. illud vide post omnes notas.

Conjugatis est in remedium.] V. conjugati, M. clarius. Prior est ad amplum præmium, secunda est ad compensandum remedium. Similiter duplex 483 est activa: Prælatorum dignior ad meritum, conjugatorum indignior infirmitatis remedium, etc. lectu dignissima, et quæ ad horum pleniorum intellectum maxime conducunt.

Abbati evangelico.] Id est Christo, inquit V.

Melliflui facti.] Ex officio Nativit. Domini.

Quid faceret.] C. quid faciat.

Christiana sepultura.] Monachi forte darent tali sepulturam. Ita C. in laterali ora.

Velando capite.] C. Velando corpore. Quantus hodie puellarum tum nobilitum, cum divitum luxus. Non modo non velant sinciput, sed quod detestabilius est, tumentes mammæ denudant, afolescentibus et procis suis hancum æternæ damnationis expandentes. Jamque liceret inclamare cum Boetio et quidem genebunde:

Heu quam præcipiti inersa profundo

Mens habet, et propria luce relicta

Tendit in æternas ire tenebras.

Contra hanc pectoris puellarum nuditatem, non ita pridem in Belgium nostrum introductam et receptam, acriter et docte, et, ut spero non infructuose, invenit quidam castissimus juxta ac doctissimus metropolit. Camerac. Ecclesiæ canonicus. Videantur ejus libelli Gallicè impressi: Le couvre-chef féminin: Item: Le chance, ou couvre-sein féminin.

Cum dicat auctoritas.] Auctoritas intelligitur ut supra indeterminata pro veteribus auctoribus. Id autem, quod hic citatur, petendum est ex actis conc. Lateran. sub Alex. III, quæ hactenus non exstant.

Ut Evangelium observ.] C. male: Ne Evangelium, etc.

Decretum Gregorii.] Gregorii VII cujus libri xi Epistolarum habentur in tomo III concil. Talia jenuia non esse generaliter constituta ut fecerant Galliæ episcopi egregie docet Gerardus I. Camerac. episc., ut videre est ex chronico Camerac. Balderici Noriomensis et Tornac. episcopi l. iii, c. 52.

De revocandis decimis.] Hac de re est specialis titulus in Append. ad conc. Lateran. sub Alex. III, parte v et de observandis decimis iisdem part. xiii.

Innitentium.] C. munientium.

Laicis.] Dicentibus, ait margo C. Ducam hanc et ditabor, quis relinquam eam cum voluero, quia est mihi in tertio genere affinitatis.

Protrahentes advocati.] De advocatis abunde dictum est supra c. 51.

Dum moliantur.] Non molliuntur, ut V. Verba sunt Terentii: Et nosti mores mulierum, dum molliuntur, dum communtur, annus est. In Heautontim.

Actu II, scena II, in fine ubi etiam antiqua exemplaria legunt molliuntur.

Comes Theobaldus.] Forte ille Campaniæ comes, de quo Casarius exempl. memorab. lib. VIII, c. 31 et Cantipratanus l. II. Boni universalis de apibus, c. 25, num. 14 et 15.

484 Ut autem planior] V. ut autem amplior. Grandi Montensium.] Ordo Grandi-Montensis in Lemovicensi diocesi apud Gallos, institutus est circa annum Domini 1080 militatque sub regula S. Patris nostri Benedicti. Agit de eo Jacobus a Vitriaco in Historia occidentali, c. 19.

De non constituendo.] Hæc, usque peccante aberant in C. Merito autem tales traditiones et constitutiones reprehendit auctor, quia sunt causa, quod peccata omnia in confessione non aperiantur.

A barbato misso.] V. A barbaro, etc. Fu. ius hæc vide in M. post notas.

Et Hieronymus.] Consule commentarium in Psal. CXLVI. tom. VII. Item in Ep. ad Ephesios, c. v, om. VI.

Et psalmo cantici.] Psalorum et canticorum inter se comparatio fit in homilia I in Cantica cantic. tom. VIII. B. Hieronymi post Origenem. Hoc autem interest inter psalmum et canticum, quod psalmus refertur ad manus, hoc est ad opera; canticum vero ad theatriam. Ait idem B. Hieronymus in Psal. xci super illud: In decachordo psalterio: Simpliciter dico: Quotiescunque levamus manus sine cogitationibus et disceptationibus, in decachordo psallimus Domino. In decachordo psalterio cum cithara. In cithara nostra, et corpus, et anima, et spiritus omnibus chordis composita sunt. Plura hæc de re videre est apud eundem, tom. VI in Epistol. ad Ephesios, cap. v ad illud: Loquentes vobismet ipsis in psalmis, et hymnis et canticis spiritualibus. Cum Nicolao.] Habetur vita apud Surium tom. VI, die 6 Decemb.

De centum libris.] Librarum distinctiones, similiter et originem refert Budeus, libris De asse et ejus C partibus.

Quare, etc., si.] Ex M. hunc locum restitui I Cor. vi. Quare non magis fraudem patimini, etc. V. Quare etiam etsi litum juretur. Locum Apostoli non distinguebat, ideoque vitiose.

Item: In alia.] Subaudi Ecclesia, ut ante.

Et hoc sacramentum.] Nomen Sacramenti hic sumitur analogice pro juramento, sicut 22, q. 5. Parvuli qui. Attente considera textum M. hæc de materia, infra post notas.

Bursa emungi.] Hoc idem patiuntur archidiaconi ab episcopis; jam puniuntur sic instrumento suæ offensionis. Ita C. in margine.

Notitiam majorum prælatorum.] C. fallitur: Majorum prælatorum.

Secundum leges.] Accusatio pastorum talis, non procedit ex charitate ideoque non debet admitti 4, q. 4. Nullus introducat. Præterea debet præcedere admonitio charitativa. 2; q. 1. Si peccaverit, et 2, q. 7. Accusatio quoque.

Exemplum puerorum.] M. suo loco hoc exemplum refert Justus.

Præter necessarias.] Duo: Præter necessarissimas. Il Cor. VIII.] C. et V. Il Cor. XXII.

485 A vobis.] C. a nobis. De recipiendis legatis.] Id colligitur ex causa 10, q. 3 sub finem.

In domo.] Scilicet (inquit margo V). quæ etiam longe quærenda sunt contra illud poeticum:

Quodque domi non est, et habet vicinus, ematur. Non dixit transmarinus, non alterius regionis vel villæ, sed vicinus. Quod tamen non de sumptuosis intelligendum est, sed de facilibus inventu. Unde apparet Carnotensem in nugis suis male reprehendere Cistercienses, eo quod carnes hospitibus non apponant, utentem adversus eos hoc versu poetico, cum isti in uenioribus et in desertis mancant ma-

ximeque luxuria sit, ab eremicolis, sicut ab Ægyptiis, ollas carniæ exigere. Exodi XVI.

Nota quod spoliatorem.] Hæc usque ad finem capituli solum V. legebat.

CAPUT LXXX.

Absurde sonare.] V. Aspere sonare. Mahometus.] Id restitui, nam tria exemp. Machometus; quis ille sit, omnes norunt.

Non interponens super.] Sicut ii, de quibus B. Hieronymus. Quidquid dixerint, inquit, hoc legem Dei putant, nec scire dignantur, quid prophete, quid apostoli, senserint; sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia, quasi grande sit, et non vitiosissimum docendi genus, depravare sententias, et ad voluntatem suam Scripturam trahere repugnantem. Hæc ille in ep. ad Paulinum, auct incipit: Frater Ambrosius.

Viam mandatorum.] C. Viam mundi, sed vitiose. Secretum Scripturæ.] Hæc redolent expositionem S. Augustini in hunc locum.

B Caupones tui.] Ex interpretatione LXX sive Græca. Et sincera veritas.] Restitui ex B. Hieronymo V. et C. Et sincera voluntas.

Contenta.] C. contempta, in margine. Interea dicam quod sentio. Si quod supra est, et sincera voluntas, attendatur, aliquo sensu posset tolerari ly contempta, scilicet voluntas contempta in S. Scriptura, quia in illa docetur propriam voluntatem relinquere. Non veni voluntatem meam facere, ait Dominus, sed ejus qui misit me. Joan. vi.

Martinus videns.] Illius vita per Severum Sulpitium conscripta habetur apud Surium tom. VI die 11 Novembr.

Non sane et sincere.] Ait M. Ideoque perierunt filii Israel, quia os Domini, id est sacram Scripturam non interrogaverunt.

Nolunt implere opere.] C. Volunt implere. Quanta varietas. Ait B. Gregorius: Deus verbum veritatis facientibus tribuit, et non facientibus tollit. Moral. l. XI, c. 9.

486 Sanctis quippe.] Imo et infidelibus in humana scientia peritis. Ex quibus unum refero Senecam. Ait ille ep. 115: Nimis anxium: esse te circa verba et compositionem, mi Lucili, nolo; habeo majora quæ cures. Plura petis? percurrere ejusdem ep. 45.

Econtra philosopho.] V. Insolenter hic variat. Ait: Econtra philosophus, majori curæ est integritas et compositio verborum, quam veritas sensuum. Ubi, quæso, hoc habet Seneca?

Injuscemodi hominibus] Recedentibus scilicet a superficie literæ evangelicæ, ait C. in margine.

Apud Matth. c. v.] V. et C. cap. xxxiii.

In me capite.] Glossa est interlinealis in hunc locum. S. Hieronymus etiam videri potest tom. VI in Mat hæum, quia ex eo non nonnulla desumpsit auctor noster.

Maximus, non solvit.] Hoc: Non solvit, abest in V. Etiam addita in Evangelio.] C. in margine: Ut de non videnda muliere ad concupiscendam eam, de non irascendo fratri, et hujusmodi. Matth. v.

Interjectionem.] M. legebat in textu: Interiorem indignationem, sed correxit in margine, et recte. Nam glossa interlinealis sic habet: Interjectio indignationem exprimens. Hic denuo concordat M. cum duobus aliis exemplaribus usque ad finem operis, ergo in sequentibus trium inter se fiet collatio, uti supra ante cap. 66. De officio prælati tripartito, et contra acceptionem personarum.

Specialia.] Spiritualia C. et M.

Et alia determinata.] M. et enervata processerit. Usque ad furorem.] Ita V. in textu: C. in margine, et revocat ad illud: Fatue.

In Joanne, c. v.] Triac. XLIII.

Unde Augustinus.] Tom. VI contra Faustum I. xvi, cap. 22 et 26. Item tom. X De verbis Domini serm. 46,

Cum etiam fides.] *M.* Tamen etiam fides ex quibusdam celinlis parvis locis, scilicet sacra Scriptura, et subobscuris sit elicita. In quarum, etc.

Ego et pater.] *Ad illud ego additur in marg. C.* Ecclesia vel cellula.

Augustinus: Vide.] *Solum M. legit Augustinus, qui: om. IX, tract. 36, in Evang. Joannis sic satur. Non recedas.] M. omisi; non. Culpada amanuentis negligentia.*

Quæ fides exigit.] *Articulos fidei, inquit margo. C. Deberet expectare.] C. Sapere. V. omittit.*

Gastrimargiam.] Tria Gastrimargiam.

Occasionem rapiendi.] Ait C. in ora superiori. Novem modis curritur cum fure, non restituendo, præcipiendo ut Dominus qui præcipit servis ut rapiant; tacendo, consulendo, consentiendo, adulando, non indicando, recaptando ut abbas, communicando.

487 Ne alii faciant majora.] *C. et V. Ne alii non faciant majora. Quispiam, duobus punctis suppositis indicavit particulam negativam auferendam in V.*

Il Cor. x.] Tria Il. Cor. xxiii. Videatur Glossa interlinealis in hunc locum.

Et aspere vos.] M. Et aspergo vos.

Isaias, c. iii.] Tria vii.

Auferam a vobis.] Sive, ut habet textus: Auferam a Jerusalem.

Afferunt stateras.] Inspide C. auferunt.

Parab., c. xx.] C. et M. c. xli.

Romulidæ saturi.] C. Satyri Versus Persii sat. x:

Ecce inter pocula quærun

Romulidæ saturi quid dia poemata narrent.

Omnibus dignitatibus. M. Omnibus ditionibus.

Se mille centies.] C. centiesies.

Quod vispillo facit, fecerat et medicus;] Sic. V. et M. At C. vispilio. De qua voce Joan. Januensis in

Dictionario quod inscripsit Catholicon: Vispilio, vel vispilio, raptor, latro, prædo, quasi vi spoliatus. Qua significatione hic uti videtur Petrus Cantor, quomodo tum forte usurpabatur. Alioquin legendum videtur vispillo; quam dictionem Nicolaus Perrottus a vespera deducit scribens in 3 epigramma Martialis his verbis: Vespillo vilis cadaverum junerator, qui vesperino tempore eos efferre solebat, qui funebri pompu duci, propter inopiam non poterant. Martialis;

Qui fuerit medicus, nunc est vespillo Dialulus.

Ita Perrottus qui ejusdem dictionis meminuit in Epigramma 59.

Chirurgus fuerat, nunc est vespillo Dialulus,

Cæpit quod poterat Clinicus esse modo.

Quam scriptiõnem et significationem sequitur Ambrosius Calepinus, et Adrianus Junius in suo nomenclatore.

Isaias, c. v.] Tria cap. xv.

Sequamur mendacium.] M. Sequamur falsitatem.

Vel minus bonum, majus bonum.] Hoc, majus bonum, abest in M.

Et digniori.] V. et C. id omittunt.

Deut., c. xxxi.] Tria cap. cxliiii. et c. xii.

Et Act. apost., c. iii.] M. et C. cap. 6. V. c. 12.

Ezechielis e. xxxiii.] Tria cap. cliv. Prophetia Ezechielis, ut in m. ss. notatum est, habet versus 3340.

Parab., c. xxx.] Tria lvi.

Ad Galatas.] Notavi c. i. ad illa verba: Sed licet nos, ut angelus de caelo evangelizet vobis, etc.

Ecclesiastes, c. xii.] Tria xxxi, in fine.

488 CAPUT LXXXI.

In Proverbiis e. vi.] Tria cap. 16.

Idem, c. xii.] V. et C. ca. xxvii. M. c. xxviii.

Idem, c. xii. Manus] Tria c. xxviii. Ergo ante error in numero.

Idem, c. xiii.] Tria xxxi.

Idem, c. xv. her pigrorum.] Minor unde subrepsit error in quibusdam Bibliis impressis, ut pro pigrorum legatur impiorum, quia versio S. Hieronymi, et LXX, cum Chaldaica paraphrasi concorditer

contradicunt. Exemplaria tria habent cap. xxxiii.

Idem, c. xviii.] Tria xxxvii.

A bono opere.] Recte juxta Glossam interlinealem: C. autem: ab omni opere.

Similis est.] Glossa interlinealis. Textus biblicus: Frater est, etc.

Pigredo immittit.] Non Pinguedo, ut M. et C. Esuriet voluptates.] V. omittit voluptates, sed male. Glossa enim est interlinealis. Sed tur voluptates esurire dicitur? Quia, ut ait Seneca: Otiosus non sibi vivit, sed quod turpissimum est, ventri et somno, epist. 55

Item, cap. xx.] Tria c. xxxix.

Id est, Deo servire.] Id solum M. habet.

Item, c. xxi.] V. c. lxiii. C. et M. cap. 42.

Desideria occidunt. C. et M. Desidia occidit pigrum.

Parab., c. xxiv.] C. et M. c. xlviii. V. xlvii.

Vel temulenti.] Id abest in V.

Idem, c. xxvi.] V. c. li. C. et M. l.

In Ecclesiaste, c. iv.] Tria cap. vii.

Fomentum.] C. fomitem.

Eccli., c. xxii.] V. lxi. C. et M. xli.

Abundantia panis.] Septuaginta sic habent: Desiderium luxuriæque opulentia, fuit origo peccati Sodomorum, Vide B. Hier. in Ezech. c. xvi.

Putandum.] Deest in C.

Nisi scilicet quantum.] V. Ubi scilicet quantum.

Et quoties dederis.] Manducare subaudi, prout C. indicat in ore laterali.

In non erogando.] Ly in omittit C.

Non tantum facientem.] Placet hæc lectio. M.

Non enim facientem. Obscure. Servorum itaque.] Ait margo C. Ut birriarum et etavorum.

Dominus etiam promisit.] Invitorium est ad nocturnas horas Domini prima Quadragesimæ.

489 An galli cantu.] *C. ad latus: Nocte sopora.*

Conticinium.] Has diei divisiones clare tradit Macrobius lib. i. c. 3, similiter Honorius Augustod. to. XII (Bibliot. Patrum folio mihi 948).

In necessariis.] Ad salutem, inquit margo, C.

Electa fortiter.] M. electiva.

Alienus.] Id C. legit. Optime.

Secundo dormitant.] V. dormiunt

Comminanti in Genesi.] C. comminanti interitum, addit quoque in margine: Eunque mendacem efficere conantur.

Cum is displicet.] V. et C. Cum his displicet.

Comes Palatinus.] Non Palatinus Rheni, sed palatii comes,

Aliquandiu tacui.] M. a malo diu tacui.

Isaias, c. lvi.] Tria lxxvii.

Genere humano.] C. et V. genere hominum. M. addebat post humano: hominum pigritia, sed quasi supervacaneum resecaui.

Per panem omne necessarium.] Quia panis cum omni opsonio sapit. Panis primus (ait Vidua Sareptana nuper a nobis primus publicata, lib. iii. hom. 8, cap. i) panis medius, panis extremus cibus. Panis cum ferculis editur omnibus.

Sed in vestiendo.] Unde margines M. et C.

Impiger extremos currit mercator ad ludos.

C. addit: Per mare pauperiem fugiens.

Nota quod pro Impiger, C. habet iustitor. Versus Horatii lib. i; epist. i ante medium.

Scilicet et spiritualis.] C. Scilicet et naturalis. Vitiose.

Spiritualis in cogitatione.] Unicum V. repetit, Spiritualis: et hoc sapide sententia mea, ut ita posterius a priori, ob pluniorem intellectum, separetur.

Corporalis multiplex.] Non damno C. Corporis multiplex.

Secundum sollicitudinem.] Sic ait Glossa interlinealis: Non labor et providentia damnatur, sed sollicitudo mentem suffocans. Itaque recte restitui se-

eundem pro scilicet, quod C. et V. admittebant.

Labor gratiæ.] Gratiæ, male omittit M.

Stratum meum rigabo.] Post hæc addit V. Item : Vide humilitatem meam et laborem meum. Psal. xxiv.

Consistit circa.] C. Consistit. Seneca sic ait ep. cxx, initio : Sed in una consistit.

Provisionem proximi.] C. provisionem proximi. Canalii quam concha.] Restituit locum. Triu enim carnalis, quod ex sequentibus in V. colligere est vitium esse. Ait enim post illud quam concha, id est alii refluens, quam sibi retinens.

Quoddam etiam laborare.] V. et M. Quoddam etiam labore, ut invidere, etc.

490 Ipsum culpa est.] C. etiam bene sic : ipsa culpa est.

Verumtamen laborem naturæ.] M. Verumtamen laborum naturæ boni, ut sæpe, etc.

CAPUT LXXXII.

M. Non dividit hic caput, sed demum ad illa verba, quæ caput 83, inchoant : Verum quantum recesserit.

Et quomodo?] Hæc interrogatio, non obstante capituli divisione, ad postrema verba præcedentis capituli referenda sunt. Quod nec absonum videri debet, quia et in sacris Bibliis, non semel idem reperitur.

Citius et lautius.] V. Vanius et lautius.

Vastissimorum.] Ita Seneca loco citato. C. et M. Vastrorum.

CAPUT LXXXIII.

Usque ad plumas avium.] Unde Horatius in epist. Movent cornicula risum

Furtivis nudata coloribus.

Sub colore vestium.] M. et C. citant in margine versus Juven. satyra 6.

Quarum delicias pannus bombycinus urit.

Oculos nos intuentium.] C. Lumina nos intuentium, De simili vestium superfinitate videatur Seneca epist. 5 B. Hieronymus ad Demetriadem De Virginitate c. 10, to. 1, quæ incipit : Inter omnes materias. Item ad Fabiolam t. III incipit : Usque hodie. Item idem : Si vir vel mulier se ornaverit, et vultus hominum ad se provocaverit, etsi nullum inde sequatur dampnum, iudicium tamen patietur æternum, quia venenum attulit si fuisset qui biberet.

Ergo dicite pontifices. Verba B. Bernardi in apologia ad Guillelmum abbatem, ante finem : Quæ videntur redolere Persium poetam, sat. 2.

Ad usuram.] C. ad vendendum, quam pauperes. M. ad usuram quam pati ad imbrem. Quanta dissonantia.

Judaizando.] Inspide C. Judicando.

Cruorem immolatum.] Ita restituit M. Cruorem immolatum. Non immolatum cruor dicitur, sed potius crudelitas. C. Immolaticensium. V. Immolatum.

Alii mattulis.] Sic reor debere legi, eo quod videntur diminutivum a matta. Unde B. Benedictus in Regula c. 55. Stramenta autem lectorum sufficiant, matta, sagum, lena et capitale. C. alii natulis. Gallice nattes : hoc est, flosa ex straminibus contexta. M. alii maculis. Forte hic maculæ pro quadris foraminibus reit, ut apud Varronem, l. II.

491 Nuda in nemore.] V. Nuda in deserto.

Nimis grammatici.] Ironice dictum. Al. quin C. Minus grammatici..

Ut si transitio.] C. Transactio.

Redarguitur Tubalcain.] Forte legendum Jubal, qui, ut dicitur Genesis IV fuit pater canentium citharæ. Sed pro Tubalcain facit quod meminit malleorum. Ait quoque Glossa interl. in hunc locum : Ipse fuit inventor, scilicet musicæ, quæ pertinet ad voluptatem aurium. Tubalcain vero fuit malleator : unde ibidem Glossa : Qui per opera, scilicet aris, iucitavit concupiscentiam aurium.

Peccatur enim in compositione. Pudor est, inter Catholicos tot tanque varias vestium compositiones quotidie adinveniri. Ornatus iste non homini est, ve-

lamen istud est Antichristi, inquit B. Hieronymus ad Furiam viduam. Cur hoc? Ideo quod puella in vestitu et ornatu corporis venena pudicitie propinent, adolescentes somenta libidinum incendunt. Hos abhorret poeta ep. ad Hippol.

Sint procul a nobis juvenes ut femina compta : illas delectantur viri sancti. Fuge lasciviam puellarum (ait B. Hier. ad Demetriadem De virginitate servanda, c. x) quæ ornant capita, crines a fronte dimittunt, cutem poliunt, utuntur pigmentis, astrictas habent manicas, vestimenta sine ruga, soccosque crispantes, ut sub nomine virginali vendibilibus pereant. B. Cyprianus libro De habitu virginum sic inquit : Femine manus Deo inferunt, quando illud, quod ille formavit, reformare contendunt.

Habent syrmata.] Σύρμα genus est vestis tragicarum, vel cauda, seu tractus vestis feminarum Marcell. apud Diosc. notat σύρμα accipi pro purgamento, et quasi eo quod scopis verritur. Σύρματα, justa Arist. stramina sunt.

Dariis et Byrrhiis.] Videntur hæc esse nomina populorum.

Milo Terwanensis.] Seu Morinensis. Fuerunt autem duo ejusdem nominis. Primus consecratus est xv Kal. Martii 1151, mortuus 1159. Milo II successit patruo ex monacho S. Maricæ de Bostho [alias Russiaville] mortuus 1169 xviii Kal. Octob. Ita in m. ss. catalogo episcoporum Morinensium. Consentit Claudius Robertus in catalogo episcoporum Bononiensium. Et fuit eo tempore usitatum proverbium : In Bernardo charitas ; in Norberto fides [Vide Vitam S. Norbert. paulo post initium apud Sur t. III] ; in Milone humilitas. Sed et religione et scientia insignis fuit teste Baron. anno 1148. Hæc de Milone I qui fuit ordinis Præmonstrat. ex abbate S. Jodoci creatus episcopus. De ejus scriptis nusquam legi. De eo Miræus in Chron. Præmonstrat. et in Fast. Belg. die xii Novembris. Item Raissius in Auctario SS. Belgii die xvi Julii : et latissime Joannes le Paige in Bibliotheca Præmonstrat. ordin. libro II.

Pes tibi.] C. et M. Pes modo. Ex Ovidio de arte.

492 CAPUT LXXXIV.

Solum V. caput novum inchoat.

Pelliparii.] Qui animalium pelles hominum usui parant. Gallice : Pelletiers.

Non Dardalini.] A Dardalo Atheniensi artificum suæ ætat. s. ingeniosissimo.

Non sumptuosi.] Id omittit M.

Qui sellas et calcar.] Ut quid hæc auri perditio? Non faciunt equum meliorem aurea frenâ, ait Senec.

Detiorum.] Gallicum est, quod Latine alea.

Non dico schacorum.] Polydorus horum meminit : Est vel aliud ludi genus, quo calculi in tabula lusoria, id est fritillis et alveolis luditur, inventum olim circiter annum orbis conditi 3635 a quodam viro, nomine Xerxe. Et infra : Vocant hodie hosce calculos schacos a scandendo forsitan dictos, quod calculi, cum moventur, in alteram adversam partem scandere videantur. Hæc ille, De juven. rerum l. II, c. 13.

Et cum iudici.] Sæculari iudici gladius necessarius est, ut malos plectat in exemplum aliorum. Non placet lectio V. et M. Et cum iudicii necessarius, etc.

Et pila.] Pilon genus est teli apud Romanos. Unde Lucanus, lib. I.

Signa pares aquila, et pila minantia pilis. M. ita legit : Et pila duplicata loricam perforantia. Si ætate nostri auctoris usus bombardorum fuisset, posset tolerari hæc lectio M. Ubi enim hoc instrumentum, præter morem, duplici oneratur pulveris quantitate aut copia, loricæ facilius penetrat et perfodit.

Toxici.] Toxicum, venenum est arbore, taxos : icta, proveniens.

Ad Cor. c. ix.] Tria ca. XIIII.

Ne quid minis.] Terentius.

Tibi, si habeas.] Subaudi Tibi reddit quod supra

est, si habeas etc. *M.* tamen omittit tibi.

Transitores Dothain.] *Ita C.* At duo Transitores Idithun. Dothain locus est Gen. xxxvii. Ubi dicitur: Eamus in Dothain. *Hebraus, id est transiens, sive transfluvialis.* Idithun nomen est cantoris in titulis *Psal.* xxxviii, lxi, et lxxvi, et interpretatur lex ejus, vel legalis, sive laudem et confessionem dans.

CAPUT LXXXV.

Neque hic *C.* et *M.* caput dividunt. Placet divisio, quia lectori gratior.

Sicut ait Gregorius.] *Et quid inquit? edicam:* Nemo existimet in fluxu atque studio pretiosarum vestium peccatum desse, quia si hoc culpa non esset, nullo modo Joannem Dominus de vestimenti sui asperitate laudasset. Si **493** hoc culpa non esset, nequaquam Paulus apostolus per epistolam feminas a pretiosarum vestium appetitu compesceret, dicens: Non in veste pretiosa. Pensate ergo quæ culpa sit hoc etiam viros appetere, a quo curavit pastor Ecclesiæ et feminas prohibere. *Sic ille t. II, hom. 6, in Evangelia. Et ex apologia B. Bernardi hæc didici:* Mollia indumenta animi molliorem indicant. Non tantum curaretur cultus corporis, nisi prius neglecta fuisset mens inculca virtutibus.

Vitio inconstantia.] *Quod per arundinem vento agitatum exprimitur.* Ait iterum *B. Gregorius ibidem:* Discamus, fratres clarissimi, arundo vento agitata non esse; solidemus animum inter auras linguarum positum, stet inflexibilis status mentis. Nulla nos distractio, etc.

Religiosis uti splendidis.] Tu vero si monachus esse vis, inquit *B. Hier.* non videto curam. Sordidæ vestes candidæ mentis indicia sint: vilis tunica contemptum sæculi probet; ita duntaxat, ne animus tumeat, ne habitus sermoque dissecant.

Sed ne quibusdam videatur hæc *B. Hieronymi* exhortatio dura observari, alteram *Senecæ* ratiorem et favorabiliorem suggero *1.* *Sic ille ep. 5 ad Lucilium:* Illud te admoneo, ne eorum more, qui non proficere, sed conspici cupiunt facias aliqua, quæ in habitu tuo aut genere vite notabilia sint. Asperum cultum, et intonsum caput, et negligentiores barbam, et quidquid aliud ambitionem perversa via sequitur, evita. *Et ut brevior sim: infra ait:* Non splendeat toga, ne sordeat quidem. Videamus ne ista, per quæ admirationem parare volumus, ridicula et odiosa sint, etc.

Unde Bernardus.] *C. Bernardus.*

Chisimus ascendit.] *M. Chisimus erupit.*

Marrix et spolio non levitate bever.] *M. Marrix et pretio non levitate bever.*

His pellibus.] *C. Sabelinis pellibus, et aliis.*

Ut larvati.] Vel similes capris per artificium: ait *C. et M. in laterali ora.*

Propter molliorem effeminationem.] *M. Propter molliem effeminationem. Natura, ad necessitatem varias artes edocuit, de quibus Seneca edisserit, ep. 90, non autem ad abusum, aut molliorem.*

Hanc ambiciosam.] *M. adjectivum convertit in substantivum hoc modo: Hanc ambitionem, supellectilem, etc.*

Odio persequeris.] *C. Odio prosequaris.*

CAPUT LXXXVI.

Et cibariorum.] *Non tamen damno M. et ciborum.*

Res in vitium.] *Ait Callus eleg. 1. Non res in vitium sed malefacta cadunt.*

494 A simplicitate antiquorum.] *Sancti Anachoretæ neve cellulas audebant construere, ita argumentantes, quod quicquid victus necessitatem superabundat, ad carnis curam pertinet. Unde quidam dicebat se vuisse dæmonem cum collega suo malem levantem, dum in superfluis reparandis malleo uteretur. Hoc exemplum citatur in libro. Vidua Sireptana dicto, nuper a nobis in lucem emisso, lib. 1, hom. 1, cap. 10.*

In casulis.] *Hoc est parvis casis.*

A Tecta culmo.] *M. Tecta in culmo.*

Quidam etiam antiquorum.] *B. Hieronymus asserit B. Hilarionem cellulam habuisse latitudine quatuor pedum, altitudine quinque, hoc est statura sua humiliorem. Hanc cellulam, inquit, potius sepulcrum quam domum credidisses. De anachoritarum cavernis et corticibus sapius mentio fit in libro Vitas Patrum.*

In illo mensulam.] *Mensa tripes ait Margo C. Item ibi: Puri salis.*

Ita esse sollicitos.] *B. Joannes Chrysost. in fine homiliæ 23 in Matth. sic inquit: Quid a pueris distamus ludentibus et domos fabricantibus, nos qui domos præclaras ædificamus: nisi quod nos cum pœna hoc agimus, illi cum gaudio?*

Unde quidam.] *Solum V. addit: Remensis clericus in textu. C. in margine.*

Murorum.] *Solum M. id habet.*

Isaïæ, c. lxxvi.] *Solum V. notat: c. xxviii.*

B Scilicet Megarenses.] *Non Megalenses ut C. videntur B. Hier. to. 1, ep. 11 ad Ageruchiam viduam de monogamia, c. 5 sub finem.*

Paulus primus eremita.] *Colliguntur hæc ex vita ejusdem per B. Hieronymum cõn crypta.*

In hypogeo.] *Loco subterraneo. Ὑπόγειος, et ὑπογυδιος, aut ὑπόγειος, subterraneus, subditus.*

E regione.] *V. et C. sic inquit: e regione de eo comederunt, reliqua absunt.*

Dæmonibus in carcerem.] *M. dæmonibus incarcerationem.*

Tunc habitare.] *C. etiam habitare incipientium; omittit tunc.*

Ne amittant.] *V. admittant.*

Omittunt.] *V. justitiam Dei committunt. Si committunt ergo contra justitiam.*

Pro divitiis grangiarum.] *Cæsarius per grangiam intelligit prædium sive villam. Grangarius qui præest villæ.*

C Huic epulæ.] *Ita Lucanus l. 11 ante medium: at C. et M. Huic cibus est, etc.*

Erigendum.] *C. eligendum.*

Reliquo.] *C. et M. relinquo.*

Sepehit natura relictos.] *Mæcenatis aliud hemistichium, cui libenter adderem ex Seneca sententiam, et ex Lucano versus. Ait prior, ep. ad Lucilium 92. Neminem de supremo officio rogo, nulli reliquias meas commendo. Ne quis insepultus 495 esset, rerum natura prospexit. Quem sævitas projecerit, dies condet. Posterior dicto l. vii inquit:*

Nil agis hac ira, tabesne cadavere solvat,

An rogus, haud refert: placido natura receptat
Cuncta sinu.

Hæc hemistichia, quæ in textu habentur, redegi in ordinem, atque *C. et M. protam ordinabam hæc modo: Facilis jactura sepulcri, quia sepehit natura relictos.*

Gregorius.] *Moralium xv, c. 37. Præterea videatur liber B. Aug. ad Paulinum De cura pro mortuis gerenda.*

Arte Dædalo.] *Recte, quia ille Atheniensis artifex ingentissimus, ut supra dixi: non ergo legendum arcæ pro arte, ut voluit C. et M.*

Item, *Psal. lxxiii.] Tria male legebant Psal. lxxiii.*

In his lapidibus.] *Non, cum his lapidibus, ut vult C. ut patet ex B. Hieronymi epistola ad Eustochium de obitu Paulæ, quæ incipit: Si cuncta corporis, post medium.*

Item *Jerem., c. xxii.] C. et M. c. lxxx. V. xxv.*

Ad avaritiam.] *M. ad aulaciam.*

Ad consummationem.] *Tria hic conveniunt, etsi in sacris Bibliis: Ad cursum mali operis.*

Æque spatiosæ.] *C. æque spatiosa luxuria.*

In orbe locus.] *Impressa exemplaria Horatii legunt: Nullus in orbe sinus. Horat. l. 1, ep. 1.*

Item *Juvenalis.] Satyra 14.*

Ædificator erat.] *Auctor noster vel potius ama-*

nuenses ex duobus hemistichis constat unum sexametrum ex eadem satyra 14, ait enim Juvenalis :
Ædificator erat Centronius, et modo curvo.
Littore Cajetæ, etc.

Et infra :

Dum sic ergo habitat Centronius, imminuit rem,]

Fregit opes, etc.

Centronius.] *M. et C.* Centonius.

Item, Hieronymus.] *Vileto epist. ad Heliodorum de laude vitæ solitarie, quæ incipit :* Quanto amore. In elicitis.] *M.* in consiliis.

Sive parietinis.] *Parietinae sunt ruinae, in quibus soli parietes exstant sine tecto.*

Memor uteri.] *C.* Major uteri.

Sive in parietinis.] *Glossa in hunc locum, aut et B. Augustini est.*

Isaias, c. v.] *C. et V. ca. XIII. M. XIV.*

Levit., c. XXVI.] *V. et M. c. LXXXVIII. C. LXXIX.*

Habacuc, II.] *Tria v.*

496 Item, Isa. c. XXVI.] *Tria LIX.*

Et Daniel, ca. VIII.] *Tria c. XIV.*

CAPUT LXXXVII.

Titulum ex V. collegi : nam M. et C. simpliciter legebant : Contra prodigalitatem.

Consumere frustra.] *Non solum V. et C hic, sed et alibi in mss. sapius vidi frustra pro frustra. Sed amanuensium abusus.*

Et pro nihilo.] *C. Et de nihilo litigato objurgat. Inestimabile.] C Inestimabiliter.*

Sicilicet Christi.] *Hæc omittit V.*

Et alias superfluitates.] *V. sic : Quidam ob libidinem ædificandi, de qua supra. Alii ob libidinem, etc.*

Feruntur ad Cyanem.] *M. et C. Feruntur ad carnem. Cyanos aliquando pro gemma, aliquando pro flore caruleo accipiunt, aliquando pro colore nigro aut caruleo. Vide Oridium v et IX Metam*

Cibos delicatos.] *M. cibos delibatos.*

Hesterno jure liguriat.] *M. Hesterno vix liguriat.*

Dignosceret hoste.] *M. Prænoscere hoste.*

Ut dicatur de eis.] *C. in margine : Ut de quodam præfato dictum est, et inde syllogizatum.*

Ut essent solvenda.] *Ne quidem male C. Ut essent solvendo.*

Unde poeta.] *Claudianus De bello Gildonico.*

CAPUT LXXXVIII.

Prodigum Paulum.] *Illi de proconsule, nos de Paulo exponimus : atque duo margines.*

Metiri se quemque.] *Versus Iliariti.*

Verum est.] *C. Justum est.*

Buccæ.] *Hæc hemistichii pars cum versibus sequentibus est Juvenalis satyra 11. V. pro Buccæ legit Bursæ. Textus poetæ : Buccæ.*

CAPUT LXXXIX.

In summario capituli, pro immergentes M. ingredientes. Utrumque sapit.

Ut sint leves.] *C. Ut sicūt leves, etc.*

Sicut arundo.] *M. Sicut arundo ad omnem ventum doctrinae.*

Œstro temporalium.] *Œstros musca est, boves et equos æstate pungens, quam asylum aut tabanum quidam nominant. Virgilius III Georg.*

497... Cai nomine asylo

Romanum est : œstrum Graii vertere vocantes.

Quintus Serenus ait :

Nonne velut rapido mentem correptus ab œstro.

Epileptici.] *Qui laborant epilepsia, sive morbo comiti, de quo Serenus :*

Est subiti species morbi, cui nomen ab illo,

Quod fieri nobis suffragia justa recusat.

Sæpe etenim membris acri languore caducis

Consilium populi labes horrenda diremit;

Ipsæ Deus memorat dubiæ per tempora lunæ

Conceptum, talis quem sæpe ruina profudit.

Proverb., c. XX.] *M. et V. XLI C. XL.*

Ventilatoriorum.] *Lectio Biblica moderna sic habet : Dissipat impios, etc. At Hieronymo attributus qui est Bedæ commentarius in hunc locum ait : Hunc versum antiqua translatio sic habet : Ventilator impiorum et sapiens, et immittet illis rotam malorum, id est pœnam nullo sine consummandam. Cui, videlicet rotæ, contraria est corona vitæ æternæ, quam repromisit Deus diligentibus se (Jac. I.)*

Nunquam ad perfect.] *V. paucis hæc habet : et nunquam scientes : Semper, etc.*

Non ambulanti.] *Ad hæc verba addit margo C. Pro necessariis.*

Investigabiles.] *V. Instabiles.*

Isaias, c. XIX.] *V. et C. ca. LI.*

Id est permisit.] *Hæc solum M. legit.*

Caudam.] *C. inter lines ait : Itum.*

Idem, c. LVII.] *M. et C. ca. CLXXI. V. CLXXII.*

B Illud tantum umbratiliter.] *M. et C. Illud tamen M. Umbratiler.*

Velut stercora.] *C. ad latus : Sic Apostolus, sic beata Agæes, et alii sancti, omnia ista reputarunt ut stercora.*

Per mundanam cupiditatem.] *M. et V. Per mundanam concupiscentiam.*

Sicut nec Judæi.] *Hæc, usque : Sed patet erunt, solum M. admittit.*

Aranea vermis est.] *Cassianus in Psal. XXXVIII. Illi garcionum.] Garcionis aliquando pueruli, aliquando etiam nebulones dicuntur : Hoc nomine utitur B. Bernardus in a. ol. ad Guillelmum abbatem.*

Pes mundi.] *M. Pes mundi.*

Vel hostium.] *M. Id est hostium.*

Lex non acquirit.] *Ex Ovidio De arte, ubi de Perillo novi cruciatis inventore agit. Et nota est historia de bove Phalaridis de quo idem l. III De tribus elegia 11.*

C Hoc est lingentibus.] *Sive lambentibus terram. Nam B. Hieronymus nomen Amalce interpretatur Lambens terram.*

498 CAPUT XC.

Unde Augustinus.] *In Psal. VII, to. VIII ubi addit : Cognoscetur Dominus judicium faciens, in operibus manuum suarum comprehensus est peccator. Ex Psal. IX.*

Augustinus : Qui vult.] *Tria exemplaria sic legunt. Interea dicam hanc expositionem magis redolere doctrinam B. Ambrosii in hunc Psal. XXXVI quam B. Aug.*

Parab., c. XXVI.] *Tria cap. LI.*

Ecclesi., c. XXVII.] *Tria c. LXXII.*

Fraus in se conversa.] *Sententia S. Severiani in sermone De SS. Innocentibus. Huic non absimilem habet B. Aug. in Psal. LXXII ad illa verba : Propter dolositatem posuisti eis. Fraudulenti, inquit, fraudem patiuntur.*

Item pro exempla.] *Præter exempla sacra Scripturæ, etiam illud notum est Euthymii, qui in eodem carro et carpento, quæ B. Ambrosio paraverat, impositus est, et in exitum missus, et sic iniquitas ipsius, in verticem ejus descendit (Psal. IX). Ex Vita B. Ambrosii apud Surium 4 April.*

Quidam etiam aulicus.] *Perillus nomine, in aula regis Phalaridis, de quo Orosius l. I, cap. 22, simile exemplum referi margo V. his verbis : In Chronicis (Diodorus l. V; Strabo, l. VII) et apud Orosium (lib. I, c. 11) legitur Busiris apud Ægyptum tyrannidem exercuisse, quod facere non posset nisi rex esset.*

Illic hospites quasi pro religione immolabat : quem Hercules postea interfecit. Unde Boetius : Busiris hospites immolans, ab hospite Hercule interfecit est. Quis autem Busiridem talem religionem docuerit, incertum est. Claudianus autem dicit ipsum, qui eum docuit, primum ad aram ipsius Busiridis, id est quam Busiris instituerat, immolatum. Sic enim ait :

Hospite qui cæso docuit placere tonantem,
Primus et inventas Busiridis imbuat aras.
Præterea Virgil. iii Georg.

Quis aut Eurysthea duram,
Aut illaudati nescit Busiridis aras?

Statius xii Thebaidos :

Non trucibus monstribus Busirim infandumque
delistis.]

Boetius post Busiridis exemplum, aliud subdit de regno. Regulus, inquit, plures Pœnorum bello captos in vincula coniecerat : sed mox ipse victorum catenis manus præbuit. De consol., l. ii, prosa 6.

Ebrietas.] Ebrietatis insaniam eleganter describit idem Seneca ep. 85 a uedio ad finem usque.

Consilia etiam perfectionis.] M. in textu, et C. in margine, legat : Consilia etiam prædicationis. Remuneratio. M. et V. Retributionis.

499 CAPUT XCI

In titulo solum V. legit Hominis.

Maxime beneficiorum.] C. Maxime benefactorum. Ad dilectionem Dei.] Non, ad delectationem Dei, ut C.

In faciem quadrupedum.] Tristes vero esse voluptatis exitus, inquit Boetius, quisquis volet reminisci libidinum suarum intelliget : quæ si beatos explicare possunt, nil causæ est, quin peccudes quoque beatæ esse dicantur. De consol. l. iii, prosa 7.

Socialitate.] C. et M. Societate.

In radice charitatis.] Ex B. Greg. hom. 27 in Evang. Præcepta Dominica, inquit, multa sunt et unum; multa per diversitatem operis, unum in radice dilectionis.

Clerici habitu milites.] Clerici ideo sic vocantur, quia de sorte Domini sunt, κληρος enim Græce sors Latine dicitur. B. Hier. ep. ad Nepotianum De vita clericorum quæ incipit : Petis a me. De habitu clericum tractatur in Clem. l. iii, tit. 1, c. 2, ubi sic legitur. Quicumque clericus (per clericum hic intellige eum, qui habet primam tonsuram, ut habetur in Glossa in hunc locum) virgata vel partita veste (hoc est diversi coloris vel partis, vel sericis texturis ornata), publice utetur (nisi exstet rationalis causa) si beneficiatus exstiterit, per sex menses a perceptione fructuum beneficiorum, quæ obtinet, eo ipso sit suspensus. Si vero beneficiatus non fuerit, in sacris tamen ordinibus citra sacerdotium constitutus, per idem tempus reddatur eo ipso inhabilis ad ecclesiasticum beneficium obtinendum. Idem quoque censetur de clericis aliis (qui scilicet nec beneficiati sunt, nec in sacris) vestem talem (virgatam et partitam) simul et tonsuram publice deferentibus clericalem.

Sermone histrones.] Movenes risum audientibus, et sic seipsos omni estimatione, apud eos, nudantes. Unde eleganter Horatius l. 1. Serm., sat. 4.

Absentem qui rodit amicum;

Qui non defendit, alio culpante : solutos

Qui captat risu hominum, famamque dicacis :

Fingere qui non visa potest, commissura tacere

Qui nequit : hic niger est, hunc tu, Romanae, caveto.

Gestu meretrices.] Pudat hic eloqui.

Occupatione curarum.] Obscuro te, inquit beatus Hieronymus ad Nepotianum, et repetens iterumque iterumque monebo, ne officium clericatus, genus antiquæ militiæ putes, id est ne lucra sæculi, in Christi quæras militia; ne plus habeas, quam quando clericus esse cœpisti, et dicatur tibi : Cleri eorum 500 non proderunt eis. Et infra : Negotiatorem clericum, et ex inope divitem, ex ignobili gloriosum, quasi quamdam pestem fuge.

Sed ob gloriam.] Cum tamen tonsura et corona ex se significant divitiarum omnium abnegationem, et regni in Deo possessionem. Sic enim 12, qu. 1. Duo : Hi, clerici, sunt reges, id est se, et alios regentes in virtutibus. et ita in Deo regnum habent; et hoc designat corona in capite. Hanc coronam habent ab institutione Romanæ Ecclesiæ in signum regni quod

A in Christo expectatur. Ratio vero capitis est temporalium omnium depositio.

CAPUT XCII.

Primatium et ducatum.] C. Principatum et ducatum.

Matris tamen.] Non charitas fidem, sed fides charitatem præcedit. B. Greg. to. II, l. II, hom. 16, in Ezech.

Sed nutrituræ.] Gratia scilicet.

Citra alias virtutes.] M. extra alias, virtutum miracula operatur, etiam rudis operatur.

Sed bene signatum.] Videlicet, signo crucis.

I. ad Cor. c. xiii.] C et V. c. lxi, M. lxx.

Sæpe mali operatur.] Ut dæmones qui credunt et contremiscunt. C. in margine : M. in textu, sed non loco debito.

Prima ad Cor., c. iii.] Tria c. xii.

Ad Rom., c. iii.] Tria c. ix.

Et cap. iii.] Tria. c. x.

B *Item ad Ephes. vi.] Tria ad Ephes. xxx.*

In fide fundati, firmi.] Firmi solum, M. legit, quod Apostolus hoc loco omittit.

Habacuc, ii.] Tria Habacuc iv. Hunc locum citarem ego ex Apostolo ad Hebr. x, ver. xxxviii, ratione ly meus quod deest in Habacuc.

Petrus I. Ep. c. v.] V. c. xii. C. ix. M. non citat.

Joannis I, c. v.] C. et V. cap. xiii.

Adeo ut salutem.] M. et V. A Deo ut.

Elizabeth B. Virgini.] Non Angelus B. Virgini, uti Tria legebant.

Fides enim peperit.] M. Fides enim comparando peperit.

Perdidit promptæ.] Ex hymno Ecclesiæ solito cantari die Nativitatis B. Baptistæ Joannis.

Ad Hebr., c. i.] Tria c. xviii.

Exemplum eremitæ.] Hircusque ad finem omittit C. Ne aliud faceres.] M. Non aliud diceres et aliud faceres.

501 CAPUT XCVI.

V. Pro titulo sic : Contra defectum fidei.

Isaias, c. xxi.] M. et V. lv. C. lii.

Viri misericordes multi.] V. et C. Viri mendaces multi.

Et Ecclesiasticus, c. ii.] Tria c. vi.

Item Jacobus, ii.] Tria Jacob v.

Similes enim Antichristo.] Verbum enim Antichristi maledictum : inquit margines C. et M.

In Isaiâ, c. xxii.] V. ca. lii. C. ca. lxx. M. tacet.

Item, c. xxix.] C. ca. lxxxix. V. et M. lxxxix.

Item, xxiv. Secretum.] V. et M. Item lxxv. C. Item xlv.

De gloria æterna.] Recte ex commentario B. Hieronymi in c. xxiv Isaiæ, t. IV.

Incommodo vitando.] Post hæc M. solum addit : Sed non faciens hoc propter infirmitatem, vel ignorantiam, vel obreptionem sint prudentiores, etc.

D *Ergo qui pro minori commodo.] M. Ergo qui pro minori causa.*

Temporali commodo consequendo.] M. Temporalis commodo sequendo.

Vel incommodo temporali.] C. Vel incommodo, ut pro temporali vitando. Hoc, Ut pro, omittunt M. et V.

Ei factum est.] Quædam hic desunt in V. Sic enim habet : Vel incommodo temporali vitando est prudentior et vigilantior, ei aliquid est certius fide (Hic desunt aliqua) cum pro certiori et majori secundum opinionem, etc.

Et si fides, mortua:] Ita exponit : Et si fides est, mortua est, de qua Jac. ii. Fides sine operibus mortua est. M. aliter censet : Et si fides, mortuam habentes in comprehensione, etc.

Quam qui corde vel ore.] C. Quam qui cogitatione vel locutione, omissis his : Sicut magis peccatur, etc.

Quanto magis autem.] M. et C. multis demptis

sic legunt : Quanto magis et Deum nosse? Sed : Dixit insipiens, etc.

Qui gloriam ab invicem.] *M.* Ad invicem.

Humilitas hæc sola.] *Audi varietatem* : Humilitas, inquit *M.* et *C.* solius Dei querit gloriam, quæ ei soli placere appetit. *Ad illud* : Humilitas, subnotat *C.* in *marginè* : Non sola credit.

Ad Rom., c. iv.] *Tria* c. x.

CAPUT XCV.

Quod enim credimus.] *C.* et *M.* Quia enim credimus speramus.

Ad Romanos, cap. v.] *Tria* c. xi.

502 Pacem habeamus.] in *textu* et *C.* in *marginè* : Pie, etsobrie et iuste vivendo habeamus. *Tit.* ii. Nec sunt filii spei.] *Recte V. M.* Ergo male repetit *C.* Nec sunt filii desperationis, quia hoc prius actum est

Entes in proposito.] *Hoc est, dum sunt in proposito. Ter aut quater ly entes in hoc opere reperitur, pro existentes.*

Vel idem sunt cum spe.] *C.* in *marginè* sic inquit : Utrum sperare, expectare, confidere sunt idem, vel motus cuiusdam virtutis, scilicet spei. *Videtur B. Augustinus illa non distinguere, quia idem obiectum habent, nempe Deum totius boni auctorem, De confidentia tract., l. X, serm. 66. De tempore. De expectatione vero eodem to. ; De verbis Domini, sermone 59, Psal. xxxix. Expectata Dominum, hoc est, spera in Domino, et Psal. ii. Beati qui confidunt in Domino. Eodem sensu.*

Tristis es anima mea.] *Pedissequa, inquit C. ad latus.*

Ad Rom., c. viii.] *M.* et *C.* c. xx

Expectatio creaturæ.] Homo expectans, ait *margo C.* sive creatura expectans, ut *habet Glossa in: erl.*

Adversarii scilicet.] *M.* adversariorum.

Job, c. xix.] *M.* et *C.* cap. xvii.

CAPUT XCV.

Ad Cor., c. xiii.] *Tria* c. lxi.

In via donis.] *Hoc est in presenti vita. V. et M. omittunt, in via.*

Charitas patiens est.] *Glossas, quæ de charitate sequuntur, ex toto omittit V. C. legit ad latus. M. vero, quod hac in parte sumis imitati, in textu.*

Unde Augustinus.] *Tractatu de laude charitatis t. IX ex sermone 59. De tempore t. X; sed nec ille tractatus nec sermo sunt B. Augustini, præfata tamen Glossa, quæ interlinealis est, videtur ex his desumpta.*

In commune bona.] *M.* communiter bona.

Ut Oceanus, quæ sine.] *Continuatur citatio ex B. Aug. serm. 30 De temp. to. X, quo sermone plurimum usus est Venerab. Beda in expositione I. Cor. c. xiii.*

Ignis flammigerens.] *V. et C.* Flammigerans. *Sacra Biblia* : Ignis exæstans. *Jerem. xx.*

Ad penitina cordis.] *Intus et in cute, ut ait Persius. Quando quidem ly penitina substantive sumatur non opus pro penetrasti scribere penetralia, ut M.*

Item octonario 13, sub.] *Sive, in octonario 13, vel ut M. et C. octava 13. Quod sic interpretor ex Psal. cxviii. Cum enim ille per Abecedarii Hebraici litteras, quarum singulæ octo versiculos continent, dividatur; computo a prima littera Aleph dicta, sive a primo octonario, quod incipit : Beati immaculati, usque ad 3 octonarium, ita nichoans : Quomodo dilexit legem tuam, ibique litteram Mem quæsitam invenio. **503** Hæc vero, secundum interpretationem B. Hieronymi, item sonat quod viscera mea, vel ex ipsis intinuis. Nos Benedictini, secundum regulæ nostræ statuta, omnia præfati Psalms octonaria, in horis diurnis, tum canonicis cum Marianis, recitatione versiculi Gloria Patri, dividimus.*

Non habuit meritioriam.] *M.* omittit meritioriam. *Quem totus non capit.] Ex cantico Ecclesiæ in laudem B. virginis Mariæ.*

Tropice dictum est.] Humana est similitudo, ait C. ad latus.

Etsi realiter.] *Hæc inclusi parenthesi. Varietas autem lectionis talis est. M.* Et realiter toti Trinitati, communicat circa, etc. *C.* etiam legit : communicat circa Spiritum S, etc. *Ego ex V.* resitit conveniat, omisso communicat, sicque sensus clarus est.

Spirator enim.] *M.* Spiritus enim ab utroque.

Hinc emerit quorundam opinio non approbanda.] *Taxat errorem magistri Sententiarum, lib. I, Sent., dist. 17; docentis charitatem esse Spiritum sanctum, non qualitatem aliquam creatam.*

Igitur mundandum.] *C.* et *M.* mundandum.

CAPUT XCVI.

M. Pro titulo : De fletu bono et malo. *Duo* : De luctu, etc.

Et octava, quæ redit.] *Verba sunt B. Aug. to. IV, l. i De sermone Domini in monte, cap. iii.*

B Multiplices lacrymæ.] *De lacrymis dicam. Sunt lacrymæ malorum, scilicet lacrymæ infirmitatis : unde, puer cum primo nascitur, vagit, ut sit propheta suæ miseræ. Sunt lacrymæ adversitatis : unde, bona cum amore possidentur, quæ cum luctu et dolore perduntur. Lacrymæ simulationis ; unde : Nihil citius arecit lacryma (Ad Heren., lib. ii). Lacrymæ eternæ damnationis : Unde : Extrema gaudii luctus occupat. Prov. xiv. Lacrymæ bonorum quas facit compunctio peccati. Unde. Posuisti lacrymas meas, etc. Psal. lv. Lacrymæ quas facit miseria proximi : Unde : Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Rom. xii. Lacrymæ quas facit dilatio regni : unde : Beati qui lugent, etc. Matth. v. Hæc ex codice ms. decerpit.*

Nihil citius arecit.] *Lib. ii ad Herennium, Cicero.*

Non possumus enim.] *His non absimilia edicit Seneca, ep. 63 et 99.*

C Lacrymæ corporis.] *Hæc verba : Corporis et cordis, V. omittit.*

Peccata proximorum srix.] *Frixorium, etc. Vide Glossam in II Cor. xi.*

Diogenes etiam.] *Tria sic legunt, at ego Heraclitum puto, qui quoties in publicum procedebat, fletat, econtra Democritus ridebat. Huic omniu in seriæ, illi ineptiæ videbantur. Seneca, l. De tranquillitate animi, c. 15. Item, l. ii, De Ira, c. 10.*

Axa, inquit.] *Hæc, usque ad finem capituli, V. omittit.*

504 CAPUT XCVII.

Isaias, cap. lv.] *C.* cap. clxiii. *V. et M. c. clxiv.*

D Ad Deum fortem.] *Fortis, est unum Dei nominibus, quibus apud Hebræos nominatur. Non pro fortem legendum est solum, ut V. et alia quædam impressa Biblia. Id corrigunt novissimæ impressiones Bibliorum Sixti V. Pont. Max. ad exemplaria missa collatæ. Item et illud : Ut videam voluntatem Dei, pro voluptatem, cælestem nempe.*

Ministerio corporis.] *M.* Mysterio ostendit.

Oculata fide.] *Non occulta, ut C.*

Nec gratiæ, sed vanitas.] *Recte quærit margo V. Quomodo desiderium rerum temporalium ita sit vanitatis quod non culpæ, non video sane intelligi posse, nisi hoc dictum sit de culpa mortali, et de rebus necessariis. Nam desiderare non necessaria, non potest non esse, et vanitas, et culpa, cum etiam necessaria nimie desiderare peccatum sit, juxta illud Gregorii : Temporalia ab Jesu petere non est peccatum, si tamen non nimie petantur. Ergo illa nimie petere peccatum est. Nimum autem est quidquid supra necessitatem est. Quidquid ergo non necessarium desideratur, culpabiliter desideratur, et tale desiderium frivolum est et stultum. Si autem stultum, quomodo non culpabile, cum ipsa stultitia*

numquam sit sine culpa? Ergo sicut dixi frivola est hæc distinctio, quæ dicit desiderium esse, quod nec est naturæ, nec gratiæ, nec culpe, sed vanitatis, nisi intelligatur de culpa mortali. Desiderare autem temporalia ad necessitatem, nec frivolum, nec stultum est, nec vanitatis, nec culpe. Totum ergo membrum hoc distinctionis obelandum est (*hoc est abolendum*). Nec credendum est cantorem Parisiensem (qui hujus operis est auctor) vitium hoc et cætera, quæ inventiuntur in hoc libro, posuisse; sed scholasticum illum transcribentes, et notulas suas ad libitum addentes totum corruerunt. Recte. Sed damnatum, quod in V. notæ illæ multoties in contextum repositæ sunt, ut ex M. et C. collegi.

CAPUT XCVIII.

Tum in capite Christo.] Non: Tum in corpore Christo, ut M.

Super omnia opera ejus.] Hæc opera recenset C. ad latus hoc modo: Opera creationis, recreationis, B conservationis, remunerationis, etiam punitionis.

Superexaltat iudicium.] M. et C. cum quibusdam Bibliis impressis superexaltat iudicio. Interpretatio Syriaca hoc c. ii Jacobi, sic habet: Exaltati estis per misericordiam super iudicium.

Nostra est lectio.] Sive instructio.

Primo, a teipso.] Miserere animæ tuæ placens Deo, ait margo C. Ex Ecclesiastico, c. xxx.

505 Præoperibus cæterarum.] Inquit idem margo: Misericordia tamen vera non est sine aliis virtutibus, nec remuneratur.

In Luca, c. iii.] Tria c. viii.

Beda: Joannes.] Recte Beda, in c. iii Lucæ, et hæc habentur in Glossa ordinaria eodem citato auctore.

Prædo grassetur.] M. M. les grassetur. Textus B. Augustini, quem videtur ven. Beda secutus, hanc legit sententiam; sed pro prædo admittit præda grassetur. To. X. in Appendice sermonum, serm. 3. initio. B. Ambrosius in c. iii. Lucæ hac etiam utens sententia ait: Prædo grassetur.

Item Ambrosius.] In c. iii Lucæ sub hoc titulo: Redargutio malitiæ Judæorum, sub finem. Non ab similia quoque habet B. Ang. loco citato supra.

Respondit gravatur.] Ex M. solum hæc collegi, usque: Qui ingressi unde opinor hoc exemplum a textu melius abfuisse.

Bene habeas.] Hoc est: bene sit tibi; annuens scilicet petitioni ejus.

Cum peteret inducias.] M. cum peterent.

Denegavit eas creditor.] M. consequenter: Denegavit eis eas creditor.

Quod et filium ejus.] Nempe militiæ veterani.

Ipsumque a debito.] Hæc verba, usque: Qui rediens, omittit M.

Joannes Alexandrinus.] Hic ob maximam in pauperes liberalitatem eleemosynarius dicitur est. De quo Nicæna synodus ii, actione 4. Leontius episcopus ejus vitam conscripsit. Sarius, t. i, 23 Januar

Quasi litem.] Sic V. et C. At M. cum litem.

Dicens: Ita Domine.] His, usque: Item: Episcopus Tarent. caret M. et C.

Episcopus Tarentinus.] V. Archiep. Tarentasiensis: Tarentum civitas est Calabriae clarissima.

Scilicet pro sine.] M. omittit scilicet

CAPUT XCIX.

Major enim est qui vincit iram, etc.] Respicit ad locum Prov. xvi: Melior est patiens viro forti, et qui dominatur animo, expugnatore urbium.

Si non sunt solvendo.] V. si non habeat unde solvat. M. Rem etiam, si necessitas sit solvendo.

I. Cor. c. vi.] Tria c. xxviii.

In Matth. c. xviii.] Tria c. clxxxviii.

Rom. c. xii.] V. et C. xli M. lxi.

Noli vinci a malo.] C. in margine citat duo S. Scripturæ loca hoc modo: In Ecclesiastico xxiii (hodie xxviii): Qui vindicare vult, etc. Levitici xliii (ho-

die xix): Non quaras ultionem, etc. Sed ipsa verba habentur ad Rom. xii.

Pro crucifixoribus.] M. Pro malefactoribus.

506 Jacobus, ca. i.] V. et C. cap. iii.

Ad Ephesios c. iv.] C. et M. c. xix.

Quia mitigatum.] Quispiam in margine M. voluit legi mitigativum. Ego, quia id recenti manu videtur scriptum, et non melius correctum, quam est in textu, parvifeci.

In serenitate conscientiæ.] C. In sinceritate.

Quo ungitur totus.] M. Quo mergitur totus. Forte amanuensis volebat injungitur.

Primum et secundum.] Unguentum scilicet, vel ut nunc usitatus dicitur unguentum, ab unguo.

Ludificatio.] M. Luctificatio.

Exaggeratio.] C. exaggeratio.

CAPUT C.

Ex V. summarium collegi. C. volebat: De spirituali clementia. M. De speciali misericordia.

Communem speciem.] V. præter hanc omnem spem misericordiæ. Error notarii.

Specialis iudicis et potentis.] Placet hæc lectio. Ut quid enim spiritualis iudicis, ut voluit V. et C. potius quam secularis? Specialis hoc est quæ peculiariter ad iudices et potentes pertinet.

Est apud potentes.] M. apud principes, Sed in originali est potentes.

Vel electionis beneficio.] V. omittit vel, reliqua ut in textu.

Alteram feris.] Ita censet Seneca, l. i, De clementia; c. 24, eum audito: Non minus principi turpia sunt supplicia, quam medico multa funera. Remissus imperanti, melius paretur. Natura contumax est humanus animus, et in contrarium atque arduum nitens, sequiturque facilius quam ducitur. Et ut generosi atque nobiles equi melius facili frons reguntur, ita clementiam voluntaria innocentia impetu suo sequitur, et dignam putat civitas, quam servet sibi: plus itaque hac via proficitur. Crudelitas minime humanum malum est, indignum tam miti animo. Feriva ista rabies est, sanguine gaudere ac vulneribus, et, abjecto homine, in silvestre animal transire, etc.

Ea sanxit.] M. Ea facit aperte homines, etc. At textus congruit cum originali.

Gloriosius in principe.] Seneca, l. i, De clementia, c. 3, ait: Nullum clementer ex omnibus magis quam regem et principem decet.

Mitiores animos advocet. V.] Avocet. C. Minores animos advocet. M. Mitiores animos evocet, originali adjuvet.

Gloriosa autem.] C. Gloriosior. Orig. Gloriosa. Inimici est.] Scilicet sanguis, ait V. inter lineas, M. autem variat toto cælo: 507 Inimicus est, sed ejus qui innocens fieri non potest. Quod in textu posui in Orig.

Noctentis est.] C. Innocentis est, sed hominis cuiuscunque sit, quia non potuit, etc. M. Noctentis cuiusque sit, quia non potuit dare, crimen putat auferre. Sic et Orig.

Crimen putat auferre.] Bonus princeps, inquit V. inter lineas.

Iteo quoties funditur.] Scilicet sanguis, ait idem ibidem. M. pro ideo male legi item.

Confunditur.] Nempe princeps, ibidem inter lineas. C. hic adnotat hunc marginem: Similiter (scilicet confunditur) de ordine, dignitate, vel quolibet adjudicato.

De hac etiam Seneca ad Neronem.] Solum M. hæc admitti. in textu, C. vero in margine. Ad Neronem imperatorem, cui libros De clementia conscripsit. Locus autem, ubi potissimum de crudelitate tractat, exstat l. ii, c. 3 et 4.

Augustinus.] Unicum C. citat nomen.

CAPUT CI.

In omni crimine.] Duo subnotant et maxime

quando spes est de correctione corripiendi. Forte A de correctione corripiendi.

Ad Romanos c. i in fine.] *Tria* c. iv. Hinc notet lector primum caput ad Romanos in capita quatuor antiquitus fuisse divisum.

Et secunda ad Cor., c. ii.] *Tria* c. v.
Et in eadem, c. vi.] *C. et M.* c. xviii.
Item ad Gal., c. vi.] *C. et M.* xii
Ad Ephes., c. iv.] *C.* c. xvii.
Job, c. xxix.] *Tria* c. xxv.
Conterebam.] *M.* Contundebam.
Leonum.] *Psal.* lvi. Legitur: Molas Iconum, at Job hoc loco habet: Molas iniqui.
Parabol. c. xxiv.] *Tria* xlii.
Et Genesis, c. iv.] *Tria* c. xiv.
Sicut dilectionis.] *Habetur hæc sententia apud B. Gregorium hom. 30 in Evang. initio.*
Item: Veri imitator.] *C. et V.* Ut imitator sim Samaritani. Vide ad hæc B. Greg. Moral. xx, c. 8. Fame verbi Dei.] *Solum M. legit: Verbi Dei. Debet enim corrigere.] M. corrigere.*
Quarto Regum, c. xv.] *V. c. xxxiii, C. cap. lxxxvi, M. lxxxv.*

Ozia.] *Tria* Josia.

508 CAPUT CII.

Ex *M.* additi in titulo pro inimicis.

A Dan usque Bethsabee.] *Habentur hæc verba I Reg. iii. Sed neque tunc Samuel intercessit pro Saule, neque eum Saul voluit occidere, quia nondum erat rex electus. Intercessit autem pro eo ejusdem l. c. 15 in fine, et in principio cap. 16. Sed nec habetur expresse in Scriptura, quod Saul voluerit Samuelem occidere at bene id colligi potest ex c. 19, quando Davidem persecutus est, qui erat cum Samuele in Ramatha. Unde Samuel initio c. 16 ait: Audiet Saul et interficiet me.*

Exasperante.] *Non exasperante, ut C.*
Comparatur matri.] *M.* Comparatur Martino.
Quædam invitata ad solennes, etc.

CAPUT CIII.

Summarium hujus capituli ex *V.* desumpti; nam *M.* simpliciter: De manuali misericordia. *C.* vero: De visibili et manuali misericordia subveniente.

Non parcat.] *M.* Non peccat. *Ecquis sensus?*
Eccli., cap. xxix.] *Tria* c. lxxvi.
Item *Eccli.*, eodem capite. *C. et M.* cap. lxxv.

CAPUT CIV.

Ejus effectus.] *C.* affectus male.
Et quomodo.] *Hoc, et si solum M. habeat, nolui expungere, quia ad majorem explicationem facit, ut sensus sit, et quo modo, quo ordine, hoc est, quis cui sit præponendus.*

Quot et qualibus.] *C.* male. Quot et qualiter, quia prius dixit qualiter *V.* Quot et qualibet, etiam ritione, ut patet ex sequentibus, ubi ait. Sequitur: Quibus, quot et qualibus, et qualiter dandum. *Hæc docet Seneca, l. ii De beneficiis.*

In *Eccl.*, c. xxix.] *C.* c. lxxvii, *V. et M.* lxxviii.
In *Luca*, c. xi.] *Tria* c. xxxv.

Quid autem sit dandum.] *Quispiam recenti manu addidit in M. ad latus, Cui, pro quid. Non penitus rejicio, eo quod videatur ita legendum, ex eo quod sequitur: Omni petenti te tribue.*

Da ei correctionem.] *Ita legendum est, ut ex Glossa interlineali colligitur. C. et M.* Da increpationem. *ferè idem.*

In *Luca*, c. iii.] *V.* c. ix.
Signanter.] *C.* generaliter.

509 Alioquin raptor eris.] *Ita censet B. Hieronymus in fine epistolæ ad Nepotianum De vita clericorum quæ incipit: Petis a me. Ait ille: Ecclesiam fraudare sacrilegium est: accepisse quod pauperibus erogandum sit, aut, quod apertissimi sceleris est, aliquid inde subtrahere, omnium prædonum crudelitatem superat.*

Sed magis abundantibus.] *M.* Ea distribuunt abundantius se pauperibus in spirit. *Apparet ex*

quædam lacuna, aut intercapedine majori, aliquando fuisse abundantibus pro abundantius, quod reor a sciolo minus intelligente correctum.

Quam in ovicula.] *Hæc sententia, usque pauperi dedit, abest in V.*

Pietas eximia.] *M.* pietas continua.

Æqualitatem Apostoli.] *De qua supra dictum est ex cap. viii, ad II Cor. C. et M. Æqualitatem Domini.*

Hilaritas.] *C.* Hilariter.

II Cor. ix.] *C. et M.* II Cor. xxii.

Exodi, cap. xxxv.] *C. et M.* c. cxxxiv. *V.* cxxxvi.

Hoc exactoribus.] *Hæc, usque ad illud: Sequitur, de quo sit danda elemosyna, solum M. habet hic. V. infra in margine ad finem c. 105.*

Nulla Ecclesia.] *Restitui ex Apostolo, alioquin M. Nulla elemosyna.*

Recipere justum.] *Restitui hoc modo. M. Enim repete justum.*

Pavit fructu.] *Ego, quia prius, dato, hic consequenter adjeci fructu. M. vero legebat fructum.*

CAPUT CV.

Duo præter *V.* præfixerunt titulum.

Deut., c. xiii.] *Tria* c. lxi.

Item, c. vii.] *Tria* xxv.

Cardinalis pauperis.] *C.* omittit pauperis

Cancellarius.] *Forte Parisiensis.*

Stephani abbatis Cisterc.] *Fusius hoc exemplum recensetur supra c. xlvi. C. et M. Abbatis Clarevallensis. In notis ad c. 46 dixi hunc Stephanum, non secundo sed tertio loco poni in ordine et serie abbatum Cisterciensium.*

Panes et caseos.] *Anne calceos, ut C.?*

Qui in dextera et pro.] *M.* Qui dextera vel in iis quæ sunt dexteræ.

Entes peiores.] *Auctori nostro familiare est ty entes pro existentes.*

Laicis.] *Id est feneratoribus, inquit margo C*

CAPUT CVI.

C. *M.* in titulo: De modo dandi elemosynam. *Alia duo: De ordine, etc.*

In creatione.] *M.* cum creatione.

510 Et recreatione.] *Abest in C.*

Adhuc inimicis suis.] *M.* etiam placet: Pro nobis amicis suis, eo quod immediate subsequatur locus Joan. xv. Majorem charitatem, etc. ponat quis pro amicis suis. *Sed dicam. Quæ in textu reposui magis placet, quia et si pro adhuc inimicis, tamen prout sciebat, futuris amicis, hostium offerbat vivam. Quæ in diviso sensu recte intelligi possunt. Si vero in sensu composito exprimentur: Nonne plus est pati pro inimicis, quam pro amicis?*

In correctione fratris.] *M. et V.* correctione fratris. *Verbis corripimus, flagellis corrigimus.*

In consilii sancti.] *C.* In consilii sani datione.

Non alieni.] *Id abest in V.*

Ad Ephesios, c. iv.] *V. et C.* c. xix. *B.* xviii.

Quasi testamentarii.] *M.* Cujus dispensatores quidem testarii sumus.

Aporiati sunt.] *Ideo pauperes facti, quia pauperum bona sibi collata prodigialiter profundunt. Unde Seneca: Veto liberalitatem nepotari, hoc est, nepotes imitari, dilapidare, inquit Lipsius l. i, De benef. c. 15. Illud aporiati Latinum est a verbo aprior, ex Græco ἀπορίως tractum, quo utitur Apost. II Cor. iv, quod inter alia significat ad summam angustiam redigi, et indigere. Unde Tertull. in Scorpiaco, cap. 13, locum Apostoli Latine reddit: Indigemus, sed non perindigemus. V. habet hic marginem, quo continetur ea, quæ sunt in fine c. 104 ab his verbis: Apostolus ad Philippenses: Nulla Ecclesia, etc. usque ad s. 105.*

CAPUT CVII.

V. Præcedens caput continuat, nec titulo novo dividit.

Comitis Theobaldi.] *De quo Cæsarius l. viii, c. 31.*

Qui subtelares.] *Non dantur C. et V. Sotulares, sed Subtelares melius, sicut refert Joannes de Janua in*

ro *Catholicon dicto, verbo Subtelaris. Subtelaris est calcicus sive solea sub talo, M. legit. Subtulares.*

Et humilitas.] *M. Et hilaritas.*

Mortuus rarum invenit.] *Hæ sunt amicitia, quas temporarias populus appellat. Qui causa utilitatis assumptus est, tandiu placebit, quandiu utilis fuerit. Seneca, epist. 9.*

Pietatem præcipiens.] *M. Pietatem consulens.*

II ad Cor. cap. viii.] *Tria cap. xxi.*

Secundum veritatem.] *Impressa Biblia secundum virtutem. Non immutavi lectionem trium exemplarium, quia videtur clara et consona.*

Primo voluntarii.] *Solum M. legit Primo. Et abest a textu Scripturæ.*

511 CAPUT CVIII.

Neque hic dividit caput exemplar V. sed solummodo M. C. vero majuscula littera tanquam paragrapho, in scripto etiam in margine titulo, videtur caput partiri.

I Tim., c. iv.] *Tria sic legunt.*

Habitus incultus.] *Seneca, ep. 5 recenset ea quæ philosophum decent, nec multum dissimilia iis, quæ hic referuntur.*

Vitæ quæ nunc est.] *Id est quæ nunc est secundum naturam. ait V. in ora superiori caractere tenuissimo. C. Promissionem vitæ naturæ.*

Multiplicationem.] *Ita exponit B. Hieronymus in Matthæum.*

Vitæ gratiæ.] *V. inter lineas, id est quæ nunc est secundum gratiam.*

Serenitas conscientia.] *M. Sanctitas. Illius vero conscientia serena est, qui est,*

Integer vitæ scelerisque purus.

Vitæ gloriæ, id est.] *C. et M. omissis aliis sic habent: Vitæ gloriæ sicut et præsentis, quia, etc.*

Qui mihi ministrat.] *M. præter hunc sacræ Scripturæ locum, alium quoque citat ex Joan. xiv. Qui sermones meos servat, ad eum veniam, et manifestabo ei meipsum.*

CAPUT CIX.

Ceu virtus generalis.] *C. Ceu virtus generaliter.*

Et quis gloriatur.] *V. Sed quis est qui dicat se mundum habere corpus? In hoc non audio V. quia male corpus pro cor admittit.*

Etiam in angelis.] *Alium præterea ex Job, cap. xv locum suggero: Ecce inter sanctos nemo immutabilis, et cæli non sunt mundi in conspectu ejus; quanto magis abominabilis et inutilis homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem?*

Custodiendum est cor.] *V. corpus. Vitiose.*

Unde Petrus: Fide.] *Restitui Petrus, quia ejus verba sunt, ut liquet ex Act. cap. xv. M. et C. legebat: Unde Jacobus. V. Unde in Actibus apost. transeat.*

Eam consumunt.] *Quidam addidit in margine C. consumunt, sed perperam. Ait enim B. Augustinus: Beati mundi corde, hoc est, qui mundi corde sunt, quoniam ipsi Deum videbunt. Hic est finis amoris nostri; finis quo perficiamur, non quo consumamur, etc. Tom. X, serm. in festo Omnium Sanctorum.*

In eo creatum per vulnerat.] *Hæc redolent doctrinam B. Aug., to. III. In Enchiridio ad Laurent., c. 31.*

512 Quasi desiderat esse.] *Ita C. At V. Quasi desiderat esse. M. vero: Quod desiderat esse.*

Unde Moyses: Mundamini.] *Hæc verbotenus in Isaia sunt, sed Levit. xxi, secundum sensum habentur.*

Infestant muscæ.] *Margo C. Etiam, ut tunc hæreticæ pravitates de corpore Christi et phantasticæ cogitationes, et turpes sæpius occurrunt. Ergo stabello abigenda sunt hæc, ne sacerdos distrahatur sacra peragens.*

CAPUT CX.

Sed filii in universum.] *M. Sed filius universis hominis patris succedit jure hæreditario. B. Augusti-*

nus in Psal. cxxiv sub finem, sic inquit: Pax possessio piorum est, possessio hæredum. Et qui sunt hæredes? Filii.

Virtus est et meritum.] *C. ad latus ait: Lege, Meritorium.*

Unde nec addit.] *Hoc est in primo cum ait: Pacem relinquo vobis, non addidit meam relinquo vobis. Ut patet ex Joan. xiv, v: 27. M. et C. male omittunt nec, in hoc: Unde nec addit.*

Postquam.] *Pacem scilicet pectoris. M. Plusquam.*

Nisi super pacem.] *His verbis utitur Glossa ordinaria in c. xiv Joar., v. 27, citatque ex Isaia c. xxvii: Faciet pace in mihi, pacem faciet mihi. B. vero Gregorius in explanatione septimi Psal. pœnit. ad illa verba: Spiritus tuus bonus deducet me, etc., etiam ex Isaia refert hæc verba, sed, ut apparet ex cap. xxvi Isaia: Servabis pacem, pacem quia, etc. Hunc locum B. Gregorii videtur auctor noster perlegisse, quia doctrinam ejus, hoc capite De pace, imitatus est.*

Fremit enim.] *His verbis utitur B. Bernardus 9 Sermone in Psal. Qui habitat.*

Pacem habebitis.] *M. Tranquillitatem pro pacem.*

In missa.] *M. Ut missam eam illi annuntiat, Ina summis.] Hildebertus Cenomanensis episcopus in Canonem missæ, ait:*

Tempore quo supplex assistit presbyter aris, Mactaturque Patri Filius ipse manens:

Æthra patent, cælestis adest chorus, ima supernis Junguntur, sunt actor et actus idem.

Sed nonne horum omnium præcipuus auctor est S. Gregorius? Certo crede. Nam ejus verba sunt in fine c. 58, l. iv Dialog., to. I.

Eramus inimici Dei.] *Eramus natura filii iræ: Deus autem, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos Christo. Ephes. ii.*

Ad Romanos, cap. v.] *Tria c. xi.*

Et tractabiles.] *C. Et contractabiles.*

Os osculans est verbum.] *Glossa est interlinealis in hunc locum.*

513 Electrum effectivum.] *Recte electro comparatur pax. Sicut enim, teste Tertulliano, electrum ex auro et argento sœderatum est, ita et pax homine et Deo unitis charitatis vinculo.*

Unde pro hac quasi.] *M. Unde propheta quasi non sufficienti ad salutem. Idem propheta, etc. Error amanuensis, ut apparet.*

Da pacem sustin.] *Tria sic habent: Biblia sacra vero, Eccli. xxvi. Da mercedem sustentibus, etc. Ad Philipp., c. iv.] Tria c. vii. Nota tamen C. et M. in hoc peccare, quod ad Coloss., legant pro ad Philipp.*

Et pax Dei.] *Qua pacatus est, ait margo C.*

CAPUT CXI.

Nimis dediti simus.] *C. Multis dediti, etc.*

Stulto, inquit, labore.] *Impressa Basilicæ Biblia anno 1591 pro Stulto, legit, multo, sed vitiose, ut patet ex regis Bibliis in versione S. Hieronymi.*

Manifestum est animum.] *Idem probat B. Gyprianus de 12 Abusion. Mundi amor et Dei, inquit, pariter in uno corde habitare non possunt; quemadmodum oculi pariter cælum et terram nequaquam aspiciunt.*

Domino vacuari.] *M. Deo non vacare, quo possit plenior, quanta ad superna et ad æterna extenditur. Tenebræ sunt.*

Sine nubilo allegoriæ.] *Brevitatis causa omitto, quid hac de re dicant sancti Patres: interea vide apud B. Hieronymum tom. IX, sermone in vigilia Paschæ De esu agni, et B. Aug., tr. 18 in Joannem; Tertull., De præscript. hæret., c. 37.*

CAPUT CXII.

Si igitur a prædicatorum.] *Contra hæc arguit V. hæc modo: Hoc est contrarium Apostolo qui ait: Non est vobis colluctatio adversus carnem et sanguinem,*

subaudi tantum; « sed etiam adversus principes et potestates (Ephes. vi), » etc. Non possumus habere pacem a diabolo, quia inimicitias posuit Deus inter hominem et illum serpentem (Gen. iii). Nec a carne; quia naturaliter ex prima sua maledictione spinas et tribulos germinat nobis (ibid.), etiam cum illam operamur per culturam disciplinæ. Sed nec a mundo pacem habere possumus, quia Dominus ait discipulis suis: « In mundo pressuram habebitis (Joan. xvi). » Propter hæc tria dicit Apostolus: « Omnes qui pie volunt vivere in Christo persecutionem patiuntur (II Tim. iii). » Male ergo dicit hic nos debere pacem habere ab illis, cum hoc sit impossibile in hac vita, ubi semper caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem (Gal. v). Nam qui ab illis pacem habet, et cum illis pacem habet, contra consilium Sapientis agit, qui ait: « Non credas inimico tuo in æternum (Eccli. xii). » Et iterum: **514** « Diliges amicum tuum, et odio habebis inimicum tuum (Matth. v). » Quando autem in pace in idipsum dormierimus, et requiescere ceperimus singulariter in spe conspiciunt (Psal. lxxv), tunc primo ab iis tribus pacem habebimus. Nunc autem interim Christus non venit mittere pacem in terra, sed gladium (Matth. x); et passurus ipse jubet habentem tunicam vendere eam et emere gladium (Luc. xxii). Tempus enim belli modo est. Tempus autem pacis a morte incipit. « Militia est enim vita hominis super terram (Job vii). » Unde nobis omnibus dicitur: « Estote fortes in bello, et pugnate cum antiquo serpente, cuius semper coadjutores sunt mundus, et caro. » Non coronabitur nisi qui legitime certaverit (II Tim. ii). « In certamine autem, quæ pax esse potest? Ita V. in margine. Verum ad ea breviter respondetur eos qui juste bella gerunt, ut est bellum, contra diabolum, carnem et mundum, intendere pacem, atque ita tale bellum non contrariatur pa i, nisi male, de qua Dominus Matth. x: Non veni pacem mittere, sed gladium. Bellum (inquit Aug., ep. 205 ad Bonifacium) geritur ut pax acquiratur. Finis autem præstantior est mediis. Quapropter recte pacem præ omnibus commendat auctor noster.

Dominus diluivium.] C. ad latus: Percussionis et pressurarum.

Contra hoc diluivium.] Expositio B. Aug. in Psal. lunc, to. VIII,

Populo suo in pace.] Id est, in æternum, ait margo C. post Glossam.

In hoc opere pacis.] M. allucinatur dicens: In tempore pacis, etc.

CAPUT CXIII.

Solum M. caput dividit, fixo etiam titulo: De duplici pace.

Et pax æternitatis.] Sic videtur legendum ex c. 110, ubi hanc pacis distinctionem facit. V. Pax æterna.

Jeremias, c. xxxviii.] Tria c. cxxxv.

A falsis fratribus.] C. A. fictis fratribus.

In pace, ecce amaritudo.] Verba sunt Isaïæ. V. pro ecce, legit Ecclesiæ.

Unde nec pax est.] Illa nempe pro qua habenda libertas perit. Nam (teste Cicero in Philippicis [lib. ii]) Nomen pacis dulce est, et ipsa res salutaris. Pax est tranquilla libertas.

Per quam nec alia virtus.] M. Per quam nec ita virtus. Glossa in hunc locum ordinaria sic effert: Primum quidem pudica est. Nisi primum pudicitia sedeat in mente, nulla perfectio sequetur in opere. Deinde pacifica.] Margo C. Ut nec libertas pereat.

Non iudicans, sine simul.] Restitui locum hunc. Tria legebant, omissio non iudicans sine simulatione. Idem etiam deprehendi in textu cum Glossa Lyrani characterem antiquo, sive (ut vulgo) S. Petri, impresso; sed error est, ut patet ex paraphrasi Syriaca, quæ sic habet: Absque diiudicatione. ac facies

A non accipit, hoc est personas. Præterea ex dicta paraphrasi liquido constat hæc verba: Non iudicans, **515** sine simulatione, commate aut duplici puncto distingui debere propter interpositam conjunctionem ac.

Omnia Cæsar erat.] Hemistichium Lucani l. iii Pharsalici belli, quo etiam utitur Alanus c. i, in fine.

Libertatem Romanorum.] Valerius Max. in Catonis libere, nec minus laudabiliter dictum, hoc epiphonemate utitur: Quid ergo libertas sine Catone? Nec magis quam Cato sine libertate. Lib. vi, c. 2.

Ezechias mollissimum verbum.] Sic legendum reor, non autem Ezechias mollissimus, ut M. quasi fuerit superlative malus. Nam ille, ut legitur IV Reg. xxi, dissipavit excelsa, quæ postmodum Manasses filius ejus reedificavit. Deinde, cum illud vocabulum mollissimus, sit extra Latinorum coloniam, ac proinde ad Augiæ stabulum relegandum, potius quam sequendum, dicam amanuensem vice mollissimum, ut duo exemplaria legunt, per abusum scripsisse mollissimus.

Verbum pessimum.] Ly verbum, pessimum omitit V.

Non præcavens libertati.] Non sic B. Thomas Cantuariensis, inquit margines C. et M.

In diebus meis.] Post hæc verba, addit C. Item Parabolæ xxviii [forte xliii] secundum modernorum computationem.

CAPUT CXIV.

Ad Romanos, c. ii.] Tria ca. vi.

Isaïæ, c. xliiii.] V. ca. cxxxv. C. cxxxv et cxxxvii. Laborem de iniquitatibus.] M. pro iniquitatibus. Textus Biblicus habet: In iniquitatibus.

Isaïas, c. l.] V. c. cxlix. M. et C. cl.

Et cap. lxxx.] C. et M. c. cxl. V. clxx. Videtur hic fuisse error notarii in supputatione capitum. M. et C. eo quod minus computent quam supra, et numerus necessario debeat lic augeri.

II Cor. c. xii.] Tria c. xxvii.

Sic signum expressius.] V. et C. Sed signum expressius.

Necessarium præposuit.] C. et V. proposuit sed male, ut ex sequentibus colligitur. Audi interim quæ hic, deprehendi in ora inferiori C. Non est patientia, nisi ubi æquanimitas animi servatur. Ex patientia enim quidam cachinnat et si tacet quidam mentis, subridet, quod peius est; quia continuant dolos. De his plenius Seneca, l. De providentia, et Cicero in Officiis.

Ait, c. 8: Quod autem.] Tria c. lxxviii.

Dulcius est quoties.] C. Dulcius, vel lætius est. In margine sic: Ut carcer et flagellum justo. Audi præterea ex Isidoro Sololig. l. ii. Magna est virtus, inquit, si non lædas a quo læsus es. Magna est fortitudo, si, etiam læsus, remittas. **516** Magna est gloria, si cui potuisti nocere, parcas.

Sufferentiam Job.] Cum tria inter se multum variarent, ego consulto restitui locum juxta novam et receptam editionem Bibliorum, Sæxi V. papæ V. et M. Sufferentiam Job. C. in textu: Sufferentiam Job, at in margine corrigi sic: Logo sufficientiam.

Sine patientia coronatus.] Hæc et præcedentis, sumpta sunt ex ep. B. Hier. ad Eustochium De custodia virginittatis, in fine. Ubi sic: Sine certamine coronatus est?

Iniquitas premeus.] Verba sunt B. Aug. in Psal. lvi, ver. 2.

Ad Romanos, c. iii.] Tria c. xi.

Et capite viii.] Tria c. xxi.

Adversorum.] M. adversariorum illud idem expectamus.

Pro torcularibus.] Hæc in psalmis non invenitur, ergo alibi quærenda sunt. Ubi? In titulis a Davide propheta psalmis præfixis, quorum unus in Psal. viii, talis est: In finem pro torcularibus, psalmus David. Vide to. IV (tom. VIII). B. Hier. in c. x. Isaïæ in fine.

Id est Ecclesiis.] *Sana lectio. Hujus si ampliore[m] intellectum petis, consule B. Augustinum in titulum Psal. viii. Nam ibi dilucide rem exponit. M. Id est illis, qui in præsentibus sunt, etc.*

Occultatum os meum.] *Quædam impressa, sicut etiam C. hic, pro os meum legunt cor meum. Unde hic error irrepserit nescio, scio tamen B. Hieron. cum lxx interp. vertisse os meum, sive ossa mea.*

Arreptio triumphavit.] *Solum M. addit hæc duo verba, est autem arreptitius, qui a dæmone raptus est.*

A quo dæmon exiens.] *M. a qua, maxilla nempe, dæmon exiens, etc.*

Intumescit et crepat.] *M. intumescit et certat.*

Arcuatoque vulnere.] *M. quasi vulnere pungit, omisso arcuato.*

Joh. c. ii.] *Tris c. v.*

In faciem.] *M. In fine benedicat tibi.*

Nunquam et ipse.] *Hæc, usque injuriam corporis, omittit M.*

Datur et crescit.] *M. Datur et non succumbit.*

Primus est pœnitentium.] *M. pœnitentiæ.*

Compassionem proximi.] *Nequaquam compassionem Christi, ut voluit M. et C. Nam veritas elucet ex B. Gregorii hom. 32 in Evang.*

Hic ure, hic seca.] *Verba B. Aug. in Confessionibus.*

Acervus testimonii.] *Allusio ad illa verba Gen. xxxi de Jacob: Acervus testimonii, in quæ videto B. Hier. to. IV in c. xxu Jeremiæ.*

In testimonium patientiæ.] *V. et C. In patientiam, tantum.*

Pro revercendis.] *C. ex Amos ii in margine hæc notat: Rota plaustris semper vertitur (melius M. semper murmurat, quia affinius est verbo stridet, ut in Amos ibidem legitur) et fenum portat. Hic locus propheta exponitur a B. Gregorio Moral. xxxii, cap. 6.*

517 Triplicem persecutionem.] *V. Triplicem C. injuriam.*

Verba convitii.] *V. Verba contumeliæ. Contumelia ab injuria sic distinguit Seneca, lib. De constantia sapientis, c. 4. Dividamus, si tibi videtur, Serene, injuriam a contumelia: prior illa, natura gravior est; hæc levior et tantum delicatis gravior, qua non læduntur, sed offendentur. Cætera brevitas causa omitto. C. ad latus ait pro contumeliæ: Legge conjugis, forte ut M. convicii.*

Ubi contemptus juvat.] *Hemistichium Claudiani in Eutropium, l. 1.*

An garciones isti.] *Hoc nomen pro adolescente, quandoque etiam pro nebulone usurpatur. Gallis notum est. Hoc utitur verbo B. Bernardus in Apologia ad Guillelmum. Sed dicam legendum in textu gnationes potius quam garciones. Videntur enim hic esse verba Senecæ, qui vocabulo garciones nunquam usus est. Id innuit M. quia legit in textu nationes, quod vult esse gnationes, id est parasiti.*

Contemnenda pro patientiam.] *Pueros et adolescentes excusant Seneca a contumelia et injuria, idcirco eorum objecta et pro patienter esse sustinenda. Ait enim. lib. ii. De tranquillitate vitæ sive libro De constantia, cap. 11. Pueros quidem in hoc mercantur procaces, et eorum impudentiam acunt, et sub magistro habent, qui probra meditate effundant; nec has contumelias vocamus, sed argutias. Quanta autem dementia est, iisdem modo delectari, modo offendi: et rem ab amico dictam, maledicem um vocare; a servulo, joculari conviciam? Quem animum nos adversus pueros habemus, hunc sapiens adversus omnes, quibus etiam post juventam ænoaque puerilitas est. Et infra: Non immerito itaque horum (puerorum) contumelias, sapiens, et jocos accipit, et aliquando illos, tanquam pueros malos pœnaque admonet et allicit: non quia accipit injuriam, sed quia fecerunt et non desinant faceret. Idem iii. De ira, cap. 24: Quis sum cujus au-*

res lædi nefas sit? Ignoverunt multi hostibus, ego non ignoscam pigris, negligentibus, garrulis? Puerum aetas excuset, feminam sexus, extraneum libertas, domesticum familiaritas.

Consuetudo etiam maxime.] *Ex hoc puta genere sapientem eorum, inquit Seneca De constantia, cap. 9, qui exercitatione longa ac fideli, robor perpetuendi lassandique omnem inimicam vim consecuti sunt. Multi sunt mites et valde mites, sed cum omnia ex animi sententia succedunt. Si minimum non dico convicii aut contumeliæ, sed contradictionis verbulum in se profusum audiunt, continuo indignabundi insultant, et largiter decem verba pro uno rependunt. Cur ita? dicam. Tales soti sub alis matrum, lacte tantum et melle enutriti, nunquam selle potati, nec injuriis lacessiti neque flagris, imo nec verbis, offensi sunt. Repetam quod dudum in scholis exaudivi.*

Felix esse nequis fel nihil præbiberis. B Unde quod male fers.] *Ex Seneca De constantia. Tullius in Officiis.] Nonne iv Rhetor. novorum, aut 2 Q. Tuscul. ?*

Consuetudo faciet dulciorem.] *Ab assuetis non sit passio.*

518 Sullæ negavit.] *Tria Sillæ. Male, ut ex Seneca liquet de Providentia cap. 3. At editio per Erasmum facta habet Syllæ.*

Mortis et carceris.] *C. in margine: Ut Socratem et ideo patientem.*

Quod non occiderit.] *Addit V. post hæc verba: Ipsam Porsenam dicens: Ardeat manus quæ erravit: sed cum hæc absint a textu Senecæ, et duo ex nostris non habeant, duxi convenientius ea ad notas revocare.*

In legenda B. Vincentii.] *Videto sermonem B. Augustini de eodem.*

Ait, cap. xx.] *V. et M. c. lxxv. c. lxxxv*

In corde meo.] *Restitui, alioquin tria. In ore meo:*

Parati revincere.] *Hoc esse ulcisci, ut colligitur ex II Cor., c. x, vers. 6. C. Rejicere.*

Et in Ecclesiastico, c. ii.] *Hæc, usque ad finem capitis desumpsi ex V. M. vero loca Scripturæ notat, sed verba non habet.*

CAPUT CXV.

August. ad Macedonium.] *To. II, ep. 52 in medio. Præterea fusc de quatuor virtutibus cardinalibus ed sserit to. I l. i Delibero arbitrio, c. 13. Item, to. IV, l. lxxxiii. Quæstionum, c. 31.*

Quod eligendum est.] *Solum M. hæc addit. Nam duo alia: Id autem eligere prudentia est, quomodo habet Augustinus.*

His paucis ostensa est.] *Sed cur hoc? est, pro ostensa est. Sed cur hoc?*

Beatus quidem currus.] *Spiritualis scilicet currus, ait margo C. quem ille figurabat. Sed dicam: Nonne etiam figuratis erant harum quatuor virtutum, currus quatuor animalium Ezechielis? Primam rotam hominis effigiem referentem prudentiæ tribuam. Ea enim a ratione pendet: atqui homo rationalis est. Dabo secundam rotam, vitulinam nempe, ipsi temperantiæ, Mactatur in sacrificio vitulus. An non quoque inordinanti sensualitatis appetitus temperantia mactantur, dum compeccantur? Fortitudo a natura ipsa leoni concessa est. Postremo, justitiam aquila figurabo. Hac enim irreverberatis oculis in solem tendit: Justitia non frangitur donis, non inflectitur muneribus, quibus a jure unicuique tribuendo recedat: continuo jus æquum et stabile sibi proponit, a quo nequaquam declinat. Unde de B. evangelista Joanne ait B. Gregorius in Ezechielem hom. 4. Dum in ipsam divinitatis substantiam intendit, quasi, more aquilæ, oculos in solem justitiæ fixit.*

De hac Ezechielis quadriga evangelistas figurante, vili in bibliotheca nostra m. s. versus elegantes Petri de Riga clerici Remensis. Hujus opera in sacram Scrip turam sub allegorico sensu verificata, nondum visa sunt, sed Deo propitio brevi videnda, et publi-

cunda. Ex versibus subscriptis, auctoris præstantiam doctrinamve, tanquam ex ungue leonem conjice (De quo Trithem. De script. eccles.):

519 *Ex prologo in Evangelia.*

Sors divisa rotas trahit: ita rota prima, secunda

Festinat, currit tertia, quarta volat.

Matthæum signat vir, bos Lucam, leo Marcum,

Ales discipulum, qui sine labe fuit.

Et infra:

Pagina Matthæi lac. Lucæ littera sanguis.

Marci scripta merum, mella Joannis opus.

Consule Scripturas: hic ferreus, æreus ille,

Hic argenteus est, aureus ille stylus.

Figuralem.] *Solum M. addit hoc verbum. C. sic legit hic: Ignem quoque illum nisi prius, etc.*

Nisi prius hunc.] *Hunc nempe e currum quatuor virtutum cardinalium.*

[Hunc ascenderet.] *C. Hunc ascenderet.*

CAPUT CXVI.

Et pes.] M. Et species.

Inter septem dona.] *C. et M. Unde septem donorum. Nullus sensus. Accurate autem omnium horum discrimen docet S. Thomas in 1-2, et 2-2 sua Summæ theologicæ.*

Levit. c. ii.] *Tria c. i.*

Petrus I Epist., c. iv.] *Tria c. x.*

In concilio etiam sanctorum Pallidorum.] *De quibus in libro Vitas Patrum. Pallidi dicti a mortificatione corporis in facie pallore præ se ferentis. De hoc concilio, seu collatione, vide Cassianum in collationibus Patrum, Collat. 2, c. 2.*

CAPUT CXVII.

Per prudentiam eligendum.] *Sive, ut clarius sit, per prudentiam elegerant eligendum. M. pro eligendum habet eligendos.*

Adversitatum defecisse.] *V. adversitatem. Ad hæc magnus et prolixus est margo in V qui non parvam hoc de fortitudine caput illustrat; illum autem infra, post notas in hoc caput, describemus.*

Plerosque claustrales.] *Ly claustrales omittit V. Male, ut ex sequentibus patebit.*

Quanta pro relictis.] *M. Quæ pro relictis.*

In carceribus.] *M. In contradictionibus.*

Quem genuit de Bethsabæe.] *Recte hæc addunt, M. et C. Nam infantulus, quem ex Bethsabæe genuerat David, primogenitus erat, et ille quoque mortuus est, ut 520 liquet ex II Reg. cap. xi in fine, et cap. xii.*

[Petri, c. v.] *V. et M. c. xii. C. non notat caput.*

Parab., c. x.] *V. c. xxv. C. et M. xxxvii. Male.*

Et c. xii.] *C. et M. c. xxviii. Error est, ut ex præcedenti nota colligitur.*

Et c. x.] *Tria c. xxv, adverte M. et C. male computasse in superiori nota 37, quia hic caput idem est scilicet x, conveniuntque tria simul, ibi vero dissonant.*

Ecclesiastici, c. xxx.] *M. et C. lxxx. V. lxxxii. Marginem C. talem vidit: De his plenus Seneca De quatuor virtutibus cardinal. et Cicero in officiis. Hæc recitat margo V. de quo supra dixi. Sic autem incipit: Tullius in libro De officiis: Prudentia est rerum bonarum et malorum cognitio, et utrarumque discretio. Hæc namque virtus discernit bona a malis, et bona ab invicem, et mala ab invicem. Hujus officia sunt ex præsentibus futura perpendere, adversus venientem calamitatem consilio præmunire. Illud quidem ingenii est, ante considerare quid accidere possit in utramque partem, et quid agendum sit, cum quid evenerit; nec committere aliquid, ut aliquando dicendum sit: Non putaram. Prudentiæ partes sunt: Providentia est circumspectio, cautio, docilitas. Providentia est præsens notio, futurorum pertractans eventum. Circumspectio est contrariorum vitiorum cautela, id est sic fugere unum vitium, ut non incurras contrarium.*

A Cautio est discernere a virtutibus vitia, virtutum speciem præferentia. Docilitas est scientia crudienti imperitos. *Cic. l. ii De inventione; i De offi.; Boet. l. iv, prosa 6; Sen. De quatuor virt. et ep. 5; R. Aug., to. III, l. De spi. et anima; Cic., iv in A. cad.; idem, iv Tusc.; B. Aug., in. v. De civit. l. xiv, c. 8). Ad prudentiam pertinet quidquid B. Bernardus (in l. De consid. ad Eugenum papam) ad considerationem pertinere dicit. Seneca de quatuor virtutibus in capitulo De prudentia, istas sententias perutiliter ponit: Dignitatem rebus non ex opinione multorum, sed ex natura earum constituas [al. constitutos]. Item: Non magnum æstimes quod caducum est. Ubique idem eris: et prout rerum varietas exigit, ita te accommodes tempori, nec te in aliquibus mutes, sed potius aptes, sicut manus quæ eadem est; et cum in palmam [al. palmum] extenditur, et cum in pugnum constringitur [Sen. astringitur; al. moveat]. Item: Scito te in quibusdam debere perseverare, quia cœpisti; quædam vero nec incipe in quibus perseverare sit noxium. Item cogitationes vagas, et velut somnio similes, non recipias. Item, sermo tuus non sit inanis, sed aut suadeat, aut moneat, aut consoletur, aut præcipiat. Lauda parce, vituperata parcius. Laudatio enim nimia reprehensibilis est, ut immoderata vituperatio. Illa siquidem adulatione, ista malignitate suspecta est, etc.*

B Fortitudo est virtus retundens impetum adversitatis. Hujus hæc sunt partes: Magnanimitas, fiducia, securitas, magnificentia, constantia, patientia.

Magnanimitas est difficultium spontanea et rationalis aggressio. Hæc enim virtus, ut ait Tullius (lib. i Offic. post Plat.), cum in adeunda aspera primum faciat, potius communem utilitatem, quam sua commoda attendit. Sicut enim scientia remota a justitia caliditas potius quam sapientia appellanda est, sic animus ad periculum paratus, si sua cupiditate non communi [al. omni] utilitate impellitur, **521** temeritatis [Cicero audaciæ habet] potius nomen habet quam fortitudinis. Magnanimi sunt habendi, non qui faciunt, sed qui propulsant injuriam. Prima igitur sit in hac virtute cautela avaritiæ. Non est enim rationi consentaneum, qui metu non frangitur, cum frangi cupiditate; nec qui se invictum a labore præstiterit, eum vinci volupiate. Secunda est cautela ambitionis. Per difficultates enim quæritur claritudo. Quod enim difficilius est, præclarior esse putatur. Tertia est cautela temeritatis. Temere namque in acie versari, et manu cum hoste configere, immane quiddam est et belluarum simile. Si tamen necessitas postulat decertandum est, et mors turpitudini anteponenda: præcipue autem fugiendum est, ne offeramus nos periculis sine causa. In quibus adeundis imitari debemus medicorum consuetudinem, qui leviter agrotantes leviter curant; gravioribus autem morbis accipites curationes adhibere coguntur. Subvenire autem tempestati quavis ratione, sapientis est; eaque magis adipiscitur re explicata boni, quam formidata (Cicero i offic., addubitata) mali. Fiducia est certa spes animi perducendi, ad finem rem inchoatam. Securitas est incommoditates imminentes et rei inchoatæ affines non formidare.

C Magnanimitas est difficultium spontanea et rationalis aggressio. Hæc enim virtus, ut ait Tullius (lib. i Offic. post Plat.), cum in adeunda aspera primum faciat, potius communem utilitatem, quam sua commoda attendit. Sicut enim scientia remota a justitia caliditas potius quam sapientia appellanda est, sic animus ad periculum paratus, si sua cupiditate non communi [al. omni] utilitate impellitur, **521** temeritatis [Cicero audaciæ habet] potius nomen habet quam fortitudinis. Magnanimi sunt habendi, non qui faciunt, sed qui propulsant injuriam. Prima igitur sit in hac virtute cautela avaritiæ. Non est enim rationi consentaneum, qui metu non frangitur, cum frangi cupiditate; nec qui se invictum a labore præstiterit, eum vinci volupiate. Secunda est cautela ambitionis. Per difficultates enim quæritur claritudo. Quod enim difficilius est, præclarior esse putatur. Tertia est cautela temeritatis. Temere namque in acie versari, et manu cum hoste configere, immane quiddam est et belluarum simile. Si tamen necessitas postulat decertandum est, et mors turpitudini anteponenda: præcipue autem fugiendum est, ne offeramus nos periculis sine causa. In quibus adeundis imitari debemus medicorum consuetudinem, qui leviter agrotantes leviter curant; gravioribus autem morbis accipites curationes adhibere coguntur. Subvenire autem tempestati quavis ratione, sapientis est; eaque magis adipiscitur re explicata boni, quam formidata (Cicero i offic., addubitata) mali. Fiducia est certa spes animi perducendi, ad finem rem inchoatam. Securitas est incommoditates imminentes et rei inchoatæ affines non formidare.

D Magnificentia est difficultium et præclarorum consummatio. Hujus officia sunt, partium pacata, partium bellica (i Offic.). In pacatis duo præcepta prælationis tenenda sunt prælati. Unum, ut utilitatem civium sic tueantur, ut quæcunque agunt, ad eam referant, obliiti commodorum suorum. Alterum, ut totum corpus civitatis curent, ne, dum partes aliquas tueantur, reliquis deserant.

In bellicis officiis illud primum est, ea scilicet intentione bella suscipere, ut in pace sine injuria vivatur. Secundum, priusquam aggrediare, adhibere diligentem præparationem. Apparatus autem belli

In quatuor constitit: In clientelis, municipiis, A: *Offic.* His enim rebus quæ tractantur in vita modicum quemdam adhibentes et ordinem, honestatem et decus conservabimus. *Horatius.*

Tertium officium est, ne, aut temere desperes propter ignaviam, aut nimis confidas propter cupiditatem.

Quartum est, plus turpitudinem quam mortem horrere, plus ad honestatem quam ad salutem, vel alia comoda spectare; non tamen rumores saluti præponere.

Quintum est, copias suas crebris laboribus exercere.

Sextum est, postquam ad bellum ventum est, hortando bonam indolem erigere; modo laudibus animos attollere, modo admonitionibus desidiam discerere.

Septimum est, in congressu ad primos impetus currere.

Octavum est, inclinatis opem ferre, labantes fulsire.

Nonum est parta victoria conservare eos, qui non crudeles, non immanes fuerunt.

Decimum est, fœdera et promissa hostibus servare. Cum autem plerique arbitrentur res bellicas majores esse quam urbanas, minuenda est hæc opinio. Multi enim bella quæsierunt propter gloriæ, aut 522 pecuniæ cupiditatem. Unde si recte volumus judicare, parva sunt arma foris, si non est consilium domi. Rectius autem videtur ingenii quam virium opibus gloriæ quærere. Omne enim illud honestum, quod excelso animo quærimus, animi efficitur non corporis viribus. Exercendum tamen est corpus, ut obedire consilio et rationi possit.

Constantia est stabilitas animi firma et in proposito perseverans. Hæc in malis dicitur pertinacia, hæc obstinatio. Huic contraria est inconstantia, quæ est motus animi circa varias occupationes. Constantiæ officium est, ut ait Tullius, in utraque fortuna gravitatem tenere. Sunt enim, ut idem ait, qui in rebus contrariis parum sibi consent voluntatem severissime contemnant, in dolore sint molliores, gratiam negligant, frangantur infamia. Patientia est virtus contumeliarum, et omnis adversitatis impetus æquanimiter et portans. Seneca [*forte Tullius*] in libro De officiis (*si Seneca forte libro De moribus, qui incipit*: Omne peccatum actio est) quatuor virtutibus, in capitulo De magnanimitate, quo nomine appellat fortitudinem. Si magnanimus, inquit, fueris, nunquam tibi judicabis contumeliam fieri. Item: Scito honestum, et majus genus vindictæ esse, ignoscere.

Item (SEN., *De quatuor virt.*): Non geres conflictum nisi indixeris. Item: Pericula nec appetas, ut temerarius; nec formides, ut timidus. Item: Timidum non facit animum, nisi reprehensibilis vitæ conscientia. Item: Mensura magnanimitatis est, nec timidum esse, nec audacem.

CAPUT CXVIII.

Virtutem servatura.] *M.* Virtute servitura.

Illecebris adversatur.] *C. et V.* Illecebras adversatur.

In præfato curru.] *De quo c.* 115.

Dum tibi apud alios.] *C.* Dum apud alios sibi, vel ab aliis apud te.

Vulnerat animum.] *C.* animarum. *M.* *Ly* animum, revocat ad sequentem periodum, sic: Integritatem vulnerat. Animum usus ægre, etc.

Revelli.] *M.* Reverti. *Ad hæc dicam cum B. Hieronymo*: Difficulus eraditur, quod rudes animi perbiberunt.

Frequentatas a cunis.] *M.* Frequentatas acrius delicias.

Cum incipit homo.] *M.* Concipit homo.

Quam superbiam.] *M. et C.* quam refrenat. *Deest* superbiam.

A quodam sapiente modus.] *A Salomone Prov. xiii.* Prudentiæ tuæ pone modum. *Præterea Cicero,*

Offic. His enim rebus quæ tractantur in vita modicum quemdam adhibentes et ordinem, honestatem et decus conservabimus. *Horatius.*

Est modus in rebus, sunt certi denique fines.

523 *A philosopho.*] *Sic enim Senecæ ascriptus libellus De quatuor virtutibus, titulo De magnanimitate.* Magnanimitas vero, quæ et fortitudo dicitur. *V. in hoc caput De temperantia talem legit marginem*: Tullius in libro De officiis: Temperantia est dominium rationis in libidinem et alios motus importunos. Hæc quidam virtus totius vitæ ornatus est, omniumque perturbationum sedatio. Hujus virtutis partes sunt quæcunque infidias motibus dominantur. Hæc sunt octo: Modestia, verecundia, abstinentia, honestas, moderantia, parcitas, sobrietas, pudicitia.

Modestia est, cultum nostrum, et motum, et omnem nostram occupationem ultra defectum, et citra excessum sistere. In cultu observandum est ut a viro removeatur omnis viro non dignus ornatus. Adhibenda est, ut ait Tullius, munditia non odiosa, neque exquisita nimis, tantumque fugiat agrestem et inurbanam negligentiam. Idem: Motus, alius corporis, alius animi. In corporeo cavendum est ne in tardationibus adeo molli gressu utamur, ut pomparum ferculis similes esse videamur, aut ne in festinationibus suscipiamus nimias celeritates. Quæ cum fiunt anhelitus moventur, vultus mutantur, ora torquentur, ex quibus magna significatio fit non adesse constantiam.

Motus autem animorum duplices sunt: Cogitatio rationis, et appetitus voluntatis. Cogitatio in exquirendo vero exercetur, appetitus impellit ad agendum. Curandum est igitur ut ratio præsit, appetitus obtemperet. Si enim non pareant appetitus rationi, cui subjecti sunt, leges naturæ, non modo animi perturbantur, sed etiam corpora. Licet ora ipsa cernere iratorum, vel eorum, qui aut metu commoti sunt, aut nimia gestiunt voluptate. Quorum omnium, vultus, voces, motus, status mutantur. Ex quibus intelligitur appetitus omnes contrahendos ac sedandos. Occupationes autem pro diversitate temporum, morum, negotiorumque variae sunt. Quæ admodum vero in corporibus magnæ sunt dissimilitudines, cum alios videas velocitate ad cursum, alios viribus ad luctandum valere, sic in animis majores sunt varietates. Quibusdam enim inest lepos fandi, id est urbanitas, his hilaritas, illis severitas. Alios vides callidos ad celandum dissimulandumque. Sunt alii simplices et aperti, qui nihil ex occulto, nihil ex insidiis agendum putant veritatis cultores, fraudis inimici. Ad quas igitur res erimus apti [*videtur deesse* si], in his occupati simus. Si vero necessitas nos detruerit ad ea, quæ nostri ingenii non erunt; omnis cura adhibenda est, ut ea, si non decore, saltem parum indecore faciamus, nec tam enitendum est ut bona, quæ nobis non sunt data, sequamur, quam ut vitia fugiamus.

His ita se habentibus, adolescentis sit officium majores natu vereri, atque ex his eligere probatissimos, quorum consilio innitatur. Ineuntis enim ætatis justitia, senum regenda est prudentia. Ineunte enim adolescentia maxima est 524 imbecillitas consilii, tamen illud sibi quisque genus vitæ degendum constituit, quod maxime adamavit. Itaque, ante implicatur aliquo certo cursu vivendi, quam potuit, quod optimum est judicare. Ideo juvenis sit officium, ut ait Terentius, tanquam in speculo vitas hominum inspicere atque ex aliis exemplum sibi sumere. Maxime autem hæc ætas a libidinis arcedenda est. Sic tamen relaxare animos, et dare voluptati volent; caveant intemperantiam, et meminerint verecundiæ. Quid enim erit facilis, si ludo suo majores natu velint interesse? Ludo enim et joco uti licet; sed sicut somno et quietudinibus cæteris: tunc scilicet, cum rebus seriis satisfeceri-

mus. Duplex est enim animo jocandi genus. Unum liberale, petulans, flagitiosum, obscenum; alterum elegans, urbanum, ingeniosum, facetum. Scribis autem labores corporis minuendi, exercitationes animi augendæ. Danda est etiam opera, ut amicos et juventutem consilio juvemus. Nihil autem magis cavendum est senectuti, quam ne desidæ se credat. Luxuria vero, cum in omni ætate turpis sit, in seæctute fœdissima est. Si enim senectuti accessit intemperantia, duplex malum est. Ipsa enim senectus concipit dedecus, et intemperantiam juvenum reddit impudentiorem.

Negotiorumque quoque diversa sunt officia. Prælati quidem officium est, æstinare se gerere personam, civitatis, retinere decus, servare leges, meminisse eas esse commissas suæ fidei. Privati vero officium est, pari jure vivere cum civibus, nec nimis submissum, nec nimis effertentem se velle in republica tranquilla et honesta. Peregrini [al. peregrinum] officium est, nihil præter negotium suum agere, nihil de alio inquirere.

Sordidum est officium eorum, qui emunt a mercatoribus quod statim vendunt. Nihil enim proficiunt nisi ut admodum mentiantur. Nec vero quidquam est turpis vanitate. Idcirco res familiaris quæri debet quæstibus, a quibus abest turpitudine, conservari autem parcimoniâ. Nullus enim tantus quæstus est, quam quod habeas arcere. Medicina, architectura, honestæ sunt his quorum ordini conveniunt. Mercatura si tenuis est, sordida putanda est; si magna, copiosa et multa, undique opportuna, multis sine vanitate impertiens, non est admodum vituperanda. Agricultura nil melius, nil uberius, nil homine libero dignius. Flactenus de modestia, nunc de verecundia dicendum est, quæ nil aliud est quam in gestu et verbo honestatem servare.

Tullius (1 Offic.) : In compositione namque nostri corporis magnam rationem videtur habuisse natura. Figuram enim nostram, in qua est honesta species, in aperto posuit; partes autem ad necessitatem naturæ datas ideo abdidit, quia deformem aspectum habituræ erant. Hanc diligentem fabricam naturæ imitata est verecundia. Quod enim natura occultavit, ea remouent ab oculis omnes sanam habentes mentem : dant etiam operam, ut quam occultissime parent necessitati. In verbis etiam seruanda est verecundia. Quarum enim partium usus sunt necessarii, neque eas 525 partes, neque earum usus suis nominibus appellant. Vitiosum est etiam in re seuerâ delicatum inferre sermonem. Cum collega in prætura Pericles et Sophocles de communi officio tractare convenissent, dixit Sophocles de quodam puero transeunte : O Pericle, pulchrum puerum!

Respondit Pericles [Sophocles], prætorem decet habere, non solum manus, sed et oculos continentes. Si Sophocles idem in convivio dixisset, justa forsitan caruisset reprehensione. Ad verecundiam quoque pertinet loquacitatem fugere, et arcum alterius non scrutari, et contentionem vitare. Nam contra parem contendere anceps est, cum superiore furiosum, cum inferiore sordidum. Namque absentem lædit, cum ebrio qui litigat.

Ad abstinentiam pertinet statutum prandendi terminum non præuenire, et hoc ipsum honestatis est; moderantiæ vero nimium ciborum appetitum rationis imperio revocare. Parcitas est, mensuram refectionis non excedere. Sobrietas est excessum impetu cohibere. Illius officium est arcere malum ebrietatis. Pudicitia est moderamine rationis petulantiam domare. Ideo, ut ait Tullius, semper in promptu habeat vir fortis quantum natura hominis bestiis antecellat. Illæ enim nihil sentiunt nisi voluptatem. Ad eam namque feruntur omni impetu; hominis autem mens, alitur descendendo, meditando, agendo. Si quis autem est ad voluptates paulo pro-

passior, modo non sit in pecudum genere : ex hoc quidem intelligitur voluptatem non esse dignam hominis præstantia, quia latebras quærit. Si quis enim paulo erectius quavis voluptate capiatur, occultat appetitum voluptatis propter verecundiam. Fugianus ergo blandissimum voluptatum dominium. Nam voluptates blandissimæ, dominæ, maximas partes a virtute detorquent. Nunquam amore aliarum virtutum contra temperantiam agendum est. Sunt enim quædam adeo fœda, ut nec causa conservandæ patriæ facturus sit ea sapiens quæ etiam dictu obscera videntur.

Seneca de quatuor virtutibus temperantiam appellat continentiam, de qua inter cætera dicit : Continentiam si diligis, circumcide superflua. Item : Si continens fueris, eousque pervenies, ut teipso contentus sis. Item : Omnia quæ sunt blandimento, rejice. Item : Nec præsentibus inhærebis deliciis, nec desiderabis absentes. Palatum tuum fames excitet, non saporis. Desideria tua parvo redime; quia hoc tantum curare debes, ut desinant. Item : A corpore ad spiritum, quantum potes abducere [Sen. te festina reducere]. Item : Nec paupertas tibi immunda sit, nec parcimoniâ sordida, nec simplicitas neglecta, nec levitas ludenda. Item : Nec tua desceas, nec aliena mireris. Item : Turpia fugito antequam accidant. Non quemquam vereberis plusquam te. Omnia tolerabilia præter turpitudinem crede; a verbis quoque turpibus abstineto. Nam licentia eorum impudentiam nutrit. Sermones utiles magis quam facetos et amabiles ama, rectos potius quam obscurodantes. Misceris interitum seriis jocos, sed temperatos, et sine detrimento dignitatis et verecundiæ. Nam reprehensibilis risus est, 526 si pueriliter effusus, si muliebriter fractus. Odibilem quoque facit hominem risus, aut superbus et clarus, aut malignus et furivus, aut alienis malis evocatus. Item : Non erit tibi scurrilis, sed grata urbanitas.

Sales tui sine dente sint; joci sine vilitate; risus sine cachinno; vox sine clamore; incessus sine tumultu; quies sine desidia. Sit tibi tam triste laudari a turpibus, quam ob turpia, si lauderis. Item (Sen. De quatuor virt.) : Non eris audax, nec arrogans; submittes te, non proicies gravitate servata. Admoneris libenter, reprehenderis patienter. Si merito oburgavit aliquis, scito quia profuit; si immerito, scito quia prodesse voluit. Item : Nec extollas quemquam, nec dejicias. Esto vitiorum fugax ipse, aliorum vero non curiosus scrutator, nec acerbus reprehensor; sed sine exprobratione corrector, ita ut admonitionem hilaritate prævenias, et errori facile veniam dato. Requiriti facile responde; contententi facile cede. Mobilis esto, non levis; constans, non pertinax. Cunctis esto benignus, nemini blandus, paucis familiaris, omnibus æquus; famæ bonæ, neque tuæ, seminator, nec alienæ invidus; rumoribus, criminibus, suspicionibus minime credulus. In adversis firmus, in prosperis cantus et humilis; occultator virtutum, sicut alii vitiorum, vanæ gloriæ contemptor. Alicujus te rei scientiam habere, nec ignotum sit, nec molestum. Nullius imprudentiam despicias; rari sermonis ipse, sed loquacium patiens severus, non sevens [al. ac serius], sed hilaris non aspernans. Sapientiæ cupidus et docilis; quæ nosti, sine arrogantia postulantibus imparties. Quæ nescis, sine occultatione ignorantie tibi postula impartiri. Omnia tibi pares facies, si inferioris superbiendo non contemnas, superiores recte vivendo non metuas. *Hæc margo V. in hoc caput 118.*

CAPUT CXIX.

Jactas victoriam.] M. Credis victoriam. Somnias valetudinem.] Absit, Seminas valet ut habet M. Superbiæ tumores.] Non timores, ut C. Homines infecti.] C. interfecit.

Prima hæc et ultima.] *M.* Primalis et ultima.
 Vita superavit.] *Ait C. ad latius* :
 Cum bene pugnaris, cum cuncta peracta putaris,
 Quæ plus infestat, vincenda superbia restat.
 In confusione.] *V.* In confusione.
527 Jactans victoria.] *C.* Jactans vel jacens victoria.

Bonæ voluntatis, fulta.] *C.* Bonæ voluntatis, vel ædificium cujusque, fulta, etc.

Flagellum memineris.] *C.* Flagellum, vel flagellum memineris, etc.

Hic subscribam ea quæ in margine V. deprehendi tanquam notas in cap. 419 De justitia.

Tullius, in libro 1 De officiis, hæc de justitia divisim ponit, quæ nos inde collecta conjunctim ponimus. Fundamentum, inquit, justitiæ est fides, id est dictorum, conventorumque constantia et veritas. Item: Justitiæ partes sunt, non violare homines; verecundix, non offendere. Item: Omnis actio vacare debet temeritate et negligentia. In omni actione suscipienda, tria sunt tenenda. Primum, ut appetitus pareat rationi; deinde ut animadvertatur quanta res illa sit, quam efficere volumus, ut neve major, neve minor cura suscipiatur quam causa posulat. Tertium, ut caveamus ut ea quæ pertinent ad liberalem speciem moderanda sint. Horum trium præstantissimum est appetitum obtemperare rationi. Item: Quæ parva videntur esse delicta, nec a multis intelligi possunt, ab his est diligentius declinandum. Ut in filiis aut in tibiis quamvis parum discrepent, tamen idem a sciente animadverti solet; sic videndum est in vita ne forte quid discrepet, vel multo etiam magis, quo major et melior actionum, quam sonorum concentus est. Itaque, ut in fidiis musicorum aures, vel minima sentiunt; sic nos, si acres et diligentes esse volumus animadversores vitiorum, sæpe magna ex parvis intelligimus, ex oculorum obtutu, ex superciliorum aut remissione aut contractione, ex mœstitia, ex hilaritate, ex risu, ex locutione, ex reticentia, ex contentione vocis, ex submissione, et cæteris similibus.

Item: Prima officia debentur Deo, secunda patriæ, tertia parentibus; deinde gradatim reliqua reliquis, Item (horum explicationem vide in *Comm. Petri Marsi in II Offic.*): Tanta est vis justitiæ, ut ne illi quidem, qui malefico scelereque pascuntur, possint sine ulla justitiæ particula vivere. Archipirata, nisi æqualiter prædam disperdat, aut interficietur a sociis, aut relinquetur; leges etiam dicuntur latronum, quibus pareant, et quas observent. Itaque propter æquabilem prædæ partitionem, et Bargulus Illyricus latro, de quo est apud Theopompum, magnas opes habuit, et multo majores Variathus Lusitanus. Etiam solitario homini, atque in agro vitam degenti opinio justitiæ necessaria est, eoque etiam magis, quod eam, si non habebunt, injusti habebuntur, nullisque præsidis septi multis afflictiuntur injuriis. Item: Servandæ [al. fervendæ] justitiæ causa videntur olim bene morati reges constituti, eademque constituendarum legum fuit causa, quæ regum. Jus enim semper est quæsitum **528** æquabile; id si ab uno viro justo et bono consequerentur, erant eo contenti. Cum minus contingeret, leges sunt inventæ, quæ omnibus semper una atque eadem voce loqueretur.

Igitur justitia est virtus conservatrix humanæ societatis, et vitæ communitalis. Hæc virtus omnia aspera transcendit. Nemo enim justus esse potest, qui mortem, qui exsilium, qui dolorem, qui egestatem timet, aut qui ea, quæ his contraria sunt æquitati anteponit. Dividitur autem justitia in severitatem et liberalitatem. Severitas est virtus debito supplicio coercens injuriam. Hujus primum officium est, ne quis, cui noceat nisi lacessitus injuria. Secundum, ut communibus utatur pro communibus,

A privatis pro privatis. Privata sunt, quæ habentur nulla natura, sed aut veteri occupatione (ut qui quondam in vacua venerunt) aut victoria aut qui bello potiti sunt, aut lege, ut qui testamento patrum hæredes facti sunt. Et quia ea quæ natura erant communia proprium ei ejusque sit illi quisque teneat. Qui autem plus appetet, violabit jus humanæ societatis.

Tertium est, exterminare ex hominum communitate pestiferum genus hominum. Ut enim quædam membra amputantur, si sanguine et spiritu carere cœperint, et nocere cæteris; sic ista in figura hominis feritas et immanitas belluæ a communi vita segreganda est. Nam quid interest, an ex homine se convertat quis in belluam, an sub hominis figura immanitatem belluæ gerat?

Liberalitas est virtus beneficiorum erogatrix: quam pro affectu benignitatem vel benevolentiam, pro effectu beneficentiam dicimus. Hæc in tribuendo B et retribuendo consistit. Cum igitur homines hominibus plurimum et obsint, et prosint, proprium hoc esse virtutis statuo, conciliare animos hominum statuo et ad suos usus adjungere. Melius est principem diligere quam timere, benevolentia vis magna est, metus imbecilla. Nulla vis imperii tanta est, quæ premente mente metu possit esse diuturna. Circa liberalitatem septem cavenda sunt. Primo, ne sis durus; secundo, ne dilator; tertio, ne raptor; quarto, ne prodigus; quinto, ne exprobrator; sexto, ne maleficiose neqes; septimo, ne querelam facias deingrato; et, quia [al. quem], ut ait Ennius, beneficia male locata, malefacta arbitror. In dando beneficio habendus est delectus dignitatis in quo spectandi sunt mores ejus cui datur, et animus erga nos et cohabitatio, et vitæ societas, et ad nostras utilitates. Beneficia ante collata, etiamsi non vivitur cum perfectis, sed simulacra virtutis habentibus. Neminem puto negligendum, in quo aliqua significatio virtutis appareat. Colendus est quisque maxime, in quantum lenioribus virtutibus, modestia scilicet et temperantia, **529** ornator erit. Plurimum est illud in officio, a quo plurimum diligimur, ei plurimum tribuamus. Alia autem causa est ejus (*Seneca*), qui calamitate premitur, alia ejus qui res meliores quærit, nullis rebus suis adversis. Propensior enim benignitas debetur in calamitosos, nisi forte digni fuerint calamitate. Melius apud bonos, quam apud divites puto collocari beneficium. Nam qui locupletes sunt, cum acceperint beneficium, se dedisse arbitrantur, aut aliquid a se expectari suspicantur. Item: Si malo opulento benefacias, in illo uno, aut forte in ejus familia manet gratia. Si autem inopi et bono benefacias, omnes inopes et boni præsidium sibi paratum vident.

Item: Beneficentia, alia opis, alia pecuniæ. Facilius est ea quæ pecuniæ, præsertim locupleti, Prima splendidior et viro bono dignior. Ea enim quæ est pecuniæ materiam suam exhaurit. Itaque benignitate tollitur benignitas. Hæc, quo in plures usus sis, eo minus in plures uti possis; altera vero consuetudine beneficiandi paratior et exercitior facit. Non tamen illud genus benignitatis omnino refutandum est. Nam sæpe idoneis hominibus indigentibus de re familiari impartendum est, sed diligenter et moderate. Multi enim patrimonia effuderunt inconsulte largiendo. Nihil autem stultius quam curare, ut diutius facere non possis, quod libenter facias.

Item: Duo sunt genera largorum: alteri dissipatores, alteri liberales dicuntur. Dissipatores sunt, qui epulis et muneribus histrionum et lenonum pecunias profundunt. Isti memoriam, aut brevem, aut nullam omnino sunt relicturi. Liberales sunt, qui auis facultatibus, aut captos a prædombus redimunt, aut amicos filiorum collatione juvant, vel in alia re necessariis querenda vel au-

genda. Beneficentia opere exercetur juvando consilio, defendendo in causis eloquio. Nam cum ex accusatione et defensione constet causa, laudabilior est defensio. Est tamen accusatio persæpe probata, quam tamen semel, non sæpe, suscipere debemus. Duri enim hominis, vel potius vix hominis videtur esse periculum capitis inferre multis. Sordidum est etiam ad famam committere, ut accusator nomineris; diligenter quoque tenendum ne innocentem iudicio capitis accersias, quod absque scelere nequit fieri. Nam quid tam inhumanum, quam eloquentiam ad salutem hominum datam, ad bonorum perniciem convertere? Initium iustitiæ est a natura profectum. Deinde quadam in consuetudinem utilitatis ratione venerunt, postea mores a natura profectos, et consuetudine jam probatos legum metus; et religio sanxit.

Naturæ jus est, quod non opinio genuit, sed quædam vis innata inservit **530** religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, observantiam, veritatem. Item: Iustitiæ partes sunt, quæcunque virtutes boni debitum reddant. Reddit autem Deo jus suum religio, pietas parentibus, innocentia minoribus, amicitia æqualibus, concordia civibus, misericordia egenis

Religio est virtus divinitatis curam cæromoniamque adferens; cuius officium triplex (l. II *De Invent.*). Perpetrati sceleris pœnitere, temporalium mutabilitatem parvipendere, vitam suam, ex toto Deo committere. Quartum quoque ejus officium est veritatem servare.

Pietas est per quam sanguine junctis, et patræ benevolis officium et diligens attribuitur cultus. Nam, ut ait Tullius (III *Tuscul.*): Omnium est communis inimicus, qui hostis est suorum. Innocentia est puritas animi omnem injuriæ illationem abhorrens. Ut enim ait Seneca: Multis minatur, qui uni facit injuriam. Amicitia est, ut ait Tullius, voluntas bona erga aliquem causa illius qui diligitur. Hæc est autem, inquit, lex in amicitia, ut neque rogemus res turpes, nec rogati faciamus.

Reverentia est virtus personis gravibus, vel aliqua prælatione sublimatis, debitæ honorificationis cultum exhibens. Concordia est virtus cives et compatriotas in eodem jure et cohabitatione spontaneæ vinciens. Misericordia est virtus per quam animus super afflictorum calamitate movetur. Hæc virtus, ut ait Torentius, nihil humanum a se alienum putat.

Duobus præfatis iustitiæ generibus opponuntur duo injustitiæ genera, truculentia et negligentia. Truculentia est pronitas ad injuriam inferendam. Hujus tres sunt causæ: Metus, avaritia, ambitio. Truculentia autem dividitur in vim et fraudem. Fraus quasi vulpeculæ vis leonis videtur. Utrumque ab homine alienissimum, sed fraus odio digna majore. Totius enim iustitiæ nulla pars capitalior quam eorum, qui tum maxime cum fallunt, id agunt, ut viri boni videantur. Negligentia est non propulsare injuriam, cum possis et debeas. Hujus hæc sunt causæ: Aut inimicitias, aut laborem, aut sumptus suscipere volunt, aut suis occupationibus detinentur, aut odio ita elongantur, quod eos, quos tueri debent, desertos esse patiuntur. In omni autem injustitiâ permultum interest, utrum perturbatione animi, an consulto fiat injuria. Perturbatio enim plerumque brevis est, et ad tempus: Ideo leviora sunt, quæ repentino motu accidunt, quam ea quæ præmeditata inferuntur. Seneca in libro De quatuor virtutibus: Iustitia est naturæ tacita conventio in adiutorio multorum inventa. Hanc quisquis sectari desideras, time prius et ama Deum, ut ameris a Deo, Amabis autem Deum, si illum imitaberis, **531** ut velis omnibus prodesse, nulli nocere. Justus autem ut sis, non solum non nocabis, sed etiam nocentes prohibebis. Nam nihil nocere non est

A iustitia, sed abstinentia alieni. Si justus fueris, nihil intererit si simpliciter affirmes, an jures. *Hucusque margo V. de iustitia*

CAPUT CXX.

Diximus supra.] *Nempe c. 91.*

Via in exemplo.] *Glossa est in hunc locum.*

Auctoris mendacii.] *Quia a seipso fuit mendax, et ipsemet mendacium genuit. B. Aug. to. IX, tr. 42 in c. VIII Joan.*

Hieronymus.] *In Psal. v, v. 7. Ergo male C. et M. Jeremias.*

Novam rem audio.] *Textus B. Hieronymi pro audio habet video. Hunc locum pro veritate semper proferenda, vidisse juvat.*

Quam septem circumspect.] *M. et C. hæc omittebant, usque in omnibus. Sunt tamen in textu Scripture.*

Item Eccli. c. xxv.] *M. et C. LXVIII. V. LXIX.*

In eodem, c. xli.] *V. c. cxii. C. et M. cx.*

In eodem, c. xlii.] *V. xl et xlii, M. xl et lii. Hodie xv.*

Veritas autem angulos.] *Memini me quamdam hoc legisse apud B. Hieronymum in illa eleganti et salutari epistola ad Rusticum monachum, de vivendi forma, quæ incipit: Nihil Christiano.*

Simplicia decent bonis.] *Ita Prov. xxviii. Simplices possidebunt bona ejus. Blossius vir doctissimus ac piissimus in epist. dedicat. ad Franciscum Quignonium cardinalem, ait: Pietati admodum amica est simplicitas. Præterea, ut habet margo M. Moyses sæpe vicit, et tenuit Deum furentem.*

Qualis rector civitatis.] *Tritum est illud:*

Regis ad exemplum totus componitur orbis.

Seu:

Rex velit honesta, nemo non eadem velit

Talis et minister.] *V. tales et habitatores in ea. Quod magis accedit ad verba sacre Scripture, Eccli. x. Qualis est rector civitatis, tales et inhabitantes in ea.*

II Cor., c. i.] *Tria c. iv.*

Nunquid levitate.] *C. ad latus: Impetu animi et inconstantia.*

Signavit nos veritate.] *Quia verax est. Ait enim Joannes cap. iii sui Evangelii: Signavit, quia Deus verax est.*

532 In Deo verax.] *Plura vide serm. 67, qui falso Augustino ascribitur, ad fratres in eremo initio, to. X.*

Circa rem incomplexam.] *M. complexam. C. incomplexam.*

Transmutatio.] *V. et C. Commutatio.*

Ita quod non gratiæ.] *Sic B. Aug. to. LXXX in Joan. to. IX.*

Sacrilegum ab effectu.] *Hoc, ab effectu, omittit V. et C.*

Etiam Socratico decreto.] *Et Boetio hæc desumpta sunt. Is enim l. I De consol., prosa 4: Nec mihi Socratico decreto fas esse arbitror, vel occuluisse veritatem, vel concessisse mendacium. M. Et sciatis pro certo non minus, etc.*

Nudam veritatem pronuntiare.] *Audiant illi B. Joannem Chrysost. in Math. Non solum proditor est veritatis, qui mendacium pro veritate loquitur, sed qui non libere pronuntiat veritatem, quam pronuntiare oportet; aut non libere defendit veritatem, quam defendere oportet.*

III Epist. Joannis.] *V. et C. addunt capitis numerum. V. cap. i et iii. C. cap. i et ii.*

Prima, c. iii.] *C. et V. ca. vii.*

Eccles., xxiv.] *Duo eadem c. lvi.*

CAPUT CXXI.

Lupus rapax.] *Dilucide Isidorus id exponit: Rapax, inquit, quia ex multa fame et aviditate ad verbum Dei cucurrit, et violenter diripuit regnum Dei, etc. Vide eum in comment. in Genesim.*

Diversos ministros.] *Alios nempe pastores et doctores, de quibus ad Ephes. iv. Plura invenies in*

commentariis B. B. Aug. et Hier. in Psal. Lxvii.

Num., c. xxiii.] Duo c. Lvi. V. Lv.

Macta in mandatis.] V. solum, in mandatis. C. Macta immunda.

Mandata trajiciendo.] V. et C. ita legunt M. Munda-
data trajiciendo. Nicolaus de Lira in hunc locum :
Mandata legit. Vide præterea Glossam Moral. ibid.

Occide et vivifica.] C. occidit et vivificat.

Verbera patris.] C. et M. Verba patris.

Comminationum.] V. comminationum. Quid id est ?

Isaias, c. ix.] V. et C. c. xxviii.

Haberet subjungi.] V. Deberet adjungi.

Filia Babylonis.] C. ad latus subnotat et moraliter
exponit sic : Id est carnalitas : ad illud misera,
ait : propter illicebas carnis. Cassiodori expositio-
nem redolent.

Is enim in hunc psalmum : Filia Babylonis, ait,
caro est, quæ confusionem peccatorum ingerit, etc.

533 Vicissitudinem tuam.] C. Vicissit. suam.

Parvulos suos prima.] C. pro Parvulos suos, B
habet : per quatuor suos primarios motus. Apparet
amanuensem hoc loco non excepisse arrectis auribus
dictantis vocem. Tres primarios motus scio quidem,
eosque animales, non vero quatuor. B. Thomam
consule in opusc., c. 5.

Ad petram, Christum.] Glossa interl.

Ne vulpes parvæ.] Hic V. Novam inchoat perio-
dum, et a præcedenti distinguit hoc modo : Ne vul-
pes parvæ demoliantur vineam Dom. Sab. confrin-
gas capita, etc. Et conteras caput, etc. M. puncto
præmisso, sic ait : Et confringens capita, etc. Et
conteras, etc.

Quæ de Deo mente compre.] Recte margo C. Ut
cum mente excedimus, mittendo fidem ad compre-
hendendum celestia, quasi alienenus (forte aliquatenus)
vincimus in luctamine, sed utinam non ni-
mis lutemur sic cum Deo.

Gustato enim spiritu.] M. Gustando enim spi-
ritum.

Quia parum a terra.] V. Quia partim a terra tan-
gunt, partim suspendiunt et diutius.

Est autem triplex claudicatio.] Ex auctore nostro
Cantore hæc citat venerab. religiosus Greg. Tilmanus
Cartusie Paris. monachus in lib. Allegor. Novi
Testam. in Ep. ad Hebr. c. x, titulo De triplici clau-
dicatioe.

Ut Ebionitæ.] De quibus B. Hier. t. IX in apo-
logia Pamphili de Origene ; t. II in catal. de Joanne
apostolo ; B. Augustinus, t. VI, libro De hæresibus,
hæresis 10.

A reliquiis se suspendunt.] V. A reliquiis se sus-
pendunt.

CAPUT CXXII.

Honeste, justæ.] V. honesta, justæ, etc.

I ad Cor. c. xv.] V. c. Lx C. Lxv, M Lxxv.

Ad Philip., c. ii.] Tria c. iii.

Dici videretur : Id sentite.] M. Id sentire in
nobis.

Melior est obedientia.] B. Greg. Moral. l. xxxv,
c. 10 : Obedientia victimis jure præponitur, quia
per victimas aliena caro, per obedientiam vero
propria voluptas mactatur.

Nec affirmo, nec nego.] Margo. C. Quia putamus
nos ligari.

Cum obedimus.] C. ibidem : Ex officio vel causa
honestæ.

Hugo abbas Cluniacensis.] Recte sic V. Non Cla-
revallensis ut C. M. neutrum exprimit. Exstat vita
ejus in biblioth. Cluniacensi edita a Martino Marcier
et Andrea Quarcatano. Vide Surium, t. II, die 29
Aprilis.

A constructione.] V. a constitutione. M. ad con-
structionem.

Omnibus præferens.] C. Hominibus præferens.

534 Abbas Clarevallis.] Petrus est monocu-
lus septimus abbas Clarevall. de quo scribit egregia
S. Antoninus parte II Historia, tit. 17, 55, 13. C.

A et M. legunt Cisterciensis, sed perperam. Nam de eo
agit Claudius Robertus in Gallia Christiana in cata-
logo abbatum Claravallensium, in quo eum octavum
loco ponit his verbis : B. Petrus 1181. Ex abbate
Igniaci, qui in Chronico Antissiodorensi dicitur
obisse 1186. Hic auctore oculorum altero per in-
gentem morbum amisso gaudere se dixit. quod ex
duobus inimicis, unius molestia liberatus esset.
Habet eum Arnoldus Wion in Martyrologio mona-
stico die 14 Martii, ubi de eo multos citat auctores,
sicut et prædictus Claudius.

In manifeste malis.] M. In manifestis malis, ad-
dit quoque : et in his quæ vicinatur, et obvianti-
bus præceptis divinis ; vel in his quæ vicinatur
peccato, perniciosæ consistit ; vel in his quæ non
sunt mala, ex illis tamen de facili sequitur ruina.

Licet non sint veritas.] C. licet non sint vera.
M. licet non sit veritas.

Paulatim decidit.] M. Cito decidit.

Non. Nec ipse.] M. loco non, legit necne. Potest
ipse præcipere alicui, etc. Vitiose conjunxit nota-
rius ad modum interrogationis ; necne.

Domino papæ præcipienti.] Huic quæstioni infra
respondet B. Gregorius.

Quam nos obedientiæ prælat.] Hinc collige, le-
ctor, auctorem nostrum nondum monachum Cister-
ciensem factum, dum hoc opus conscripsit.

Deut. c. xiii.] Tria c. xxviii in fine.

Item Eccle., c. iv.] Tria c. ix.

Super Eccli., c. ix.] Tria c. xx. Eadem dixit S.
Bened. c. v Regulæ.

CAPUT CXXIII.

Hieronymus super Ezechielem.] Mallem super
Osse c. xii, aut Nahum, iii, t. V.

Magnus est Daniel.] Ita C. et V. quam lectionem
præferimus, quia videtur respicere ad locum Danie-
lis xiii, ubi dicitur : Daniel factus est magnus in
conspectu populi. M. vero legit : Magnanimus. Idem
contra probatur ex eo quod hic sequitur de Ezechiele.

Magnus quoque Ezechiel.] M. hæc omittit us-
que : Hanc etiam grammat.

In beato Thoma.] Cantuariensi. Similiter in V.
absunt hæc usque : Hanc autem virtutem.

Perimunt pusillanimitas.] Consule B. Thomam
2-2 q. 130, a. 2.

Hæc eremita egrediens.] Nonne Paphnutius de
quo Rufinus l. x, c. 17 ?

Athanasium sanctum.] C. hic ex supra. pro Atha-
nasio legit Anastasium. Eusebium amanuensem
propter utriusque nominis affinitatem.

Hæc Urbanus.] Pontificalis c. 18. Metaphrastes
secundum Onuphrii citationem, initio Chronici eccles.

Bis factus est confessor.] V. omittit bis. Dicitur
Bis confessor, quia ad experimentum 535 gladii
pro Christi nomine ductus est, sed ei purcitum est.
Infra c. 143.

Loculum parat.] Ita V. et C. Estque vera lectio,
ut patet ex historia. M. male, laqueum parat.

Tuo apostatæ Juliano.] Vera prædixit. Nam non
longo post tempore interit. Erat autem Libanius
sophista, intimus Juliani amicus, qui ista a pio
Jud. magistro quærebat, cui, ut hic dicitur, respon-
dit, ut habet Theodoretus l. iii Hist. Eccles., c. 18.
De eodem Juliano ait B. Hieronymus t. V in c. iii.
Habacuc : Dum adhuc essem puer, et in gram-
matica ludo exercecer, omnesque urbes victimarum
sanguine polluerentur, ac subito in ipso persecu-
tionis ardore Juliani nuntiatus est interitus.

Hæc Nicolaus.] Vita ejus exstat apud Surium,
t. VI.

Tres pueros.] V. Tres milites : Etenim disputa-
tur, quinam per illos tres qui in ipsius imagine in
cupa ei appinguntur. Qua de re vileatur Molanus de
Picturis l. iii, c. 53. Noster autem etiam infra
c. 151 legit pueros.

Amrosius Theodesium.] Hæc colliguntur ex Vita

ejusdem per Paulinum presbyterum conscripta. Sur. A
c. II.

Thessalonicae.] *B. Ambrosio promiserat imperator se veniam daturum civibus civitatis Thessal., sed agentibus comitibus occulte cum imperatore, ignorante sacerdote usque in horam tertiam gladio civitas est donata, atque plurimi interempti innocentes. Quo audito, Ambrosius imperatorem excommunicat. M. et C. enim impio Thessalonite. Latius historiam habent Theodoretus l. v, c. 17, et Sozomenus l. vii, c. 23 et 24.*

Hanc exercitium.] *Sane ita est. Cum quis per fas et nefas tentatus est diu et afflictus, alacrior exurgit in praefrendis, non modo contumeliis et injuriis animi, verum etiam flagris et verberibus corporis. Cur hoc? Ab assuetis non fit passio: per diversos actus nascitur habitus et facilitas incammodorum tolerandorum.*

Philosophus.] *Epistola ad Lucil. 13 initio.*

Instrueris te.] *Seneca impressus: Instruerem te.*

Obrussa est.] *Obrussa est purgatio auri per ignem, sicut ex sequentibus indicatur: Quasi instrumentum probatorium. Quidam sciolus voluit corrigere in margine C. Obtusa pro obrussa, textus. V. Obrussa est.*

Sugillatus est.] *Id est, iterato percussus ad vibices usque.*

Virtus probata.] *Nam, ut poeta Fur. in poematis:*

Hinc crescut animi, virescit vulnere virtus.

V. simpliciter:] *Multum enim adjicit sibi virtus laessita. Ita Seneca, ep. 13.*

CAPUT CXXIV.

Vagæ vero mentis.] *M. Vagæ ergo mentis.*

Religiose viventis.] *M. Excellentissimæ mentis.*

536 Orare, et legere.] *Ait enim ille t. III libro De opere monachorum, cap. 29: Dominum Jesum, in cujus nomine hæc dico, testem invoco super animam meam, quoniam quantum attinet ad memm commodum; multo mallem per singulos dies certis horis, quantum in bene moderatis monasteriis constitutum est, aliquid manibus operari, et cæteras horas habere ad legendum et orandum, aut aliquid de divinis litteris agendum liberas, quam tu: multo-ossissimas perplexitates causarum alienarum pati de negotiis sæcularibus, vel judicando dirimendis, vel interveniendo præcipiendis. Ad hæc accedit illud B. Hier. in epistola ad Rusticum monachum, quæ incipit: Nihil Christiano: Scribantur libri, inquit, ut et manus operetur cibum, et animus lectione saturetur. Et paulo ante: Ama scientiam Scripturarum, et carnis vitia non amabis. Ad illud: Legere, ait C. ad latus: Sæpe multus pulvis est in lectione, et in publica maxime.*

Nutritura est.] *C. et M. Nutritiva est.*

Armatus Martinus.] *Videatur vita ejus per Severum Sulpitium conscripta; exstat apud Sur. t. VI.*

Appodiatum.] *A podio Græco nomine, quod locus est in quo fulcra sunt, quibus ad spectandum innititur. Gallice, appuis.*

CAPUT CXXV.

In titulo damnatur V. a textu sequente, quia pro De effectu orationis, habet.

De affectu, etc.

Ecclesiasticus, c. xxxv.] *V. c. xxxiv M. xciii.*

Idem, c. xviii.] *Tria c. l.*

Non impediari.] *C. in margine: Alio opere. Item ibidem: De vocali oratione etiam intelligitur.*

Lucæ, c. iii.] *Tria xiv.*

Hilarior disputanti.] *Consulito vitam quæ apud Surium est t. I.*

Item Lucæ, c. ix.] *V. et C. c. xcvi. Nec mirum videatur si tantum numerum capitum referam. Nam Ammonius et Eusebius Evangelium Lucæ in 343 capita secarunt; Beda in capita 93; Oecumenius et Euthymius in 85; B. Ambrosius in titulos 64; recentiores vero Latini 24 capita faciunt.*

Idem, c. xi.] *Tria c. cxxv.*

Ambrosius.] *Lib. vii in c. xi Lucæ 1 titulo: De exemplo discipulos ad instantiam et perseverantiam orationis inducente.*

Orare vigilantem.] *Textus B. Ambrosii: Vibrare vigilantem. Mirum, unde illa varietas eruperit. Non solum hic, sed et alibi in mss. legi orare pro vibrare, pro ut recentior impressio operum B. Ambrosii subnotat ad latus, quæ facta est, et excusa Parisiis apud Guillelmum Merlin anno 1569.*

537 Et Beda ait: Si amicus.] *Libro iv in Lucam c. 27; sed post B. Aug. to. X De verbis Domini, serm. 36.*

In Luca, c. xviii.] *V. et M. c. ccxiv.*

Per hunc judicem.] *Glossa in hunc locum: F. B. Aug.*

Potest conjici.] *V. Potes cognoscere.*

Precibus quærent.] *V. Precibus tundunt. C. tendunt.*

Oratione minorum.] *Ly minorum abest in M. Hic subnoto marginem C. Talis est: Quasi, ex Ovidio: Quæ non prosunt singula multa juvant.*

Addique:] *Et ita multorum oratio. Quibus inducor credere melius legi in textu multorum quam minorum. Sic Prov. xviii: Frater qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma. Et Jacobi v: Orate pro invicem, ut salvemini. Et postarum Græcorum princeps Homerus, ait:*

Conjuncti pollent etiam vehementer inertes.

Hieronymus Paulæ.] *Hæc in epistolis ad Paulam nondum vidi nec legi, at bene ad Eustochium. De custodia virginitatis c. 16, to. I. Dicam tamen hoc unum. In epitaphio Paulæ matris ad Eustochium aliquid simile reperi in hæc verba: Et cum os stomachumque signaret, et matris dolorem crucis niteretur impressione lenire, etc. Eadem, quæ ad Eustochium, habentur to. IX, in regula tit. De contemplatione.*

Act. Apost., c. xi.] *Tria c. xxiv.*

In qua hora.] *Verba sunt Glossæ intert. in hunc locum.*

Ergo nec alium orantem.] *Solum V. hæc legit in textu. C. sublegit in margine.*

Item, c. xii.] *Petrus.] Tria c. xxvii.*

Item, c. ix.] *Tria c. xx.*

Videte per spem.] *M. interlineas: Super Videte addit: per fidem: super Vigilate, per spem. Præpostere. Vigilate, state in fide, ait Apostol. I. Corinth. xvi.*

Item, c. v.] *C. et M. c. xii.*

Petrus I. Ep., c. iii.] *Tria viii.*

Item, c. iv.] *C. c. x.*

Jesum Filium Nave.] *Sive Nun filium Eccli. c. xlvi: Fortis in bello Jesus Nave, successor Moysi in prophetis.*

Et B. Martino.] *Supple revelatum est. Videatur vita per Severum Sulpitium conscripta. Sur., to. VI.*

538 CAPUT CXXVI.

Unde Hieronymus.] *To. VI, in c. v Ep. ad Ephesios, et in Reg. titulo De contemplatione. Citatur præterea De consec., dist. 5: Non mediocriter; et ab Humberto ord. prædic. in l. erud. religioso-rum.*

Per caputium.] *Item B. Greg. dicit, non per caputium, sed per vestimenti simbriam tractum.*

Multitudine horarum.] *M. orationum. Ait idem Humbertus qui supra in notis ad hoc caput: Frequenter in oratione proluxa puritas cordis amittitur. Est enim ut frequentius simiatica, quia ex consuetudine sine cordis attentione labia moventur. Ita est. Nam sæpius contingit, tales, post longam laborum motionem, aut palpiationem, vis posse efferre quænam orando dixerint.*

Jeremias, c. xlviij.] *Tria clvii.*

Desidiose.] *M. Negligenter. Sacra Biblia: Fraudulenter*

Sibi postulât. C. et V. Sibi orat.

Phantasticæ cogitat.] *Varie distractiones, quas contrahunt qui orationes prolongant et diu continuant. Ergo, ut ait B. Augustinus, brevis et crebra sit oratio. Aliud enim est sermo multus, aliud diurnus affectus. Dicuntur fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes, sed eas tamen brevissimas, et raptim quodammodo jaculatas, ne illa vigilanter erecta intentio, quæ oranti necessaria est, per productiones moras evanescat atque hebetetur. Et infra: Nam plerumque hoc negotium plus gemitibus, quam sermonibus agitur, plus fletu quam assatu. To. II, ep. 421 ad Probam De orando Deo c. 10. Ideo, ait margo C. comedite festinanter (Exod. xii).*

Evagrius Eremita.] *Is comes fuit B. Hieronymi in eremo, ut liquet ex epist. ad Florentium 5 et 6 I Tomi, et ad Rufinum 44, ejusdem Tomi.*

Cum flagello.] *M. Cum flagello.*

Tunde multrale.] *Tunde pectus, inquit B. Augustinus, est arguere, quod latet in pectore, et evidente pulsu occultum castigare peccatum. Super c. xi Matthei. M. Multrare. C. in margine: Mitrale Est multrale, vas quo excipitur lac quod ex animalium uberibus emulgetur.*

Et clauso ostio.] *Spirituali nempe. Nam beat. Augustin. tom. VIII, in Psal. xxxv, inquit: Cubile est cor nostrum, ibi tumultum patimur malæ conscientiæ; et ibi requiescimus, quando bona conscientia est. Qui amat cubile cordis sui, ibi aliquid boni agat. Ibi est cubile, ubi nos jubet Jesus Christus orare. Item in Psal. cxl. Claude ostium ne tentator ingrediatur. Is enim pulsare non cessat ut irrumpat; si clausum invenerit, transit. Hujus ostii duæ sunt valvæ, alia cupiditatis, alia timoris, etc.*

539 Non debemus intueri.] *C. Non debet, etc.*

Et contumeliis.] *Solum M.*

Habuit genus callosa.] *Hæc confirmat Joachimus Peronius libello de gestis apost. post Hegesippum et Eusebium. De Bartholomæo apost. ibid B. Greg. Hom. 58 in Evang. eadem refert de sua sorore Tartylla.*

† Certum numerum genuf.] *Vidi in quodam ms. Florentissimi monasterii Camberon, hæc ex auctore nostro citata in fine operis Stephani Cantuar. De virtutibus et vitiis.*

Sæpe id quod petitur.] *Aliquando Deus, cum exoratur, non dat ad voluntatem, ut exaudiat ad salutem. B. Aug. in Psal. lxxxv, to., VIII. Consule Bedam in Joan. cap. xvi.*

Beda super illum locum.] *II Cor. xii, vers. 8, 9. Sed ea que habet Beda, videntur ex B. Aug. desumpta to. VIII in Psal. lxxxv.*

CAPUT CXXVII.

In multijurio perjurium.] *Quia dum usus juramenti habetur, de facili perjurium incurritur. 22, q. 1. Non est contra.*

Et ita frequentiam jurandi.] *Juramentum homini non prohibetur tanquam malum, sed ejus assuefactio. 22, q. 1. Non est contra.*

Eo quod habeat auctoritas.] *Nam 22, qu. 1. Si peccatum. Alia causa juramenti institutionis est infirmitas dubitantis, cum non vult credere. Item, ib., c. Ita ergo.*

De utilitate rei cujusmodi?] *His versibus edicatur ex parte:*

Pax ac fama, fides, reverentia, cautio danmii, Defectus verbi sibi poscent sacra tueri.

Alias causus in quibus licite juratur, vide 22, quæst. 1. Omne. Item ibidem, can. 2 et sequentibus.

Exemplo Apostoli.] *I Cor. xv. Quotidie morior per vestram gloriam, etc. Citantur hæc 22, q. 1, c. 2. Non est contra.*

Pro re temporali.] *Sine, ut citato per me loco, cupiditate, aut delectatione jurandi.*

A Quod amplius est.] *Ad horum intellectum faciliorem videatur 22, q. 1. Si peccatum esset juratio.*

Quia et testimonium.] *C. in margine: Cogeries ad antecedens, ergo cogi potes ad consequens, M. in textu: quia et nec cogeries ad antecedens, etc.*

Ergo a malo cujusque.] *M. omittit ergo, ait que: Nec a malo cujusque, etc.*

Hoc consilium perfect.] *Responsio et solutio colliguntur ex 22, qu. 1: Et jurabunt. Item cap. In novo.*

540 Cur hoc observantes statim proclam. Catharum.] *Cathari erant hæretici de quibus vide notas ad cap. 78, qui inter ceteros errores, docebant non licere unquam jurare.*

Tres habent comites.] *Ita 22, q. 1: Et jurabunt. Et q. 2 animadvertendum.*

Ex conducto pro pecunia.] *C. male, ex conducto.*

Tanquam a blasphemio.] *Talis, juxta canonem, censetur blasphemus, qui per capillum aut caput Dei jurat: Et si clericus est ab ordine ecclesiastico, deponendus, si laicus anathematizandus. 22, quæst. 1: Si quis per capillum.*

Ait c. xxiii.] *Tria. lxx.*

In eodem, c. xxvii.] *C. c. lxx in fine. V. lxxii in fine.*

Sap., c. xiv.] *Tria c. xxxiv.*

CAPUT CXXVIII.

De I ait Dominus.] *De eadem B. Hieronymus ad Rusticum. Habe simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos; et astutiam serpentis, ne aliorum supplanteris insidiis; quia non multum distat in vitio, aut decipere, aut decipi posse.*

Hanc simplicitatem.] *Absunt hæc in C usque: Sed de hac quæritur. M. similiter omittit, sed recuperat infra, post illa verba: Simplicia decent bonitatem, usque: Estote parvuli.*

Pravæ dilectionis.] *M. et V. Pravæ delectationis.*

In omnibus agendis etc.] *C. In omnibus viis Domini.*

Et fatuitati vicinior.] *Beat. Hieronym. super Osee vii: Prudentia absque simplicitate malitia est; et simplicitas absque ratione stultitia nominatur.*

Simplex et rectus.] *Simplex per innocentiam mansuetudinis, rectus per cautelam discretionis. Beda, De templo Salom. l. 1.*

Minorque in rebus.] *M. Minorque in rebus.*

Simplicitas pro prud.] *C. Simplicitas, prudentia et omnimoda discretio in omnibus.*

Bona tamen notitia.] *V. bona.*

Amica simplicitatis.] *V. Simpliciatatis. Nolo offendaris in Scripturis sanctis simplicitate, et quasi utilitate verborum. Quæ vel vitio interpretum, vel de industria sic prolata sunt, ut rusticam concionem facilius instruerent, etc. Beat. Hieron. ad Paulinum tom. III, epist. 104 in fine. Incipit: Frater Ambrosius.*

Estote parvuli.] *M. hic præmittebat titulum talem: De bona simplicitate, 541 sed non observavimus, tum quia duo omittabant, tum etiam, quia initio capituli sanctam simplicitatem vocant, et titulum præserunt, præsertim C. De bona simplicitate. Qui ambulat simplici(er.) Non duabus viis, inquit C. ad latus. Ex Eccles. ast. c. 11.*

Parab., c. ii.] *Tria, c. vii.*

Nimia simplicitas.] *Satis hoc colligitur ex B. Hier. in ca. vii Osee, cujus verba supra citavi: similiter ex Beda Venerab. De templo Sa'om. Simplicitas sine rectitudine dissoluta est et stulta.*

Demissos animo.] *Seneca in proverbis: Malus ubi se bonum simul et, tunc est pessimus. II. Cor. ca. 9.] C. et V. c. xii. M. xxii.*

CAPUT CXXIX.

Hebr., c. lxxiii.] *Tria c. xxi.*

Genesis, c. xviii.] *Tria xxxv.*

Item, c. xix.] *Tria xxxvi.*

Ad Romanos, c. xii.] *Tria* xli.
 Petr. I Ep., c. iv.] *Tria* x.
 Longe ab episcopis et cle.] *Ego experientia didici aliquos episcopos fuisse hospitales.*
 Tenebantur aorasia.] *Genesis* xix. *Ex LXX Interpretibus pro cæcitate, habetur ἀορασία.*
 Beda.] *In c. xxxiv Lucae.*
 In homilia super hunc.] *Non super hunc locum, sed super illuni Lucae* xix. Videns Jesus civitatem flevit super illam, et est hom. *B. Greg.* 39 in *Evang. in fine. De martyrio (Simile exemplum vide apud Cantipratanum, l. Apum, c. 25, n. 13 et 15).*
 Josue, c. vi.] *Tria* c. xi.
 III Reg., xvii.] *V. xlili. C. xlii.*
 IV Reg., iv.] *V. vii.*
 Judicum, c. iv.] *M. et C. 8. fere in medio capituli.*

CAPUT CXXX.

Pro titulo V. legit: De quarto opere misericordiae.
 Proximi tegendæ.] *C. et V. tegentē. Si recte sic: ergo præponendum nuditatem? Martinus supererogando pallium cum paupere, etc., videretur respirare ad distichon pium et doctum inscriptum frontispicio cæmeterii ecclesie B. Martini in civitate Audo-maropolitana.*

542 Martinus chlamydem cum paupere dimi-
 [diavit.

Ut faciamus idem nobis exempla paravit.
 Unicamunicam.] *M. Imo, quod plus est, tunicam etiam totam pauperi dedit. Videatur Vita scripta per Severum Sulpitium. Sur. to. VI.*
 Act apost., c. ix.] *C. et M. c. xlii. V. xii.*

CAPUT CXXXI.

V. Præfert hunc titulum: De 5 et 6 opere misericordiae.
 Hæc digniori specie.] *C. in margine: Petrus (sed melius Jacobus, c. i): Religio sancta et immaculata hæc est visitare infirmos.*
 Nicolaus.] *Apud Surium in ejus Vita. Habetur, to. VI.*

CAPUT CXXXII.

Summarium V. tale est: De 4 et 5 et 6 et 7 opere misericordiae. M. De sepultura.
 Hic gratia Antonius.] *C. pro Antonius habet Hieronymus, inde, ut reor, abusus subrepsit, quod B. Hieronymus hæc conscripserit in Vita B. Pauli eremita.*

Appodiatum.] *Uoc est innizum, ut supra dixi ad c. 124.*

Mariæ sc. Ægyptiacæ.] *Vitam vide per Sophronium episcop. Jero-solymitanum conscriptum, ut testatur Nicephorus lib. xvii, cap. 5. Exstat apud Surium, to. II.*

Versificator ille.] *Quis ille, quæris? Mildebertus est. episc. Cenoman. Postea Turon. archiep. Hæc metra nondum puto impressa.*

Multi Deo placuerunt.] *Inter quos nominatissimus est Tobias.*

Potius nos juvamus.] *Quia meremur pro opere misericordiae.*

Non sit sumptuosa.] *Curatio funeris, inquit. B. Aug. conditio sepulturæ pompæ exsequiarum, magis sunt vivorum solatia, quam subsidia mortuorum. Lib. I De civit., cap. 12. Prodest interim ali-quod memoriale in sepulturæ loco appendere, quo mortales et præcipue amici moneantur orare pro defuncti anima. Ideo monumenta sunt, ut mentem moneant. Græci enim vocant μνημείων, quod nos memoriam et monumentum: et eorum lingua memoria quæ meminimus μνήμη dicitur.*

Quam in remedia.] *Quid enim prodest homini in exsilium misso, si parietes domus ejus sumptuose orientur? Ita, quid spiritui profuerit cadavera decorasse?*

Audianus Horatium (II Carm., ode 20):

A Absint inani funere natiæ,
 Luctusque turpes et querimoniam,
 Compesce clamorem, ac sepulcri
 Mitte supervacuos honores.

543 Cælo legitur.] *Si Lucanus, l. vii Pharsal. ad Cæsarem inhihentem occisorum corpora cremari, aut humari:*

Nil agis hac ira, tabesne cadavera solvat
 An rogus, haud refert: placito natura receptat
 Cuncta sinu. Et post: Caput omnia tellus.

Quæ genuit: cælo legitur, qui non habet urnam.
 Et apud Senecam: Omnibus natura sepulturam dedit.

Sepelit natura.] *Versus Mæcenatis: Non tumulum curo, sepelit natura relictos.*

CAPUT CXXXIII.

In Matthæo, c. vi.] *Tria* xlv.
 Jejunium avari.] *Versus in margine C. Jejunat justus, medicus, simulator, avarus.*

B Spiritui nempe justus, carni medicus, fami simulator, studio retinendi avarus.

Describens Hieronymus.] *In epist. ad Eustochium De custodia virgin. Præterea citantur hæc De consecrat. dist. 5. Sint tibi. Item ep. ad Fariam De viduitate, quæ incipit: Obsecras.*

Ait, c. ii.] *Tria* vi.

Isaias, c. lviii.] *C. et M. c. clxxii. V. clxxxiii. Invenitur voluntas.] M. voluptas. Male.*

Alligere hominem.] *C. Allig. hostem. Item Eccli., cap. xxxiv.] V. xlii. Abhinc usque: Item Jonæ, tacet M.*

Sanctorum pallidorum.] *Sic vocati a pallore vultus, et maceratione corporis, ut dixi ad c. 116.*

Sancta Ægyptiaca.] *In ejusdem Vita, vides notas ad caput præcedens.*

Pane cribrario.] *Ad Jovinianum lib. II, tom. II, et ad Paulinum: Bonus homo. Item in regula De abstinentia. epist. ad Marcellam, quæ incipit: Ambrosius, habetur: Pane cibario, etc. Sicut etiam in Beda l. v Hist. gentis Anglorum, cap. 13.*

C Superat sobrietatem Christi.] *Etenim Suridus in commentario rerum in orbe gestarum ab anno 1500 usque ad 1566, Turcarum in cibis parcimoniam admirans, sic in Christianos invehit: Ubi Ferdinandus rex suorum stragem, et Turcarum victoriam certis nuntiis cognovit, nova eaque insignia Solymano munera mittit, quibus animam ejus sibi conciliaret. Legati ejus a Turcis honorifice excepti sunt, et postera die cum Bassis pransi, orizam, et carnes vervecinas, nihilque præterea sibi esculentum apponi cernunt. Ea Barbarorum temperantia, nostræ gentis luxuriam 544 procul dubio, severe castigat, cum illi non tam gule desiderio, quam naturæ necessitati satisfaciunt. Nostrates vero tum se præclare sua putent instituisse convivia, si nullus sit irrigandæ gule, ventrisque farciendi modus; ita ut de nostris verissime dici possit, plures crapula quam gladio perire. Atque sane detestabilis ille apud plebrosque nos est, convivia in multas horas protrahendi, cum non animæ duntaxat, sed etiam corpori admodum sit perniciosus. Sed scilicet faciendum est, quod dici solet:*

Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas.
 Hæc ille. Plura hæc de re Wiringus canon. Atrebut. In libro De jejunio et abstinentia.

CAPUT CXXXIV.

Ad Rom., c. xii.] *Tria* c. xxxix.

In novitate sensus.] *C. et M. In novitate Spiritus san. ti.*

A qua incipiendum.] *Solum M Domandum est jumentum.] Non absimilia legi apud beatum Gregorium, hom. x in Evang.*

Dalilam.] *Uxorem Samsonis C. et M. Dalidam.*

Joannes et Jeremias.] *De Joanne Matth. III. De Jeremia prophetie suæ c. I.*

Id est virilis.] *C. Id est audax. Apud Hier. legitur virilis.*

Facit vim perditioni.] C. Facit vim, domando, A
perditioni, etc.

Otiositatem.] M. Sumptuositatem.

Superstitutionem.] M. Superfluitatem.

Vivunt ut comedant.] *Nonne Epicureorum est ?*
CAPUT CXXXV.

Ex M. caput partitus sum : nam duo præcedens
continuabant.

Quem non vicit Sodoma.] *Glossa interl. in c. xix*
Genesis.

Condimento cibi.] V. edulii pro cibi.

Vel etiam utilitate.] V. et C. et etiam utilitate.

Nec cupias nullum.] *Solum M. admittit hunc ver-*
sum Juvenalis, sat. xi. Quidam pro mulum legunt
rhombum. Juvenalis nullum, ut correxi.

Nisi ex fastidio.] *Obsoleta ea gula est, quæ jam*
edisæ non libet. Lipsius in Senecam.

Comparatis manus.] C. Comparata manus : at
Seneca comparatis.

Cum Venus in vinis. *Ovid. 1, De arte M. legit :*

Tunc Venus in venis, ignis in igne venit.

545 *His adam illud Claudiani.*

Cum vino calefacta Venus, tunc sævior ardet.

Deut., c. xxxii.] C. L, V. et M. LV.

Item in eodem.] *Tria c. xix.*

Jeremias, c. v.] C. et M. c. xx.

Et mœchati sunt.] M. et mentiti sunt.

Osee, c. xiii.] M. et C. xli. V. lxi.

Frenit mundus.] *Utitur his verbis B. Bernardus*
serm. 9 de 9 vers Psalmi : Qui habitat.

Primo autem tentat hominem.] *Videatur beatus*
Augustinus tom. VIII, in finem Psalmi VIII.

De facili labitur.] V. et M. Cito despumat in li-
bidinem. *Verba sunt B. Hieronymi.*

Cum filiabus Job.] C. cum filiis.

Nabuchodonosor abutens epulis.] C. ad latus :
In lautitia. *Id autem dicitur de Balthasar filio Na-*
buchodonosoris.

Quæ sit distantia.] V. Quæ sint discrimina. Sic C
Juvenal. sat. 6.

Gastrimargi. *Hæc omittit C.*

CAPUT CXXXVI.

Incestus et ignomin.] V. Incestus, et vitii Sodo-
morum ignominiosa turpitudine.

Joel ait.] *Tria David añ.*

Appetitus fornicat.] *Beda de templo Salom. : Bre-*
vis est voluptas fornicationis, sed perpetua pœna.
Unde Boetius in libro III, De consol. metro 7.

Habet omnis hoc voluptas

Stimuli agit fruentes

Apiumque par volantem,

Ubi grata mella fudit,

Fugit, et nimis tenaci

Ferit icta corda morsu.

Eadem habet prosa 7, *ibidem. V. Abhinc fere usque*
ad finem capituli, maxime discrepat et variat in le-
ctione ; illa in contextum non reposui justis ex causis.

Hæc autem sunt : Boetius in libro Consolationum
sic ait : Appetitus voluptatis plenus est anxietatis,
satietas pœnitentiæ. Et nisi fallor Macrobius in libro
Saturnalium, Flaviens quoque de vestigiis philo-
sophorum, de voluptate loquentes, dicunt : Finis
voluptatis et pœnitentiæ. Unde Demosthenes cum
a Laide nobilissima meretrice, supposita manu

546
ventri ejus, quæreret, dicens : Hæc quantum ? Et
illa diceret : Mille denariis : Respondit : Ego pœni-
tere tanti non emo. Hieronymus vero in Vita Pauli
primi eremitæ exemplum ponit de martyre linguam
sibi mordicus abscedente, et jactante in os meretricis
super illum ligatum jacentis, et virilia attractantis,
ut dolor voluptatem vinceret, quam invitus sentiebat.
Hanc, sicut in opere, ita in voluntate Dominus
prohibet : Qui viderit mulierem ad concupiscendam
eam, etc. (*Math. v*). Et est similiter ipsa voluntas
et consensus sine opere, peccatum mortale. Et non
tantummodo sola voluntas, sed etiam morosa de-

lectatio peccatum mortale. Unde David : *Beatus qui*
tenebat, et allidet parvulos suos (id est primarios
motus libidinis reprimet, ne veniant ad consensum,
vel ad morosam delectationem, quia mora secum
trahit periculum) ad petram (Psal. cxxxvi), id est
Christum. Unde Salomon in Cant. (can. cap. II).
Capite nobis vulpes parvulas, dum parvæ sunt, id
est reprimite parvulos motus dum primarii, et sine
consensu, et morosa delectatione sunt, ne silves-
cant et grandescant, et ita demoliantur vineam
Domini Sabaoth, id est occidant animam. Unde
Daniel propheta, etc.

Quia viscosa est.] *Audiamus hic B. Greg. in Mo-*
ral. (lib. XXI, cap. 2). Ex quo, inquit, luxuria semel
mentem alicujus occupaverit, vix eum bona cogitare
permittit. Sunt enim desideria viscosa, quia ex sug-
gestionem cogitatio, ex cogitatione affectio, ex affe-
ctione delectatio, ex delectatione consensus, ex
consensu operatio, ex operatione consuetudo, ex
B consuetudine desperatio, ex desperatione peccati
defensio, ex defensione gloriatio, ex gloriatioe
damuatio. V. pro viscosa, legit, vitiosa.

CAPUT CXXXVII.

Quantitatem peccatorum.] V. Flagitiorum. *S. Be-*
nedictus in regula (post illud e Deut. c. xxv) ait :
Juxta modum culpæ, extendi debet disciplinæ men-
sura. c. 24. Et Apoc. xviii : Quantum in deliciis
fuit, tantum date illi tormentum et luctum.

Item Augustinus.] *Quam belle hac de re to X,*
serm. 247, et 245, et 214 De tempore; ubi adulteros
inrepat imaginem Dei in se deturpantes. Quare C.
ad hæc in margine ait. Ovidius initio Metam.

Pronaque cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit.

In quarto genere affin.] *Conc. Trident. sess. 24,*
cap. 4, dimicavit impedimentum affinitatis ex illicita
copula natum ad primum et secundum gradum tan-
tum, statuens in ulterioribus gradibus matrimonium
post eam contractum non dirimi. Pius V ad majore
rem matrimonii libertatem declaravit in extrav. Ad
Romanum anno 1566 dicta, affin. 3 et 4 graduum
nec dirimere nec impedire. Nav. c. 22, n. 42, ex qui-
buss colligere **547** *est ; ut censet auctor noster, adul-*
terium majus esse crimen, quam incestum 4 gradus.
De adulterorum prolibus legitur dist. 56, c. Si gens
Anglorum, quod nec sint in fide stabiles, nec in bello
sæculari constantes, nec honorabiles hominibus, nec
Deo amabiles.

Parab., c. vi.] *Tria XIX.*

In legenda S. Marcelli.] *Parisiacæ urbis episcopus*
fuit, ut ex Gregorio Turon., apparet. De gloria confes-
sorum c. 89. Vitam conscripsit Fortunatus episc.
habet eam Sur. to. VI, die 1 Novembris.

Abstulisset.] *Hic subjicienda censeo ea quæ in folio*
e membrana super addito in V. adveni. Sic
ergo : Incestus est coitus valde illicitus et maximo
detestabilis alicujus cum consanguinea sua, ut con-
sanguinitas large accipitur, scilicet ut comprehen-
dat matrem, materteram, sororem, cognatam, fil-
liam, neptem, amitam et omnem usque ad quartum
gradum, est linea sanguinis, propinquam vel affi-
nem, ut novercam, consorem, nurum, et sic de
cæteris. Incestus etiam est coitus summe detesta-
bilis cum sponsa Christi, scilicet cum sanctimoniali,
vel cum sacro oleo inuncta, scilicet cum regina,
quando ab alio cognoscitur quam a viro proprio, et
e converso. Ad extirpandum hujusmodi crimen præ-
cepit Apostolus illum Corinthium fornicatorem et
incestuosum, qui uxorem patris sui, novercam suam
cognoverat, excommunicari, et a consortio fidelium
amoveri, et angelis Satanz tradi, ut spiritus ejus
in die Domini salvus staret (I Cor. v). Merito hujus
flagitii Deus vindictam in præsentem, ad judicium pœ-
næ æternæ, infligit frequenter. Unde legitur in II
Reg. (cap. xiii) quod Ammon, qui sororem suam op-
presserat, interfectus est a fratre suo Absalom.

Herodes etiam Tetrarcha hoc crimine pollutus (videlicet quia illegitime abutebatur uxore fratris sui) meruit fieri homicida, scilicet ut decollaret Joannem; et postea relegatus a Romano imperatore in exilium, ubi cum uxore fame periit. In illos etiam, qui sponsas Christi sanctimoniales reclusas, et alias Deo dicatas violant, sæpe Deus in præsentis vindictam exercet. Quidam enim hujus criminis rei sæpe fatuantur; et multi fiunt; quidam etiam paralyti percutiuntur, alii vero morte subitanea præveniuntur, quorum animæ miserabiliter in inferno cruciantur.

CAPUT CXXXVIII.

Et superbia vitæ.] Et superfluitas vini, V. omittit. M. autem in margine. post vini, voluit addi, vel rei cuiuslibet. C. ad latus sic inquit: Gastrimargi (in ns. castrimargi) similes sunt Esau, qui vendidit primogenita sua propter lenticulam rulsam, et amisit benedictionem paternam (Gen. xxv). Supra in fine cap. 158 omiserat.

De tantum duobus ergo peccatis, etc., clamor ascendisse.] Recenseri solent **548** quatuor peccata el-mantia in cælum: homicidium voluntarium, peccatum Sodomiticum, de quibus hic loquitur, tertium oppressio pauperum, quartum merces operariorum defraudata. De tertio agitur Exodi xxii, vers. 22 et 25; de quarto, Jac. v, 4. Sed de duobus posterioribus non tam clare dicitur, clamorem eorum ascendisse ad Dominum de terra.

Legitur Dominus conueniri.] Hac de re dilucide agit B. Aug., to. X, serm. 247 De tempore. Et 32, q. 7: Adulterii et Flagitia.

In agro Damasceno.] Idem legi in genealogia Christi per leviticam et regalem tribum, nondum visa, ut patet, quam Trithemius Breviarium Bibliæ appellat, auctore Petro Berthorio, cujus prologus incipit: Considerans historie sacræ prolixitatem. Post prologum sic orditur auctor historie, Adam in agro Damasceno formatus, etc., quæ brevitatis causa omitto. Elegans opus est, in quo Patrum series perbelles delineatur, digestis et circino laboriose expressis circulis nomina singulorum ex ordine et successione continentibus. Abulensis in Gen. 1, q. 22 refert quoque Adamum in agro Damasceno formatum fuisse.

Eos fore Androgynos.] Sic legendum est, ut colligitur ex B. Aug. to. III, l. in De Genesi ad litteram, c. xxii, et inde excepta hæc existimo. Tria Androgeos. Androgeus est filius Minos Cretæ regis, de quo Virg., l. vi.

In foribus lethum Androgei tum pendere pœnas Cecropidæ jussi, etc.

Androgyni sive hermaphrodite dicuntur, qui utriusque sexus instrumentum habent. Tales inter infames ponuntur nec possunt esse advocati. 3, q. 7. Infamis: Parag. In digestis: Infames, etc.

Homini androgyno.] Iterum tria androgei.

Permittit uti.] V. et C. permittitur uti.

Ut vir permittunt.] Dicerem ego hic, sicut et in sequenti permittit, habito respectu ad Ecclesiam, de qua supra. M. ut virum permittunt. Sed quid si Ecclesia, inquit margo M. decepta fuerit in vicinia sexus, et non potest continere?

Quod a Deo detestatur.] Toleranda est hæc lectio: Nam detestor aliquando passive usurpatur, ut Horat. l. 1, Carm. Bellaque matribus detestata. M. Quod adeo detestatur.

Ad Rom., c. 1.] Tria C. iv et v.

Epist. Jude.] Tria c. 11 et M. legebat exornicate pro exornicate, ut est in texto Biblico. Quæ voce composita significare voluit fornicationem quæ fiat extra et præter modum naturæ.

Post carnem alteram.] Margo M. Extra et supra omnem fornicationem peccaverunt. Hoc vitium detestatur Aug., tom. X, serm. 47 ad fratres in eremo.

549 Scilicet morte hæc omittit V.

Levit., c. xx.] M. et C. xlii.

Onan.] C. pro Onam habet. homini. Vitiose.

Coloss. iii.] Tria viii.

A Josue, c. vi.] Tria xii.

Jericho.] M. ad latus: Concupisc. mundi et carnis.

Hujusmodi homines, spastici.] Spastici dicti a spasmate quod est nervorum contractio. C. et M. Hujusmodi homines pauci et enervati sunt, V. Omnes spastici hujusmodi enervati sunt. Hæc exponit B. Hier. to. IV. in c. xix et xxvi Isaia. Item, to. V, in III Naum.

Sardanapali.] De eodem proverbium: Sardanapalo mollior Tertullian., tom. 1, lib. Pall., cap. 4, num. 79; Justin., lib. 1, ait eum muliere corruptiorum.

Percussi aorasia.] Interp. LXX, sic legunt pro cœcitate, Gen. xix.

Isaias, c. lxvi.] M. et C. cci. V. cxxii.

Post januam.] V. et M. post unam. C. post unum.

Item Joel, III.] V. et M. ix, in fine. C. x. Posuerunt puerum in prostibulo, etc.

Ubi vir nubit in feminam.] Solum M. Ex Justiniani decreto.

CAPUT CXXXIX.

In Matth. c. xviii.] M. et C. lxxxviii. V. lxxxviii.

Hier. Aug. et Ambrosius.] Ambros. lib. 1 De Jacob et vita beata ca. 3; S. Augustin. tom. X, in appendice de diversis, serm. 5, et in Enchiridio ad Laurent., cap. 74, tom. III; B. Hieronymus, t. V, in cap. viii Matthæi. V. pro-Aller. legit. Rabanus.

Secundum leges.] Conc. Tolet. iv, c. 67 et 70, et 12, q. 2: Episcopus qui mancipiatur, et: Liberinus Ecclesiæ. Manumissus dicitur, qui libertate donatus est. Olim domini volentes seruos a potestate aut servitute liberos reddere, manu caput aut aliud membrum servi tenebant, sicque a se mittebant.

Calicem salutaris.] Per calicem in sacra Scriptura mors aut passio intelligitur.

De condigno.] Ita, si fas esset, plusquam mortem pro Deo optendam dico, quia non sunt condignæ passionibus hujus temporis, etc. Rom. viii.

Et argenti.] C. et M. agentii.

Arcentique.] Hoc ad David referendum. Alioquin arcentibus, ut C. legit, ad comilitones.

Ens in tonsura.] Auctori familiare est verbum ens pro existens. Tum tondebat Nabal gregem suum. I Reg. xxv.

550 Lucæ, c. xvii.] M. et V. c. cci.

Ait c. xxiii.] C. et M. c. ix. V. xi.

II. Reg. c. ix.] V. xxi.

Jonatham patrem tuum.] Post hæc verba addit C. in tex u quod M. in margine: Transfundit et in prolem, transcurrit gratia patrum.

Alter Cicero non.] M. et C. Alter Cato, sed male prout ex Val. Maximo liquet.

Popilius neminem odit.] M. et C. Pompilius.

Multa beneficia.] Omnia ista ab ingrato animo sunt: inquit Seneca De benef. l. 1, c. 10. Eodem sensu Petrus: Dixeris maledicta cuncta, cum ingrato hominem dixeris. Ansonius: Ingrato homine terra pejus, nil creat. Plautus: Pœl quidem, meo animo, ingrato homine nihil impensius.

Leve as amicum.] Aliter Seneca: Leve æs alienum debitorem facit.

CAPUT CXL.

V. Pro summario sic legit: Quod homo induit faciem sæpe omnium brutorum animalium. Epilogus faciei culpæ.

Nobis superinducimus.] Hæc est ep. 48 I toni B. Hier. ad Marcellam, quæ incipit: Ambrosius

In Isaia, c. l.] M. et C. cxx. V. cxxxix.

Propter dolositatem.] Ex glossa ordin. in hunc locum Lucæ xiii. M. ad latus legit ex Cant. cantic. (cap. 1). Capite mihi vulpes parvulas, etc. Animus sub vulpe latens.

Serpente, porco.] De serpente, Gen. iii. De porco, Matth. viii. De homine, Matth. iv.

Et in spiritu, spiritu.] *C. et M.* Et in spiritu hominis *M.* rationali, *C.* rationabilis quasi, etc.
In ep. 18.] *Ad Marcellam.* Incipit : Ambrosius, tom. I. *M. et C.* In 30, ep. c. 2.
Mœrore deprimitur.] *Tria* deprimimus. *Restitui* ex *B. Hier.*

Amisso obolo.] *Tria* omittebant amisso.
Personarum simil. [*Restitui* ex *B. Hier.* Personarum. *Tria* enim : peccatorum similitudines quot peccata.

CAPUT CXLII.

In seminarium.] *C.* In sanctuarium.
De auctoritatibus.] *V.* De auctoritatibus ejusdem.
M. De actoribus. *Quomodo* auctoribus et actoribus, cum solus *Deus* sit auctor ?

Ad prædicta, industria:] *V.* Ad prædictam industriam lectoris. *M.* Ad prædictam **551** industriam lectoris. *Neque hæc placebant. Nulla enim de industria lectoris fuit facta prius mentio. Ergo non prædictam.*

Relinquentes.] *Abest* hoc verbum in *V.* similiter *Vel quod sequitur.*

Quæ destructiva est.] *V.* Quod destructiva est. *Matth.*, c. III.] *Tria* VII.

Apud *Matth.*, c. IV.] *Tria* XX.

Ad pœnitentiæ suffici.] *M.* hic præferat titulum : Item de pœnitentiâ. *C. ad latus* : De confessione triplici.

Labore pœnæ:] *C. et M.* etiam bene : Labore pœnitentiæ.

Sine infusione gratiæ.] *V. et M.* Sine visitatione gratiæ.

Conteraris.] *V.* Convertaris.

Vestigium peccati.] *M.* ad latus : Et memoria.

Revertere quater repetito.] *Loca B. Bernardi hæc apprimè exponunt. Vide primo serm. 3 De univisione B. Mariæ, in fine; secundo serm. 3; parvorum serm. 3, sermonem 58, ibidem.*

Quod adverbium.] *Sapienter nempè.*

Sicut et verbum.] *Psallite.*

Quotiescunque iterare.] *M.* iterare.

Gregorius.] *Tom. II, hom. 20 in Evang. ante medium. M. et C. præ Grego. habent Augustinus. Scio quidem ipsum hanc sententiam fuisse et dilucide exponere, tom. V De civitate, l. XXI, c. 27. Et tom. X, l. I. Hom. homilia ult.; sed eadem verba non habentur.*

CAPUT CXLIII.

Ostendit Aug.] *B. Gregorius non absimilia habet præcipue Moral. l. IX, c. 24. (Hæc enim verba postrema : Dum autem hic judicamur, temporalibus pœnis, etc., ibidem videntur) Similiter B. Hieron. tom. IX, sp. 1 ad Demetriadem post initium.*

Quasi diceret pœnitens. *Margo M.* Quasi se. per : Unde nec ait recogito.

Matth., c. III.] *C. et M. cap. XI.*

Parturientis, id est.] *Expositio est B. B. Augustini atque Ambrosii in hunc psalmum. C. et M. ad latus hæc legunt ; Hoc etiam de prædicatore exponitur, qui nonnisi post partum pœnitentiæ procedere debet ad partum prædicationis, scilicet de partu in partum. A iocuin, si impœnitens accedat, despicietur, ejusque prædicatio contemnetur, ut ait beatus Gregorius.*

Non ait parientis.] *Hæc restitui juxta doctrinam citatorum Patrum inmediate* **552** *supra. Tria* ait non parientis. *C. ad latus volebat correctum parturientis pro parientis, sed male.*

Item : quanta debeat.] *Hæc ad novam lineam revocari, eo quod C. majuscula littera cæperit, M. autem titulum præfixerit talem : Item de contritione, sed a me intermissus est, quia in indicibus capitum omittebatur.*

Animadvertite in quatuor.] *Glossa ordin. in tunc locum Joannis cap. XI. Eadem recenset, quam puto esse beati Ambrosii De pœnitentiâ lib. II, capit. 7, tom. I.*

Idem, c. VI.] *Tria* c. XXVII.

Diabolus.] *Solum V. Estque Glossæ interl.*

Idem, c. VII.] *Tria* XXXII.

In directum.] *C. ad latus* : Mediocriter.

Pro spiritualibus.] *M.* pro temporalibus, æternis.

Idem, c. VIII.] *Tria* XXVIII.

Filiæ populi mei.] *C. in margine* : Filiæ animæ meæ.

Job, c. VI.] *C. et M. 6. V. IX.*

Eremita prolapsu.] *Ex libro Vitæ Patrum dicto.*

Deut., c. IV.] *Tria* XIV.

CAPUT CXLIII.

Confessio, cordis.] *Inter ty cordis et oris, hac parenthesi utitur V. Ut ait David : Dixi confitebor, et tu remisisti.*

Unde Urbanus.] *De hoc diximus in c. 123.*

Habet sequi antidotum.] *Confessionis scilicet et satisfactionis.*

B Est pars satisfactionis.] *Ita de pœnit. distinct. 1 : Quem pœnitet.*

Sicut auctoribus habet.] *Dictio auctoritas accipitur pro pluribus auctoribus, uti c. 79, et alibi.*

Lepræ cognitionem.] *C. ad latus* corrigebat, contagionem.

Peracta enim pœnit.] *V* Peracta enim pœna

Item Judicium.] *Perperam M. et C. legunt : Item Moyses : Quis, etc., cum illa verba non sint Moysi, sed Filiorum Israel, dicentium : Quis ascendet ante nos contra Chanaanum, et erit dux belli ? dixitque Dominus : Judas ascendet, etc.*

Præcedet nos.] *M. et C. consequenter legebant, vos pro nos.*

553 CAPUT CXLIV.

Qui curet vulnera sanciat.] *Vino, inquit B. Gregorius, morsum distractionis adhibeat, oleo molliem pietatis, etc., a præpositis et prælati lectu dignissima. Tom. I Moral, l. XX, c. 8.*

C Fili, non mihi.] *Verba hæc confessoris seu confessorii, adhuc forte induratum pœnitentis cor, nonnihil emolliunt, et intulcunt ad confessionem sinceram, studelem et flebilem persolvendam.*

Ut ille, qui nolenti restituere ablata.] *Simile, si non idem exemplum refert Cæsarius, qui post ætatem auctoris vixit, l. III, c. 35.*

Cophini Ecclesiæ.] *Ab horum majorem intellectum percurre hom. B. Greg. 31, in Evang.*

Ninum multitudine.] *Quid gloriantur nonnulli in multitudine ? Pluribus intentus minor est ad singula sensus.*

Ad pœnitentiâ maxime.] *V.* Ad pœnam maxime.

Abbatis de Longo-Ponte.] *Hoc exemplum vel simile habet Cæsarius libro tertio.*

De dæmoniaci.] *Idem aut simile Cæsarius refert l. III, c. 2.*

Job, VII.] *Tria* IX.

D Impudentissime jactant.] *Margines M. et C. Sic disputavi, talem matronam (C. vicinam) tam nobilem et pulchram amavi. Addit C. Ex quibus superbiunt. Hæc videntur sumpta ex B. Bernardo.*

CAPUT CXLV.

In conterendo.] *Non : In convertendo, ut V. in textu et C. in margine.*

Dictionis virtus.] *Pœnitentiæ scilicet dictionis, ait M. in margine.*

In se ulciscendo.] *V.* Ulciscenda, sed male et contra textum originale.

Ut corpus redimas.] *Ex Ovidio De remedio amor., l. I. Ejusdem ex ep. Oenones ad Paridem subijcio versus :*

Leniter ex merito quidquid patiare ferendum est : Quæ venit indigne pœna, dolenda venit.

Solve funiculum.] *V.* Solve vinculum. *Quatuor pravæ consuetudinis vincula deprchendit, que cum creverint œgre dissolvuntur. Nam difficulter eradi-*

tur, ait B. Hieron., quod rudes animi perhibuerunt. Vincula hæc sunt : Primum, titillatio delectationis ; secundum, consensus ; tertium, factum ; quartum, profundum malorum, seu consuetudinis abyssus. Hujus viscosi mali testimonium pete ex B. Aug. tom. X, serm. 44, De verbis Domini, c. 6.

Hinc ille martyr.] Cujus meminit beatus Hieronymus in Vita S. Pauli, similiter 554 (sed paulo fusiis) Nicephorus Hist. eccles., l. vii, cap. 13. M. et C. Hinc ille pater familias, omittunt, martyr.

Se stultum simulavit] O stultum prudentem ! Nam, teste Catone,

Stultitiam simulare loco prudentia summa est. Id legitur de S. Simeone, Salo, id est stulto, in Martyrol. Romano, die Julii 1.

Vel scoepbam.] Hoc est mundabam. Ita Januensis.

Scobes et sorles.] Scobes, sunt partes illæ minutissimæ lima aut serra, vel alio instrumento tritæ et exissæ, a nominatio scobs.

Vel fodiebam.] B. Hier., in hunc psal. Fodiebam, inquit, tanquam agrum, ut mitterem semen doctrinarum Domini.

Quia ingenuum.] C. [V. ingenium. M. Ingenium.

Vel ventilabam.] Videatur Glossa in hunc locum. Romanos, c. 6.] Tria xvi.

Vias duras.] Labores pœnitentiæ, Aiunt margines C. et M.

Cilicium.] Non tantum S. Joannis Baptistæ sed, ut aiunt duo præfati margines : Similiter Judith, et Cecilie et Nazareorum.

Panis cribrarius.] Impressa S. Hieronymi : Panis cibarius, ep. ad Marcellam, quæ incipit : Ambrosius : Vide notus ad c. 133.

Vepres Benedicti.] B. Gregorius l. ii Dial., c. 2. Lacrymæ Arsenii.] Ex ejusdem Vita quæ apud Sur. um exstat.

Quinque caricæ Eulalii.] Quibus sustentabatur. Duo margines.

Ægyptiæ.] Vita apud Sur. est tom. II.

Simeonis Trevirensis.] Cujus festum agitur 4 Junii.

Per Nathan] Habentur hæc De pœnitentia, distinct. 3. Totam pœnam.

CAPUT CXLVI.

Solum V. non dividit caput.

Idola Laban] De his dixi ad c. 21.

Infelix Achan.] Tria Achor, sed male. Achor enim nomen nullis est, ut legitur Josue vii.

Circumstantiæ peccatorum.] M. ad latus : Omnis memoria.

Clausis ostiis mentis.] Idem ibidem : Omnis domus tuæ.

Genesis, c. ix.] Tria xxxvi.

Æquipollere debet purgatorio] Contra eos, aiunt margines C. et M., qui dicunt Faciamus muniam pœnitentiam, sed sine sordibus et cruciatibus.

555 CAPUT CXLVII.

Habeam in corde.] Margines duo : Ad agendam pœnitentiam.

Substantia mea.] Vita præsens, et omnia præsentia, ait margo duplex.

Nonne Dominus.] Soliditas æterna, aiunt iidem margines.

Item philosophus.] Illius liber elegans est de vitæ brevitate et Christiano dignissimus, quanquam ab infideli conscriptus.

Honores geram.] Utinam virtutes, aut similia proximorum ædificationi convenientia, de quibus poeta profusus :

Stat sua cuique dies ; breve et irreparabile tempus, Omnibus est vitæ ; sed famam extendere factis Hoc virtutis opus.

(VIRGIL., Æneidos x.)

Tanquam ad extremum.] Ita Horatius :

Quoniam crede diem tibi diluxisse supremum.

Item Hieronymus.] Vide ejusdem l. iii. Comment. in Amos paulo post initium et longe plura hæc de re inventas.

Brevis et non vera voluptas.] Disputare, comedere et hujusmodi, ait M. in margine. Ex hoc tempore tam angusto et rapido et nos auferente, quid juvat majorem partem mittere in vanum ? Non tam benignum ac liberale tempus natura nobis deicit, ut aliquid ex illo vacet perdere : et vide quam multa etiam diligentissimis pereant. Hæc ille magnus Seneca, epist. 117.

Viri divitiarum.] Viri etiam litium, ait margo C. causarum, disputationum, potationum.

In manibus suis.] Nisi sarpam, ait idem. Sarpa est falx putatoria, sive culter aduncus, quo vineas, aut arbores putamus.

Cras minus aptus erit.] Nempe, ad agendum pœnitentiam. Ita duo margines.

Tota cœna præsentis.] Hoc est felicitas, delectatio, et jucunditas. Margines duo.

Per quæ amittitur] Nam qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet (I Cor. ix), ait M. ad latus, addit quoque illud : Ne animam ponas ad unicum hazardum et factum alexæ.

Et sicut fumus.] Qui cito evanescit, inquit C. in marg.

Isaias c. xxxix.] Tria lxxvii.

Dignitatem primogenituræ.] Fidem et virtutes, inquit margines.

Benedictionemque paternam.] Idem in Evangelio : Venite, benedicti Patris mei. Matth. xxv.

Perpetua est pœna.] Seneca ep. 23. Improbaram voluptatum, etiam post ipsas pœnitentia est. Et infra : Sola virtus præstat gaudium perpetuum, securum.

556 Mortis meditatio.] Post Platonem in Phæd. B. Hier. ad Principium eptaphium Marcellæ, incipit : Sape, et multum.

Item Hieronymus.] Non absimilia vidi in ejusdem regula titulo De paupertate : similiter in c. xxv Matthæi.

Cur modicum expectas.] V. Contra modicum expectas. Exaudiamus etiam infidelem, fideliter tamen loquentem : Tu mortem, ut nunquam timeas, semper cogita. Et idem supra : Vivere noluit, qui mori non vult, Seneca ep. 30.

Vadam ad portas.] Margines C. et M. Hoc timeo, semper in mente habeo.

Ablata est.] Idem margines : Translata est.

Quidam dimidiat Deo] V. Qui dant Deo dimidiat. Abusus notarum.

Quidam perficiunt.] Aiunt margines C. et M. Ut Nicolaus, Joannes.

Job, c. vii.] Tria ix.

Item, c. xiv.] Tria xiii.

Item, c. xx.] Tria xvii.

CAPUT CXLVIII.

Ne fiat fuga vestra.] A vitio et peccato. Margines duo.

Pœnitentini.] Hæc lego in margine M. Item : Vide qualem et quantam egerint pœnitentiam Theophilus de quo in legenda Nativitatis B. Mariæ : et corpus (al. corpus) de quo in legenda S. Dionysii sit mentio. In Legenda aurea Jacobi de Voragine die Nativ. B. Virg. loco Theophili, citatur Ivo Carnotensis.

Vitales carpitus auras.] Virg. x Æneidos.

Toto tempore vitæ.] Tempus pœnitentiæ est usque ad ultimum articulum vitæ De pœnit., Dist. 7. Tempus vero.

Bitumine.] Et pœnitentialis satisfactionis et longis laboribus. Margines duo.

Sicut enim exhibuistis.] Hic tacet V. usque ad finem capituli.

CAPUT CXLIX.

V. Omittit titulum, nec caput dividit intercapedine.

Difficile avelli.] *SENECA, Tragedia 6* :
Dediscit animus sero, quod didicit diu.
Aristoteles VII. Et hic : Difficile est resistere consuetudini, quia assimilatur naturæ. *Idem I. Rhetor.* Quod consuetum est, veluti innatum est. *VIRGIL. Georg. II* :

... Adeo in teneris assnescere multum est.
Quasi altera natura.] *Ex Aristot. VII Ethic.*
Ut canis a corio.] *Horat. II Serm. V.* Vix exterbitur, etc. *Aliqua exemplaria, impressa sic* :
Utque canis corio nunquam absterberetur uncto.

557 Hieronymus.] *Loquitur hic de filiis Israel, unde addidi in textu* : Populus Israel.

Jeremias, c. XIII.] *V. et M. c. LX, C. LXI.*

Idem, c. VIII.] *Tria XXXIV.*

Idem, c. IX.] *Duo XXXIX. V. XXXVII.*

Ars II.] *Arist. II Ethic.* Ex actu multoties iterato fit habitus.

Longam restem.] *Sive, longam dicam notis plenam.*

Noli ergo mutare.] *Cur hoc? Ait Sapiens Prov. XXI. Quia* : qui accipit munus, servus est feneratoris.

Qua ne preoccupatus.] *C. ad latus legit ea quæ habentur Sap. IV* : Justus est morte præoccupatus fuerit, e c.

Cælestis manna.] *M. Cælestis gratiæ.*

Actio judicis contra.] *C. et M. Erga nos.*

Fuerit solvendo.] *V. Solvenda.*

Unde Ambrosius.] *Locum citavi in margine ad c. 145, in fine. C. et M. legebant Gregorius.*

Amaras potiones.] *M. potationes.*

Et erubescencia.] *C. ad latus* : Quæ causa induxit confessionem in Ecclesia.

Vel in substantia.] *V. Id omittit.*

CAPUT CL.

Vel vitæ.] *Hæc duo verba absunt in M. et C.*

Qui dormitis.] *V. Qui jacetis.*

De manifesta visione.] *C. et M. Manifesta visitatione.*

Satiatatem visionis.] *Tria omittunt visionis, sed est in textu Biblico. C. et M. in margine legunt* : Voluntatem Dei implendam. *Videri hic potest commentarius B. Hieronymi in hoc ultimum caput Isaia.*

De cornu altaris.] *Vos, o clerici, ait margo C.*

Habacuc, c. III.] *Tria c. XI.*

Sophon., c. I.] *Tria III.*

A collibus.] *M. et C. a collisionibus. At textus Scripturæ, ut possumus.*

Quia enim non habuerunt.] *Videatur comment. B. Hier. in c. I Sophonia.*

Ignis gehennæ.] *Ignis etiam avaritiæ, inquit margo C. hic accenditur et inchoatur, in futuro consummatur.*

Parab., c. XIX.] *Tria XXXIX.*

Hebr., c. I.] *C. et M. XVII. V. XVI.*

Ignis æmulatio.] *Audiamus margines C. et M. D*

Fames et insatiabilitas devorandi malos. *Tria sunt insatiabilia, scilicet, infernus (avidior et insatiabilior) mare et vulva meretricis (Prov. XXX).*

558 Job, c. X.] *V. et M. c. XI, C. IX.*

Beda de quodam.] *Hæc historia sumpta est ex V. Beda, Hist. gentis Anglorum, l. V, c. XII. De hac etiam in speculo exemplorum dist. 3, exemp. 7. In margine C. nomen patrisfamilii exprimitur Drigo-linus, at locis citatis Drithelmus.*

In interiora duceret.] *V. In anteriora produceret.*

De quibusdam puteis.] *Ubi puteus superborum, inquit margines C. et M. puteus curiosorum, puteus invidorum, et sic de cæteris peccatis.*

Tunc cœpi cogitare.] *Hæc, usque, Dux meus absunt in M. et C.*

Wilfrido.] *Tria sic legunt, sed Ven. Beda loco supra citato vocat Alfridum.*

Intrans Dumen.] *Monasterio, seu ejus domui adjacenti, ut initio historia dictum est.*

A Hieron. ad Heliodorum.] *Restitui locum. Tria enim, ad Rusticum. Hæc epist. ad Heliodorum incipit* : Quanto amore. *Vide finem illius.*

Judicatio Domini.] *M. Tu gaudebis judicatio Domini. V. Tu gaudebis judicatus cum Domino. Exhibebitur cum prole sua vere.] Hier. pro vere habet Venus. Melius.*

Operarii et quæstuaræ.] *V. et M. operariæ et quæstuaræ. B. Hier. habet operarii, hoc est, Josephi.*

CAPUT CLI.

Ad Eustorbium.] *De virginitate servanda, quæ incipit* : Audi, illia.

De carcere.] *Et papillone corporis, inquit margines M. et C. ut in ostio stans videas gloriam Dei pertransire.*

Et recessit sibi.] *Tria tibi pro sibi.*

Et concubina.] *C. ad latus* : Animæ minoris meriti.

B Erunt in diversis.] *Hæc quoque restitui. Tria sic legebant* : Erunt in diversis gregibus carnis tuæ, et spiritus matris (V. matres) tuæ.

Nemo poterit dicere.] *Tria* : Nemo poterat scire. *Biblia Basileæ impressa anno 1591 habent* : Nemo poterat discere. *Magna varietas.*

Aliquid gloriosum.] *V. pretiosum.*

Ad Demetriadem.] *De virginitate. Habetur t. IX incipitque* : Si summo ingenio.

Putabis durum.] *V. Dignum.*

Tu ergo, cui.] *Hæc in eadem epist. ad Demetriadem, sed infra, sub finem.*

Comitata virginibus.] *V. Communicata.*

Nec ullius temporis.] *Tria* : Nec illius temporis, etc.

559 CAPUT CLII.

V. Caput non dividit, neque novum titulum præfert. M. vero videtur velle divisum, rubea eaque majuscula addita littera, omisso tamen titulo, quem C. solum non omittit.

Effudi in me spiritum.] *C. in margine* : dilatando præ gaudio patriæ.

Mammotrecti.] *De hoc vocabulo diximus in notis ad c. 78.*

Secretum meum de vita.] *Hæc, usque, Et quemadmodum, absunt in C.*

CAPUT CLIII.

Hoc caput De proprietate ex C. et M. collegimus. Sed in M. alio charactere exaratum est a cæteris, et in fine capituli præcedentes hæc habebat : Explicit summa magistri Petri Cantoris Parisiæensis. *Fortè auctor omiserat in summa agere De proprietate, quod in fine recuperat.*

Dicere mea.] *Prout vetat S. Benedictus in Regula, c. 33.*

Cum Achan.] *Duo Achor.*

Mundiali aliquo.] *Ut legitur 16, q. 1. Adjicimus, in fine. Et B. Ambrosius III Offic., c. 9, B. Gregorius Registri, l. X, c. 22.*

Monedula.] *Avis est ex Graculorum genere aurum et nummos subripere solita. De hac Ovid. VII Metam :*

Nigra pedes, nigris velata monedula pennis.

De monacho Gregorii.] *Hæc historia habetur in vita ejusdem. Vide Surium t. II, præterea apud B. August. serm. 62, ad fratres in eremo, sive 12, q. 1 ; Noto.*

Sacrilegus sit etiam laicus.] *17, q. 4 : Quisquis, et 12, q. 2 : Prædia.*

Habet aureos.] *Quam belle tales describit B. Hier. in epist. ad Heliodorum, quæ incipit* : Grandes materias. *Sint ditiores monachi, inquit, quam fuerant sæculares et possideant opes sub Christo paupere, quas sub locuplete diabolo habuerant ; suspiret eos Ecclesia divites, quos ante mundus habuit mendicos.*

Pictantias.] *Sex pictantias. Hoc vocabulo sæpe uti-*

tur *Cæsarius*, pro portione vini aut *seculi laxiore*.

Tobias exsul.] C. Si Tobias esuriens, et qui propria habere poterat. *Cætera desunt*.

Quidam religiosi.] *Præter illud B. Pauli II Tim. II: Nemo militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus, aliud insinuat ex decretis Bonifacii, quo decernit monachos posse confessiones audire: Neque enim, inquit, B. Benedictus monachorum præceptor almificus, hujus rei aliquo modo fuit interdictor; sed eos sæcularium negotiorum edixit expertes fore tantummodo. Et 16, q. 1: monachi, 560 sic legitur: Nullus monachorum forensis negotii susceptor, vel executor existat, nisi quod monasterii exposcit utilitas, abbate sibi nihilominus imperante.*

Depositarii.] C. Depositerii. *Horum est recipere pecunias, pro cautione, quod monachum maxime deceat. B. Hieronymus ad Paulinum De instit. monachi, ait: Quem senseris tibi, aut semper, aut*

A crebro de nummis loquentem, institorem potius habeto quam monachum, 16, q. 1: Si cupis. *Item videto B. Hieron. in reg. titulo De paupertate.*

Iste enim pluribus.] *Hæc parenthesi inclusa, omittit M.*

Ablatum.] *Post hæc immediate legit C. Item Levit. LXXXI, hoc est, c. XXIV, ubi agitur de restitutione.*

Prior quidam cuidam.] C. Prior de M. D. volenti facere.

Item eremitam.] *Ex libro Vitas Patrum dicto.*

Item Hieronymus.] *In regula, de paupertate. Et in reg. monachorum, De Simonia in recipiendo sorores, similia invenies.*

Tanta in Martino.] *Ex vita per Severium Sulpitium conscripta.*

Ut ait S. Benedictus.] *Cap. 49 Regulae suæ.*

Item Hieronymus.] *Epist. ad Heliodorum monachum, ut supra dixi ad c. 21.*

VERBUM ABBREVIATUM, TEXTUS ALTER

A capitulo sexagesimo sexto usque ad octogestimum (17).

CAP. LXVI. De acceptione personarum.

Et sciendum quod nihil magis offendit hoc triplex prælati officium, quam acceptio personarum, quæ non est apud Deum, sicut dicit Apostolus in Epistola ad Romanos (cap. II). Super quem locum dicit Augustinus [f. Ambros.] : Acceptio personarum esset apud Dominum, si propter dignitatem patrum recepisset Judæos, et propter indignitatem patrum sprevisset gentiles (Vide notas ad cap. 66). Idem dicit Petrus in Actibus apostolorum (cap. X), quando præceptum est ei ire ad Cornelium : « Nunc in veritate comperi, quod non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet Deum, acceptus est illi. » Sciendum autem quod aliud est acceptio personarum, aliud honorificentia.

Honorificentia est reverentia alicui exhibitæ considerato gradu dignitatis illius, cui reverentia exhibetur, et illius, qui exhibet. Abusus autem hujus reverentiæ, est acceptio personarum. Ista non est apud Deum. Et nota quod quando reverentia non exhibetur cui debetur, tunc est personæ abjectio; quando vero exhibetur cui non debetur, tunc proprie est personæ acceptio, ita ut aliud sit acceptio personæ, aliud abjectio personarum, et aliud honorificentia personarum. Notandum itaque, quod circa hujusmodi honorificentiam, quædam causæ sunt omnino licitæ et honestæ: quædam subhonestæ: quædam mediæ nec omnino licitæ, nec omnino illicitæ; quædam sunt omnino illicitæ. Cæteræ omnino licitæ, et honestæ sunt, quando alicui reverentia pro sanctitate suæ religionis exhibetur: et hæc sola est apud Deum. Subhonestæ, quando prælato, vel principi, vel filio nobilis, vel scripturæ perito reverentia exhibetur. Mediæ non omnino li-

citæ vel illicitæ, quando alicui ex quadam societate, vel ex indiscreta benevolentia reverentia exhibetur, ut quando pauperes indigentes relinquuntur, et non indigentes in hospitio recipiuntur. Omnino illicitæ, quando alicui pro turpitudine aliqua, vel pro sola pecunia reverentia exhibetur, ut possit dici :

O nummi, nummi, vobis hic præstat honorem, Vos estis fratres.

(JOH. SAT. 5.)

Hanc omnino respuit Dominus. Et de hac dicit Jacobus in Epist. canonica (cap. II) : « Fratres, nolite habere fidem Domini nostri Jesu Christi gloriæ, in acceptione personarum. Si enim venerit in conspectu tuo vir aureum anulum habens in manu, et dixeris ei: Hic bene, si autem venerit pauper in sordido habitu, et dixeris ei: Sta ibi, nonne acceptor personarum factus es? nonne iniquarum cogitationum iudex es? » Et dicit ibi Augustinus (*altero ord. ex Beda qui sua desumpsit ex Aug.*), si hoc referatur ad ecclesiasticas dignitates, non esse leve peccatum. Quis enim ferat, spreto honestiori et scientiori paupere, divitem ad ecclesiasticam dignitatem sublimari. Item, si de quotidianis consensibus (concessibus *ut habent alia exemp.*) hoc dicatur, quis hic non peccat? tamen non peccat, nisi apud se judicet, quod si ditior est, ergo melior. Contra acceptionem personarum Dominus in Deuteronomio per Moysen dicit (cap. 1) : « Audite, omnes, et quod justum fuerit, judicate. Non accipietis personam hominis, Domini enim iudicium est. » Ergo homo imitator Dei non debet personam hominis accipere. Et Job dicit (cap. XXXII) : « Non accipiam personam viri, neque Dominum homini adæquabo. Ne-

(17) Cum exemplar Marchianense fere continua varietate lectionis, ab aliis duobus recederet, scilicet a cap. 66, usque ad cap. 80, illud verbotenus, ut lo-

quantur, descripsimus, et descriptum hic consulto reposuimus.